

SCI-CONF.COM.UA

**MODERN PROBLEMS OF
SCIENCE, EDUCATION
AND SOCIETY**

**PROCEEDINGS OF VII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
SEPTEMBER 11-13, 2023**

**KYIV
2023**

MODERN PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY

Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference

Kyiv, Ukraine

11-13 September 2023

Kyiv, Ukraine

2023

UDC 001.1

The 7th International scientific and practical conference “Modern problems of science, education and society” (September 11-13, 2023) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kyiv, Ukraine. 2023. 581 p.

ISBN 978-966-8219-87-0

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern problems of science, education and society. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/vii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-problems-of-science-education-and-society-11-13-09-2023-kiyiv-ukrayina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: kyiv@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Шпак Н.* 14
БЕРЕКА ЛІКАРСЬКА (SORBUS TORMINALIS (L.) CRANTZ) В СВІЖИХ ДІБРОВАХ ПІВДЕННО-ПОДІЛЬСЬКОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

VETERINARY SCIENCES

2. *Тодоров М. І., Григоращенко Л. В.* 21
ВПЛИВ КОМПЛЕКСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СТИМУЛЮЮЧИХ ЗАСОБІВ НА ДЕЯКІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ ПІД ЧАС РЕАБІЛІТАЦІЇ ТЕЛЯТ У РАЗІ ДИСПЕПСІЇ

BIOLOGICAL SCIENCES

3. *Москаленко М. П., Бунякіна О. С.* 25
ЧУТЛИВІСТЬ STAPHYLOCOCCUS AUREUS ДО АНТИБІОТИКА ГЕНТАМІЦИН
4. *Шегеда І. М.* 29
ВПЛИВ ПОЗАКОРЕНЕВОГО ПІДЖИВЛЕННЯ АЗОТОМ НА ПОКАЗНИКИ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ВМІСТУ БІЛКА В ЗЕРНІ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ

MEDICAL SCIENCES

5. *Protsak T. V., Zabrodska O. S.* 33
MODERN LITERARY DATA ABOUT MORFOLOGY OF CHEWING MUSCLES
6. *Абузейнех Р. Ф., Депутат Д. В., Узун Л. Р., Бусько В. В., Лібман С. Д., Бура М. С., Давиденко П. Д., Згирвач А. Ю., Кукушкіна Д. С., Ніколаєва Ю. В.* 35
АНАТОМІЯ ПЛЕЧОВОГО СПЛЕТІННЯ: НОРМА ТА ПАТОЛОГІЯ
7. *Артъомов О. В., Литвиненко М. В., Олійник Н. М., Кацан О. В.* 40
МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАПАЛЬНОЇ РЕАКЦІЇ ПРИ ЕКСТРУЗІЇ ОРБІТАЛЬНОГО ІМПЛАНТУ
8. *Дзевульська І. В., Маліков О. В.* 47
АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПОЯВИ ВЕНОЗНОЇ НЕДОСТАТНОСТІ НИЖНІХ КІНЦІВОК
9. *Дрокін А. В., Березка М. І., Григорук В. В.* 49
ПОШКОДЖЕННЯ ПЕРЕДНЬОЇ ХРЕСТОПОДІБНОЇ ЗВ'ЯЗКИ У ПАЦІЄНТІВ, ЩО МАЮТЬ НАДМІРНУ ВАГУ
10. *Кашкалда Д. А.* 51
ОСОБЕННОСТИ ИЗМЕНЕНИЙ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СТРЕСС-РЕГУЛИРУЮЩИХ СИСТЕМ У МАЛЬЧИКОВ И ДЕВОЧЕК ВО ВРЕМЯ ВОЕННОЙ АГРЕССИИ РОССИИ

11. *Літвинова А. М., Пономаренко О. В., Гармаш І. В.* 56
ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ ХВОРИМ НА ДЕМЕНЦІЮ
12. *Луценко П. П., Ярош К. І., Романов О. В., Васильєва С. І., Царьова К. А., Забудько Є. С., Давиденко П. Д., Корохова М. К., Саченко Д. В.* 60
ЛІКАР – ФІЛОСОФ: АДЖЕ НЕМАЄ ВЕЛИКОЇ РІЗНИЦІ МІЖ МУДРІСТЮ ТА МЕДИЦИНОЮ
13. *Меженіна Т. В., Ємельяненко Є. Р., Орлова М. В., Літвинова А. М.* 66
ПРИНЦИПИ АНАЛГЕЗІЇ У ПАЛІАТИВНІЙ МЕДИЦИНІ
14. *Мельник К. О., Мироник О. В.* 69
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ЗАХВОРЮВАННЯ ВІРУСУ ПАПІЛОМИ ЛЮДИНИ У ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ
15. *Монастирська Н. Я., Гнатюк М. С., Нестерук С. О., Татарчук Л. В.* 72
ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНИХ ЗМІН АРТЕРІАЛЬНОГО РУСЛА ТА ПАРЕНХІМИ ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ТВАРИН ПРИ ЕТАНОЛОВІЙ ІНТОКСИКАЦІЇ
16. *Мочульська О. М.* 76
КЛІНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ АТОПІЧНОГО ДЕРМАТИТУ У ДІТЕЙ В РІЗНІ ВІКОВІ ПЕРІОДИ
17. *Ніколаєва У. В., Бегічева К. В., Романов О. В., Крохмаль Г. Д., Мощенко Є. М., Гуторова М. О., Єрещенко О. С., Титова В. Є., Галанік М. С.* 82
АНАТОМІЯ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЯ ПОЧАТКУ ТА РОЗТАШУВАННЯ АРТЕРІЙ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ І ЇХ АНАСТОМОЗІВ
18. *Падалко А. А., Дзюба Д. О.* 86
АД'ЮВАНТИ ДО ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ ПРИ ПЛАНОВОМУ КЕСАРЕВОМУ РОЗТИНІ
19. *Цимбал М. М., Чистік М. С., Єрохова Г. А., Пантюхова Т. О., Горова О. Ю., Узун Л. Р., Гудь В. О., Саченко Д. В., Бородіна Д. С., Луценко П. П.* 92
АНАТОМІЯ ТА БІОМЕХАНІКА КРАНІОВЕРТЕБРАЛЬНОГО З'ЄДНАННЯ
20. *Чіботару К. І., Семеняк А. В.* 96
ЕНДОМЕТРІОЗ У СТРУКТУРІ ГІНЕКОЛОГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ
21. *Шило М. М.* 99
МІКРОБІОЦЕНОЗ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ У ДІТЕЙ З ЗАПАЛЬНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ПАРОДОНТА НА ТЛІ ТУБЕРКУЛЬОЗУ

CHEMICAL SCIENCES

22. *Ткач В. В., Гірка О. Ю., Заціха Н. В., Іванушко Я. Г.* 106
ІНТЕГРОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ НА ТЕМУ
БЕЗПЕКИ ХАРЧУВАННЯ
23. *Ткач В. В., Кушнір М. В., Мінакова Т. Г., Петрусяк Т. В.* 115
ДВА ІНТЕГРОВАНІХ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ
НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ

TECHNICAL SCIENCES

24. *Novikov A.* 120
CONTROL AND PREVENTION OF SPREADING INFECTION IN
PANDEMIC USING INFORMATION SYSTEMS
25. *Zdor K., Melnychenko A.* 126
APPLYING CLASSIFICATION SUPPLEMENTARY OUTPUT IN
SIAMESE NEURAL NETWORK USING FASHION MNIST
DATASET
26. *Александровський С., Павлов О. Л.* 130
ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕПЛОВОГО РЕЖИМУ ЕЛЕКТРОННОГО
БЛОКУ НА ОСНОВІ КОМБІНАЦІЇ АНАЛІТИЧНОГО ТА
ЧИСЕЛЬНОГО РІШЕННЯ
27. *Андрющенко Т. Ю.* 136
НАСЛІДКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРИЙНЯТТЯ
РІШЕНЬ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН
28. *Головченко С. І.* 140
ЗАХИСТ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ТА НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ
СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ
29. *Горбань М. Н.* 147
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕОРЕТИЧНОГО ТА
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДВОЧАСТОТНОГО
ІНЕРЦІЙНОГО ГРОХОТУ ІЗ ЗУБЧАСТО-ПАСОВИМ
ПРИВОДОМ ЗБУДНИКІ ВІБРАЦІЇ
30. *Квартенко О. М.* 149
ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМАХ ВОДОПОСТАЧАННЯ І
ВОДОВІДВЕДЕННЯ (ОГЛЯД)
31. *Мовчан І. І.* 154
АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТРАНСПОРТНОЇ
СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
«КИЇВ ЦИФРОВИЙ» ТА «EASYWAY»
32. *Муравйов Г. М.* 159
АВТОМАТИЗАЦІЯ ПЛАНУВАННЯ КООРДИНАТ РЕЙСОВОГО
ЦИКЛУ АВТОНОМНОГО СУДНА
33. *Паренюк Д. В., Паренюк А. В.* 163
ЧАСТОТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АКУСТИЧНИХ СИГНАЛІВ
ТИПОВИХ ПОБУТОВИХ ПРОЦЕСІВ

34. *Сергеев Д. В.* 169
ОБРОБКА ДАНИХ В РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ НА ВЕЛИКИХ
ОБСЯГАХ ДАНИХ

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

35. *Мазурок О. О., Тишковець Д. В.* 176
ДЕЩО ПРО ВЛАСТИВОСТІ ТРИКУТНИХ ЧИСЕЛ

GEOGRAPHICAL SCIENCES

36. *Завальна Ю. О.* 183
ОРГАНІЗАЦІЯ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ КИЄВІ,
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
37. *Садовець В. С., Андрійчук Т. В.* 188
ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ ВАРАСЬКОГО РАЙОНУ

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

38. *Yaкутchuk M. A., Korchagin I. M.* 192
APPROBATION OF FREQUENCY-RESONANCE METHODS OF
SATELLITE IMAGES AND PHOTOGRAPHS PROCESSING IN
AREAS OF HELIUM AND HYDROGEN PROSPECTING AND
PRODUCTION
39. *Yaкутchuk M. A., Korchagin I. M.* 202
ON FEASIBILITY OF FREQUENCY-RESONANCE METHODS OF
IMAGE PROCESSING USING FOR SEISMIC SECTIONS
INTERPRETATION DURING PROSPECTING WORK FOR
MINERALS CONDUCTING
40. *Пігулевський П. Г.* 211
ЗНАЧЕННЯ ГЕОФІЗИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ ПОШУКАХ
ПІДЗЕМНИХ ВОД В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО ЩИТА
41. *Харитонов В. М.* 219
ГЕОХІМІЧНІ ВИШУКУВАННЯ – СКЛАДОВА ПРОЄКТІВ
ПОШУКОВО-ОЦІНЮВАЛЬНИХ РОБІТ ХРОМІТОВИХ РУД,
ПОВ'ЯЗАНИХ З КОМПЛЕКСОМ КОЛЬОРОВОГО МЕЛАНЖУ

PEDAGOGICAL SCIENCES

42. *Ryzhenko M., Anisenko O.* 223
THE USAGE OF THE “BRAINSTORMING” METHOD ON
ENGLISH LESSONS FOR STUDENTS OF NON-LINGUISTIC
SPECIALTIES
43. *Бараницька О. П.* 226
ОСВІТНІ ВТРАТИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ
44. *Бородієнко О. В.* 231
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА МОНІТОРИНГУ ПУБЛІЧНО-
ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

45. **Войналович О. О.** 240
ОСОБЛИВОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ АВТОНОМІЇ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ
46. **Галиця І. В., Гузеватий А. Ю., Дюжикова Т. М., Галиця В. В., Кулик І. О.** 246
ПРОБЛЕМА ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В ХІМІЇ З ПРЕДМЕТАМИ СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА ТЕМУ «МЕТАЛИ ТА ЇХ ВЛАСТИВОСТІ»
47. **Горбокони Ю. В.** 252
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
48. **Дем'янчук І. М.** 259
РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ
49. **Еремеева В. В., Кириченко О. А.** 265
ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИН ГУМАНИТАРНОГО ЦИКЛА В ОРГАНИЗАЦИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
50. **Жаданова Т. І.** 268
ІНТЕГРОВАНЕ ЗАНЯТТЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
51. **Жилкіна О. І., Шатохіна Г. Я.** 274
ВПЛИВ ІНТЕРНЕТУ ТА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ НА ДОСТУПНІСТЬ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ
52. **Зімакова Л. В., Гречко А. О.** 278
ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
53. **Кравченко М. С.** 285
ТРАНСФОРМАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: РОЛЬ ДИЗАЙНУ ДЛЯ ІННОВАЦІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ
54. **Ружин Н. М.** 289
РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ
55. **Томашевська М. В.** 296
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО АНТИ-БРЕКСІТ РУХУ В МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА (ЧЕРВЕНЬ 2016 – 2020 РОКИ)
56. **Цимбал О. І., Лубенська І. Г.** 302
ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

57. *Чекалін І. С., Черниш В. В.* 309
ВАЖЛИВІСТЬ ПРАКТИЧНОГО КОМПОНЕНТУ ПРИ
ФОРМУВАННІ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

58. *Шмат Н. М.* 311
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

59. *Лобанова О., Макаренко Н. М.* 316
РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО
ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО
ВИРІШЕННЯ ПІДЛІТКОВИХ ПРОБЛЕМ

60. *Нагорняк Н. В.* 324
АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРЕДИКТОРУ ПЕРЕДЧАСНИХ
ПОЛОГІВ У ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ

61. *Панас Ю. В.* 328
СТРЕСОСТІЙКІСТЬ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР В УМОВАХ ВІЙНИ
ЯК ВИЯВ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

62. *Тимошенко О. Я.* 332
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКИХ РОДИН В
УМОВАХ ВІЙНИ

63. *Шиліна Н. Є.* 336
ВПЛИВ НЕЙРОМЕРЕЖ НА ПСИХОЛОГІЮ ОСОБИСТОСТІ:
КОНФЛІКТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

SOCIOLOGICAL SCIENCES

64. *Кочетов Д. С.* 341
СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БРЕНДІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА
УСВІДОМЛЕНІСТЬ СПОЖИВАЧІВ

65. *Погорілий Д. Є.* 343
ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ СОЦІОЛОГІЇ ЯК
ОСНОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

ART

66. *Атаманчук О.* 350
СИНЕСТЕЗІЯ ЯК ПРИНЦИП РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОЇ
ТВОРЧОСТІ

67. *Данчук Л. І., Стецюк Є. Д., Бондар О. С.* 355
АДАМ ФРАНЦІШЕК ЕПЛЕР: МАНДОЛІННО-ГІТАРНА
СПАДЩИНА

68. *Ліщинська М. В.* 362
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ГРАФІЧНИМИ ТЕХНІКАМИ ТА
ЕМОЦІЙНИМ СПРИЙНЯТТЯМ ПРОДУКТІВ ДИЗАЙНУ

69. *Назимчук Д. А.* 367
ВОКАЛЬНА РУХЛИВІСТЬ ГОЛОСУ ЯК ГОЛОВНИЙ
КОМПОНЕНТ ВОКАЛЬНОЇ ВІРТУОЗНОСТІ

HISTORICAL SCIENCES

70. *Білостоцький С. М., Олексин А. І.* 373
ВІЙСЬКОВА СПРАВА У АНГЛОСАКСІВ
71. *Білостоцький С. М., Федько А. А.* 378
ВИДИ ХЛІБА В НІМЕЧЧИНІ
72. *Найда А. А.* 383
ГЕЛЬСИНСЬКИЙ ЗАКЛЮЧНИЙ АКТ 1975 Р. ЯК НЕ
"СМЕРТЕЛЬНА ПАСТКА" ВІД КРАЇН ЗАХОДУ ДЛЯ ВЛАДИ
КРАЇН ОВД
73. *Соколова Н. Д., Довбенко Т. В.* 387
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ СТУДЕНТІВ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ
В. ІКОННИКОВА В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА

CULTUROLOGY

74. *Сучков Д. Г.* 390
«ЗОРЯНІ ВІЙНИ» У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ЯК ПРИКЛАД
ТРАНСМЕДІЙНОСТІ СУЧАСНОЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ
КУЛЬТУРИ

LITERATURE

75. *Лук'янова О. С.* 394
СКОВОРОДИНІВСЬКА «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» У ТВОРЧОСТІ
РОБЕРТА ТРЕТЬЯКОВА

POLITICAL SCIENCES

76. *Махсма С. Г.* 401
ПОЛІТИКА ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: СИМВОЛІЧНИЙ
АСПЕКТ

PHILOLOGICAL SCIENCES

77. *Бородайкевич Г. І.* 405
ВЕРТЕПНІСТЬ КОМПОЗИЦІЇ У П'ЄСІ МИКОЛИ КУЛІША
«ПАТЕТИЧНА СОНАТА»
78. *Вусик Г. Л.* 412
ОСОБЛИВОСТІ ТОЛЕРАТНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ
79. *Клюфінська І. М.* 417
МЕТОД ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

PHILOSOPHICAL SCIENCES

80. *Щербенко Е. В.* 422
ПОЛІТИКА, СМІХ, РЕВОЛЮЦІЯ

ECONOMIC SCIENCES

81. *Василенко О. Ю.* 425
ІМЕЙЛ МАРКЕТИНГ, ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ. ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ
82. *Котлик А. В., Лю Лінь, Потапов В. Г.* 431
БІЗНЕС-МОДЕЛЬ: КЛЮЧОВІ КОНЦЕПЦІЇ І НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
83. *Ляшенко А. В.* 438
ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В АВСТРІЇ
84. *Мась Д. А., Меліхова Т. О.* 445
ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРИ ПЕРЕХОДІ НА ЗЕЛЕНУ ЕНЕРГЕТИКУ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ
85. *Сук П. Л.* 448
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ СУКУПНОГО ДОХОДУ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ
86. *Філяр С. В., Присяжненко В. М.* 453
МІЖГАЛУЗЕВІ ГОСПОДАРСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ: ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР АПК
87. *Харченко Т. О., Почепцов О. В.* 461
ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОЦЕСАМИ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
88. *Шалько М. Н.* 467
МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ МОДЕЛЕЙ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
89. *Яценко М. С.* 472
СПОСОБИ СТВОРЕННЯ КОНТЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ

LEGAL SCIENCES

90. *Алексеева О. В.* 477
АКТУАЛЬНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ “ПРАВООБОВ'ЯЗКІВ” БАТЬКІВ У ЮРИДИЧНУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
91. *Базукін А. С., Плахотний А. П.* 481
ВАЖЛИВІСТЬ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

92. **Бачинська Н. О.** 485
 ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК
 ГАРАНТІЯ УХВАЛЕННЯ ЗАКОННИХ ТА ОБГРУНТОВАНИХ
 РІШЕНЬ
93. **Безкровний Є. В., Плахотний А. П.** 493
 УРАХУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПОВЕДІНКОВИХ РИС
 ЗЛОЧИНЦІВ ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА ФОРМУВАННЯ
 ТАКТИКИ ДІЙ В ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВІЙ І СЛУЖБОВО-
 БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
94. **Гуцул В.** 499
 МІСЦЕ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ
 СУБ'ЄКТИВ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ
95. **Давидов М. В., Резворович К. Р.** 506
 ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ:
 ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯ ТА ЗАХОДИ ЩОДО
 ЙОГО ЗМЕНШЕННЯ В УКРАЇНІ
96. **Залюбівська Я. Б.** 510
 ОКРЕМІ АСПЕКТИ СІМЕЙНОГО ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСИ
97. **Караханян К. М.** 514
 ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВОДНЕВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ПІД
 ЧАС ВІЙНИ
98. **Косенкова А. Г.** 518
 ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО БЕНЕФІЦІАРНОГО
 ВЛАСНИКА ВІД САМОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ: МЕХАНІЗМИ
 ТА ВИКЛИКИ
99. **Лепіш Н. Я., Павлович-Сенета Я. П.** 524
 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
 АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
100. **Литвин О. М., Плахотний А. П.** 528
 ОСНОВНІ ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ В
 ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
101. **Москаленко Д. А., Чорна А. Г.** 533
 ОСОБА, ЯКА ПІДЛЯГАЄ КРИМІНАЛЬНИЙ
 ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО
 ПРАВОПОРУШЕННЯ)
102. **Омельянець А. О., Мітченко К. В.** 537
 ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО
 ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В УМОВАХ
 ВОЄННОГО СТАНУ
103. **Онищенко Є. В., Плахотний А. П.** 541
 ЗАСТОСУВАННЯ ПРИСТРОЇВ ДЛЯ ГУМОВИХ КУЛЬ
 ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ
104. **Онищенко Є. В., Плахотний А. П.** 546
 ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВОЄННОГО
 СТАНУ

105.	<i>Пашкевич О. Я., Плахотний А. П.</i>	550
	ЩОДО ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
106.	<i>Розумейко Д. О.</i>	553
	ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ СТАРТАПІВ	
107.	<i>Серєбряк С. В.</i>	559
	СПЕЦІАЛЬНИЙ РЕЖИМ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ПАРАДИГМІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТ	
108.	<i>Соколянська А. В.</i>	562
	ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА	
109.	<i>Тарасов М. С., Чорна А. Г.</i>	568
	ПРОГАЛИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД	
110.	<i>Хода О. С., Плахотний А. П.</i>	572
	ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
111.	<i>Хода О. С., Лопасєва О. М.</i>	578
	НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНИЙ БЕЗПЕЦІ	

AGRICULTURAL SCIENCES

БЕРЕКА ЛІКАРСЬКА (*SORBUS TORMINALIS* (L.) CRANTZ) В СВІЖИХ ДІБРОВАХ ПІВДЕННО-ПОДІЛЬСЬКОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Шпак Н.

Національний природний парк «Кармелюкове Поділля»,
смт. Чечельник, Україна

Вступ. Поділля є найбільш сприятливим за кліматичними і ґрунтовими умовами для росту і розвитку цінних аборигенних деревних порід. Вивченню еколого-ценотичного значення лісів регіону та роль в них береки лікарської не приділялася увага, а значне зменшення виду, який занесений до Червоної книги України (2009), викликало надання йому статусу – зникаючого. Тому, дослідження лісівничо-екологічних, біологічних, дендрологічних особливостей береки лікарської, ефективних способів розмноження та природного поновлення в умовах регіону є актуальним.

На території національного природного парку «Кармелюкове Поділля» найбільшу площу займають діброви, що за ступенем зволоження належать до свіжих типів, розташованих на опідзолених сірих лісових суглинках і чорноземах різного ступеня деградації. В складі деревостанів переважають дуб звичайний (*Quercus robur* (L.) Willd.), дуб скельний (*Quercus petraea* Liebl.), граб звичайний (*Carpinus betulus* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.) I^a і I класів бонітету (95,8%) з домішкою інших порід. У підрості переважають граб звичайний, клен польовий та клен гостролистий, липа серцелиста, меншою мірою — в'яз, черешня пташина, яблуня лісова, груша звичайна, берека лікарська. Характерними для корінних дубово-грабових лісів є чагарникова рослинність – бруслина бородавчаста і бруслина європейська, дерен звичайний, глід одноматочковий, ліщина звичайна, бузина чорна, калина гордовина. Трав'янистий ярус утворюють ряд осок (волотиста, парвська, волосиста,

низька), зубниця п'ятилиста і зубниця бульбиста, тонконіг дібровний, зірочник лісовий, копитняк європейський, підмаренник чіпкий, плющ звичайний, барвінок малий, цибуля ведмежа, конвалія травнева та ін. Найбільшу площу займають насадження повнотою 0,7 (49,4%), дещо меншу повнотою 0,8–28,9%, повнотою 0,6 – 11,0%, повнотою 0,9–1 – 1,6%.

Екологічний стан лісів (фітопатологічний і ентомологічний) погіршився після льодоламу 2000 року. Введення супутніх порід, в тому числі і *Sorbus torminalis*, для поліпшення їх якісного складу розглядалося такими вченими, як В. В. Буджак, 1990, А. О. Бондар, 2002, Г. П. Леонтьяк, 2003, М. І. Гордієнко, 2006.

Мета роботи: провести практичне обстеження лісових масивів та оцінити фітосанітарний стан, поширення, таксономічний склад і таксаційні характеристики береки лікарської в умовах Південно-Східного Поділля.

Матеріали та методи досліджень. Для проведення комплексного дослідження насаджень, які мають заповідний статус, використано загальноприйняті лісівничо-таксаційні та статистичні методи аналізу отриманих даних. Польові дослідження проводилися в 2015–2022 роках на території національного природного парку «Кармелюкове Поділля», який займає площу 20203,4 га та на прилеглих територіях ДП «Бершадське ЛГ», «Крижопільське ЛГ», «Чечельницьке ЛГ», «Кодимське ЛГ». Інформаційною базою слугували дослідні дані 53 тимчасових і 16 постійних пробних площ. Пробні площі закладали за загальноприйнятими в лісівництві методами (В. К. Захаров, 1967), В. В. Огієвський, 2007, М. М. Гром, 1997). На всіх пробних площах проводили суцільний перелік дерев з одночасним визначенням класу росту та розвитку (за Крафтом). Фенологічні спостереження виконували за «Методикой фенологических наблюдений в ботанических садах СССР», 1975. Природне поновлення на постійних пробних площах облікували в другій половині травня (сходи) і у першій половині вересня (життєздатний самосів).

Результати досліджень. Серед значної кількості аборигенних та інтродукованих деревних плодово-ягідних порід особливий інтерес в

історичному відношенні становить рід Горобина (*Sorbus* L.). В флорі України рід представлений 2 аборигенними і 35 введеними в культуру видами. На території Південно-Подільського Лісостепу України поширена різновидність *S.torminalis* var. *torminalis* (за розсіченістю листкової пластинки) та *S.torminalis* (L.) Crantz f. *intermedia* Kossetz (за формою та розмірами плодів).

Берека лікарська – компонент другого ярусу світлих широколистяних лісів. Належить до рідкісних, надзвичайно цінних аборигенних деревних порід. У неї напрочуд гарна й міцна деревина, густа й дуже красива крона, рівний і стрункий стовбур заввишки більше як 25 м. Кора сірувато-коричнева, трохи вздовж потріскана. Бруньки голі, округлояйцеподібної форми. Листкова пластинка 16–18 см завдовжки і 5–10 см завширшки. Оцвітина біла. Плід яблучка, зібрані в грона по 15–20 шт., а у великоплідних по 7–12, червоно-коричневі, буруваті з білими крапками. В кожному яблучку від 2 до 4 насінин з витягнутою верхівкою, темно-червонувато-коричневі. Цвіте в травні, плодоносить у вересні. Початок плодоношення в лісових масивах з 18–20 років. Основний спосіб розмноження береки лікарської – насінням.

При формуванні опаду й підстилки в дубових насадженнях за участю береки лікарської та інших супутніх порід, встановлено, що такі насадження відрізняються показниками хімічного складу ґрунту. За даними лабораторних аналізів середній вміст гумусу в світло-сірих та темно-сірих опідзолених ґрунтах із значною перевагою опаду дуба становить 2,49 %, з домішкою інших порід — 3,53 %, опаду дуба із значною домішкою береки — 4,35, а опаду дуба, липи і береки — 4,57 %, у чорноземах опідзолених — 6,58–7,06 %. У регіоні середній вміст гумусу в насадженнях природного походження — 3,73 %. Опад береки лікарської сприяє формуванню пухкої підстилки, яка добре пропускає повітря та вологу, створюючи найкращі умови для росту й розвитку самосіву та підросту береки й дуба.

В береки лікарської формується поверхнева коренева система, яка утворена горизонтальними коренями майже без розгалужень, численними косовертикальними якірними коренями, що надають деревам високої

вітростійкості. В значній кількості розкопаних рослин виявили відсутність розвиненого стрижневого кореня. В інших моделях виду стрижневий корінь заглиблюється в ґрунт лише до 57 см.

Під час проведення доглядових рубань і на суцільних зрубках берека лікарська залишається в насадженнях у будь-якому санітарному стані (рубати береку заборонено). Молоде покоління береки лікарської в дубово-грабових насадженнях поновлюється з насіння, яке є своєрідним тестом оцінки життєвості виду. Аналіз поновлення на постійних пробних площах свідчить, що у віковій структурі природного поновлення береки лікарської під наметом лісу переважає 3–4-річний самосів (50 %), 5–8-річний становить — 31,25 %, 9–15 річний — 12,5 %, сходи — 6,25 %. Найкращі умови для росту самосіву береки лікарської за повноти першого ярусу 0,6–0,7, а другого ярусу — 0,4–0,5 одиниць. Встановлено, що в дубово-ясеневих насадженнях плоди найдрібніші, середня вага плоду — 0,98 г, рясність плодоношення низька (менше 3 кг з 40-річного дерева); в дубово-грабових насадженнях середня вага плоду - 1,33 г, рясність середня (6–8 кг з 30-40-річних дерев). В лісових масивах Бритавського лісництва трапляється великоплідна берека з середньою вагою плодів 2,58 г і високою рясністю (12,5 кг з 30-річного дерева). За роки спостереження масове плодоношення відмітили в 2018 році. Найслабше плодоношення було в 2017 році (спекотне літо, відсутність дощів протягом двох місяців), плоди осипалися недозрілими на початку серпня. Після врожайного року в наступні 2019–2020 роки берека лікарська повільно відновлювала енергію плодоношення.

В перші 5 років ріст самосіву береки лікарської дуже повільний – 3–5 см за рік. В 8–10-річного підросту зафіксовано інтенсивний ріст і початок галуження пагонів. У віці 11–15 років надземна частина рослин досягає висоти 4,5–6,7 м, має добре розвинуту крону, але діаметр стовбура, в порівнянні з кроною, малий – 6–8,6 см. До 35 років крона береки лікарської овальна, з витягнутою вершиною. З роками вершина крони стає більш округлою. Після 50-річного віку приріст за висотою уповільнюється, діаметр крони

збільшується (рис. 1).

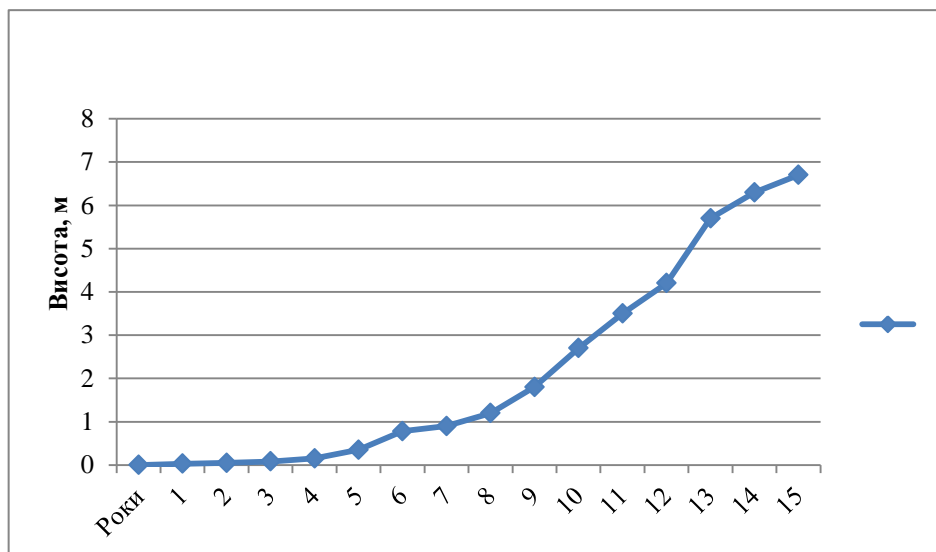

Рис. 1. Хід росту самосіву береки лікарської.

Ріст пагонів при порослевому відновленні становить від 25 см до 46 см за вегетаційний період, окремі екземпляри досягають до 56–60 см.

Це в 5–9 разів швидше за ріст при природному насінневому розмноженні.

Загальна площа насаджень, у яких трапляється берека лікарська в регіоні, становить 2435,8 га (5 % від площ природних насаджень), у складі деревостанів 138 га, в лісових культурах – 60,7 га. Досліджені популяції характеризуються незначним антропогенним впливом. Індекс якості популяції (Q) становить 0,33-0,45, індекс життєвості популяції (IVC) — 0,65–1,79, індекс розмірної пластичності (ISP) — 2,75. За даними показниками популяції стабільні, але вразливі, потребують охорони.

Висновки Берека лікарська належить до видів дикої флори, має наукове значення як представник середземноморської гірської флори, яка була широко представлена на території Європи та в Україні. В практичному відношенні – це плодова лісова порода з цінною деревиною, компонент другого ярусу світлих широколистяних лісів. Належить до напівзниклих аборигенних деревних порід. Район дослідження представляє північно-східну межу її поширення.

Проведені дослідження дали змогу розробити науково-практичні рекомендації щодо збереження, відновлення береки лікарської в дібровах

Поділля та формування високопродуктивних лісових насаджень з її участю.

Ділянки, на яких з'являється природне насіннєве поновлення береки лікарської переводилися в зону регульованої рекреації або в заповідну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев В. А. Диагностика жизненного состояния деревьев и древостоев. Лесоведение, 1989. №4. С. 51–57.
2. Бондар А. О., Гордієнко М. І. Формування лісових насаджень у дібровах Поділля. Київ, 2006. 336 с.
3. Буджак В. В. Берека (*Sorbus torminalis* (L.) Crantz) у північній Буковині та північній Бессарабії (хронологія, біоекологія, охорона): дис. канд. біол. наук. Чернівці, 1996. 293 с.
4. Гордієнко М. І., Бондар А. О., Криницький Г. Т. Лісові насадження Вінниччини. Київ, 2006. 248 с.
5. Гром М. М. Лісова таксація. Підручник. Львів. РВВ НЛТУ України, 2007. 416 с.
6. Захаров В. К. Лесная таксація. Москва. Лесная промышленность, 1967. 408 с.
7. Злобин Ю. А. Принципы и методы изучения ценотических популяций растений. Учебно-методическое пособие. Казань: Издательство Казанского университета, 1989. 145 с.
8. Колесников А. И. Декоративная дендрология. Москва. Лесная промышленность. 1974. 704 с.
9. Методика фенологических наблюдений в ботанических садах СССР/ М. С. Александрова, В. Н. Ворошилов, Н. Е. Булыгин. Москва. ГБС АН СССР. 1975. 28 с.
10. Нормативно-справочные материалы для таксации лесов Украины и Молдавии / под ред. А. Й. Швиденко. Київ. Урожай. 1987. 559 с.
11. Огиевский В. В., Хитров А. А. Обследование и исследование лесных культур. Ленинград. ЛЛТА. 1967. 50 с.

12. П'ятницький С. С. Методика исследования естественного семенного возобновления в лесах Левобережной Лесостепи Украины. Харьков. Лесная промышленность. 1976. 117 с.

13. Санітарні правила в лісах України. Постанова від 27 липня 1995 року №555. Київ.

14. Шлапак В. П., Шпак Н. П., Леонтьяк Г. П., Коваль С. А., Марно-Куца О. Ю. Дослідження процесів розкладання підстилки у природних дібровах Поділля. Науковий вісник НЛТУ. 2018. Вип.28 (7). С. 27–30.

15. Шпак Н. П., Шлапак В. П., Леонтьяк Г. П. Особливості формування кореневої системи *Sorbus torminalis* (L.) Crantz у лісових насадженнях природного походження Південно-Подільського Лісостепу України. Науковий вісник НЛТУ. 2017. Вип.27 (6). С. 55–59.

16. Шпак Н. П. Аналіз віталітетної і вікової структури місцезростань береки лікарської (*Sorbus torminalis* (L.) Crantz). в лісах НПП «Кармелюкове Поділля» Південно-Подільського Лісостепу України. Науково-практичний журнал Екологічні науки (наукове видання). Видавничий дім: «Гельветика», 2020. Вип.2 (29). Т.1. С. 96–100.

VETERINARY SCIENCES

ВПЛИВ КОМПЛЕКСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СТИМУЛЮЮЧИХ ЗАСОБІВ НА ДЕЯКІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ ПІД ЧАС РЕАБІЛІТАЦІЇ ТЕЛЯТ У РАЗІ ДИСПЕПСІЇ

Тодоров Микола Іванович,

к.в.н. доцент

Григоращенко Любов Василівна,

студентка

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса, Україна

Комплексне застосування стимулюючого засобу Роборанте Калієр та комплексу жиророзчинних вітамінів під час реабілітації телят у разі диспепсії, запобігає рецидиву диспепсії у телят, знижує активність перекисного окиснення ліпідів та вміст СМ у крові та тромбоцитах, оптимізуючи агрегаційну здатність тромбоцитів.

Ключові слова: телята, диспепсія, Роборанте Калієр, біохімічні показники.

Введення

Одним з важливих завдань у сучасному тваринництві є підвищення життєздатності тварин на різних етапах розвитку. Проте збереження молодняку та реалізація генетичного потенціалу стада можливі лише за своєчасного і ефективного комплексного підходу до профілактики та лікування.

Серед захворювань молодняку великої рогатої худоби незаразної етіології вагоме місце займає патологія органів травлення, та респіраторні хвороби (бронхіти, бронхопневмонія). [1, 2].

Зникнення характерних клінічних ознак у телят після перехворювання на

гострі розлади травлення, ні є ознакою повного одужання. Так, за нашими спостереженнями та літературними даними відновлення морфологічних, та біохімічних показників крові відбувається впродовж 3-4-х тижнів після клінічного одужання у разі не застосування реабілітаційних заходів [3].

Після зникнення характерних клінічних ознак у телят, на практиці тобто в господарствах зазвичай припиняються лікувальні заходи та не проводяться реабілітаційні. Тому нами у той період, а саме після зникнення характерних клінічних ознак (діарея) був застосований реабілітаційний захід з використанням стимулюючого засобу Роборанте Калієр, це комбінація активних речовин (казеїн-пептиду, кальцій - фосфорил холін хлориду та вітаміну В12) стимулює метаболізм біохімічних процесів в організмі тварин. Підвищує природню резистентність організму, казеїн-пептид сприяє відновленню мікрофлори травного каналу та стимулюванню гемопоезу. Також один раз на чотири дні застосовували парентерально тетравіт, це комплекс жиророзчинних вітамінів.

Мета роботи: Вивчити вплив комплексного застосування Роборанте Калієр та тетравіту на деякі біохімічні та морфологічні показники крові під час реабілітації телят у разі диспепсії.

Матеріали та методи. Матеріалом для дослідження слугували телята які щойно перехворіли на диспепсію, та здорові телята. Оскільки активація первинного гемостазу при диспепсії залежить багато в чому від посилення перекисного окислення ліпідів (ПОЛ) в організмі тварин, нами був визначений даний показник під час досліду. Визначалася активність перекисного окиснення ліпідів (ПОЛ) плазми за вмістом ТБК-активних продуктів. Внутрішньотромбоцитарну ПОЛ знаходили за концентрацією базального рівня (без прооксидантної стимуляції) малонового діальдегіду (МДА) у реакції відновлення тіобарбітурової кислоти. Визначали рівень середніх молекул (СМ) у плазмі та відмитих, ресуспендованих тромбоцитах [4]. Проводився підрахунок кількості тромбоцитів у капілярній крові у камері Горяєва. Агрегація тромбоцитів (АТ) досліджувалась візуальним мікрометодом.

Телятам дослідної групи двічі з інтервалом у 4 дні застосовували Роборанте Калієр та тетравіт у дозах 5.0 внутрішньом'язово кожний препарат.

Результати та обговорення

У телят які щойно одужали спостерігали підвищення ПОЛ, при цьому концентрація ТБК-активних продуктів у плазмі склала $5,11 \pm 0,13$ мкмоль/л, у контролі – $3,96 \pm 0,07$ мкмоль/л. Рівень МДА у тромбоцитах був підвищений до $1,62 \pm 0,002$ нмоль, у контролі – $0,89 \pm 0,02$ нмоль, що свідчить про активацію в них вільно-радикального окиснення (ВРО) у зв'язку з ослабленням внутрішньотромбоцитарної антиокислювальної активності. Рівні середніх молекул у плазмі становили $SM_{280} - 0,53 \pm 0,03$ у. од, $SM_{254} - 0,34 \pm 0,02$ у. од, вміст середніх молекул у тромбоцитах – $SM_{280} - 0,064 \pm 0,02$ у. од.

У телят після перехворювання на диспепсію спостерігалось підвищення внутрішньо судинної активності тромбоцитів. Рівень дискоцитів, що визначається візуально з фазовим контрастом за Шитиковою О. С. (1997), у крові хворих телят становив $62,2 \pm 0,05\%$ (у контролі – $83,0 \pm 0,17\%$). Вміст диско-ехіноцитів було збільшено у 1,6 разів. Кількість сфероцитів та сферо ехіноцитів також значно перевищувала контрольні значення ($13,3 \pm 0,04\%$ та $6,7 \pm 0,05\%$, відповідно). Сума активних форм (містящихся у кровотоку дискоехіноцитів, сфероехіноцитів, сфероцитів та біполярних форм) тромбоцитів ($37,7 \pm 0,02\%$) у перехворілих телят була вищою вдвічі порівняно з контрольною групою телят. Комплексна стимулююча реабілітація із застосуванням Роборанте Калієр та тетравіту наприкінці досліду тобто на 10 добу від початку досліду сприяла нормалізації морфологічних та біохімічних показників крові. Виявлено достовірне зростання неактивних форм тромбоцитів. На 10 добу рівні диско-ехіноцитів, сфероцитів і сферо-ехіноцитів у крові тварин достовірно зменшилися ($9,4 \pm 0,01\%$, $4,6 \pm 0,05\%$ та $2,7 \pm 0,3\%$, відповідно). Сума активних форм тромбоцитів після застосування даних заходів відповідала показникам контрольної групи ($18,1 \pm 0,3\%$).

Посилене ПОЛ у плазмі та тромбоцитах телят у разі диспепсії свідчить про зниження антиокислювальної активності їх рідкої частини крові [4] та

збільшення у плазмі та тромбоцитах рівня СМ. Нормалізація пероксидації та збільшення антиокислювального потенціалу плазми при зниженні СМ на фоні реабілітаційних заходів свідчить про значну нормалізуючу дію застосованої комбінації препаратів. Дана комбінація вплинула на механізми нормалізації тромбоцитарного гомеостазу під час реабілітації. Безперечно, це обумовлено корекцією біохімічних процесів, зниженням рівнів ПОЛ та СМ у плазмі та тромбоцитах із зменшенням чутливості тромбоцитів до індукторів агрегації, про який можна судити щодо збільшення часу агрегації. Після застосування реабілітаційних заходів рецидивів диспепсії у телят не спостерігали.

Висновки:

1. Комплексне застосування Роборанте Калієр та тетравіту під час реабілітації телят у разі диспепсії запобігає її рецидиву.
2. Запропонована комбінація препаратів знижує активність перекисного окиснення ліпідів та вміст СМ у крові та тромбоцитах, оптимізуючи агрегаційну здатність тромбоцитів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Внутрішні хвороби тварин. Левченко В. І., Кондрахін І. П., Влізло В. В. та ін. За ред. В. І. Левченка. К.: Аграрна освіта. Біла Церква 2012. Ч. 1. 528 с.
2. Методи лабораторної клінічної діагностики хвороб тварин. В. І. Левченко, В. І. Головаха, І. П. Кондрахін та ін.; За ред. В. І. Левченка. – К.: Аграрна освіта, 2010. – 437 с.
3. Тодоров М. І., реабілітаційні заходи у разі гострих респіраторних захворювань у телят.с.15.<https://cryo.net.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/998/Proceedings%20of%20AllUkrainian%20Conference%20of%20Molecular%20and%20Cell%20Biology%202.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Schmith J. B., Ingerman C. M., Silver M. J. Malondialdehyde formation as an indicator of prostaglandin production by human platelet // J.Lab. Clin. Med. 1976.- Vol. 88 (1). - p. 167-172.

BIOLOGICAL SCIENCES

ЧУТЛИВІСТЬ STAPHYLOCOCCUS AUREUS ДО АНТИБІОТИКА ГЕНТАМІЦИН

Москаленко Микола Павлович

к. біол. н., доцент

Бунякіна Ольга Сергіївна

Магістр

Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, Україна

Вступ. Стафілококи мають здатність викликати запальні процеси з утворенням гнійних мас. Вони уражають шкірні покриви та утворюють різноманітні епідермальні патогенні морфо-фізіологічні порушення (піодермії, фурункули, карбункули, захворювання дихальних шляхів, шлунково кишкового тракту). Сучасна ситуація із поширенням стафілококової інфекції демонструє її ріст в різних групах населення, що обумовлено здатністю даної групи мікроорганізмів мутувати і створювати штами, резистентні до дії багатьох антибактеріальних препаратів. В ряді випадків лікування захворювань, які були викликані представниками даного роду бактерій стає серйозною проблемою, яка пов'язана із формуванням антибіотикорезистентності. Зміна властивостей мікроорганізму призводить до формування штамів бактерій, резистентних до лікарських препаратів, дезінфекційних засобів та інших факторів навколишнього середовища.

Мета. Дослідити стійкість до антибіотика гентаміцин штамів бактерії *Staphylococcus aureus*.

Матеріали та методи. Основним методом був метод лабораторних досліджень біологічних властивостей мікроорганізмів.

У 2018-2022 роках на базі бактеріологічного відділу

клініко-діагностичної лабораторії Комунального некомерційного підприємства Сумської обласної ради «Обласна дитяча клінічна лікарня» було виділено і досліджено на чутливість до антибактеріальних препаратів 1133 штами *Staphylococcus aureus*. Для кожного з антибіотиків фіксувався діаметр зони затримки (пригнічення) росту. Згідно методики, що використовувалась, великий діаметр зони пригнічення росту штаму мікроорганізму вважається показником значної чутливості мікроорганізму до даного антибіотика.

Діаметр зони пригнічення росту мікроорганізму дає підстави для віднесення штаму до однієї категорії з трьох: резистентний (Р) - стійкий, помірно стійкий (П), чутливий (Ч). Великі абсолютні значення показників стійкості показують ефективність дії антибіотика проти даного мікроорганізму. Низькі значення, близькі до 0, вказують на високу стійкість бактерії до дії антибіотичних речовин. Відбір проб та їх аналіз здійснювався згідно стандартної методики [1, с. 16; 2, с. 63].

Результати та їх обговорення. Ми проаналізували стійкість *Staphylococcus aureus* до дії антибіотика гентаміцин. Це препарат природного походження з групи аміноглікозидів. Названий лікарський засіб синтезований в середині 60-х років минулого століття. Аміноглікозидні антибіотики є одними з тих, які найчастіше призначають пацієнтам. Це обумовлено в першу чергу їх ефективністю, простотою виробництва та низькою вартістю. Гентаміцин пригнічує розвиток як грампозитивних, так і грамнегативних бактерій. У медицині застосовують гентаміцин при різноманітних інфекційних захворюваннях, викликаних чутливими до нього мікроорганізмами. На рисунку 1 наведені графічно переведені показники стійкості бактерії *Staphylococcus aureus* до дії антибіотика гентаміцин за всі роки нашого дослідження, з 2018 по 2022 р. Результати представлені для крапельних проб і проб взятих з шлунково-кишкового тракту (ШКТ). Особливості впливу даного антибіотика на стафілокок були наступними:

- відмінності між отриманими показниками значень діаметру зони пригнічення росту гентаміцином *Staphylococcus aureus* в крапельних пробах в

різні роки були мінімальними;

- крива значень близька за геометричним виглядом до прямої лінії;

- відмінності між отриманими показниками значень діаметру зони пригнічення росту гентаміцином *Staphylococcus aureus* в пробах ШКТ в різні роки були мінімальними;

- відмінності між отриманими показниками значень діаметру зони пригнічення росту гентаміцином *Staphylococcus aureus* в крапельних пробах та пробах ШКТ в різні роки були мінімальними;

Максимальні значення діаметру зони пригнічення росту *Staphylococcus aureus* гентаміцином для крапельних проб було зафіксовано у 2018 році на рівні 24,7 одиниць діаметру зони пригнічення росту. Мінімальні значення даного показника зафіксовано у 2020 році на рівні 22,6 відповідних одиниць. Тобто коливання відбувались в межах 2 одиниць. Такі коливання за крапельними пробами можна вважати мінімальними з огляду на відповідні дані, отримані після дії інших антибіотиків.

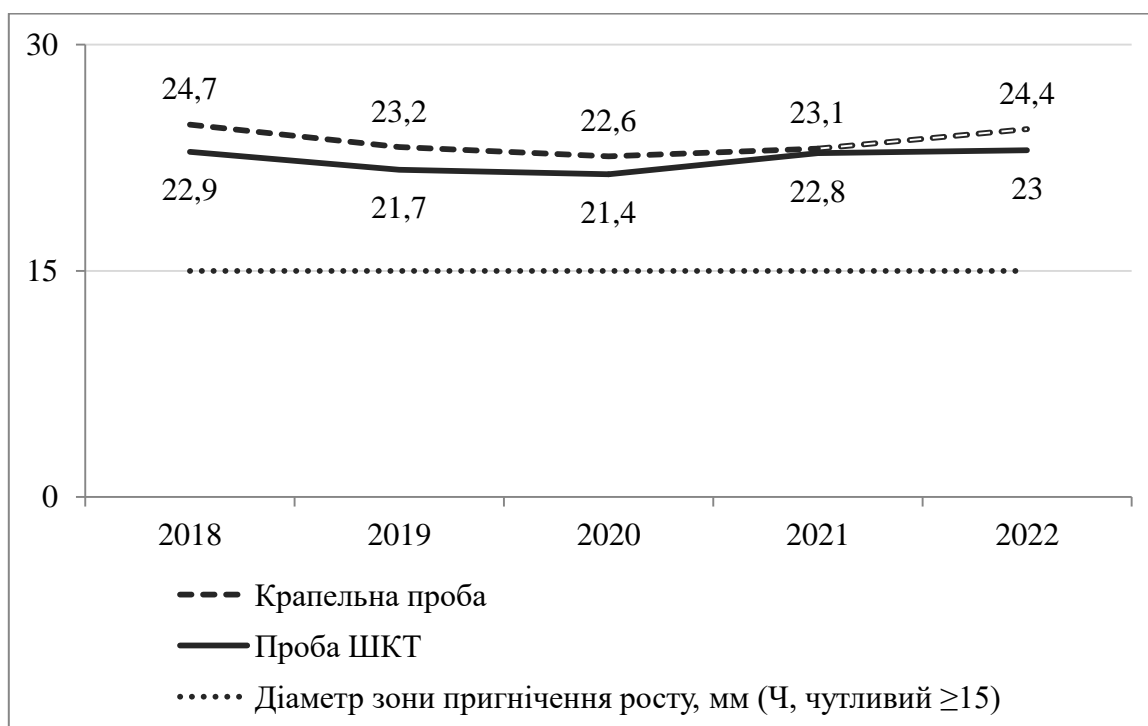

Рис. 1 Показники стійкості *Staphylococcus aureus* до антибіотика гентаміцин (одиниці діаметру зони пригнічення росту, мм)

Максимальні значення діаметру зони пригнічення росту *Staphylococcus aureus* гентаміцином для проб ШКТ було зафіксовано у 2022 році на рівні 23 одиниці діаметру зони пригнічення росту. Мінімальні значення даного показника зафіксовано у 2020 році на рівні 21,4 відповідних одиниць. Тобто коливання відбувались в межах 1,6 одиниць. Такі коливання за пробами ШКТ можна вважати мінімальними з огляду на відповідні дані, отримані після дії інших антибіотиків у цих пробах.

Середні значення діаметру зони пригнічення росту *Staphylococcus aureus* після дії антибіотика гентаміцин на штами даного мікроорганізму за період дослідження становили для крапельних проб – 23,6 і для проб ШКТ -22,6 мм. Це дуже близькі значення між джерелами штамів стафілококу. Така ситуація говорить про те, що характер і ступінь дії гентаміцину на бактерії з різних за походженням проб був практично однаковим.

Висновки. Відповідно до таблиці критеріїв інтерпретації результатів визначення чутливості мікроорганізмів, досліджені штами *Staphylococcus aureus* можна віднести до категорії Ч (чутливих) до дії гентаміцину [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Векірчик К. М. Мікробіологія з основами вірусології : підручник. Київ.: Либідь, 2001. 312 с.
2. Гудзь С. П., Гнатуш С. О., Білінська І. С. Практикум з мікробіології : навч. посіб. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 80 с.
3. Про внесення зміни до Методичних вказівок з мікробіологічної діагностики менінгококової інфекції та гнійних бактеріальних менінгітів і визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України : Наказ МОЗ від 03.11.2021р. №2415 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2415282-21#Text>

ВПЛИВ ПОЗАКОРЕНЕВОГО ПІДЖИВЛЕННЯ АЗОТОМ НА ПОКАЗНИКИ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ВМІСТУ БІЛКА В ЗЕРНІ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ

Шегеда Ігор Миколайович,
к.б.н., молодший науковий співробітник
Інститут фізіології рослин і генетики НАН України
м. Київ, Україна

Вступ. Головним показником якості зерна пшениці озимої є вміст білка. Відомо, що між врожайністю та білковістю зерна пшениці існує негативний кореляційний зв'язок (Oury, Godin, 2007). Це має несприятливі наслідки для виробництва борошняної продукції, її якісних ознак і харчової цінності (Моргун, Рибалка, 2017). Є два основні шляхи підвищення вмісту білка в зерні злакових культур: селекційний шлях, пов'язаний зі зміною спадковості рослин, і агротехнічний. Білковість зерна залежить від кількості азоту, поглинутого рослиною (Скрильник, Кутова, 2014). Переважна кількість білка і клейковини в зерні синтезуються до середини молочної стиглості, в достатньо зволожені роки їхнє накопичення продовжується в наступні фази до настання повної стиглості, у середньозволожені – до середини воскової стиглості зерна (Герман, Міщенко, 2014). Тому найефективнішим з технологічних підходів вважається позакореневе підживлення азотом в період колосіння–молочно-воскова стиглість (Моргун та ін., 2015).

Постійним викликом інтенсивному сільському господарству є поліпшення ефективності використання азоту. Чим вищі його дози застосовуються, тим більше у вегетативних органах до цвітіння накопичується запасів, які пізніше використовуються для ремобілізації. Здатність рослин накопичувати азот у запасаючих органах протягом наливу зерна напряду пов'язана із застосуванням добрив (Fuertes-Mendizabal et al., 2012). З метою поліпшення ефективності використання ресурсів у високовитратних системах акцент має бути зроблений на більшій врожайності з меншими витратами

азотних добрив (Spietz, 2010). Ефективність використання азоту рослинами може бути збільшена шляхом використання їх повного генетичного потенціалу при необмеженому надходженні азоту, що може бути досягнуто шляхом синхронізації надходження цього елемента з потребою в ньому на пізніх стадіях росту рослин (Anjana Umar et al., 2011).

Ціль роботи. Метою роботи було з'ясування ефективності позакореневого підживлення карбамідом рослин озимої м'якої пшениці різних сортів за польових умов у різні фази росту та розвитку на їх врожайність, вміст і валовий збір білка.

Матеріали і методи. Дослідження проводили в польових умовах на дослідних ділянках ДСВ ІФРГ НАН України (сmt Глеваха, Київської області). У досліді було залучено шість сортів озимої м'якої пшениці (*Triticum aestivum* L.): Достаток, Астарта, Малинівка, Наталка, Куяльник, Київська остиста. Для забезпечення необхідної точності дослідні ділянки розміщували в полях, вирівняних за рельєфом і родючістю. Фон мінерального живлення становив N₁₀₀P₁₀₀K₁₀₀. При збиранні врожаю визначали зернову продуктивність рослин. Наприкінці фази цвітіння й у фазу молочно-воскової стиглості частину рослин позакоренево підживлювали азотом шляхом обприскування розчином карбаміду з розрахунку 7 кг/га діючої речовини. Таким чином, для кожного сорту було сформовано по 3 варіанти: а) контроль (обприскування водою), б) позакоренево підживлення карбамідом наприкінці цвітіння (ВВСН 69) у дозі 7 кг N/га, в) позакоренево підживлення карбамідом у фазу молочно-воскової стиглості у дозі 7 кг N/га (ВВСН 77-83). Масову частку білка в зерні (%) визначали методом інфрачервоної спектрофотометрії за допомогою приладу Inframatic 8600. За масою зерна і вмістом білка розраховували показники збору білка з площі посіву та виносу азоту із зерном. Досліди й аналізи проводили у трьохкратній повторності. Статистичну обробку даних проводили за допомогою програми Microsoft Excel.

Результати та обговорення. Виявлено, що за першого строку внесення врожайність підвищувалась на 7-12 %, тоді як за другого залишалась практично

незмінною порівняно з контролем. Істотного впливу на білковість застосована доза азоту не чинила, хоча можна відзначити тенденцію до підвищення цього показника за підживлення наприкінці цвітіння. Тобто в цьому випадку зернова продуктивність збільшувалась без зниження білковості, і негативної кореляції між цими показниками не було.

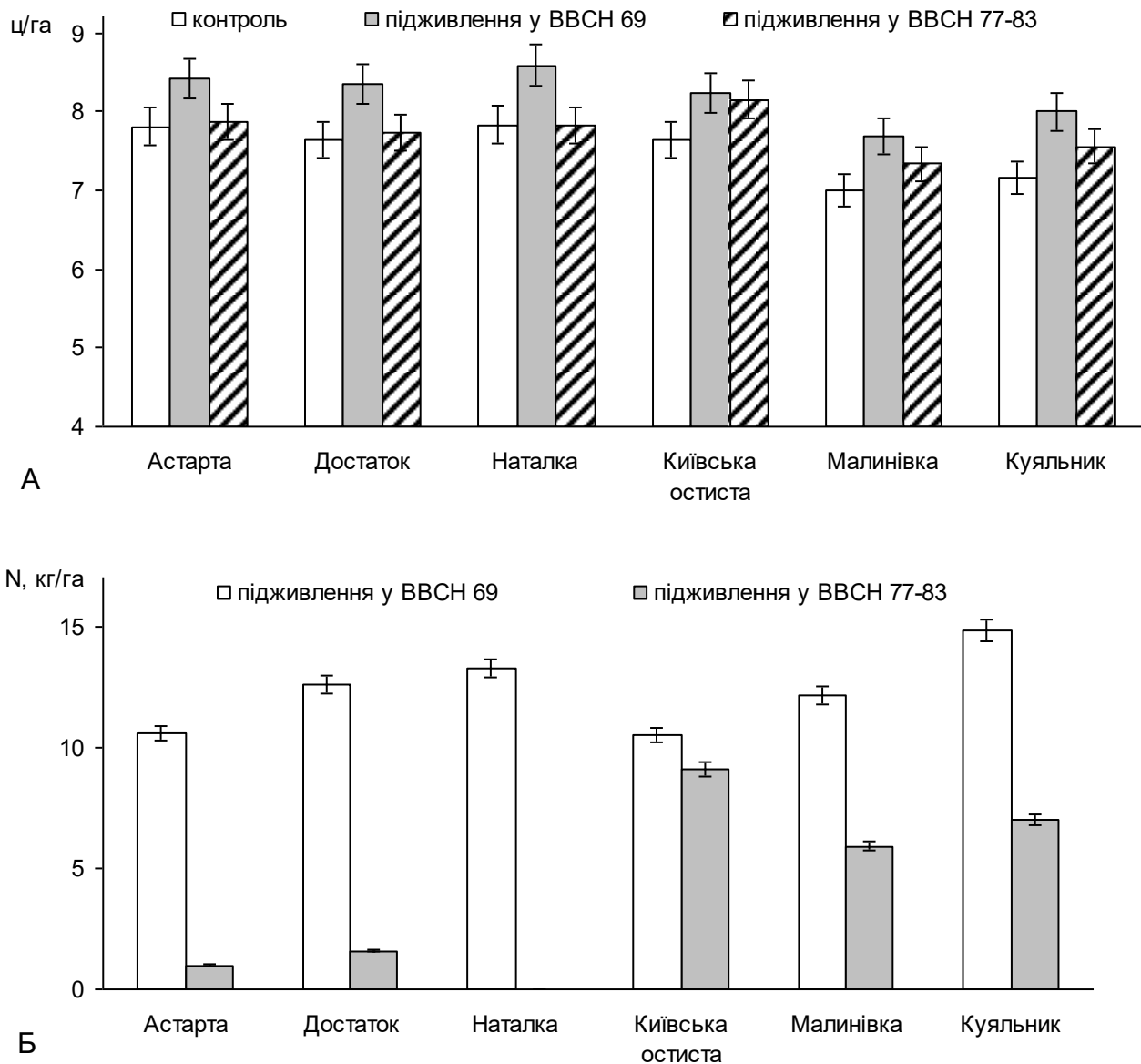

Рис. 1. Збір білка (А) та прибавка відносно контролю вносу азоту із зерном (Б) у різних сортів озимої пшениці залежно від терміну позакореневого підживлення карбамідом

В результаті збір білка із зерном істотно підвищувався у всіх сортів. Найвищим цей показник був у сорту Наталка завдяки найкращому поєднанню

ознак білковості і врожайності. Сорт Астарта також добре відреагував на позакореневе підживлення і за збором білка з врожаєм посів друге місце завдяки високій зерновій продуктивності. За внесення азоту у фазу молочно воскової стиглості істотне підвищення збору білка спостерігалось лише у сорту Київська остиста (рис. 1, А).

Розрахунки прибавки виносу азоту із зерном за обробки наприкінці цвітіння показали, що вона була помітно вищою, ніж доза внесеного позакоренево (рис. 1, Б). Разом з тим, слід зазначити, що ця різниця була меншою, ніж отримана за умов вегетаційного дослідження, очевидно, внаслідок впливу більшої кількості неконтрольованих чинників, в першу чергу вологозабезпечення. Цей чинник найсильніше впливає на обидві складові підвищення виносу – ефективність реутилізації азоту з вегетативних органів, а також додаткове поглинання цього елемента з ґрунту в період наливу зерна.

Висновки. Отже, для збільшення збору білка з врожаєм доцільним є позакореневе підживлення пшениці карбамідом наприкінці фази цвітіння (ВВСН 69). Цей захід стимулює функціональну активність рослин, сприяє підвищенню ефективності використання азоту завдяки посиленню ефективності його реутилізації та додаткового поглинання, що істотно збільшує загальний винос із зерном, величина якого перевищує кількість азоту, внесеного при підживленні. У цьому випадку зернова продуктивність збільшується без зниження білковості, і негативного зв'язку між цими показниками не спостерігається, в результаті чого помітно підвищується збір білка із зерном.

MEDICAL SCIENCES

MODERN LITERARY DATA ABOUT MORFOLOGY OF CHEWING MUSCLES

Protsak T. V.
Zabrodska O. S.
Chernivtsi, Ukraine

Functional status of masticatory muscles is associated with configuration of lower third of face and possible asymmetry (in which neurological and dental problems may be hidden). Therefore a profound studying of masticatory muscles' morphology and functioning is relevant and important in theoretical and practical medicine. The objective of this work is to study morphological features of masticatory muscles.

To masticatory muscles belong: temporal muscle, masseter, lateral and medial pterygoid. Masseter is shaped like an incorrect rectangle and consists of superficial and deep layers. Superficial is the biggest layer which has a slanting direction and begins near zygomatic process of maxilla and front two-thirds of zygomatic arch edge and is attached to lateral surface of mandible branch .Fibers of deep layer have straight direction and start from the inner surface of zygomatic arch and are attached to upper half of mandible branch and lateral surface of coronary process. Middle layer is also allocated; it starts on deep surface of anterior two thirds of zygomatic arch and is attached to the middle of mandible branch .The angle formed by direction of masseter fibers are tilted forward. Temporal muscle is flat and fan-shaped. This muscle fills temporal fossa and forms temporal plane with relevant sections of attachment. Beginning of this muscle varies: in front of the zygomatic process of the frontal bone, below the infratemporal crest and the top of the mastoid process. Fibers branch out in three bundles: front branch is tilted forward, medium branch has almost vertical slope, and posterior branch, fibers of which have horizontal direction. These

bundles converge together and form a thick tendon, which passes under the zygomatic arch and is attached to coronary process of mandible . The angle formed by bundles of temporal muscle direction is tilted back. Thus, temporal muscle tends to slope back during the growth of the whole body. Medial pterygoid muscle is located on inner side of mandible and is masseter synergist; they are bridged with a strong tendon membrane and therefore in the region of mandible angle is formed a loop (pterygoid-chewing). This loop covers not only base of mandible, but also back end of its ramus, forming a sac, which is about the same level as masseter, but is twice smaller in width and two times thicker. Medial pterygoid muscle starts in fossa of sphenoidal bone pterygoid process and pyramidal process of palatine bone; is attached to pterygoid tuberosity on internal surface of mandible's angle. Lateral pterygoid muscle has two heads – upper and lower. Each of them has its own beginning, attachment and individual course of muscle fibers. Lower head is shaped like an obliquely lying pyramid located in infratemporal fossa. This head originates from external surface of pterygoid process lateral plate of sphenoid and infratemporal fascia. Lower head is attached to pterygoid fossa, which is located on the front surface of coronoid process. Fibers of lower head are often intertwined with fibers of medial pterygoid muscle.

Therefore, during phylogenetical development masticatory musculature undergoes series of morphological changes, which are closely dependent on functions, performed by oral cavity.

АНАТОМІЯ ПЛЕЧОВОГО СПЛЕТІННЯ: НОРМА ТА ПАТОЛОГІЯ

Абузейнех Руслан Фірасович

Здобувач освіти 4 курсу II медичного факультету

Депутат Даніїл Васильович

Здобувач освіти 3 курсу II медичного факультету

Узун Лариса Русланівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Бусько Владислав Васильович

Здобувач освіти 3 курсу II медичного факультету

Лібман Софія Дмитрівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Бура Марія Сергіївна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Давиденко Поліна Данилівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Згирвач Аліна Юріївна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Кукушкіна Дарина Сергіївна

Здобувачка освіти 4 курсу IV медичного факультету

Ніколаєва Юлія Вячеславівна

Здобувачка освіти 3 курсу III медичного факультету

Харківського національного медичного університету

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Анатомія плечового сплетіння - це надзвичайно важливий аспект для розуміння функцій та дисфункцій верхньої кінцівки людини. Анатомічні варіації плечового сплетіння можуть впливати на клінічний підхід та лікування. Високий рівень знань про анатомію плечового сплетіння є необхідним, щоб надавати компетентну та ефективну медичну допомогу пацієнтам з проблемами, пов'язаними з верхньою кінцівкою та нервової системи.

Мета роботи./Aim. Цей огляд спрямований на обговорення базової анатомії плечового сплетіння, а також особливу увагу приділено як це фундаментальне розуміння може вплинути на таку важливу ланку, як знеболення - анестезія.

Матеріали та методи./Materials and methods. При пошуку літератури було проведено аналіз зарубіжних літературних джерел за останні кілька років, що знаходяться в базі Scopus, Web of Science, PubMed.

Результати та обговорення./Results and discussion. Брахіальне або плечове сплетіння - це складна мережа нервів, яка утворюється від шийного та верхнього грудного сегментів спинного мозку і забезпечує нервово забезпечення верхньої кінцівки. Воно складається з кількох головних нервів та їх відгалужень, які контролюють рухи та відчуття у руці і плечі. Анатомія брахіального сплетіння може мати деякі варіації.

Основні складові брахіального сплетіння включають:

1. **Спинний нерв (C5-T1):** Головний нерв, який походить від верхнього грудного відділу спинного мозку та шийного. Він іннервує деякі м'язи плеча та передпліччя.

2. **Медіальний нерв (C8-T1):** Цей нерв контролює більшість м'язів передпліччя та долоні, і відповідає за рухи пальців.

3. **Ульнарний нерв (C8-T1):** Він відповідає за іннервацію м'язів передпліччя та долоні, які відповідають за деякі рухи пальців, і є основним нервом, який забезпечує відчуття в мізинці та частково четвертого пальця.

4. **Радіальний нерв (C5-T1):** Він контролює рухи м'язів верхньої частини передпліччя і долоні, а також відчуття на задній стороні руки та пальців.

5. **Аксілярний нерв (C5-C6):** Цей нерв контролює рухи м'язів плеча та плечового поясу.

6. **Субскапулярний нерв (C5-C6):** Він іннервує деякі м'язи плеча та грудної клітки.

Ці нерви можуть варіювати у своїх шляхах та взаємодії, що призводить до різних варіантів анатомії брахіального сплетіння. Вони можуть бути виявлені під час медичних досліджень, таких як рентген, магнітно-резонансна томографія (МРТ) чи ультразвукове дослідження.

Плечове сплетіння та його фасціальні інвестиції

Нервові корінці сплетення, коли вони виходять з міжхребцевих отворів, зазвичай складаються з одного великого пучка, оточеного незначною кількістю епіневрію.

Потім вони діляться і рекомбінують по довжині сплетення, поки, врешті решт, більшість пучків не будуть розділені на переважно рухові або сенсорні аксони, прив'язані до певної області або структури. Зрозуміло, що кількість пучків збільшується, а площа їх поперечного перерізу зменшується від проксимального до дистального відділу сплетення. У той же час кількість сполучної тканини епіневрію прогресивно збільшується від проксимального до дистального відділу.

Анатомія міжлопаткової області

На рівні міжлопаткової борозенки є своєрідний "конверт", який створюють лопаткові м'язи та фасції, що їх впокривають, він забезпечує чітко окреслений простір, в який можна вводити розчини місцевих анестетиків, забезпечуючи анестезію плечового сплетення. Хоча це вважається "блокуванням плечового сплетення", анатомічна будова цієї ділянки є важливим обмеженням.

Через її розташування: між підключичною артерією і середнім надостьовим м'язом, що значно нижче точки введення голки, точка, в яку вводиться голка, може бути нижче, через що стовбур зазвичай не повністю анестезується.

Анатомія надключичної ділянки

Медіально від ключиці лопаткові м'язи спускаються до першого ребра, на якому вони прикріплюються. Підключична артерія і плечове сплетіння виходять з міжлопаткової борозки, йде глибоко в надключичну ямку, проходять латерально і нижче, щоб пройти під ключицею.

Нервове сплетіння на цьому рівні знаходиться критично близько до купола легені. Це збільшує ризик контакту голки з плеврою або легенею, що може призвести до пневмотораксу.

Оцінка цього анатомічного взаємозв'язку за допомогою ультразвукового сканування в реальному часі може зменшити цей ризик і підвищити безпеку блокад, що проводяться в надключичній ділянці.

Анатомія підключичної ділянки

Під ключицею утворюється шийно-ключичний канал, обмежений знизу першим ребром, а зверху ключицею. Через цей канал судини і плечове сплетіння входять у верхівку пахвової западини. Над цією ділянкою знаходиться підключична ямка. Глибоко під шкірою розташовані великий і малий грудні м'язи. Позаду від судинно-нервового пучка в цій ділянці лежить передній зубчастий м'яз, а задньомедіально - плевра. Анатомічна перевага підходу до сплетіння в цій ділянці полягає в тому, що він має менший ризик пневмотораксу, ніж при надключичному підході.

Варіації будови

Як зазначалося, плечове сплетіння може містити значні варіації у формуванні стовбурів і тяжів. У невеликій кількості випадків корінець T2 дає початок сплетенню.

У багатьох зразків може не існувати нижнього стовбура. Так само часто не формується окремий задній канатик; замість цього задні відділи розходяться, даючи початок безпосередньо термінальним нервам і гілкам. Інші описані варіації сплетення включають нездатність T1 давати початок задньому канатику; крім того, корінець T1 може бути єдиним, що дає початок медіальному канатику.

Пара канатиків, один великий і один малий, може замінити звичайну картину з трьох канатиків. Відзначені випадки формування одного канатика. Аномалії дистального плечового сплетення, а також пахвових судин можуть виявитися проблематичними під час спроби блокади нерва на інфраключичному рівні.

Висновки./Conclusions. Знання анатомії плечового сплетіння є важливим для медичних фахівців, які працюють з верхньою кінцівкою та нервовою системою. Знання анатомії плечового сплетіння допомагає лікарям розуміти

можливі причини болю, втрати чутливості або руху у верхній кінцівці.

Деякі захворювання чи травми можуть вимагати хірургічного втручання на рівні плечового сплетіння. Знання анатомії допомагає хірургам точно локалізувати розташування нервів та структур, що потребують втручання, та зменшує ризики ушкодження навколишніх тканин. Усі ці аспекти підкреслюють важливість розуміння анатомії плечового сплетіння для досягнення високої якості медичної практики та надання оптимальної допомоги пацієнтам з захворюваннями чи ушкодженнями, пов'язаними з цією областю.

МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАПАЛЬНОЇ РЕАКЦІЇ ПРИ ЕКСТРУЗІЇ ОРБІТАЛЬНОГО ІМПЛАНТУ

Артёмов Олександр Валентинович,

к мед.н., завідувач лабораторії
ДУ«Інститут очних хвороб та тканинної терапії
ім. В. П. Філатова НАМН»

Литвиненко Маріанна Валеріївна,

к мед.н., доцент

Олійник Ніна Миколаївна,

к. мед.н., доцент

Одеський національний медичний університет

Кацап Олексій Васильович,

лікар

КНП Міська клінічна лікарня № 1,

м. Одеса, Україна

Актуальність. Штучні орбітальні імпланти знаходять поширення в офтальмохірургії, поступово витісняючи алотрансплантаційний матеріал, який домінував у минулому столітті. В даний час компанії-виробники пропонують широкий вибір готових до заповнення орбітальної порожнини імплантів, отже зникає необхідність додаткового формування, неминучої під час роботи з алотрансплантатом. Це суттєво спрощує роботу хірурга та скорочує час оперативного втручання, що робить штучні імпланти привабливими для профілактики анофтальмічного синдрому, дозволяючи забезпечити хорошу мобільність опорно-рухової кукси та адекватне пересування протезу.

При такому широкому розповсюдженні орбітальних імплантів неминучі укладання, пов'язані з особливостями імплантаційних матеріалів, з хірургічною технікою, з характером попереднього патологічного процесу, що призвів до анофтальму. Особливе місце серед цих ускладнень займає екструзія орбітального імпланту, яка зводить нанівець досягнутий лікувальний та косметичний ефект. Хоча частота екструзії орбітального імпланту в цілому не перевищує кількох відсотків, цей процес нерідко супроводжується вираженою ексудативною реакцією та піогенним гранулематозним запаленням, що

однаково неприємно як пацієнту, так і хірургу.

Мета. Дане дослідження присвячене аналізу морфологічних змін у тканинах орбіти, що відбуваються при післяопераційній екструзії орбітальних імплантів у пацієнтів з різними видами попереднього патологічного процесу та за різною технікою оперативного втручання, а також різних типів імплантаційного матеріалу.

Матеріал та методи. Проведено клініко-анатомічний аналіз 6 випадків екструзії орбітального імпланту. У 5 випадках екструзія розвинулася в строки від 3 до 6 тижнів після операції, в одному – через 6 місяців. Об'єктом дослідження були тканини орбіти, що оточують імплант, а також забезпечують його фіксацію - склеральний мішок, капсула імпланта. Операційний матеріал оброблявся за загальноприйнятою гістологічною методикою, отримані з парафінових блоків зрізи фарбували гематоксилін-еозином. У кожному випадку на мікроскопі Jenamed-2 при збільшеннях 100x, 200x і 400x було переглянуто не менше 20-30 серійних гістологічних зрізів.

Результати та обговорення. Вивчення клінічних даних показало певну різноманітність патологічних процесів, що призвели до анофтальму. Так, у 3-х випадках мала місце мінно-вибухова травма очного яблука, в решті 3х субатрофія ока на ґрунті хронічного хоріо-ретиниту, термінальна глаукома та внутрішньоглазна меланома.

У 4 випадках імплантат встановлювався після евісцерації, у двох (глаукома та меланома) – після енуклеації. У всіх випадках імплантація проводилася одночасно з енуклеацією чи евісцерацією. У 4 випадках матеріалом імпланту був гідроксіапатит, у 2-х-політетрафторетилен (фторопласт). У 5 випадках екструзія виникла в ранній післяопераційний період. У випадку з внутрішньоочною меланою явної екструзії не було, проте через півроку після операції розвинулася ексудативна реакція з боку ложа імпланта, що вимагало його видалення разом з навколишньою щільною капсулою.

При гістоморфологічному дослідженні склерального мішка і прилеглих

тканин орбіти у всіх випадках виявлено зміни, які в цілому характеризувалися запальною інфільтрацією з переважанням клітин лімфоцитарно-гістіоцитарного ряду, та з домішкою клітин епітеліоїдного типу при незначній присутності сегментоядерних лейкоцитів, які спорадично виявлялися переважно периваскулярно в ділянках стазування.

Також важливим компонентом запального процесу, який привертає увагу, є виражена неоваскуляризація. У цілому ці патологічні зміни можна охарактеризувати як хронічне продуктивне запалення гранулематозного типу. Однак, при всій регулярній повторюваності цих морфологічних змін при екструзії імпланту вони не пояснюють причини цього негативного ускладнення. Аналіз морфологічної картини зажадав звернути увагу на дві морфологічні деталі, які залишалися поза увагою. Так, необхідно відзначити великі осередки склерозу, які нерідко переважали над запальною інфільтрацією, що мала тенденцію до осередковості.

У цьому морфологічна картина набувала характеру запальної псевдопухлини орбіти, тобто механізм виштовхування імпланту подібний до механізму розвитку екзофтальму при псевдопухлині. Подальше вивчення морфологічної картини показало, що ще одним важливим компонентом запального процесу була грибокві інфекція. Необхідно відзначити, що виявлення грибокві інфекції вимагає перегляду великої кількості гістологічних зрізів, тоді як гістоморфологічна картина хронічного продуктивного запалення зазвичай очевидна.

Ця обставина, а також те, що грибокві структури нерідко ігноруються як несуттєві артефакти гістоморфологічної картини, призвело до недооцінки цього важливого етіо-патогенетичного чинника. Необхідно відзначити, що при збігу основних елементів у морфологічній картині запальної псевдопухлини орбіти та при екструзії імпланту, при останній завжди має місце виражена неоваскуляризація, тоді як при псевдопухлині превалюють елементи хронічного продуктивного запалення та склерозу. Типовий характер виявлених хронічних запальних змін при екструзії імпланту відбито на рис.1 и 2.

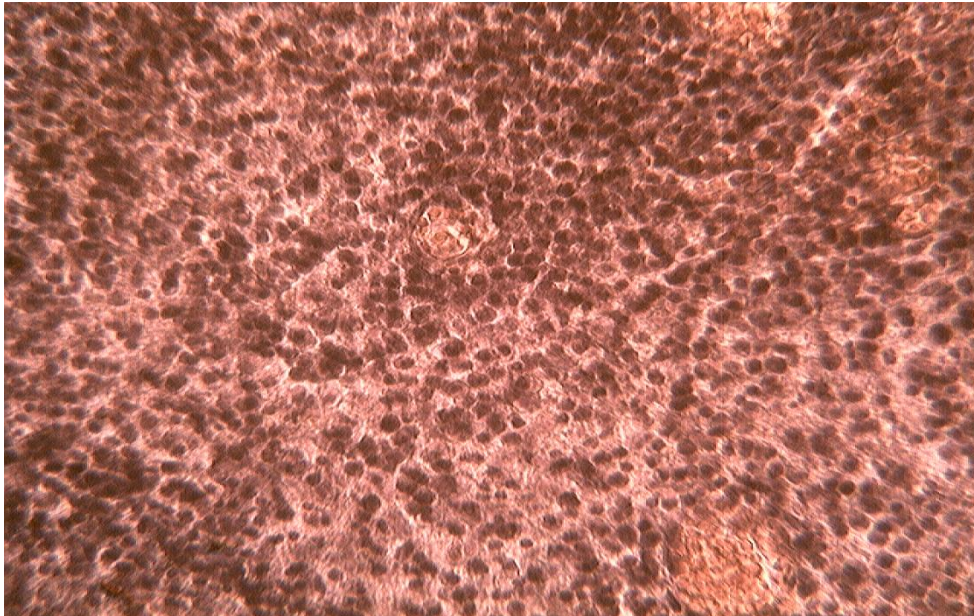

Рис. 1. Запальний інфільтрат представлений клітинами лімфо-гістіоцитарного та епітеліоїдного типу. Зб.200х.

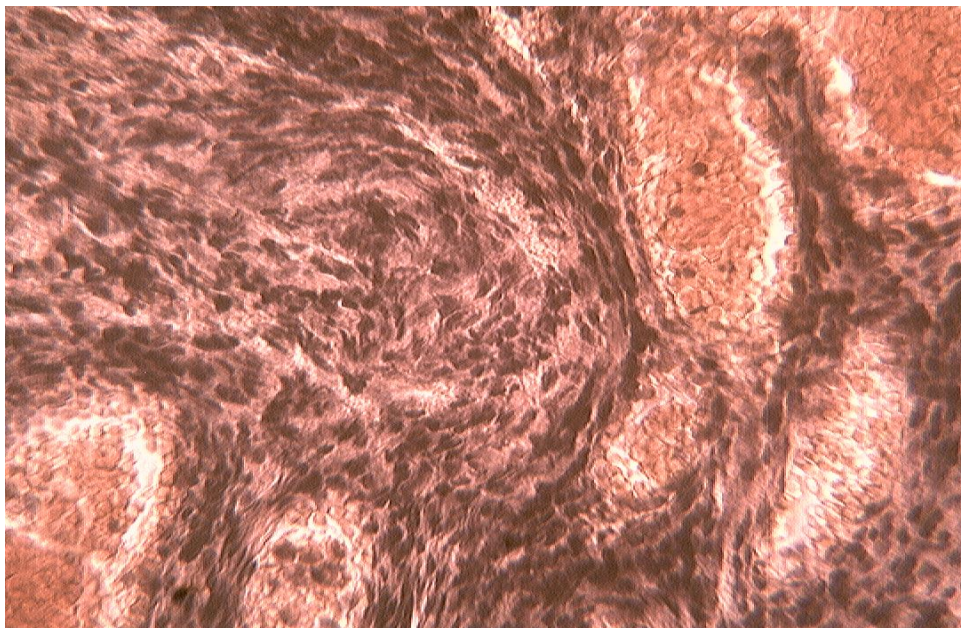

Рис. 2. Неоваскуляризація на тлі периваскулярної проліферації неопластичного виду. Зб.200х.

Аналізуючи представлені гістологічні картини, можна назвати, з одного боку, типовий характер клітинного інфільтрату, властивий для багатьох хронічних продуктивним запалень (рис.1), з другого боку, незвичайний «вихровий» вид периваскулярно розташованих клітин (рис.2). Таке вихрове

розташування клітинного інфільтрату пов'язане із присутністю серед клітин запального типу численних ниткоподібних структур – гіфів грибкового міцелію. Для виявлення гіфів необхідне детальне вивчення гістопрепарату при великому збільшенні окуляра (не менше 40x) та за умови гарної якості гістологічного препарату, що далеко не завжди можливо при рутинній діагностичній роботі. Проте структура гіфів стає очевиднішою там, де зменшується присутність клітин запального типу, зокрема на тлі вогнищ склерозу (рис. 3).

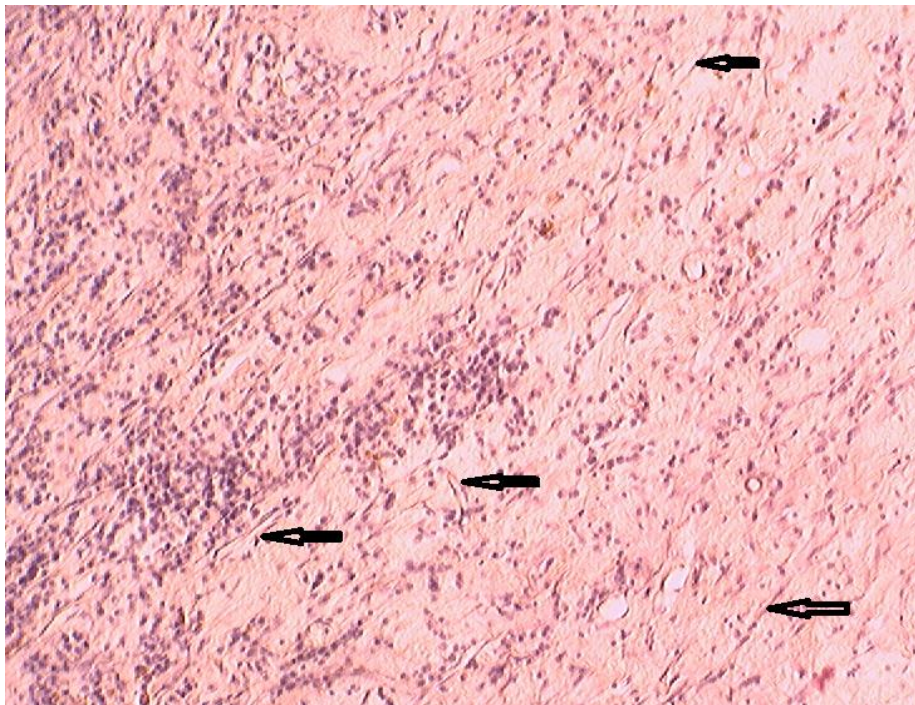

Рис. 3. На тлі вираженого склерозу та дрібних розсіяних вогнищ запалення видно множинні гіфи грибкового міцелію (стрілки); Зб.100x

Особливо демонстративною присутність грибкової інфекції стає при утворенні ризоїдоподібних структур, коли окремі гіфи зливаються в масивні пучкові комплекси. Останні представлені осередками інтенсивного базофільного фарбування строми, які при малому збільшенні за тинкторіальними властивостями нагадують осередки некрозу (рис. 4). Однак, на відміну від вогнищ істинного некрозу, вони не супроводжуються сегментоядерною інфільтрацією. Виражена базофілія цих структур пов'язана з накопиченням на поверхні клітинних мембран глікозаміногліканів, що

формують хітинову оболонку грибків. Присутність таких структур особливо виражена у зонах склерозу. При цьому складається враження, що склероз стимулюється зростанням цих грибкових елементів.

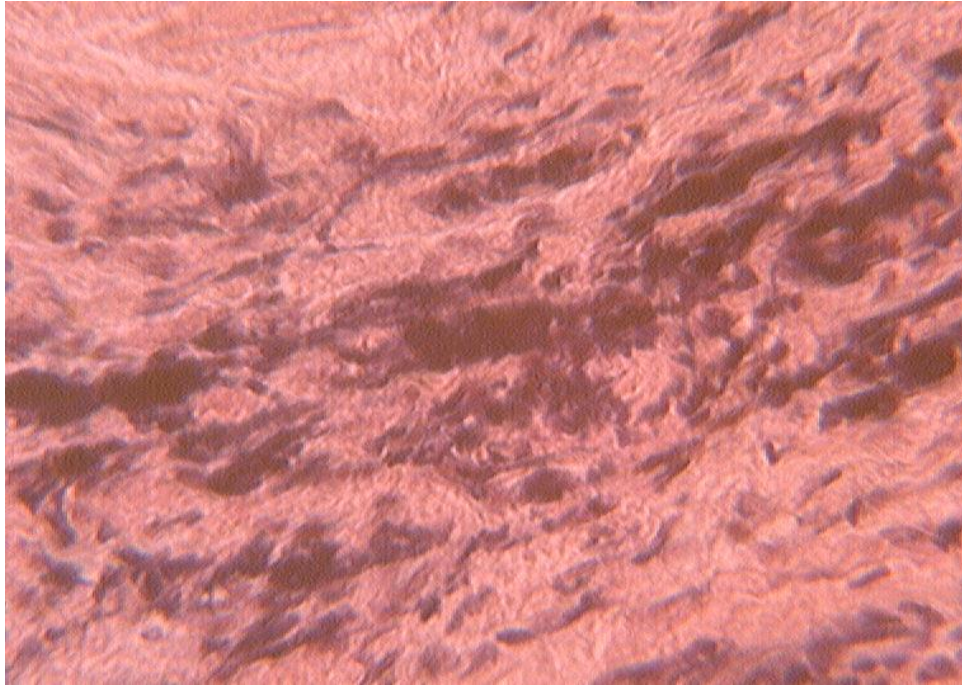

Рис. 4. Масивні різіодоподібні конгломерати грибкових гіфів на тлі склерозу. Зб.400х

Подібні патологічні зміни можуть бути обумовлені патогномонічною для грибкової інфекції деструктуризацією колагенових волокон сполучної тканини у зв'язку з проростанням в них гіфів грибкового міцелію. Як відомо, глікозаміноглікани є невід'ємним компонентом основної речовини сполучної тканини, а при її дезорганізації виявляються у вигляді базофільних вогнищ т.н. мукоїдного набряку.

Можна припускати, що тропність грибкового міцелію до колагенових волокон, що спостерігається, обумовлена використанням компонентів основної речовини сполучної тканини для побудови своєї хітинової оболонки.

При цьому в клінічних умовах ми іноді спостерігаємо маляцію склерального мішка та оточуючих орбітальних тканин, що також призводить до екструзії імпланту.

Висновки. У літературних джерелах грибка інфекція не фігурує як причина екструзії орбітального імпланту. Однак, як показали наші спостереження, в етіо-патогенетичному механізмі екструзії провідним фактором є грибка інфекція. Можна вважати, що оперативне втручання у поєднанні з тяжкою попередньою патологією, здатні скомпроментувати імунологічну толерантність тканин орбіти, що створює умови для активації сапрофітної грибової флори.

Ми не маємо можливості на основі гістологічної картини однозначно визначити тип грибка, проте відомо, що грибки типу Кандида вважаються інфекціоністами як елемент нормальної кон'юнктивальної флори. Умови для активізації грибової флори також можуть бути створені тривалою антибіотикотерапією та нестероїдними протизапальними засобами. Поширенню грибків може сприяти неоваскуляризація, оскільки грибка інфекція має тенденцію до перицитарного поширення, що отримало морфологічне підтвердження в нашому дослідженні.

АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПОЯВИ ВЕНОЗНОЇ НЕДОСТАТНОСТІ НИЖНІХ КІНЦІВОК

Дзевульська Ірина Вікторівна

доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри описової та клінічної анатомії

Маліков Олександр Вячеслаович

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри описової та клінічної анатомії
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна

Поверненню крові венами нижніх кінцівок у вертикальному положенні до серця, а це нульова точка кровообігу, перешкоджає гравітація. Нижні кінцівки людини більші за тулуб, тому в їх судинах, враховуючи їх довжину та об'єм, міститься значна частина крові, що циркулює в організмі. При цьому обсяг венозного русла в нижніх кінцівках більший за артеріальний.

Щоб говорити про недостатність, слід знати функції венозної системи нижніх кінцівок. Необхідно враховувати обов'язкове повернення крові до серця, що насамперед забезпечується за рахунок вен нижніх кінцівок. Також цей процес має суворо відповідати активності людини. Вени нижніх кінцівок оперативно забезпечують перерозподіл крові в організмі при зміні положення тіла. Необхідно пам'ятати, що внаслідок порушення цього механізму можливий ортостатичний колапс.

Регульований потік крові до серця при різних положеннях та рухах досягається зміною просвіту вен і, як наслідок, ємністю венозного русла в цілому. Для цієї функції існують спеціальні м'язи – гладкі, які активно змінюють просвіт. Ними керує найскладніший нейроендокринний механізм. Якщо вени та їх системи регуляції здорові, хоч би чим займалася людина, ця чудово тонка робота не помітна.

Також необхідно враховувати основний двигун крові у вертикальному положенні – м'язово-венозно-лімфатичну помпу нижніх кінцівок. Цей насос

працює як серце, перекачуючи кров та лімфу. Однак серце скорочується автоматично, а для роботи «серця нижніх кінцівок» людина має регулярно та свідомо ходити. І тоді кров, що надходить впродовж дня, повертається до серця.

Ще один механізм, що працює на відтік крові та лімфи від нижніх кінцівок – це нічний горизонтальний відпочинок. Традиційний спосіб життя (регулярна ходьба, достатній відпочинок, здорове харчування та нормальна маса тіла) попереджають венозну недостатність крові. Проте виникнення венозної недостатності, передусім венозно-лімфатичної, є причиною не тільки неправильного способу життя та перевантажень, що має місце при помірній недостатності. Необхідно брати до уваги й специфічні чинники. Недостатність не означає будь-яке ураження вен та лімфатичних судин нижніх кінцівок, але лише тих, які порушують здатність венозної та лімфатичної систем нижніх кінцівок до повноцінного відтоку рідини до серця, або збільшують венозну ємність нижніх кінцівок. Тобто, в разі коли частина крові, що надходить до нижніх кінцівок, і лімфи, що там утворюється, не евакуюється своєчасно.

Вени та лімфатичні судини працюють на відтік у співдружності. І коли робота вен не достатня, відразу вмикається лімфатична система, приймаючи на себе додаткові функції. На жаль, можливості обох систем обмежені і при перевантаженнях виникає важкий стан, який має назву венозно-лімфатична недостатність.

ПОШКОДЖЕННЯ ПЕРЕДНЬОЇ ХРЕСТОПОДІБНОЇ ЗВ'ЯЗКИ У ПАЦІЄНТІВ, ЩО МАЮТЬ НАДМІРНУ ВАГУ

Дрокін Андрій Вікторович,
аспірант

Березка Микола Іванович,
д.мед.н., професор

Григорук Вікторія Володимирівна,
к.мед.н., доцент

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. / Introductions. Однією з найскладніших проблем в травматології залишається лікування пацієнтів з патологією колінного суглоба. За статистичними даними колінний суглоб травмується найчастіше, що у процентному співвідношенні складає до 50% від пошкоджень всіх суглобів і до 24% - нижньої кінцівки.

За даними різних авторів, пошкодження передньої хрестоподібної зв'язки колінного суглоба зустрічається з частотою від 7 до 60% серед всіх ушкоджень капсульно-зв'язкового апарату колінного суглоба.

Мета роботи. / Aim. Удосконалення тактики лікування пацієнтів з пошкодженнями передньої хрестоподібної зв'язки, які мають надмірну вагу та різні ступені ожиріння.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Робота ґрунтується на комплексному обстеженні, індивідуально визначеній хірургічній тактиці лікування з використанням трансплантату передньої хрестоподібної зв'язки відповідно до ступеня пошкодження останньої та розміру дефекту; індивідуально підібраних комплексів реабілітаційних заходів.

Травмовані поділені на дві групи по 50 чоловік. У першій групі використовуємо артроскопічні методики пластики з урахуванням порушення біомеханіки ходи в післяопераційному періоді та її корекції, друга група пластика передньої хрестоподібної зв'язки на відкритому колінному суглобі.

Результати та обговорення./ Results and discussion. Визначення хірургічної тактики лікування та подальшої реабілітації пацієнтів, які мають надмірну вагу та різні ступені ожиріння, а також індивідуальний підхід під час диспансеризації та реабілітаційного лікування дозволяє своєчасно корегувати процеси відновлення та запобігає ускладненням на всіх етапах лікування, поліпшує якість життя та призводить до відновлення працездатності.

Висновки./Conclusions. Дослідження тактики лікування пошкодження передньої хрестоподібної зв'язки у пацієнтів, що мають надмірну вагу, дозволить оптимізувати лікувальний та реабілітаційні процеси, покращити якість життя.

ОСОБЕННОСТИ ИЗМЕНЕНИЙ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СТРЕСС-РЕГУЛИРУЮЩИХ СИСТЕМ У МАЛЬЧИКОВ И ДЕВОЧЕК ВО ВРЕМЯ ВОЕННОЙ АГРЕССИИ РОССИИ

Кашкалда Дина Андреевна

к.б. н., старший научный сотрудник

ведущий научный сотрудник

ГУ «Институт охраны здоровья детей и подростков НАМН Украины»

Харьков, Украина

Военная агрессия России представляет непосредственную и растущую угрозу жизни и благополучию почти 8 миллионам детей и подростков Украины. Длительный травмирующий стресс, связанный с военными действиями, террористическими актами, вынужденной миграцией, в большинстве случаев приводит к срыву адаптационных возможностей человека, к возникновению посттравматического стрессового расстройства (ПТСР). Реакция на стресс связана с усиленной секрецией ряда гормонов, включая основные биомаркеры стресса кортизол, пролактин и серотонин.

Следует отметить, что не у всех лиц, подвергшихся стрессу, развиваются психические расстройства. Адаптироваться к стрессовым ситуациям могут те, у кого проявляются усиленные механизмы стрессоустойчивости.

Обращает внимание, что в Украине исследования, посвященные влиянию военных действий на здоровье детей и подростков, касаются в основном оценки их психического состояния. Недостаточно изучены компенсаторно приспособительные механизмы защиты, направленные на смягчение стресс реакции психосоциального воздействия войны на детей.

Цель исследования – выявить особенности изменений показателей стресс-регулирующих систем у подростков обоего пола в период военных действий России в Украине.

Материалы и методы.

Под наблюдением находилось 130 мальчиков и 109 девочек в возрасте 10-17 лет, которые находились на стационарном лечении в клинике ГУ «ИОЗДП

НАМН» по поводу разных соматических заболеваний. Выделены 2 группы пациентов в зависимости от периода военных действий. В первую вошли 120 мальчиков и 83 девочки, которые проходили обследование до полномасштабного вторжения России в Украину. Вторую составили 10 мальчиков и 26 девочек, которые обследовались после 24 февраля 2022 г. Определяли уровень кортизола (К) и пролактина (ПРЛ) в сыворотке крови иммуноферментным методом (наборы фирмы Бест Диагностик, Украина), измеряли содержание серотонина (С) в цельной крови флуорометрическим методом.

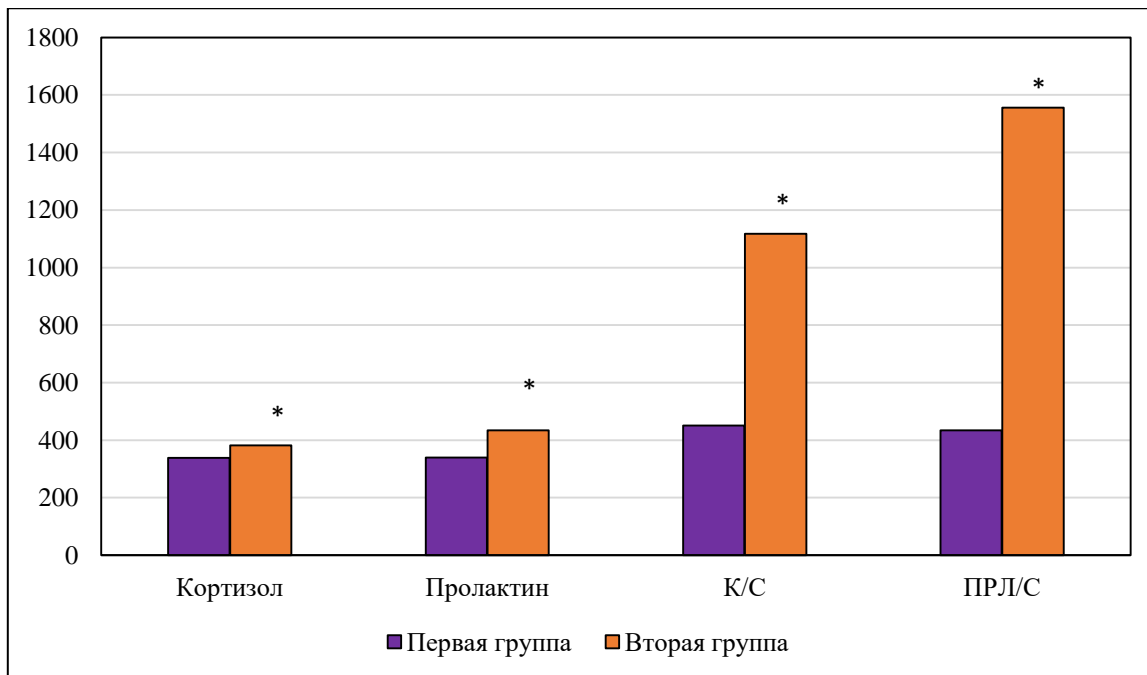
Результаты, полученные в процессе работы, были подвергнуты статистическому анализу с помощью пакетов программ Microsoft Office, Excel, Statgraphics Plus 5.1. Для оценки достоверности отличий применяли критерий Вилкоксона-Манна-Уитни. Статистическая значимость принималась при $p \leq 0,05$.

Результаты и обсуждение

Проведя сравнительную характеристику изменений показателей стресс регулирующих систем, мы обнаружили некоторые половые особенности в зависимости от периода военных действий.

В частности, у девочек второй группы по сравнению с первой наблюдается достоверное повышение содержания кортизола (на 14,0 %, $p < 0,05$) наиболее яркого представителя стресс-реализующих гормонов (рис. 1). Одновременно с этим увеличивается концентрация пролактина (на 26,6 %, $p < 0,03$). Пролактин выполняет множество физиологических функций, оказывает широкое влияние на центральную нервную систему, включая реакции на стресс.

Увеличение концентраций К и ПРЛ в группе девочек после полномасштабного вторжения страны-агрессора в Украину свидетельствует об активации гипоталамо-гипофизарно-надпочечниковой оси, которая регулирует и контролирует ответы на стресс.

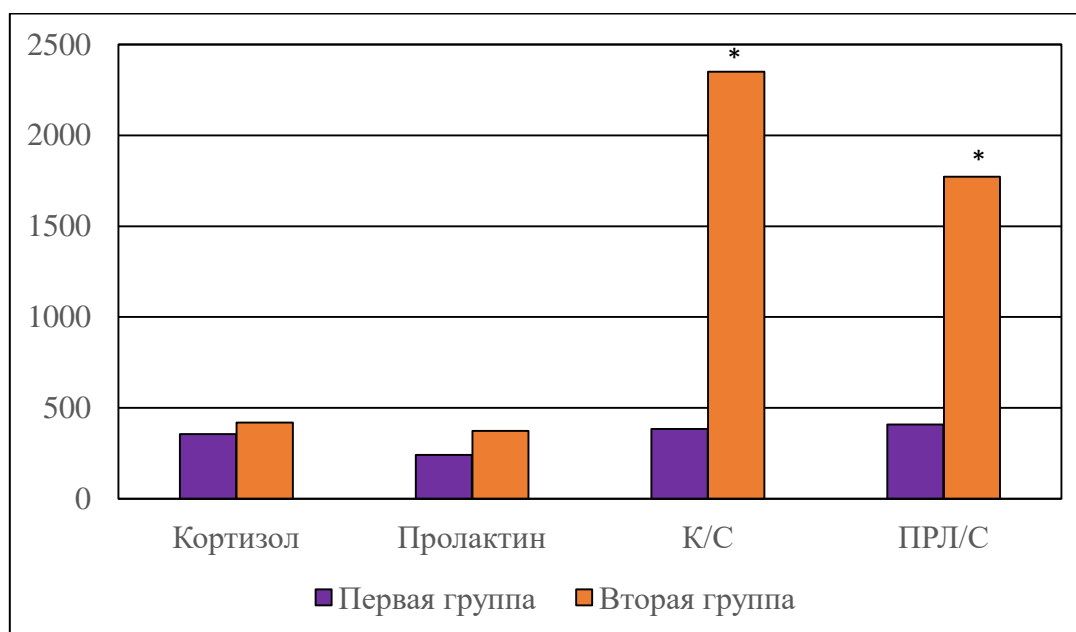
* $p < 0,05$ по сравнению с первой группой

Рис. 1. Показатели стресс-регулирующих систем у девочек в период военных действий

Одновременно с изменениями основных показателей стресс реализующих систем у пациенток второй группы обнаружены существенные отклонения в состоянии стресс-лимитирующих систем, в частности уровня серотонина в крови (рис. 3). Отмечается его снижение более, чем в 2 раза ($p < 0,00$). При этом увеличиваются коэффициенты К/С и ПРЛ/С. Соотношение стресс-реализующих и стресс-лимитирующих систем имеет большое значение для выяснения механизмов адаптации, составляет основу защитно-приспособительной реакции организма. Коэффициенты К/С и ПРЛ/С, отражающие адекватность стресс-лимитирующих и стресс-реализующих систем, во второй группе девочек существенно увеличиваются в 2,5 и 3,6 раз соответственно ($p < 0,00$).

По-видимому, в период полномасштабной войны в Украине, у девочек имеет место несостоятельность адаптационно-компенсаторных механизмов, и стресс, который они испытывают, может превратиться в звено патогенеза многих заболеваний, обусловленных нарушением нейроэндокринной регуляции. Известно, что тревога, травмы и расстройства, связанные со стрессом, чаще встречаются у женщин.

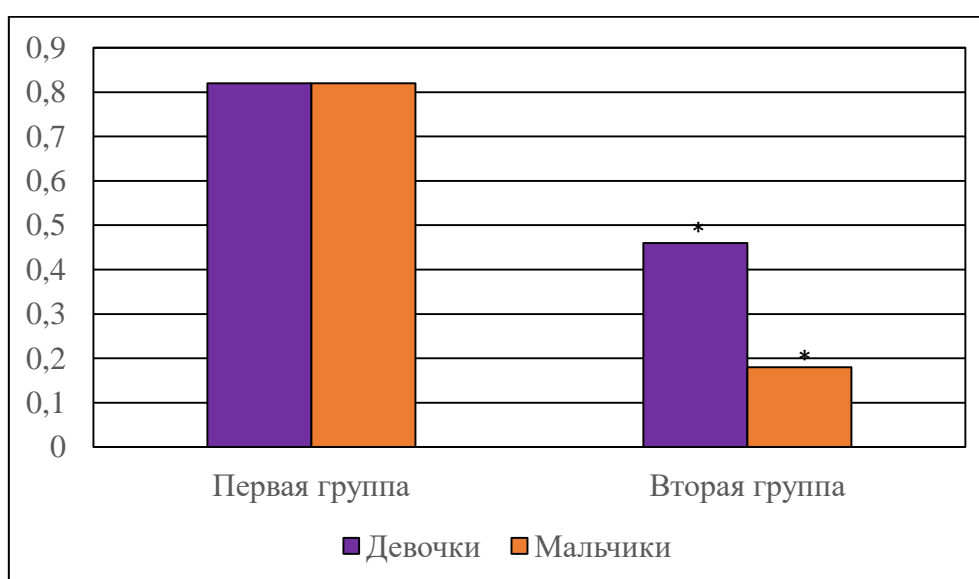
У мальчиков, в отличие от девочек, концентрация стресс-реализующих гормонов после полномасштабного вторжения страны-агрессора не изменяется по сравнению с первой группой (рис. 2).

* $p < 0,05$ по сравнению с первой группой

Рис. 2. Показатели стресс-регулирующих систем у мальчиков в период военных действий

Достоверные изменения у мальчиков второй группы обнаружены со стороны концентрации серотонина (рис. 3), которая снижается в 3 раза ($p < 0,00$) по сравнению с первой группой.

* $p < 0,05$ по сравнению с первой группой

Рис. 3. Уровень серотонина у подростков в период военных действий

При этом, несмотря на отсутствие изменений в уровнях кортизола и пролактина, индексы адаптации К/С ПРЛ/С у мальчиков второй группы увеличиваются соответственно в 6,1 и 4,3 раза ($p < 0,00$), что связано с угнетением серотонинергической системы.

Выводы

1. Сравнительная характеристика изменений показателей стресс-регулирующих систем у девочек и мальчиков, которые пережили разные травматические стрессовые ситуации, связанные с военными событиями в Украине, свидетельствует о нарушении регуляции гипоталамо-гипофизарно-надпочечниковой системы во второй группе подростков и в большей степени у лиц женского пола.

2. Характерной особенностью выявленных отклонений является активация стресс-реализующих гормонов – кортизола и пролактина у девочек, обследуемых во время полномасштабного вторжения России в Украину.

3. Отмечается значительное снижение уровня серотонина в крови - показателя стресс-лимитирующей системы.

4. Подтверждением дисбаланса стресс-реализующих и стресс-лимитирующих систем являются высокие уровни коэффициентов адаптации: К/С и ПРЛ/С.

5. Установлено, что девочки в наибольшей степени стрессочувствительны к происходящим событиям, связанных с изменениями гипоталамо-гипофизарно-надпочечниковой системы во время полномасштабного вторжения России в Украину.

6. Полученные результаты свидетельствуют о нарушении адаптационно-компенсаторных механизмов у подростков в период военной агрессии России, которые могут способствовать последующему прогрессированию и возникновению различных заболеваний, в том числе ПТСР.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ ХВОРИМ НА ДЕМЕНЦІЮ

Літвинова Анастасія Михайлівна,
асистент кафедри загальної практики
сімейної медицини та внутрішніх хвороб, PhD

Пономаренко Оксана Володимирівна,
Гармаш Ірина Віталіївна,
студентки 6 курсу I медичного факультету
Харківський національний медичний університет
Харків, Україна

Вступ. За останні 5 років в Україні близько 600 тисяч людей потребують паліативної та хоспісної допомоги. Лише 5% з них мають змогу отримати її в умовах стаціонару. Найбільш поширеною групою паліативних пацієнтів є люди похилого віку, які страждають на хронічні прогресуючі захворювання онкологічні, серцево-судинної системи, а також цереброваскулярні.

Мета роботи. Висвітлення проблем надання паліативної допомоги хворим на деменцію.

Матеріали і методи. Був використаний аналітичний метод дослідження на основі публікацій Erel M. et al., 2017; Weisbrod et al., 2022; Eisenmann Y. et al., 2020; Malhi R. et al., 2021; King NB. Et al. 2013.

Результати та обговорення. Деменція є наслідком нейродегенеративних та органічних процесів, що відбуваються в організмі людини похилого віку. Деменція є однією з найактуальніших медико-соціальних проблем, оскільки протікає у вигляді прогресуючого слабоумства та призводить до порушення працездатності та здатності до самообслуговування, інвалідності і, врешті решт, повної деградації особистості [1].

Основні принципи надання паліативної допомоги хворим на деменцію співпадають із загальними принципами паліативної медицини. Варто зазначити, що метою такої допомоги першочергово є покращення якості життя пацієнта, збереження його функціональних здатностей та надання хворому

максимально доступного рівня комфорту, у тому числі, психологічного.

Паліативну допомогу хворим на деменцію умовно можна розподілити на 2 види - основна паліативна допомога та спеціалізована. Основна базується на паліативному підході, орієнтованому на пацієнта, що передбачає залучення принципів паліативної допомоги у забезпеченні всіх видів лікування та догляду за хворим. Спеціалізована паліативна допомога надається пацієнтам із більш складними, комплексними проблемами. Вона потребує глибших знань та навичок, тому надається спеціалістами паліативної допомоги у тісній співпраці з лікарями інших профілей. В залежності від стадії та ступеня вираженості деменції буде залежати пріоритетність поставлених цілей паліативної допомоги. Так, наприклад, у пацієнтів із легкими когнітивними порушеннями основні завдання допомоги будуть спрямовані на надання специфічного лікування, збереження та підтримання функціональних здатностей, збільшення тривалості життя та підвищення її якості. У пацієнтів із вираженою деменцією на перший план виступає створення максимально можливих комфортних умов для хворого та його родини. Планування та початок надання паліативної допомоги повинно бути розпочатим із самого моменту встановлення діагнозу, тобто коли пацієнт ще здатен брати участь у обговоренні планів лікування, висловлювати свої потреби та особисті переконання.

У міру прогресування деменції пацієнти стають все більш залежними від оточуючих у питаннях догляду та лікування. Окрім того, такі пацієнти рідко висловлюють вербально свої потреби, що може стати перешкодою для якісного надання допомоги [2].

В останні 6-12 місяців життя пацієнти з деменцією найчастіше страждають від обмежень рухливості та болю [3]. Зменшення рухливості призводить до скутості, захворювань опорно-рухового апарату, розвитку пролежнів, що в свою чергу проявляється низкою симптомів, включаючи біль.

У зв'язку з комунікативним та поведінковим дефіцитом задля вчасної діагностики зміни стану пацієнта доцільно використовувати шкалу оцінки болю при прогресуючій деменції (PAINAD) [4]. Шкала PAINAD оцінює 5 критеріїв

вираз обличчя, дихання, негативні звуки, рухи тіла і потреба у відволіканні. Кожен пункт оцінюється від 0 до 2 балів. Якщо загальна сума балів складає 0 болю немає, 10 - сильний біль. Регулярна оцінка болю допомагає вчасно надати необхідний об'єм терапії та полегшити страждання, що особливо важливо для хворих на деменцію. Окрім того тривалий біль призводить до таких фізіологічних змін як тахікардія, підвищення артеріального тиску, збільшення потреби міокарда в кисні, зміни імунної системи та гіперкоагуляція, що безумовно додатково погіршує перебіг хвороби [5]. Регулярна помірна рухливість, фізіотерапія, масаж можуть бути корисними у якості попередження розвитку болю.

Висновки. Деменція є актуальною медико-соціальною проблемою. Пріоритетність поставлених цілей паліативної допомоги залежать від стадії та ступеня вираженості деменції. Обмеження рухливості та біль - основні страждання, які виникають в останні 6-12 місяців життя пацієнтів з деменцією. Вчасне виявлення та усунення болю є важливою складовою полегшення стану хворих на прогресуючу деменцію, а також попередження можливих ускладнень. Шкала PAINAD є корисним інструментом в діагностиці болю хворих на деменцію. Помірна рухливість, фізіотерапія, масаж можуть бути корисними у якості попередження розвитку болю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Erel M, Marcus EL, Dekeyser-Ganz F. Barriers to palliative care for advanced dementia: a scoping review. *Ann Palliat Med* 2017; 6 (4): 365-379. doi: 10.21037/apm.2017.06.13
2. Weisbrod N. Primary Palliative Care in Dementia. *Neurotherapeutics* 19, 143–151 (2022). <https://doi.org/10.1007/s13311-021-01171-x>
3. Eisenmann Y, Golla H, Schmidt H, Voltz R, Perrar KM. Palliative Care in Advanced Dementia. *Front Psychiatry*. 2020 Jul 21;11:699. doi: 10.3389/fpsy.2020.00699. PMID: 32792997; PMCID: PMC7394698.
4. Malhi R, McElveen J; DNP;2; O'Donnell L. Palliative Care of the

Patient with Dementia. *Dela J Public Health*. 2021 Sep 27;7(4):92-98. doi:10.32481/djph.2021.09.012. PMID: 34604771; PMCID: PMC8482977.

5. King NB, Fraser V. Untreated pain, narcotics regulation, and global health ideologies. *PLoS Med*. 2013;10(4):e1001411. doi: 10.1371/journal.pmed.1001411. Epub 2013 Apr 2. PMID: 23565063; PMCID: PMC3614505.

ЛІКАР - ФІЛОСОФ: АДЖЕ НЕМАЄ ВЕЛИКОЇ РІЗНИЦІ МІЖ МУДРІСТЮ ТА МЕДИЦИНОЮ

Луценко Павло Павлович

Здобувач освіти 3 курсу III медичного факультету

Ярош Ксенія Ігорівна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Романов Олександр Володимирович

Здобувач освіти 3 курсу I медичного факультету

Васильєва Софія Іванівна

Здобувачка освіти 2 курсу II медичного факультету

Царьова Катерина Андріївна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Забудько Єлизавета Сергіївна

Здобувачка освіти 2 курсу I медичного факультету

Давиденко Поліна Данилівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Корохова Марія Костянтинівна

Здобувачка освіти 3 курсу I медичного факультету

Саченко Дарина Віталіївна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Харківського національного медичного університет
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Добре відоме прислів'я, що всі поети зазвичай мають денну роботу, тому що, неможливо заробити на життя просто написанням віршів. Хтось може заперечити, що це добре поети мають значущу роботу, окрім написання віршів, тому що потребують реальної участі в житті й щоденно. Звідки беруться вірші, як не з повсякденної зустрічі з життям? Така значуща робота, може стати джерелом натхнення, щоб поети могли знову писати з індивідуальними відмінностями, керуючись найсильнішими поштовхами своїх сердець.

Мета роботи. / Aim. Роль гуманітарних наук (наприклад, філософії, біоетики, літератури, музики, театру, релігії, антропології) у медичній освіті обговорювалася довго й наполегливо протягом десятиліть. Стверджується, що

вивчення предметів, включених до гуманітарних наук, може покращити навички критичного мислення, сприяти глибшому рівню навчання та розуміння, а також допомогти підвищити рівень співчуття, емпатії та морально-етичного міркування. Ми вважаємо, що написання та читання віршів (як приклад особистого заняття гуманітарними науками) може допомогти досягти цих цілей не лише в нашому контакті з пацієнтами, але й з іншими людьми та культурами світу загалом.

Матеріали та методи./Materials and methods. Теоретичні: огляд та аналіз науково-методичної, публіцистичної та історичної літератури.

Результати та обговорення./Results and discussion. Поезія допомагає зробити лікарів співчутливішими, емпатичнішими та кращими слухачами у спілкуванні з пацієнтами чи іншими людьми.

Медицина забезпечує багато повсякденних зустрічей із «реальним» світом, і як лікарі ми маємо привілей знати інтимні подробиці багатьох життів. Така близькість відкриває багато історій, які не довіряються більшості. Для Вільяма Карлоса Вільямса медицина «була його їжею та напоєм, що дозволили йому писати».

Однак така близькість несе з собою відповідальність за професіоналізм, конфіденційність і повагу. Як лікарів, нас вчать дивитися, досліджувати та спілкуватися холодно, об'єктивно та відсторонено. «Цей 66-річний чоловік був у своєму звичайному стані здоров'я до тих пір, поки два дні тому не було виявлено гематурію та новоутворення в нирках на ультразвуковому дослідженні, яке було взято на біопсію та досліджено під мікроскопом». Частково ці слова говоряться з повагою до пацієнта, а частково для підтримки належної емоційної дистанції.

І так має бути, якщо ми хочемо працювати як професіонали. Але, як зазначив Едмунд Пеллегріно понад три десятиліття тому, можна «виглядати чуттєво», то постає питання: «Навіщо лікарям це потрібно і яку роль відіграє/може відіграти в цьому поезія?»

Далі Пеллегріно каже, що «Медицина без співчуття - це просто

технологія, лікування без зцілення; література без почуттів - це просто репортаж, досвід без сенсу. Дивитися зі співчуттям - це вершина мистецтва як для медицини, так і для літератури; брати участь у боротьбі - це мораль, яку вони поділяють».

Було помічено, часто в комічному контексті, що молоді студенти-ідеалісти вступають до медицини з гуманістичних міркувань лише для того, щоб вибити мистецтво з неї і замінити наукою та технікою. Лише через роки старіючі лікарі можуть усвідомити, що пацієнти (а також наші колеги лікарі та стажери) часто хочуть і потребують не технологічних ліків і наукових пояснень, а співчуття, емпатії та розуміння. Зусиллями останніх й підтримується той гуманістичний дух, який дедалі більше намагаються замінити холодними відстороненими медичними термінами та фактами в манері спілкування з пацієнтами, колегами та в кінцевому рахунку – повсякденному житті.

Але, на щастя, дедалі більший акцент на гуманітарних науках простежується у медичних школах та під час навчання в ординатурі, що стає цінним компонентом в формуванні майбутнього спеціаліста. Ми називаємо ці зусилля «підтримкою гуманізму», точніше, підтримкою тих характеристик, які не лише об'єднують нас як людей, як-от співчуття, емпатія, довіра, чесність, альтруїзм та залучене спілкування, але й ті, які також постійно залишаються на передньому плані як важливі компоненти стосунків між лікарем і пацієнтом, учитель-учень/наставник – стосунки з підопічними та стосунки з нашими колегами, тобто професіоналізм.

У цій роботі ми стверджуємо, що написання та читання віршів (усвідомлено) заохочує нас (майбутніх спеціалістів) бути кращими лікарями, педагогами, друзями та зрештою людьми. Для інших сфер, те саме може стосуватися іншої галузі мистецтва та гуманітарних наук, яка подібним чином практикується усвідомлено та серйозно.

Важливість поезії.

Незважаючи на внесок деяких лікарів-поетів протягом століть і на зусилля медичних журналів, що публікують поезію, ми припускаємо, що більшість

«медичної» поетичної творчості, яка публікується сьогодні, написана поетами поза професією охорони здоров'я і що лікарі також не пишуть, і не читають багато віршів. Це може бути тому, що ті лікарі, які пишуть вірші, менше турбуються про публікацію своїх зусиль для широкого загалу читачів. Або, якщо лікарі хочуть розповісти історію, вони, швидше за все, напишуть розповідь, а не вірш.

Сем Гемілл, поет і видавець віршів, каже, що «Мова - а отже, і знання починається зі слухання. Слухати означає знати і бачити. Спочатку ми слухаємо. І тоді ми називаємо ... поезія – це торгівля духом». Або, як сказав інший поет, Гейден Керрут, «Вірш автентичний, тому що я знаю місце та час, про які я пишу, і я знаю себе. Інтенсивність ось що має значення ... інтенсивність сприйняття, інтенсивність досвіду. Бачити, чути, відчувати». Хіба лікарів не цього навчають робити — слухати, бачити, називати? Але «виглядати чуттєво» зазвичай не вчать у медичних школах і програмах навчання в резидентурі. Натомість студентів навчають думати й бачити об'єктивно, надавати більше значення технологічно й науково обґрунтованим діагностичним інструментам і навчальним програмам.

Чи може поезія допомогти практикуючим спеціалістам відчувати більше співчуття, емпатії чи бути кращими слухачами? Ми робимо припущення, що поезія може впливати та потенційно змінювати розуміння як поета, так і читача щодо навчання, пізнання та бачення і, зрештою, іменування.

Тому що те, як ми «називаємо» об'єкти, досвід, хвороби, наших пацієнтів, наших колег і наших стажерів, все це важливо. Через стимулювання емоцій, чутливості та уяви поезія може працювати на посилення почуття співчуття, емпатія та морально етичне міркування. Прислухаючись до «іншого голосу», спілкування з поезією, як стверджує Октавіо Пас, «...вправляє нашу уяву і вчить нас розпізнавати відмінності та знаходити схожість...» Або, як сказав лікар Авраам Вергезе: «Чути голос пацієнта зберігає нашу здатність уявити його страждання».

Лікарі, щодня стикаються з епіфанічними епізодами в житті наших

пацієнтів, колег і стажерів. Батьки, які мають справу зі смертю дитини, пацієнтка або колега з нововиявленою шишкою в грудях, мати з мертвнонародженою дитиною, лікар, який зробив діагностичну чи терапевтичну помилку тощо. Як каже Хокінс: «Незалежно від того, чи є прозріння моментом натхнення, чи раптовим новим поглядом на людину чи ситуацію, чи новим відчуттям напрямку та мети, чи жахливим визнанням помилки, невдачі та провини, це досвід який впливає на наші рішення, формуючи наше життя та поглиблюючи наші взаємодії з іншими.

Вони є ключовими елементами в наративі нашого життєвого досвіду. Етика, яка їх ігнорує, є не тільки збідненою, але й нереальною». Ми вважаємо, що створення поезії з цих прозрінь може в кінцевому підсумку зробити нас кращими лікарями та людьми.

Дехто стверджував, що поезія є однозначно етичною за своєю природою через стосунки, які вона вимагає між поетом і читачем. На відміну від оповідної прози, поезія вимагає, щоб читач вступив у прямі стосунки з поетом як оратором. Як і в дискурсивному мовленні з іншою людиною, де шукають емоційного залучення, характер поета (а, отже, вірш) надзвичайно важливий, якщо ми хочемо переконати чи скерувати когось.

Уенделл Беррі зауважив, що поезія «стосується духовних цінностей» і «морального імперативу» для поетів, які прагнуть зосередитися на зовнішньому світі, а не виключно на внутрішньому «я». Поезія бере ці, здавалося б, різні, випадкові подробиці життя і прагне об'єднати добродесні, універсальні аспекти, шукаючи можливості, правду.

Поезія може служити поетові та читачеві, сприяючи формуванню наративної етики в медицині, висвітлюючи процес морального міркування та служачи роз'ясненню відповідальної та професійної поведінки (дій). Як зазначив лікар-поет Вільям Карлос Вільямс про взаємодію медицини та поезії, «...одне заняття доповнює інше... це дві частини цілого. І складність полягає в тому, щоб вловити ухильні життям речі (момент прозріння, інший голос) які дадуть змогу на мить зрозуміти».

Поезія прагне озвучити побачене й відчуте, назвати внутрішнє бачення, сформувавши етику як частину «підтримки гуманізму». Поет визначає обставини та переживання, а потім записує слова, які справді виражають глибину почуттів.

Ми твердо переконані, що будь-яка серйозна участь (чи для громадського, чи для приватного споживання) в інших сферах мистецтва та гуманітарних науках може допомогти зробити нас більш співчутливими, емпатичними, допоможе краще критично мислити та краще слухати — не лише в контакті з пацієнтами та колегами, але й у контакті з іншими людьми та культурами світу загалом...

ПРИНЦИПИ АНАЛГЕЗІЇ У ПАЛІАТИВНІЙ МЕДИЦИНІ

**Меженіна Тетяна Вікторівна,
Смельяненко Єлизавета Романівна,
Орлова Марина Валентинівна**

Студентки

Літвинова Анастасія Михайлівна

Асистент, PhD

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ.

Наразі в Україні не існує єдиної схеми застосування знеболювальних щодо паліативних хворих. До кожної людини має бути окремий підхід з урахуванням усіх особливостей та супутніх хвороб. Застосування кожного лікарського засобу, особливо наркотичного, має бути виправдано, та приносити максимальне полегшення і мінімальну шкоду.

Ціль роботи:

Ретельно проаналізувати вплив наркотичних та ненаркотичних анальгетиків, їх побічну дію та доречність використання.

Матеріали та методи.

В роботі був використаний метод літературного огляду.

Результати та обговорення.

Біль – є захисним пристосувальним механізмом організму. Як зазначає Американське товариство з питань болю (Gordon D.V. et al., 2016), лікування болю здійснюється за мультимодальною моделлю з урахуванням патофізіології, інтенсивності, складності симптомів больового синдрому, наявності у пацієнта супутніх захворювань. [1]

Згідно концепції знеболання ВООЗ використовується покрокова аналгезія відповідно інтенсивності болю, а саме:

- при слабкому больовому синдромі – НПЗП (декскетопрофен) + коанальгетики;

- при помірному – НПЗП + слабкі опіоїди (трамадол) + коанальгетики;
- при сильному – сильні опіоїди (морфін, омнопон) + коанальгетики + регіонарна аналгезія.

Особливістю застосування знеболюючих засобів у геронтологічних паліативних хворих є ще те, що за можливості треба використовувати мінімальні дози, цього можна досягти використовуючи мультимодальне знеболювання. Тобто, комбінуючі різні типи знеболення можна пролонгувати анальгезуючу дію.

Часто при помірному та сильному больовому синдромі у паліативних хворих застосовують трамадол, особливо якщо пацієнт не переносить інші анальгезуючі препарати. Варто пам'ятати про його побічні дії, такі як нудота, запаморочення, запор, блювання, а також може призвести до токсичності серотоніну, особливо у літніх пацієнтів. [2]

Найдоступнішим препаратом для купірування онкологічного болю в Україні є морфін. Його ефективність залежить від способу застосування (per os/intra venam – 1:2). Але опіоїдні анальгетики викликають залежність або навіть толерантність. Побічні дії такі ж як у трамадолу, окрім впливу на метаболізм серотоніну. Абстинентний синдром виникає, як правило, при раптовому припиненні вживання препарату. [2]

Висновки.

Виходячи з цього, частіше при обезболюванні інкурабельних пацієнтів, особливо онкохворих, застосовуються наркотичні анальгетичні препарати, хоча через їх побічну дію слід застосовувати мультимодальне знеболення.

Більш того, при початкових стадіях захворювання та слабкому больовому синдромі можуть бути використані нестероїдні протизапальні препарати. На жаль, в Україні тільки нещодавно підтримали законопроект №7457 про легалізацію медичного канабісу та він ще не запрацював у повну силу, хоча це змогло б полегшити біль паліативним пацієнтам без важкої побічної дії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крес Г. Г., Монтеро А. “Сучасні принципи ефективного менеджменту гострого больового синдрому: безпека, послідовність, мультимодальність та індивідуальний підхід”. «Хірургія, Ортопедія, Травматологія, Інтенсивна терапія» № 5 (48), 2021 р.
2. Fallon M., Giusti R., Aielli F. et al. (2018) Management of cancer pain in adult patients: ESMO Clinical Practice Guidelines. *Ann. Oncol.*, Jul. 24. doi:10.1093/annonc/mdy152.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ЗАХВОРЮВАННЯ ВІРУСУ ПАПІЛОМИ ЛЮДИНИ У ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ

Мельник Каріна Олександрівна,

Студентка

Буковинського державного медичного університету

Мироник Олена Володимирівна,

Кандидат медичних наук,

Доцент кафедри інфекційних хвороб та епідеміології

Буковинського державного медичного університету

м. Чернівці, Україна

Вступ. Вірус папіломи людини (ВПЛ) належить до родини Papillomaviridae. ВПЛ має дуже високу поширеність у світі, і багато людей інфіковані ВПЛ протягом усього свого життя.

Ризик інфікування вірусом папіломи людини залежить від багатьох факторів але, основним механізмом поширення вірусу у світі є незахищений статевий контакт з вірусоносієм.

Небезпека даного вірусу полягає в тому, що на сьогоднішній день немає ефективного засобу лікування щоб повністю елімінувати вірус з організму людини, а також небезпечність деяких штамів, як ВПЛ-16 і ВПЛ-18, підвищувати ризик розвитку раку. На сьогоднішній день, єдиним способом профілактики виникнення ВПЛ - є вакцинація.

Загальна поширеність вірусу серед жінок становить 26,8%, з максимальною поширеністю серед популяції віком 20 - 24 років. Вірус папіломи людини є причиною виникнення близько 90% раку шийки матки та 70% орофарингеального раку та інших новоутворень тазових органів.

Мета роботи. Полягає у аналізі та обґрунтуванні небезпечності й особливості перебігу захворювання вірусом папіломи людини у жінок та чоловіків.

Матеріали та методи. Як матеріал для роботи проводився систематичний пошук у PubMed, Web of Science, Embase, Google Scholar і Cochrane Library.

Були включені лише опубліковані статті з повністю доступними даними

Обговорення. Вірус папіломи людини (ВПЛ) має здатність вражати шкіру та слизові оболонки, з утворенням папілом будь - якої локалізації: в ділянці шиї, на обличчі, на животі, під пахвами, в ротовій порожнині, на слизових оболонках внутрішніх органів та найчастіше на зовнішніх статевих органах. [1]

Коли вірус папіломи людини потрапляє в організм він проникає в середину клітини де відбувається реплікація ДНК, але тільки в клітинах базального шару епідермісу, а в клітинах інших шарів вірусні частинки лише персистують. При зараженні ВПЛ в клітинах епідермісу порушується нормальний процес диференціації, відбувається клональна експансія інфікованих ВПЛ клітин базального шару з їх трансформацією і подальшою малігнізацією. Морфологічно, при цьому спостерігається деформація шарів епідермісу, загальне потовщення шкіри і слизових оболонок. [2]

Найпершими ознаками після інкубаційного періоду, який триває від 1 до 6 місяців, є поява папілом на слизових оболонках та бородавок на шкірі. Часто перебіг захворювання може бути безсимптомним. [3]

У жінок вірус папіломи людини призводить до виникнення генітальних бородавок в області вульви та піхви. Під час огляду можна виявити папіломатозні утворення на слизовій оболонці піхви та на шийці матки, які викликають дискомфорт, що супроводжується свербінням та печінням. В подальшому можливий високий ризик розвитку раку шийки матки.

У вагітних жінок які інфіковані вірусом папіломи людини він може активізуватися внаслідок зміну гормонального фону. В даний період папіломи, які вже утворились, мають здатність до швидкого росту та змін у зовнішньому вигляді. ВПЛ не впливає на розвиток плода та не інфікує його. Інфікування може відбутися вертикальним шляхом під час пологів. [5]

У чоловіків вірус папіломи людини викликає виникнення генітальних бородавок на головці статевого члена, під крайньою плоттю і на слизовій оболонці уретри, що призводить до дискомфортних відчуттів може

супроводжуватись свербінням і печінням. В подальшому можливий розвиток раку статевого члена та утрудненого сечопуску. [4]

Також, як у жінок, так і у чоловіків, бородавки можуть утворюватись на стопах та руках, на слизових оболонках ротової порожнини. Це часто призводить до дискомфорту під час їх подразнення та ходьби, больових відчуттів при травматизації кандилом та бородавок, а також до виникнення виразок. [6]

Висновок. Отже вірус папіломи людини досить поширена проблема у світі, фахівці вважають, що ВПЛ інфіковано майже три чверті сексуально активних людей по всьому світу. Вірус призводить до виникнення папілом та бородавок а також є сприятливим чинником для розвитку раку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. <https://medialt.clinic/blog/entsiklopedia/vpl-virus-papilomi-lyudini>
2. [http://www.ifp.kiev.ua/doc/journals/uhj/12/pdf12-\(1-2\)/98.pdf](http://www.ifp.kiev.ua/doc/journals/uhj/12/pdf12-(1-2)/98.pdf)
3. Медична мікробіологія, вірусологія та імунологія. 3-тє вид., оновл. та допов. Широбоков В. П.
4. <https://onclinic.ua/blog/human-papillomavirus>
5. Comprehensive Gynecology. Rogerio A. Lobo, David M. Gershenson, и Fidel A. Valea.
6. Infectious Diseases: A Clinical Short Course. Frederick S. Southwick.

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНИХ ЗМІН АРТЕРІАЛЬНОГО РУСЛА ТА ПАРЕНХІМИ ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ТВАРИН ПРИ ЕТАНОЛОВІЙ ІНТОКСИКАЦІЇ

Монастирська Наталія Ярославівна,

доктор філософії, асистент,

Гнатюк Михайло Степанович,

д.мед.н., професор,

Нестерук Сергій Олександрович,

канд. мед. н., доцент,

Татарчук Людмила Василівна,

д.мед.н., доцент

Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України

Вступ. Передміхурова залоза важливий орган чоловічої сечостатевої системи, яка виконує секреторну, бар'єрну функції, бере участь у процесах сечовипускання, сім'явиверження та метаболізмі чоловічих статевих гормонів. Варто зазначити, що до сьогоднішнього дня дослідники цікавляться структурою та функцією передміхурової залози [1, 2, 3]. Функціональні можливості передміхурової залози знижуються під впливом екзогенних та ендогенних токсичних факторів. Захворювання передміхурової залози нерідко зустрічаються у клінічній практиці і роль токсичних факторів при цьому не завжди враховується. В той же час необхідно вказати, що особливості ремоделювання судинного русла та паренхіми передміхурової залози при тривалій етаноловій інтоксикації досліджені недостатньо.

Мета роботи – комплексом морфологічних методів вивчити особливості структурних змін артеріального русла та паренхіми передміхурової залози в експериментальних тварин.

Матеріали і методи. Робота виконана на 62 лабораторних статевозрілих щурах-самцях, які були розділені на 2-і групи. 1-а група включала 17 контрольних тварин, 2-а – 45 щурів, яким внутрішньошлунково вводили 30 % розчин етанолу з розрахунку 2 мл на 100 г маси тіла на протязі 28 діб один раз

на добу. Евтаназію щурів здійснювали кровопусканням в умовах тіопенталового наркозу. Із передміхурової залози виготовляли гістологічні мікропрепарати [4], на яких вивчали артерії середнього (зовнішній діаметр 51-125 мкм) та дрібного (зовнішній діаметр 26-50 мкм) калібрів. Морфометрично визначали зовнішній та внутрішній діаметри артерій, товщину інтими, медії, адвентиції, індекси Вогенворта та Керногана, висоту ендотеліоцитів, діаметр їх ядер, ядерно-цитоплазматичні відношення у цих клітинах, відносний об'єм ушкоджених ендотеліоцитів [5], площу залоз, висоту залозистих епітеліоцитів, площу їх ядер та цитоплазми, ядерно-цитоплазматичні відношення в цих клітинах, стромально-паренхіматозні відношення в досліджуваному органі. Кількісні величини оброблялися статистично.

Результати і обговорення. Проведеним всестороннім аналізом отриманих даних виявлено, що в умовах хронічної алкогольної інтоксикації вони суттєво змінювалися. Встановлено, що більш вираженого ремоделювання зазнавали артерії дрібного калібру передміхурової залози. Виявлено, що у змодельованих умовах, потовщувалася стінка артерій, зменшувався їх просвіт. збільшувалися товщини інтими, медії, адвентиції, змінювалися індекси Вогенворта та Керногана, що свідчило про зниження пропускної здатності досліджуваних судин. Нерівномірне, диспропорційне зростання товщин інтими, медії та адвентиції у артеріях призводило до виражених порушень відношень між ними. За даними більшості дослідників виявлені зміни можуть призводити до дисфункції судинних структур [5, 6, 7]. Проведені дослідження та отримані результати свідчать, що хронічна етанолова інтоксикація призводить до виражених структурних змін передміхурової залози, яка характеризувалася структурними змінами в артеріальному руслі, атрофією залозистого епітелію, зменшенням площі залоз, зниженням висоти залозистих епітеліоцитів, порушенням в них ядерно-цитоплазматичних відношень, зростанням стромально-паренхіматозних відношень, вираженим розростанням м'язово еластичної строми. Наведені зміни паренхіми досліджуваного органа під

впливом етанолової інтоксикації суттєво погіршує його функцію [3].

Гістологічно у передміхуровій залозі відмічалися виражені судинні розлади, повнокров'я, розширення переважно венозних судин, перивазальні набряки стромы, осередки дистрофічно, некробіотично, апоптично змінені ендотеліоцити, залозисті епітеліоцити, міоцити, вогнищеві інфільтрати та осередки розростання сполучної тканини. Спостерігався також набряк ендотеліоцитів, їх дистрофія, некробіоз, десквамація та проліферація. Останнє свідчило про наявність гіпоксії. Відносний об'єм пошкоджених ендотеліоцитів у артеріях дрібного калібру передміхурової залози з вираженою статистично достовірною різницею ($p < 0,001$) зріс у 10,7 рази, а в у артеріях середнього калібру – у 8,1рази ($p < 0,001$) порівняно з аналогічними контрольними величинами. Відомо, що ендотеліальні клітини судин синтезують різні біологічно активні речовини, необхідні для регуляції життєво важливих процесів організму і зсідання крові, регуляція тонуусу судин, скоротливість серця, дифузія води, іонів, продуктів метаболізму. Ендотеліоцити здійснюють бар'єрну, продукційну, гемостатичну, метаболічну, транспортну, репаративну функцію, синтезують оксид азоту (NO). Пошкодження ендотеліоцитів супроводжується їхньою дисфункцією, блокадою NO-синтази, зменшенням синтезу NO, активацією процесів його деградації, що призводить до спазму та звуження судин [5, 6]. Останнє погіршує кровопостачання органів, призводить, підтримує та посилює гіпоксію, яка ускладнюється набряком, дистрофією, некробіозом тканин і клітин.

Висновок. Хронічна алкогольна інтоксикація у лабораторних статевозрілих білих щурів-самців призводить до вираженого ремоделювання артеріального русла передміхурової залози, яке характеризується потовщенням стінки артерій, звуженням їх просвіту, істотними змінами індексів Вогенворта і Керногана, апоптичними, атрофічними, дистрофічними та некробіотичними змінами ендотеліоцитів, порушенням в них структурного клітинного гомеостазу, ендотеліальною дисфункцією, гіпоксією, дистрофічно некротичними змінами залозистих клітин, міоцитів, стромальних структур,

інфільтрацією та склерозуванням. Ступінь структурної перебудови виражено переважає у артеріях дрібного калібру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Устенко Р. Л. Стереоморфометрические особенности строения простаты человека и сложности ее номенклатуры / Р. Л. Устенко, О. А. Шерстюк, А. В. Пилюгин // Галицький лікарський вісник. – 2015. – Т. 22, № 3. – С. 111-114.

2. Шепітько В. І. Структурна організація передміхурової залози / В. І. Шепітько, О. В. вільхова, Ю Р. Согуйко, Р. Р. Согуйко // вісник проблем біології і медицини. – 2015. – вип. 4, Т. 2 (125). – С. 59-62.

3. Грицуляк Б. В., Долинко Н. П., Попадинець О. Г. Пастух М. Б. Характер морфофункціональних змін в передміхуровій залозі, зумовлених етаноловою інтоксикацією // Вісник проблем біології і медицини. – 2016. – вип. 2, Т.2 (129). С. 70-73.

4. Методики морфологічних досліджень: монографія / Багрій М. М., Діброва В. А., Попадинець О. Г., Грищук І. М., за ред. М. М. Багрія, В. А. Діброви. - Вінниця: Нова книга, 2016. – 238 с.

5. Коноваленко С. О., Гнатюк М. С., Татарчук Л. В., Ясіновський О. Б. Кількісна морфологічна оцінка вікових особливостей ремоделювання артерій яєчка у дослідних тварин. *Вісник наукових досліджень*. 2017. №1. С. 134-136. 6.

6. Малярская Н. В., Калініченко М. А. Ендотеліальна дисфункція як універсальний предиктор розвитку серцево-судинної патології та можливості її корекції в практиці сімейного лікаря // Ліки України. – 2017. – № 1(207). С. 38-41.

7. Kudo R, Yuui K, Kasuda S, Hatake K. Effect of alcohol on vascular function // *Nihon Arukoru Yakubutsu Igakkai Zasshi*. – 2015. – 50(3). – S.123–134.

КЛІНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ АТОПІЧНОГО ДЕРМАТИТУ У ДІТЕЙ В РІЗНІ ВІКОВІ ПЕРІОДИ

Мочульська Оксана Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-0426-9715

канд. мед. наук, асистент кафедри

дитячих хвороб з дитячою хірургією

Тернопільський національний медичний університет

імені І. Я. Горбачевського, м. Тернопіль, Україна

Вступ. В останні роки у більшості країн світу відзначається значне зростання алергічних захворювань шкіри – алергодерматозів, особливо у дітей. В структурі алергодерматозів у дітей домінуюче місце посідає atopічний дерматит (АД). Шкіра при АД – це не тільки «дзеркало atopії», але і «entry point» (вхідні ворота) для наступних системних алергічних захворювань, оскільки АД часто трансформується в «atopічний марш». Недостатньо вивчені різні порушення морфофункціонального стану шкіри у дітей при АД залежно від віку. Саме тому перспективним напрямком досліджень залишається вивчення клінічних особливостей перебігу та змін шкіри при АД у дітей в різні вікові періоди для виділення можливих провідних діагностичних критеріїв.

Мета роботи: вивчити, оцінити і проаналізувати клінічні особливості перебігу atopічного дерматиту у дітей залежно від віку.

Матеріали та методи. В процесі виконання науково-дослідної роботи комплексно було обстежено 128 дітей з АД, та 32 дітей контрольної групи у віці від 1 до 17 років. Всім дітям були проведені оцінка скарг, анамнестичних даних, об'єктивного статусу, дерматоскопія. Дерматоскопія виконувались на уражених ділянках шкіри, а також проводилось порівняння із неушкодженими ділянками шкіри. Для виконання дерматоскопії використовували дерматоскоп Heine серії mini 3000 LED («Heine Optotechnik», Німеччина) та спеціальне масло для імерсії («Heine Optotechnik», Німеччина). Оцінка важкості клінічного перебігу АД у дітей проводилась за індексом SCORAD (Scoring of Atopіk Dermatitis), що розроблений Європейською робочою групою експертів.

Використовували загальноклінічні, інструментальні – дерматоскопія, статистичні методи дослідження.

Результати та обговорення. В процесі дослідження комплексно було обстежено 128 дітей віком від 1 до 17 років з АД в стадії загострення (хлопчики 57,81 %, дівчатка – 42,19 %). Групу контролю склали 32 практично здорових дітей аналогічного віку, у яких були встановлені нормальні величини лабораторних та інструментальних показників. Розподіл відповідно до вікових форм АД становив: малюкова – 15,63 %, дитяча – 54,69 %, підліткова – 29,69 %. За ступенем важкості перебігу АД діти були розподілені: легкий - 53,91 %, середньої важкості – у 35,16 %, важкий – у 10,94 %. Розподіл за поширеністю патологічного процесу на шкірі: обмежено-локалізована - 55,47 %, поширена у 35,16 %, дифузна форма – у 9,38 %. Розподіл за клініко-морфологічними формами АД в обстежуваних дітей була наступною: ексудативна – 9,38 %, еритематозно-сквамозна – 16,41 %, еритематозно-сквамозна з ліхеніфікацією 50,78 %, ліхеноїдна – 22,66 %, пруригоподібна – 0,78 %.

Оцінювали важкість перебігу АД у дітей за шкалою SCORAD, відмічалось зростання індексу SCORAD від найнижчого значення при легкому перебігу до найвищих значень при важкому перебігу АД у дітей (табл. 1).

Таблиця 1

Середні значення індексу SCORAD в залежності від важкості АД у дітей (M±m)

Важкість АД	SCORAD індекс (бали)
легкий	18,54±0,27
середньоважкий	49,87±1,53
важкий	85,29±2,19

Вираженість патологічних змін шкіри корелювала із ступенем важкості клінічного перебігу АД у дітей за шкалою SCORAD.

Досліджували під час клінічного огляду та дерматоскопії типові ділянки, спектр та частоту локалізації висипань при АД у дітей різного віку залежно від вікової форми захворювання (табл. 2).

**Спектр та частота типових ділянок локалізації висипань
при АД у дітей різного віку**

Локалізація висипань	Вікова форма АД (n=128)					
	Малюкова, 1-3 роки (n=20)		Дитяча, 4-11 років (n=70)		Підліткова, 12-18 років (n=38)	
	n	%	n	%	n	%
Обличчя	19	95,00*	8	11,43*	3	7,89*
Волосиста частина голови	7	35,00*	0	-	0	-
Шия	5	25,00*	10	14,29*	13	34,21*
Тулуб	6	30,00*	7	10,00*	3	7,89*
Верхні кінцівки	15	75,00*	58	82,86*	33	86,84*
Нижні кінцівки	12	60,00*	52	74,29*	6	15,79*
Інтертригінозні ділянки, геніталії	11	55,00*	0	-	0	-
Генералізоване ураження	2	10,00*	7	10,00*	3	7,89*
Примітка. *p – вірогідність різниці показників за даними χ^2 Пірсона (p<0,05) визначена методом порівняння часток						

Аналіз типових ділянок локалізації висипань при АД у дітей різного віку показав, що у пацієнтів з малюковою формою найбільш типовим місцем ураження було обличчя, особливо щоки (95,00 %), волосиста частина голови (35,00 %), верхні (75,00 %) та нижні кінцівки (60,00 %), тулуб (30,00%), інтертригінозні ділянки і геніталії (55,00 %), рідше на шії (25,00 %). Для малюкової форми більш типовою була локалізація уражень шкіри на розгинальних (90,00 %), ніж на згинальних поверхнях кінцівок (10,00 %), у частини дітей відмічались висипання на кистях (30,00 %) і стопах (20,00 %).

При дитячій формі АД у дітей вже значно рідше уражалась ділянка обличчя (11,43 %) і водночас висипання набували чітко локалізованого, обмеженого характеру периорбітально, периорально, помітно зростала частота локалізації висипань на верхніх (82,86 %) і нижніх кінцівках (74,29 %), особливо на згинальних поверхнях (65,71 % і 67,14 % відповідно), значно рідше відмічались висипання на тулубі (10,00 %), шії (14,29 %).

При підлітковій формі, рідше порівняно з молодшими дітьми,

спостерігалось ураження обличчя (7,89 %), типовими ділянками висипань залишались згинальні поверхні верхніх (86,84 %) та нижніх кінцівок (15,79 %), шия (34,21 %). Генералізоване ураження шкіри зменшувалось з віком, а наростала кількість локалізованих форм ($p < 0,05$), що підтверджено дослідженням розповсюдженості висипань і числа уражених анатомічних ділянок при АД у дітей різного віку (табл. 3).

Таблиця 3

Розповсюдженість висипань при АД у дітей різного віку

Розповсюдженість висипань, число уражених анатомічних ділянок	Вікова форма АД (n=128)					
	Малюкова, 1-3 роки (n=20)		Дитяча, 4-11 років (n=70)		Підліткова, 12-18 років (n=38)	
	n	%	n	%	n	%
одна	1	5,00	3	4,29	6	15,79*
дві	6	30,00*	31	44,29*	25	65,79*
три	5	25,00*	27	38,57*	4	10,53*
чотири і більше	8	40,00*	9	12,86*	3	7,89*

Примітка. *p – вірогідність різниці показників за даними χ^2 Пірсона ($p < 0,05$) визначена методом порівняння часток

Найчастішим клінічним проявом, що супроводжував висипання на шкірі при АД був свербіж, який спостерігався у всіх обстежуваних дітей (100,00 %), інтенсивність свербіжу є одним із критеріїв тяжкості захворювання. Свербіж був легким, епізодичним, не порушував сон, працездатність і загальний стан у 24,22 % дітей, сильний постійний свербіж, який викликав появу на шкірі глибоких розчухів, порушував нічний сон, знижував працездатність і зумовлював неспокій відмічався у 75,78 % дітей.

Всім дітям з АД проводилася дерматоскопія. Дослідження виконувалось на уражених ділянках шкіри, а також проводилось порівняння із неушкодженими ділянками. АД є хронічним захворюванням з вираженими поліморфними змінами на шкірі.

Окремі шкірні симптоми ідентифікували з морфологічними елементами висипань на уражених ділянках шкіри АД у дітей залежно від віку за даними виконаної дерматоскопії (табл. 4).

Таблиця 4

**Частота окремих шкірних симптомів при дерматоскопії
у дітей з АД залежно від віку**

Шкірний прояв	Вікова форма АД (n=128)					
	Малюкова, 1-3 роки (n=20)		Дитяча, 4-11 років (n=70)		Підліткова, 12-18 років (n=38)	
	n	%	n	%	n	%
еритема/гіперемія	20	100,00*	70	100,00*	35	92,11*
набряк/папули	18	90,00*	46	65,71*	6	15,79*
кірка/ексудація	19	95,00*	54	77,14*	9	23,68*
мікроезизикуляція	2	10,00	13	18,57*	4	10,53
ліхеніфікація	4	20,00*	58	82,86*	38	100,00*
екскоріація/розчух	14	70,00*	67	95,71*	34	89,47*
тріщия	4	20,00*	17	24,29*	8	21,05
сухість/лущення	10	50,00*	47	67,14*	30	78,95*
гіперпігментація	1	5,00*	12	17,14*	6	15,79*

Примітка. *p – вірогідність різниці показників за даними χ^2 Пірсона (p<0,05) визначена методом порівняння часток

За результатами обстеження можемо зробити висновок про наявність кількох дерматоскопічних варіантів ушкодження шкіри на фоні АД (табл. 5).

Таблиця 5

**Частота різних форм уражень шкіри при АД в дітей
за даними результатів дерматоскопії**

Форма ураження шкіри	Частота виявлення (n=128)	
	n	%
Еритематозна	12	9,38
Еритематозно-сквамозна	21	16,41
Еритематозно-сквамозна з ліхеніфікацією	65	50,78
Ліхеноїдна	29	22,66
Пруригоподібна	1	0,78

Отримані дані доповнюють класичні клінічні форми АД (ексудативна, еритематозно-сквамозна, еритематозно-сквамозна з ліхеніфікацією, ліхеноїдна, прурігіозна), які встановлені при огляді. В дітей віком від 1 до 3 років відмічалась ексудативна форма у 60,00 %, еритематозно-сквамозна в 40,00 % випадків, в дітей віком від 4 до 11 років домінувала еритематозно-сквамозна з ліхеніфікацією – 78,57 %, певну частку становила еритематозно-сквамозна

форма до 18,57 %, а в дітей від 12 до 18 років переважала ліхеноїдна – 73,68 % та еритематозно-сквамозна з ліхеніфікацією форма – 26,32 %. Оцінка поширеності патологічного процесу на шкірі при АД показала, що поширене і дифузне ураження шкіри було більш характерно для малюкової та дитячої форм, значно рідше при підлітковій формі. Наявність супутньої алергічної патології відмічалась у дітей старше 3 років. Так, при малюковій формі супутніх алергічних захворювань у дітей не було, а при дитячій та підлітковій формах у дітей діагностували бронхіальну астму, алергічний риніт, алергічний кон'юнктивіт .

Висновки. Порівняльний аналіз клініко-морфологічних форм АД в дітей різних вікових груп показав, що морфологія шкірних елементів висипань зазнавала певної вікової інволюції і модифікації: в малюковому періоді відмічались ексудативна і еритематозно-сквамозна форма, із віком зростала частота еритематозно-сквамозної форми з ліхеніфікацією, в підлітковому періоді переважала частота ліхеноїдної форми. Відмічалось зростання індексу SCORAD від найнижчого значення при легкому перебігу до найвищих значень при тяжкому перебігу захворювання.

Генералізоване ураження шкіри зменшувалось з віком, а наростала кількість локалізованих форм. Частота формування і приєднання інших алергічних захворювань бронхіальної астми, алергічного риніту, алергічного кон'юнктивіту у дітей з АД зростала із віком. Співставлення результатів клінічної картини АД, оцінки важкості клінічного перебігу за допомогою індексу SCORAD та дерматоскопії шкіри підвищує достовірність даних, отриманих при обстеженні. Виконане дослідження підтверджує необхідність комплексного підходу до оцінки клінічних особливостей перебігу АД у дітей різного віку.

АНАТОМІЯ ТА МОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСЦЯ ПОЧАТКУ ТА РОЗТАШУВАННЯ АРТЕРІЙ ВЕРХНЬОЇ КІНЦІВКИ І ЇХ АНАСТОМОЗІВ

Ніколаєва Уляна Вячеславівна

Здобувачка освіти 3 курсу III медичного факультету

Бегічева Катерина Вікторівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Романов Олександр Володимирович

Здобувач освіти 3 курсу I медичного факультету

Крохмаль Гліб Дмитрович

Здобувач освіти 3 курсу I медичного факультету

Мощенко Єлизавета Максимівна

Здобувачка освіти 3 курсу I медичного факультету

Гуторова Милана Олександрівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Єрещенко Олена Сергіївна

Здобувачка освіти 3 курсу I медичного факультету

Титова Валерія Євгенівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Галанік Марина Станіславівна

Здобувачка освіти 3 курсу I медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Артерії верхньої кінцівки мають унікальну систему розгалуження й грають головну роль в кровопостачанні верхньої кінцівки людини. Плечова артерія починається як продовження пахвової артерії, ідучи вздовж передньої поверхні руки, віддає декілька гілок і розгалужується на кінцеві гілки у ліктьовій ямці. Серед цих гілок: глибока плечова артерія, верхня ліктьова колатеральна артерія, нижня ліктьова колатеральна артерія, ліктьова артерія та променева артерія передпліччя.

Мета./Aim. Узагальнення та опис анатомії плечової артерії та її гілок надає більш лаконічну інформацію про будову функції цієї артеріальної системи верхньої кінцівки. Аналізуючи будову та шляхи поширення плечової

артерії та її гілок, можна покращити розуміння анатомічної структури плечової артерії та її важливу роль у кровопостачанні верхніх кінцівок. Описати порядок розподілу плечової артерії та її гілок від проксимальних до дистальних, що призводить до детальнішого уявлення про послідовну систему. Показати особливості розгалужень та анастомозів між різними артеріями верхніх кінцівок, що допомагає зрозуміти складні взаємозв'язки у цій анатомічній області.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для отримання найточнішої інформації був проведений множинний аналіз наукових статей та медичною літератури, структурування отриманої інформації. Для уточнення деталей анатомії була проведена бесіда з експертами у галузі анатомії та хірургії верхніх кінцівок, що неодноразово проводили десекції та оперативні втручання даної області.

Результати./Results and discussion. На основі викладеного матеріалу читачами буде засвоєно інформацію про анатомію, функції та особливості здоров'я плечової артерії та її гілок, а також про анатомічні варіанти та анастомози, що може бути корисно для медичних фахівців, які займаються анатомією верхніх кінцівок та хірургії.

Висновок./Conclusions. Узагальнення та опис анатомії плечової артерії та її гілок надає більш лаконічну інформацію про будову функції цієї артеріальної системи верхньої кінцівки. Аналізуючи будову та шляхи поширення плечової артерії та її гілок, можна покращити розуміння анатомічної структури плечової артерії та її важливу роль у кровопостачанні верхніх кінцівок.

Плечова артерія є продовженням пахвової артерії, що починається від нижнього краю великого м'яза *teres*, і є основною артерією верхньої кінцівки. Плечова артерія проходить уздовж вентральної поверхні руки і дає початок численним меншим розгалуженням артерій, перш ніж досягти ліктьової ямки. До цих розгалужених артерій належать глибока плечова артерія, верхня ліктьова колатеральна артерія та нижня ліктьова колатеральна артерія. Коли плечова артерія досягає ліктьової ямки, вона поділяється на кінцеві гілки:

променеви та ліктьову артерії передпліччя.

Плечова артерія та її гілки живлять двоголовий м'яз плеча, триголовий м'яз плеча та плечовий м'яз. Серединний нерв, відділ плечового сплетення, спочатку лежить збоку від плечової артерії в її проксимальному сегменті. У своєму дистальному сегменті серединний нерв перетинає медіальну сторону плечової артерії і лежить у вентральній ліктьовій ямці.

Нижче наведені гілки плечової артерії в порядку їх початку від проксимальних до дистальних.

Глибока плечова артерія.

Перша гілка плечової артерії, ця гілка плечової артерії виникає нижче нижнього краю великого круглого м'яза. Паралельно цій гілці плечової артерії йде променевий нерв. Спочатку глибока артерія плеча віддає висхідну дельтоподібну гілку, допомагаючи задній огинаючій плечовій артерії живити дельтоподібний м'яз. Потім глибока артерія плеча проходить між довгою та медіальною головками триголового м'яза плеча і проходить уздовж радіальної борозни плечової кістки. Досягнувши латеральної сторони верхньої кінцівки, глибока артерія плеча пронизує бічну міжм'язову перегородку та м'яз-супінатор перед тим, як поділитися на середню та променеви колатеральні артерії. Променева колатеральна артерія анастомозує з променевою поворотною артерією в передній ліктьовій ямці. Середня колатеральна артерія проходить ззаду від ліктьової ямки і анастомозує з міжкістковою поворотною артерією, що знаходиться вище ліктьового відростка ліктьової кістки.

У літературі також існують повідомлення про варіанти походження та закінчення глибокої артерії плеча. У численних дослідженнях проаналізовано поширеність глибокої артерії плеча, що виходить із пахвової артерії, а не з плечової артерії, причому поширеність варіюється від 2% до 16,6%.

Верхня ліктьова колатеральна артерія.

Друга гілка плечової артерії. Іноді ця артерія може відходити від глибокої артерії плеча. Після свого початку вона проникає в медіальну міжм'язову перегородку і проходить уздовж медіальної головки триголового м'яза плеча.

Досягнувши ліктьового суглоба, верхня ліктьова колатеральна артерія йде паралельно ліктьовому нерву вздовж простору між ліктьовим відростком ліктьової кістки та медіальним надвіростком плечової кістки. Верхня ліктьова колатеральна артерія закінчується шляхом анастомозування із задньою ліктьовою поворотною артерією та нижньою ліктьовою колатеральною артерією в глибині ліктьового м'яза-згинача зап'ястка. Нижня ліктьова колатеральна артерія.

Третя гілка плечової артерії, ця судина бере початок спереду від нижнього сегмента плечової кістки. Вона проходить медіально вздовж плечового м'яза, перш ніж пронизувати медіальну міжм'язову перегородку. Вона анастомозує з передньою ліктьовою поворотною артерією та верхньою ліктьовою колатеральною артерією.

Ліктьова артерія.

Розрізняють дві кінцеві гілки плечової артерії. Ліктьова артерія бере початок у ліктьовій ямці і проходить дистально між другим і третім шарами м'язів-згиначів передпліччя. Вона забезпечує кровопостачання ліктьової частини згинального відділу. Потім ліктьова артерія проходить вище утримувача згиначів зап'ястя і продовжує утворювати поверхневу долонну гілку, основний судинний компонент кисті. Крім того, перш ніж продовжитися у вигляді поверхневої долонної гілки, ліктьова артерія віддає глибоку долонну гілку, яка з'єднується з глибокою долонною дугою кисті.

Променева артерія.

Іншою з двох кінцевих артерій є променева артерія. Променева артерія бере початок в ліктьовій ямці разом з ліктьовою артерією в місці роздвоєння плечової артерії. Вона проходить під плечепроменевим м'язом, латерально від променевого м'яза-згинача зап'ястка. Її хід служить лінійною межею між згинальним і розгинальним відділами передпліччя. Променева артерія забезпечує кровопостачання променевого компонента обох відділів.

АД'ЮВАНТИ ДО ЗАГАЛЬНОЇ АНЕСТЕЗІЇ ПРИ ПЛАНОВОМУ КЕСАРЕВОМУ РОЗТИНІ

Падалко Андрій Анатолійович

КНП КОР «Київський обласний перинатальний центр»,
м. Київ, Україна, завідувач відділення
анестезіології та інтенсивної терапії

Дзюба Дмитро Олександрович

КНП КОР «Київська обласна клінічна лікарня»,
м. Київ, Україна, завідувач відділення
анестезіології та інтенсивної терапії
Національний університет охорони здоров'я
України імені П. Л. Шупика,
м. Київ, Україна, професор, д.м.н.

Вступ.

Операція кесарського розтину є одним із найчастіших планових оперативних втручань, що виконуються у всьому світі (Betrán A. P. 2016).

Загальна анестезія при кесарському розтині містить одні з найскладніших викликів для лікаря анестезіолога. З одного боку - забезпечити задовільний рівень анестезії, а з іншого боку – обмежити вплив анестезіологічних препаратів на дитину. Дане явище було описане, як «дилема акушерської анестезії» (Rollins M. 2012). Частота проведення загальної анестезії при кесаревому розтині становить, за даними різних авторів - до 15 % (Guasch E. 2012).

Основними ускладненнями загальної анестезії при кесаревому розтині є: високий рівень випадкового збереження свідомості пацієнта під час анестезії (1:670), виражена гемодинамічна реакція на хірургічну травму та можливий депресивний ефект на плід. Дані ускладнення можуть приводити до віддалених наслідків, таких, як: хронічний больовий синдром, хронічні постстресорні розлади, серцево-судинні та неврологічні розлади у породіллі та негативний/пригнічуючий вплив на плід (Landau R. et al. 2013). Частота виникнення вищеперерахованих розладів коливається від 1 % до 18 %

(Hamilton B. E. et al. 2014).

Найбільш незахищеним періодом оперативного втручання, щодо ризику виникнення ускладнень є «період до народження дитини», за рахунок, так званої – «поверхневої анестезії» (Datta S. 2010).

Мета роботи.

Порівняти «стандартну» методику тотальної внутрішньовенної анестезії зі штучною вентиляцією легень при планових кесаревих розтинах та загальну анестезію з додаванням ад'ювантів (гемодинамічні параметри, рівень глюкози, рівень кортизолу, стан новонароджених, глибина анестезії, виникнення ускладнень).

Матеріали та методи.

На базі комунального некомерційного підприємства Київської обласної ради «Київський обласний перинатальний центр», проведено порівняльний аналіз клінічних випадків загальної анестезії при плановому кесаревому розтині з додаванням ад'ювантів та «стандартної» методики.

В період з 2021 - 2023 рік, у власній практиці, після схвалення комітету з питань етики (НУОЗУ ім. П. Л. Шупика, протокол № 12 від 29.11.2021 рік) та письмової інформованої згоди пацієнтів, нами було оцінено 60 пацієнтів у яких плановий кесарів розтин проводився під загальною анестезією. Усі пацієнти були «рандомним» методом розділені на 2 групи.

Група А, «стандартна» методика анестезії (n = 30), індукція в анестезію: кетамін (0,8 мг/кг, в середньому – 50 мг), 1% тіопентал натрію (5 мг/кг); міорелаксація: прекураризація - атракурій (10% розрахункової дози), суксаметоній (1,5 мг/кг). Після народження дитини анестезію підтримували: тіопентал натрію 1% (100 - 200 мг кожні 15 - 20 хв.), кетамін (0,8 мг/кг, в середньому - 50 мг одноразово), фентаніл (навантажувальна доза - 5 мкг/кг, підтримуюча доза - 100 мкг кожні 15 - 20 хв), атракуріум (0,5 мг/кг розрахункова доза).

Група Б, методика з додаванням ад'ювантів (n = 30), за 30 хвилин до планового оперативного втручання внутрішньовенно застосовувались

ацетамінофен (1 грам) та клонідин (1,5 мкг/кг, в середньому – 100 мкг). Індукція в анестезію, підтримка анестезії та міорелаксація – проводились по однаковій схемі в обох групах.

Забезпечення прохідності дихальних шляхів відбувалось за методикою швидкої послідовної індукції/інтубації (Rapid Sequence Induction/intubation). Штучна вентиляція легень проводилась респіратором AEONMED VG 70 («Beijing Aeonmed Co., Ltd.», China) в режимі контрольованому по об'єму із нормовентиляційними параметрами.

Інтраопераційний моніторинг: неінвазивний артеріальний тиск (НІАТ), пульс (PS), частота серцевих скорочень (ЧСС), температура тіла, електрокардіографія (ЕКГ), насичення киснем капілярної крові (SpO₂), капнометрія (EtCO₂), рівень глибини анестезії (біспектральний індекс Bispectral index, BIS). Використані моніторингові девайси: багатокомпонентний монітор пацієнта Philips Efficia CM 100 («Philips Healthcare», USA) та BIS VIEW™ Monitoring System («Aspect Medical Systems», USA).

Проводився контроль рівня глюкози крові та кортизолу в періопераційному періоді (до операції, народження дитини). Новонароджені оцінювались по шкалі Апгар і монітувався газовий аналіз пуповинної крові.

Підготовка пацієнтів до оперативного втручання та післяопераційний менеджмент відповідав рекомендаціям раннього відновлення після кесарського розтину (Bollag L. 2021).

Для складання описової статистики та порівняння якісних змінних за двостороннім t-критерієм Стьюдента використовувався програмний пакет Statistica 10. Рівень значимості (p value) відповідав 0,001. Відмінності оцінювались як статистично значимі, при: t-критерій Стьюдента < - 3,466 і t-критерій Стьюдента > 3,466 (згідно табличних значень числа ступенів свободи).

Результати та обговорення.

Між двома групами була відсутня статистично значуща різниця у вихідних показниках (середні показники): всі вагітні були віднесені до 2-го

класу фізичного статусу пацієнтів згідно шкали Американської Асоціації Анестезіологів; вагітності одноплідні; гестаційний термін – 39,5 тиж.; тривалість оперативного втручання – 45 хвилини; часовий інтервал «індукція-народження дитини» - 6,5 хвилин (норма – до 10 хвилин); часовий інтервал «розріз матки – народження дитини» - 1,7 хвилин (норма – до 3 хвилин); інтраопераційна крововтрата – 493 мілілітри; показники кардіо-респіраторного моніторингу і вихідні лабораторні параметри (глюкоза, кортизол).

Середні показники періопераційного моніторингу та стану новонароджених наводяться в таблиці 1, 2, 3.

Таблиця 1

**Показники періопераційного моніторингу
гемодинаміки та глибини анестезії**

Показники	САТ (мм.рт.ст.)			ЧСС (уд/хв)			BIS		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Часовий період	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Група А	89,8	118,7	113,5	76	93	98	98,31	50,9	61,3
Група Б	89,6	104	98,6	75,9	85	89,8	98,37	48,2	58
Критерій Стьюдента (p-value = 0,001; t > 3,466; t < - 3,466)	0,19	21,9	19,03	0,12	11	9,73	- 0,5	3,7	6,6

1 – за 10 хвилин до оперативного втручання; 2 – після інтубації трахеї/початок операції; 3 – вилучення новонародженого; САТ – середній артеріальний тиск; ЧСС – частота серцевих скорочень; BIS – біспектральний індекс

Отримані результати, наведені в таблиці 1, демонструють: 1) відсутність статистично значимої різниці між двома групами у вихідних показниках середнього артеріального тиску, частоти серцевих скорочень, біспектрального індексу; 2) наявність статистично значимих відмінностей (p-value = 0,001) в отриманих результатах (САТ, ЧСС, BIS) між двома групами в періоді після інтубації трахеї та на етапі вилучення новонародженого. Кращі показники було

виявлено в досліджуваній групі з застосуванням ад'ювантів (Група Б).

Таблиця 2

Показники періопераційного моніторингу стрес-індукованих субстанцій

Показники	Глюкоза плазма крові (ммоль/л)		Кортизол плазма крові (нмоль/л)	
	1	2	1	2
Часовий період				
Група А	4,69	5,81	700,06	922,3
Група Б	4,7	5,12	701,5	750,1
Критерій Стьюдента (p-value = 0,001; t > 3,466; t < - 3,466)	- 0,24	11	- 0,58	23,4

1 – за 10 хвилин до оперативного втручання; 2 – вилучення новонародженого

Отримані результати, наведені в таблиці 2, демонструють: 1) відсутність статистично значимої різниці між двома групами у вихідних рівнях глюкози та кортизолу (плазма крові); 2) наявність статистично значимих відмінностей (p-value = 0,001) в отриманих результатах стрес-індукованих субстанцій плазми крові (глюкоза, кортизол) між двома групами в періоді після інтубації трахеї та на етапі вилучення новонародженого. Крайні показники було виявлено в досліджуваній групі з застосуванням ад'ювантів (Група Б).

Таблиця 3

Показники стану новонароджених

Показники	Оцінка за шкалою Апгар (бали)		Аналіз газів пуповинної крові (вена)		
	1 хв	5 хв	РН	pCO ₂ (мм.рт.ст)	pO ₂ (мм.рт.ст)
Групи					
Група А	8,51	9,13	7,33	40,03	29
Група Б	9,2	9,55	7,38	36,68	35,37
Критерій Стьюдента (p-value = 0,001; t > 3,466; t < - 3,466)	- 4,18	- 3,08	4,46	4,23	- 7,2

pCO₂ – парціальний тиск вуглекислого газу; pO₂ – парціальний тиск кисню

Отримані результати, наведені в таблиці 3, демонструють: статистично значимі відмінності (p-value = 0,001) в отриманих результатах оцінки

новонароджених за шкалою Апгар на першій хвилині та показниках газового аналізу пуповинної крові. Кращі результати отримано в групі з застосуванням ад`ювантів (Група Б).

Серед ускладнень анестезіологічного забезпечення, в двох випадках було виявлено випадкове збереження свідомості пацієнта під час оперативного втручання та, в одному випадку – ларингоспазм після екстубації трахеї, який було куповано медикаментозно. Всі ускладнення було діагностовано в групі «стандартної» загальної анестезії (Група А).

Враховуючи отримані результати, «стандартні» різновиди загальної анестезії при плановому кесарському розтині є недосконалими та можуть, в певних випадках, нести загрозу для здоров`я пацієнта та новонародженого, в основі якої лежить: високий ризик випадкового збереження свідомості пацієнта під час оперативного втручання, виражена гемодинамічна та стресорна реакція на операційну травму, особливо в періоді до народження дитини, а, також - мають вищий ризик виникнення ускладнень в післяопераційному періоді, тому, застосування «безпечних» ад`ювантів до даного різновиду анестезії при плановому кесарському розтині є обґрунтованим і необхідним.

Висновки.

Базуючись на отриманих результатах та аналізу Світової медичної літератури, застосування ад`ювантів (ацетамінофен, клонідин) при загальній анестезії для планового кесаревого розтину призводить до підвищення профілю безпеки анестезії, враховуючи кращі гемодинамічні показники, рівень глибини анестезії, менші рівні стрес-індукованих субстанцій, відсутність пригнічуючого ефекту на новонародженого і нівелювання ускладнень в післяопераційному періоді.

Отримані результати, на нашу думку, дають можливість розглядати «безпечні» ад`юванти, як невід`ємний компонент загальної анестезії при плановому кесарському розтині.

АНАТОМІЯ ТА БІОМЕХАНІКА КРАНІОВЕРТЕБРАЛЬНОГО З'ЄДНАННЯ

Цимбал Марина Миколаївна

Здобувачка освіти 3 курсу I медичного факультету

Чистік Милана Сергіївна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Єрохова Ганна Андріївна

Здобувачка освіти 4 курсу III медичного факультету

Пантюхова Таїсія Олександрівна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Горова Оксана Юріївна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Узун Лариса Русланівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Гудь Вікторія Олександрівна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Саченко Дарина Віталіївна

Здобувачка освіти 4 курсу II медичного факультету

Бородіна Дар'я Сергіївна

Здобувачка освіти 3 курсу II медичного факультету

Луценко Павло Павлович

Здобувач освіти 2 курсу III медичного факультету

Харківського національного медичного університет

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Краніовертебральне з'єднання включає в себе атлант, осьовий хребець і потиличну кістку, а також атланта-потиличний і атланта-аксіальний суглоби. Анатомія, нервова та судинна будова цього з'єднання робить його унікальним. Фахівці, які лікують захворювання, що пов'язані з краніовертебральним з'єднанням, повинні розуміти його складну анатомію і добре розбиратися в його біомеханіці.

Мета роботи. / Aim. Останні розробки в галузі технологій фіксації та малоінвазивних хірургічних підходів до КВЗ спонукають до подальшого вивчення його анатомії. Окрім цього дана робота надасть сучасний огляд анатомії, нормальної та патологічної біомеханіки краніовертебрального

з'єднання.

Матеріали та методи./Materials and methods. Теоретичні: огляд та аналіз науково-методичної та публіцистичної літератури.

Результати та обговорення./Results and discussion. Краніовертебральне з'єднання (КВЗ), також відоме як краніоцервікальне з'єднання, є першим з'єднанням хребетного стовпа, що з'єднує череп з хребтом через основу потиличної кістки, атлант і осьовий хребець та два суглоби, які вони утворюють: атланта-потилічний та атланта-аксіальний. Унікальна кісткова, зв'язкова та м'язова анатомія в поєднанні з критично важливими нервовими та судинними елементами, які містяться в цьому з'єднанні, роблять його унікальним.

Краніовертебральне з'єднання (КВЗ) має найбільшу мобільність серед усіх сегментів хребта. Воно являє собою перехід між головним мозком і шийним відділом хребта. Більшість обертань, згинань і розгинань хребта відбуваються саме в цій ділянці.

При краніокаудальному огляді КВЗ можна побачити, що потилична кістка містить схил, великий потиличний отвір і потиличні виростки. Схил (*clivus*) забезпечує горизонтальну підтримку мосту перед нахилом донизу і дозад, утворюючи передній крайній великий потиличний отвір, або основу. Резекція нижньої клиноподібної кістки на 1 см виявить понтомедулярне з'єднання - цінний хірургічний орієнтир. Великий потиличний отвір сприяє каудальному продовженню стовбура мозку через череп в нижній частині як довгастий мозок, який входить у хребетний канал по принципу спинного мозку. Сквामозна частина потиличної кістки складає задню межу потиличного отвору, крайньою задньою точкою якого є тім'ячко. Морфометричні дослідження великого потиличного отвору дали змогу виявити різні форми, в тому числі круглу, яйцеподібну, чотирикутну, овальну, неправильну, шестикутну та п'ятикутну. Потиличні виростки утворюють двосторонні нижні опуклі поверхні, які забезпечують зчленування з атлантом і обмежують передню половину великого потиличного отвору. Під'язиковий канал проходить вентрально через

базиллярну частину потиличної кістки, медіально і зверху до потиличного виростка. Задня атлантопотилична мембрана з'єднує задню дугу атланта з потиличною кісткою, входячи в великий отвір і прикріплюється ззаду до плоскої потиличної кістки, яка утворює заднє кільце великого отвору. Хребетні артерії пронизують цю мембрану, приєднуючись до базиллярної артерії через двосторонні канали, які також забезпечують вихід першого шийного нервового корінця. Тверда мозкова оболонка залягає безпосередньо під мембраною. Науковці, вивчаючи зубчасті зв'язки хребетного стовпа, виявили регіональні відмінності. Цервікальний відділ хребта, особливо на рівні першої зубчастої зв'язки, характеризувався трикутними розширеннями і більш міцними колагеновими тканинами, імовірно, для компенсації підвищеного руху в цій ділянці. У атланта відсутнє тіло хребця, натомість він зчленовується з зубним відростком, що відходить зверху від осьового хребця. Атлант також неповноцінно сполучається з аксисом за допомогою плоских, широких суглобових поверхонь. Зубний відросток і горизонтальні поверхні забезпечують обертання черепа, що є переважним рухом зчленування С1-2 хребців. Поперечна зв'язка робить значний внесок у стабільності КВЗ, запобігаючи вклиненню зубців у середній мозок під час згинання. Апікальна зв'язка зубчастого відростка (або верхівкова одонтоподібна зв'язка) простягається від крайньої верхньої точки зубчастого відростка і прикріплюється до внутрішньої сторони переднього кільця великого отвору. Передня атлантопотилична мембрана з'єднує передній горбок атланта з базиллярною частиною потиличної кістки і є безперервною з капсулами суглобів. Вона вносить невеликий внесок у стабільність КВЗ. Додаткові атлантоаксіальні зв'язки оточують передньолатеральний хребцевий канал двосторонньо, починаючи від медіального кільця С2 до медіального кільця великого отвору. З цієї причини цю зв'язку було запропоновано перейменувати на додаткову атлантоаксіально-потилічну зв'язку, яка є максимально напруженою під час контралатеральної ротації та згинання хребта, але нестабільність КВЗ не є наслідком її розриву. Роль нервів: У спинномозковому каналі знаходиться

перехід від стовбура головного мозку до спинного мозку. Основною причиною нестабільності в КВЗ є стенозуюче пошкодження спинного мозку та його похідних. Нерв I шийного хребця виходить над атлантом через канал в задньому кільці, утвореному піднесенням верхньої суглобової поверхні. Хребетна артерія розділяє цей жолобок, дах якого утворений задньою потилично-атлантична зв'язка. Нерв II шийного хребця аналогічно виходить позаду верхньої суглобової поверхні осі, але більш латерально, ніж C1. Дистальні гілки корінців C2 і C3 нервових корінців проходять зверху та медіально, проходячи поверхнево до задньої частини КВЗ як великий, малий і третій потиличні нерви. Синусоїдальні нерви C2-3 передають больові відчуття від зв'язок, м'яких тканин та твердої мозкової оболонки КВЗ. C1 також до певної міри впливає на відчуття в атланта потиличному суглобі. Роль судин: Від підключичної артерії відходять двосторонні хребетно-плечові артерії, які входять через поперечні отвори шийного відділу хребта. Після виходу з поперечного отвору C1, хребетні артерії проходять вздовж верхньої поверхні заднього кільця атланта перед тим, як повернути вентрально, щоб пройти крізь атланта-потилічну мембрану медіально від верхньої суглобової поверхні. Кровообіг КВЗ здійснюється за рахунок продовження хребтової артерії від субаксіального відділу хребта. Передня та задня висхідні артерії відгалужуються від хребтової артерії на рівні C2-3, входять у хребетний стовп і кровопостачають осьовий хребець та його зуб.

Висновки./Conclusions. Краніовертебральне з'єднання має унікальні анатомічні та біомеханічні властивості, які відрізняють його від субаксіального відділа хребта. Ці особливості дозволяють здійснювати великі обсяги рухів, зберігаючи при цьому стабільність, але створюють певні особливості відносно фіксації. Незважаючи на те, що вони добре описані в практиці, цінність нових хірургічних підходів і методів фіксації в ендопротезуванні КВЗ спонукає до подальшого вивчення анатомічних особливостей та подальшого вивчення анатомії та біомеханіки цієї ділянки.

ЕНДОМЕТРІОЗ У СТРУКТУРІ ГІНЕКОЛОГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ

Чіботару Крістіна Іванівна,

студентка 6 курсу

Семеняк Аліна Вікторівна,

к.м.н., доцент

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці, Україна

Вступ.

Ендометріоз – дисгормональне, імунозалежне захворювання з доброякісним, вогнищевим розростанням тканини, схожої за структурою до тканини ендометрія, за межі порожнини матки. Особливістю патологічної тканини є те, що вона підлягає циклічним змінам відповідно до менструального циклу.

Ендометріоз являється захворюванням, яке на сьогодні спостерігають у жінок усіх етнічних та соціальних груп, незалежно від вікової категорії. Дане захворювання є однією з найбільш актуальних проблем у сучасній гінекології, оскільки значно погіршує якість життя жінки, знижує її працездатність, призводить до непліддя.

За даними G. Meresman et al., в структурі гінекологічних захворювань ендометріоз посідає третє місце після запальних процесів і міоми матки, уражаючи до 60 % жінок молодого репродуктивного віку.

Больовий синдром різного ступеня вираженості спостерігається у 45-60 % хворих на ендометріоз.

Другим за частотою симптомом ендометріозу є непліддя. Крім функціональних та репродуктивних змін з боку репродуктивної системи, ендометріоз негативно впливає на психоемоційний стан жінки.

У залежності від локалізації процесу ендометріоз розділяють на генітальний (становить 92-94 % випадків) та екстрагенітальний, що спостерігається у 6-8 % пацієнтів.

Ціль роботи. Встановити особливості менструального циклу та фертильність при різних формах ендометріозу.

Матеріали та методи. Проведено клініко-статистичний аналіз результатів клінічного обстеження та результатів гістероскопічних, лапароскопічних операцій у 50 жінок із ендометріозом (основна група (ОГ)) та 20 здорових жінок (контрольна група (КГ)).

Результати та обговорення. При проведенні клініко-статистичного аналізу в ОГ у 6 (12 %) жінок виявлено внутрішній ендометріоз, у 36 (72%) зовнішній, у 8 (16%) – внутрішній та зовнішній ендометріоз одночасно. Вік жінок обстежуваних груп коливався від 28 до 35 років.

Серед основних клінічних проявів у ОГ виявлено болючі менструації у 36 жінок (72 %), відповідно у КГ – у 4 (20 %), розлади менструального циклу – у 41 (82 %) жінок із ендометріозом, у КГ у 2 (10%). Дизуричні розлади – у 10 (20 %) випадків лише КГ, безпліддя – у 29 (57%) жінок із ендометріозом та у 1 (5%) жінки в КГ. Передчасне переривання вагітності спостерігалось у 12 (24 %) випадках, позаматкова вагітність – у 10 (20 %), оперативні втручання проводилися на органах малого тазу в анамнезі 16 (32 %) жінок, чого не було у жінок контрольної групи.

Не виявлено різниці у скаргах жінок щодо болючих менструацій та порушення менструального циклу при різних формах ендометріозу, однак непліддя спостерігалось у більшості жінок із зовнішнім ендометріозом – у 20 (69 %) випадках, репродуктивні втрати при внутрішньому ендометріозі у 9 (75 %) жінок.

Під час гістероскопії ендометріоз було виявлено у 14 (28 %) жінок, при лапароскопії – у 7 (14 %) випадків в ділянці маткових труб, у 5 (10 %) випадках у задньому склепінні, у 16 (32 %) – в яєчниках, у 8 (16 %) жінок у малому тазі. Злуковий процес виявлено в 26 (52 %) жінок із ендометріозом. При визначенні прохідності маткових труб виявлено непрохідність у 28 (56 %) хворих, була спроба відновити прохідність у 11 (39%) жінок.

Висновки. У жінок із порушеннями менструального циклу та болючими менструаціями необхідно виключити наявність ендометріозу, оскільки вказані скарги є майже у всіх жінок з ендометріозом, незалежно від його локалізації. Ендометріоз є причиною неплідності у 57 %, порушення перебігу вагітності у 34 %. Особливістю ендометріозу є переважання зовнішнього втрічі над внутрішнім, що є причиною неплідності трубного генезу у 52 %, незворотніх змін у маткових трубах у половини жінок, що потребує своєчасної терапії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Rate of severe ovarian damage following surgery for endometriomas / L. Benaglia, E. Somigliana, V. Vighi [et al.] // Hum. Reprod. – 2010. – Vol. 25, No 3. P.678-682.24.
2. Endometriosis: diagnosis and management endometriosis / N. Leyland, R.Casper, P.Laberge [et al.] // J. Obstet. Gynaec. (Canada). – 2010. – Vol. 244, Suppl. 2. – P.1-32.25. Laparoscopic surgery for subfertility associated with endometriosis / T. Z. Jacobson, J. MDuffy, D. Barlow [et al.] // Cochrane Database Syst. Rev. 2010. N I :C D001398
3. Interventions for women with endometrioma prior to assisted reproductive technology L.Benschop, C.Farquhar, N.van der Poel [et al.] // Cochrane Database Syst. Rev. – 2010. – N11:CD008571.
4. Excisional surgery versus ablative surgery for ovarian endometriomata / R. J. Han, M. Hickey, P. Maouris [et al.] // Cochrane Database Syst. Rev. – 2008. Vol. 2:CD004992.
5. A randomized study comparing triptorelin or expectant management following conservative laparoscopic surgery for symptomatic stage III -IV endometriosis / G. Loverro, C. Carriern, A. C. Rossi [et al.] // Eur. J. Obstet. Gynecol. Reprod. Biol. – 2008. – Vol. 136, No2. – P.194-198.
6. Bulun S. E. Endometriosis / S.E.Bulun // N. Engl. J. Med. – 2009. – Vol. 360. – P. 268-279.

МІКРОБІОЦЕНОЗ РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ У ДІТЕЙ З ЗАПАЛЬНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ ПАРОДОНТА НА ТЛІ ТУБЕРКУЛЬОЗУ

Шило Мар'яна Миколаївна

к.мед.н., асистент
Національний медичний університет
імені Данила Галицького
м. Львів, Україна

Вступ./Introduction. В останні роки епідеміологічні дослідження показали високу поширеність захворювань тканин пародонта у дітей і підлітків як у світі (80%) в цілому, так і в Україні (60-70%) згідно даних ВООЗ. Значне поширення запальних хвороб пародонта зумовлено погіршенням рівня життя населення, несприятливими екологічними умовами проживання, клімато географічними та іншими причинами. Загальносоматичні захворювання у 85% випадків є супутніми або активізують патологічний процес у пародонті. Однією із форм супутньої патології, яка негативно впливає на перебіг запальних процесів пародонта, є туберкульоз. Особливої актуальності проблема патології пародонта у хворих на туберкульоз набула в останні два десятиріччя. Найбільш чутливо та швидко реагує на несприятливі чинники імунна система, яка є однією із основних систем гомеостазу і відіграє ключову роль в механізмах порушення здоров'я населення.

В ланцюгові патологічних механізмів розвитку захворювань пародонта значну роль відіграють не лише імунні, але і мікробні чинники, а прогноз та перебіг захворювань пародонта залежить як від стану неспецифічної резистентності всього організму, так і тканин, які задіяні в патологічному процесі, а також від складу мікрофлори порожнини рота.

Мікробна екологія порожнини рота включає присутність 500 різних мікроорганізмів і пошуки серед них пародонтальних патогенів дозволили встановити відносно невелику групу збудників, з якими пов'язані запально-деструктивні захворювання пародонта. Кількісний склад мікрофлори і співвідношення різних її представників залежать від багатьох факторів

порожнини рота, зокрема, від антимікробного фактора слюни і ясенної рідини, стану гігієни порожнини рота, від наявності соматичної патології, характеру харчування, стану екології і т. п.

Вирішення проблеми запальних захворювань тканин пародонта при туберкульозі у дітей зможе відіграти свою роль як для оцінки клінічного перебігу хвороб пародонта, так і для підвищення ефективності методів профілактики і лікування змін в пародонті.

Мета роботи./Aim. Вивчити мікробний спектр ротової порожнини при запальних захворюваннях пародонта у хворих на туберкульоз дітей.

Матеріали та методи./Materials and methods. Обстежено 116 хворих на туберкульоз дітей віком від 6 до 17 років, які склали основну групу: серед них 26 (22,4 %) дітей з групи підвищеного ризику захворювання на туберкульоз; 35 (30,2 %) дітей з клінічними формами первинного туберкульозу; 55 (47,4 %) дітей підліткового віку з вторинними формами туберкульозу легень. Контрольну групу склали 20 практично здорових дітей.

Для вивчення показників мікробіоценозу ротової рідини та поверхні ясен у обстежених дітей матеріал забирали стерильним тампоном на цукровий бульон. Через 24 год росту в термостаті матеріал дослідження висівали на диференційно-діагностичні поживні середовища відповідно до наказу № 234 МОЗ України від 2006 р. Проведено мікроскопію матеріалу із цукрового бульйону. Облік росту на поживних середовищах починали через 24 год. Ідентифікацію мікроорганізмів проводили за морфотинкторіальними та культуральними властивостями. Ідентифікацію мікрофлори бактеріального спектру починали з вивчення колоній у первинних висівах патологічного матеріалу на чашках Петрі з 5% кров'яним агаром. Для встановлення належності культури до роду *Staphylococcus* застосовували культуральний бактеріологічний методи. На кров'яному агарі проводили ідентифікацію мікрофлори за наявністю характерного росту. Для стафілокока були характерні білі або золотисті випуклі колонії з зоною гемолізу, для стрептокока – гемоліз α і β . Кінцева ідентифікація *St-aureus* визначається наявністю штамів

плазмокоагулази. На середовищі Сабуро ріст визначається через 48-72 год наявні випуклі білі колонії з характерним запахом молочно-кислих продуктів, що означає наявність грибів роду *Candida*. Ріст на тіогліколевому середовищі давали лактобактерії, які ідентифікували при мікроскопії. Ідентифікацію мікроорганізмів проводили за морфотинкторіальними та культуральними властивостями. Ідентифікацію непатогенних нейсерій проводили з використанням тестів на каталазу, цитохромоксидазу з вивченням культуральних і біохімічних властивостей на поживних середовищах. Після інкубації у термостаті протягом 24-48 годин підраховували кількість колоній, що виростили на поверхні щільних середовищ та перераховували одержані дані в десятинні логарифми. Статистична обробка результатів здійснювалася методами варіаційної статистики, реалізованими стандартним пакетом прикладних програм Statistica for Windows 6.0.

Результати та обговорення./Results and discussion. Вивчення мікрофлори ротової порожнини у обстежених дітей (табл. 1) виявило, що ротову рідину та поверхню ясен у хворих на туберкульоз дітей найчастіше колонізували бактерії роду *Streptococcus*, а саме *Str.mutans*, *Str.salivarius*, *Str.β-haemoliticus*; бактерії роду *Staphylococcus* (*S.aureus*, *S.epidermidis*).

Таблиця 1

Кількісний склад мікробіоценозу порожнини рота при запальних захворюваннях пародонта у хворих на туберкульоз дітей обстежених груп (КУО/мл)

Види мікроорганізмів	Концентрація мікрофлори в біотопах			
	ротової рідини		поверхні ясен	
	контрольна група	основна група	контрольна група	основна група
<i>Str.mutans</i>	3,38 ± 0,32	5,45 ± 0,22*	3,59 ± 0,23	5,98 ± 0,18*
<i>Str.salivarius</i>	4,82 ± 0,28	3,21 ± 0,16*	4,25 ± 0,05	-----
<i>Str.β-haemoliticus</i>	4,42 ± 0,27	3,34 ± 0,11*	4,29 ± 0,25	3,08 ± 0,23*
<i>S.aureus</i>	1,70 ± 0,54	4,05 ± 0,35*	1,32 ± 0,35	4,72 ± 0,21*
<i>S.epidermidis</i>	2,45 ± 0,15	5,08 ± 0,37*	2,85 ± 0,13	5,18 ± 0,26*
<i>N.catarrhalis</i>	2,15 ± 0,03	4,28 ± 0,13*	2,34 ± 0,18	4,86 ± 0,19*
<i>E.coli</i>	2,17 ± 0,06	5,28 ± 0,35*	2,20 ± 0,09	5,47 ± 0,26*
<i>Cor.xerosis</i>	4,12 ± 0,18	3,98 ± 0,23	3,52 ± 0,20	3,01 ± 0,32*
<i>Lactobacillus</i>	3,52 ± 0,28	4,96 ± 0,23*	3,60 ± 0,17	5,38 ± 0,27*
Гриби роду <i>Candida</i>	2,32 ± 0,16	3,52 ± 0,16*	2,05 ± 0,09	4,80 ± 0,35*

Колонізація *Str.mutans* становила ($5,45 \pm 0,22$) КУО/мл в ротовій та ($5,98 \pm 0,18$) КУО/мл на поверхні ясен основної групи і ($4,01 \pm 0,36$) КУО/мл в ротовій, що перевищувало дані у здорових дітей - ($3,38 \pm 0,32$) КУО/мл і ($3,59 \pm 0,23$) КУО/мл, ($p < 0,05$). Колонізація *Str.salivarius* визначалася в менших кількостях у дітей основної, ніж у здорових в ротовій рідині – відповідно ($3,21 \pm 0,16$) КУО/мл проти ($4,82 \pm 0,28$) КУО/мл, ($p < 0,05$). Мікробна колонізація *Str.salivarius* на поверхні ясен у дітей основної групи не виявлена. Визначення колонізації *Str.β-haemoliticus* теж виявило її у менших кількостях у дітей основної групи, ніж у здорових – відповідно ($3,34 \pm 0,11$) КУО/мл проти ($4,42 \pm 0,27$) КУО/мл ($p < 0,05$) у ротовій рідині і ($3,08 \pm 0,23$) КУО/мл проти ($4,29 \pm 0,25$) КУО/мл, ($p < 0,05$) на поверхні ясен. У обстежених дітей виявлено суттєве обмінення ротової рідини та поверхні ясен бактеріями роду *Neisseria* (*N.catarrhalis*) та роду *Corinebacterium* (*Corinebacterium xerosis*), а в спектрі мікрофлори у дітей основної групи значну частину складали бактерії роду *Lactobacillus*. До складу мікробних асоціацій у обстежених дітей входили гриби роду *Candida*, *E.coli*. При мікроскопії мазків виявляли також вірусні включення. Колонізація *S.aureus* була вищою у дітей основної групи, ніж у здорових. Крім того, концентрація мікроорганізмів була вищою на поверхні ясен, ніж у ротовій рідині і найбільш виражено це визначалося у дітей основної групи, – відповідно ($4,72 \pm 0,21$) КУО/мл проти ($4,05 \pm 0,35$) КУО/мл і ($3,60 \pm 0,25$) КУО/мл, ($p < 0,05$) проти ($4,10 \pm 0,22$) КУО/мл, ($p < 0,05$). Аналогічна тенденція була характерна і для *S.epidermidis*. Колонізація *Neisseria catarrhalis* та *Esherichia coli* переважала у дітей основної групи над рівнем колонізації у здорових дітей. Так, *Neisseria catarrhalis* переважала у ротовій рідині ($5,08 \pm 0,37$) КУО/мл, ($p < 0,05$) та на поверхні ясен ($5,18 \pm 0,26$) КУО/мл, ($p < 0,05$) основної групи. Аналогічна тенденція була характерна для *Esherichia coli*, концентрації *Lactobacillus* і, особливо, грибів роду *Candida*.

У хворих на туберкульоз дітей з запальними захворюваннями пародонта (табл.2) визначалося вірогідне зростання частоти виявлення і концентрації мікроорганізмів на поверхні ясен, причому частота виявлення та концентрація

мікроорганізмів при вогнищевому пародонтиті були більш виражені, ніж при катаральному гінгівіті. Це особливо стосувалося таких мікроорганізмів, як *S.aureus* (частота виявлення в основній групі у $(66,67 \pm 2,1)\%$ випадків при катаральному гінгівіті проти $(3,72 \pm 0,21)$ КУО/мл ($p > 0,05$).

Таблиця 2

Частота виявлення та концентрація мікроорганізмів на поверхні ясен хворих на туберкульоз дітей залежно від форм патології пародонта

Мікроорганізми	Контрольна група (здорові діти) (n = 20)		Основна група			
			катаральний гінгівіт (n = 27)		вогнищевий пародонтит (n = 13)	
	частота виявлення (%)	концентрація КУО/мл	частота виявлення (%)	концентрація КУО/мл	частота виявлення (%)	концентрація КУО/мл
<i>Str.mutans</i>	85,0	$4,56 \pm 0,13$	92,59	$5,24 \pm 0,12$	100,0	$5,97 \pm 0,23$
<i>Str.β-haemoliticus</i>	15,0	$4,30 \pm 0,16$	62,96	$3,47 \pm 0,13$	82,25	$3,72 \pm 0,16$
<i>S.aureus</i>	15,0	$1,75 \pm 0,12$	66,67*	$4,03 \pm 0,29$	84,62*	$4,75 \pm 0,21$
<i>S.epidermidis</i>	0	0	48,15*	$4,16 \pm 0,31$	69,23*	$5,14 \pm 0,23$
<i>N.catarrhalis</i>	20,0	$2,15 \pm 0,14$	37,04*	$4,26 \pm 0,16$	46,15*	$4,90 \pm 0,23$
<i>Lactobacillus</i>	100,0	$4,28 \pm 0,15$	100,0	$4,75 \pm 0,13$	100,0	$5,42 \pm 0,28$
<i>Candida</i>	20,0	$2,68 \pm 0,11$	55,56	$3,28 \pm 0,12$	76,92*	$4,86 \pm 0,29$

Аналогічна тенденція визначалася і при вогнищевому пародонтиті частота виявлення $(84,62 \pm 2,3) \%$ проти $(6,67 \pm 0,9) \%$, ($p < 0,05$), а концентрація мікроорганізмів $(4,75 \pm 0,21)$ КУО/мл проти $(4,08 \pm 0,12)$ КУО/мл, ($p < 0,05$). Аналогічна динаміка була характерна і для *S.epidermidis*, *Neisseria catarrhalis* та грибів роду *Candida*

Запальні захворювання пародонта у хворих на туберкульоз дітей обстежуваних груп супроводжувалися вірогідним зростанням частоти виявлення і концентрації мікроорганізмів, причому зі зростанням важкості перебігу специфічного процесу це зростання ставало більш вираженим. Так, частота виявлення *Str.mutans* зростала від $(90,48 \pm 2,7) \%$ у групі підвищеного ризику захворювання до $100,0 \%$ при вторинних формах туберкульозу; *Str.β-haemoliticus* - від $19,05 \%$ до $70,0 \%$; *S.aureus* - від $28,57 \%$ до $76,67 \%$; *N.catarrhalis* - від $23,81 \%$ до 40% ; грибів роду *Candida* - від $33,33 \%$ у групі підвищеного ризику захворювання на туберкульоз до $76,67 \%$ при вторинних

формах туберкульозу ($p < 0,05$). У ротовій рідині та на поверхні ясен частота виявлення різних мікроорганізмів визначалася як у середніх (10^4 КУО/мл), так і у високих (10^6 КУО/мл) титрах. Частка дітей з титрами *Str.mutans* 10^4 КУО/мл і 10^6 КУО/мл у ротовій рідині та на поверхні ясен у хворих на туберкульоз дітей була вірогідно вищою порівняно з даними у здорових дітей ($p < 0,05$). Частка дітей з високими титрами (10^6 КУО/мл) *Str.mutans* переважала серед обстежених основної групи як у ротовій рідині ($60,0 \pm 2,0$ %), так і на поверхні ясен ($90,0 \pm 2,6$ %), $p < 0,05$. Крім того, високий титр *Str.mutans* як у ротовій рідині, так і на поверхні ясен залежав від стану гігієни ротової порожнини – у ($45,0 \pm 1,6$ % обстежених основної та контрольної груп з високим титром взагалі не чистили зуби. У хворих на туберкульоз дітей виявлено також *Str.β-haemoliticus*, які мають вирішальне значення у виникненні респіраторної патології.

Слизову оболонку ротової порожнини часто колонізують гриби *Candida*. До факторів, які сприяють розмноженню грибів роду *Candida* відноситься зниження механізмів захисту ротової порожнини внаслідок системних і місцевих чинників, до яких належить таке захворювання як туберкульоз, тривале лікування антимікобактеріальними препаратами, негативний вплив факторів довкілля та відсутність у більшості випадків гігієни порожнини рота, що сприяє порушенню рівноваги нормальної мікрофлори порожнини рота у дітей на тлі туберкульозу.

Ознакою носійства грибів роду *Candida* є їх висіювання у титрі до 10^3 КУО/мл у ротовій рідині, а діагностичною ознакою кандидозу ротової порожнини є їх висіювання понад 10^3 КУО/мл, тому нами проведено також вивчення частоти рівнів цих мікроорганізмів у різних біотопах ротової порожнини у обстежених нами дітей. У хворих на туберкульоз легень дітей виявлення грибів роду *Candida* у ротовій рідині та на поверхні ясен зустрічалось вірогідно частіше, ніж у здорових. Така частота виявлення грибів роду *Candida* певною мірою зумовлена підтримкою росту грибів за рахунок кислородопродукуючої активності *Str.mutans*, особливо на поверхні ясен, у дітей з

вогнищевим пародонтитом на тлі туберкульозу легень.

Висновки./Conclusions. Запальні захворювання пародонта у хворих на туберкульоз органів дихання дітей супроводжуються вірогідним зростанням частоти виявлення і концентрації таких мікроорганізмів як *Str.mutans*, *Str.β-haemoliticus*, представниками роду *Staphylococcus*, такими як *S.aureus* і *S.epidermidis* з гемолітичними властивостями, а також представниками роду *Neisseria catarrhalis*, *Lactobacillus* та грибами роду *Candida*. Отриманий спектр мікробної контамінації ротової порожнини у обстежених дітей зумовлений також негативною дією на організм дітей мікобактерій туберкульозу, яка провокує пригнічення імунологічної реактивності організму та порушення стану місцевого імунітету, що і відобразилось на колонізаційній резистентності порожнини рота у обстежених дітей з запальними захворюваннями пародонта на тлі туберкульозу.

CHEMICAL SCIENCES

ІНТЕГРОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАДАЧІ НА ТЕМУ БЕЗПЕКИ ХАРЧУВАННЯ

Ткач В. В.,

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна

Гірка О. Ю.,

Чернівецький міський ліцей №16, Україна

Заціха Н. В.,

Львівська санаторна школа ЛОР №1 ім. Б.-І. Антонича, Україна

Іванушко Я. Г.

Буковинський державний медичний університет, Україна

Одне з найважливіших завдань сучасної школи полягає у тому, щоб навчити учнів «відповідального ставлення до власного здоров'я і до здоров'я оточуючих як до найвищих індивідуальних і суспільних цінностей» (Національна доктрина розвитку освіти України). І це не лише сприятливі умови навчання, оптимальна організація освітнього процесу та раціонально організований руховий режим учнів під час перебування у навчальному закладі, а і формування наукового світогляду на основі усвідомлення закономірностей, понять природознавства та взаємозв'язку із безпечною особистою поведінкою. Серед усіх природничих предметів хімія першою покликана розв'язувати ці завдання, тому що дає знання про належну поведінку з речовинами, з якими людина стикається щодень.

Мета даного збірника – розширити знання учнів про особливо небезпечні речовини, які часто зустрічаються у житті, але про їхню токсичність відомо далеко не усім. Це речовини, що можуть «ховатися» у залозах членистоногих чи моллюсків, у грибах, рослинах, що милують око в лісі чи на підвіконні...

Збірник складається з чотирьох розділів, які умовно можна назвати

тваринні, рослинні, грибні та синтетичні отрути. Традиційно, кожна задача «в бразильському стилі» починається інформаційною частиною, яка дає поняття про місцезнаходження сполуки в природі, особливості фізіологічної дії та графічну (структурну) формулу.

Розрахунковій задачі передують тестові завдання, які потребують від учня вміння застосовувати на практиці набуті раніше теоретичні знання, стимулюють аналітичне та критичне мислення, розвивають вміння робити висновки, проводити аналогії.

Розрахункові задачі не вимагають особливо складних обчислень з хімічної точки зору, але вимагають певного рівня математичних компетентностей, що особливо важливо на сучасному етапі розвитку шкільної освіти. Пропоновані завдання покликані розвивати в учнів творчість, пізнавальну гнучкість, нестандартне та практично орієнтоване мислення.

Завдання збірника містять елементи STEM- та STEAM-освіти, реалізуючи міжпредметний підхід у вивченні хімії через інтеграцію предмета з математикою, біологією, географією, історією, мистецтвом. Розв'язування пропонованих задач формує в учнів ключові та предметні компетентності, наближаючи часто нежиттєві академічні знання до потреб життя.

Тут наведені задачі, що можуть бути використаними як для індивідуальної, так і для групової та фронтальної роботи з учнями під час вивчення властивостей певного класу речовин, перевірочних робіт, а також під час роботи над міжпредметними проєктами, підготовки до олімпіад і конкурсів та іншої позакласної роботи.

1. Як відомо, отрути багатьох грибів – таких як мухомору та псилоцибе, можуть викликати психопатичні реакції аж до галюцинацій. І якщо вплив мухомору на рецептори головного мозку пояснюється присутністю похідних мускарин-йону та похідних іботенової кислоти, то галюциногенний вплив грибів псилоцибе – фальшивих опеньків – пояснюється наявністю у його складі псилоцину (Рис. 1) та його естерів та солей, найвідомішою із яких є естеросіль псилоцибін:

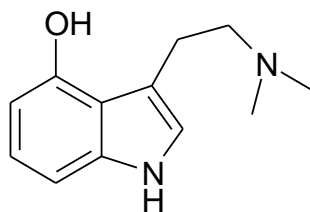

Рис. 1. Псилоцин

1.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості псилоцину як третинного аміну, похідного індолу та фенольної сполуки

1.2. Щодо псилоцину, вкажіть невірне твердження:

а) 12 г псилоцину відповідають $\frac{1}{17}$ моль

б) Псилоцин проявляє властивості сильної органічної основи за обома атомами Нітрогену

в) Псилоцин вступає в реакцію електрофільного заміщення легше, ніж індол

г) Псилоцин реагує з галогеналкілами з утворенням четвертинних солей

г) Псилоцин знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату

1.3. Знайдіть масу псилоцину, дією металевого натрію на який можна заповнити за н.у. воднем посудину в формі прямої призми 48 см заввишки. В основі призми лежить рівнобічна трапеція, діагональ якої дорівнює 28 см, а кут між діагоналями дорівнює 150° .

2. Копрін (Рис. 2) – головна токсична речовина гриба гнойовика чорнильного (*Coprinus Atramentarius*), а також гнойовика білого. Симптомами отруєння є підвищення артеріального тиску, почервоніння обличчя та верхньої частини тіла, тахікардія аж до 140 ударів/хв, болі в серці, почастишання дихання. Пізніше артеріальний тиск знижується, а пацієнт відчуває запаморочення та слабкість – аж до втрати свідомості.

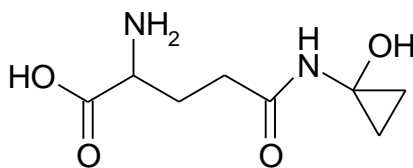

Рис. 2. Копрін

З огляду на схожість симптомів отруєння із отруєнням дисульфіраму, тривалий час вважалося, що головним токсином гнойовика є дисульфірам або його похідне. Тільки у 1975 році із плодового тіла гриба було виділено коприн, а у 1979 році показано механізм його дії на організм людини.

2.1. Трьома реакціями проілюструйте для коприну властивості амінокислоти та спирту. Реакцією проілюструйте утворення амідного зв'язку

2.2. Щодо коприну, вкажіть невірне твердження

а) 101 г коприну відповідають 0,5 моль

б) Коприн взаємодіє з металевим натрієм виключно за карбоксильною групою

в) Коприн утворює комплексні сполуки із перехідними металами

г) Коприн здатний до утворення цвіттер-йону

г) Коприн може утворювати як етери, так і естери

2.3. Знайдіть масу коприну, реакцією якого з металевим натрієм можна заповнити за н.у. воднем посудину в формі прямої призми 32 см заввишки. Сторони прямокутного трикутника, що лежить в основі призми, співвідносяться між собою як $\sqrt{2}:1:1$, а медіана, проведена до гіпотенузи дорівнює $14\sqrt{2}$ см.

3. «Нейротоксичне отруєння устрицями» - патологічний стан, що спостерігається внаслідок споживання двостулкових молюсків, що незадовго до вживання в їжу, харчувалися водоростями виду *Karenia brevis*. За нього відповідає отруйна речовина бреветоксин А (Рис. 3):

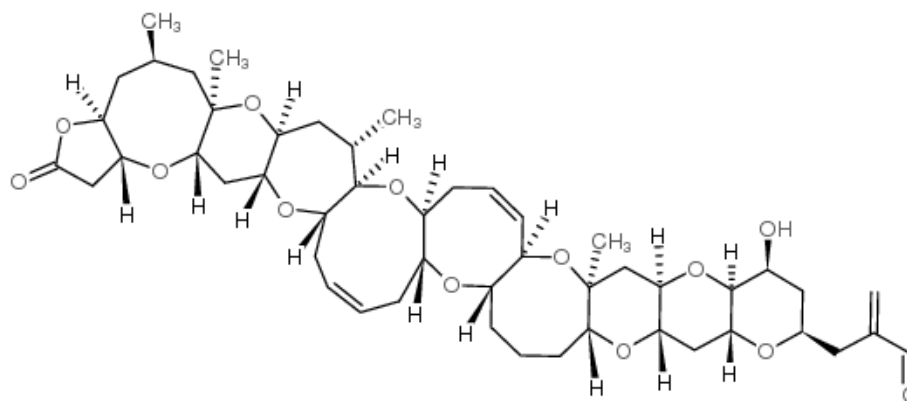

Рис. 3. Бреветоксин А

Бреветоксин викликає блокаду натрієво-кальцієвих каналів, що порушує нервово-м'язову передачу. Симптомами отруєння є слиновиділення, самодовільна дефекація, в'ялий параліч м'язів.

3.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості бреветоксину як циклічного спирту, ненасиченого похідного, циклічного естеру та альдегиду

3.2. Щодо бреветоксину А вкажіть невірне твердження

а) 17^2 г бреветоксину А відповідають третині моля

б) бреветоксин А знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату

в) бреветоксин піддається лужному гідролізу з утворенням солі

г) бреветоксин не містить етерних груп

г) бреветоксин вступає в перехресну альдольну конденсацію

3.3. При дії металевого натрію на бреветоксин утворили об'єм якого за н.у. зайняв посудину в формі призми 32 см заввишки. В основі призми знаходиться ромб зі стороною 112 см. Кут між сторонами ромба складає 30° . Висота призми складає 48 см. Знайдіть початкову масу бреветоксину

4. Функція фільтраторів у двостулкових молюсків дуже добре розвинута. В результаті відбувається накопичення морських мікроорганізмів, включаючи ціанобактерії, та їх токсинів.

Так в результаті споживання молюсками ціанобактерій різних видів, в них може накопичитися речовина, відома, як анатоксин А, або «фактор дуже швидкої смерті» (Рис. 4).

Симптомами отруєння є втрата координації рухів, судоми і смерть через параліч дихальних шляхів.

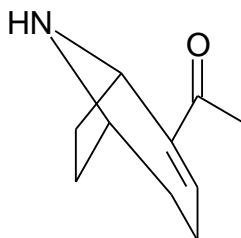

Рис. 4. Анатоксин А

4.1. Проілюструйте властивості анатоксину А як вторинного аміну та

ненасиченої сполуки

4.2. Щодо анатоксину А, вкажіть невірне твердження:

а) Анатоксин А реагує з кислотами утворюючи солі по третинній аміногрупі

б) Анатоксин А знебарвлює бромну воду і розчин Калій перманганату

в) 5 г анатоксину А відповідають $\frac{1}{33}$ моля

г) Анатоксин А містить альдегідну групу і окиснюється до кислоти

г) Анатоксин А в умовах реакції озонування утворює продукт із розривом одного із конденсованих циклів.

4.3. Посудина в формі піраміди 42 см заввишки містить за н.у. водень. В основі піраміди лежить правильний шестикутник зі стороною $48\sqrt{3}$ см. Знайдіть масу Анатоксину А, реакція якого з воднем відповідного об'єму відновить його до насиченого циклічного аміноспиртового похідного \

5. Цикламен – одна із найбільш використовуваних декоративних рослин. Вважається, що його квітка відганяє нічні жахи та страхи, через що його клали біля ліжка.

Раніше сік цикламену використовувався у традиційній медицині для лікування гаймориту. Тепер такий спосіб лікування не використовується, з огляду на отруйність його основного компоненту – алкалоїду лікорину (Рис. 5):

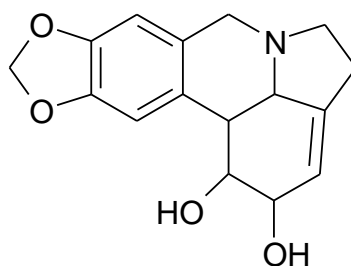

Рис. 5. Лікорин

У малих кількостях лікорин дійсно звільняє дихальні шляхи, однак варто збільшити дозу лиш на 0,5 мг/кг, починає проявлятися симптоматика інтоксикації – блювання, нудота, підвищене слиновиділення та спазми. Якщо листок рослини випадково обламався, і при цьому виступив латекс, руку

необхідно вимити і не торкатися нею очей.

5.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості лікорину як ароматичної сполуки, спирту, третинного аміну та похідного алкену

5.2. Щодо лікорину, вкажіть невірне твердження

а) Лікорин проявляє властивості фенолів

б) 41 г лікорину відповідають $\frac{1}{7}$ моль

в) Лікорин легко вступає в реакцію електрофільного заміщення в *o*-положення до етерних атомів Оксигену

г) Лікорин знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату

г) Лікорин реагує з алкілгалогенідами з утворенням четвертинних солей

5.3. При дії металевого натрію на лікорин утворюється водень, що за н.у. заповнює посудину в формі прямокутного паралелепіпеда розмірами 271x128x25 см. Знайдіть масу вихідного лікорину.

6. У 1818 році Каванту та Пелетьє виділили із блювотного горіха смертоносну отруту стрихнін (Рис. 6). Це безбарвна, гірка на смах кристалічна речовина, що напряду взаємодіє із гліциновими рецепторами мозку.

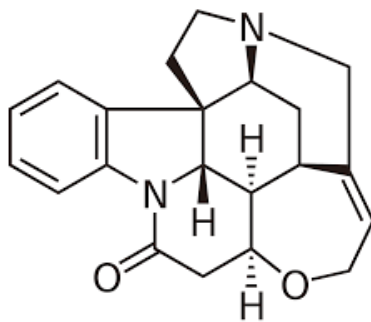

Рис. 6. Стрихнін

Отруєння стрихніном є небезпечним для людей та тварин і викликає найбільш болісні та гострі симптоми серед усіх відомих отрут і часто описується у літературі. Так, отруєння стрихніном описала в своїх творах Агата Крісті.

Клінічний прояв отруєння стрихніну починається із спазмів по всьому організму. Надалі конвульсії призводять до молочного ацидозу, гіпертермії та рабдоміолізу. Смерть настає через 2-3 години після інтоксикації.

6.1. Проілюструйте властивості стрихніну як ароматичної сполуки, аміду, похідного алкену та третинного аміну

6.2. Щодо стрихніну, вкажіть невірне твердження:

а) 167 г стрихніну відповідають $\frac{1}{2}$ моль

б) Стрихнін знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату

в) Стрихнін відноситься до ароматичних амінів – похідних аніліну

г) Стрихнін є ароматичною системою, що легко вступає в електрофільне заміщення

г) Стрихнін є оксигеновмісною конденсованою гетероциклічною сполукою

6.3. Знайдіть масу стрихніну, яка хлорується газоподібним хлором, що за н.у. займає посудину в формі прямої призми 49 см заввишки. В основі призми лежить рівнобічна трапеція, діагональ якої дорівнює 64 см, а кут між діагоналями 150°

7. «Вовчі ягоди» - збірна народна назва рослин, що проявляють токсичні або подразнюючі властивості. При цьому плоди можуть бути не обов'язково власне ягодами (це може бути і кістянка і багатокістянка). Варто сказати, що в англійській мові теж існує вираз “Wolf Berry” з аналогічним значенням.

Наприклад, родоначальник родини Пасльонові – паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara*) та паслін чорний (*Solanum nigra*) відноситься якраз до таких. Він проростає у лісостеповій та степовій зонах України і вважається бур'яном. Основними отруйними речовинами пасльону є соланідин (Рис. 7) та його глікозиди соланіни.

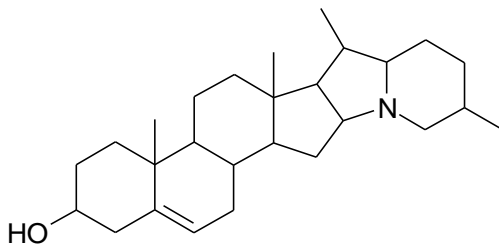

Рис. 7. Соланідин

Симптоми проявляються при надлишковому споживанні або споживанні незрілих плодів. Основні симптоми – болі в животі, блювання, пригнічення моторної активності, утруднення дихання та роботи серця, в деяких випадках аж до коми.

7.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості соланідину як спирту, третинного аміну та похідного алкену

7.2. Щодо соланідину, вкажіть невірне твердження

а) 199 г відповідають половині моля соланідину

б) При взаємодії соланідину зі спиртами утворюються естери

в) Соланідин знебарвлює бромну воду та розчин Калій перманганату.

г) Соланідин є конденсованою гетероциклічною сполукою із властивостями третинного аміну

г) Соланідин вступає в реакцію Вагнера з утворенням трьохатомного аміноспирту

7.3. Знайдіть масу соланіну, дією металевого натрію на який можна заповнити за н.у. на $\frac{2}{3}$ посудину в формі піраміди 28 см заввишки, перегороджену мембраною у співвідношенні 2:1. В основі піраміди лежить паралелограм, діагональ якого, рівна 16 см, перпендикулярна до сторони, рівної 12 см.

7.4. Відомо, що меншу частину посудини займає кисень. Знайдіть масу води, що утвориться за реакцією, що відбудеться, коли посудину струсять і мембрана зруйнується.

ДВА ІНТЕГРОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ НА ОСНОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ

Ткач В. В.,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна

Кушнір М. В.,

Мінакова Т. Г.,

Чернівецький міський ліцей № 5 «Оріянна», Україна

Петрусяк Т. В.

Чернівецька музична школа № 1, Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів.

Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи музику, що буде показано у даній роботі.

Тут подані приклади оригінальних задач. При її підготовці автори орієнтувалися на типи та рівень складності завдань іспитів з хімії, які були задані у різні роки у школах різних штатів Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через переосмислення текстів відомих пісень з точки зору хімічних речовин або процесів, що описуються у них.

Дані завдання засновані на пісні «Літо пізніх жоржин» ((муз. В. Івасюка, сл. Р. Братуня):

Осілля грозо остання,
Спали ті забуті стерні,
Як спогад, що не поверне,
Як спогад про кохання.

Про нас у далеких літі,
Щасливих, наче діти,
В осінньому літі, жоржинному літі,
Спогад, грозо, спали!

Незваною жінка з дзвінками очима
Приходить з далекого літа.
Земна і жагуча, та тільки незрима,
Як тайна, від мене закрита.

Приходить до мене з глибокого серпня
В печальній і тихій задумі.
Чекання холодними росами терпне
В жоржиновому пізньому сумі.

Бентежно і гостро вриваються в спогад
Цілуноків її блискавиці.
Чекання не гасне під небом тривоги,
Не гасне, як спалах зірниці.

Про нас у далеких літі,
Щасливих, наче діти,
В осінньому літі, в жоржинному літі
Спогад, грозо, спали!
Спали! Спали!

На основі цієї пісні будуються завдання 1 –2:

1. Згадані в пісні жоржини, що інколи помилково називаються «георгінами» є квітами з родини Айстрові або Складноцвіті. Основним природним ареалом жоржин є Мексика. Про екстраординарну красу свіжовідкритих земель згадував ще конкістадор Ернан Кортес у своєму листі

королю Карлу V.

Коли у 1615 році Ф. Ернандес відвідав Мексику, він описав жоржини у своєму звіті про лікарські трави Нової Іспанії.

Століттям пізніше Ніколя Жозе Тьєрі, що прибув до Мексики щоб отримати кошеніль, що цінується за свій червоний барвник, відомий як кармін (про який буде згадано нижче), зазначив в своїй доповіді про неймовірно красиві квіти.

Після цього насіння цих квітів були надіслані директором Ботанічного Саду Нової Іспанії Вісенте Сервантесом з Мексики до Мадрида, а потім – і до Англії, після чого їх стали культивувати по всій Європі. Жоржина вважається квіткою-символом Мексики.

Родову назву *Dahlia* роду Жоржина присвоїв директор Мадридського Королівського Ботанічного Саду Антоніо Хосе де Каванільєс, на честь шведського ботаніка Андерса Даля, і саме ця назва і ввійшла у живі іспанську та португальську мови (ісп. *dalia*, порт. *dália*), так само як і у більшості інших європейських мов, включаючи західно- та південнослов'янські. Тільки у східнослов'янських мовах – під впливом російської мови – вона називається георгіною/жоржиною, а турецькою вона називається *yıldız çiçeği* (квітка-зірка).

Характерне яскраве забарвлення жоржини, так само як і її антиоксидантна і протизапальна дія, пов'язані із наявністю фенольних сполук, серед яких є бутеїн і сульфуретин: (Рис. 1)

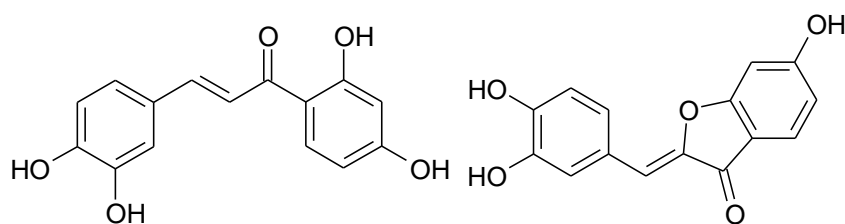

Рис. 1. Бутеїн та сульфуретин

1.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості бутеїну та сульфуретину як фенольних сполук, похідних алкенів та кетонів. Для обох сполук проілюструйте окиснення гідрокіноної форми до хіноної.

1.2. Щодо бутеїну та сульфуретину вкажіть невірне твердження

а) Сульфуретин є похідним конденсованої гетероциклічної сполуки, відомої як бензо[с]фуран

б) 16 г бутеїну відповідають $\frac{1}{17}$ моль

в) Обидві сполуки знебарвлюють бромну воду та розчин Калій перманганату

г) Обидві сполуки є ароматичними і легко вступають в електрофільне заміщення

г) 10 г сульфуретину відповідають $\frac{1}{27}$ моль

1.3. Посудина в формі призми $42\sqrt{3}$ см заввишки містить за н.у. водень. В основі призми лежить правильний шестикутник зі стороною 32 см. Знайдіть масу бутеїну та сульфуретину, що, реагуючи з металевим натрієм може заповнити посудину воднем.

2. Жоржини бувають різних кольорів, в залежності від співвідношення концентрації барвників у них – жовтими, помаранчевими, рожевими, фіолетовими, червоними і навіть чорними, але тільки не блакитними. Це пов'язане з тим, що блакитний пігмент дельфінідин, про який буде згадано нижче, не виробляється квітками жоржини, оскільки вони не містять ензиму флавоноїд 3',5'-Н-гідроксилазу або флавоноїд 3',5'-Н-фенолязу, необхідну для введення двох донорних гідроксильних груп в бічне ароматичне ядро. В результаті дигідрокемпферол (Рис. 15 зліва), що міститься у жоржинах не перетворюється на дигідромірицетин (Рис. 2, справа) – барвник-прекурсор дельфінідину.

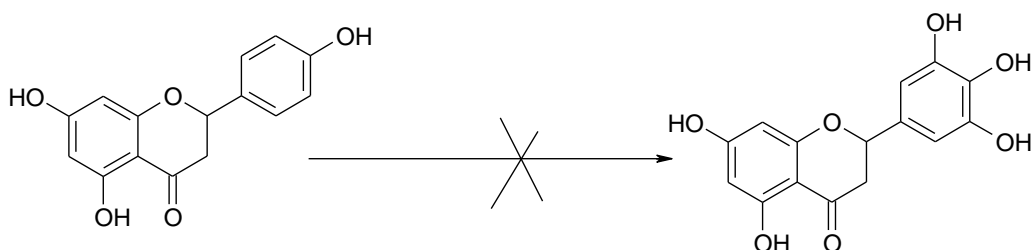

Рис. 2. Перетворення дигідрокемпферолу на дигідромірицетин, що не відбувається у пелюстках жоржини

Як відомо, спряжені сполуки із донорними фрагментами зазвичай темнішого кольору (так званий гіпсохромний зсув), тимчасом як акцепторні фрагменти надають їм яскравіших відтінків (так званий батохромний зсув). Яскравий відтінок дигідрокемпферолу та дигідромірицетину забезпечує протяжність спряженої системи і наявність акцепторного дигідропіронного ядра. Перехід до темнішого блакитного кольору був би можливим із двома сильними донорними групами – гідроксильними, які не з'являються в процесі фенолізації, що унеможлиблює появу блакитних жоржин без їх генетичної модифікації

2.1. Трьома реакціями проілюструйте властивості дигідрокемпферолу та дигідромірицетину як фенольних сполук. Для дигідромірицетину проілюструйте окиснення гідрохінонного фрагменту у хінонний

2.2. Щодо дигідрокемпферолу та дигідромірицетину, вкажіть невірне твердження:

а) Дигідромірицетин містить фрагмент трьохатомного фенолу, відомого як пірогалол

б) Обидві сполуки є ароматичними, причому ароматичність зберігається в усіх циклічних фрагментах

в) Обидві сполуки утворюють як етери, так і естери

г) Обидві сполуки вступають в реакції електрофільного заміщення, знебарвлюють бромну воду та розчин Калій перманганату

г) Обидві сполуки вступають в реакцію сульфонування з утворенням сильних кислот

2.3. Посудина в формі піраміди 21 см заввишки містить за н.у. водень. Відомо, що в основі піраміди лежить квадрат, а апофема піраміди дорівнює $\sqrt{541}$ см. Знайдіть масу дигідрокемпферолу та дигідромірицетину, що, реагуючи із металевим натрієм, заповнюють посудину воднем.

TECHNICAL SCIENCES

CONTROL AND PREVENTION OF SPREADING INFECTION IN PANDEMIC USING INFORMATION SYSTEMS

Novikov Andrii

PhD student

Odessa National Maritime University

Odessa, Ukraine

Introductions. The number of infections and viruses existing on earth is uncountable. Many of them cannot survive in an ordinary environment for a long time, while others can live even in extreme conditions or fall asleep waiting for the right time. Our immunity can fight most viruses and infections with ease, some require a waste of the body's resources and time to recover, while others are too strong for us and our body is not able to overcome them completely, undergoing a serious test of strength. [4] With the help of modern technology, we can predict the level of spread of the virus, predict the peak incidence and effectively detect its presence. [3] Additionally, with the implementation of information systems it is possible to simplify the virus spreading control and create an effective solutions, lowering the contamination levels, by reducing the social contacts between possibly infected and healthy individuals.

Aim. In this keynote considered the issues of spreading viral diseases and preventive methods of combating the threat of a pandemic. Examples of possible pandemic control measures and containment methods are given, as well as the use of digital technologies to predict the spread of the disease. Existing applications of technologies used to combat the pandemic are described.

Materials and methods. The pandemic is described in many sources as the spread of a new disease on a global scale that does not have effective treatments. In other words, a pandemic is an epidemic that began in a certain territory, which for

one reason or another has spread beyond the boundaries of this territory. Humanity was able to experience a large number of pandemics that had a high mortality or a high prevalence rate. The ones from the famous of these are SARS, Spanish Flu, and COVID-19. Table 1 shows the most famous pandemics in human history, with estimated deaths.

Table 1

Most known pandemics in history

Years	Disease	Geography	Deaths
1918 – 1920	Spanish Flu	Worldwide	~17M – 100M
1960 –	AIDS	Worldwide	>60 000 000
1957 – 1958	Asian Flu (H2N2)	Asia	>1 000 000
1816 – 1975	Cholera (7 times)	Worldwide	>1 000 000
510 – 1963	Bubonic Plague (several pandemics)	Asia, Europe	~15M – 100M
2002 – 2003	SARS (Coronavirus)	Asia, partially Europe	<10 000
1968 – 1970	Hong Kong Flu	Worldwide	~1M – 4M
2009	Flu pandemic (H1N1)	Worldwide	>220 000
2019 –	COVID-19	Worldwide	>1 400 000

The main strategies to combat a pandemic are containment and mitigation. Containment can be done in the early stages, including contact tracking and isolation of infected people to stop the spread of the disease to the rest of the population, other public health measures to control infection, and therapeutic countermeasures such as vaccination that may be effective. When it becomes clear that it is no longer possible to control the spread of the disease, management moves to a mitigation phase, in which measures are taken to slow the spread of the disease and mitigate its impact on society and the health care system. In fact, containment and mitigation measures can be taken at the same time.

A key part of fighting the outbreak is trying to reduce the peak of the epidemic, known as "smoothing the epidemic curve." This helps reduce the risk of overloading health services and gives more time for vaccine development and treatment. A wide

range of so-called non-pharmaceutical interventions can be used to control the outbreak.

Another strategy - suppression, requires more extreme and long-term non-pharmaceutical interventions to reverse the pandemic by reducing baseline reproduction to less than 1. The same strategy of suppression, which includes severe social distancing, isolation of the sick at home and home quarantine, was carried out by China during the COVID-19 pandemic, when entire cities were blocked, but such a strategy entails significant social and economic costs.

Using mathematical modeling of the rate of spread of infection in two different cases, scientists were able to identify effective methods for analyzing the spread of infection: when only those who show symptoms of the disease are isolated to contain the spread, and when all those who were in direct contact with them are also quarantined. The main conclusion of this study is that the rate of spread during a pandemic (COVID-19) is so high that isolating only citizens with symptoms of the disease, as well as identifying their contacts and, accordingly, other possible infections in the "manual mode" is not enough to effectively containment of infection. [2] At the same time, it is assumed that success is guaranteed if contact tracing is carried out faster, more efficiently and on a larger scale, for example, using digital technologies. At the same time, the authors of the study state that applications that collect information and immediately notify the user if a diagnosis is confirmed from one of his close contacts will be useful only for mass use. In this case, to contain the epidemic, it will be enough to apply restrictive measures only to potentially infected citizens without the need for massive quarantine measures that are detrimental to society. [3]

One of the most important aspects of the application of modern technologies is the ability to simulate and predict the possible spread of the disease, using machine learning methods and virtual simulations similar to real conditions. Thanks to this, we are able to identify in advance the weaknesses in the health care system, which are most susceptible to failures, and develop effective preventive methods. One such project was "Covid-sim" simulation model, designed to recreate the spread of

COVID-19 on a regional or national scale. [5]

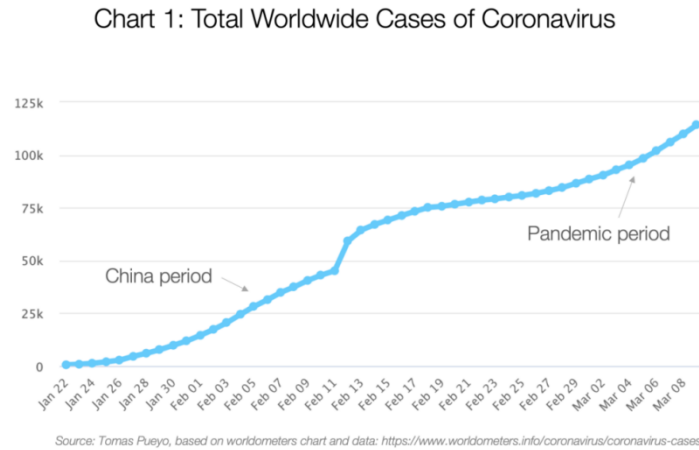

Fig. 1. COVID cases in world

The Figure 1 shows the spread of COVID-19 in the beginning of 2020, starting with the first cases in China. As you can see from the graph, thanks to the speed of response and the development of effective measures to combat the virus, the number of diseases in China has been reduced, and currently has been completely stopped. This effect could have come even earlier, with the proper level of organization and control of distribution, using the fitting technological solutions. [6]

Results and discussion. As an example of such solutions we can provide attempts of Poland and Russia to implement monitoring, based on the organization of access systems and the use of mobile applications to enhance control over the spread of infection. Similar methods of dealing with the spread of COVID-19 are used in Ukraine. To control the movement of potential patients infected with a viral infection, a mobile application called “Вдома” is used with which the patient must send his photo and geo-location at specified time periods. The application is shown on Figure 2.

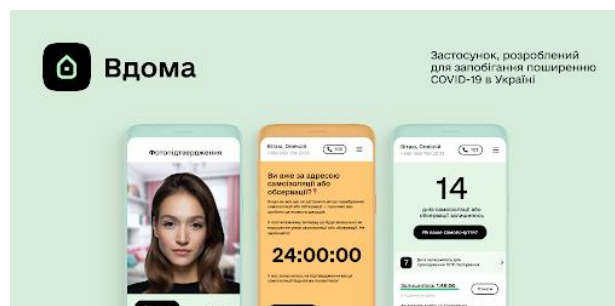

Fig. 2. Ukrainian application for self-monitoring

However, preventive vaccination is a more effective way to control it, which can reduce the risk of infection in case of contact or reduce the spread of the disease. With the advent of the first effective vaccines, many countries established a vaccination requirement. To speed up the process, restrictions were introduced in the absence of a vaccination certificate, which created the task of monitoring and monitoring the vaccination process in countries, the solution to the problem was the use of digital certificates.

Many countries such as Germany, Ukraine and others have implemented this system using an image of a QR code with encrypted data as a digital certificate, as an example you can see the German vaccination certificate shown in Figure 3.

Fig. 3. German COVID-19 vaccination certificate

However, as a practice has shown, for the implementation of such systems, it takes a lot of time and resources to develop and debug working solutions, which is very hard in a time of a pandemic, especially when infection spread increasing rapidly. That is why there is an acute problem of creating a universal and optimal solution, with the ability to quickly deploy in a severe pandemic, for a timely response.

Conclusions. Global restrictive measures are not highly effective, since under such restrictions, not only infected and potentially sick residents, but also healthy ones fall under isolation. Such measures deal a strong blow to the economy and social stability. The solution to this problem is the use of modern technologies in the form of Internet applications and services, for effective and quick analysis and

identification of potential infected, for the effective application of security and prevention measures of infections spread.

REFERENCES

1. Quantifying SARS-CoV-2 transmission suggests epidemic control with digital contact tracing / L. Ferretti et al. *Science*. 2020. Vol. 368, no. 6491
2. Applications of digital technology in COVID-19 pandemic planning and response / S. Whitelaw et al. *The lancet digital health*. 2020. Vol. 2, no. 8. pp. 435-440.
3. Mueller S. N., Rouse B. T. Immune responses to viruses. *Clinical immunology*. 2008. pp. 421–431.
4. Hinsley W. GitHub - mrc-ide/covid-sim: this is the COVID-19 covidsim microsimulation model developed by the MRC centre for global infectious disease analysis hosted at imperial college, london. GitHub. [Electronic resource] – Access mode: <https://github.com/mrc-ide/covid-sim>
5. Pueyo T. Coronavirus: why you must act now. Medium. [Electronic resource] – Access mode: <https://tomaspueyo.medium.com/coronavirus-act-today-or-people-will-die-f4d3d9cd99ca>

APPLYING CLASSIFICATION SUPPLEMENTARY OUTPUT IN SIAMESE NEURAL NETWORK USING FASHION MNIST DATASET

Zdor Kostiantyn
Melnychenko Artem

PhD Students
National Technical University of Ukraine
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
Kyiv, Ukraine

Introduction. Image analysis demands proficient management of extensive datasets, typically through deep neural networks. Siamese neural networks, recognized for their paired structure, excel in image comparison with limited data. This study investigates augmenting these networks with additional outputs for enhanced classification and precise feature detection. Using the Fashion MNIST dataset, the research demonstrates the outcomes of integrating an extra classification output approach with diverse weight loss settings.

Aim. The primary objective of this research paper is to improve the precision and performance of models by strategically guiding their attention toward supplementary features present within comparison images. The existing problem stems from the limitations of Siamese neural networks in effectively utilizing supplementary information during training. To address this issue, the research aims to design an algorithm that enhances the training efficacy of Siamese neural networks by introducing supplementary branches.

Material and Methods. To enhance the training outcomes of Siamese neural networks, we suggest integrating supplementary outputs for classification or attribute-specific searches. Drawing inspiration from the GoogLeNet model, which employed supplementary outputs for classification to address the challenge of inadequate error propagation in expansive models [1]. Consequently, we aimed to evaluate the efficacy of incorporating these supplementary outputs for attribute computation in Siamese neural networks as shown in fig. 1.

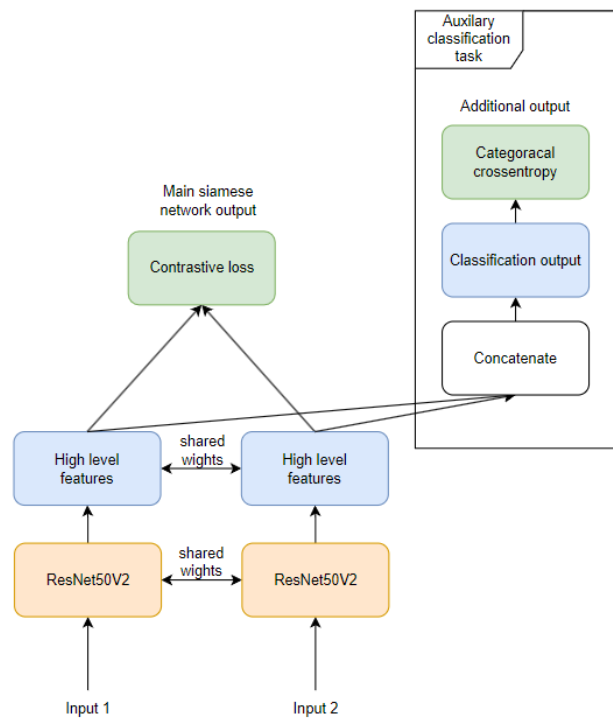

Fig. 1. Siamese neural network architecture with supplementary classification branch.

For our experiment, we decided to utilize a traditional dataset, comparing the foundational architecture against its modified version enhanced with extra outputs. We chose the Fashion MNIST dataset shown in fig. 2.

Fig. 2. Example of Fashion Mnist dataset samples

For the experiments, two rudimentary Siamese neural networks were developed. The initial model followed a traditional architecture, calculating the distance between encoded images. Conversely, the second model incorporated an added output featuring a classifier at its termination. Both architectures utilized identical layers, a contrastive loss computation function used for the base output, and

RMSProp was selected as the optimizer [2]. Based on experimental evaluations, 100 epochs were considered sufficient for the model to achieve its optimal performance.

Algorithm 1 Compare training results for a Siamese neural network with supplementary classification output.

Inputs:

- Fashion Mnist dataset.

Output:

- Trained Siamese neural network
- Trained Siamese neural networks with supplementary classification

output, using varying loss weights.

Procedure:

Step 1. Load the dataset and generate pairs for the Siamese neural network.

Step 2. Calculate supplementary outputs.

Step 3. Split dataset to training, validation, and test samples.

Step 4. Transform and augment training samples.

Step 5. Train Siamese neural network

Step 6. Train Siamese neural network with supplementary classification output, using varying loss weights.

Results and Discussion. Initial comparisons indicated that the standalone Siamese neural network outperformed in terms of faster convergence and achieving an accuracy rate of 92.3%. Consequently, adjustments were made by incorporating weights into the model's error computation functions. Subsequent tests, using weight multipliers of 0.5, 0.2, and 0.1 for the supplementary output (Table 1), revealed that reduced error function weights produced superior outcomes [3].

Table 1

Comparison of training results with auxiliary classification task

Additional outputs	Accuracy
No additional outputs	92.3%
Classification, loss weights 100%	90,08%
Classification, loss weights 50%	90,93%
Classification, loss weights 20%	91,75%
Classification, loss weights 10%	92,07%

Conclusion. The paper investigates the potential advantages of enhancing Siamese neural networks with supplementary outputs, drawing inspiration from the GoogLeNet model. The Siamese network's foundational architecture was juxtaposed against modified versions, including additional outputs targeting classification. Results shown that accuracy of Siamese neural network with additional outputs decreasing based on the loss weights strength.

REFERENCES

1. Christian Szegedy, Wei Liu, Yangqing Jia, Pierre Sermanet, Scott Reed, Dragomir Anguelov, Dumitru Erhan, Vincent Vanhoucke, Andrew Rabinovich (2014), “Going Deeper with Convolutions”, *2015 IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR)*, pp. 1-9, doi: 10.1109/CVPR.2015.7298594
2. Soham De, Anirbit Mukherjee, Enayat Ullah (2018), “Convergence guarantees for RMSProp and ADAM in non-convex optimization and an empirical comparison to Nesterov acceleration”, *arXiv arXiv:1807.06766*, pp. 5-10
3. Rick Groenendijk, Sezer Karaoglu, Theo Gevers, Thomas Mensink (2020), “Multi-Loss Weighting with Coefficient of Variations”, *2021 IEEE Winter Conference on Applications of Computer Vision (WACV)*, pp. 1468-1477, doi: 10.1109/WACV48630.2021.00151.

УДК 004.3'124

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕПЛООВОГО РЕЖИМУ ЕЛЕКТРОННОГО БЛОКУ НА ОСНОВІ КОМБІНАЦІЇ АНАЛІТИЧНОГО ТА ЧИСЕЛЬНОГО РІШЕННЯ

Александровський Сергій

студент

Національний університет "Одеська політехніка"

м. Одеса, Україна

Павлов Олексій Львович

к.т.н., доцент

Національний університет "Одеська політехніка"

м. Одеса, Україна

Анотація: В роботі розглянуто питання проектування електронного блоку, основу якого складає друкована плата з великою кількістю джерел теплоти. Для аналізу теплового режиму запропоновано використовувати дві моделі – спрощену двовимірну та уточнену тривимірну з метою скорочення термінів проектування. Відповідно запропоновано методику комп'ютерного моделювання теплового режиму такого блоку, що використовує аналітичне та чисельне рішення.

Ключові слова: тепловий режим, надійність, теплова модель, математична модель, чисельне рішення, аналітичне рішення, комп'ютерне моделювання.

Вступ./Introduction. Під час проектування електронної апаратури необхідно забезпечити заданий рівень надійності. Одним із основних факторів, які негативно впливають на надійність пристроїв, є підвищена температура. У зв'язку з цим розробникам апаратури необхідно мати інструменти, що дозволяють оперативно та точно оцінити тепловий режим пристрою на різних стадіях його проектування [1].

При цьому важливо відзначити, що реальні конструкції електронної апаратури, у тому числі проєктований блок, характеризуються складністю,

неоднорідністю та великою кількістю внутрішніх джерел теплоти.

Відповідні теплова та математична моделі також мають бути досить складними для отримання адекватних результатів моделювання. У той самий час на практиці часто потрібно швидко і детальніше досліджувати тепловий режим лише найбільш критичних з погляду температури компонентів. Особливо це важливо в оцінці альтернативних варіантів конструкції пристрою на ранніх стадіях проектування.

Виникає необхідність створення відповідного підходу, який дозволить виділити найбільш теплонавантажені компоненти в конструкції блоку на основі спрощеної моделі, а потім перейти до більш детального аналізу одного або декількох компонентів на базі уточненої моделі.

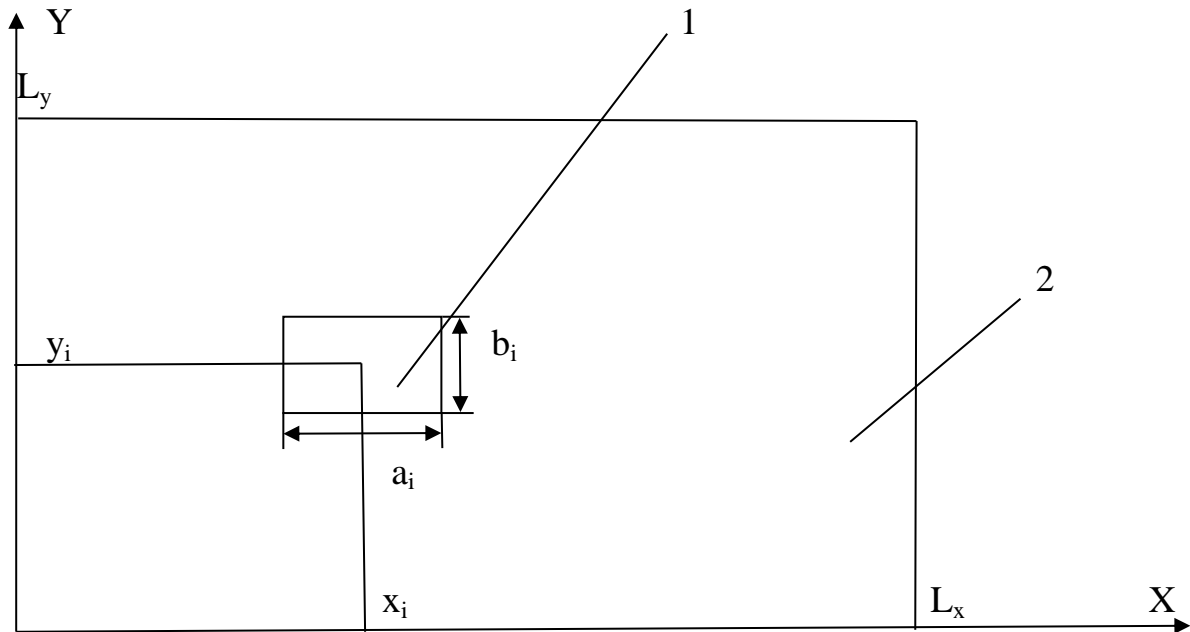
Ціль роботи./Aim. Метою роботи є розробка методики комп'ютерного дослідження теплового режиму блоку з використанням спрощеної та уточненої моделі, що забезпечує скорочення термінів проектування блоку із заданим рівнем надійності його роботи.

Матеріали та методи./Materials and methods. Сформулюємо основні тези такої методики. Серед множини $\{P\}$ всіх компонентів, що розсіюють потужність у досліджуваній конструкції блоку, виділяється підмножина $\{P_m\}$ найбільш теплонапружених компонентів, $\{P_m\} \subset \{P\}$, $\{P_m\} \neq \emptyset$.

Для визначення елементів множини $\{P_m\}$ потрібно вибрати критерій теплонапруженості i -го джерела теплоти J_i , який повинен бути функцією власного перегріву джерела та враховувати потужність, розміри, координати джерела теплоти, а також розміри та теплофізичні характеристики плати блоку та умови охолодження.

З цією метою представимо теплову модель блоку у вигляді ізотропної пластини з плоскими джерелами теплоти, що відповідає друкованій платі блоку з компонентами. Як критерій J_i для кожного i -го джерела теплоти будемо визначати температуру його центру в такій моделі (рис.1). Прийняття зазначених вище спрощень моделі пояснюється тим, що абсолютна величина критерію (температура) нас у даному разі не цікавить, тому що метою є

визначення відносної величини критерію, яка дозволяє виділити теплонапруженіше джерело.

1 - i-е джерело теплоти ; 2-плата

Рис. 1 Спрощена модель

Розрахунок величини J_i для моделі у вигляді пластини з плоским прямокутним джерелом теплоти доцільно вести аналітичним методом. Враховуючи, що точні аналітичні рішення такої моделі є досить громіздкими, зупинимося на наближеному аналітичному рішенні [2]. Тоді величина J_i визначатиметься як:

$$j_i = \frac{P_i}{(\alpha_H + \alpha_B)S_i} \varphi_{x_0}^i \varphi_{y_0}^i \quad (1)$$

$$\varphi_{x_0}^i = C_x^i \operatorname{sh} P_x \frac{a_i}{2L_x} - ch P_x \frac{a_i}{2L_x} + 1 \quad (2)$$

$$\varphi_{y_0}^i = C_y^i \operatorname{sh} P_y \frac{b_i}{2L_y} - ch P_y \frac{b_i}{2L_y} + 1 \quad (3)$$

$$C_x^i = \frac{2ch P_x \left(1 - \frac{x_i}{L_x}\right) ch P_x \frac{x_i}{L_x}}{\operatorname{sh} P_x} \quad (4)$$

$$C_y^i = \frac{2ch P_y \left(1 - \frac{y_i}{L_y}\right) ch P_y \frac{y_i}{L_y}}{\operatorname{sh} P_y} \quad (5)$$

$$P_x = \frac{L_x}{L_y} \sqrt{B_y \left[1,5 - \left(\frac{sh 2\sqrt{B_y}}{2\sqrt{B_y}} + 1 \right)^{-1} \right]} \quad (6)$$

$$P_y = \frac{L_y}{L_x} \sqrt{B_x \left[1,5 - \left(\frac{sh 2\sqrt{B_x}}{2\sqrt{B_x}} + 1 \right)^{-1} \right]} \quad (7)$$

$$B_l = \frac{(\alpha_H + \alpha_B)L_l^2}{\delta * \lambda}, \quad l = x, y \quad (8)$$

У формулах (1) ... (8) :

$P_i, S_i, a_i, b_i, x_i, y_i$ - потужність, площа, розміри та координати центру i -го джерела теплоти, Вт, m^2 і м відповідно;

α_n, α_b - еквівалентні коефіцієнти тепловіддачі з нижньої та верхньої поверхні плати відповідно, $Вт \cdot m^{-2} \cdot K^{-1}$;

L_x, L_y, δ, α - розміри, товщина та теплопровідність плати, м і $Вт \cdot m^{-1} \cdot K^{-1}$ відповідно.

Величина $J_i, i=1, M$, де M - кількість джерел теплоти на платі блоку, дає можливість визначити найбільш теплонапружене джерело, яке буде основою для подальших розрахунків. При цьому величина критерію J_i для кожного джерела наводиться до безрозмірного виду за формулою

$$J_{oi} = \frac{J_i}{J_{max}}, \quad J_{max} - \text{максимальне значення серед усіх } J_i. \quad (9)$$

Розрахунки показали, що для комплексної оцінки теплового режиму можна не брати до уваги вплив країв плати, як це зроблено в [2], і таким чином ще спростити методику досліджень.

Результати та обговорення./Results and discussion. Застосування розробленої спрощеної методики у вигляді відповідної програми мовою C++ дало змогу встановити найбільш теплонавантажений компонент у блоці, що проектується, а саме мікросхему KP142EH12. Тобто для забезпечення необхідного температурного режиму цього елемента слід провести детальні дослідження та оцінити необхідність використання примусового охолодження, застосування тепловідводу або інших засобів, спрямованих на відведення тепла. Проведення таких досліджень потребує використання більш точної теплової і математичної моделі обраного електронного компонента.

Така уточнена тривимірна теплова модель у вигляді неоднорідного тіла з внутрішніми джерелами теплоти буде максимально наближена до реальної конструкції блоку. Для формалізації процесів теплопередачі у вказаній тепловій моделі необхідно розробити відповідну математичну модель. Припустимо, що коефіцієнти теплопровідності матеріалів конструкцій є практично постійними і не залежать від температури в діапазоні робочих температур блоку живлення. Коефіцієнт тепловіддачі з зовнішніх поверхонь $\alpha(x, y, z)$ також можна вважати постійним.

Тоді уточнена математична модель стаціонарного теплового режиму блоку буде являти собою відоме тривимірне лінійне рівняння теплопровідності в кусково-однорідному ізотропному середовищі з граничними умовами 1...4 роду [2].

Рішення такої математичної моделі можна отримати різними чисельними методами, зокрема методом скінченних елементів. Для цього необхідно вибрати відповідне програмне забезпечення, яке здатне розрахувати і візуалізувати тривимірне зображення температурних полів на основі цього методу.

Отже, для остаточної реалізації запропонованої методики потрібно виконати наступні кроки:

1. Провести обґрунтований вибір програмного забезпечення (ПЗ) для розробки рішення тривимірної математичної моделі.

2. Визначити впливові з точки зору теплового режиму конструктивно технологічні параметри та встановити діапазони варіювання значень цих параметрів і умов охолодження.

3. Розробити комп'ютерну модель за допомогою обраного ПЗ з можливістю задавати вихідні дані для всіх варіантів конструктивно технологічних параметрів та умов охолодження.

В даній роботі для реалізації уточненої моделі застосовувалось програмне забезпечення Solid Works Flow Simulation [3], що дозволило виконати необхідні дослідження теплового режиму електронного блоку та отримати конкретні

рекомендації з цілеспрямованого конструювання цього блоку із заданим тепловим режимом функціонування.

Висновки./Conclusions. Забезпечення надійності електронної апаратури відбувається на стадії її проектування. Одним з ключових факторів, що визначає надійність електронних пристроїв, є температура напівпровідникових компонентів, які входять до них.

У даній роботі була запропонована методика забезпечення заданого температурного режиму при проектуванні електронного блоку. Особливістю конструкторської реалізації блоку є друкована плата з великою кількістю джерел теплоти. Для аналізу теплового режиму такого об'єкту було запропоновано використовувати дві моделі – спрощену двовимірну та уточнену тривимірну, що дає змогу скоротити терміни проектування і отримати належну точність розрахунків. Відповідно запропоновано методику комп'ютерного моделювання теплового режиму електронного блоку, що використовує комбінацію аналітичного та чисельного рішень.

Описану комбіновану методику досліджень теплового режиму доцільно використовувати при проектуванні блоків електронної апаратури з великою кількістю теплонавантажених компонентів на друкованих платах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трофімов В. Є., Павлов О. Л. CAD/CAE метод вирішення гідродинамічної задачі при розробці потужних електронних приладів. Технологія та конструювання в електронній апаратурі. -2018. - №2. - С.33-41 (англ.).

2. Спокойний Ю. Й., Павлов О. Л. Інженерна методика розрахунку теплового режиму мікрозбірок. Питання радіоелектроніки. Сер.ТПО. -1989. Вип. 2. - С.24-29.

3. Алямовский А. А. Інженерні розрахунки в SolidWorks Simulation. Друге видання. ДМК Пресс – 2015. – 464 с.

НАСЛІДКИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У РЕЗУЛЬТАТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН

Андрющенко Тетяна Юрїївна

ст. викладач

Харківський національний економічний університет
ім. С. Кузнеця

Вступ. Інтенсивність взаємовідносин зі стейкхолдерами виражається в частоті і в грошовому еквіваленті замовлень. Інтенсивність взаємовідносин зі стейкхолдерами дає змогу сформувати клієнтську базу та стабільний попит. Отже, посилення взаємовідносин, наприклад, з постачальниками підвищує конкурентоспроможність та лояльність стейкхолдерів. Виявлена взаємозалежність факторів дозволила визначити фактори, що характеризують конкурентоспроможність видавничо-поліграфічних підприємств, наприклад, взаємовідносини з стейкхолдерами, які впливають на стратегічні позиції підприємства [1].

Мета роботи. Метою роботи є визначення позитивних та негативних наслідків партнерських відносин видавничо-поліграфічних підприємств та його стейкхолдерів для вибору та застосування відповідних стратегій і комплексу дій.

Матеріали та методи. Проведений огляд актуальних наукових джерел та публікацій, які стосувалися прийняття рішень при визначенні партнерських відносин. Пошук наукових джерел був проведений за допомогою ключових слів, що пов'язані з темою дослідження, таких як: «партнерські відносини», «прийняття рішень», «рішення», «наслідки прийняття рішень». Джерела були відібрані згідно з встановленими критеріями, а також шляхом перегляду заголовків, анотацій та ключових слів.

Результати та обговорення. Виконане дослідження співробітництва не тільки в галузях видавничо-поліграфічних підприємств, але й в інших галузях свідчать про можливість впровадження в Україні різних методик для

оцінювання наслідків та ефективності партнерських відносин між видавничо-поліграфічними підприємствами та їх стейкхолдерами. Ефективність взаємодії видавничо-поліграфічних підприємств та його стейкхолдерами зазвичай залежить від різних факторів, які часто не можна точно виміряти. Тому діагностика таких взаємовідносин може ґрунтуватися на комбінації факторів, пов'язаних з розвитком партнерських відносин як у науковому так і в технічному контексті.

Виникає потреба оцінити партнерські відносини видавничо-поліграфічних підприємств та його стейкхолдерів для вибору та застосування відповідних стратегій і комплексу дій. Досліджено, що діагностика стану партнерських відносин між учасниками вимагає уваги до різних показників, таких як ступінь досягнення цілей партнерства, оцінка партнерів, аналіз умов взаємодії та інші показники.

В роботі [2] запровадження партнерських відносин формується партнерська мережа, яку можна розглядати як сукупність процесів взаємодії між внутрішніми елементами системи та зовнішніми структурами. Узагальнено партнерську мережу характеризують два основні виміри: – предметний, в якому вона складається з сировини, допоміжних матеріалів і коопераційних елементів (інформація, комунікації, зв'язки тощо), які купуються на ринку постачання і скеровуються до виробничого процесу, а також з готових виробів, які передаються зі сфери виробництва у сферу продажу; – суб'єктний – в якому вона включає підприємства, які взаємодіють між собою і становлять його окремі ланки.

Дослідивши літературні джерела можна визначити основні ознаки розвитку партнерських відносин між видавничо-поліграфічними підприємствами та його стейкхолдерами: збільшення кількості учасників партнерських взаємин; підвищення ефективності взаємодії між учасниками; досягнення поставлених цілей учасниками; створення та розвиток комунікаційного середовища; розвиток механізму взаємодії та його формування.

Партнерські відносини видавничо-поліграфічних підприємств можуть мати різноманітні наслідки, як позитивні, так і негативні, які представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Позитивні та негативні наслідки партнерських відносин ВПП

Наслідки партнерських відносин	Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Збільшення кількості учасників	+	
Збільшення обсягу замовлень	+	
Розширення ринкових можливостей	+	
Підвищення якості продукції	+	
Підвищення ефективності	+	
Спільний розвиток	+	
Конфлікти і недовіра		+
Необґрунтовані витрати		+
Ризики взаємозалежності		+
Втрата конкурентних переваг		+

Отже, ефективність та наслідки партнерських відносин мають вирішальний вплив на успішність та розвиток видавничо-поліграфічних підприємств. Правильно побудована співпраця з партнерами може значно зміцнити позиції підприємства на ринку та сприяти його успішності.

Розрахунок наслідків партнерських відносин видавничо-поліграфічних підприємств може включати різні показники, залежно від конкретних цілей та контексту. Однак основні економічні наслідки можна визначити шляхом порівняння витрат та ефекту, отриманого від партнерських відносин.

Висновки. Визначення позитивні та негативні наслідки партнерських відносин видавничо-поліграфічних підприємств та його стейкхолдерів для вибору та застосування відповідних стратегій і комплексу дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Andriushchenko, T. (2021). Automating the relationships between printing companies and their stakeholders. Bulletin of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series «Mathematical Modeling. Information Technology. Automated

Control Systems», 52, 6-11. <https://doi.org/10.26565/2304-6201-2021-52-01>

2. Терещенко О. Л. (2018). Партнерські відносини в контексті розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Ефективна економіка. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6346> (дата звернення: 02.08.2023).

ЗАХИСТ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ТА ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Головченко Сергій Іванович,

к. е. н.

ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України

м. Черкаси, Україна

Вступ. У роботі розглянуто метод біоіндикації, який раніше застосовувався в процесі проведення екологічної експертизи з метою визначення екологічного навантаження на складові біосфери. Ми модернізували цей метод екологічної біоіндикації для визначення обсягу забруднення і видів забруднюючих факторів з метою попередження небезпечного впливу на людину. Створення методики контролю небезпечного стану навколишнього середовища, без використання технічних засобів контролю, а також об'єктивної оцінки ситуації в зоні дії хімічно небезпечних речовин та іонізуючого випромінювання, представляє наукову новизну та, що не менш важливо, практичне значення.

Мета дослідження: забезпечення максимального захисту людей, які знаходяться в екстремальних ситуаціях, від дії хімічно небезпечних речовин та іонізуючого випромінювання шляхом контролю стану навколишнього середовища.

Мета роботи – створення методики та послідовності контролю стану навколишнього середовища без використання технічних засобів контролю.

Матеріали та методи. Для пожежі є характерними такі небезпечні фактори, як підвищена температура, задимлення, погіршення складу газового середовища, зменшення кисню в повітрі. Організація захисту від кожного з цих факторів є важливим завданням. Так задимлення впливає на швидкість проведення рятувальних робіт, швидкість евакуації, а наявність небезпечних отруйних речовин у продуктах горіння може призвести до смерті, як

потерпілого, так і пожежника [1].

Посилення науко- і матеріалоозброєності злочинного світу і міжнародного тероризму, поява в їх арсеналі новітніх розробок хімічної та бактеріологічної зброї, свідчить про необхідність адекватної підготовки рятувальників [2].

Працівники служби цивільного захисту повинні у будь-якій ситуації захистити життя і здоров'я від різних небезпек. Але щоб кваліфіковано проводити захист, необхідно діючий небезпечний фактор вірно і швидко ідентифікувати.

Тому створення та використання методики та послідовності контролю стану навколишнього середовища без використання технічних засобів контролю, є вельми актуальним завданням в сучасних умовах праці рятувальників [3].

Результати та обговорення. У статті 16 Конституції України зазначається, що «забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави».

Щорічно в Україні виникають сотні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, від яких гинуть та отримують травми цивільне населення, особовий склад служби цивільного захисту, знищується величезна кількість матеріальних цінностей.

Проблема надзвичайних ситуацій техногенного характеру стає глобальною за своїми масштабами, торкаючись не тільки національних, але й міжнародних інтересів. Таке становище змушує постійно шукати нові, більш досконалі методи та способи забезпечення захисту цивільного населення в державі. Велика кількість існуючих запасів отруйних та радіоактивних речовин, а також синтез їх нових видів, велика мережа складів та трубопроводів з сильнодіючими отруйними речовинами, використання таких речовин під час терористичних актів, що вимагає вдосконалення знань співробітників ДСНС (Державна служба з надзвичайних ситуацій) щодо контролю безпеки

навколишнього середовища [1].

Під час виконання поставлених завдань особовий склад ДСНС повинен контролювати навколишнє природне середовище і постійно захищати себе від небезпечних чинників. Всі способи контролю стану повітря поділяються на чотири групи:

- 1) технічний спосіб;
- 2) поява запаху, невластивого для такої ситуації;
- 3) поява кольору хмари, туману, диму, невластивого для такої ситуації;
- 4) реакція навколишнього середовища.

Технічний спосіб дозволяє використання приладів хімічної розвідки (ВПХР, ГСП - 11) та різного роду газоаналізаторів (УГ - 2; ГУП 10 МБ - 3А; Платан - 1; Нітрон; Сірена - 2; Паладій - М6, 623 КПУ - 0,3; Гама - М; 645 ХЛ-03; ГМК - 3; і т. і.).

Цей спосіб контролю дозволяє об'єктивно визначити концентрацію шкідливої речовини, і сигналізувати про появу сильнодіючої отруйної речовини і є найпоширенішим зі всіх перерахованих. Для прикладу розглянемо військовий прилад хімічної розвідки (ВПХР).

Принцип його роботи заснований на зміні кольору спеціально підібраних речовин (індикаторів) при взаємодії із сильнодіючою отруйною речовиною.

Визначення сильнодіючих отруйних речовин (СДОР) в повітрі таким приладом займе якийсь час (6 – 7 хв.), до того ж цей прилад важить близько 2,3 кг. Так само ускладнює роботу з цим приладом низька температура повітря. Все це зумовлює деякі незручності з роботою ВПХР. До недоліків цього приладу відноситься його здатність визначати тільки наявність бойових отруйних речовин, у той час, коли підрозділи ДСНС України, частіше за все зустрічаються з продуктами горіння і промисловими отрутами. Три останні способи контролю стану навколишнього середовища з другого по четвертий носять загальну назву біоіндикація.

Біоіндикація – властивість організмів або середовища реагувати на зміни фізичних, хімічних і екологічних характеристик незаселеного середовища, що

виражається в особливостях росту, розвитку і чисельності. У рослин і тварин відбуваються структурні та функціональні зміни під впливом небезпечних чинників. Використовуючи біоіндикатори, можна оцінити ступінь забруднення навколишнього середовища, проводити постійний моніторинг його якості і змін. За складом, зовнішнім виглядом флори і фауни, чисельним співвідношенням їх представників роблять висновок про характер забруднення, придатність води для пиття і господарських цілей, про ефективність роботи очисних споруд і т.д.

Біоіндикатор – біологічний індикатор, особина або співтовариство, наявність, стан і поведінка яких служать показником природних процесів, стану незаселеного середовища і його антропогенних змін. Метод біоіндикації забруднення навколишнього середовища якісно і наочно доповнює результати технічних засобів. Застосування біоіндикаторів має ряд переваг перед точним вимірюванням властивостей середовища:

- біоіндикація – найбільш «екологічно чистий» і безпечний метод контролю стану навколишнього середовища;
- біоіндикація є способом постійного контролю;
- на відміну від технічних засобів контролю якості середовища біоіндикатори не мають похибок, менш дорогі;
- показують негативні зміни в біосфері, які виникають протягом довгого часу;
- біоіндикатори реагують на всі забруднюючі речовини, тоді як спектр речовин, аналізованих приладами, обмежений;
- біоіндикатори встановлюють наявність впливу шкідливих речовин, які знаходяться в кількостях менших, ніж гранично допустимі концентрації, що відбувається за рахунок біоаккумуляції;
- технічні методи контролю не дозволяють враховувати процеси синергізму й антагонізму;
- біоіндикацією можна скористатися завжди, технічні засоби у нас, як правило, в повсякденному житті відсутні;

- технічні засоби виходять з ладу і вимагають ремонту, калібрування;
- багато приладів технічного контролю вже морально застаріли, а сучасні прилади дуже дорогі [3].

Висновки. Отже, виходячи з вище наведеного можна зробити висновки, що зміна хімічного складу повітря несприятливо впливає на більшість біосферних процесів. Забруднення повітря токсичними речовинами призводить до зниження неспецифічної стійкості організму та сприяє розвитку багатьох захворювань людини, несприятливо впливає на стан тварин та рослинних організмів.

Дію шкідливих газів на сьогодні визначено тільки частково. Як правило, головну увагу дивлячись на обставини, спрямовували на вивчення лише поодинокі дії кожного з них. Тому ми зовсім не знаємо, наскільки велика шкода може бути викликана дією їх в сукупності. І до тих пір, поки ми будемо не в змозі скласти таке уявлення про це, необхідно передбачити ступінь небезпеки для людини окремих шкідливих забруднюючих речовин, які існують в межах атмосфери. Звичайно слід підкреслити, що необхідно досягнути того, щоб забруднення атмосфери трималось на більш низькому рівні, щоб за цим був встановлений постійний контроль. Якби суспільство раніше усвідомило важливість цієї проблеми або цією програмою займались на тому ж рівні, що і проблемою розвитку економіки, тоді б забруднення середовища не дійшло до таких розмірів, як сьогодні. Дуже шкода, що потрібно ще багато часу, доки вдасться в містах концентрації промислового виробництва населення затримати і зупинити процес забруднення атмосфери на нормальному безпечному рівні.

Людство повинне спрямовувати свій інтерес, свою перетворюючу діяльність на різке скорочення, а в перспективі – на усунення несприятливих факторів для природи в цілому і для здоров'я людини зокрема.

З метою вдосконалення методів контролю стану навколишнього середовища під час пожеж впроваджуються мало поширені методи контролю середовища. Ці методи у сукупності з відомими можуть забезпечити безпечну роботу бойових підрозділів. До них відносяться – візуальний контроль,

контроль запаху, контроль реакції навколишнього середовища.

Застосування біоіндикаторів має ряд переваг щодо технічних методів контролю, а саме:

- біоіндикація – екологічно чистий та безпечний метод контролю стану навколишнього середовища;

- біоіндикація – спосіб постійного контролю, який не має похибки.

Цей метод демонструє негативні зміни у біосфері, які виникають упродовж тривалого часу. Крім того, біоіндикатори реагують на всі речовини забруднювачі, тоді як спектр речовин, який можна проаналізувати приладами, обмежений. Біоіндикатори встановлюють вплив шкідливих речовин, які є в малих кількостях, що відбувається за рахунок біоіндикації.

Багато понять методики були відомі студентам, курсантам та слухачам і раніше, що дозволяло пов'язати їх життєвий досвід з майбутньою професійною діяльністю. Отримані знання примушують під час виконання службових обов'язків постійно знаходитися в готовності, обережно діяти і правильно вибирати способи і засоби захисту від встановлених небезпечних чинників. Окрім цього, приведена інформація розширює кругозір і загальний рівень знань. Підводячи підсумки, хотілося б підкреслити те, що метод біоіндикації об'єктивно доповнює технічний спосіб контролю стану навколишнього середовища, і має ряд переваг над ним. Так само хотілося б, щоб метод біоіндикації обов'язково вивчали і знали люди, які працюють в Державній службі з надзвичайних ситуацій України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головченко С. І. Альтернативний метод контролю стану навколишнього середовища під час ліквідації надзвичайної ситуації / С. І. Головченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. «Надзвичайні ситуації: безпека та захист» (м. Черкаси, 29-30 жовтня 2020р.) – Черкаси: ЧПБ, 2020 – С. 125-126.

2. Головченко С. І. Інноваційні засади використання методу біоіндикації

під час надзвичайних ситуацій техногенного характеру. / С. І. Головченко// Збірник наукових праць Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. Надзвичайні ситуації: попередження та ліквідація: Черкаси: ЧПБ, 2017. – № 1. – С. 18-25.

3. Головченко С. І. Розрахункові методи визначення кількості шкідливих газів, які виникають під час надзвичайних ситуацій / С. І. Головченко // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «MODERN PROBLEMS OF SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY» (26-28 березня 2023 року) – Київ: SPC, 2023 – С. 257-263.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ТЕОРЕТИЧНОГО ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДВОЧАСТОТНОГО ІНЕРЦІЙНОГО ГРОХОТУ ІЗ ЗУБЧАСТО-ПАСОВИМ ПРИВОДОМ ЗБУДНИКІ ВІБРАЦІЇ

Горбань М. Н.

Викладач 1 категорії

Харківський фаховий коледж будівництва,
архітектури та дизайну

Сухі будівельні суміші (СБС) на сьогоднішній момент є динамічно розвиваючим напрямком в будівництві. Поділ компонентів СБС по крупності на фракції проводиться на інерційних грохотах.

Одним із напрямів удосконалення грохотів є застосування нових вібраційних приводів. Метою дослідження є обґрунтування використання двочастотного інерційного грохоту з зубчасто-пасовим приводом збудників вібрації (рис. 1) для інтенсифікації процесу класифікації матеріалів.

Рис. 1 – Варіанти компоновки приводу інерційного грохоту (а, б) і зразки експериментальної (в) та теоретичної (г) віброграм

Аналітичні і експериментальні дослідження проведені з використанням ПЄВМ. Для якісній оцінки локальних коливань поверхонь сит використовувалася система п'єзоелектричних випромінювачів.

Отримані теоретичні та експериментальні віброграми свідчать про те, що, змінюючи співвідношення частот та статичних моментів збудників, можна отримувати різні форми двочастотних коливань, що важливо для підбору раціональних режимів вібраційної класифікації сипких матеріалів.

Використання інерційного грохоту з двочастотним зубчасто-пасовим приводом дозволяє розширити його технологічні можливості, зменшити динамічні навантаженні, що підвищує його ресурс.

ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМАХ ВОДОПОСТАЧАННЯ І ВОДОВІДВЕДЕННЯ (ОГЛЯД)

Квартенко Олександр Миколайович

доктор технічних наук, доцент

Національний університет

водного господарства та природокористування

м. Рівне, Україна

Вступ. Сучасні системи водопостачання та водовідведення представляють собою складний комплекс інженерних споруд та технологічного обладнання який забезпечує цілодобове вирішення важливих соціально економічних, санітарно-гігієнічних та технологічних завдань сучасного техногенного суспільства. Тому фактор планування раціональної роботи таких систем є дуже важливим для комунального підприємства.

Складовими процесу планування на підприємствах ВВ є: виробництво і реалізація продукції її собівартість, забезпеченість трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами, фінансовий стан підприємства та його інвестиційна діяльність. Об'єктами планування є всі напрями його діяльності, а саме: маркетингова, інноваційна; комерційна; економічна; соціальна; виробнича; екологічна.

Метою роботи є огляд основних напрямків планування господарської діяльності на підприємствах водопостачання та водовідведення.

Обговорення. Основною діючою особою на будь якому підприємстві є персонал. Тому питанням щодо структури, планування чисельності персоналу, продуктивності та оплати праці, кваліфікаційної підготовки та стабільності кадрового складу на підприємствах ВВ повинно приділятися значна увага.

Іншим важливим фактором розвитку підприємства є планування його основних виробничих фондів, а саме визначення їх складу, структури, планування заходів щодо підвищення їх інтенсивного та екстенсивного використання; визначення термінів капітального ремонту і напрямків їх

модернізації. На підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства України структура основних фондів характеризується наступними показниками: будівлі 7%, споруди і передатні пристрої 88%, машини та устаткування 3%, транспортні засоби 1% [7].

Поряд із плануванням основних фондів на підприємствах ВВ необхідно проводити планування його оборотних фондів. Зокрема, визначити номенклатуру та величину запасів хімічних реагентів та інших витратних матеріалів необхідних для надійної та безперебійної роботи системи ВВ, ефективність використання матеріальних ресурсів, потреба в оборотних коштах та джерелах їх надходження.

Планування інвестицій необхідне для визначення майбутніх об'ємів та напрямків інвестування. Предметом планування можуть виступати як **реальні** довгострокові інвестиції, тобто вкладення коштів у матеріальне виробництво, так і **фінансові інвестиції** які передбачають придбання цінних паперів, прав інтелектуальної власності, зокрема вкладення коштів у підготовку спеціалістів, придбання ліцензій, «ноу-хау», проведення самостійних наукових розробок.

Для підприємств водопостачання та водовідведення характерними є декілька принципів планування, а саме: обґрунтованості цілей і завдань; системності та науковості; безперервності та збалансованості; гнучкості. Зокрема, принцип науковості потребує враховувати сучасні досягнення науково-технічного прогресу в галузі водопровідно-каналізаційного господарства. Застосування інноваційних технологій сонації, телеметрії, реконструкції та ремонту мереж; використання сучасних методів та технологічного обладнання для очищення та дезинфекції питної води та побутових стоків; використання ІТ-технологій, тощо. До технологічних інновацій слід також віднести: впровадження у сфері водопостачання міст геоінформаційних технологій які спрощують процес прийняття управлінських рішень, особливо у кризових ситуаціях коли в обмежений термін необхідно проаналізувати всю інформацію стосовно конкретного питання та обрати правильне рішення.

Створення електронної карти систем ВВ населеного пункту з нанесенням мереж та споруд дозволяє значно інтенсифікувати роботу практично всіх відділів підприємства: технічного, абонентського, планового, служби мереж, центральної диспетчерської, хіміко-бактеріологічної лабораторії, керівництва ВКГ. Використання принципу гнучкості дозволяє підприємству коригувати плани розвитку в залежності від змін у внутрішньому або зовнішньому середовищі.

Система планів підприємств водопостачання та водовідведення поділяється на декілька етапів: довгострокове, середньострокове та поточне планування. *Довгострокове планування* визначає загальну стратегію розвитку підприємства та основні напрямки його діяльності на цей період. При складанні плану фахівцями вивчаються варіанти розширення виробництва та зниження витрат на одиницю продукції. В результаті формулюються довгострокові цілі із складанням довгострокових проектів [3].

Середньострокове планування представляє собою деякий деталізований стратегічний план на перші роки господарської діяльності підприємства. Цей вид планування враховує можливості усіх підрозділів на основі їх самооцінки. До складу середньострокових планів входять плани підприємства з маркетингу, виробництва, план з праці та фінансовий план [2, 3, 4].

При розробці *поточних планів* передбачається розробка планів на всіх рівнях управління підприємством за всіма напрямками його діяльності на невеликі терміни (рік, півріччя, квартал, місяць). Такі плани передбачають планування обсягу виробництва, плану з праці й заробітної плати, планування матеріально технічного забезпечення, собівартості, прибутку, рентабельності, тощо [5].

Важливою складовою розвитку підприємства у сучасних умовах є його інформаційного забезпечення, яке базується на систематизації даних, які використовуються для розроблення планів на різних рівнях управління. Інформація, яка використовується у процесі планування, поділяється на внутрішню та зовнішню. Основними джерелами внутрішньої інформації є

бухгалтерський та статистичний облік, звітність підприємства, аналіз господарської діяльності. Наразі, зовнішня інформація стосується виключно зовнішнього середовища і необхідна для прийняття конкретних управлінських рішень.

Крім розглянутих вище системи планів на підприємствах для коротких термінів (декада, доба, зміна) розробляються оперативні плани. Основними завданнями такого планування є: організація виробництва запланованих обсягів та дотримання договірних термінів випуску продукції;

- встановлення оптимального режиму роботи підприємства;
- забезпечення оптимального використання робочої сили при найбільш ефективному використанні засобів виробництва;
- забезпечення мінімальної тривалості виробничого циклу.

Оперативне планування складається з календарного планування та диспетчерського регулювання. Календарне планування деталізує поточний план підприємства. Поділяється на міжцехове й внутрішньоцехове планування.

При міжцеховому плануванні виконуються наступні роботи [5]:

- проводиться розробка усіх необхідних нормативів оперативного планування з корегування їх у ході виробництва;
- розробляються планові завдання в окремих цехах, а також проводиться взаємоузгодження їх роботи.

В свою чергу *внутрішньоцехове планування* забезпечує своєчасне завантаження кожного робочого місця.

Диспетчерування забезпечує оперативне регулювання процесу виробництва шляхом систематичного обліку і контролю за виконанням виробничих завдань, поточної підготовки виробництва, оперативного усунення неполадок які виникають.

Висновок. В роботі наведено короткий літературний огляд основних напрямків планування господарської діяльності на підприємствах водопостачання та водовідведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агаджанов Г. К. «Економіка водопровідно-каналізаційних підприємств» Навчальний посібник. – Харків ХНАМГ – 2010. – 392с.
2. Зінь Е. А., Турченко М. О. Планування діяльності підприємства: [підручник]. К. : ВД "Професіонал", 2004. С. 5-50.
3. Гуменюк В. Я., Юрчик Г. М. Планування та організація виробничої діяльності підприємства. Навч. посібник. – Рівне: НУВГП, 2009. – 145с.: іл.
4. Михалюк Н. І. Планування діяльності підприємств : навч. посіб. / Н. І. Михалюк. – К. : Ліра-К, 2015. – 620 с.
5. Планування діяльності підприємства: Конспект лекцій / Укладач О. Ю. Древаль. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 146 с.
6. Планування діяльності підприємства: Навч. посіб. / За заг. ред. В. Є. Москалюка. — К.: КНЕУ, 2005. — 384 с.
7. Федулова С. О. Економіка підприємств водопостачання та водовідведення : навч. посіб. / С. О. Федулова; за ред. проф. О. А. Півоварова; Укр. держ. хім.-тех. універ-т. – Дніпро: ДВНЗ УДХТУ, 2017. – 300 с.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ «КИЇВ ЦИФРОВИЙ» ТА «EASYWAY»

Мовчан Ілля Іванович,

студент

Відокремленого структурного підрозділу

Харківський комп'ютерно-технологічний фаховий коледж НТУ "ХПІ"

м. Харків, Україна

Вступ. У повсякденному житті технології мають вплив на всі аспекти нашого життя, включаючи транспорту систему.

Сучасні технології в значній степені покращили працездатність транспортного кругообігу, підвищили якість пересування та спростили користування транспортними послугами в Україні. Результатами розвитку стали створення програмних продуктів, такі як “Київ цифровий” [3] та “EasyWay” [1, 2]. Аналіз даних технологій дозволить визначити переваги та внесок в розвиток транспортної інфраструктури міста, з метою надати певний досвід користування програмними продуктами.

Мета. Аналіз відомостей пов’язаних з транспортною системою на прикладі застосунків “Київ цифровий” [3] та “ EasyWay” [1, 2], з метою виявити: недоліки та переваги технологій; вплив на транспортну інфраструктуру; ефективність та актуальність користування споживачем.

Матеріали та методи. Дослідженно дві програми - “Київ цифровий” [3] та “ EasyWay” [1, 2], функціонал технологій, виявлено недоліки та переваги цифрових ресурсів та застосування їх у побуті.

Результати та обговорення. Функціонал “ EasyWay” [1, 2]:

Результатом користуванням даних продуктів є отримання інформації, які дають можливість отримати, або спланувати план переміщення за допомогою транспортних послуг.

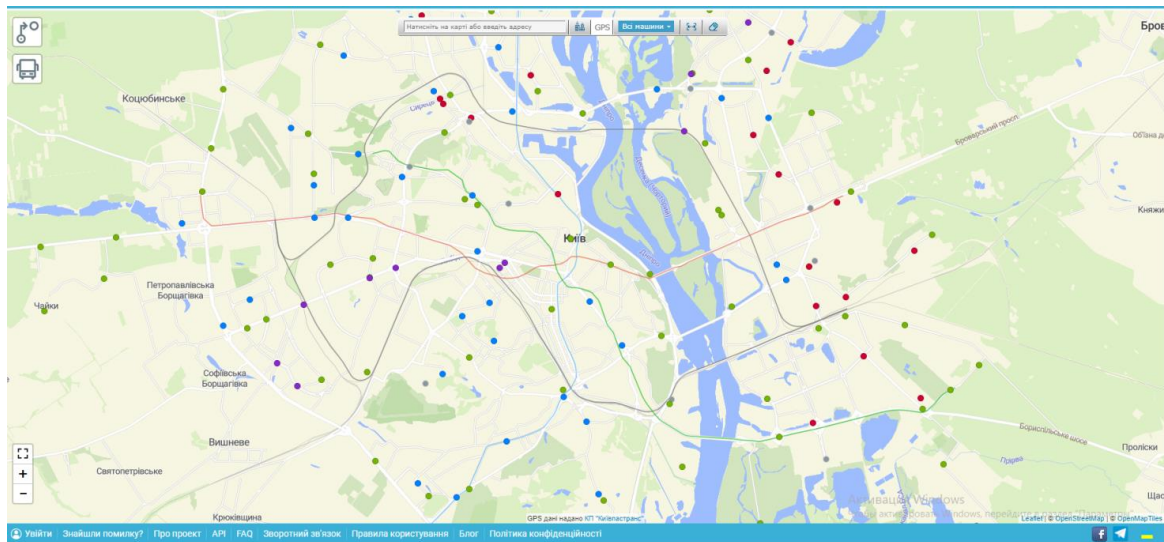

Рис. 1. Інтерфейс “EasyWay”

Проектом можна скористуватися маючи пристрій (мобільний телефон, ПК, ноутбук тощо) та вихід до мережі. В додатку є можливість вибрати 8 країн (Україна, Сербія, Польща, Хорватія, Казахстан, Болгарія, Узбекистан, Молдова), більша функціональність припадає на Україну, охопленість якої є 73 міста.

Є можливість відстежити транспорт на карті у реальному часі, який позначається різнокольоровими крапками, що можна побачити на (рис. 1). На рисунку синім позначаються тролейбуси, зеленим - автобуси, красним трамваї, фіолетовим - швидкісний трамваї. Окрім того можливо подивитися шляхи маршруток, метро, приміського транспорту, електричок та потягів.

Скористувавшись функцією “Схема маршрутів”, з’являється вікно з всіма дійсними транспортами на території певного міста. Обравши потрібний користувачу транспорт, на карті малюється шлях, за яким працює обраний транспорт. Якщо того бажає користувач, він може дізнатися більше інформації що до обраного за номером транспорту. Надається інформація: вид транспорту, інформація про тимчасового зміну руху або про непрацездатність, наявність кондиционера та інтернету, вартість користування послугою за допомогою спеціальної картки або білету, інтервал, робочі дні, час роботи. Додатково можливо побачити відгуки інших користувачів, а також самому залишити

власний коментарій, що є достатньо доцільним.

Продукт надає користувачам основну послугу - отримати план для пересування. Є можливість поставити радіус в якому буде сплановано маршрут від точки А до В, за яким буде запропоновано 25 варіантів переміщення. В кожному плані надана інформація про транспорт яким потрібно скористуватися, вартість, інтервал руху, відстань, який час був витрачений на дорогу. Є додаткова функція, де користувач налаштовує особливі вимоги до шляху (рис. 2).

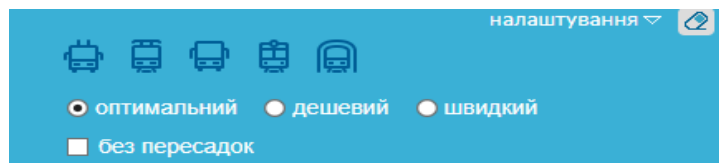

Рис. 2. Налаштування плану “EasyWay”

Функціонал “Київ Цифровий” [3]:

Цей додаток актуальний для користувачів, що проживають на території України міста Київ.

Проектом можна скористуватися маючи пристрій та вихід до мережі. Даний цифровий додаток надає можливість дізнатися стан на вулиці: температура, наявність інформації про радіаційний фон, загальний індекс якості повітря, дрібні та невидимі частинки для чоловічого ока сміття, наявність діоксид сірки, діоксид азоту, наземного озону, оксиду вуглецю в повітрі. Також повідомляє про повітряні тривоги, перешкоди, що сталися з рухом транспорту, державні свята, тощо. Є розділ на міський транспорт та сервіс водія. У першому розділі є можливість придбати QR-квітки на міський транспорт та кільцевій електричці. Також можна придбати транспортну карту, цифрову або замовити пластинкову. У вкладці рух транспорту надана можливість подивитися на яких зупинках зупиняється певний транспорт та дізнатися маршрут транспортних послуг. У другому, користувач може скористуватися погодинним паркуванням, придбати паркувальний абонемент. Також є сповіщення про штрафи та евакуації транспорту до штраф майданчика.

В додатку є відповіді на основні питання користувача на всі функції та розділи які доступні користувачам.

Додаток також має інші послуги, такі як комунальні, адміністративні, електронна демократія, безпека та можливість стати волонтером. Для повного функціоналу треба підключити Bank ID.

Висновки. В ході аналізу виявлені переваги та недоліки: “EasyWay” [1, 2] має великий функціонал пов’язаний з послугами в сфері транспорту, який актуальний та дієздатний на майже всій території України. Дає можливість безкоштовно отримати інформацію та полегшати життя користувачам, які потребують на послуги міського транспорту. Єдине що можна зауважити, це те, що продукт не надає змогу сплачувати та купувати білети на проїзд, але він може допомогти зареєструвати електронну картку, яка працює в обмеженому кількості міст з обмеженим застосунком, який повинен має технології NFC, його можна відкрити в Інтернеті або завантажити на пристрій.

“Київ цифровий” [3] має не настільки різноманітний функціонал в сфері послуг транспорту, як у “EasyWay” [1, 2], проте має свої переваги. Даний продукт надає змогу сплачувати проїзд через цифрову картку, купувати білети та замовити проїзний документ заздалегідь до користуванням транспортом. Є досить великий мінус, це те що додаток актуальний тільки для жителів Києва. Функціонал не закінчується тільки на отриманні транспортних послуг, є функціонал пов’язаний з сервісом водія, комунальними, адміністративними та іншими функціями, додаток потрібно завантажити на персональний пристрій.

Обидва продукти впливають на транспортну інфраструктуру, завдяки отриманої інформації та інноваційним технологіям, з’явилась можливість стежити за транспортом та створювати графіки в реальному часі, що запобігає набиття транспорту людьми та несподівані події пов’язані з рухом, що значно підвищує якість отримуваних транспортних послуг.

Обидва додатки корисні та можуть покращити функціонал одне одного, при умові об’єднанні деяких функцій. Тим більше, що Україна вийшла на більш високий рівень діджиталізації та інтеграції українців до електронних сервісів та

комфортного переходу до цифрових технологій, в тому числі і впровадження цифрової валюти центробанку (CBDC).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. <https://www.eway.in.ua>
2. Додаток “EasyWay”
3. Додаток “Київ Цифровий”

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПЛАНУВАННЯ КООРДИНАТ РЕЙСОВОГО ЦИКЛУ АВТОНОМНОГО СУДНА

Муравйов Гліб Миколайович

Аспірант

Національний університет Одеська морська академія
м. Одеса, Україна

Вступ. Проблема полягає в необхідності ефективної автоматизації координатного планування в рейсовому циклі автономного судна. Ефективна автоматизація є складним завданням, що вимагає інтеграції багатьох систем і технологій. Складність виникає через необхідність організації безпечної та ефективної навігації судна в різних умовах і ситуаціях навколишнього середовища. Автономні судна все частіше використовуються в судноплавстві, але з цим приходять й багато небезпек.

Автоматизація координатного планування має вирішальне значення для досягнення цієї мети, оскільки вона дозволяє судну оптимізувати свої операції на основі даних у реальному часі та реагувати на зміну умов навколишнього середовища. Ця проблема має велике наукове та практичне значення, оскільки успішне впровадження автономних суден має потенціал для значного підвищення безпеки, ефективності та стійкості морського транспорту та інших галузей. Тому вдосконалення автоматизації координатного планування в рейсовому циклі автономного судна є актуальним питанням дослідження проблеми безпеки судноводіння.

Мета. Метою даної роботи є розробка алгоритмів і розрахункових схем для автоматизації планування координат шляху автономного судна в рейсовому циклі. Однією з основних цілей є розробка методів підвищення точності планування координат шляху та вдосконалення методів ефективного маневрування для організації безпечного плавання по ним.

Традиційно координатне планування виконується вручну, що займає багато часу і часто призводить до помилок або недоліків. Завдяки автоматизації

ООW приймає швидші та точніші рішення, що значно знижує ризик навігації та кібераварій. Автоматизація також може допомогти судну оптимізувати свій маршрут з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на його рух. Крім того, необхідно враховувати ймовірність появи техногенних ризиків і відповідно оперативно коригувати свій маршрут, щоб уникнути небезпечних аварійних регіонів. Також може прискорити планування маршруту та оптимізувати маршрут, щоб зменшити споживання палива, підготувати вантаж для безпечного транспортування в складних умовах плавання та інших факторів, що призводить до економії коштів та покращення екологічної стійкості рейсового циклу.

Ще одна ключова перевага автоматизації в координаційному плануванні полягає в тому, що вона може допомогти судну працювати ефективніше в перевантажених зонах, таких як порти або судноплавні шляхи з інтенсивним рухом. Автономні судна, оснащені передовими датчиками параметрів маневрування та використовують сучасні технології автоматизації виробничих процесів, які дозволяють оперативно контролювати судно в небезпечній зоні з навігаційно-кібернетичним ризиком надійніше, ніж ручне керування оператором. Автоматизуючи цей важливий аспект рейсового циклу, судноплавні компанії можуть знизити витрати, підвищити стійкість і забезпечити безпечну та ефективну роботу своїх суден.

Методи. Штучний інтелект (AI) і машинне навчання (ML) можна використовувати для аналізу даних від датчиків і прийняття рішень від імені судна. Ці алгоритми також можна використовувати для оптимізації маршруту судна на основі різноманітних факторів, у тому числі навігаційної аварії. Параметри управління маневруванням Rapid Random Tree Search (RRT*) використовуються для контролю руху по запланованому маршруту, без зіткнень для судна.

Він створює список можливих безпечних шляхів і вибирає найкращий в регіонах з аварійно-небезпечною частиною маршруту на основі аналізу параметрів відстані до навігаційних перешкод і безпечного відриву від інших

суден.

Результати. Автоматизація планування координат з похибкою рейсового циклу та управління маневруванням по ним дозволить автоматизувати параметри контролю та підтримувати системи прийняття рішень для зменшення вірогідності виникнення навігаційних та кібернетичних ризиків, за рахунок врахування більшого числа зовнішніх факторів, що дозволить підготувати судно та судноводіїв приймати більш швидкі та точні рішення в умовах їх виникнення.

Удосконалені датчики та алгоритми AI/ML також допоможуть судну виявляти та уникати перешкод навіть у перевантажених зонах, таких як порти чи в районах інтенсивного руху суден. Оптимізуючи планування маршруту судна на основі таких факторів, як споживання палива та вимоги до вантажу, автоматизація може допомогти зменшити вплив судноплавства на навколишнє середовище.

Це може призвести до підвищення стійкості та зменшення викидів вуглецю. Автоматизація координатного планування є критично важливим кроком на шляху до значного розширення використання повністю автономних вантажних суден. Завдяки автоматизації цього аспекту рейсового циклу судно може працювати з мінімальним втручанням оператора судна, що призводить до збільшення автономності та зниження витрат на експлуатацію суден.

Висновки. Автоматизація координатного планування в рейсовому циклі автономного судна є важливою галуззю судноплавних технологій, яка швидко розвивається. Використовуючи вдосконалені датчики, алгоритми AI/ML та інші технології, автономні судна можуть оптимізувати планування маршруту, підвищити навігаційну безпеку, та зменшити експлуатаційні витрати. Використання ефективних алгоритмів, таких як швидке дослідження випадкового дерева параметрів стану системи (RRT*) і визначений простір їх зміни, допомагає організувати безпечне та ефективне управління роботою судна, а зв'язок з іншими суднами та портами може надати цінні дані в реальному часі для оптимізації рейсу.

Оскільки ця технологія продовжує розвиватися, ми можемо очікувати все більшої кількості автономних суден, які вимагають мінімального втручання оператора судна в цикл його експлуатації. Це не тільки підвищить ефективність і безпеку, але й призведе до зниження витрат. Тому автоматизація планування координат у рейсовому циклі автономного судна та організація маневрування по ним, є вирішальним кроком до повністю автономного судноплавства. Він має потенціал революціонізувати судноплавну галузь, дозволяючи суднам працювати ефективніше та зменшує потребу в втручанні оператора.

УДК 534.63

ЧАСТОТНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АКУСТИЧНИХ СИГНАЛІВ ТИПОВИХ ПОБУТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Паренюк Дмитро Володимирович,
Доктор філософії у галузі електроніки та телекомунікацій,
асистент кафедри АМЕС

Паренюк Анастасія Володимирівна,
Студентка Факультету Електроніки
Національний технічний університет України
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського
Київ, Україна

Анотація: У даній роботі досліджено частотні характеристики типових побутових акустичних сигналів та проведено їх порівняння із акустичним сигналом, що використовувався для направленої впливу на психоемоційний стан людини. Показано близькість частот цих сигналів до частоти впливаючого акустичного сигналу.

Ключові слова: акустика, частотометрія, акустичні сигнали.

Вступ. У сучасному світі у зв'язку із наявними політичними обставинами вплив стресових факторів на пересічного громадянина зростає із значною швидкістю. Тому є необхідність провести аналіз тих факторів, що можуть призвести до падіння рівня стресу і в той же самий час не потребують використання додаткових засобів та не вимагають додаткових затрат часу. Одночасно із цим потрібно попередньо проаналізувати вплив широкопоширених у побуті акустичних сигналів на стан людини.

Мета роботи. Ціллю наведеної праці є встановлення частотних характеристик широкопоширених побутових акустичних сигналів та встановлення наявності їх можливого впливу на психофізичний стан людини. Загалом розглянуто три записи сигналів, що часто зустрічаються у побуті каструлі, що кипить, кроків людини по килиму, та води, що тече з крану.

Матеріали та методи. Для аналізу було обрано три записи – запис води, що тече з крану, каструлі, що кипить та кроків людини по килиму. Аналіз частотних характеристик було проведено із використанням програми Audacity (рис. 1) та було виконано їх порівняння із еталонним (референтним) зразком[1]. Записи були отримані у побутових приміщеннях, що знаходяться у вживанні.

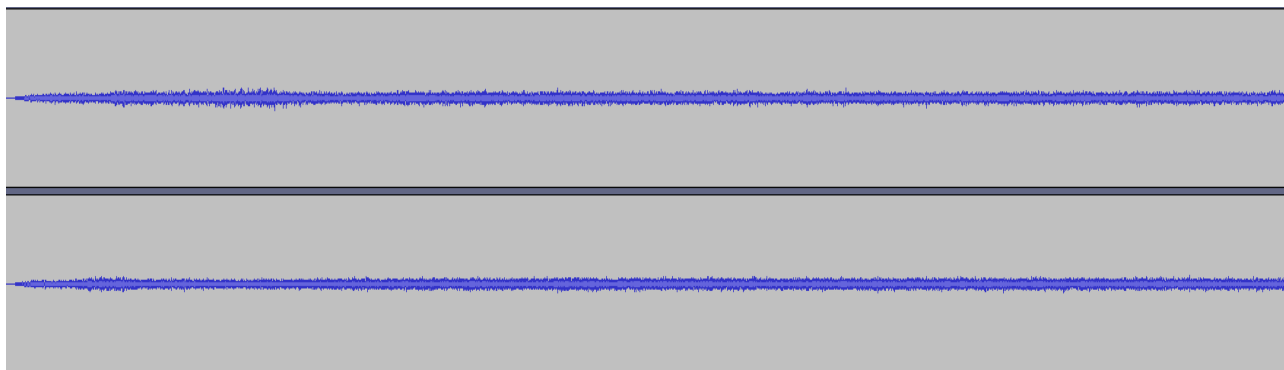

Рис. 1 Форма сигналу звуку води, що тече

Записи сигналів було виконано на смартфон Redmi Note 9 Pro, котрий обладнано аудіосистемою з активним шумоподавленням[2]. Вигляд робочого екрану програми при роботі із записами було наведено на рис. 2.

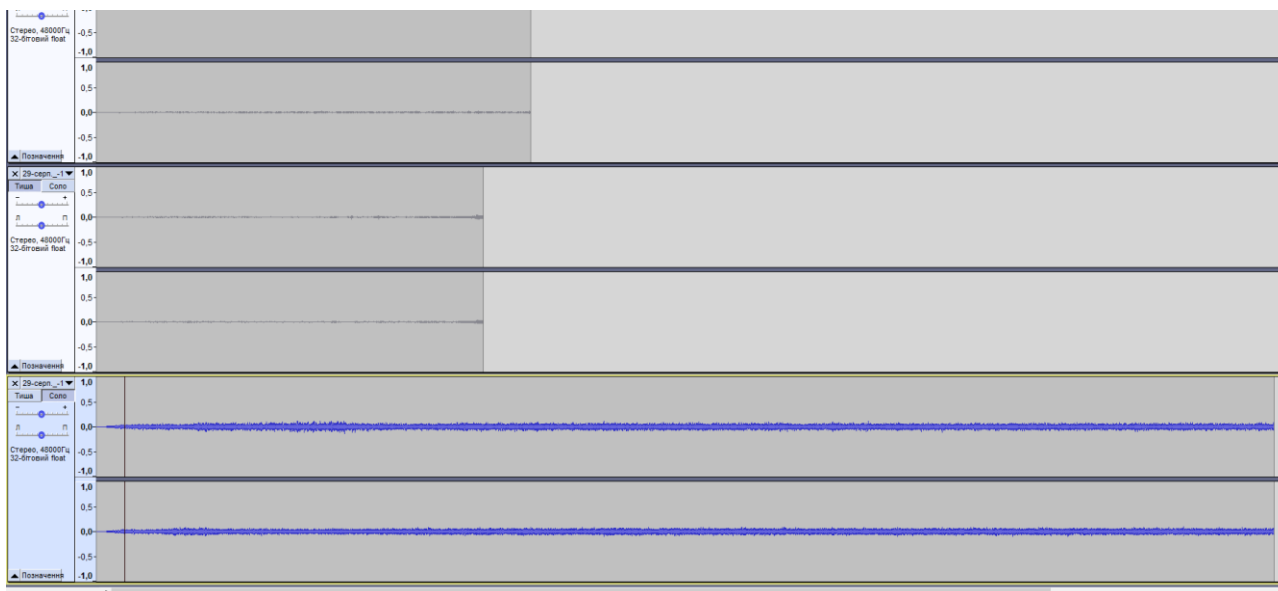

Рис. 2 Робочий екран програми Audacity

Результати та обговорення. Частотний аналіз сигналів було виконано як із використанням швидкого перетворення Фур'є [3], так і з використанням вікна Блекмана-Харріса [4]. Спектрограми отриманих сигналів наведено на рис. 3.

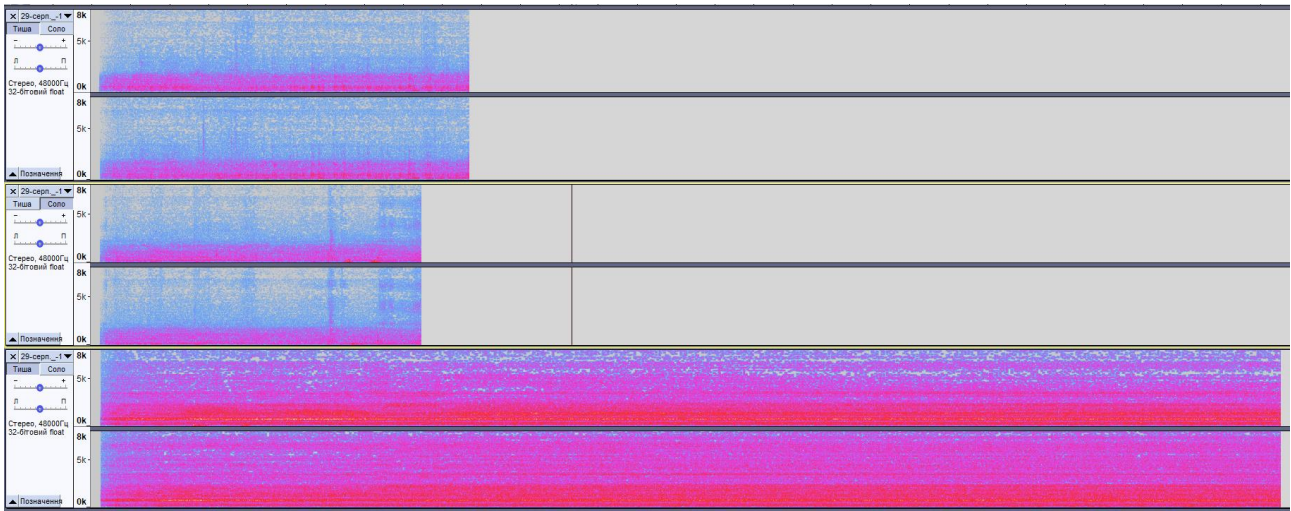

Рис. 3 Спектрограми отриманих сигналів

Спектр сигналу каstrулі, що кипить наведено на рис. 4. Виконаний графічний аналіз вказує на наявність головного піку сигналу на частоті 472 Гц.

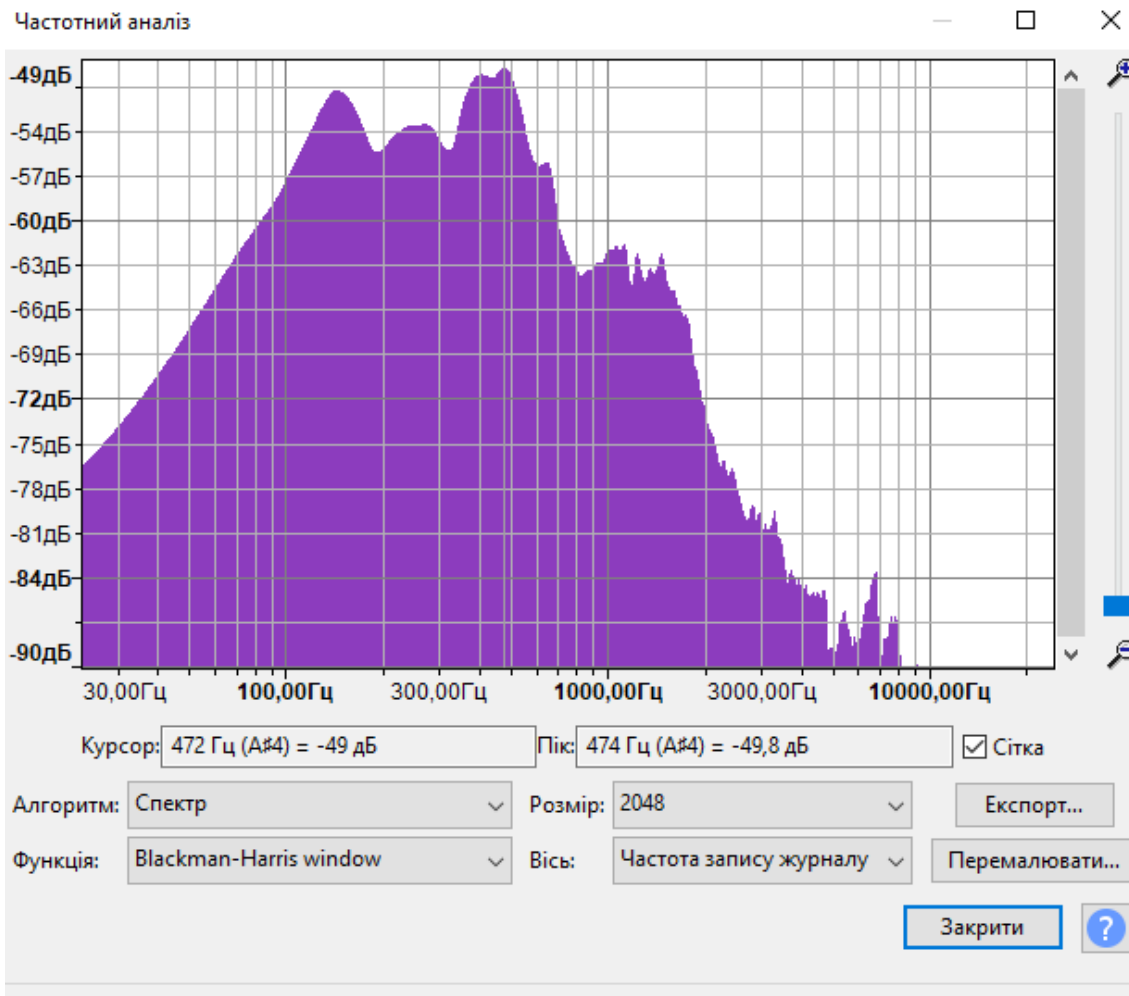

Рис. 4 Спектр звуку каstrулі, що кипить

Спектр сигналу кроків по килиму наведено на **Рис. 5**. Виконаний графічний аналіз вказує на наявність головного піку сигналу на частоті 159 Гц.

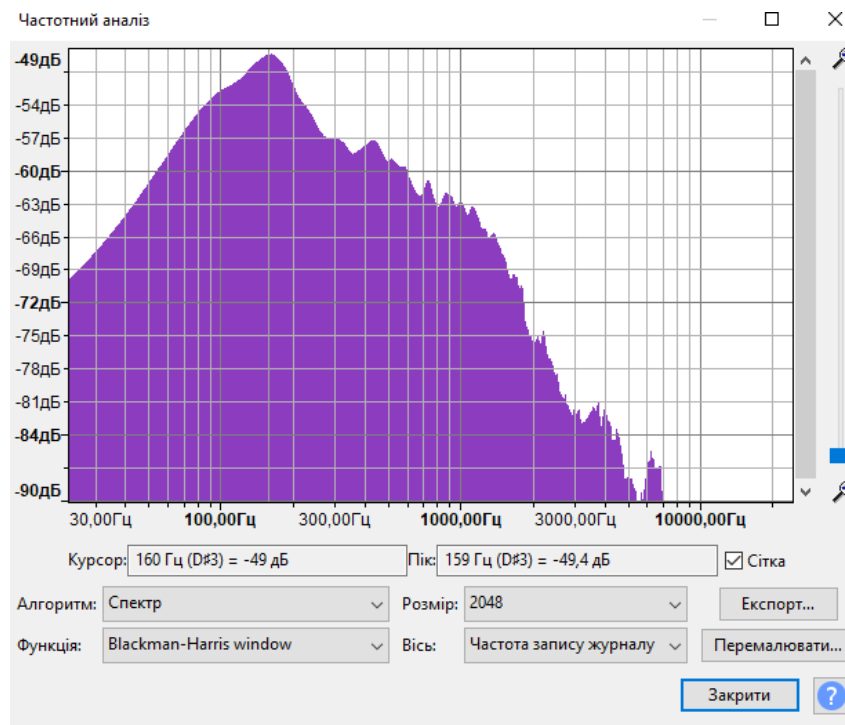

Рис. 5 Спектр звуку кроків по килиму

Спектр сигналу води, що тече по крану, наведено на **Рис. 6**. Виконаний графічний аналіз вказує на наявність головного піку сигналу на частоті 659 Гц.

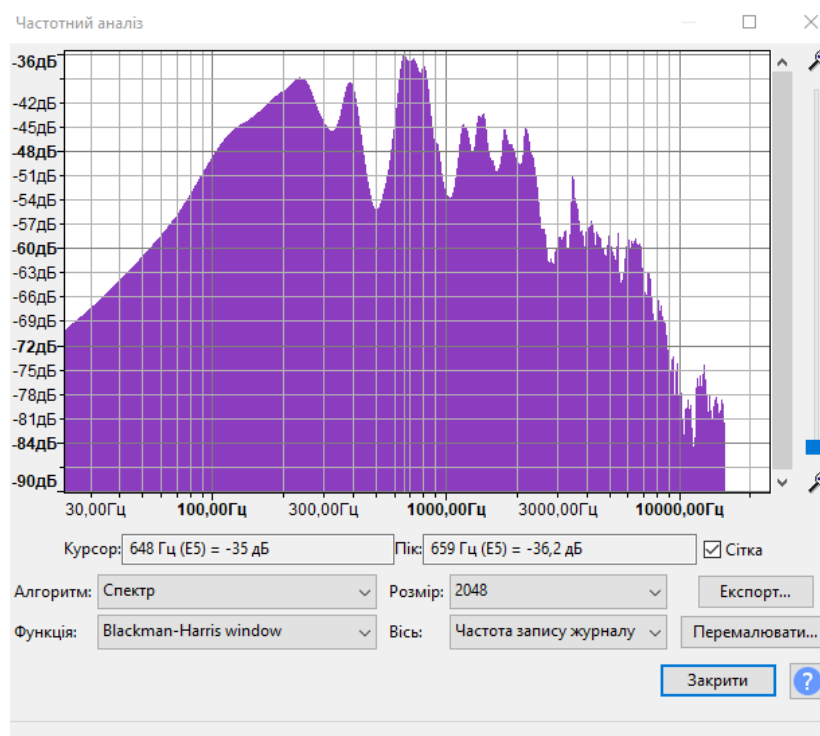

Рис. 6 Спектр звуку води, що тече

Спектр референтного сигналу наведено на Рис. 7. Проведений графічний аналіз вказує на наявність одного із піків сигналу на частоті 554 Гц та велику низькочастотну складову.

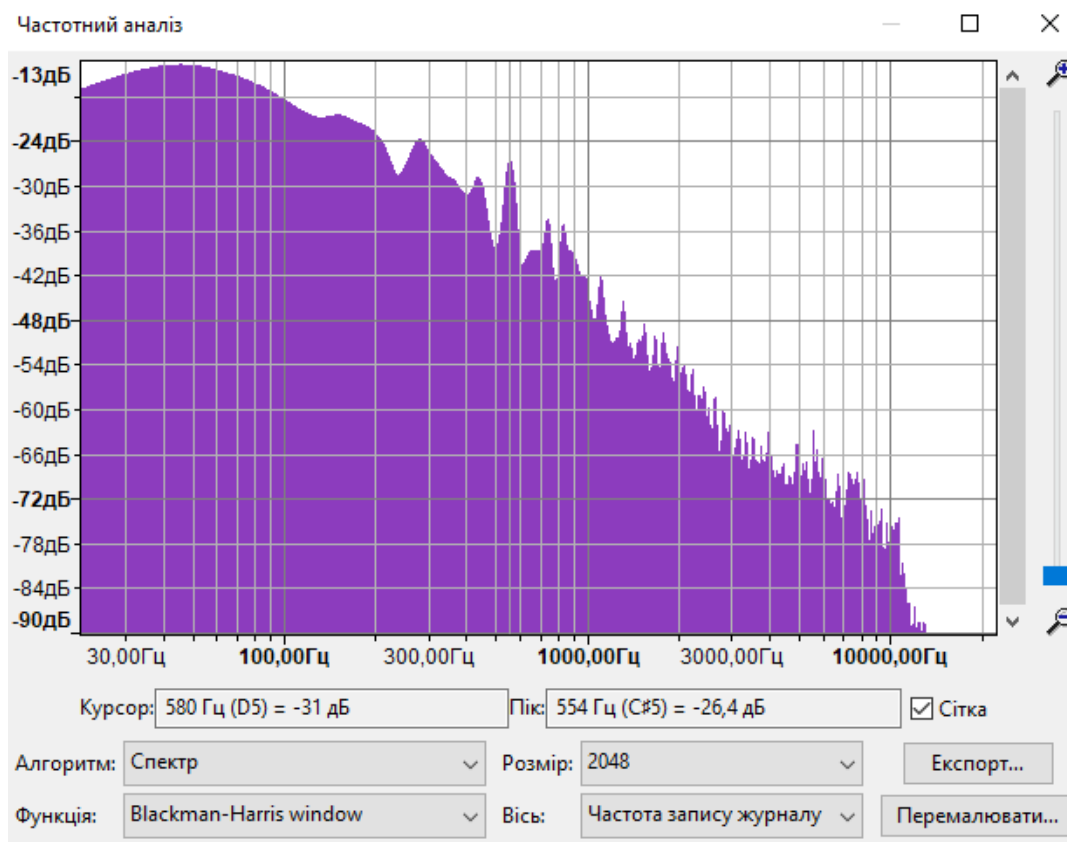

Рис. 7 Спектр референтного сигналу

Загалом можна звести отримані результати у більш наочну (Таблиця 1) форму. Отримана інформація може бути використана для формування нового підходу до акустичної терапії [5], [6], пов’язаного із використанням побутових акустичних сигналів.

Таблиця 1

Встановлені частоти сигналів

Назва сигналу	Частота
Каструля, що кипить	472
Кроки	159
Вода, що тече	659
Референтний сигнал	554

Висновки. Вивчення частотних характеристик отриманих сигналів показує близькість їх частот до частоти референтного сигналу, експозиція до якого показала наявність змін у психофізичному стані людини. Таким чином існує можливість використання вказаних сигналів у акустичній терапії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Д. В. Паренюк, А. В. Паренюк, К. С. Дрозденко, і С. А. Найда, «Дослідження сукупного впливу стресового фактору та музичного сигналу на психофізичний стан людини», Мікросистеми, Електроніка та Акустика, vol 1, no 26, p 9, 2021, doi: <https://doi.org/10.20535/2523-4455.me.228179>.
2. DeviceSpecification, «Xiaomi Redmi Note 9 Pro Specification». <https://www.devicespecifications.com/en/model/cce1531d> (accessed Sep 07, 2022).
3. В. С. Дідковський, М. В. Дідковська, і А. М. Продеус, Комп'ютерна обробка акустичних сигналів. Київ: «Імекс-ЛТД», 2010.
4. J. O. Smith, Spectral Audio Signal Processing. W3K Publishing, 2011.
5. A. Raglio, L. Attardo, G. Gontero, S. Rollino, E. Groppo, і E. Granieri, «Effects of music and music therapy on mood in neurological patients», World J Psychiatry, vol 5, no 1, pp 68–78, 2015, doi: 10.1111/j.1469-7610.2004.t01-1-00298.x.
6. D. Liashko, «Methods of music therapy and experimental study of bioelectrical activity of students' brains while listening to the musical composition of the audible frequency spectrum», ScienceRise, vol 71, no 6, pp 74–80, 2020, doi: <https://doi.org/10.21303/2313-8416.2020.001561>.

ОБРОБКА ДАНИХ В РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ НА ВЕЛИКИХ ОБСЯГАХ ДАНИХ

Сергєєв Данило Вікторович
студент кафедри цифрових технологій в енергетиці
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Вступ. У стрімкому та динамічному світі, де очікування клієнтів все вище, а людські ресурси все цінніші, машинне навчання і наука про великі дані відіграють вирішальну роль у розвитку. Цифрова технологізація робочого процесу життєво необхідна для збереження передових позицій в конкурентному середовищі будь-якої компанії.

Великі дані – це величезні обсяги різноманітної цифрової інформації, які надходять дуже швидко і не можуть бути оброблені за допомогою звичайних методів. Проте, вони дозволяють виявляти закономірності між подіями, які за іншими обставинами були б незрозумілими. З правильно сформульованим запитом можна отримати відмінні результати для оптимізації різних сфер діяльності [3]. Точно так, великі дані стали найціннішим ресурсом у сучасній економіці, що відображається у зміні списку найбільш дорогоцінних компаній за ринковою капіталізацією. На сьогодні інформація є таким же важливим стратегічним ресурсом, як і традиційні: Земля, повітря і вода. Країни по всьому світу поступово усвідомлюють настання епохи великих даних і розвивають галузь Big Data.

Мета дослідження. Проаналізувати особливості обробки даних в реальному часі на великих обсягах даних.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження базувалось на теоретичному аналізі наукової літератури, а також аналізі та узагальненні отриманих даних. Для досягнення поставлених завдань використовувались методи порівняльного аналізу та класифікації. Добір матеріалу, застосування методів індуктивного і логічного аналізу, а також статистичні методи аналізу літературних даних здійснювались з використанням системного підходу.

Постановка проблеми. Однак говорячи про незаперечні переваги застосування технологій Big Data на сучасних підприємствах, не варто забувати про існуючі обмеження застосування цих технологій в сучасних умовах. Сьогодні всі галузі та галузі в різному ступені піддаються впливу великих даних і використовують їх. Однак багато підприємств або організацій, які впроваджують великі дані, не мають успіху. Існує ще багато обмежень і проблем в застосуванні великих даних всередині підприємства. Згідно з дослідженням, існують загальні проблеми з невдалою реалізацією великих даних, тому часто використовують обробку даних в реальному часі.

Система реального часу (СРЧ) – це система, яка повинна реагувати на події у зовнішньому оточенні або впливати на нього, виконуючи свої завдання протягом обмеженого періоду часу. Поняття «реальний час» вказує на тимчасовий показник, який можна виміряти за фізичним годинником, навіть у відмінності від логічного часу, який відображає лише послідовність подій. Отже, опрацювання даних «в реальному часі» означає, що система обробляє інформацію настільки швидко, що час обробки може бути порівняний або менший за час передачі даних мережею. Якщо система вимагає часових параметрів для своєї роботи, то вона функціонує в режимі реального часу [2].

Дослідження методів програмної реалізації машинного навчання та ефективної обробки на великих обсягах даних є досить актуальною темою, оскільки потреба у використанні комп'ютерної техніки, програмних продуктів високої якості з кожним днем зростає все більше. Застосування машинного навчання може значно прискорити та підвищити ефективність прийняття рішень, прогнозувати та аналізувати поведінку системи, завдяки чому можна буде працювати в режимі реального часу і уникнути небажаних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Алгоритми машинного навчання стають більш ефективними в міру зростання обсягів навчальних даних. І об'єднуючи великі дані з машинним навчанням, ми отримуємо подвійну вигоду: алгоритми Machine Learning допомагають нам справлятися з безперервним потоком даних, а обсяги і різноманітність потоків даних прокачують алгоритми, роблячи їх

більш досконаліми. Давайте подивимося, як в ідеалі повинен працювати процес інтеграції цих двох технологій.

Зв'язка Big Data I Machine Learning вже дає свої плоди в масштабних ІТ-проектах. Ці технології доповнюють один одного, роблячи роботу окремих додатків і цілих систем по-справжньому ефективною. Тому поглиблені знання в цих областях, розуміння того, як працюють ці технології в зв'язці, буде конкурентною перевагою при роботі в компаніях, що займаються обробкою і аналізом великих масивів даних [1].

На даний час існує безліч різноманітних алгоритмів машинного навчання. Рішення вибору алгоритму завжди залишається на увазі спеціалістів. Ті чи інші алгоритми завжди дають різну точність. Деякі алгоритми краще працюють за однією задачею, а деякі з іншою. Завжди треба пам'ятати – у світі машинного навчання ніколи не буває єдиного способу розв'язання проблеми. Завжди є кілька відповідних алгоритмів, і вам потрібно вибрати, який із них підходить краще. Виділяють два основні класи задач машинного навчання – алгоритми з вчителем (supervised learning) та без вчителя (unsupervised learning).

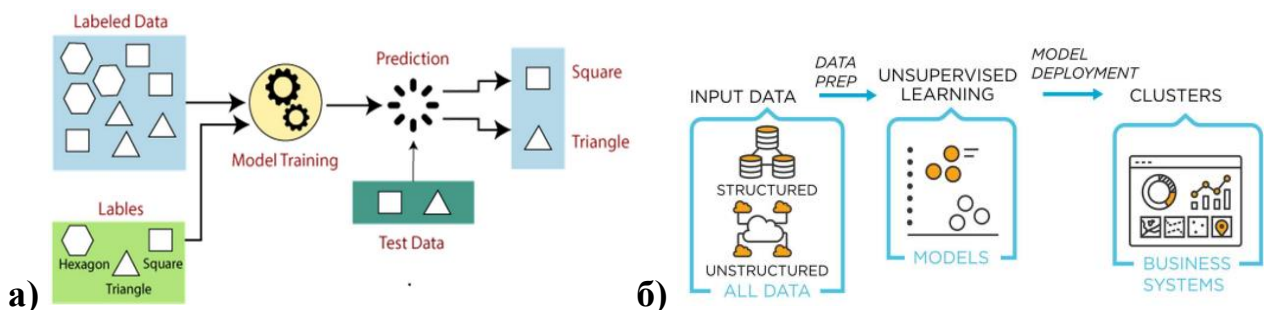

Рис. 1. Схематичне зображення машинного навчання – а) алгоритму з вчителем (supervised learning) та б) без вчителя (unsupervised learning)

Алгоритми навчання з вчителем засновані на тому, що дані які подаються на вхід, містять в собі правильні рішення, які називаються мітками. Типовий приклад, це задача класифікації, та регресії.

Алгоритм класифікації на основі вхідних даних з вірними мітками класів, повинна навчитися вірно класифікувати нові вхідні приклади. Алгоритм регресії повинен передбачати цільове числове значення. На основі предикторів

(заданий набір цільових ознак) алгоритм повинен передбачити якийсь числове значення. Щоб навчити алгоритм потрібно на вхід подати багато прикладів, враховуючи набір цільових ознак. Регресія дуже добре працює коли дані залежать від часу. Ще є таке зауваження, що алгоритм регресії, може розв'язувати задачу класифікації. Цей алгоритм називається логістичною регресією. Логістична регресія використовується для класифікації, бо вона може спрогнозувати значення, яке відповідає ймовірності належності до певного класу.

В навчанні без вчителя дані не позначені правильними відповідями. Задача стоїть в тому, що система сама вчиться без правильних відповідей, знаходити якісь приховані, цікаві закономірності. Наприклад, алгоритми кластеризації можуть виявити непересічні групи об'єктів. Цей алгоритм буде розділяти точки до кожного з кластерів, поки вони не будуть сформовані. В одному кластері будуть дуже схожі об'єкти, а в різних кластерах об'єкти будуть дуже сильно відрізнятися один від одного.

Основною задачею сучасної роботи з великими обсягами даних є їх ефективне стиснення. Стиснення полягає в тому, що воно включає перетворення рядка символів у певному представленні (наприклад, ASCII) у новий рядок (наприклад, бітів), що містить ту саму інформацію, але довжина якого є значно меншою. Таким чином, індексація великого обсягу даних є важливою частиною бази даних, що створена для підвищення продуктивності обробки запитів.

Для розв'язання цієї проблеми було розроблено алгоритми зменшення розмірності, такі як: аналіз основних компонентів (PCA, Jolliffe, 2011), багатомірне масштабування (MDS, Wickelmaier, 2003), стохастичного включення сусідів (tSNE, SNE, Maaten, Van Der & Hinton, 2008; Hinton & Roweis, 2003). Одним із найперших підходів до зменшення розмірності наборів даних є алгоритм Isomap (Samko, Marshall & Rosin, 2006), який підходить для ізометричного відображення. Алгоритм Isomap шукає менший розмір, який підтримує геодезичні відстані між усіма точками.

Багатомірне масштабування (MDS, (Wickelmaier, 2003)) шукає представлення даних, коли відстані можна порівняти з відстанями в початковому просторі. Цей алгоритм використовують для аналізу даних подібності або відмінності. MDS намагається моделювати дані подібності або відмінності як відстані в геометричних просторах. Існує два типи алгоритму MDS: метричний та неметричний.

Також існує підхід до візуалізації T-розподілене вкладення стохастичної близькості або t-SNE (t-SNE це t-distributed stochastic neighbor embedding). Дана техніка надає можливість візуалізації великих обсягів даних, надаючи кожній точці даних розташування на дво- чи тривимірній карті за допомогою нелінійного зниження розмірності. Основне використання підходу t-SNE полягає у ефективному зображенні кластерів. У контексті обраного датасету Fashion-MNIST, даний підхід матиме особливу перевагу, через те, що всі 10 класів датасету можна чітко розрізнити, порівняти на схожість між собою та візуалізувати новий підхід до навчання автокодувальників.

Для зниження розмірності великих обсягів даних можуть використовуватись готові реалізації алгоритмів бібліотеки Scikit-learn (Pedregosa et al., 2011; Documentation, 2018) – Isomap, MDS та t-SNE. Результати роботи алгоритмів візуально наведено на рис. 2.

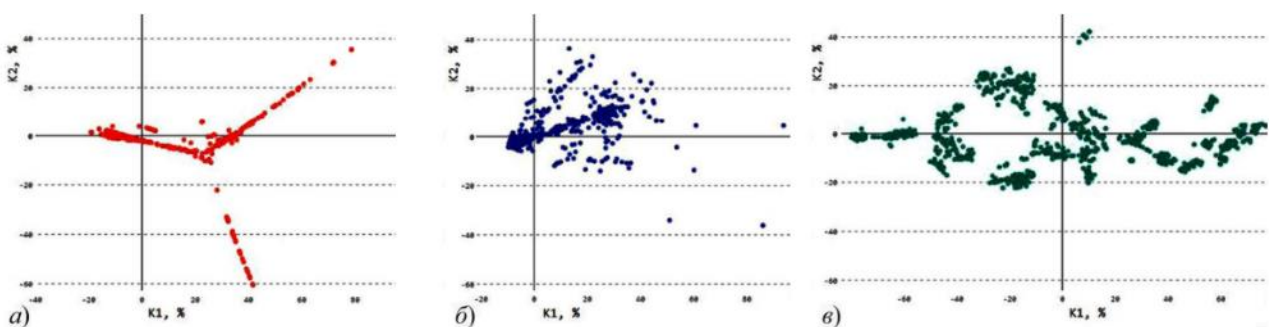

Рис. 2. Результат спрощення набору даних алгоритмами:

а) Isomap; б) MDS; в) t-SNE

Як видно з рис. 2, у результатах роботи алгоритмів спостерігаємо значні відмінності. Результатом роботи алгоритму Isomap (рис. 2 а) спостерігаємо три яскраво виражені промені. Якщо проводити візуалізацію спрощення великих

обсягів даних методом MDS (рис. 2 б) видно локальні скупчення точок. Ці скупчення мають відмінну форму, порівняно з результатами Isomap. Однак також можна побачити три промені. Внаслідок роботи t-SNE (рис. 2 в) відсутня променева структура, а самі точки представлено у вигляді скупчень (кластерів).

Найкращої візуалізації способом зниження розмірності вдалося досягти за допомогою алгоритму t-SNE. Кластери з матеріалів, які сформовано за допомогою алгоритму, були найбільш чіткими та очевидними.

Однією з основних труднощів при використанні алгоритму t-SNE є правильний вибір відповідних гіперпараметрів, таких як perplexity (здивування) та learning rate (швидкість навчання), які можуть значно вплинути на кінцеву візуалізацію. Невірний вибір гіперпараметрів може спричинити спотворені візуалізації, які не відображають дійсну структуру даних. Крім того, сам алгоритм t-SNE може вимагати значних обчислювальних ресурсів, особливо для великих наборів даних, що робить його менш придатним для використання в реальному часі або в інтерактивних програмах.

Висновки. Проаналізовано шляхи оптимізації алгоритмів машинного навчання для прискорення прогнозування на великих обсягах даних за рахунок алгоритму t-SNE. Було введено апроксимацію Барнса-Хата, яка прискорює обчислення t-SNE і дозволяє використовувати його на великих наборах даних. Ще однією покращеною версією є алгоритм UMAP (Uniform Manifold Approximation and Projection), який комбінує переваги t-SNE з іншими методами зменшення розмірності, щоб забезпечити більш точні та інтерпретовані візуалізації.

Подальші дослідження в цій області можуть спрямовуватися на розробку нових способів покращення алгоритму t-SNE.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксютіна Е. М., Белов Ю. С. Огляд архітектур і методів машинного навчання для аналізу великих даних. *Електронний журнал: наука, Техніка та освіта*. 2016. №1 (5). С. 132–139.

2. Боровський А. А. Перспективи застосування технологій машинного навчання до обробки великих масивів історичних даних. *Кібернетика та програмування*. 2015. № 1. С. 77–114.

3. Фісун М., Дворецький М., Дворецька С. Побудова моделей для оптимізації структури бази даних вузла у корпоративних інформаційних системах. *ІТКІ*, 2020. vol 48, № 2, С. 52–60.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

УДК 511.1

ДЕЩО ПРО ВЛАСТИВОСТІ ТРИКУТНИХ ЧИСЕЛ

Мазурок Олексій Олегович,
кандидат фізико-математичних наук, доцент
Тишкова Дар'я Володимирівна,
студентка
Київський професійно-педагогічний фаховий коледж
імені Антона Макаренка.
м. Київ, Україна

Вступ. Піфагорійці вважали, що фігурні числа відіграють важливу роль у структурі світобудови; тому їх вивченням, окрім Діофанта, займалися багато математиків античності. Пізніше властивості фігурних чисел вивчали такі видатні математики, як П. Ферма і Л. Ейлер, Ж.-Л. Лагранж і К. Гаус. Так для прикладу згадаємо один парадоксальний результат С. Рамануджана (1913), символічний запис якого дозволимо собі у такій формі: $\lim_{n \rightarrow \infty} t_n = -1/12$.

Певний підсумок науково-дослідницької роботи у напрямку вивчення трикутних чисел мав місце у [1], але людська допитливість не задовольнялась досягнутими результатами. Зокрема, було встановлено той факт, що *число π рівне подвоєній сумі всіх чисел, обернених до непарних трикутних*. [2, с. 6].

Мета дослідження – запропонувати до уваги широкого загалу прості доведення як деяких відомих, так і деяких нових властивостей трикутних чисел.

Результати і обговорення. Як відомо, *трикутне* число t_n є сумою

перших n натуральних чисел: $t_n = 1 + 2 + 3 + 4 + \dots + n = \frac{n(n+1)}{2}$ (1)

Поставимо собі за мету обчислити суму $S(t_n)$ перших n трикутних чисел.

Задача 1. Розглянемо суму $S(t_n) = t_1 + t_2 + t_3 + t_4 + \dots + t_n$.

Ясно, що:

$$S(t_n) = 1 + (1+2) + (1+2+3) + (1+2+3+4) + \dots + (1+2+3+4+\dots+n).$$

В останній сумі доданок 1 зустрінеться $n - 0$ разів, доданок 2 зустрінеться $n - 1$ разів, доданок 3 зустрінеться $n - 2$ разів, доданок 4 зустрінеться $n - 3$ разів, і так далі; доданок n зустрінеться $1 = n - (n - 1)$ раз.

Таким чином, можна записати:

$$S(t_n) = 1 \cdot (n - 0) + 2 \cdot (n - 1) + 3 \cdot (n - 2) + 4 \cdot (n - 3) + \dots + n \cdot (n - (n - 1)).$$

В останній сумі розкриємо дужки:

$$S(t_n) = 1 \cdot n - 1 \cdot 0 + 2 \cdot n - 2 \cdot 1 + 3 \cdot n - 3 \cdot 2 + 4 \cdot n - 4 \cdot 3 + \dots + n \cdot n - n \cdot (n - 1)$$

і згрупуємо окремо доданки, що стоять на непарних і на парних позиціях:

$$S(t_n) = n \cdot (1 + 2 + 3 + 4 + \dots + n) - (1 \cdot 0 + 2 \cdot 1 + 3 \cdot 2 + 4 \cdot 3 + \dots + n \cdot (n - 1)).$$

Сума в перших дужках згідно (1) рівна t_n ,

а в других дужках кожен доданок поділимо і помножимо на 2:

$$\begin{aligned} S(t_n) &= n \cdot t_n - 2 \cdot \left(0 + \frac{2 \cdot 1}{2} + \frac{3 \cdot 2}{2} + \frac{4 \cdot 3}{2} + \dots + \frac{n \cdot (n - 1)}{2} \right) = \\ &= n \cdot t_n - 2 \cdot \left(\frac{1 \cdot 2}{2} + \frac{2 \cdot 3}{2} + \frac{3 \cdot 4}{2} + \dots + \frac{(n - 1) \cdot n}{2} \right). \end{aligned}$$

Тепер до кожного доданка у дужках застосуємо формулу (1):

$$S(t_n) = n \cdot t_n - 2 \cdot (t_1 + t_2 + t_3 + \dots + t_{n-1}).$$

Скориставшись тим, що вираз у останніх дужках може бути представлений у вигляді: $t_1 + t_2 + t_3 + \dots + t_{n-1} = S(t_n) - n$, отримуємо:

$$S(t_n) = n \cdot t_n - 2 \cdot (S(t_n) - t_n).$$

Розкриємо дужки і відокремимо доданки, що містять шукану суму $S(t_n)$:

$$S(t_n) + 2 \cdot S(t_n) = n \cdot t_n + 2 \cdot t_n,$$

тобто: $3 \cdot S(t_n) = t_n \cdot (n + 2)$, і остаточно: $S(t_n) = \frac{n(n+1)(n+2)}{6}$ (2)

Зауваження 1: числа виду $S(t_n) = \Delta_n$ називають тетраедричними.

Зауваження 2: якщо формулу (2) знати заздалегідь, то її можна довести методом математичної індукції, [4, с.84].

Теорема 1. Сума S всіх чисел, обернених до тетраедричних, рівна:

$$S = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{\Delta_n} = 1,5 \quad (3)$$

Доведення. Зважаючи на (2), запишемо шукану суму S у вигляді:

$$S = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{\Delta_n} = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{6}{n(n+1)(n+2)} = 3 \cdot \sum_{n=1}^{\infty} \frac{2}{n(n+1)(n+2)} \quad (4).$$

Скориставшись, наприклад, методом невизначених коефіцієнтів, розкладемо загальний член останнього ряду на суму елементарних дробів:

$$\frac{2}{n(n+1)(n+2)} = \frac{1}{n} - \frac{2}{n+1} + \frac{1}{n+2}.$$

$$\text{Отже, } \sum_{n=1}^{\infty} \frac{2}{n(n+1)(n+2)} =$$

$$= \left[\frac{1}{1} - \frac{2}{2} + \frac{1}{3} \right] + \left[\frac{1}{2} - \frac{2}{3} + \frac{1}{4} \right] + \left[\frac{1}{3} - \frac{2}{4} + \frac{1}{5} \right] + \left[\frac{1}{4} - \frac{2}{5} + \frac{1}{6} \right] + \left[\frac{1}{5} - \frac{2}{6} + \frac{1}{7} \right] + \dots$$

Лишилось помітити, що у останній сумі при $n \rightarrow \infty$ всі доданки (крім першого члена у других дужках) взаємно знищуються.

Таким чином, $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{2}{n(n+1)(n+2)} = \frac{1}{2}$; а тому згідно (4) маємо:

$$S = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{\Delta_n} = 3 \cdot \frac{1}{2} = 1,5, \text{ що й треба було довести. Теорему доведено.}$$

Задача 2. Обчислимо суму $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{t_n}{2^n} = S$, де t_n – трикутні числа [3, с.4].

Запишемо шукану суму у вигляді:

$$S = \frac{1}{2} + \frac{3}{2^2} + \frac{6}{2^3} + \frac{10}{2^4} + \frac{15}{2^5} + \frac{21}{2^6} + \frac{28}{2^7} + \dots + \frac{t_n}{2^n} + \dots \quad (5),$$

тоді вдвічі менша сума дорівнюватиме:

$$\frac{1}{2} \cdot S = \frac{1}{2^2} + \frac{3}{2^3} + \frac{6}{2^4} + \frac{10}{2^5} + \frac{15}{2^6} + \frac{21}{2^7} + \dots + \frac{t_{n-1}}{2^n} + \dots \quad (6).$$

Розглянемо різницю сум (5) і (6): $S - \frac{1}{2} \cdot S = \frac{S}{2}$;

і звівши доданки зі спільними знаменниками, отримуємо:

$$\frac{S}{2} = \frac{1}{2} + \frac{3-1}{2^2} + \frac{6-3}{2^3} + \frac{10-6}{2^4} + \frac{15-10}{2^5} + \frac{21-15}{2^6} + \frac{28-21}{2^7} + \dots + \frac{t_n - t_{n-1}}{2^n} + \dots,$$

$$\text{тобто: } \frac{S}{2} = \frac{1}{2} + \frac{2}{2^2} + \frac{3}{2^3} + \frac{4}{2^4} + \frac{5}{2^5} + \frac{6}{2^6} + \frac{7}{2^7} + \dots + \frac{n}{2^n} + \dots = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{n}{2^n} \quad (7).$$

Сума, вдвічі менша, ніж сума (7), дорівнюватиме:

$$\frac{1}{2} \cdot \frac{S}{2} = \frac{1}{2^2} + \frac{2}{2^3} + \frac{3}{2^4} + \frac{4}{2^5} + \frac{5}{2^6} + \frac{6}{2^7} + \frac{7}{2^8} + \dots + \frac{n-1}{2^n} + \dots \quad (8)$$

Розглянемо різницю сум (7) і (8): $\frac{S}{2} - \frac{1}{2} \cdot \frac{S}{2} = \frac{S}{4}$;

і звівши доданки зі спільними знаменниками, отримуємо:

$$\frac{S}{4} = \frac{1}{2} + \frac{2-1}{2^2} + \frac{3-2}{2^3} + \frac{4-3}{2^4} + \frac{5-4}{2^5} + \frac{6-5}{2^6} + \frac{7-6}{2^7} + \dots + \frac{n-(n-1)}{2^n} + \dots,$$

$$\text{тобто: } \frac{S}{4} = \underbrace{\frac{1}{2} + \frac{1}{2^2} + \frac{1}{2^3} + \frac{1}{2^4} + \frac{1}{2^5} + \frac{1}{2^6} + \frac{1}{2^7} + \dots + \frac{1}{2^n} + \dots}_{\text{сума нескінченної спадної геометричної прогресії}} = 1.$$

Таким чином, з останньої рівності маємо: $\frac{S}{4} = 1$, звідки $S = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{t_n}{2^n} = 4$ (9).

Враховуючи результат (9), з рівності (7) отримуємо: $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{n}{2^n} = 2$ (10).

Додавши ліві і праві частини рівностей (5) і (6)

та звівши доданки зі спільними знаменниками, отримуємо:

$$S + \frac{1}{2} \cdot S = \frac{1}{2} + \frac{3+1}{2^2} + \frac{6+3}{2^3} + \frac{10+6}{2^4} + \frac{15+10}{2^5} + \frac{21+15}{2^6} + \frac{28+21}{2^7} + \dots + \frac{t_n + t_{n-1}}{2^n} + \dots,$$

тобто:

$$\frac{3}{2} \cdot S = \frac{1}{2} + \frac{4}{2^2} + \frac{9}{2^3} + \frac{16}{2^4} + \frac{25}{2^5} + \frac{36}{2^6} + \frac{49}{2^7} + \dots + \frac{n^2}{2^n} + \dots = \sum_{n=1}^{\infty} \frac{n^2}{2^n} \quad (\text{див. зауваження 3}),$$

звідки, враховуючи результат (9), отримуємо: $\boxed{\sum_{n=1}^{\infty} \frac{n^2}{2^n} = 6}$ (11).

Зауваження 3: при отриманні результату (11) ми скористались тим

очевидним фактом, що $t_n + t_{n-1} = \frac{n(n+1)}{2} + \frac{(n-1)n}{2} = \frac{n(n+1+n-1)}{2} = \frac{2n^2}{2} = n^2$

[2, с. 2]

Теорема 2. Якщо k – додатне непарне число, то при довільному $n \in \mathbb{N}$

сума $S_k(n) = 1^k + 2^k + \dots + n^k$ кратна числу $S_1(n) = 1 + 2 + \dots + n = t_n = \frac{n(n+1)}{2}$

Доведення. При $k = 1, 3, 5, 7, \dots$, як відомо, $\left[a^k + b^k \right] : (a+b)$ (12)

1. Нехай спочатку n – парне число.

1.1. Представивши суму $S_k(n)$ у вигляді:

$$S_k(n) = \left[1^k + n^k \right] + \left[2^k + (n-1)^k \right] + \left[3^k + (n-2)^k \right] + \dots + \left[\left(\frac{n}{2} \right)^k + \left(\frac{n}{2} + 1 \right)^k \right],$$

помічаємо, що згідно (12) кожна сума в квадратних дужках кратна $(n+1)$,

а тому і вся сума $S_k(n)$ кратна числу $(n+1)$.

1.2. Представивши суму $S_k(n)$ у вигляді:

$$S_k(n) = \left[1^k + (n-1)^k \right] + \left[2^k + (n-2)^k \right] + \left[3^k + (n-3)^k \right] + \dots + \left(\frac{n}{2} \right)^k + n^k,$$

помічаємо, що згідно (11) кожна сума в квадратних дужках кратна числу

n ,

а тому і вся сума $S_k(n)$ кратна числу n , а тому і поготів кратна числу $n/2$

Таким чином, якщо n – парне число, то твердження теореми доведено.

2. Нехай тепер n – непарне число.

2.1. Представивши суму $S_k(n)$ у вигляді:

$$S_k(n) = \left[1^k + n^k \right] + \left[2^k + (n-1)^k \right] + \left[3^k + (n-2)^k \right] + \dots + \left(\frac{n+1}{2} \right)^k,$$

Помічаємо, що згідно (12) кожна сума в квадратних дужках кратна числу

$n+1$,

а тому і вся сума $S_k(n)$ кратна числу $(n+1)/2$.

2.2. Представивши суму $S_k(n)$ у вигляді:

$$S_k(n) = [1^k + (n-1)^k] + [2^k + (n-2)^k] + [3^k + (n-3)^k] + \dots + n^k,$$

помічаємо, що згідно (12) кожна сума в квадратних дужках кратна n ,

а тому і вся сума $S_k(n)$ кратна числу n .

Отже, якщо n – непарне число, то твердження теореми також доведено.

Теорему доведено.

Зауваження 3: щойно наведене доведення теореми 2 підтверджує правильність припущення, висловленого у вигляді гіпотези в [5, с.11].

Зауваження 4: очевидним підтвердженням справедливості теореми 2 при $k=3$ є відомий результат $\sum_{k=1}^n k^3 = t_n^2$ [2, с.7].

На завершення – ще одне з можливих представлень трикутного числа.

Твердження 1. Окрім першого трикутного числа $t_1=1$, всі наступні трикутні числа можуть бути представлені у вигляді: $t_n = \prod_{k=2}^n \frac{k+1}{k-1}$ (13).

Доведення. Розглянемо добуток у правій частині формули (1):

$$\prod_{k=2}^n \frac{k+1}{k-1} = \frac{3}{1} \cdot \frac{4}{2} \cdot \frac{5}{3} \cdot \frac{6}{4} \cdot \frac{7}{5} \cdot \frac{8}{6} \cdot \dots \cdot \frac{n-4}{n-6} \cdot \frac{n-3}{n-5} \cdot \frac{n-2}{n-4} \cdot \frac{n-1}{n-3} \cdot \frac{n}{n-2} \cdot \frac{n+1}{n-1}.$$

Легко бачити, що в правій частині останньої рівності чисельники всіх дробів, крім двох останніх, скорочуються з відповідними знаменниками всіх дробів, крім двох перших. Таким чином,

$$\prod_{k=2}^n \frac{k+1}{k-1} = \frac{n}{1} \cdot \frac{n+1}{2} = \frac{n(n+1)}{2} = t_n, \text{ що й треба було довести.}$$

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Waclaw Sierpiński. Liczby trójkątne // Biblioteczka Matematyczna, t. 12, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1962, str 68, tabl. 1.
2. О. О. Мазурок, М. В. Шмигевський. Трикутні числа //

https://knutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/Mazurok_tryk_chisla.pdf

3. О. О. Мазурок, М. В. Шмигевський. Обчислимо суму ряду // https://knutd.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/Mazurok_obch_sum.pdf

4. Е. И. Деза, Л. В. Котова. Рекуррентные числовые последовательности: теория и приложения // Чебышевский сборник, 2022, т. 23, вып. 3, с. 77-101.

5. Сарвина Д. В. Исследование суммы степеней натуральных чисел // <http://www.kspu.ru/upload/documents/2017/05/23/9bbe759a16e3203578a6b66e96aff519/molodezh-i-nauka.pdf>

GEOGRAPHICAL SCIENCES

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В МІСТІ КИЇВІ, ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ

Завальна Юлія Олександрівна

студентка

Приватне акціонерне товариство

Вищий навчальний заклад

Міжрегіональна Академія управління персоналом

м. Київ, Україна

Вступ. У сучасному світі туризм стає все більш різноманітним та вимагає нових підходів до привертання туристів та задоволення їхніх потреб. Один із таких інноваційних напрямків – подієвий туризм, який зростає в популярності в різних куточках світу. Місто Київ, яке має багатий історичний та культурний спадок, не залишається осторонь цього тренду. Однак, для ефективної реалізації потенціалу подієвого туризму, необхідно ретельно вивчити та вдосконалити його організацію в місті. За даними Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), подієвий туризм на сьогоднішній день представляє собою одну з найбільш перспективних галузей туризму у світі [1]. У порівнянні з іншими видами туризму, подієвий туризм вражає своєю багатогою програмою, величезним різноманіттям подій, яскравістю та неперевершеною атмосферою. Ще однією важливою характеристикою подієвого туризму є безмежність його ресурсів.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить про активний інтерес до подієвого туризму у вчених. Серед вчених, які приділили увагу цій темі, можна відзначити А. В. Олійника, О. В. Шикіну, О. В. Бабкіна, І. В. Давиденка, П. В. Тищенка. У їх роботах розглядалися численні аспекти створення та просування подієвих турів в Україні, покращення якості послуг,

пов'язаних з проведенням подій. Вони також досліджували сучасний стан подієвого туризму у світі та перспективи його розвитку в Україні, використовуючи досвід інших країн. Проте, наразі, ще багато питань залишаються без відповіді.

Мета роботи – дослідження та аналіз організації подієвого туризму в місті Києві з метою визначення шляхів підвищення його ефективності.

Матеріали та методи. У роботі використано аналітичні дані та звіти щодо стану подієвого туризму в Києві; літературні джерела та публікації з питань подієвого туризму та туристичного розвитку, статистичну інформацію щодо туристичного потоку та подій в місті; висновки та дослідження попередніх дослідників у галузі подієвого туризму. Серед методів досліджень варто виділити метод аналізу статистичних даних та літературних джерел, а також метод порівняння.

Результати та обговорення. Подієвий туризм – це вид туризму, в якому люди подорожують, щоб взяти участь у певних подіях, заходах, фестивалях або інших важливих подіях, які відбуваються в різних місцях світу. Це може бути спортивними змаганнями, музичними фестивалями, культурними подіями, конференціями тощо.

Загалом теорія розвитку та популярності подієвого туризму ґрунтується на трьох взаємопов'язаних аспектах:

1. Поведінка людей та їх вільний вибір.
2. Емоції, настрої і особисті установки.
3. Осмислення, усвідомлення та розуміння подій [4].

Основна ідея подієвого туризму полягає в тому, щоб не лише відвідати нове місце, але й насолоджуватися атмосферою та брати участь у специфічних подіях, які це місце пропонує. Цей вид наразі дуже популярний і допомагає розвивати туристичну індустрію та місцеву економіку у регіоні. За результатами останніх досліджень до 2025 року, кількість осіб, які беруть участь у подієвих турах, може перевищити кількість учасників екскурсійних турів і складе більше 35% від загального попиту на різноманітні типи туризму

[1].

Події стали ключовим фактором мотивації туризму і займають провідне місце в створенні туристичних пакетів та підтримці продажів різних туристичних напрямів. Планування та створення подієвих турів зародилося всього кілька десятиліть тому, і це було викликано зростанням попиту споживачів на нові враження від подій, таких як фестивалі, карнавали і спортивні змагання. Галузь подієвого туризму є динамічно розвиваючою сферою, яка створює значну кількість робочих місць. Крім того, події відіграють важливу роль у культурному розвитку, зміцненні національних та релігійних ідентичностей, науковій пропаганді та духовному відпочинку [3].

У 2021 році була прийнята Міська цільова програма розвитку туризму в Києві на 2022-2024 роки, якою передбачено проведення комплексу заходів з метою збільшення кількості туристів, поліпшення умов їх перебування у столиці та підвищення ефективності управління сферою туризму.

Програма спрямована на збільшення кількості туристів через виконання наступних завдань:

1. Просування міста Києва як туристичного центру
2. Реалізація іміджевої політики міста як туристичної столиці європейського рівня
3. Розвиток сучасних видів туризму (перспективність розвитку культурно-пізнавального та релігійного туризму)
4. Удосконалення туристичної інфраструктури
5. Діджиталізація туризму [2].

Організація подієвого туризму в місті Києві дійсно є важливим напрямком розвитку туристичної індустрії. Щоб підвищити ефективність цього виду туризму, варто реалізувати наступні кроки:

- Проведення різноманітних подій, а саме організація заходів, таких як концерти, фестивалі, виставки мистецтва та інші події, які привернуть туристів.
- Маркетинг і реклама, а саме проведення активної рекламної

кампанії, з використанням соціальних медіа, веб-сайтів та інших каналів для залучення уваги до подій в місті.

- Співпраця з готелями та ресторанами, а саме встановлення партнерських відносин з місцевими готелями та ресторанами для надання знижок та спеціальних пропозицій для туристів, які прибувають на події.

- Розвиток транспортної інфраструктури, а саме забезпечення легкого доступу до місць проведення подій через покращення громадського транспорту та парковки.

- Онлайн бронювання квитків на події, щоб спростити процес для туристів.

- Залучення місцевих ресурсів, а саме залучення місцевих артистів, ресторанів та інших місцевих підприємців до участі в подіях для підвищення місцевого інтересу.

Для сприяння розвитку подієвого туризму в Україні загалом і у Києві зокрема, необхідно на рівні держави розробити актуальний календар подій, що можуть зацікавити туристів; забезпечити адекватне фінансування витрат, що пов'язані з маркетинговими заходами та організацією подій; забезпечити регулярне проведення подій; за допомогою економічних інструментів, включаючи зниження податків, стимулювання туристичних підприємств до створення туристичних продуктів, базованих на подієвому туризмі; забезпечити підготовку кваліфікованих фахівців для організації та проведення подій, розробити ефективну систему логістики для кожної події, створити необхідну інфраструктуру для їх вдалого проведення та гарантувати безпеку туристів під час участі у подіях [3].

Висновки. Подієвий туризм у Києві має значний потенціал для подальшого розвитку, завдяки багатому культурному спадку та різноманітним подіям, які місто може запропонувати туристам. Однак, для досягнення максимального результату необхідно вдосконалювати організацію та ефективність подієвого туризму, включаючи розробку привабливих подій, покращення інфраструктури, залучення інвестицій і маркетингові заходи.

Також важливо забезпечити підготовку висококваліфікованих кадрів та безпеку туристів під час подій. Успішний розвиток подієвого туризму в місті Києві передбачає співпрацю між громадськими організаціями, бізнесом і місцевими владами, і вимагає системного підходу до розвитку цієї важливої сфери туризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіти Всесвітньої туристичної організації за 2009-2023 роки. URL: <https://tourlib.net/wto.htm>
2. Міська цільова програма розвитку туризму в місті Києві на 2022-2024 роки. Київська міська рада. URL: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/
3. Олійник В. В., Шикіна О. В. Сучасний стан та перспективи розвитку подієвого туризму на території України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 4. С.487-490.
4. Getz D. Event Tourism – Definition, Evolution and Research. Calgary: Elsevier, 2008. P. 403-428.

ПРИРОДООХОРОННІ ТЕРИТОРІЇ ВАРАСЬКОГО РАЙОНУ

Садовець Віталія Сергіївна

студентка

Андрійчук Тамара Вячеславівна

к.б.н., доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. На сьогоднішній день Україна перебуває на етапі розбудови національної екомережі. Утворення природоохоронних територій дасть можливість попередити всі негативні явища і тенденції, які відбуваються в природних екосистемах.

Ландшафти Вараського району зазнали значних антропогенних змін. Тому охорона та відтворення природного, або близького до природного стану екосистем є одним із найважливіших завдань розвитку природно-заповідного фонду району. Виходячи з вище сказаного, варто розглянути наявну мережу природоохоронних територій Вараського району.

Ціль роботи: вивчення та сучасний стан природоохоронних територій Вараського району.

Матеріали та методи. Використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: історичний, статистичний, літературний, описовий, спостереження і порівняння.

Результати та обговорення. Вараський район утворений 19 липня 2020 року. Розташований в північно-західній частині Рівненської області. Новостворений район об'єднав два колишні райони: Володимирецький та Зарічненський. Район займає лідерські позиції (38%) [4] за рівнем заповідності серед інших районів.

Проаналізувавши кількісне співвідношення категорій заповідних об'єктів можна говорити про те, що район представлений майже всіма категоріями ПЗФ. А саме: національним природним парком, природними заповідниками, заказниками загальнодержавного значення, регіональним ландшафтним

парком, пам'ятками природи та заповідними урочищами. В кількісному відношенні переважають заказники місцевого значення (ботанічні). Варто відзначити те, що 11 квітня 2019 року Указом Президента України № 131 було створено Національний природний парк «Нобелівський». Кількісне співвідношення категорій ПЗФ району представлено на рисунку 1.

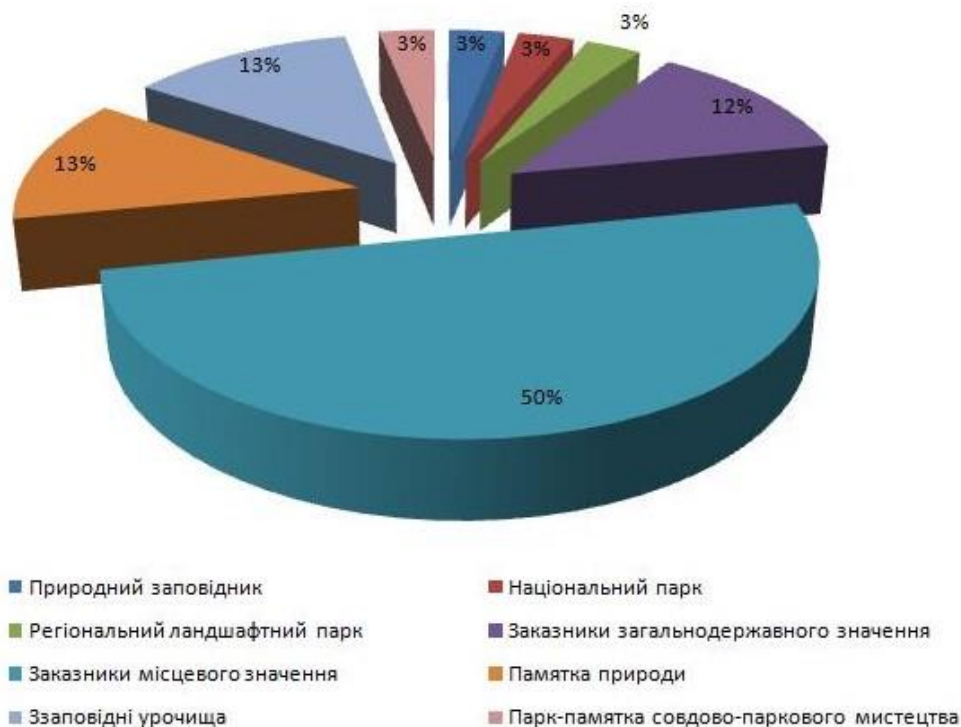

Рис. 1. Кількісне співвідношення заповідних територій Вараського району

Назва парку «Нобелівський» походить від озера Нобел, яке є гордістю регіону і справжньою перлиною Українського Полісся [2].

Саме тут можна побачити природні екосистеми, які не підпали під нищівний вплив людини. На території парку знаходиться 11 озер та 5 річок з кришталево чистою водою. Серед рослинності великою популярністю користується астрагал піщаний і плаун колючий. Зустрічаються «хижі» рослини: альдрованда пухирчаста та росичка середня. В парку мешкають тварини, серед яких лелека чорний, орлан-білохвост, тхір лісовий і навіть рись.

Візитною карткою парку є туристичний маршрут «Антонівка – Зарічне». Завдяки залізничному транспорту, який курсує парком люди можуть побачити

всі екосистеми прямо з вікна потягу. Даний маршрут приваблює багато туристів з інших куточків нашої країни.

Рівненський природний заповідник лежить у межах двох районів: Сарненського та Вараського. Був створений 3 квітня 1999 року. Він є другим в Україні за величиною. До складу заповідника входять чотири заказника: ландшафтний «Білоозерський», загальнозоологічний «Перебродівський», ботанічний «Сира Погоня» та гідрологічний «Сомине» [5].

Заповідник представлено всіма типами боліт українського Полісся: переброди, сира Погоня, сомине, білоозерська. Рослинність дуже різноманітна і свого часу сформувалася в результаті діяльності льодовика. Це реліктові види шейхцерії болотної, хамедафни чашечкової, молодильника озерного, верб лапландської і чорничної, хари витонченої та інших (рис. 2).

Рис. 2. Рівненський природний заповідник [5]

Рівненський природний заповідник займається і екологічно просвітницькою діяльністю. Основними напрямками діяльності центру є: постійні екскурсії по екологічним стежкам, музею природи; проведення виховних заходів екологічного спрямування і залучення до них школярів;

робота над дослідницькими роботами; проведення семінарів, конференцій екологічного спрямування; виготовлення та розповсюдження поліграфічної продукції природоохоронного змісту; співпраця та обмін досвідом з установами природно-заповідного фонду України [5, 3].

Висновки. Підводячи підсумок вище сказаного можна твердо сказати, що на території району постійно проводиться ефективна природоохоронна діяльність. Свідченням цього є розширення площ природного заповідного фонду, а також нещодавно створений Національний парк, пам'ятка природи місцевого значення «Макове болото» і пралісові пам'ятки місцевого значення «Крушини», «Липно», «Чубино», «Носов ліс», «Вільхова», «Матруна», «Борова» [1]. Розширення меж та створення нових об'єктів ПЗФ дасть змогу в подальшому зберегти унікальні та рідкісні види флори і фауни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Департамент екології та природних ресурсів Рівненської облдержадміністрації. URL: <https://www.ecorivne.gov.ua/> (дата звернення: 15.08.2023 р).
2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2020 р. Рівне, 2021 р. 236 с. URL: https://www.ecorivne.gov.ua/tmp/dopovid_2020.pdf (дата звернення: 15.08.2023 р).
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [Електронний ресурс]: URL: <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalna-ekologichna-politika.html> (дата звернення: 25.08.2023р.)
4. Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-IX#Text> (дата звернення: 15.08.2023 р.).
5. Рівненський природний заповідник URL: <https://rivnenskyipz.blogspot.com/> (дата звернення: 30. 03. 2023 р.).

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

APPROBATION OF FREQUENCY-RESONANCE METHODS OF SATELLITE IMAGES AND PHOTOGRAPHS PROCESSING IN AREAS OF HELIUM AND HYDROGEN PROSPECTING AND PRODUCTION

Yakymchuk Mykola Andriyovych,

doctor of physics and mathematics, professor,

Institute of Applied Problems of Ecology,
Geophysics and Geochemistry, Kyiv, Ukraine,

Korchagin Ignat Mykolayovych,

doctor of physics and mathematics, professor,

Institute of Geophysics, NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Introduction. Mobile direct-prospecting technology for frequency-resonance processing of satellite images and photographs [3] in 2019-2023 was tested on large areas and local sites, promising for the detection of accumulations of hydrocarbons, natural hydrogen, ore minerals and water [4-8]. The results of experimental studies conducted in various regions of the globe allow us to state that the use of super mobile technology during the searching for deposits of combustible and ore minerals of various types in combination with traditional geophysical methods will significantly speed up the exploration process and reduce financial costs for its implementation. This report presents the results of the direct-prospecting methods testing in the areas of accumulations of helium and natural hydrogen searching in the state of Arizona.

Research methods. Experimental reconnaissance studies are carried out using low-cost direct-prospecting technology, including modified methods of frequency resonance processing and decoding of satellite images and photographs, vertical electric-resonance sounding (scanning) of the cross-section and the method of

integral assessment of the prospects for oil and gas (ore) potential of large prospecting blocks and local areas [3]. The individual components of the technology used are developed on the principles of the “substance” paradigm of geophysical research, the essence of which is the search for a specific (required in each case) substance. The developed methods are based on the standing electric waves, discovered by Nikola Tesla in 1899 in the deep horizons of the Earth. In modified versions of the methods of frequency-resonance processing of satellite images and photographs, as well as vertical sounding (scanning) of the cross-section, existing databases (sets, collections) of sedimentary, metamorphic and igneous rocks (<http://rockref.vsegei.ru/petro/>), minerals and chemical elements are used. The peculiarities and potentialities of the methods used, as well as the technique of instrumental measurements carrying out, are described in more detail in [3-8].

In the process of performing experimental studies of a reconnaissance or detailed nature (carrying out instrumental measurements!) within the blocks and areas of the survey, the following sequence of procedures (graphs) for processing an individual satellite image (or its local fragment) is used.

1. The procedure for fixing responses (signals) from the surface at the frequencies of the following set of substances: oil, condensate, gas, amber, bacteria (methane-oxidizing bacteria, the populations of which are analyzed in the method of microbiological exploration for oil and gas by MicroPro GmbH), oil shale, gas hydrates, ice, coal, anthracite, hydrogen, living (deep) water, dead water, diamonds, potassium magnesium salt, sodium chloride salt.

2. Graph of registration of responses from the groups of sedimentary, metamorphic and igneous rocks that make up the cross-section.

3. Procedure for determining the presence in survey area of deep channels (volcanoes), filled with various groups of rocks; assessment of depths of the roots of volcanoes location.

5. Graph for determining groups of rocks (or individual samples of groups), from which signals are recorded at frequencies of oil, condensate, gas and water (deep, live).

6. The procedure for recording responses of oil, condensate, gas and phosphorus at the surface (depth) of 57 km - the boundary of the synthesis of hydrocarbons and amber in deep channels (volcanoes), filled with certain groups of rocks.

7. Graph of signals registration from water (deep, live) on the surfaces of 11, 46, 57, 68 km - the predicted boundaries of water synthesis in volcanoes of a certain type.

8. The procedure for scanning a cross-section with different steps from the surface up to 15 km to determine the depth intervals, within which responses are recorded at the resonant frequencies of oil, condensate, and gas. Refinement of the depths of location of the most promising for hydrocarbons intervals of cross-section during additional scanning with a finer step.

9. Graph for assessing the depth of the upper boundary (edge) of basalts, as well as the depths of the beginning of fixing responses at the resonant frequencies of hydrogen and living (healing) water from basalts. It is implemented in case of fixing responses from the 6th group of igneous rocks (basalts) on the surveyed area.

10. Procedure for determining the depths of occurrence of the upper edge of kimberlites, as well as the depth interval within which responses at diamond frequencies are recorded. It is implemented when establishing the presence of signals from the 11th group of igneous rocks (kimberlites) in the survey area.

Taking into account the reconnaissance nature of the studies performed, the described set of separate procedures for processing satellite images and photographs was not implemented in full in all surveyed areas.

Results of investigations. Geological and geophysical studies aimed at prospecting and extracting natural hydrogen and helium in the Holbrook Basin (Arizona) are carried out by the Canadian company Desert Mountain Energy (DME) [1]. Various documents on the Company's website provide a diagram of the map of exploration areas (Fig. 1), a satellite image of the territory showing the position of drilled exploration wells (Fig. 4), as well as photographs of individual sites of work and well drilling (Fig. 7).

During preparation for instrumental measurements with satellite images and photographs from the survey area using, a small number of experiments were performed with helium samples (Fig. 2a-d). Traditionally, when carrying out instrumental measurements, photographs of samples of chemical elements from the D. Mendeleev table are used, including a photograph of a helium sample in Fig. 2a.

In the process of comparing the photograph of the helium sample in Fig. 2a with each of the photographs of the helium samples in Fig. 2b-d separately, the common signals were received, which indicates the correctness of using a helium sample from the D. Mendeleev table (Fig. 2a) for instrumental measurements.

We also note that when comparing the photograph of helium in Fig. 2a with a photograph of the spectral lines of helium (Fig. 3), the common signal was not recorded for 90 s of instrumental measurements. Subsequently, the photograph of the spectral lines of helium was not used in the research.

In the process of instrumental measurements, a photograph of the salt samples in Fig. 2e was also used.

At the initial stage of instrumental work, a limited number of measurement procedures were performed in an accelerated mode using a satellite image in Fig. 6, photographs in Fig. 7, and photographs of helium (Fig. 2a) and salt (Fig. 2e) samples.

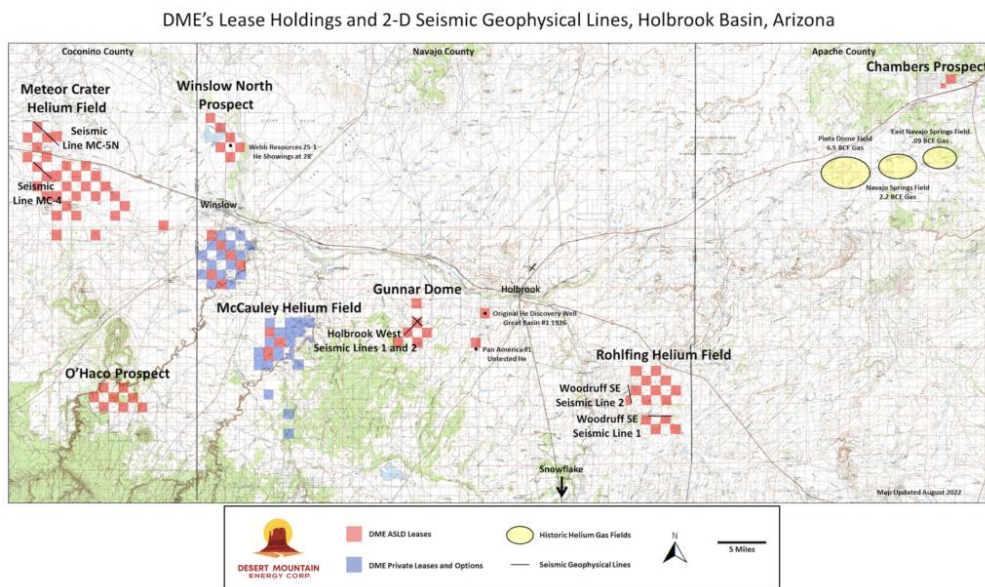

Fig. 1. Map-scheme of the location of exploration sites of Desert Mountain Energy company [1].

During frequency-resonance processing of a satellite image of a large area in Fig. 6, signals were recorded from surface at frequencies of 6th (basalts) group of igneous rocks and hydrogen with red phosphorus at 16 seconds of instrumental measurements.

When processing photographs of areas in Fig. 7 following results were obtained:

a) responses were recorded from the surface at the frequencies of the 6th (basalt) group of igneous rocks and hydrogen with red phosphorus; a common signal with salt was not received during 90 s of measurements;

b) when processing the entire image, the total signal with salt was not recorded during 90 s of measurements; on the fragment of the image in the upper rectangle, responses are recorded at the frequencies of basalts and hydrogen with red phosphorus; using a fragment of a photograph below the rectangle, signals were recorded at the frequencies of the 8th (dolomite) group of sedimentary rocks;

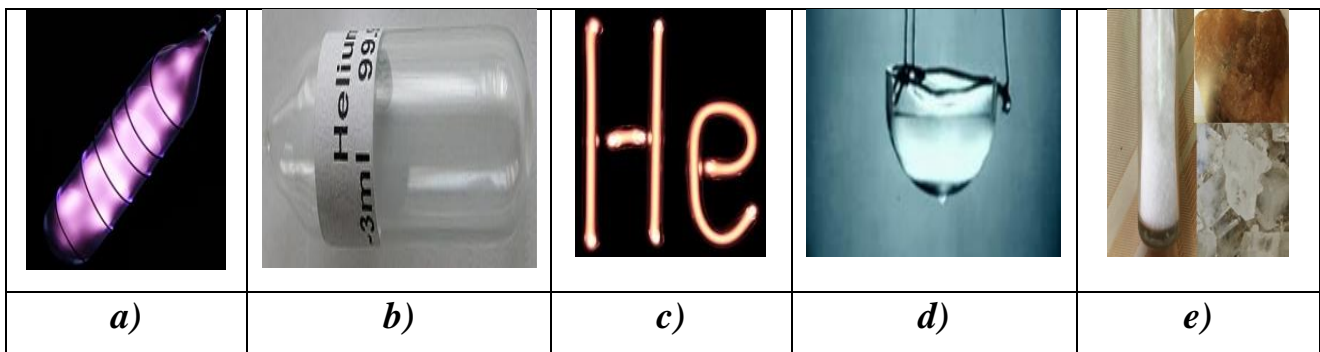

Fig. 2. Photographs of helium (a-d) and salt (e) samples, which were used in the process of instrumental measurements. a - from the table of chemical elements of D. Mendeleev; d - liquid helium.

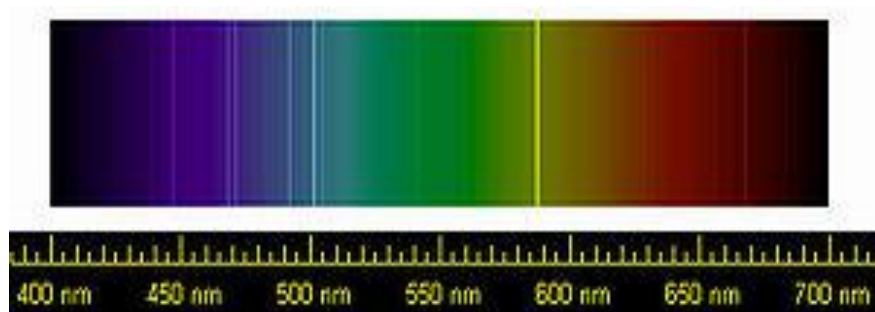

Fig. 3. Photographs of helium spectral lines.

		
<p>Fig. 4. Satellite image of the territory with search areas and wells [1].</p>	<p>Fig. 5. Wells.</p>	<p>Fig. 6. Satellite image of the territory with search areas.</p>

		
<p><i>a)</i></p>	<p><i>b)</i></p>	<p><i>c)</i></p>
		
<p><i>d)</i></p>	<p><i>e)</i></p>	<p><i>f)</i></p>

Fig. 7. Photographs of sites from the territory of reconnaissance survey [1].

c) signals were recorded from surface at frequencies of 8th (dolomites) group of sedimentary rocks; a common signal with salt was absent during 90 s of measurements;

d) signals were recorded from the surface at frequencies of 9th (marl) group of sedimentary rocks; a common signal with salt was absent during 90 s of measurements;

e) signals were recorded from surface at frequencies of 8th (dolomites) group of sedimentary rocks; a common signal with salt was absent during 90 s of measurements;

f) signals were recorded from surface at frequencies of 10th (siliceous) group of sedimentary rocks; a common signal with salt was absent during 90 s of measurements.

Since no responses at helium frequencies were recorded in the accelerated mode of satellite images and photographs processing, at the second stage of experimental work, instrumental measurements were carried out taking into account the time factor.

During frequency-resonance processing of a satellite image of a large area with wells in Fig. 4 from the surface, the common signal at the frequencies of salt and helium was recorded from 45 s, and only at the frequencies of helium, from 36 s.

Using satellite images of local areas with wells (Fig. 5), the following results were obtained:

a) signals at the frequencies of salt, helium, as well as salt and helium together are not received during 90 s of measurements;

b) signals at the frequencies of salt, helium, and also salt and helium together were not received again during 90 s of measurements;

c) signals at the frequencies of salt, helium, as well as salt and helium together were recorded at 10, 7 and 13 seconds of instrumental measurements, respectively.

Fig. 8. A memorial sign indicating the discovery of helium in the Dexter area (Kansas) [2].

On Figure 8 is a photograph of a site with a commemorative sign indicating the location of the helium accumulations discovery in the Dexter, Kansas area. In the process of instrumental measurements using this photograph, signals at the frequencies of salt and helium were recorded at 10 and 9 seconds of instrumental measurements,

respectively. When processing using a fragment of a photograph in a rectangular contour, the total signal at the frequencies of helium and salt was recorded at the 10th second of measurements.

Brief comments and conclusion. Let us pay attention once again to the fact that a limited number of measuring procedures was performed on the surveyed area. In particular, when satellite images and photographs processing, no cross-section scanning methods were used to determine the depths and thicknesses of rock complexes and gas-bearing reservoirs.

During frequency-resonance processing of the area satellite image, as well as photographs of some sites, responses at the frequencies of basalts and hydrogen with red phosphorus were recorded in an accelerated manner. Numerous results of surveying the areas of location of basalt volcanic complexes and zones of visible hydrogen degassing [6-8] allow us to conclude that when additional detailed studies are carried out on the area of the experimental work using mobile direct-prospecting technology, areas of natural hydrogen accumulation can be localized, and depths of their location can also be determined. The results of detailed studies will be useful for choosing the optimal locations of exploration wells for natural hydrogen.

The results of processing satellite images and photographs in a detailed mode, taking into account the time factor, allow us to conclude that direct-prospecting technology can be used to detect and localize helium accumulations in cross-sections of the studied areas and sites.

The following comments should be added to the results of a small number of instrumental measurements in order to fix responses at helium frequencies.

The absence of signals at helium frequencies during measurements in the accelerated mode (without taking into account the time factor) may be due to its small (insignificant) content in the reservoirs of cross-section.

Instrumental measurements, taking into account the time factor, were carried out only for 90 s. It would be expedient to carry out a certain number of experiments in the areas of searches for helium accumulations in order to perform measurements over longer (up to 3-5 minutes) time intervals.

It should also be noted that the information content and reliability of the results of applying frequency-resonance methods in areas for helium accumulations searching can be increased by using an improved technique for instrumental measurements - recording responses at helium frequencies at various depths (up to 10 km, for example).

As a result of the experimental studies carried out, additional facts were obtained in favor of the presence of helium in volcanic complexes, filled with salt. In the future, salt volcanoes may be one of the criteria for helium prospecting.

And we also focus on one fundamentally important point. The experiments performed using photographs of several helium samples, as well as photographs of its spectral lines, once again allow us to state that the use of frequency spectra of chemical elements, minerals, sedimentary and igneous rocks in the developed direct prospecting technology is more preferable and expedient than the values of individual frequencies or spectral lines. The use of frequency spectra in technologies and methods of satellite images and photographs frequency-resonance processing significantly increases the information content, richness and reliability of the final processing results.

In conclusion, we note once again that it is expedient to use mobile direct prospecting methods and technologies for minerals of various types searching (natural hydrogen and helium including), the deep structure of structural objects on Earth studying, as well as searching for and localizing sites and local zones of migration of polluting the environment harmful gases into the atmosphere of the planet.

REFERENCES

1. Desert Mountain Energy (DME).
<https://www.desertmountainenergy.com/>
2. Few People Know Kansas Was The First State To Discover Natural Helium In America. <https://www.onlyinyourstate.com/kansas/notable-first-state-history-ks/>
3. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Bakhmutov V. G., Solovjev V. D.

Geophysical investigation in the Ukrainian marine Antarctic expedition of 2018: mobile measuring equipment, innovative direct-prospecting methods, new results. *Geoinformatika*, 2019, no. 1, pp. 5-27 (in Russian).

4. Yakymchuk N. A., Korchagin, I. N. New evidence in favor of the abiogenic genesis of hydrocarbons from the results of the testing of direct-prospecting methods in various regions of the world. Reports of the National Academy of Sciences of Ukraine. 2020. № 9. P. 55-62. <https://doi.org/10.15407/dopovidi2020.09.055> (in Ukrainian)

5. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Technology of frequency-resonance processing of remote sensing data: results of practical approbation during mineral searching in various regions of the globe. Part I. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 29-51; Part II. *Geoinformatika*. 2019. no. 4, pp. 30-58; Part III. *Geoinformatika*. 2020. no. 1, pp. 19-41; Part IV. *Geoinformatika*. 2020. no. 3, pp. 29-62; Part V. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 51-88 (in Russian).

6. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Application of mobile frequency resonance methods of satellite images and photo images processing for hydrogen accumulations searching. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 19-28 (in Russian).

7. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Depth structure features of large zones of hydrogen degassing in various regions of the earth by results of frequency resonance processing of satellite and photos images. *Geoinformatika*, 2021, no. 1-2, pp. 3-42 (in Russian).

8. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. On the prospects of the technology of remote sensing data frequency-resonance processing using when conducting profiles geoelectric and seismic studies. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 18-50 (in Russian).

**ON FEASIBILITY OF FREQUENCY-RESONANCE METHODS OF IMAGE
PROCESSING USING FOR SEISMIC SECTIONS INTERPRETATION
DURING PROSPECTING WORK FOR MINERALS CONDUCTING**

Yakymchuk Mykola Andriyovych,
doctor of physics and mathematics, professor,
Institute of Applied Problems of Ecology,
Geophysics and Geochemistry, Kyiv, Ukraine,

Korchagin Ignat Mykolayovych,
doctor of physics and mathematics, professor,
Institute of Geophysics, NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Introduction. To demonstrate the operability and efficiency of direct prospecting methods for satellite images and photographs frequency-resonance processing [6] a purposeful survey of areas and local sites in various regions of the world is carried out [7-12]. The survey within areas of exploratory wells drilling is also carried out in order to develop and improve the methodology of instrumental measurements conducting, taking into account the peculiarities of the geological structure of blocks, local areas and drilling sites. In some areas of drilling, instrumental measurements are carried out additionally (repeatedly) if the results of the first stage of work differ significantly from the results of drilling. The theses present the results of experimental investigation to study the possibility of using the methods of images frequency-resonance processing for additional interpretation of seismic sections when prospecting conducting for hydrocarbons, natural hydrogen and ore minerals.

Research methods. Experimental reconnaissance studies are carried out using low-cost direct-prospecting technology, including modified methods of frequency resonance processing and decoding of satellite images and photographs, vertical electric-resonance sounding (scanning) of the cross-section and the method of integral assessment of the prospects for oil and gas (ore) potential of large prospecting blocks and local areas [6]. The individual components of the technology used are developed on the principles of the “substance” paradigm of geophysical

research, the essence of which is the search for a specific (required in each case) substance. The developed methods are based on the standing electric waves, discovered by Nikola Tesla in 1899 in the deep horizons of the Earth [4, 5]. In modified versions of the methods of frequency-resonance processing of satellite images and photographs, as well as vertical sounding (scanning) of the cross-section, existing databases (sets, collections) of sedimentary, metamorphic and igneous rocks (<http://rockref.vsegei.ru/petro/>), minerals and chemical elements are used. The peculiarities and potentialities of the methods used, as well as the technique of instrumental measurements carrying out, are described in more detail in [6-12].

Unlike classical geophysical methods, the methods used make it possible in each specific case to fill the cross-section under study with the complexes of sedimentary, metamorphic and igneous rocks present in it, as well as to determine in the first approximation (and refine at the stages of detailing) the intervals of cross section that are promising for the detection of combustible and ore minerals, immediately, in the process of measurements (registration of signals) by the developed instrumentation and measuring devices (i.e. without additional stages of modeling and geological interpretation of the results of instrumental measurements). In this article, as well as in other published materials, the emphasis is mainly on measurement results presentation.

We also note that the developed technology uses the frequency-resonant principle of the useful signals' registration [3]. Satellite images or photographs of research objects, as well as photographs of rock samples, minerals and chemical elements, are, in principle, antinodes of standing electric waves, discovered by Nikola Tesla in 1899 in the deep horizons of the Earth [4, 5].

When carrying out instrumental measurements using the developed computerized complexes, the spectra of satellite or photographic images of objects studied are sequentially compared with the spectra of rock samples, the desired minerals and chemical elements. In the process of comparison, the measuring unit registers resonances (electromagnetic responses), which make it possible to draw a conclusion about the presence (absence) of specific rocks, the desired minerals and

chemical elements in the cross-section of the object of study. Such features of the developed methods of satellite images processing and decoding are the basis for the use of the terms "frequency-resonance technology" ("frequency-resonance methods").

The processing of satellite images and photographs is carried out in laboratory conditions, without organizing and conducting field geological and geophysical studies. This provides an opportunity to quickly conduct research in any region of the globe, and, consequently, developing technology is super-mobile.

Taking into account the reconnaissance nature of the studies performed, the described set of separate procedures for processing satellite images and photographs was not implemented in full in all surveyed areas.

Results of experimental investigations. *New features of instrumental measurements.* Recently, when conducting surveys using the technology of satellite and photo images frequency-resonance processing within areas of exploratory wells drilling, the methodology of instrumental measurements conducting has been significantly improved. It is necessary to focus attention on the following features.

During conducting a survey of prospecting areas in a detailed mode, it is advisable to carry out instrumental measurements for hydrocarbons (oil, gas, condensate), taking into account a relatively long interval (more than three minutes) of time.

During investigation conducting, it is also necessary to carry out instrumental measurements in order to fix responses from hydrocarbons at different depths (up to 7-10 km) from the upper part of the cross-section. This procedure will determine (approximately) the interval of cross-section with hydrocarbons. And the subsequent procedure of this interval scanning with a small step (from bottom to top, or from top to bottom) will make it possible to determine the depths and thicknesses of oil and gas saturated reservoirs (including those with non-commercial hydrocarbon volumes).

Examples of seismic sections frequency-resonance processing. For assessing the possibility of seismic sections additional using for frequency-resonance processing the experimental studies of following character were conducted.

Seismic section through Ngamia-1 well (Fig. 2) [1]. During frequency resonance processing of photo image in Fig. 2, signals of oil, gas condensate, gas, yellow phosphorus, as well as the 7th (limestone) group of sedimentary rocks were recorded.

Photograph of Ngamia-1 well drilling site (Fig. 1) [2]. During frequency resonance processing of the site photograph, signals were recorded at the frequencies of oil, gas condensate, gas, methane-oxidizing bacteria, yellow phosphorus, as well as the 7th (limestone) group of sedimentary rocks.

Fig. 1. Ngamia-1 oil discovery in Kenya Rift Basin [2].

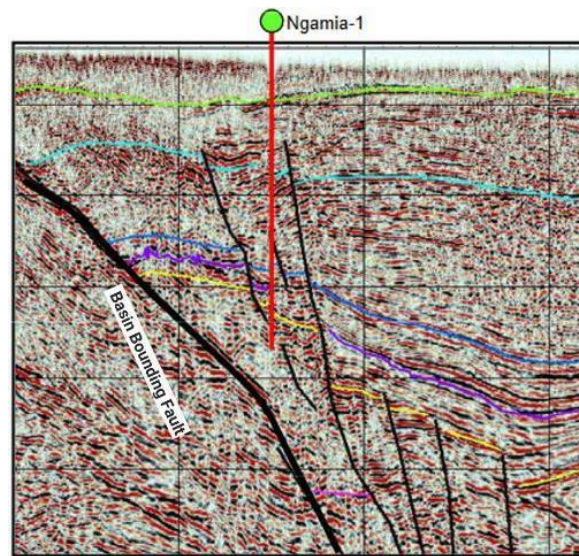

Fig. 2. Seismic cross-section through Ngamia-1 well [1].

Baobab-1 structural uplift. Structural uplift Baobab in Cabora Bassa Basin was mapped by seismic surveys [1]. As a result of superimposing the contours of these structures on a satellite image, an image of the Baobab-1 structure location was prepared for processing (Fig. 3). The instrumental measurements of this image were conducted at October 12, 2022.

During frequency-resonance processing of the satellite image of the area with the Baobab-1 structure (Fig. 3) in the detailed mode, signals at the frequencies of oil, gas condensate and gas were not recorded for 90 s of instrumental measurements. Responses at the frequencies of methane-oxidizing bacteria were not recorded during 60 s of measurements.

Signals from the 10th group of sedimentary (siliceous) rocks were recorded

from the surface. By scanning the cross-section, responses from siliceous rocks were recorded from the intervals of 70-1587 m and 1660-5200 m. From the interval of 1590-1658 m, responses from the 8th (dolomites) group of sedimentary rocks were obtained.

Conclusion. The drilled wells within the Baobab-1 structure will be dry!

Seismic section through Baobab-1 projected well (Fig. 4) [1]. Given the similarity of the two sections on Figs. 2 and 4, experts predict the discovery of hydrocarbon deposits in the Baobab-1 well. During frequency-resonance processing of a seismic section photograph through Baobab structural uplift (Fig. 4), signals at the frequencies of **oil, gas condensate and gas were not recorded**. Responses of the 8th (dolomite) and 10th (siliceous) groups of sedimentary rocks were recorded at 40 s and 5 s instrumental measurements, respectively.

Fig. 3. Satellite image of the Baobab-1 structure location.

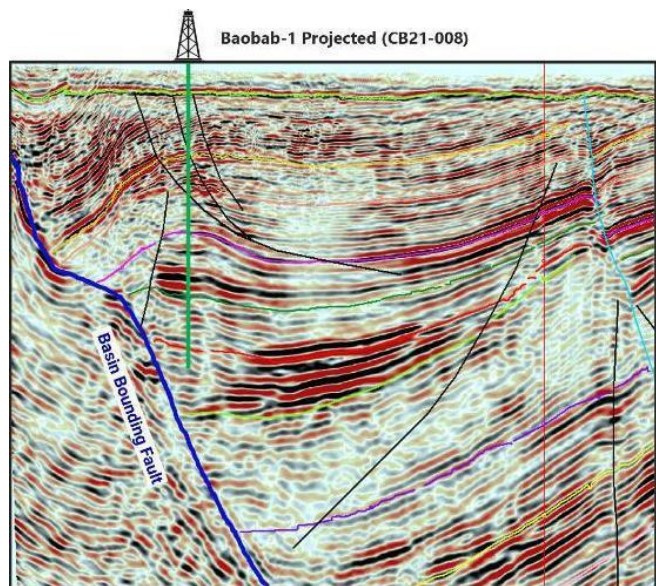

Fig. 4. Seismic cross-section through Baobab-1 well [1].

Photograph of the Mukuyu-2 well drilling site (Fig. 5) [1]. A photograph of the drilling site for the second exploratory well Mukuyu-2 is shown in Fig. 5. During frequency-resonance processing of an image from the surface, signals were recorded at frequencies of the 9th (marls) group of sedimentary rocks, as well as the 11th (kimberlites and lamproites) group of igneous rocks. Signals at oil frequencies were not recorded for 5 minutes of instrumental measurements, but at diamond frequencies

they began to be recorded from 36 seconds.

The general signal at the frequencies of diamonds (Fig. 9) and kimberlites (Fig. 7) within the well drilling site (Fig. 5) was recorded in the form of an interlayer in the depth range of 860-1029 m. Outside the drilling site, the depths of general signals recording may be different.

Seismic section through the Mukuyu-2 projected well (Fig. 6) [1]. During frequency resonance processing of a photograph of a seismic section through a well (Fig. 6), responses at diamond frequencies were recorded at 20 seconds of instrumental measurements, but at gas frequencies they were not recorded during 5 minutes of measurements. Signals at the frequencies of marls (Fig. 8) and kimberlites (Fig. 7) began to be recorded from 3 s of measurements.

When processing the entire photograph of the section with a fragment cut out in a rectangular contour, responses at the frequencies of kimberlites began to be recorded from 7 s of instrumental measurements, and at frequencies of marls they were not recorded for 90 s of measurements.

During processing a small fragment of a photograph of seismic section only in a rectangular contour, responses at kimberlite frequencies began to be recorded from 34 s of instrumental measurements, and at marl frequencies from 3 s of measurements.

Fig. 5. Photograph of the Mukuyu-2 well drilling site [1].

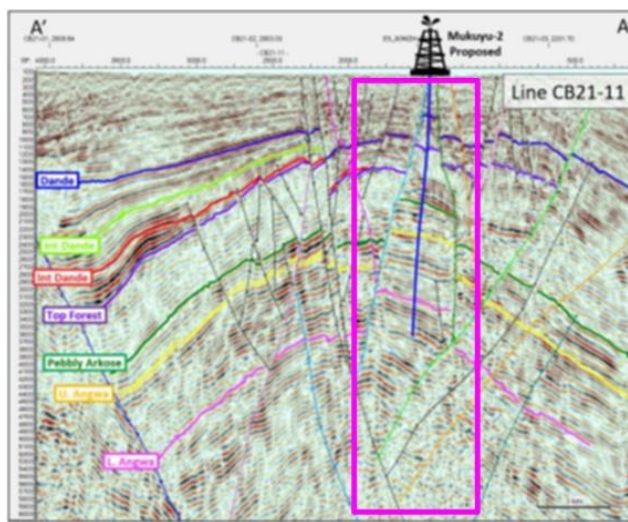

Fig. 6. Design trajectory of Mukuyu-2 well on the seismic cross-section [1].

Fig. 7. 11th group of igneous rocks (kimberlites and lamproites)

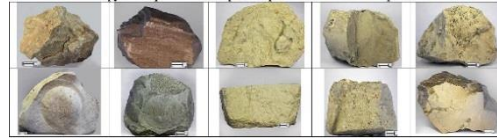

Fig. 8. 9th group of sedimentary rocks (marls).

Fig. 9. Photo of a diamond sample.

Seismic section along one of profiles (Fig. 10) [1]. During the joint frequency resonance processing of seismic section in Fig. 10 together with the groups of rocks used, common signals were obtained with the 9th (marl) group of sedimentary rocks (Fig. 8), the 11th (kimberlites and lamproites) group of igneous rocks (Fig. 7), as well as the 12th (carbonatites) and 13th (granulites) groups of metamorphic rocks. Such processing results indicate that some rocks from the listed groups are present in the cross-section along the profile.

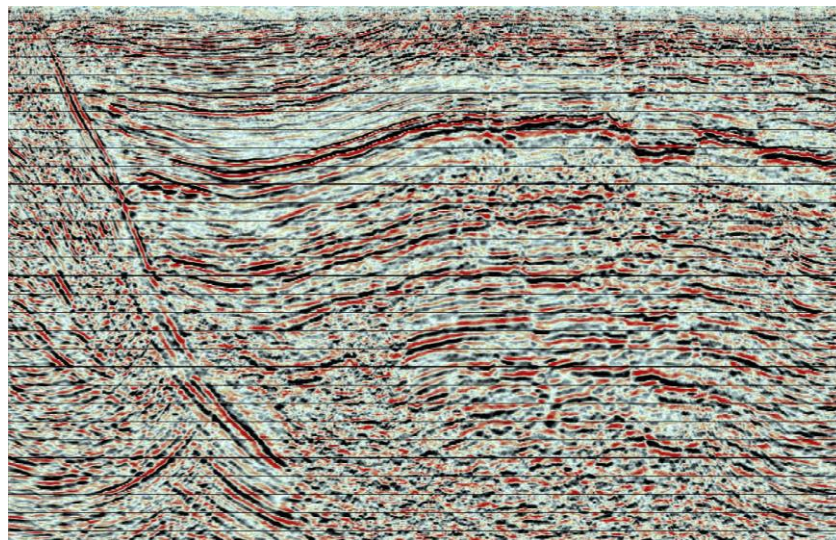

Fig. 10. Seismic section along one of profiles, received in 2023 [1].

Main conclusions. An improved technique of instrumental measurements carrying out during frequency-resonance processing of satellite images of large blocks and local areas significantly increases the reliability and information content of the resulting materials. The use of this technique makes it possible to determine with high accuracy the depth and thickness of oil and gas-saturated formations,

including those with non-commercial volumes of oil and gas.

Additional experimental reconnaissance studies within the exploration block in the Cabora Bassa Basin generally support the previously made conclusions: the probability of deposits with commercial volumes of oil and gas detecting in drilled wells is close to zero. Additional research also confirms the feasibility of carrying out additional work within the block in order to search for kimberlite volcanic structures with diamond mineralization.

Seismic sections through prospective structures, correctly constructed and presented, are informative for frequency-resonance processing and can be used to additionally confirm the results of processing satellite images and photographs of survey areas.

The results of experimental studies conducted show also that the super-mobile direct-prospecting technology used makes it possible to significantly speed up and optimize (cheapen) the exploration process for hydrocarbons, natural hydrogen, ore minerals and water.

REFERENCES

1. Invictus Energy Ltd (ASX: IVZ). <https://www.invictusenergy.com/>
2. Ngamia-1 oil discovery in Kenya Rift Basin. <https://www.kenyaengineer.co.ke/kenya-oil-update/ngamia-1-oil-discovery-in-kenya-rift-basin-2/>
3. Levashov S. P., Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Frequency-resonance principle, mobile geoelectric technology: new paradigm of geophysical investigations. *Geofizicheskiy zhurnal*, 2012, vol. 34, no. 4, pp. 166-176 (in Russian).
4. Tesla N. Patents. - Samara: Publishing House "Agni", 2009. - 496 p. (in Russian).
5. Tesla N. Articles. - Samara: Publishing House "Agni", Moscow: Publishing House "Russian Panorama", 2010. - 584 p. (in Russian).
6. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N., Bakhmutov V. G., Solovjev V. D. Geophysical investigation in the Ukrainian marine Antarctic expedition of 2018:

mobile measuring equipment, innovative direct-prospecting methods, new results. *Geoinformatika*, 2019, no. 1, pp. 5-27 (in Russian).

7. Yakymchuk, N. A., Korchagin, I. N. New evidence in favor of the abiogenic genesis of hydrocarbons from the results of the testing of direct-prospecting methods in various regions of the world. Reports of the National Academy of Sciences of Ukraine. 2020. № 9. P. 55-62. <https://doi.org/10.15407/dopovidi2020.09.055> (in Ukrainian)

8. Yakymchuk N. A., Korchagin, I. N. Technology of frequency-resonance processing of remote sensing data: results of practical approbation during mineral searching in various regions of the globe. Part I. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 29-51; Part II. *Geoinformatika*. 2019. no. 4, pp. 30-58; Part III. *Geoinformatika*. 2020. no. 1, pp. 19-41; Part IV. *Geoinformatika*. 2020. no. 3, pp. 29-62; Part V. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 51-88 (in Russian).

9. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Application of mobile frequency-resonance methods of satellite images and photo images processing for hydrogen accumulations searching. *Geoinformatika*, 2019, no. 3, pp. 19-28 (in Russian).

10. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Approbation of direct-prospecting technology of frequency-resonance processing of satellite images and photo images at known hydrocarbon deposits in different regions. *Geoinformatika*, 2020, no. 2, pp. 3-38 (in Russian).

11. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. Depth structure features of large zones of hydrogen degassing in various regions of the earth by results of frequency-resonance processing of satellite and photos images. *Geoinformatika*, 2021, no. 1-2, pp. 3-42 (in Russian).

12. Yakymchuk N. A., Korchagin I. N. On the prospects of the technology of remote sensing data frequency-resonance processing using when conducting profiles geoelectric and seismic studies. *Geoinformatika*. 2021. no. 3-4, pp. 18-50 (in Russian).

ЗНАЧЕННЯ ГЕОФІЗИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ ПОШУКАХ ПІДЗЕМНИХ ВОД В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО ЩИТА

Пігулевський Петро Гнатович,
д.геол.н., головний геофізик експедиції
Дніпропетровська геофізична експедиція «Дніпрогеофізика»

Вступ. Основними джерелами водопостачання на території Українського щита (УЩ) є підземні води тріщинуватої зони кристалічних порід фундаменту. Необхідно відзначити, що розвиток тріщинуватості в породах фундаменту характеризується значною неоднорідністю і анізотропністю. Поряд з іншими факторами ступінь тріщинуватості чинить суттєвий вплив на водозбагаченість порід. У зв'язку з відміченим, визначення інтенсивності та характеру розвитку тріщинуватості є однією з основних пошукових ознак, на основі яких здійснюється вибір ділянок пошуково-розвідувальних робіт для вирішення питань водопостачання.

Ціль роботи. Аналіз та узагальнення геофізичних методів, які виконувались у Дніпропетровської геофізичної експедиції «Дніпрогеофізика» при пошуках прісних вод в межах Українського щита [1-3, 5, 6].

Геологічна будова Українського щита. характеризується наявністю двох структурних поверхів, які представлені товщею осадових відкладів потужністю від перших метрів до декількох сотень метрів [1, 2], залягаючих на кристалічному фундаменті, що обумовлює особливості гідрологічного стану території, пов'язану з наявністю двох типів колекторів. У верхньому структурному поверсі – в осадових відкладах переважним являється поровий тип колектора. Практичне значення підземних вод осадових відкладів, що відносяться до типу пластових, в межах УЩ невелике, через невтриманість поширення, незначну потужність і низькі фільтраційні властивості водовмісних порід [4, 7, 9].

Досвід робіт переконує, що не всі гідрогеологічні свердловини, розкриваючи інтенсивно тріщинуваті кристалічні породи, виявляються

водозбагаченими [3]. Отже, необхідно виявляти такі геолого-гідрологічні і геофізичні фактори, які поряд з фактором підвищеної тріщинуватості кристалічних порід, відіграють важливу роль для оцінки перспектив підвищеної обводненості кристалічних порід.

Інформативність геофізичних методів при пошуково-розвідувальних роботах в умовах УЩ. При пошуково-розвідувальних роботах на питні підземні води в умовах УЩ широко використовуються результати геофізичних досліджень, проведених методами магніторозвідки, гравіорозвідки, електророзвідки і сейсморозвідки [1, 2, 8, 9].

Магніторозвідка при гідрогеологічних дослідженнях застосовується для простеження контактів порід різноманітного петрографічного складу і зон тектонічних порушень, прилеглих переважно до долин річок і балок. Відповідно до цього, вивчаються такі аномалії і елементи магнітного поля, як лінійні зони великих градієнтів, лінійні і смугові зони мінімумів, зони порушень і втрати кореляції аномалій.

Ефективність використання магніторозвідки залежить від геолого-структурних особливостей і деяких інших факторів.

При розв'язанні гідрогеологічних задач існують передумови використання **гравіметричних** даних для простеження контактів кристалічних порід, а також тріщинуватих і тектонічних ослаблених зон в масивах порід, виявлення областей з підвищеною потужністю пухких утворень, однак інтерпретація матеріалів в цьому випадку буває неоднозначною.

При інтерпретації гравімагнітних даних слід враховувати те, що вказані методи в умовах УЩ відображають, в основному, древні структури фундаменту, які можуть бути неперспективними для пошуків підземних вод. Тому, результати цих методів відіграють допоміжну роль при пошуково-розвідувальних роботах. Базуються вони на матеріалах відповідних зйомок масштабу 1:50 000 – 1:25 000, виконаних при геологічному картуванні [10].

Електророзвідка проводиться в основному у модифікаціях: вертикальних електричних зондувань ВЕЗ, ВЕЗ-ВП, іноді профілювання СЕП

(раніше проводилась в модифікаціях СЕП, КЕП, ДЕП); аудіо магнітотелурічного зондування (АМТЗ); природного електричного поля (ПП), природного імпульсного електромагнітного поля Землі (ПЕМПЗ); електротомографії.

Метод вертикального електричного зондування в модифікації викликаної поляризації. Електророзвідувальні роботи методом ВЕЗ – ВП дозволяють вирішити задачі розчленування геоелектричного розрізу та вивчення фільтраційних властивостей порід, визначення рівня ґрунтових вод шляхом встановлення кореляційної залежностей між геофізичними та гідрогеологічними параметрами.

Профільні роботи методом ВЕЗ – ВП можуть виконуватися на усіх пошукових ділянках робіт за мережею з використанням симетричної чотирьохелектродної установки $A^1 MN B$ з $AB/2=3; 4,5; 6; 9; 15; 25; 40; 65; 100; 150; 200; 250$ м, що дозволяє краще диференціювати породи за літологічним складом.

Параметричні роботи методом ВЕЗ – ВП виконуються у точках спостережень, розташованих на пошукових ділянках (біля свердловин). Параметричні роботи методом ВЕЗ – ВП виконуються на пошукових ділянках у 4-ех азимутах на точках спостережень.

Контроль за якістю електророзвідувальних робіт може здійснюватися шляхом незалежних спостережень.

Метод електропрофілювання. ЕП є одним із основних методів електророзвідувальних робіт за допомогою якого детально вивчається геологічна будова ділянок робіт – напрямок простягання порід та їх тектонічна будова. Відомості про геологічну будову ділянок використовуються при проведенні електророзвідувальних робіт методом ВЕЗ – ВП.

Виміри здійснюються (переважно) однобічною дипольною установкою $A20 A85 M10N$. Довжина живлячої лінії АО складає 100м. Детальний крок вимірів 10м дорівнює половині довжини прийомної лінії MN і обраний для забезпечення високої інформативності графіків ρ_{π} .

Якість польових досліджень оцінюється незалежними повторними спостереженнями.

В якості вимірювальної електророзвідувальної апаратури на польових роботах може використовуватися низькочастотна апаратура АНЧ – 3, що має наступні технічні характеристики:

- робоча частота, Гц – 4,88;
- форма коливань струму – прямокутні двополярні імпульси;
- максимальна потужність переносного генератора, Вт – 30 – 300;
- максимальний струм переносного генератора, А – 0,1.

Сила струму в живлячих лініях може складати 300 – 100мА. Для живлячих і приймальних електродів застосовуються сталеві та мідні стержні.

Метод аудіо-магніотелурічного зондування. АМТЗ дозволяє охарактеризувати будову масиву до глибини 200-500 м по фазовому параметру і провідності гірських порід. При магніотелурічних спостереженнях застосовуються вимірювальні установки, що складаються з двох заземлених ліній E_x , E_y і трьох магнітометрів H_x , H_y , H_z . Довжина приймальних ліній 0,01-0,1 км. Використовується легкий провід типу ПВР. Заземлення здійснюється за допомогою міднокупоросних або свинцевих електродів. Магнітометри встановлюються в неглибоких ямах або спеціально обладнаних павільйонах. Орієнтація вимірювальних установок проводиться за допомогою бусолі з точністю до $0,05^\circ$.

Метод АМТЗ є різновидом частотного зондування. Він заснований на реєстрації варіацій ліній E_x , E_y і H_x , H_y в одній точці. Діапазон періодів – від сотих часток секунди до декількох хвилин (при глибинних дослідженнях – до декількох годин). Спостереження ведеться за допомогою цифрової апаратури ЦЕС, «Фенікс» і аналогової апаратури МТЛ, МВС. Обробка спостережень виконується головним чином на комп'ютерах і полягає в спектральному аналізі варіацій і визначенні частотних характеристик тензора імпедансу Z виражає співвідношення між E_x , E_y і H_x , H_y . Частотні характеристики Z трансформуються в криві уявного опору ρ_T . Завдяки скін-ефекту криві ρ_T

відображають зміни питомої опору гірських порід з глибиною.

Інтерпретація кривих ρ_T в АМТЗ дозволяє побудувати геоелектричний розріз досліджуваного району і виділити структури в осадовому чохла.

Магнітотелуричні дослідження можуть виконуватися за допомогою таких методів – магнітотелуричне зондування (МТЗ), магнітотелуричне профілювання (МТП), методу телуричних струмів (МТС), магнітоваріаційного профілювання (МВП). Ці методи, автономно або в різних комбінаціях забезпечують максимальну ефективність робіт, застосовуються для вивчення осадового чохла і рельєфу кристалічного фундаменту. Вони мають ряд переваг перед іншими методами структурної електророзвідки (портативність апаратури, мобільність, висока продуктивність, велика глибинність). Ці переваги найбільш відчутні при роботах у важкодоступних районах і з високими завадами.

При дослідженнях на підземні води апаратурою фірми “Фенікс” (Канада) реєструються п’ять компонентів (E_x , E_y , H_x , H_y , H_z) електромагнітного поля. В якості датчиків електричного поля використовують лінії MN довжиною 10м, у якості вимірювачів магнітного поля – магнітні датчики фірми “Фенікс” МТС-30. В якості електродів для заземлення лінії MN використовують латунні електроди. Орієнтування на місцевості електричних і магнітних датчиків здійснювалось бусоллю при орієнтуванні вісей спостережень: $X=0^\circ$; $Y=90^\circ$.

Планове та висотне положення пунктів МТЗ визначається приладом GPS, який вбудовано в приймальній апаратурі MTU-5A, а також по топографічних картах М 1:10000 шляхом прив'язки до чітко виражених контурів і орієнтирів.

Крок спостережень залежить від розмірів та глибини пошукових об'єктів. Запис варіацій магнітотелуричного поля виконується в режимі АМТ, що дозволяє одержувати досить надійний матеріал в діапазоні 10000-1 Гц. Загальна тривалість одного запису на пункті може складати від 5 до 20 хвилин.

Метод природного електричного поля. Дослідження методом природного електричного поля (ПП) дозволяють отримати відомості про гідрогеологічні умови зон фільтрації та розгрузки підземних вод.

Електророзвідувальні роботи методом ПП можуть виконуватися як в

профільному, так і площовому варіантах. Дослідження проводяться за стандартної методики. Перед початком робіт вибирається точка, де встановлюється один електрод, який підключається до клеми N (нуль пункт). Другий електрод, що переставляється по профілю, підключається до клеми M. Таким чином вимірюється величина та знак різниці потенціалів ΔV між рухомим та нерухомим електродами. Спостереження проводяться по черзі на обох сторонах профілю від магістралі. По закінченні спостережень, на всіх профілях, виконується повторне ув'язування значень потенціалів всіх профілів по магістралях. Повторне ув'язування по магістралі виконується двічі – при прямому і зворотному ходах, крім цього, ув'язуються профілі на їх кінцях.

При дослідженнях використовуються неполяризовані електроди. Різниця потенціалів між парою працюючих електродів не повинна перевищувати 1мВ.

Висновки. Аналіз та узагальнення використання геофізичних методів, які виконувались у Дніпропетровської геофізичної експедиції «Дніпрогеофізика» при пошуках прісних вод в межах УЩ показують, що головна роль при обґрунтуванні вибору ділянок належить наземним геофізичним дослідженням. Вони виконуються на початкової стадії пошуково-розвідувальних робіт і спрямовані: на виявлення і відстеження тріщинуватих та тектонічно ослаблених зон кристалічних порід, які перспективні на пошуки підземних вод; при вивченні гіпсометрії покрівлі фундаменту і якісної оцінки їх проникності по розрізу.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Насад А. Г., Пигулевский П. И., Кичурчак В. М., Берзенин Б. З. К вопросу комплексирования геофизических материалов при построении среднемасштабных карт докембрийских образований (на примере Среднеприднепровского и Приазовского геоблоков УЩ) / Регіональні геологічні дослідження в Україні і питання створення Держгеолкарти-200. 2001. – С.17-22.

2. Пигулевский П. И., Берзенин Б. З., Кичурчак В. М. Результаты

составления геолого-структурной карты докембрийских образований юго-восточной части Украинского щита. К.: Геоінформ. 1999. – 254 с.

3. Пигулевский П. И., Свистун В. К. Некоторые результаты автоматизированного мониторинга режима подземных вод асейсмичных территорий (на примере Днепропетров-ской области) // Минеральные ресурсы Украины. – 2011. – №42. – С.42–48.

4. Пигулевский П. И., Свистун В.К., Кирилюк А. С. О необходимости комплексных исследований геоэкологических проблем Криворожского железорудного бассейна Украины / Обеспечение безопасности в чрезвычайных ситуациях: материалы IX Международной научно-практической конференции. Воронеж, 2013. – Том 18. – С.4-8.

5. Пигулевский П. И., Свистун В. К., Толкунов А. П. Использование данных мониторинга гидродеформационных характеристик подземных вод для прогнозирования тектонических процессов в массивах горных пород / Науч. труды УкрНИМИ НАНУ. – 2009. – Т.5 часть 2. – С.122-131.

6. Nahorni, V., Pigulevskiy, P., Svystun, V., Shumlianska, L. To the question of verification of forecasting methods of earthquakes. In: XIV Int. Sci. Conf. “Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment”, 10–13 November 2020, Kyiv, Ukraine. Extended Abstracts. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.202056080>.

7. Pihulevskiy, P.G., Anisimova, L. B., Kalinichenko, O. O., Panteleeva, N. B. Analysis of natural and technogenic factors on the seismicity of Kryvyi Rih / Journal of Physics: Conference Series this link is disabled, 2021, 1840(1) : 012018. DOI: 10.1088/1742-6596/1840/1/012018

8. Pigulevskiy P. I., Shumlianska L. A., Dubovenko Y. I., Svystun V. K. The mantle disruptions by P-waves velocity gradients analysis under East of Ukrainian Shield / 18th International Conference; Geoinformatics: Theoretical and Applied Aspects Geoinformatics 2019, 16471. DOI: 10.3997/2214-4609.2020geo063

9. Pigulevskiy P., Svystun V., Slobodyaniuk S., Kyryliuk A. Studying of modern flooding of southwestern part Krivbass by geophysical methods / 15th EAGE

International Conference on Geoinformatics-Theoretical and Applied Aspects. May 2016, Volume 2016, p.1 – 6. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.201600477>

10. Svistun V. and Pigulevskiy P. Gravimetric survey and gravimetric database in Ukrain “Dniprogeofizika” during 2000–2011 carried out works on collection, analysis and formation of an electronic gravimetric data base (GDB) of the territory of Ukraine. Based on the results of the work car. 20th International Conference Geoinformatics - Theoretical and Applied Aspectsthis, 11-13 May 2021. Volume 2021, p.1 – 7. <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215521132>.

ГЕОХІМІЧНІ ВИШУКУВАННЯ – СКЛАДОВА ПРОЄКТІВ ПОШУКОВО-ОЦІНЮВАЛЬНИХ РОБІТ ХРОМІТОВИХ РУД, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОМПЛЕКСОМ КОЛЬОРОВОГО МЕЛАНЖУ

Харитонов Віталій Миколайович

к.геол.н., доцент

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ./Introduction. З жовтня 2020 р. по жовтень 2021 р. середньомісячна ціна на високовуглецевий ферохром зросла більш ніж удвічі. Ціна на металевий хром у жовтні 2021 р. зросла на 85% порівняно із середньомісячною ціною у жовтні 2020 р. Світовий видобуток хромітової руди (у перерахунку на Cr_2O_3) у 2017 р. становив 35,7 тис. т, а у 2021 р. досяг 41,1 тис. т. Кількість розвіданих світових запасів за цей період зросла на 10 тис. т – з 560,0 до 570,0. Загальна кількість світових ресурсів (разом із запасами) хромітових руд перевищує 12 млрд т (U.S. Geological Survey. Mineral commodity summaries 2019; U.S. Geological Survey. Mineral commodity summaries 2022). Отже, зацікавленість хромітовою сировиною в світі в останні роки зросла. В зв'язку з чим відбувається інтенсифікація геологорозвідувальних робіт на цей вид сировини. Важливим кроком для їх виконання є грамотне проєктування. В цей етап важливо розробити локальні пошукові критерії, з врахуванням особливостей геологічної будови ділянки робіт.

Мета роботи./Aim. Оцінити можливість використання геохімічних вишукувань при пошуково-оцінювальних роботах хромітових руд.

Матеріали і методи./Materials and methods. Родовища хрому в межах району робіт приурочені до комплексу Сорхбанд, який пов'язаний з комплексом Кольорового Меланжу. Утворення комплексу містять механічно інтрузивний блок розшарованої будови, який складений базит-ультрабазитами. Родовища хрому представлені дрібними тілами, що зосереджені у

розсланцованих дунітах, піроксенітах, гарцбургітах, вебстеритах і верлітах.

Ділянки проєктування робіт розташовані у безпосередній близькості з двома кар'єрами, у яких були відпрацьовані лінзовидні тіла багатих хромітових руд. На уступах кар'єрів викриті породи, що містили багату руду. Таким чином, перед складанням проєкту пошуково-оцінювальних робіт, корисним було б вивчити склад порід, які просторово були у безпосередній близькості до руди і на деякому віддалені від неї. Для реалізації цього задуму на кар'єрі 2 були відібрані 10 проб на двох горизонтах північного борту кар'єру (рис. 1). Проби відбиралися задирковим способом за інтервалами. Кожна з них представляла інтервал, складений візуально відмінними (за кольором і розланцованістю) серпентинітами.

**Рис. 1 – Пласт серпентинітів (червоні стрілки – інтервал опробування);
північний борт кар'єру 2**

З попередньої інформації, наданої представниками геологічної служби кар'єру, хромітове зруденіння приурочене до серпентинітових пластів, що простежуються на схилах гір. У цих пластах виявляють лінзи багаті хромової руди. За твердженням колег весь обсяг серпентинітів характеризується вмістом оксид хрому (Cr_2O_3) в інтервалі 3,0-14,0 мас.%. Тобто, вони можуть розглядатися як бідна хромітова руда, з якої можливо отримання хромітового

концентрату.

На хімічний і спектральний аналіз для визначення масової частки Cr_2O_3 і мікрокомпонентного складу були направлені наважки (50 г) аналітичного порошку, отриманого з проб. Підготовка наважок для аналізу проводилась за таким алгоритмом: перемішування; відсіювання на ситі матеріалу крупністю -10 мм; дроблення надрешітного продукту на щоківній дробарці до крупності -10+0 мм та змішування з матеріалом попереднього відсіву; усереднення матеріалу (проводиться за методом «кільця» та «конуса»); скорочення методом квартування; додроблення відквартованої наважки матеріалу до крупності -3+0 мм, за схемою аналогічною як і при дробленні до крупності -10+0 мм; відбір наважки матеріалу квадратуванням для хімічного та спектрального аналізів; стирання відібраної наважки до остаточної крупності.

Результати і обговорення./Results and discussion. В результаті були виявлені такі особливості складу порід, що містили тіло багатой хромої руди.

Серед десяти проб серпентинітів за вмістом оксиду хрому, тільки одна (7,8 мас. %) може бути віднесена до зазначеного попередніми дослідниками інтервалу (3,0-14,0 мас. %). Ще в одній пробі вміст становить 2,6 мас.%. Проби, відібрані з сусідніх інтервалів містять помітно менше Cr_2O_3 – від 0,7 до 1,9 мас. %. На більшому віддаленні від порід з підвищеним вмістом Cr_2O_3 серпентиніти характеризуються значеннями цього показника в інтервалі 0,6-0,7 мас. %. Отже, у межах профілів виявлено тенденцію зменшення вмісту Cr_2O_3 , по мірі віддалення від інтервалу з підвищеним вмістом Cr_2O_3 , в один та інший бік.

По вертикалі вміст Cr_2O_3 розподілений також не рівномірно – різниця між максимальними значеннями вмісту компоненту у пробах з профілів 1 і 2 становить майже три рази.

За даними спектрального аналізу було виявлені такі особливості мікрокомпонентного складу серпентинітів.

1. Серед малих компонентів присутні V, Co, Mn, Cu, Ni, Ag, Pb, Ti, Zn і Zr. Їх вміст коливається в межах від $3,0 \cdot 10^{-6}$ до $1,5 \cdot 10^{-1}$ %. Мінімальне значення

встановлене для срібла, а максимальне для марганцю.

2. Серед мікрокомпонентів тільки вміст ванадію можна прийняти за індикатор хромового зруденіння – у пробах з підвищеним вмістом Cr_2O_3 вміст ванадію більше порівняно з сусідніми пробами у 2-2,5 рази. Інші малі елементи розподілені по пробах рівномірно.

Висновки./Conclusions. Базуючись на отриманих при польових і камеральних роботах даних, а також в ході аналізу попередньої геологічної інформації, можна зазначити, що хромова мінералізація в межах ділянок проєктованих пошуково-оцінювальних робіт пов'язана з тілами серпентинітів продуктів зміни порід базитової асоціації. Вони відрізняються неоднорідністю. В них можна очікувати багаті хромітом тіла. По мірі наближення до таких тіл в пробах слід очікувати підвищений вміст хрому і ванадію. Отже, пошукові геохімічні критерії дозволять виявити місця, найбільш перспективні на знаходження тіл багатих хромітових руд, а також хромітоносних зон, які за вмістом корисного компоненту відповідають бідним рудам.

PEDAGOGICAL SCIENCES

THE USAGE OF THE “BRAINSTORMING” METHOD ON ENGLISH LESSONS FOR STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

Ryzhenko Maryna,

PhD in Pedagogy, Associate Professor
at the Department of Foreign Philology and Translation

Anisenko Olena,

Senior Teacher at the Department of
Foreign Philology and Translation

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Kharkiv, Ukraine

Introduction. Nowadays in pedagogical practice the usage of technologies aimed at developing in students of non-linguistic specialties the skills of purposefully acquiring new knowledge with the subsequent formulation of hypotheses and their justification is becoming increasingly relevant. This form of acquiring knowledge can be used as an interactive form of teaching a foreign language. One such technology is the “brainstorming” technique. The author of the “brainstorming” technique is A. F. Osborn. The scientist first used it back in 1938, calling it “brainstorming”.

Aim. The study discusses and analyzes the technology of using the “brainstorming” method in a classroom while teaching a foreign language to students of non-linguistic universities.

Materials and methods. This method helps to generate ideas with the help of which students solve the proposed problem using a foreign (English) language in a classroom workshop. The brainstorming method differs from the discussion method in that it involves refusing any criticism of ideas. “Brainstorming” is best used to solve problems that are educational in nature within the framework of the vocabulary of subjects in the main specialty.

In the practice of teaching English to groups of students at non-linguistic

universities, it is advisable to break the brainstorming process into several stages. At the preliminary stage, it is necessary to determine the group goal. This encourages students to search for lexical and grammatical means that will help express the result during the brainstorming process. At the second stage, the teacher divides students into groups of 4-12 people and informs them about the essence of the problem being solved 2-3 lessons before the language workshop. The problem is described as clearly and comprehensively as possible, taking into account the main specialization of the group. This is necessary for students to prepare lexical material and work out scenarios for its use in the communication process.

The modern information space (on-line resources, access to the electronic library resources of the University) allows students to prepare materials before the start of the practical lesson. The teacher develops a checklist of questions and a glossary in case the students' ability to come up with new ideas weakens or problems associated with insufficient vocabulary are identified. It is important to take into account the fact that the number of participants in the discussion affects the effectiveness of brainstorming, so it should not exceed a certain number of people. During brainstorming, the teacher should stimulate the generation of new ideas. It is advisable to prepare handouts, which may include: a glossary, cards with stable language clichés, phraseological expressions, standard phrases. In the process of brainstorming, students learn to generate alternative ways to solve a problem using the English language. All students are in an equal position, they should not be bound by the relationship "weak student - strong student". This will help bring foreign language communication to a new level and give freedom to all participants in expressing their own ideas. The "brainstorming" effect is based on the emergence of free associations and the composition of non-standard phrases using the English language. During a workshop on intercultural communication, participants are placed next to each other, preferably in a circle. This format stimulates the desire to participate in the live discussion process. The teacher encourages students to come up with as many ideas as possible and take a comprehensive approach to discussing the problem, using as much of the vocabulary material as possible. It can set a

competitive impulse, which motivates students to expend additional intellectual effort. All this has a beneficial effect on the learning process and assimilation of the material covered. In the process of conducting a “brainstorming” workshop using the English language, it is necessary to draw students’ attention to three basic rules:

- Criticism or harsh judgments are not permitted. It has been proven that most people cannot reveal their linguistic potential under conditions of “psychological pressure”.

- Promotion of bold and unconventional ideas is encouraged. Students must discover their linguistic potential and express all ideas.

- Combining and improving ideas is one of the main conditions.

This format of discussion helps to mutually improve, combine and direct the ideas of all participants.

Results and discussion. Such language workshops should never be formal. At the end of the practice session, students write down their thoughts. The result of the “brainstorming” can be the creation of a presentation that captures the most interesting, in the opinion of each proposal (in English). Joking suggestions for solving the problem are also recorded. The effectiveness of a language workshop in the “brainstorming” format decreases when the composition of the groups is constant and there is a leader (the composition of the groups can be changed).

All ideas expressed must be recorded: on the board or a large sheet of paper (this can be done by a specially selected student). It is possible for students to write down their ideas on cards themselves. As an additional means, you can use a voice recorder. At the end of the lesson, proposals made in English are sent out, including a glossary on the selected topic.

Conclusion. In conclusion, this scientific research is important because of the society’s need for specialists with a wide range of knowledge, including intercultural communication skills and the ability to generate ideas in English-language communication. The use of this technique is possible only at a certain level of student preparation.

ОСВІТНІ ВТРАТИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Бараницька Ольга Павлівна

вчитель початкових класів

Харківського ліцею № 12

Харківської міської ради, м. Харків, Україна

Вступ. Українське суспільство переживає складні часи. Спочатку перед нами постала проблема COVID-19, потім внесла свої корективи в наше життя повномасштабна війна. Військовий конфлікт призвів до евакуації великої кількості здобувачів освіти, руйнування інфраструктури освіти. Ізольованість, постійний стрес, нестабільність у всіх сферах життя, постійні повітряні тривоги вплинули на освіту підростаючого покоління. Через відключення електрики та відсутність інтернету українські діти не можуть повноцінно навчатися. Учні не отримують в повному обсязі навчальний матеріал. Майже у всіх здобувачів освіти в Україні з'явилися прогалини в знаннях. Тобто ми бачимо, що наша освіта несе величезні освітні втрати (educational loss, learning losses).

Мета роботи. Метою дослідження було визначення впливу освітніх втрат на розвиток суспільства та винайдення шляхів їх подолання.

Матеріали та методи: загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизація наукової літератури.

Результати та обговорення: В процесі дослідження досвіду різних країн, було з'ясовано, що відмова від подолання проблем у навчанні спричиняє величезні проблеми в майбутньому (рис. 1).

Всебічний розвиток суспільства уповільнюється, знижується економічне зростання, збільшується безробіття та, як наслідок, все більше людей залежатимуть від економічної допомоги. Недостатність освіти веде до втрати людського капіталу, оскільки багато людей не мають можливості розвивати свій потенціал. Це може призвести до обмеженого економічного зростання і відставання від інших країн. Країни, які не інвестують в освіту, можуть втрачати свою конкурентоспроможність на світовому ринку.

Рис. 1. Плив освітніх втрат на суспільство

Сучасна економіка вимагає високорівневих навичок і знань, і відсутність цих ресурсів може призвести до відставання. Відсутність доступу до якісної освіти може призвести до зростання соціальних нерівностей у суспільстві. Люди з низьким рівнем освіти можуть мати менше можливостей для успіху та підвищення соціального статусу.

Відсутність освіти може призвести до високого рівня безробіття та відсутності перспектив для молодого покоління. Це може сприяти соціальним напруженням і злочинності, загрожуючи громадській безпеці. Країни з низьким рівнем освіти можуть бути більш уразливими перед глобальними викликами, такими як пандемії, зміни клімату або геополітичні кризи.

Освічене населення має більше шансів адаптуватися до таких викликів. Недостатність освіти може вплинути на якість життя громадян через обмежені можливості для розвитку кар'єри, погіршення фізичного та психічного здоров'я і відсутність доступу до інформації.

Значними наслідками освітніх втрат є зниження якості освіти, обмежений доступ до навчання, відставання від державних та світових стандартів освіти, зростання безграмотності в освітньому процесі.

Саме тому організації та уряди займаються проблемою освітніх втрат шляхом прийняття заходів для відновлення освітньої інфраструктури, створення програм для дітей і молоді, які були відчужені від освіти, поширення доступу до якісної освіти та активізації реабілітаційних та психологічних підходів.

В ході дослідження було виявлено певні методи, спрямовані на успішну організацію навчальної діяльності:

- залучення громади та батьківства;
- індефікуйте ресурси;
- запитайте про допомогу;
- зберігайте мотивацію;
- спілкуйтеся з однодумцями;
- будьте терплячі;
- доступ до освіти;
- психологічна підтримка;
- сприяння миру та загальнолюдським цінностям;
- залучення громади та батьківства;
- спеціалізовані програми навчання.

Під час роботи всі учасники навчально-виховного процесу повинні розподілити свій час на навчання, роботу та інші зобов'язання. Добре було б спробувати створити розклад, який дозволить вам вмістити навчання в вашу щоденну рутину. Знайдіть ресурси, які допоможуть вам досягти ваших освітніх цілей. Це може бути університетські курси, онлайн-курси, підручники, вебінари або інші освітні матеріали. Не соромтеся звертатися до вчителів, професорів або інших експертів за допомогою або консультаціями, якщо у вас є питання чи труднощі з навчанням.

Знайдіть джерела мотивації, які допоможуть вам тримати інтерес до

навчання. Це може бути ваша ціль, захоплення або інші стимули.

Пошукайте спільноти або групи, де ви можете обговорювати свої навчальні досягнення та питання з іншими, які мають схожі інтереси. Забезпечення психологічної допомоги та консультацій для дітей та педагогічних працівників, які пережили стрес або травму.

Розробка програм для психосоціальної підтримки та реабілітації.

Освітні втрати можуть бути важкими, і може знадобитися час, щоб їх подолати. Важливо бути терплячим і не відмовлятися від своїх цілей.

Пам'ятайте, що освіта - це процес, і важливо робити кроки вперед, навіть якщо вони невеликі. Не сумуйте за минулим, а фокусуйтеся на своїх майбутніх можливостях та навчанні.

Висновки.

Українське суспільство переживає складні часи, які призвели до значних освітніх втрат через пандемію COVID-19 і військовий конфлікт. Освітні втрати мають серйозний вплив на розвиток суспільства, економіку, соціальну структуру та індивідуальний розвиток громадян. Вони призводять до зростання безробіття, соціальних нерівностей, і загрожують конкурентоспроможності країни на світовому ринку.

Дослідження показало, що відмова від подолання освітніх втрат має негативний вплив на суспільство, тому важливо робити все можливе для відновлення освітньої інфраструктури, створення програм для дітей і молоді, підтримки психологічного благополуччя та забезпечення доступу до якісної освіти.

Методи подолання освітніх втрат включають в себе залучення громади, ідентифікацію ресурсів, підтримку мотивації, спілкування з однодумцями, забезпечення безпеки в навчальних закладах, доступ до освіти, психологічну підтримку та сприяння миру та загальнолюдським цінностям.

Освіта залишається ключовим фактором у розвитку суспільства, і подолання освітніх втрат є необхідною умовою для майбутнього успіху України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трубич С., Майкович Т. (2003). Формування та розвиток ринку освітніх послуг як передумова входження України в ЄС (деякі підходи до уточнення понятійного апарату дослідження). Вісник ТАНГ, (5), 145–150.

2. Локшина О. (Ред.), Глушко О., Джурило А., Кравченко С., Максименко О., Нікольська Н., & Шпарик О. (2022). Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти: оглядове видання. Педагогічна думка. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-614-8-2022-55>

3. Бичко Г., Терещенко В. (2023). Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання. Український центр оцінювання якості освіти. https://testportal.gov.ua//wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА МОНІТОРИНГУ ПУБЛІЧНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Бородієнко Олександра Володимирівна

доктор педагогічних наук, професор

член-кореспондент НАПН України

головний науковий співробітник відділу

забезпечення якості вищої освіти

Інституту вищої освіти НАПН України

ORCID ID: 0000-0001-9133-0344

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Актуалізована в [10] проблематика розвитку публічно-громадського управління в контексті забезпечення ефективності освітньої діяльності вітчизняних університетів набуває умов воєнного стану і післявоєнного відновлення країни особливої актуальності. Суголосною цій проблематиці також є необхідність подолання існуючих розривів між системою вищої освіти та ринком праці, зростання рівня комерційної затребуваності здійснюваних в університетах досліджень, зростання впливу закладів вищої освіти на вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів, налагодженні системних зв'язків та взаємодії з громадянським суспільством, підвищенні рівня управлінської спроможності керівників всіх рівнів [16]. Саме тому сучасний науковий пошук українських дослідників має торкатись не тільки шляхів зміни парадигми управління сучасними університетами, але й обґрунтування підходів, принципів, моделі, критеріїв та показників оцінювання рівня інкорпорованості публічно-громадського управління.

Матеріали та методи./Materials and methods. З метою виокремлення критеріїв оцінювання та моніторингу публічно-громадського управління в університетах України було здійснено теоретичний аналіз сучасних джерел. Оскільки можемо констатувати відсутність досліджень, присвячених питанням обґрунтування критеріїв оцінювання саме публічно-громадського управління,

було проаналізовано відповідні критерії оцінювання феноменів, які є суголосними досліджуваній проблематиці (зокрема, критеріїв оцінювання партнерств університетів зі стейкхолдерами, критеріїв оцінювання громадсько державного управління закладами освіти). Врахування особливостей та сутнісних ознак феномену публічно-громадського управління університетами, обґрунтованих в [10] уможливило теоретичне обґрунтування критеріїв оцінювання та моніторингу публічно-громадського управління в університетах України.

Результати та обговорення./Results and discussion. Групи критеріїв оцінювання та моніторингу зазвичай є відповідними специфіці партнерств та/або структур публічно-громадського управління та можуть включати: кількість учасників (індивідуальних учасників, організацій, асоціацій), рівень залученості стейкхолдерів, питому вагу активних партнерів, ступінь виконання планових завдань партнерства чи структури публічно-громадського управління, використані ресурси, адвокаційна діяльність, вдосконалена політика тощо [23].

За іншого підходу, в основі якого лежить оцінювання результативності, критеріями можуть бути: наявність спільних цілей (сформульованих, прийнятих всіма учасниками та оприлюднених), спільних зисків (коли кожен учасник створює визначену додану цінність з метою впливу на загальний результат), тривалість партнерства (короткострокове чи довгострокове, яке базується на проєктній чи постійній основі), повне схвалення ідеології та форм взаємодії всіма партнерами (коли всі учасники розділяють напрями, форми та ідеологію партнерства, а взаємодія не створює додаткових зисків чи незручностей жодному із партнерів), кожен учасник забезпечує дефіцитні ресурси (без яких партнерство не могло б існувати), створення синергій (спільний результат перевищує обсяг сукупних індивідуальних результатів), спільне ухвалення рішень на основі врахування інтересів всіх сторін [25].

Ото Potluka у свою чергу виокремлює такі критерії оцінювання партнерств: відповідність (ступінь відповідності програмі діяльності та встановленим цілям, створені спільні зиски, ступінь прийняття цілей та

формату партнерства всіма учасниками, ступінь корисності та внеску кожного партнера), ефективність (співвідношення інвестованих ресурсів та отриманого результату), результативність (ступінь досягнення цілей), сталість (фінансова самодостатність, системна сталість партнерства (здатність партнерства протистояти впливу зовнішніх чинників), екологічна та управлінська сталість), вплив (очікуваний (планований) та неочікуваний) [27].

Інша група критеріїв оцінювання включає якість організації (чи організація діяльності є прийнятною, відповідною цілям та специфіці діяльності структур публічно-громадського управління), результативність діяльності (чи операційна діяльність здійснюється належним чином, чи впроваджуються заплановані заходи, чи досягаються планові результати), ефективність (чи досягнуті результати відповідають плановим, чи заходи реалізовані оптимальним чином), вплив (на що вплинула діяльність, наскільки в результаті діяльності було ініційовано та впроваджено зміни на рівні політик та структур) [26]. Часто також використовується трьохкритеріальна модель оцінювання, яка містить оцінювання внеску (input) (внесок кожного учасника у реалізацію спільних цілей та здійснення спільної діяльності), оцінювання процесу (process) (якість організації процесу діяльності структур публічно-громадського управління, комунікацій та взаємодій між партнерами), якість результату (output) (ефекти, вплив, досягнення результатів у вимірах коротко-, середньо- та довгострокової перспективи) [26].

З метою оцінювання ефективності громадсько-державного управління закладами освіти було запропоновано факторно-критеріальну модель, яка містить такі складові: інформаційно-діагностичний фактор (включаючи такі критерії, як інформаційна відкритість закладу освіти, маркетингова діяльність, дигіталізація освітнього процесу), інтегративно-моделювальний фактор (містить такі критерії, як зв'язки з громадськістю, розвиток мережі органів громадського управління та самоврядування, стратегічне планування роботи закладу), організаційно-координаційний фактор (з критеріями організації освітнього процесу на основі суспільних запитів, використання ресурсів

групадою, проєктною та фандрейзинговою діяльністю, краудфандингом, взаємодією із закладами освіти, підприємствами, установами, організаціями та бізнесом, реалізацією концепції громадсько-активних закладів), контрольний експертний фактор (містить такі критерії, як якість освітньої діяльності, моніторинг якості освіти, громадський нагляд (контроль) та координаційно коригувальний фактор (з критеріями рівня задоволеності учасників освітнього процесу і стейкхолдерів та відповідності організації освітньої діяльності суспільним запитам) [17].

Аналіз джерел [18, 20, 23, 24, 25, 26, 27] та власні дослідження [1, 2, 3, 4, 9] дали змогу запропонувати власне бачення щодо критеріїв оцінювання публічно-громадського управління університетами. Їх було диференційовано в контексті стратегічного, управлінського, операційного, комунікаційного, середовищного вимірів та виміру результатів. Стратегічний вимір містить такі критерії, як спрямованість на довгостроковий стратегічний розвиток, узгодженість стратегічних пріоритетів та візії з інтересами всіх стейкхолдерів, забезпечення управління ризиками, спрямованість на просування інтересів університету у зовнішньому середовищі, спрямованість на підвищення ефективності, результативності та створення порівняльних переваг університету, спрямованість на розв'язання перспективних завдань розвитку університету, спрямованість на формування напрямів досліджень, які відповідають актуальним та перспективним суспільним запитам. Управлінський вимір передбачає врахування таких критеріїв: доцільна та значуща залученість до процесу публічно-громадського управління всіх стейкхолдерів, здійснення управління ключовими бізнес-процесами на основі спільної діяльності та партнерських зв'язків, відповідність діючій нормативно правовій базі, збалансоване поєднання основних моделей публічно громадського управління, поєднання демократичних процедур самоуправління та співуправління, інкорпорування орієнтованого на результат управління, відповідність профілів учасників публічно-громадського управління їх функціям, зорієнтованість на досягнення оптимального результату, прозорість

та зрозумілість візії, мети та завдань публічно-громадського управління, збалансоване поєднання функцій структур публічно-громадського управління, поцінювання ініціатив структур публічно-громадського управління. Операційний вимір містить такі критерії, як функціонування структур публічно-громадського управління на засадах прозорості та підзвітності, безперервність діяльності, функціонування підрозділів з системної організації взаємодії, прозорість висування та обрання на посади, організованість та результативність діяльності. Комунікаційний вимір передбачає врахування таких критеріїв: достатність, прозорість та однозначність внутрішніх комунікацій, забезпечення поінформованості громадськості та комплексних зовнішніх комунікацій, функціонування платформ для комунікацій та взаємодії. Середовищний вимір містить критерії створення регіональної інноваційної екосистеми, створення середовища взаємовигідного обміну, створення середовища для комунікації, реалізації проєктів, обміну досвідом, взаємопідтримки, демонстрації досягнень, створення спільних інформаційних платформ для збереження, обробки та обміну даними. І насамкінець виміру результатів передбачає, що враховуються такі критерії: поглиблення зв'язку університету з ринком праці, забезпечення якості університетської освіти та освіти впродовж життя, удосконалення освітнього процесу, спрямованість на покращення науково-методичного забезпечення освітнього процесу, розвиток інфраструктури партнерства, координація діяльності кафедр, поглиблення інноваційної культури університету, посилення впливу університету на місцевому та регіональному рівнях, залучення громадськості.

Висновки./Conclusions. В процесі обґрунтування критеріїв оцінювання публічно-громадського управління університетами було враховано парадигму орієнтованого на результат управління (result-based management) та необхідність оцінювання результативності такого управління (в основі якого лежить розуміння наявності спільних цілей та зисків, враховується тривалість партнерства та факт схвалення ідеології та форм взаємодії всіма партнерами, передбачається інкорпорування всіма учасниками дефіцитних ресурсів та

створення синергій, а також спільне ухвалення рішень на основі врахування інтересів всіх сторін). Критерії оцінювання публічно-громадського управління університетами диференціюються в контексті стратегічного, управлінського, операційного, комунікаційного, середовищного вимірів та виміру результатів.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в обґрунтуванні принципів, технології, форм і методів моніторингу і оцінювання публічно-громадського управління університетами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородієнко О. (2021). *Наглядіві ради закладів професійної (професійно-технічної) освіти*. ПРООН. 192 с.
2. Бородієнко О., Малихіна Я., Сприндис С., Каменська І., Бокшиц О. (2023). Університети як осередки регіонального соціально-економічного розвитку: прогресивні ідеї європейського досвіду. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. №3(50). С. 447–456. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4026>.
3. Бородієнко О. В. (2022). Публічно-громадське управління університетом у контексті забезпечення ефективності освітньої діяльності та умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення країни. *Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. SPC —Sci-conf.com.ua*, Lviv, Ukraine, 4 жовтня 2022. С. 350-359. Retrieved from: <https://sci-conf.com.ua/vimizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-4-6-09-2022-lviv-ukrayina-arhiv/>.
4. Бородієнко Олександра Володимирівна. (2022). Громадсько публічне управління університетами: досвід країн ЄС. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка*. Випуск 205. С. 18-27. Retrieved from: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1256>.
5. Бородієнко О. (2019). *Ефективне управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти*. ПРООН.

6. Бородієнко О. (2020). *Публічно-приватне партнерство закладів професійної освіти: практичний посібник*. Київ, ІПТО НАПН України.
7. Бородієнко О. (2022). Громадсько-публічне управління університетами: досвід країн ЄС. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 205, 18-27. Retrieved from: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1256>.
8. Бородієнко О. (2022). Детермінанти розвитку сучасного університету: переосмислення ролі партнерств. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні*, 2, 102-106. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/730934/>
9. Бородієнко, О. Регіональна залученість у стратегічних пріоритетах і операційній діяльності провідних фламандських університетів. (2023). *Молодь і ринок*. №5/213. Retrieved from: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/282779>.
10. Бородієнко О., Вітренко Ю., Ворона В., Дебич М., Паламарчук О., Слюсаренко О., Таланова Ж. (2022). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах в контексті євроінтеграції та в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення України: препринт (аналітичні матеріали)*. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України. 148 с.
11. Верховна Рада України. (2010). *Закон України «Про державно-приватне партнерство»*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
12. Верховна Рада України. (2015). *Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність”* від 26.11.2015 № 848-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
13. Верховна рада України. (2019). *Закон України “Про освіту”* від 05.09.2017 No 2145-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> .
14. Верховна рада України. (2019). *Закон України “Про фахову передвищу освіту”* від 06.06.2019 No 2745-VIII. Retrieved from:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>.

15. Губанова Т. (2019). Державно-приватне партнерство у сфері освіти і науки в Україні: нормативно-правова характеристика. *Теорія держави і права*, 6.

16. Кабінет міністрів України. (2022). Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022—2032 роки (№286-р) / Кабінет міністрів України. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>.

17. Михасюк О. К. (2019). Критерії ефективності громадсько державного управління закладами загальної середньої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 7. С. 164-169.

18. Пуховська Л., Радкевич В., Бородієнко О., Радкевич О., Базелюк Н., Корчинська Н., & Леу С. (2018). *Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: монографія*. Житомир: «Полісся».

19. Радкевич В., Бородієнко О. (2015). Коучинг як інноваційна педагогічна технологія. *Професійно-технічна освіта*, 2(67), 17-19.

20. Радкевич В., Пуховська Л., Бородієнко О., Радкевич О., Базелюк Н., Корчинська Н., Леу С., Артемчук В. (2019). *Сучасні моделі професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: порівняльний досвід: монографія*. Київ: ІІТО НАПН України.

21. Borodiyenko O., Zlenko A., Malykhina Y., Kim K., Diachkova N. (2022). Socio-economic prerequisites of strategic development of educational institutions. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(42), 464–473. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3673>

22. Borodiyenko O., Nychkalo N., Malykhina Ya., Kuz O., & Korotkov D. (2021). Public-private partnership in education as a prerequisite for the growth of regional labor markets: analysis of foreign experience. *Financial And Credit Activity: Problems Of Theory And Practice*, 36 (2021). doi:

<https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.228031>

23. Evaluation Guide: Fundamentals of Evaluating Partnerships. Centers for Disease Control and Prevention. (2008). Atlanta: U.S. Department of Health and Human Services. Retrieved from: https://www.cdc.gov/dhdsp/docs/partnership_guide.pdf.

24. Farnell T., ČulumIlić B., Dusi D., O'Brien E., Šćukanec Schmidt N., Veidemane A., Westerheijden D. (2020). *Building and Piloting the TEFCE Toolbox for Community Engagement in Higher Education*. Zagreb: Institute for the Development of Education.

25. Hodge G., Greve C. On public–private partnership performance: A contemporary review. (2017). *Public Works Management and Policy*. No22. P.55–78. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/346797675_A_Conceptual_Overview_of_How_and_Why_to_Evaluate_Partnership.

26. Partnership evaluation guide: Building Productive Relationships Through Evaluation. NACCHO University. Retrieved from: <https://www.naccho.org/uploads/full-width-images/SDOH-Partnership-Evaluation-Guide-V4-FINAL.pdf>.

27. Potluka O. A. (2020). *Conceptual Overview of How and Why to Evaluate Partnership*. In book: *Transitioning to Strong Partnerships for the Sustainable Development Goals*. Retrieved from: https://mdpi-res.com/books/edition/3147/Transitioning_to_Strong_Partnerships_for_the_Sustainable_Development_Goals.pdf?filename=Transitioning_to_Strong_Partnerships_for_the_Sustainable_Development_Goals.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ АВТОНОМІЇ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Войналович Олександра Олександрівна

к.п.н., доцент

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Київ, Україна

У сучасних умовах становлення суспільства знань суттєво підвищує роль освіти в досягненні соціально-економічного прогресу. Ці обставини зумовлюють перехід до нових умов господарювання, змінюють роль і функції закладів вищої освіти, викликають необхідність трансформації державного регулювання. Діяльність закладів освіти здійснюється в умовах ринкових відносин, посилення конкуренції у світовому масштабі. Саме тому університети повинні враховувати вимоги ринку, швидко реагувати та адаптуватися до змін ринкових умов і нових тенденцій.

Необхідною передумовою успішної роботи університетів у складних умовах мінливого глобального середовища є їх здатність і можливість самостійно приймати рішення. Перебуваючи повністю в рамках повного державного регулювання, заклади освіти не використовують можливості, пов'язані з ринковими механізмами, не можуть бути гнучкими та адаптивними. Актуальною проблемою теорії та практики освітньої діяльності стає пошук оптимального балансу між державними та ринковими механізмами. У цьому контексті першочергового значення набуває питання автономії вищих навчальних закладів.

Поняття автономії в широкому розумінні означає певний ступінь самостійності в прийнятті рішень. Щодо навчальних закладів (і насамперед університетів), то необхідність автономії була оголошена ще в 1960-х роках ХХ століття. Найбільш поширене визначення університетської автономії було дано в 1965 році Міжнародною асоціацією університетів (IAU), коли вона визначилася як повноваження вирішувати: хто буде викладати, що буде

вивчати, хто буде навчатися і хто отримуватиме ступінь, що підлягає дослідженню. Фінансові аспекти автономії подавалися лише як формальне посилення на існування відносної фінансової свободи у встановленні міжнародних контактів [1].

За останні роки освітня наука та політика суттєво збагатилися різноманітними розробками щодо автономії університетів. Особлива увага приділяється дослідженням, які проводяться під егідою ЄС та EAU (Європейська асоціація університетів). Зокрема, ЄАУ підкреслює ключову роль інституційної автономії для закладів вищої освіти та суспільства в цілому. Але в той же час автономія розглядається не як ціль сама по собі, а як життєво важлива передумова успіху європейських університетів. Підкреслюється, що автономія є точкою консенсусу між державним регулюванням і ринковим механізмом. Держава встановлює відповідні рамки, в яких університети можуть успішно виконувати свої місії найкращим чином [2].

З самого початку заснування Європейської асоціації університетів у 2001 році автономія з підзвітністю була визначена як перший принцип. Наступні декларації ЄАУ наголошували на необхідності розширення університетської автономії [3]. Таким чином, сформувалася єдина позиція більшості дослідників щодо необхідності такої чи іншої автономії університетів. Водночас на сучасному етапі поняття автономії університетів є складним, що пов'язано зі складною структурою цього поняття. Тому досі немає єдиної думки щодо рівня автономії, її параметрів, видів, сфери застосування, необхідності регулювання та сфери застосування.

Розширення автономії університетів зумовлене зміною їхньої ролі в сучасному суспільстві. З другої половини ХХ століття в умовах становлення економіки знань спостерігається кардинальне зростання ролі та функцій закладів освіти. Так, Т. Парсонс і К. Кер у своїх працях визначають широкий спектр функцій сучасного університету: загальноосвітня; спеціальна освіта; тривале навчання: періодичне повернення до університету для вдосконалення своєї професії; дослідницька робота; наукова співпраця з організаціями та

окремими представниками промисловості та культури; пошук і відбір талантів; виховання громадян — професіоналів і науковців; функція критики існуючого суспільного ладу, держави і суспільства; культурний вплив на суспільство; університет як центр формування та поширення нового стилю життя; університет у складі закладу [6]. Отже, перелік функцій університету в сучасному суспільстві значно ширший, ніж перелік його класичних видів діяльності, таких як навчання та дослідження.

У працях англійського дослідника Р. П. Доре перелік функцій університету в розвитку суспільства ще більш розширений, зокрема: виховання інтелектуальних здібностей; формування статусу країни на міжнародній науковій арені; виховання поваги в суспільстві до інтелектуальної праці, інтелектуальної еліти, критичного мислення; формування патріотизму, норм етики та поведінки, позитивного ставлення до політичного режиму; формування прошарку «відчужених інтелектуалів», якому властиве критичне ставлення до дій політичних лідерів або до домінуючих поглядів; формування нового переліку професій, їх легалізація та легітимізація; інтелектуальна підтримка політичної еліти та формування нового покоління цієї еліти шляхом пошуку та підтримки талантів [7].

Лісабонська декларація 2007 року чітко визначила чотири типи автономії: академічну (рішення щодо навчальних програм і методів навчання, напрямів, масштабів і методів дослідження), фінансову (фінансування отримання та розподілу, рішення щодо плати за навчання, використання прибутку тощо), організаційна (визначення структури та статуту університету, укладання контрактів, вибори ректора та інших керівників) та кадрова автономія (наймання, винагорода та кар'єра персоналу). Кожен вид автономії характеризується своїми показниками, за якими оцінюється її рівень [9].

На нашу думку, академічна автономія університетів, окрім зазначених вище свобод, полягає у свободі вибору науковців і викладачів у сферах їх досліджень та інтересів. З іншого боку, така автономія має передбачати наявність інструментів для оцінювання роботи викладача за певними

критеріями.

Організаційна автономія полягає у визначенні загальних правил функціонування ЗВО: формування та регулювання організаційної структури вищого навчального закладу.

Управління - (у структурі університету можуть бути присутні «ректор», «президент», «проректор», «проректор», «канцлер» тощо); процедури призначення та виборів вищого керівництва. Вище керівництво (ректор) може бути обрано на підставі Зборів трудового колективу; голосування спеціального органу (ради директорів, вищого персоналу, сенату тощо) або призначеного рішенням керівного органу; визначається в результаті співпраці між Сенатом і Радою або студентською громадою [11].

Іноді для призначення ректора необхідно отримати підтвердження керівництва країни, міністерства чи департаменту освіти. Така система діє в Чехії, Греції, Італії, Латвії, Іспанії, Швеції та інших країнах ЄС. Крім того, у багатьох країнах на законодавчому рівні до таких кандидатів встановлюються вимоги: рівень освіти, досвід роботи, науковий ступінь, максимальний вік, міжнародний досвід, педагогічний досвід, управлінські здібності, можливість працювати за сумісництвом. Ці вимоги можуть відрізнятися для різних типів університетів в одній країні [12].

Вимоги до кваліфікації ректора або президента закладу вищої освіти в Латвії закріплені на законодавчому рівні. До них відносяться наукова посада, вчений ступінь, досвід роботи в системі освіти, досвід роботи на керівних посадах. Також може бути регламентовано звільнення з посади.

Так, у Латвії максимальний термін повноважень до переобрання становить 5 років, а ректор може бути звільнений лише після відповідних вказівок влади. Практика Великобританії дозволяє університету самостійно визначати термін повноважень і звільняти лише за наявності серйозних проступків [4].

В Україні ректор обирається шляхом виборів, строк повноважень регулюється контрактом. Для керівників закладів вищої освіти українське

законодавство також чітко визначає критерії: кандидат на посаду керівника вищого навчального закладу повинен бути громадянином України, вільно володіти державною мовою, мати вчене звання та відповідну освіту, науковий ступінь та стаж роботи на посадах науково-педагогічних працівників не менше 10 років. Одна й та сама особа не може очолювати вищий навчальний заклад більше двох строків.

Актуальність дослідження автономії закладів вищої освіти визначається складністю самого поняття автономії. Ефективна діяльність університету в сучасному мінливому та складному зовнішньому середовищі потребує гнучкості та адаптованості до нових викликів, що зумовлює необхідність збереження та розвитку автономії. З іншого боку, актуальною проблемою залишається забезпечення такого державного регулювання, яке було б стимулюючим, не жорстким, але, водночас, орієнтованим на високу якість освіти та наукових досліджень.

Пошук оптимального балансу між автономією та державним регулюванням зумовлює необхідність існування різних рівнів автономії, які, у свою чергу, можуть відрізнятися в різних сферах діяльності університету (організаційній, кадровій, фінансовій, академічній). Складність визначення сутності, рівнів та механізмів автономії університетів у сучасному глобалізованому світі зумовлює актуальність та необхідність подальшого дослідження цих проблем.

Стрімкі зміни в сучасному світі вказують на перспективу подальших досліджень можливостей автономізації, вивчення ефективного досвіду різних країн та пошуку оптимального поєднання університетської влади та державного регулювання. Основною метою цих пошуків має стати підвищення якості та ефективності функціонування національної системи вищої освіти, невід'ємною частиною якої є зміцнення такого закладу, як університет.

Для сучасної України важливим завданням є вивчення та використання успішного досвіду тих країн, де створені найкращі умови для діяльності університетів та реалізації місії університетів у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Academic Freedom/ Ed.By J. Johnsen. N.Y., 1925
2. Arrow Kenneth. Higher education as a filter. Journal of Public Economics", 1973, vol. 2, N 3
3. Bogumil J., and R. G. Heinze (Hg.) NeueSteuerung von Hochschulen. Berlin, 2009. 4. Dalkir K, Knowledge Management in Theory and Practice. Jordan Hill, Oxford: Elsevier Inc., 2005.
5. Dore R. P. The Role of Universities in National Development. London, 1978
6. Estermann Th., Nokkala T. and M. Steinel. University Autonomy in Europe II. The Scorecard. Brussels, EUA, CRASP, HRK, Univ. Denmark & Jyvaskyla, 2011.
7. For a discussion of the limitations on autonomy abroad see. University autonomy / International Association of Universities. Paris : International Association of Universities, 1965. 8. Hook S. Academic Freedom and Academic Anarchy N. Y., 1965. 9. The Concept of Academic Freedom / Ed. By E.L.Pincoffs Austin, 1972.
10. Timm J. Kontrakt management und Zielvereinbarungen. Reform Universitaten. Leistungsfahigkeitdurch Eigenverantwortung. Stifterverbandfur die Deutsche Wissenschaft (Hrsg). Bonn, 1999.
11. University Autonomy in Europe III The Scorecard 2017. <http://www.eua.be/Libraries/publications/University-Autonomy-in-Europe-2017>
12. University Autonomy in Europe. http://www.hkvs.muni.cz/uploads/Autonomy_QAconf_Masaryk.pdf

**ПРОБЛЕМА ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В ХІМІЇ З ПРЕДМЕТАМИ
СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО ЦИКЛУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ НА ТЕМУ
«МЕТАЛИ ТА ЇХ ВЛАСТИВОСТІ»**

Галиця Ірина Володимирівна

магістрант, вчитель хімії

Запорізької спеціалізованої школи I–III ступенів № 72

з поглибленим вивченням хімії та біології ЗМР ЗО

Гузеватий Андрій Юрійович

вчитель історії вищої кваліфікаційної категорії

вчитель-методист

директор Запорізької гімназії № 50 ЗМР ЗО

Дюжикова Тетяна Миколаївна

к.пед.н., доцент, завідувачка кафедри

Галиця Вадим Вячеславович

д.хім.н., старший викладач

Кулик Ірина Олександрівна

старший викладач

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Запоріжжя, Україна

Модернізація змісту сучасної освіти і формування ключових компетентностей здобувачів набуває все більшої актуальності та вимагає не лише збереження інтегрованих міжпредметних зв'язків, а й їх безперервний розвиток та вдосконалення. Суспільно-історичні науки не є виключенням при вивченні хімії, а їх інтеграція, у першу чергу, необхідна для створення уявлення про навчальний предмет як про логічно єдину, із безперервним та закономірним розвитком систему знань щодо матеріального миру.

Метою нашої роботи є проблема інтеграції суспільно-історичних предметів з хімією при реалізації методу проектів. У якості навчальних проектів для реалізації поставленої мети запропоновано взаємозв'язки певних історичних фактів, геологічних та географічних даних з властивостями

металічних елементів, які вивчаються в курсі хімії.

На момент вивчення теми «Неорганічні речовини та їхні властивості» (Загальна характеристика металів, їх властивості), яка розглядається у II семестрі в 11 класі (II семестрі 2 курсу у фахових коледжах), вже набуті фундаментальні знання з предметів суспільно-історичного циклу, що полегшує реалізацію створення інтегрованих проєктів та їх активне впровадження в навчальний процес з подальшим їх захистом, елементами дискусії, створенням проблемних ситуацій тощо.

Колискою хімії прийнято вважати Олександрійську академію, засновану Олександром Македонським у 332 р. до н.е. Саме тут відбулося поєднання теорії (античної натурфілософії) та практичних знань про речовини, їх властивості та перетворення, тобто зародилася нова наука – khemeia, що дослівно означало «єгипетське мистецтво».

Основними об'єктами вивчення олександрійської алхімії були метали, саме у цей період формується традиційна металопланетна символіка алхімії, у якій кожному з відомих на той час семи металів зіставлялася відповідна планета, наприклад, срібло – Луна, ртуть – Меркурій, мідь – Венера, золото – Сонце, залізо – Марс, олово – Юпітер, свинець – Сатурн. З'являються найважливіші алхімічні знаки, пов'язані з цими металами: ☿, ♀, ☼, ♂ тощо.

У 1791 р. список простих речовин містив близько двох десятків відомих на той час металів: ртуть, срібло, сурма, бісмут, олово, мідь, кобальт, залізо, марганець, золото, нікель, свинець, платина, молібден, цинк, вольфрам, титан. У першій половині XIX ст. було відкрито платинові метали, електролізом одержано лужні та лужноземельні метали. На початку 60-х років XIX ст. періодичну систему поповнили цезій, індій, галій, германій. Методом радіоактивних перетворень, починаючи з середини XX ст. було одержано не існуючі у природі радіоактивні елементи. Першим з них – був Технецій Tc.

На сьогодні періодична система Д. І. Менделєєва містить 118 хімічних елементів, з яких 85 є металічними.

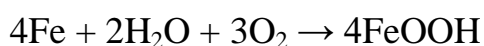
Завдяки високій відновній здатності метали головних підгруп не

зустрічаються у природі у вільному стані. Метали побічних підгруп існують як у самородному стані, так і переважно у вигляді оксидів та сульфідів.

Розглядаючи античну історію, занепад Римської імперії зумовлений отруєнням металічним свинцем. А саме, відомо, що водопровідну систему Давнього Риму виготовляли зі свинцю. Вода, яка живила Рим містила значну кількість вуглекислого газу, який при взаємодії зі свинцем, утворював розчинний плюмбум гідрогенкарбонат $Pb(HCO_3)_2$. Не без уваги залишається використання косметичних засобів, які містили сполуки Плюмбуму. Крім того, для покращення смаку деяких сортів вина, його зберігали у свинцевих чанах, не враховуючи властивості металу. А все це призводило до хронічного отруєння (сатурнізму), витісненню Кальцію з кісткової тканини та психічних розладів.

Зупиняючись на історичному та культурному розвитку Давньої Індії слід зазначити залізну колону, розташовану в Делі, у межах комплексу мечетей Кутб-Мінар, найстарішого храмового комплексу в Індії. Колона була зведена в IX ст. до н.е., висотою близько 7 м та вагою 6,5 т. Особливістю колони є майже повне уникнення корозії.

Процеси корозії відбуваються внаслідок утворення ферум(III) оксигідроксиду у вологому повітрі за реакцією:

Але ця реакція перебігає довільно за умов наявності у залізі домішок вуглецю, кремнію, фосфору та сірки. Колона виготовлена з металу високої чистоти, а вміст Феруму у ній становить 99,7%. На сьогодні завдяки рентгеноструктурному аналізу відомий вміст інших елементів: Фосфору 0,114%, Карбону – 0,08%, Силіцію – 0,046%, Нітрогену – 0,032%, Сульфуру 0,006%. Це відповідає низьковуглецевій сталі, і завдяки такому складу колона не піддається корозії.

У деяких арабських легендах є згадки про зброярів, які не змогли виконати замовлення Бухарського емірату, згідно з наказом якого необхідно було виготовити «чудодійний меч» з «небесного каменю». За це вони поплатилися власним життям. Зброярі не знали, що метеоритне залізо (залізо

нікелевий сплав) кується лише холодним, а під час нагрівання стає крихким. До речі, у перекладі з шумерської «залізо» означає «те, що капнуло з неба».

Крім метеоритного заліза, у природі зустрічається залізо земного походження. На початку ХХ ст. біля Владивостоку знайдено самородний чавун, із вмістом Карбону 3,2%. Самородне залізо виявлено в місячному ґрунті. Воно не кородувало у вологому повітрі та не реагувало з киснем. Це пояснювалося тим, що поверхня металу тривалий час в умовах вакууму зазнавала електромагнітного випромінювання Сонця.

Латинська назва міді – *Cuprum*, походить від найменування острова Кіпр. Існує легенда, що богиня Афродіта вказала на цей острів, який славився своїми багатими покладами міді. Незважаючи на цей історичний факт, мідь широко зустрічається в самородному стані у значних розмірах. Так, у 1857 р. у США в районі Великих Озер знайдено мідний валун масою 420 т. Його частини, що виступають були відбиті ще кам'яними сокирами. На Степанівському руднику у Казахстані в 1858 р. знайдено самородок міді масою 842 кг, а у Кемеровській області – самородок масою 7 т.

Багато з мінералів міді мають яскраве забарвлення: ковелін CuS має блиск всіх кольорів веселки, мідний блиск (халькозин) Cu_2S – синювато-сталевого кольору, халькопірит CuFeS_2 – виблискує золотими вкрапленнями в породі, малахіт $\text{Cu}_2(\text{OH})_2\text{CO}_3$ – смарагдово-зеленого кольору, азурит $\text{Cu}_3(\text{CO}_3)_2(\text{OH})_2$ густо-синього.

У 1912 р. відбулася експедиція до Антарктиди, яку очолив англійський морський офіцер та дослідник Р. Ф. Скотт. Попри крижані умови відбувалося просування вглиб шостого континенту. Під час перепочинку члени експедиції намагалися зігрітися гарячим чаєм, але їх увагу привернув той факт, що олов'яні казанки, які раніше були сріблясто-білими, густо вкрилися сірими плямами.

Варто було стиснути такий казанок або ледь вдарити по ньому, як він розсипався в порошок. Експедитори везли із собою пальне в баках запаяних оловом, та на сильному морозі металеві баки почали розлазитися і пальне

вitekло. Вони вирушили назад у дуже поганому фізичному та моральному стані. Брак харчів та пального, виникнення цинги, відмороження та депресія, несприятливі погодні умови – вирішили долю експедиції.

Берилій – дуже рідкісний метал. В одній тонні порід його вміст складає до 3,5 г. Існує близько 30 мінералів Берилію, в основному силікати та алюмосилікати. Для одержання берилію використовують $\text{Be}_3\text{Al}_2(\text{SiO}_3)_6$ – берил, найбільш поширений мінерал, відомий з давнини. Різновиди берилу, забарвлені домішками деяких металів – напівдорогоцінне каміння.

Смарагди ціняться дорожче за алмази. Аквамарин – має колір морської хвилі, геліодор – золотий, морганіт – рожевий, фенакіт – винно-жовтий, даналіт жовтувато-червоно-коричневий. Але найкоштовнішим залишається смарагд. Обов'язковий атрибут царських прикрас. Слід також зазначити, що поряд з іншими коштовними каменями смарагди сяяли в булаві гетьмана Богдана Хмельницького.

З природної уранової руди добувають ізоотп ^{235}U , який використовується у якості пального для ядерних реакторів і у ядерній зброї. Його вміст у руді незначний, біля 10%, інші 90% містять нікчемне маленькі кількості ^{235}U та складаються здебільшого з ізоотпу ^{238}U . Тому застосовують технологічний процес збільшення частки ^{235}U в урані – збагачення.

Гонка озброєнь та створення ядерної зброї Р. Оппенгеймером під час Другої світової війни призвело до необоротних наслідків. Так, 6 серпня 1945 р., вранці американським бомбардувальником була скинута перша атомна бомба «Малютка» в центр японського міста Хіросіма. Вона містила 45 кг (критичну масу) ^{235}U . Це був перший випадок в історії людства, коли атомна зброя застосовувалася поза межами полігонів.

Грибоподібна хмара піднялася на висоту 18 км, а ударна хвиля знищила все на своєму шляху. З 250000 населення міста враз загинуло 89000. Вже після того, коли можна було, хай і частково, зрозуміти масштаби ураження, 9 серпня США скинули ще одну атомну бомбу «Товстун» на Нагасакі, миттєво позбавивши життя 60000 людей. З'явилося нове масове захворювання

променева хвороба. До початку 1950 р. кількість людей, які загинули від променевої хвороби в Хіросімі, становила 150000.

Наведені варіанти застосування методу навчальних проектів яскраво демонструють можливість реалізації інтегрованого підходу хімії з предметами суспільно-історичного циклу, не втрачають актуальності активних впроваджень у навчальний процес закладами загальної середньої освіти для забезпечення предметних та формування міжпредметних компетентностей учнів.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Горбокоть Юлія Вікторівна
викладач, спеціаліст вищої категорії
Лисичанський медичний фаховий коледж
м. Підгородне, Україна

Вступ./Introduction. Освітня система України на сучасному етапі вийшла на новий, якісний рівень надання освітніх послуг. Пропозиції та ініціативи уряду формують нові завдання, які піднімають рівень якості навчання та освіти на достатньо високий рівень, спонукають заклади освіти до залучення сучасних технологій в освітній процес. Активно триває стандартизація фахової передвищої освіти, заклади освіти стійко сприймають виклики сьогодення, адаптуються до воєнного стану та продовжують надання освітніх послуг в умовах збройної агресії.

Стійке спрямування України на євроінтеграцію, курс на реформування системи охорони здоров'я, нові вимоги соціуму до професіоналізму медичних працівників актуалізують потребу певного переформатування професійної підготовки. Сьогодні на медичного працівника середньої ланки покладено велику відповідальність у діагностично-лікувальному процесі. Моніторинг стану пацієнта, робота на сучасній медичній апаратурі, прийняття професійних рішень і здійснення висококваліфікованого догляду вимагають відповідного рівня теоретичних знань і практичних навичок.

Мета роботи./Aim. є визначення концептуальних засад формування основ професіоналізму майбутніх медичних працівників. Встановлення особливостей формування професійних компетентностей майбутніх медичних працівників у процесі фахової підготовки.

Матеріали та методи./Materials and methods. З теми дослідження проведений всебічний огляд та аналіз педагогічної та методичної літератури, нормативних джерел.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Під професіоналізмом медичних працівників слід розуміти інтегративну ознаку, що поєднує високий рівень: професійної компетентності й техніки проведення медсестринських процедур та маніпуляцій в усіх напрямках медицини, культури спілкування, відповідальності, надійності, толерантності, емпатійності; медсестринську майстерність; здатність орієнтуватися і приймати рішення в екстремальних клінічних ситуаціях.

Проблемі професійної підготовки майбутніх медичних працівників присвячували увагу Н. Андреева, Н. Касевич, А. Стрельникова. Професійні цінності фахівців, зокрема медичних сестер, досліджували О. Андрійчук, К. Куренкова та інші вчені.

Термін «компетентність» (лат. *competens* – відповідний, здібний) означає володіння теоретичними знаннями, практичними навичками та вміннями, професійним досвідом у певній галузі; це – сукупність знань та вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію.

Професійна компетентність – це: єдиний комплекс знань, умінь і навичок, психологічних особливостей (якостей), професійних позицій; сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності.

Основними критеріями формування професійних компетентностей майбутніх медичних працівників є:

1) мотиваційно-ціннісний (самотивація професійно-орієнтованої навчальної діяльності; сформованість внутрішніх мотивів досягнення успіху в майбутній діяльності; наявність системи життєвих і професійних цінностей);

2) когнітивно-професійний (сформована система теоретичних та технологічних знань з медсестринства; знання методів лікування та ролі медичного працівника у проведенні їх; готовність до оптимального застосування професійних знань і вмінь у стандартних та непередбачуваних клінічних ситуаціях);

3) операційно-діяльнісний (оволодіння технікою медсестринських

маніпуляцій; забезпечення ефективного догляду за хворими та кваліфікованого спостереження за станом їхнього здоров'я; професійна мобільність і володіння практичними навичками в усіх напрямках медицини);

4) результативно-рефлексивний (розвиток рефлексивності; потреба в саморозвитку та самоактуалізації; здатність до прогнозування результатів своєї діяльності).

В умовах соціально-політичних перетворень, відповідно до запитів суспільства висуваються нові вимоги до професіоналізму фахівців. Держава повинна забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до конкурентоспроможності на ринку праці. Особливо це стосується підготовки майбутніх фахівців з медсестринства.

У «Концепції розвитку вищої медичної освіти» зазначено, що розвиток та реформування національної системи охорони здоров'я потребує підготовки нового покоління висококваліфікованих медичних працівників, впровадження інноваційної діяльності в ринкових умовах, тому вкрай важливим є формування засад професіоналізму майбутніх медичних працівників на етапі їх навчання у фаховому коледжі.

Професіоналізм медичних працівників в епоху технологізації їхньої повсякденної практичної діяльності набуває нового сенсу та перспектив, водночас залишається важливим моральним фактором професійної співпраці з лікарем та взаєморозуміння з колегами й пацієнтами. Компетентність є своєрідним мірилом рівня професіоналізму особистості майбутнього медичного працівника, а високий рівень професіоналізму забезпечує успішність у професійній діяльності на користь громадянського суспільства.

Формування професійної компетентності майбутніх медичних фахівців багато вчених пов'язують з реалізацією міжпредметних зв'язків, що забезпечують професійну спрямованість навчання. Професійна компетентність визначається рівнем власне професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями людини, її мотивованим прагненням до безперервної самоосвіти та самовдосконалення.

Формування професійної компетентності медичних працівників середньої ланки – це свідомий, цілеспрямований процес розкриття особистістю своєї власної активності та індивідуальності, реалізація власних зусиль, розвиток особистісних і професійних якостей в обраній професії

З метою формування професійної компетентності майбутніх медичних працівників у процесі фахової підготовки необхідно акцентувати увагу на принципах взаємної співпраці, поєднанні професійних й особистісних рис, спрямуванні на фахову діяльність. Впровадження компетентнісного підходу як засобу модернізації змісту медичної освіти зумовлює визначення конкретного переліку і змісту ключових компетентностей випускників медичних фахових коледжів, які вказані в стандарті 223 Медсестринство; встановлення відповідності обов'язкових компетентностей з професійно-орієнтованим дисциплінам; формування переліку вибіркового дисциплін, що забезпечить розширення та розвиток додаткових компетентностей.

На основі аналізу теоретичних джерел щодо професійної підготовки майбутніх медичних працівників виокремлено основні складники професіоналізму (рис. 1).

Рис. 1. Сутнісні складники професіоналізму медичного працівника

Одним із основних методологічних підходів при формуванні професійних компетентностей майбутніх медичних працівників є системний підхід.

Основним завданням системного підходу є встановлення взаємозв'язків та взаємодоповнюваності структурних елементів у межах певної освітньої системи. В основу системного підходу покладено розгляд об'єктів дослідження як систем. Системний підхід уможливує врахування місця та ролі кожного елемента системи й цілісно вивчення існуючих взаємозв'язків між окремими компонентами та їх реальними проявами в структурі професіоналізму майбутніх медичних працівників.

Не менш важливим при формуванні професійних компетентностей є діяльнісний підхід, який передбачає врахування потреб, інтересів і здібностей кожного студента; визнання його самоцінності як активного носія досвіду професійного спілкування; сприяє розвитку у них здатності виконувати конкретні професійні дії, які ґрунтуються на визначених професійних знаннях та спеціальних практичних умінях. Діяльнісний підхід дозволяє моделювати зміст фахової підготовки майбутніх медичних працівників з позиції різноманітних видів професійної діяльності.

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини. Актуальність впровадження компетентнісного підходу вказує стійкий попит на особистість з розвинутим інтелектом, здатну конструктивно спілкуватися у багатофакторному світі, ефективно обробляти інформацію, продукувати ідеї, успішно вирішувати конкретні життєві та професійні проблеми.

Компетентнісний підхід передбачає активізацію професійно особистісного зростання майбутньої медичного працівника на основі оволодіння ним сукупністю професійних компетенцій, необхідних і достатніх для ефективного виконання фахових завдань. Компетентнісний підхід дозволяє ефективно взаємодіяти з професійним середовищем завдяки наявності необхідного фонду переживань, знань, відносин (атрибутів свідомості); виступає провідним регулятором професійного розвитку особистості; передбачає глибоке розуміння професійного середовища і свого місця в ньому.

Професійна компетентність фахівців з медсестринства має ґрунтуватися на професійному й особистісному досвіді, комплексі фахових знань, умінь та навичок. У сучасних умовах під час прийняття на роботу фахівців з медсестринства перевага надається тим із них, які:

- мають інноваційні професійні знання;
- здатні застосовувати ці знання на практиці;
- володіють професійними навичками;
- вирішують проблеми грамотно, кваліфіковано і в короткий термін;
- постійно вдосконалюють свій фаховий досвід;
- не вагаються брати відповідальність;
- відчувають себе часткою команди, в якій працюють.

Формування професійних компетентностей майбутніх медичних працівників залишається пріоритетним завданням медичних фахових коледжів. Підвищенню ефективності процесу формування професійних компетентностей майбутніх медичних працівників у процесі фахової підготовки сприяють такі організаційно-педагогічні умови як: систематичне оновлення нормативно методичної документації; впровадження інноваційних освітніх технологій та інтерактивних методів навчання; створення професійно-орієнтованого освітнього середовища шляхом адаптації його до специфіки фахової діяльності медичних працівників; вдосконалення педагогічної майстерності викладачів клініцистів коледжу; активізація процесу формування практичних умінь та навичок через імітаційне моделювання професійної діяльності.

Висновки./Conclusions. Викладачеві медичного коледжу необхідно пам'ятати, що медичний працівник сьогодні – це висококваліфікований фахівець, здатний виконувати лікувально-профілактичні завдання, розробляти план заходів із реалізації сестринської допомоги, оцінювати ефективність надання допомоги, здатний організувати заходи з надання невідкладної долікарської допомоги, профілактики захворювань та їх ускладнень. Саме на це має спрямовуватися підготовка майбутніх фахівців з медсестринства. У цьому контексті надзвичайно важливим є пошук нових шляхів формування

професійних компетентностей здобувачів освіти засобами новітніх педагогічних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Перспективи впровадження сучасних інновацій в освітню діяльність В. М. Запорожан, В. Й. Кресюн, О. П. Рогачевський, О. В. Чернецька // Медична освіта. – 2016. – № 3. – с. 73–77.
2. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – с. 12-28.
3. Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах / Л. Г. Селіхова, А. В. Лавренко, О. А. Борзих [та ін.] // Полтава, 2018. – с. 208-210.
4. Компетентнісний підхід у підготовці студентів медиків / М. М. Рожко, А. М. Ерстенюк, В. В. Капечук [та ін.] // Медична освіта. – 2016. - № 2. с. 102-107.

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ

Дем'янчук Ірина Миколаївна
Студентка ЦДУ ім. В. Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ. / Introductions. На сучасному етапі активно відбувається процес якісного оновлення освіти, посилюється її культурологічний, розвивальний, особистісний потенціал. Різні форми дослідницької діяльності активно впроваджуються в освітній процес сучасної школи. При цьому дослідницька діяльність учнів виступає як сучасна освітня технологія, що функціонально дозволяє реалізувати зміст освіти, орієнтований на розвиток суб'єктної позиції школярів (Г. Вергелес, О. Матюшкін, Л. Лідак, Г. Костюк, В. Моляко, Б. Теплов, С. Рубінштейн, Л. Виготський, О. Кульчицька тощо).

Сучасне суспільство потребує активної особистості, здатної до пізнавально-діяльної самореалізації, прояву дослідницької активності й творчості у розв'язанні життєво важливих проблем. Першооснови такої особистості необхідно закласти вже в дошкільному дитинстві (О. Поддяков, З. Михайлова, Л. Кларін, О. Герасимова, Н. Шумакова, І. Куліковська тощо).

Серед можливих засобів розвитку дослідницької активності дошкільників особливу увагу заслуговує дитяче експериментування. Розвиваючись як діяльність, спрямована на пізнання й перетворення об'єктів навколишньої дійсності, дитяче експериментування сприяє розширенню кругозору, збагаченню досвіду самостійної діяльності, саморозвитку дитини. Окремі аспекти дитячого експериментування отримали відображення в роботах М. Поддякова, О. Поддякова, О. Дибіної, І. Куліковської.

Мета роботи. / Aim. Висвітлити особливості розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування

Матеріали та методи./Materials and methods. Нами було здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури для з'ясування стану розробленості

досліджуваної проблеми; систематизація теоретичних та експериментальних даних, що дало змогу розробити методичні рекомендації щодо розвитку дослідницької активності дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментування.

Результати та обговорення./Results and discussion. Слово «активність» походить від латинського *activus* й означає діяльну участь в чому-небудь, енергійну діяльність [4].

Г. Костюк зазначає, що активність це «здатність змінювати навколишню дійсність у відповідності з власними потребами, поглядами, цілями. Активність як особливість особистості проявляється в енергійній, ініціативній діяльності, у праці, в навчанні, в суспільному житті, різних видах творчості, спорті, іграх тощо» [2, с. 61]. М. Лісіна, визначила три підходи до визначення поняття «активність»:

- активність як характеристика конкретної діяльності індивіда;
- активність як стан, протилежний пасивності, що розуміється як готовність до діяльності;
- активність як визначення ініціативності особистості.

Ще К. Ушинський звертав увагу на значення експериментування у розвитку розумових здібностей дітей, вважаючи, що використання нескладних експериментів дає дітям можливість досліджувати властивості й ознаки навколишніх об'єктів, що сприяє розвитку вміння самостійно думати та висловлювати свої думки.

В процесі експериментування у дітей формується вміння вивчати об'єкти, послідовно виділяючи закладені в них зв'язки та відносини. Важлива особливість цієї дитячої діяльності полягає в тому, що дитина сама шукає й створює проблемні ситуації. Дитяче експериментування носить креативний характер і стимулює формування креативної спрямованості особистості дитини. Отримані дані (О. Поддьяков, О. Князева, Т. Землянухіна, М. Веракса) показують, що участь в експериментуванні призводить до позитивних змін в особистості дитини. М. Поддьяков показав, що головний напрямок розвитку

пошукової діяльності дитини - власна дослідницька практика, яка найчастіше здійснюється в дитячому експериментуванні.

М. Поддяков описує два основних види пошукової діяльності дошкільників:

1) Діяльність, в якій активність йде від самої дитини, яка проявляє себе як суб'єкт діяльності, який ставить цілі й шукає шляхи та способи їх досягнення.

2) Діяльність, організована дорослим, який навчає дитину алгоритму дій в проблемній ситуації. Всі дії відбуваються без проб і помилок, дитина отримує результати, заплановані дорослим, відсутній самостійний пошук нових рішень [3].

Автор підкреслює особливу роль першого виду пошукової діяльності, де найбільш яскраво спостерігається мотивація, яка задовольняє потребу дитини в пізнанні нового; емоції, що зачіпають глибинні особистісні структури; можливість самостійного вивчення й перетворення об'єктів навколишнього світу, винахід нових способів впливу на предмети. Саме в ній проявляється пошукова діяльність дошкільників, яка набуває форми експериментування.

На думку багатьох дослідників, саме в діяльності експериментування дитина виступає як своєрідний дослідник, самостійно впливає різними способами на навколишні його предмети й явища з метою більш повного їх пізнання та опанування.

Дитяче експериментування важливе як для розвитку пізнавальних процесів і розумових операцій, так і для формування самостійності, визначення мети, здатності перетворювати предмети та явища для досягнення певного результату. Воно характеризується насиченістю емоцій, які зачіпають глибинні особистісні структури дитини.

Процес самостійного дослідження нових об'єктів захоплює дошкільників особливо сильно, коли вони можуть не тільки оглянути й обмацати ці об'єкти, а й перетворити, змінити їх з метою пізнання внутрішніх зв'язків і відносин.

Для дитячого експериментування характерна надзвичайна гнучкість, вона проявляється, коли в процесі діяльності дитина отримує несподівані результати

й внаслідок цього змінює напрямок діяльності. У міру отримання нових відомостей про об'єкт дитина може ставити перед собою нові, більш складні цілі й намагатися реалізувати їх. Так відбувається ускладнення й розвиток дій цілеутворення.

У дитячому експериментуванні найбільш потужно проявляється власна активність дітей, яка веде до розвитку самостійності й творчості. Ситуація експериментування дає дитині значні можливості для спілкування з однолітками та дорослими. При цьому дитина може виступати в ролі рівноправного партнера діяльності.

Важливу роль у формуванні дослідницької активності відіграють проби й помилки, які є обов'язковим і важливим компонентом дитячого експериментування. Наявність їх пояснюється тим, що для досягнення поставленої мети дитина намагається випробувати старі способи дій, комбінує й перебудовує їх в разі невдачі. Необхідність знаходження нових способів розв'язання завдання веде до розгортання пошукової діяльності, прояву дослідницької активності.

У процесі експериментування дошкільники долають страх здійснення помилки, яка розвиває сміливість мислення. Таким чином, діяльність експериментування несе в собі моменти саморозвитку дитини. Перетворення об'єкта виявляє його нові властивості, а нові знання про них дозволяють здійснювати нові, більш складні перетворення.

У процесі експериментування діти опановують дії з вимірювання, перетворення різних матеріалів і речовин, знайомляться з приладами (термометр, терези, дзеркало, магніт тощо.), вчаться використовувати пізнавальні книжки як джерело інформації.

Багато дослідників виділяють експеримент уявний й експеримент з реальними об'єктами (М. Поддьяков, О. Савенков, В. Давидов тощо). В. Кудрявцев зазначає, що у дошкільників обидві ці форми експериментування злиті одна з одною. Тільки до кінця дошкільного віку відбувається відносно виділення уявного експерименту в самостійний вид діяльності [1].

У роботах В. Маралова, І. Морозової, О. Поддьякова розглядається таке поняття як «соціальне експериментування», в процесі якого у дітей формуються моральні норми, еталони, зразки поведінки тощо.

Різні види дитячого експериментування здійснюють значний розвиваючий вплив на дітей. У роботах різних авторів (О. Запорожець, О. Леонтєв, Л. Венгер, М. Поддьяков, Ж. Піаже) відзначається, що в діяльності експериментування йде активне народження нових глобальних структур (це галузь стрімкого розвитку психіки дитини), які розширюють й поглиблюють цю галузь. Галузь глобальних психічних утворень виступає в органічній єдності з діяльністю експериментування, утворюючи єдину пошуково-творчу систему психіки.

М. Поддьяков підкреслює, що важливий факт полягає в тому, що експериментування має пронизувати всі сфери життя й діяльності дитини.

Висновки./Conclusions. Експериментування викликає у дітей інтерес до дослідження, стимулює їх до отримання нових знань. Експеримент, який самостійно проводиться дитиною, дозволяє їй створити власну модель бачення навколишнього світу, його предметів і явищ.

Важливу роль у формуванні дослідницької активності відіграють проби й помилки, які є обов'язковим і важливим компонентом дитячого експериментування. Наявність їх пояснюється тим, що для досягнення поставленої мети дитина намагається випробувати старі способи дій, комбінує й перебудовує їх в разі невдачі.

Необхідність знаходження нових способів розв'язання завдання веде до розгортання пошукової діяльності, прояву дослідницької активності. У процесі експериментування дошкільники долають страх здійснення помилки, яка розвиває сміливість мислення.

Таким чином, діяльність експериментування несе в собі моменти саморозвитку дитини. Перетворення об'єкта виявляє його нові властивості, а нові знання про них дозволяють здійснювати нові, більш складні перетворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кудрявцев В. Г. (1995) Ребенок-дошкольник: новый подход к диагностике творческих способностей. *Дошкольное воспитание*. №9-10. с. 52-59, с. 62-70.
2. Педагогическая энциклопедия: в 4-х томах. М., 1964. Т.1. 831 с.
3. Поддяков Н. Н. Проблемное обучение и творчество дошкольников. М.: Центр «Дошкольное детство» им. А. В. Запорожца, 1998. 28 с.
4. Советская энциклопедия. М., 1964. 831 с.

ОСНОВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИН ГУМАНИТАРНОГО ЦИКЛА В ОРГАНИЗАЦИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Еремеева Виорика Всеволодовна,
преподаватель 1 квалификационной категории
Кириченко Оксана Александровна,
преподаватель 2 квалификационной категории
Государственное образовательное учреждение
среднего профессионального образования
Промышленно-строительный техникум

Введение./Introductions.

В отличие от школьной системы образования в организациях начального и среднего профессионального образования осуществляется обучение учащихся на базе 9-11 классов, как по общеобразовательным, так и по профессиональным дисциплинам.

Таким образом, за 3-4 года обучения учащиеся получают общее и профессиональное образование.

Учреждениям НПО и СПО необходимо использовать разнообразные формы и методы в преподавание, находить разные подходы для того, чтобы уместить весь необходимый учебный материал в столь сжатые сроки.

Цель работы./Aim.

На современном этапе развития общества основным предназначением гуманитарного цикла становится гуманизация картины мира, способствующая поиску человеком пути и смысла жизни. В связи с этим методика преподавания должны быть ориентированы на гармонизацию традиционного и инновационного подходов к обучению.

Материалы и методы./Materials and methods.

Цель изучения дисциплин гуманитарного цикла видится в формировании представления о языке как духовной, нравственной и культурной ценности народа, многофункциональной знаковой системе, развивающей и

совершенствующей способность к грамотному речевому взаимодействию и социальной адаптации, готовности к профессиональной деятельности; средства самоорганизации и саморазвития, реализации личности, совершенствования общеучебных навыков, формирования речевой культуры и готовности к обучению.

Изучение базируется на основе компетентностного подхода, ориентированного на синтез языкового, речемыслительного и духовного развития человека, что способствует развитию и совершенствованию коммуникативной, лингвистической и культуроведческой компетенции при изучении любой темы. Особое значение придаётся изучению профессиональной лексики и терминологии соответственно профилю получаемого образования, формированию потребности обращения к справочной литературе.

Цель изучения дисциплин гуманитарного цикла — приобщение обучающихся к богатствам отечественной и мировой литературы, освоение знаний о современном состоянии литературы как науки и искусства, развитие способностей эстетического восприятия и оценки произведений, художественно воплощённых в них явлений жизни; воспитание убеждённости и возможности познания законов развития общества, нравственной позиции и речевой культуры.

Изучение дисциплин гуманитарного цикла предполагает дифференциацию уровней достижения поставленных целей; развитие интереса к будущей профессии, выбор произведений, где это допустимо, более соответствующих профилю получаемого образования, способствующих повышению мотивации и интереса к учебному труду.

При чтении и анализе художественных произведений как основной деятельности при изучении предмета предполагается освоение фундаментальных идей и нравственных ценностей, становление мировоззрения и миропонимания как основы для самопознания, общения с окружающим миром.

Предполагается проведение занятий разной направленности (по развитию речи, итоговые, исследовательского характера и др.): многообразные виды деятельности активизируют обучающихся, способствуют развитию мыслительных процессов, креативности, формируют умения анализа и оценки событий. Особое значение придаётся самостоятельной работе и формам контроля.

Результаты и обсуждение./Results and discussion.

К трудностям образования в данных учебных заведениях можем также отнести национальную составляющую и местность, из которой приходят обучаться студенты или учащиеся. В организациях СПО преобладают студенты из городов и являющиеся носителями родного языка. Что касается учреждений НПО, то учащиеся в основном преобладают из сельской поликультурной местности.

Выводы./Conclusions.

Кроме этого, зачастую в организации профессионального образования поступают абитуриенты, для которых родным языком является молдавский, украинский, гагаузский, болгарский и т.д. Следовательно, при подаче учебного материала необходимо учитывать и эти факторы.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК

1. Бегидова С. Н. Теоретические основы профессионально-творческого развития личности специалиста. С. Н. Бегидова. – Москва–Майкоп, 2001.
2. Гришанова Н. А. Развитие компетентности специалистов как важнейшее направление реформирования профессионального образования / Н. А. Гришанова // Квалиметрия в образовании: методология и практика: материалы X Симпозиума. Кн.6. – М.: Изд-во Исслед. центра проблем качества подготовки специалистов, 2002.
3. Исаев В. А. Образование: компетентностный подход / В. А. Исаев. Великий Новгород, 2005.

ІНТЕГРОВАНЕ ЗАНЯТТЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Жаданова Тетяна Іванівна
Студентка ЦДУ ім. В. Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Результати та обговорення Вступ. / Introductions. Аналіз досліджень та публікацій свідчить про актуальність даного дослідження та постійний науковий інтерес інтеграції в сучасній освіті. Інтеграція це досить складне та багаторівневе явище, яка привертає увагу великої кількості, які досліджують цю проблему в різних аспектах. Погляди на проблему інтеграції змісту освіти висвітлені у наукових працях: В. Безрукової, В. Андрущенко, Т. Браже, С. Гончаренка, Р. Гуревича, М. Прокоф'євої, І. Зязюна, О. Мариновської, М. Іванчук, М. Арцишевської та інших. Суттєвими в дослідженні питання інтегрованого підходу в системі освітнього процесу в закладі дошкільної освіти є праці науковців: К. Білої, І. Кіндрат, М. Лазаревої та ін.

Мета роботи. / Aim. Висвітлити важливість використання в сучасному ЗДО інтегрованих занять як засобу розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку

Матеріали та методи./Materials and methods. Нами було здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури для з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми; систематизація теоретичних та експериментальних даних, що дало змогу розробити методичні рекомендації щодо ролі інтегрованих занять у розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Результати та обговорення./Results and discussion. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «інтеграція» витлумачене як «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи» [2, с. 401].

На думку С. Клепко, інтеграція постає як механізм самоорганізації хаосу

знань, як внесення єдності та порядку в розчленований світ знань задля підвищення ефективності здобування та застосування знань на практиці [4].

Розвиток зв'язного мовлення дитини дошкільного віку є одним з найважливіших завдань в опануванні рідною мовою, оскільки саме у зв'язному мовленні реалізується провідна функція мови та мовлення комунікативна. Зв'язне мовлення вагоме для розвитку дошкільників, так як воно передбачає опанування багатим лексичним запасом, засвоєння дітьми мовних законів та норм (вивчення граматичної будови мови) та їх практичне застосування, вміння на практиці користуватися засвоєним під час занять мовним матеріалом, а саме вміння зв'язно, повно, послідовно та зрозуміло передати зміст тексту чи скласти самостійно зв'язну розповідь.

Т. Піроженко визначає інтегроване заняття як «основна форма організації освітнього процесу в ЗДО» та трактує його як «зовнішнє вираження цілеспрямованої, організованої елементарної пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку, яка спрямована на формування у дітей цілісного бачення світу. Одним з різновидів інтегрованих занять є бінарні заняття. Спільною ознакою для них є тема, а от відрізняються вони тим, що інформація з різних галузей знань розглядається окремими блоками. Для проведення таких занять зазвичай залучають асистентів (наприклад батьків, музичних керівників тощо) [5, с. 5].

Проведення інтегрованих занять забезпечують більш ефективне формування у дітей компетентностей та програмних результатів, які передбачено Базовим компонентом дошкільної освіти. Інтегровані заняття мають на меті формування у дітей цілісної картини світу, можуть посилити виховну спрямованість змісту занять, а також сприяють розвитку пізнавальної активності дошкільників. Вихователю, вибираючи для дітей зміст інтегрованих занять треба враховувати схильності, інтереси, бажання та здібності дошкільників, то ж виділити мотив діяльності дітей. Якщо діяльність дітей умотивована, то вона буде більш результативна, так як сприяє розвитку інтересів та здібностей кожного дошкільника. За допомогою інтегрованих

заняття діти можуть реалізувати інтелектуальні, а також творчі можливості, розвивають зацікавленість дошкільників.

Учені (А. Богуш, Н. Гавриш) виокремлюють такі способи поєднання зображувальної діяльності, мовлення й художнього слова:

– словесне малювання, коли педагог під час сприймання поетичного тексту, пейзажної лірики показує дітям приклад художнього опису явищ природи, предметів та об'єктів довкілля;

– коментар зображеного, коли вихователь спонукає дітей до вербалізації власних художніх переживань, висловлення думок, які віддзеркалено в малюнках, картинках, репродукціях, обраних дітьми;

– мовлення-акомпанемент, коли в процесі малювання діти супроводжують зображувальні дії активним мовленням, неначе акомпанують собі, доповнюють те, що не можна через технічні причини зобразити на аркуші, стимулюють свої дії, розгортають ідеї;

– штрих-мовлення, що будується за законами, які не властиві для зв'язного висловлювання; посиленню інтересу до художнього слова сприяє також ілюстрування дітьми власних зв'язних висловлювань, які від того стають більш виразними, повними.

Продуктивну діяльність, зокрема образотворчу, дитина виконує з певним матеріалом. Кожного разу втілення задуму відбувається за допомогою різних образотворчих засобів, у різному матеріалі («будиночок» з кубиків і «будиночок» на малюнку). Завдяки цьому в моделі з реального предмета можна виокремити, узагальнити важливі ознаки, що сприяє розвитку категоріального сприйняття.

Як бачимо, образотворча діяльність як різновид художньої має величезний естетично-художній потенціал у стимулюванні мовленнєвої активності дошкільників. У процесі образотворчої діяльності створюються умови для розвитку естетичної «чутливості», що полягає у здатності сприймати, відчувати, розуміти прекрасне; причому по-своєму, не таке, як інші, індивідуально. Саме неповторність в усьому, що відбувається в дошкільній,

закладає основи для вироблення індивідуальної картини світу дитини в процесі створення виразних художніх образів, моделювання образу «Я», формування «Я-концепції» творця. Художній потенціал образотворчої діяльності забезпечує естетичне освоєння світу засобами образотворчого мистецтва – кольором, розміром, лінією, композицією, ритмом тощо [55]. Зазначимо, що в дослідженні задіяно такі типи зв'язних висловлювань дітей: мовлення–пояснення, мовлення–повідомлення, мовлення–планування, мовлення–констатація, мовлення–коментар, мовлення–оцінні судження та описові творчі розповіді.

За словами А. Богуш, образотворчо-мовленнєва діяльність – це вид художньомовленнєвої діяльності, у якій мовленнєві дії підпорядковано меті й змісту образотворчої діяльності дитини для її збагачення, спрямування, стимулювання й коментування. Образи, створені засобами кольору, лінії, форми, композиції, стають цільними, яскравішими в опосередкуванні мовленням. Те, чого немає в дитячому малюнку, легко й природно можна замінити, доповнюється, «домалювати» засобами мовлення. І навпаки, невміння дібрати потрібні слова в естетичних переживаннях, що переповнюють дитину, спричиняє їх заміну найдоступнішими їй засобами: жестами, звуконаслідуванням, фарбами, глиною, олівцями, рухами тощо. Складена дитиною казка оживає, набуває додаткових можливостей вираження в ілюструванні її змісту [1, с. 544].

Ефективним засобом розвитку творчості дошкільників є театралізована діяльність. Зокрема Н. Водолага досліджувала специфіку навчання дітей творчого розповідання в театралізованій діяльності, з'ясування місця театралізованої діяльності в навчанні творчого розповідання дітей старшого дошкільного віку [3, с. 3–4]. У її праці творче розповідання у дослідженні названо вищим виявом дитячої творчості в мовленнєвій діяльності, а також схарактеризовано як процес «самостійного складання дитиною оригінального тексту (сюжету), логічно побудованого й викладеного у відповідній словесній формі» [3, с. 12]. Учена вважає театралізовану діяльність художньою «пов'язаною зі сприйманням творів театрального мистецтва, відтворенням у

зв'язному мовленні набутих уявлень, вражень, почуттів і реалізованою в ігровій формі» [3, с. 12]. На думку Н. Водологи до педагогічних умов, від яких залежить ефективність процесу навчання творчого розповідання в театралізованій діяльності, належать такі: взаємозв'язок літературно мовленнєвого, мовленнєвотворчого та театральньо-ігрового напрямів роботи; комплексне розв'язання мовленнєвих завдань; поєднання різних типів та видів занять; інтеграція різних видів дитячої художньої діяльності; «занурення дітей в активну театралізовану діяльність на основі інформаційно-змістової обізнаності; забезпечення адекватного використання театралізованої діяльності в освітньо-виховному процесі та доцільної частотності планування різних її видів; особиста зацікавленість вихователя в окресленому виді дитячої діяльності» [3, с. 13].

Висновки./Conclusions. Інтеграція виконує функцію механізму гуманізації процесу навчання та сприяє формуванню в школярів цілісного погляду на світ. Одним із напрямів удосконалення процесу навчання дослідники вважають його побудову на основі інтегрованого змісту кількох навчальних дисциплін, об'єднаних однією темою. Образотворча діяльність як різновид художньої має величезний естетично-художній потенціал у стимулюванні мовленнєвої активності дошкільників. У процесі образотворчої діяльності створюються умови для розвитку естетичної «чутливості», що полягає у здатності сприймати, відчувати, розуміти прекрасне; причому по-своєму, не таке, як інші, індивідуально.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. (2007) Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : [підручник] За ред. А. М. Богуш. К. : Вища школа. 542 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2001) Ірпінь : ВТФ «Перун». –1440 с.
3. Водолага Н. В. (2001) Навчання розповідання дітей старшого

дошкільного віку в театралізованій діяльності: автореф. дис.... канд. пед. наук
13.00.02 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2001. 20 с.

4. Клепко С. Ф. (1998) Інтегративна освіта і поліморфізм знання.
Київ–Полтава–Харків : ПОПОПП. 360 с.

5. Піроженко Т. О. та ін. (2016) Методичний посібник до парціальної
програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей віком від 4
до 6-7 років «Вчимося жити разом». К. : Алатон. 112 с

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТУ ТА ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ НА ДОСТУПНІСТЬ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ

Жилкіна О. І.,

викладач

Шатохіна Г. Я.

Викладач

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Вступ. Цифрові технології привнесли нові можливості в галузь класичної музики, змінивши способи композиції, аранжування та запису. Це призвело до трансформації творчого процесу та відчинило двері для створення більш складних, експериментальних композицій. У цій статті ми розглянемо, як цифрові технології змінили можливості створення музики, розширивши звуковий спектр та вдихнувши нове життя у творчі процеси.

Мета роботи. Активне використання комп'ютерних технологій у музичній практиці набуло значного поширення за останні двадцять років в Україні. Музична композиція та виконавство, музикознавча та музично-педагогічна діяльність є сферами сучасного музичного мистецтва, які пов'язані з використанням електронних технологій.

Українських композиторів Л. Колодуба, А. Гайденка, О. Щетинського, С. Пилютікова, І. Гайденка, О. Грінберга та інших поєднує використання нотних редакторів у процесі творчості. Однією з ключових змін, викликаних цифровими технологіями, є поява віртуальних інструментів та семплювання. Раніше композитори та аранжувальники були обмежені доступністю та обмеженою кількістю реальних інструментів. Однак завдяки віртуальним інструментам, які емулюють звуки реальних музичних інструментів, музиканти отримали можливість розширити звуковий спектр та створювати композиції з багатшими та різноманітними аранжуваннями. Наприклад, симфонічний оркестр, що з віртуальних інструментів, може відтворювати звук цілого оркестру з високим рівнем реалізму. Це відкриває нові обрії для композиторів

та дозволяє їм втілювати свої музичні ідеї повною мірою.

І. Гайденок визначає процес роботи композитора з комп'ютером як якісно новий етап креативного мислення, що на ньому значно поліпшується результат пророблення композитором музичної фактури, розширюються форми існування музичного твору тощо.

Семплірування також відіграє важливу роль у зміні процесу творчості в класичній музиці. Ця техніка дозволяє музикантам використовувати готові аудіозаписи фрагментів музичних інструментів або звукових ефектів та вставляти їх у свої композиції. За допомогою семплювання музиканти можуть створювати унікальні звукові комбінації, додавати незвичайні елементи та експериментувати з аранжуванням. Це відкриває двері для створення більш сучасних, інноваційних та експериментальних класичних композицій, залучаючи нових слухачів та надаючи жанру свіжого повітря.

Однією із значних переваг цифрових технологій є можливість запису класичної музики з високою якістю звуку. Раніше для створення якісного студійного запису були потрібні дороге обладнання та спеціальні студії. Однак з появою цифрових аудіоінтерфейсів та програмного забезпечення для запису музиканти тепер можуть створювати професійні записи прямо в домашніх умовах. Це не тільки робить процес запису більш доступним і зручним, але дозволяє музикантам експериментувати зі звуковими ефектами, мікшуванням і мастерингом, щоб досягти бажаної звукової якості.

Крім того, цифрові технології надають музикантам можливість працювати незалежно від географічного розташування. Завдяки інтернету та спеціалізованим програмам для обміну файлами та спільної роботи над проектами музиканти можуть створювати композиції за участю артистів з усього світу. Це розширює межі співробітництва та відкриває нові можливості для взаємодії між музикантами, що сприяє появі унікальних та оригінальних творів.

Однак, незважаючи на всі переваги, які цифрові технології приносять класичній музиці, вони також викликають деякі питання та дебати. Деякі

критики вважають, що використання віртуальних інструментів та семплювання може штучно замінити живе виконання та обмежити виразність музики. Крім того, виникає питання про збереження автентичності та унікальності класичного виконавства в епоху, коли все більше композицій створюється та записується з використанням цифрових технологій.

В епоху цифрових технологій інтернет та розвиток цифрових платформ привнесли нову еру доступності та популяризації класичної музики. Раніше класична музика була доступна в основному через радіо, платівки та концертні виступи, що обмежувало її поширення та залучення до неї широкою аудиторії. Однак з появою інтернету та розвитком цифрових платформ класична музика стала більш доступною та популярною.

Одним із ключових факторів демократизації класичної музики є інтернет. З появою високошвидкісного інтернету музичні записи стали доступними для потокової передачі та скачування. Це означає, що будь-який користувач з доступом до Інтернету може легко знайти та прослухати широкий спектр класичної музики, включаючи як відомі твори, так і менш відомі композиції. Завдяки цьому класична музика стала доступною для всіх, незалежно від місця проживання, соціального статусу або фінансових можливостей.

Цифрові платформи також відіграли важливу роль у демократизації класичної музики. Сервіси потокової музики, такі як Spotify, Apple Music, YouTube Music та інші, надають величезні музичні бібліотеки, включаючи великі колекції класичної музики. Користувачі можуть легко виявляти нових композиторів, виконавців та альбоми, створювати власні плейлисти та ділитися своїми відкриттями з іншими. Це не тільки сприяє популяризації класичної музики, а й допомагає урізноманітнити її аудиторію.

Крім того, соціальні медіа-платформи, такі як YouTube, Instagram і Facebook, відіграють важливу роль у популяризації класичної музики. Музиканти та оркестри активно використовують ці платформи для поширення своєї творчості, виступів та концертів. Відеозаписи виступів, майстер-класи та інтерв'ю з музикантами стали доступними широкій аудиторії, що дозволяє

людям отримати унікальний погляд на світ класичної музики та розширити свої знання та інтереси.

Демократизація поширення класичної музики через інтернет та цифрові платформи також сприяє появі нових артистів та колективів. Молоді талановиті музиканти, які раніше стикалися з труднощами у просуванні своєї музики, тепер можуть використовувати інтернет та соціальні мережі для самостійного розповсюдження своїх записів та отримання визнання. Це призводить до більш широкого розмаїття класичної музики, включаючи сучасні інтерпретації та експерименти, які раніше були недостатньо представлені.

Однак, незважаючи на всі переваги інтернету та цифрових платформ, існують і деякі виклики. Наприклад, у величезному потоці доступної музики може бути складно орієнтуватися та знаходити якісні записи. Також важливо відзначити, що деякі аспекти класичної музики, такі як атмосфера живого виступу та відчуття присутності на концерті, не завжди можуть бути повністю передані через цифрові формати.

Висновки. Цифрові технології привнесли революційні зміни в процес творчості в класичній музиці. Віртуальні інструменти та семплювання дозволили розширити звуковий спектр, створювати більш складні та експериментальні композиції, а також полегшили процес запису та спільної роботи. Інтернет та цифрові платформи значно змінили доступність та популяризацію класичної музики. Вони демократизували поширення, роблячи її доступною всім, і сприяли різноманітності музичного контенту. Музиканти та колективи отримали нові можливості для самостійного просування та розширення аудиторії. Однак, важливо враховувати та зберігати баланс між цифровими технологіями та живим виконанням, щоб зберегти автентичність та виразність, передати все багатство та емоційність класичної музики. Зрештою, цифрові технології надають музикантам нові можливості для творчості та вносять свіжий вітер у світ класичної музики. Однак важливо зберігати баланс між цифровим простором та традиційними формами виконання.

ФОРМУВАННЯ ІГРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Зімакова Лілія Василівна

к. пед. н., доцент

Гречко Анастасія Олександрівна

здобувачка освіти другого (магістерського) освітнього рівня

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Вступ. Розвиток української держави вимагає підвищеної уваги до пошуку перспективних підходів до вирішення проблем гуманізації освітнього процесу, стимулювання пізнавальної активності здобувачів освіти, накопиченню досвіду інтерактивної діяльності. Перед суспільством постає завдання виховання компетентної людини, яка у своїй діяльності зважатиме на інтереси інших, цінуватиме особистість оточуючих, реалізує себе як кваліфікований фахівець.

Закон України «Про освіту» спрямовує на всебічний розвиток особистості, її соціалізацію, формування у процесі навчання ключових компетентностей.

Відповідно до «Базового компонента дошкільної освіти. Нова редакція» (2021) компетентності формуються у просторі освітніх напрямів роботи закладу дошкільної освіти через організацію педагогом базових видів діяльності, у ході яких збагачується досвід дитини, та реалізуються як особистісне надбання дитини за підтримки батьків в умовах сімейного виховання. *Компетентності* виражаються як динамічна комбінація цінностей та ставлень, знань, умінь і навичок, які визначають здатність скористатися знаннями або шукати інші знання, що й характеризує важливішу життєву компетентність, здатність особи успішно розв'язувати життєві проблеми, провадити подальшу навчальну та професійну діяльність, здобувати освіту впродовж життя. Сформована життєва компетентність базується та характеризується через сформовані *базові якості*:

критичне мислення, партнерство, креативність, комунікативність, емоційний інтелект, самостійність, відповідальність, чуйність та ін.

Проблема формування компетентної особистості є предметом глибокого й різнобічного дослідження таких науковців: Е. Свенік, Р. Данон, П. Вогеліус, П. Врігнод, Дж. Пешар, М. Норріс, Ф. Келлі, Дж. Саккен, П. Трієр, Д. Міллер та інші. Значну увагу вивченню особливостей формування компетентностей здобувачів дошкільної освіти приділяють такі українські науковці: А. Богуш, Г. Беленька, О. Брежнева, Н. Гавриш, К. Крутій, О. Косенчук, О. Рейпольська та інші. У їх наукових доробках ідеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості дошкільника, при цьому увага акцентується не на сумі завчених знань, а на здатності діяти в різноманітних проблемних ситуаціях, застосовувати набуті знання. Автори Стандарту дошкільної освіти визначають ключові для дошкільної освіти компетентності дитини (рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) та інші, що наскрізно влітаються в освітній процес початкової школи та реалізуються впродовж життя.

Мета – вивчити особливості формування ігрової компетентності здобувача дошкільної освіти.

Матеріали та методи. Для вирішення мети застосовувалися такі теоретичні методи дослідження як аналіз наукової літератури з метою визначення стану розробленості проблеми дослідження; аналіз та узагальнення досвіду роботи науковців та практиків з метою вивчення і порівняння різних поглядів на обрану проблему; синтез, систематизація, порівняння і узагальнення з метою уточнення базових понять дослідження.

Результати та обговорення. Визнання української дошкільної галузі як сучасної, науково обґрунтованої та методично забезпеченої ланки освіти

потребує утвердження цих позицій відповідно до міжнародних стандартів якості освіти. Ключовим поняттям у критеріях оцінки ефективності та якості освіти виступає категорія сформованих у дитини компетентностей, що вказують на можливість активно проявляти особистісні надбання в різних самостійних та організованих за підтримки дорослого видах діяльності. Ключова категорія компетентності та характеристика її вікових особливостей стали предметом ретельного аналізу в основних нормативних документах.

Компетентність, як зазначають науковці А. Харківська, Л. Петриченко, це володіння здобувачем освіти відповідною компетенцією, включаючи його особистісне ставлення до предмета діяльності, це вже усталена якість особистості здобувача освіти і мінімальний досвід діяльності у даній сфері. Компетенція характеризується як готовність людини до мобілізації знань, умінь, зовнішніх ресурсів для ефективної діяльності в конкретній життєвій ситуації.

О. Овчарук зазначає, компетентність є умовою розвитку і набуття зрілої форми думок, мотивів, цінностей, спрямованості особистості, яка прагне зростати діючи, реалізувати власний творчий потенціал, проявити свої здібності, набути авторитету. Це свідчить про мотиваційно-спонукальну функцію компетентності, яка активізує пізнавальну та інтелектуальну діяльність. Це виявляється в інтересі і засвоєнні особою накопичених людством знань, розширенні особистістю освіченості, кругозору, ерудиції, націлених на перспективний розвиток. Це гностична функція. Відбиття отриманих знань в практичній діяльності у вигляді умінь і навичок визначає діяльнісну функцію компетентності в структурі особистості.

Розглянемо більш детально одну з основних компетентностей – ігрову. Провідною діяльністю дитини дошкільного віку є ігрова діяльність. Саме завдяки їй відбувається становлення основних психічних процесів. Ігрова ж компетентність характеризується як здатність здобувачів дошкільної освіти до вільної, емоційно насиченої, спонтанної активності з власної ініціативи, в якій реалізується можливість застосування наявних і освоєння нових знань та

особистісного розвитку через прагнення дитини до участі в житті дорослих шляхом реалізації інтересів у ігрових та рольових діях в узагальненій формі.

Ігровий процес як зона найближчого розвитку здобувачів дошкільної освіти вимагає збагаченого ігрового середовища і педагогічного супроводу дорослих, і тому класифікація ігор відображає ступінь активності та свободи дитини в організації ігрової діяльності.

Гра відіграє ключову роль у житті дитини дошкільного віку, і необхідно, безсумнівно, визнати самоцінність вільної гри здобувачів дошкільної освіти в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Сформованість ігрової компетентності виявляється у емоційно ціннісному ставленні, сформованості знань на набутих навичок.

Емоційно-ціннісне ставлення характеризується як виявлення стійкого інтересу та захоплення ігровою діяльністю, зацікавленості до реальних та уявлюваних ігрових подій, ігрового перевтілення та створення ігрових задумів, ситуацій, сюжетів та ігрових ролей. Здобувач дошкільної освіти мотивований на цінності групової єдності і взаємопорозуміння у грі. Здобувач дошкільної освіти відповідально ставиться до вибору та виконання ігрової ролі; відтворює свої життєві враження у рольовій грі, використовуючи виразні засоби; виявляє повагу до думки іншого, емоційно реагує на зміни у правилах гри, демонструє інтерес до ігор інших дітей, комунікує та креативно вирішує ігрові проблеми.

Сформованість знань, здобутих при формуванні ігрової компетентності, характеризується як наявність уявлення про різні види ігрової діяльності, види та назви ігор, у які можна пограти; знає дії у творчих іграх та в іграх з правилами; вміє залучати та приймати партнерів до спільної гри; обирає безпечне місце та атрибути для гри; знає зміст сюжетно-рольових, конструкторсько-будівельних, дидактичних, словесних, настільно-друкованих, рухливих зі співом і діалогом, режисерських, театралізованих, українських народних іграх; демонструє сформованість рольових способів поведінки; свідомо використовує норми та етикет спілкування в іграх; розуміє, як використовувати предметно-ігрове середовище для гри; знає ігри та іграшки в

садочку та вдома, використовує їх у самостійних іграх; втілює свої життєві враження; встановлює причини та наслідки вдалої та невдалої гри; усвідомлює себе активним учасником ігрової діяльності.

Навички, здобуті при формуванні ігрової компетентності, характеризуються як ініціація і організація ігор з іншими дітьми за власним вибором. Здобувач дошкільної освіти самостійно обирає тему для гри, моделює явища реального життя, розвиває сюжет на основі досвіду та знань, прикладах дорослих, із літературних творів і казок, дотримується правил рольової взаємодії. Здобувач дошкільної освіти разом із іншими дітьми облаштовує ігрове середовище та самостійно чи з незначною допомогою розподіляє ролі. Дотримується правил гри до її закінчення та стежить, щоб усі учасники їх виконували.

Здобувач дошкільної освіти уміє підпорядковувати власні дії ігровим задумам, приймати пропозиції інших дітей та узгоджувати їх з усіма учасниками ігрового процесу, використовувати в іграх різні іграшки відповідно до її змісту або предмети-замінники; конструювати ігрове поле за допомогою різних предметів та матеріалів згідно з темою.

Також здобувач дошкільної освіти уміє налагоджувати партнерські стосунки завдяки діалогічному спілкуванню на основі ігрового задуму, рольової взаємодії або особистих уподобань, проявляє товариськість, толерантність, зважає на думку інших, стримує агресивні прояви, конструктивно розв'язує конфлікти, радіє спільному успіху, дотримується норм та етикету спілкування, висловлює у делікатній формі своє непогодження з пропозиціями ровесника, його діями із розподілу ролей, іграшок, обов'язків. Для реалізації тієї чи іншої ролі широко використовує різні засоби виразності, ділиться з дорослими та однолітками враженнями після гри.

Здобувач дошкільної освіти адекватно оцінює результати власних дій та дій товаришів по команді, виявляє взаємну прихильність, надає перевагу грі як провідній діяльності; використовує власний досвід для створення ігор; здатен гратися самостійно та з однолітками, виявляє вміння залучити до гри партнерів;

намагається творчо розвивати сюжет або придумувати ігри.

Формування ігрової компетентності здобувачів дошкільної освіти відбувається за реалізації таких організаційно-педагогічних умов: щоденне передбачення часу для вільних ігор здобувачів дошкільної освіти, в тому числі сюжетно-рольових; створення «зони свободи» для кожної дитини розвивального предметно-ігрового середовища; використання опосередкованих форм керування грою та здійснення педагогічного супроводу; заохочення здобувачів дошкільної освіти до вияву ініціативності під час гри.

До створення в закладах дошкільної освіти організованого, педагогічно доцільного, розвивального предметного середовища висуваються певні вимоги, обумовлюються основні підходи та принципи його облаштування: проблемна насиченість, тематичність; доступність, зручність, безпечність розміщення; відкритість до активного добудовування дитиною; діалогічний спосіб функціонування; незавершеність; багатофункціональність; пристосованість до потреб спільної діяльності здобувачів дошкільної освіти та дорослих.

Висновки. У сучасному українському суспільстві постає завдання впровадження компетентнісного підходу у галузі освіти, нових методик та технологій навчання, нового підходу до підготовки здобувачів освіти з точки зору не як набору знань, умінь та навичок, а як набору компетенцій.

Ігрова компетентність – це здатність здобувачів дошкільної освіти до вільної емоційно насиченої спонтанної активності з власної ініціативи, у якій реалізується можливість застосування наявних і засвоєння нових знань та особистісного розвитку через прагнення дитини до участі у житті дорослих шляхом реалізації інтересів у ігрових та рольових діях в узагальненій формі.

Здійснення педагогічного супроводу ігрової діяльності здобувачів дошкільної освіти передбачає планомірне збагачення їх життєвого досвіду; своєчасне вивчення ігрового середовища з урахуванням збагаченого життєвого досвіду; спільні навчальні ігри педагога з дітьми, спрямовані на передачу дітям ігрового досвіду, ігрових умінь; спілкування дорослого з дітьми в процесі гри, спрямованої на спонукання і самостійне застосування дітьми нових способів

вирішення ігрових завдань, на відображення в грі нових сторін життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33.
2. Зімакова Л. В. Виховання комунікативно-мовленнєвих мотивів дошкільників. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. Харків, 2017, Випуск № 56, С. 136-148.
3. Зімакова Л., Крамаренко В. Сучасна дитяча книга як мистецько-ігровий матеріал формування креативності дітей дошкільного віку. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. Випуск. 26. С.78-83.
4. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу : стратегічні перспективи міжнародної спільноти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та міжнародні перспективи*. Колективна монографія / під заг.ред. О. В. Овчарук. К.: К.І.С., 2004. – С. 6-16.

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: РОЛЬ ДИЗАЙНУ ДЛЯ ІННОВАЦІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Кравченко Марія Сергіївна

<https://orcid.org/0009-0002-4036-1743>

Викладач кафедри мультимедійного дизайну
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ

Вища освіта стоїть перед постійними викликами та змінами, зокрема через розвиток технологій, швидкозмінність суспільства та зростаючі очікування студентів. Щоб відповісти на ці виклики та надати студентам якісну освіту, вища освіта повинна зазнати суттєвих трансформацій у навчальному процесі. Ця трансформація неможлива без активного використання дизайну як інструмента для створення інновацій у вищій освіті.

Сучасний світ вимагає від вищої освіти не лише передавати знання, але й формувати студентів як креативних мислителів, здатних до аналізу та розв'язання складних завдань, які можуть адаптуватися до оточення. Дизайн, як процес, що спрямований на створення та оптимізацію продуктів, послуг та процесів, стає ключовим інструментом для досягнення цих цілей у вищій освіті.

Ця стаття розглядає роль дизайну в трансформації навчального процесу в вищій освіті і його вплив на студентів та педагогічні практики.

Подальший розвиток вищої освіти обов'язково вимагатиме нових підходів і стратегій, і дизайн має потенціал стати поштовхом для змін, що допоможуть вищій освіті залишатися актуальною і ефективною в умовах постійних змін у сучасному світі.

Метою статті є вивчення і обговорення ролі дизайну в трансформації навчального процесу в вищій освіті та його впливу на розвиток інноваційного мислення серед студентів. Ця стаття спрямована на розкриття потенціалу дизайну для змін у вищій освіті та створення підґрунтя для подальших досліджень та розвитку дизайн-підходів у сфері освіти.

Дослідження статті полягає в детальному вивченні та аналізі інформації та доказів, які представлені в статті, з метою отримання глибшого розуміння предмету статті і відповіді на поставлені питання або досягнення мети статті.

Вища освіта переживає період трансформації, завдяки науковим відкриттям, технологічному прогресу та потребам суспільства. У цьому контексті ключовою є здатність університетів адаптуватися до змін та надавати студентам сучасні та ефективні освітні можливості. Одним із головних інструментів, які допомагають в цьому процесі, є дизайн.

Традиційна модель вищої освіти, заснована на лекціях та підручниках, поступово відступає перед новими вимогами. Сучасний студент - це активний учасник навчального процесу, який очікує більше від університету, ніж просто знань. Це передбачає навички критичного мислення, розвиток креативності та здатність до розв'язання складних завдань.

У цьому контексті, роль дизайну виявляється важливою. Дизайн не обмежується лише створенням естетично привабливих речей. Він також стосується створення ефективних процесів, вирішення проблем та задач. Дизайн-мислення, яке активно використовується у бізнесі та освіті, може бути застосованим і в контексті вищої освіти.

Дизайн стимулює активне навчання, де студенти беруть активну участь у процесі навчання, розв'язуючи реальні завдання та проблеми.

Дизайн-мислення сприяє розвитку креативності, що є важливою якістю для інноваційного мислення. Цей підхід допомагає вирішувати реальні проблеми, з якими стикається сучасне суспільство, надаючи студентам практичні навички.

Дизайн сприяє співпраці між різними дисциплінами, що сприяє появі нових ідей і підходів. Він допомагає впроваджувати сучасні технології в навчальний процес, роблячи його більш ефективним та доступним.

Декілька університетів вже впровадили дизайн-підходи у своїх програмах. Наприклад, деякі навчальні заклади впроваджують дизайн-мислення у навчальні плани, створюючи курси, де студенти вирішують

реальні соціальні проблеми. Інші активно використовують технології та інтерактивні методи для залучення студентів до навчання.

Це важливий крок у розвитку вищої освіти і підтвердження ролі дизайну в інноваціях навчання. Перш за все, інтеграція дизайн-мислення в навчальні програми дозволяє студентам розвивати важливі навички, такі як креативність, емпатія, співпраця та проблемно-орієнтоване мислення.

Створення курсів, де студенти активно займаються вирішенням реальних соціальних проблем, надає їм можливість набути практичний досвід та зрозуміти, як їхні знання та навички можуть бути застосовані у реальному житті. Це робить навчання більш важливим та мотивуючим для студентів.

Застосування технологій та інтерактивних методів навчання також є важливим аспектом трансформації вищої освіти. Це дозволяє створити більш динамічне та залучальне навчальне середовище, де студенти можуть взяти активну участь у своєму навчанні та розвитку.

Однак важливо наголосити, що цей процес є динамічним та постійно розвивається. Тому важливо продовжувати дослідження та розвиток дизайн-підходів у вищій освіті та обмінюватися передовими практиками для забезпечення найвищої якості навчання та підготовки студентів до майбутнього.

Висновок Зміна парадигми вищої освіти вимагає нових інструментів та підходів. Дизайн виявляється ключовим інструментом для трансформації навчального процесу та підготовки студентів до вимог сучасного суспільства. Інновації в вищій освіті потребують творчого та дизайнерського підходу, який сприяє розвитку креативності, критичного мислення та інноваційного потенціалу студентів. Дизайн не лише сприяє активному навчанню, розвитку креативності та інноваційного мислення, але й дозволяє створювати навчальне середовище, яке забезпечує практичну реалізацію отриманих знань. Впровадження дизайн-підходів у вищу освіту допомагає студентам розвивати навички, які є критичними для їхнього майбутнього успіху у сучасному світі.

Приклади успішного впровадження дизайну в вищу освіту свідчать про

те, що ця трансформація можлива та дієва. Важливо продовжувати дослідження та розвиток цього напрямку, а також сприяти обміну ідеями та передовими практиками між університетами та освітніми установами. Тільки таким чином вища освіта зможе відповідати викликам сучасності та готувати студентів до інноваційного та змінного світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kathryn Best "Design Management: Managing Design Strategy, Process, and Implementation" 2006. с. 12-26 [мова англ.].
2. Stanford University має інститут дизайну "d.school" веб-сайт. URL: <https://dschool.stanford.edu> [мова англ.].
3. Massachusetts Institute of Technology (MIT) веб-сайт. URL: <https://www.mit.edu> [мова англ.].
4. "Design Thinking and Innovation" веб-сайт. URL: <https://executive.berkeley.edu/thought-leadership/video/design-thinking-and-innovation> [мова англ.].
5. Ситник Н. І. Методи дослідження клієнтського досвіду в дизайн-мисленні Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : міжнар. наук.-практ. конф., 22 квітня 2021 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. С. 104–105.
6. Lorusso L, Lee J.H., Worden E.A. Design Thinking for Healthcare: Transliterating the Creative Problem-Solving Method Into Architectural Practice. HERD. 2021. № 14(2). P. 16–29. DOI: <https://doi.org/10.1177/1937586721994228> (дата звернення: 21.06.2021).
7. Design Delivers 2018: HOW DESIGN ACCELERATES YOUR BUSINESS. веб-сайт. URL: <https://ddc.dk/en/design-delivers-%202018-how-design-accelerates-your-business> [мова англ.].
8. The-New-Design-Frontier-from-InVision веб-сайт. URL: <https://www.invisionapp.com/inside-design/the-new-design-frontier-explore-the-widest-reaching-report-on-how-design-affects-business/> [мова англ.].

РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МНЕМОТЕХНІКИ

Ружин Наталія Миколаївна
Студентка ЦДУ ім. В. Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ./Introduction. Розвитком мовлення дітей дошкільного віку досліджували багато педагогів класиків, такими як Й. Песталоцці, Я. Коменським, К. Ушинським, М. Монтесорі, Є. Тихеєвою, Є. Фльоріною, Дослідження мовленнєвого розвитку здійснюють також багатьма сучасними педагогами: А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поніманською, Н. Горбуною, та ін.

В працях багатьох сучасних науковців висвітлено питання мовленнєвої активності дітей дошкільного віку: Л. Зданевич, Н. Базима, М. Єлагіна, К. Крутій, К. Печора та ін. Згідно з тлумаченням багатьох авторів мовленнєвою активністю стійка властивість дитини, яка проявляється у її здатності як сприймати так і розуміти мовлення оточуючих; в активному володінні мовленням; у різноманітному, самостійному, ініціативному використанні мовлення в процесі спілкування. Мовна активність є важливим елементом формування мовної компетентності дітей дошкільного віку.

Ціль роботи./Aim. Висвітлити особливості розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку засобами мнемотехніки

Матеріали та методи./Materials and methods. Нами було здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури для з'ясування стану розробленості досліджуваної проблеми; систематизація теоретичних та експериментальних даних, що дало змогу розробити методичні рекомендації щодо розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку засобами мнемотехніки.

Результати та обговорення./Results and discussion. Задоволення інтересів дітей дошкільного віку відбувається в процесі діяльності, яку діти самостійно вибирають, особливо коли така діяльність нова та цікава для них. Вихователі мають дбати про організацію навчально-виховного середовища

закладу дошкільної освіти, яке обов'язково має містити певний рівень інформації, яка має бути різнобічною, тематичною, комплексною та близькою до побуту дошкільників та задовольняє дитячу потребу у новому. В закладі дошкільної освіти мають бути створені ігрові осередки для того щоб діти могли здійснювати активну діяльність дітей. Педагог має підібрати необхідні предмети та різноманітні атрибути за допомогою яких дошкільники будуть вчитися активно пізнавати навколишній світ. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку потребує постійного творчого керівництва педагога.

Багато науковців наголошують на тому, що атмосфера яка панує під час діяльності дошкільників є одним з найважливіших психолого-педагогічним моментів, який визначає пізнавальну активність дітей у відношенні до того, який вид діяльності вони будуть виконувати. Якщо вихователь буде відкрито допомагати дітям, а стиль керівництва буде наближений до авторитарного, то дошкільники не будуть мати високий рівень пізнавальної активності, а також не будуть мати стійкого інтересу до будь якого виду діяльності (ігор, занять, трудової діяльності). При неправильному керівництві діяльність дітей, дошкільники будуть лише повторювати дії за педагогом, а також будуть постійно відмовлятися від самостійної діяльності. Вихователь має спонукати дошкільників давати відповіді на запитання, роблячи це так, ніби дошкільники самостійно знайшли правильну відповідь на поставлені їм запитання. При роботі з дітьми педагогу слід завжди пам'ятати, що співпраця – це не завжди допомога, а також створення для дітей необхідних умов для того щоб вони могли вивити самостійність, активність та незалежність [1].

Одним з ефективних засобів розвитку мовленнєвої активності дітей дошкільного віку є мнемотехніка З грецької мови поняття мнемотехніка перекладається як мистецтво запам'ятовувати. Даний термін використовується для позначення технології яка покращує засвоєння людиною нової інформації за допомогою свідомого утворення асоціативних зв'язків шляхом використання певних методів та прийомів.

Автор проекту «Освітня мнемотехніка», відомий педагог та психолог

Г. Чепурний, зазначає що мнемотехніка уможливорює вільний вибір способів засвоєння людиною нової інформації. Вихователі можуть враховувати особливості сприймання, обробки та відтворення інформації кожною окремою дитиною, пропонуючи їй різноманітні методи та прийоми мнемотехніки, що забезпечує реалізацію індивідуального підходу до розвитку мнемічних процесів» [3, с. 23]. Використання методів та прийомів мнемотехніки для розвитку зв'язного мовлення з дошкільниками дає вихователям можливість ефективно вирішуватися наступні завдання:

1. Розвиток у дітей дошкільного віку зв'язного та діалогічного мовлення.
2. Розвиток у дошкільників уміння за допомогою графічної аналогії та використовуючи замісники розуміти та переказувати казки, вчити вірші використовуючи мнемотаблиці та колажі.
3. Навчання звуковимови та знайомство з літерами.
4. Розвиток у дошкільників спостережливості, активності та вміння виокремлювати та порівнювати суттєві ознаки.
5. Розвиток у дітей таких психічних процесів як уваги, мислення, уяви та різноманітних видів пам'яті.

Г. Чепурний у своїх дослідженнях пропонує класифікацію методів та прийомів мнемотехніки:

Першим в класифікації є метод «крокування» (в перекладі з французької мові слово *croquis* означає креслення або начерк) метод символізації чи метод рисункового письма. Дошкільники самостійно малюють схеми (кроки) явищ, предметів, людей, тварин, чи понять. Згодом діти досить легко можуть відтворити в пам'яті власні замальовки. Робота по такому методу включає водночас декілька досить складних розумових процесів.

Наступним є прийом символізації, що є одним з найпоширеніших прийомів мнемотехніки, який широко застосовується педагогами в закладах освіти. Даний прийом відносять до першого етапу запам'ятовування (етап кодування інформації в певні зорові образи). При використанні цього методу виділяють чотири етапи запам'ятовування:

- підготовка до запам'ятовування (кодування інформації в певні образи);
- запам'ятовування (поєднання певних образів в уяві дитини);
- запам'ятовування дошкільником послідовності інформації;
- закріплення інформації в мозку дитини.

Кодування (або символізація) це підготовка певної інформації до запам'ятовування.

Ейдетизм або ейдотехніка (метод, який використовує образне мислення дитини) є різновидом образної пам'яті, який полягає в тому що дитини може відтворити яскраві наочні образи предмета вже після того як закінчився вплив предмету на органи чуття. Ейдетизму є досить поширеним явищем особливо в дошкільному віці. Його можна назвати основою формування інтелекту дитини. Для початку слід уявити певний образ (наприклад, ведмідь). Спочатку виникає тільки певне умовне позначення. Далі дитині слід повторно представити той самий об'єкт (ведмідь) та детально придивимося до нього. Зараз дитина бачить колір та розміри тварини, а також інші характерні ознаки. При відновленні в пам'яті дитини будь-якого образу думка проходить декілька ступенів розвитку:

- позначення (ведмідь);
- розцвічування (дитина пригадує конкретного ведмедя, його колір);
- «пожвавлення» (дитина має побачити чим займається тварина);
- збагачення певними деталями (де знаходиться ведмідь і що він робить);
- входження дитини в певий образ (тепер ми це ведмідь);
- управління дитиною образом.

Наступним є метод асоціативних ланцюжків (або ж його ще називають методом «нісенітниць»), який полягає у тому що дошкільники зв'язують слова в новелу за обсягом смішну розповідь чи казку. В результаті діти швидко запам'ятовують ланцюжок слів.

За допомогою методу трансформації (або перетворення) відбувається розвиток не лише пам'яті, а й логічного мислення дитини. Такий метод оснований на вмінні встановити причинно-наслідкові зв'язки. Між словами, які впливають одне з іншого, мають між собою дещо спільне, що пов'язує їх між

собою.

Метод Цицерона (тобто ув'язка інформації в просторі) полягає в уявному розміщенні певних образів в конкретному місці чи то кімнаті. Дитині треба подумки розкласти в кімнаті ті предмети які відносять до словникових слів (наприклад перець, баклажан, комод, крісло і т. д). Так дошкільники можуть заучувати вірші або ж навіть цілі тексти. Дитині слід потрібно подумки «розкласти» частини текстів в тій послідовності, в якій наприклад розставлено меблі у вашій меблі. Потім дошкільник може легко відновити текст в пам'яті.

Ще одним метод опор (або чисельно-літерний метод). При застосування цього методу дошкільники можуть запам'ятовувати певну інформацію за допомогою зв'язування певних звуків, слів, цифр і т. д за змістом. Цей метод є одним з найпростіших для запам'ятовування чисел, дат чи номерів телефонів. Треба закріпити за кожною з цифр певну букву та запам'ятати їх. При запам'ятовуванні слід придумати слова, які б починалися з потрібних букв.

У роботі з мнемотехнікою з дітьми дошкільного віку можна виділити низку вимог:

1. Модель яка представляється дітям має відтворювати узагальнений образ предмета.
2. Підібрана модель має розкривати дітям дещо суттєве що є у предметі.
3. Задум по створенню певної моделі обов'язково варто обговорювати з дошкільників, що зробить її зрозумілою їм.

Мнемотехніки слід вибудовувати на принципі від простого до складного. Вихователю треба починати давати завдання від простих мнемоквадратів. Наступним етапом є перехід до мнемодоріжок, і вже аж потім до мнемотаблиць.

Після проведення занять з використанням мнемотаблиць дошкільники легко створюють розповіді та казки на будь-яку тему (наприклад добро, хитрість, дружба, жадібність тощо), використовуючи різноманітну лексику, дотримуючись загальних принципів побудови сюжету. Суттєвою перевагою роботи з мнемотаблицями є те що уможлиблюється робота одночасно у

декількох сферах знань, тож заняття будуть направлені не лише тільки на розвиток комунікативних навичок, а й на пізнання дошкільниками оточуючого світу. Великою перевагою для вихователів є те що всі методичні матеріали, що використовуються під заняття, не потребують великих матеріальних вкладень та створюються за необхідністю. Створені матеріали є абсолютно універсальними та можуть бути використаними іншими педагогами закладу дошкільної освіти. Важливим є той факт що під час заняття дитина є партнер і не відчуває тиску з боку педагога. Використання мнемотехніки – це, насамперед, початкова «пускова» найбільш значуща і ефективна робота, але не можна обмежитися тільки нею при розвитку мовлення дітей.

Після проведення заняття з використанням мнемотаблиць дошкільники легко створюють розповіді та казки на будь-яку тему (наприклад добро, хитрість, дружба, жадібність тощо), використовуючи різноманітну лексику, дотримуючись загальних принципів побудови сюжету. Суттєвою перевагою роботи з мнемотаблицями є те що уможлиблюється робота одночасно у декількох сферах знань, тож заняття будуть направлені не лише тільки на розвиток комунікативних навичок, а й на пізнання дошкільниками оточуючого світу. Великою перевагою для вихователів є те що всі методичні матеріали, що використовуються під заняття, не потребують великих матеріальних вкладень та створюються за необхідністю. Створені матеріали є абсолютно універсальними та можуть бути використаними іншими педагогами закладу дошкільної освіти. Важливим є той факт що під час заняття дитина є партнер і не відчуває тиску з боку педагога. Використання мнемотехніки – це, насамперед, початкова «пускова» найбільш значуща і ефективна робота, але не можна обмежитися тільки нею при розвитку мовлення дітей.

Висновки./Conclusions мнемотехнічні прийоми застосовують для поліпшення засвоєння складної інформації, яка може не з погляду людини яка її запам'ятовує не мати встановлених логічних зв'язків між її елементами та потребує тривалого зберігання та відтворення в майбутньому. Використання різних прийомів мнемотехніки уможлиблює впорядкування складної

інформації про навколишнє середовище, розташовувати її в певній послідовності. Діти таким чином можуть засвоїти потрібну їм інформацію значно краще та пам'ятати її довгий період часу, а пригадування інформацій не потребує значних зусиль дитини. Дошкільники за допомогою мнемотехніки швидше та краще опановують правильну звуковимову та зв'язне мовлення. Це впливає не тільки на успішність навчання дошкільників, а й формує в них бажання активно здобувати знання в майбутньому, що є запорукою успішного навчання в школі. Високий рівень розвитку мовлення допомагає спілкуванню та полегшує процес соціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буре Р.С. (1987) Готовим детей к школе . М.: Просвещение. С. 96.
2. Зиганов М., Козаренко В. (2001) Мнемотехніка. Запам'ятовування на основі візуального мислення. Київ : Школа раціонального читання, 2001. 304 с
3. Чепурний Г. А. (2017) «Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти»: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 208 с

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО АНТИ-БРЕКСІТ РУХУ В МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА (ЧЕРВЕНЬ 2016 – 2020 РОКИ)

Томашевська Марися Валеріївна

аспіранка

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Поняття «Брексіт» (англ. Brexit – Britain’s exit – буквально «вихід Великої Британії») у нашому дослідженні позначає політичний процес, що супроводжував підготовку і проведення референдуму 23 червня 2016 р. у Сполученому Королівстві, на якому понад 52 % громадян проголосували за її вихід з ЄС та розгортання громадсько-політичного руху проти Брексіту, який впродовж чотирьох наступних років залишався важливою складовою медіапростору країни. В нашому дослідженні акцентуємо на відображенні в медійному дискурсі його структурного компоненту, що стосується інституціоналізації громадських організацій, які виступали проти Брексіту.

Мета роботи: з’ясувати характер і особливості трансформорації старих та виникнення нових громадсько-політичних організацій, які виступали проти Брексіту та / або за перегляд умов виходу країни з ЄС.

Матеріали та методи. Основним джерелом з вивчення порушеної проблеми стали матеріали британської періодики. При їх опрацюванні використано методи аналізу і синтезу, контент-аналізу, дискурс-аналізу та ін.

Результати та обговорення. На основні контент-аналізу матеріалів медіа було реконструйовано мережу з близько 45 громадських організацій, які виступали проти Брексіду та / або за зміну умов виходу країни з ЄС. Їхня основна класифікація передбачає поділ за часом виникнення на «старі» та «нові» групи, тобто, створені до та після референдуму 23 червня 2016 р. Допоміжний поділ вказує на національні інституції, що діяли в Сполученому Королівстві та міжнародні, які мали відділення у Британії.

У пост-Брексіт медіапросторі спорадично фігурували «старі» проєвропейські агітаційні групи «Відкрита Британія» («Open Britain»), «Європейський Рух» («European Movement»), «Британія за Європу» («Britain for Europe»), «Вчені за ЄС» («Scientists for EU»), «Здоровіші в ЄС» («Healthier IN the EU»), «Факти» («InFacts»). Вони об'єднували близько 500 тис. осіб та координували діяльність з єдиного центру «Grassroots», розташованого у лондонському Millbank Tower [2].

Поряд з умовно-нейтральною «BBC News», значну роль у висвітленні цих груп відіграли євроорієнтовані «The Guardian», «The Independent», «The New European», «Metro», «New Statesman» та ін. «серйозн» газети. Показ їхньої діяльності, порівняно з політичними партіями і урядом, був менш персоналізованим, більше уваги приділялося функційному аспекту. Хоча і в цьому випадку за допомогою медіа окремі лідери часто ставали обличчям громадських рухів.

Уособленням груп, які виступали проти «жорсткого» Брексіту став Ч. Умунна. У публічних виступах та інтерв'ю він ретранслював їхні ідеї та вимоги: голос громадськості має бути почутий при укладанні Т. Мей остаточної угоди щодо виходу з ЄС; Сполучене Королівство має залишитися в Єдиному ринку; розв'язання цього питання не повинно монополізуватися елітою у Вестмінстері, люди також мають бути за столом перемовин; слід використовувати усі легальні засоби і механізми, щоб інтереси народу були враховані [4].

Ширше у медіапросторі Британії були представлені «нові» організації. Завдяки підтримки політичних партій найвідомішою серед них стала створена 15 квітня 2018 р. асоціація «Народне голосування» («People's Vote»), яка мала об'єднати розрізнені агітаційні анти-Брексіт групи. Її очільники, парламентарі від консерваторів і лейбористів Д. Макгрорі, Р. Радд, С. К. Сіду-Робб, Р. Рід, актор П. Стюарт обстоювали принцип «прямої демократії», щоб люди «самі могли висловитися щодо членства країни в ЄС» та не були зняряддям парламенту, уряду, партій, які нав'язували «свої плани», вроблені «за

зачиненими дверима». [8].

Суспільний інтерес до таких груп зумовлювався практичними цілями, адже вони створювалися і діяли у розпал політичних акцій протесту й давали можливість безпосередньо долучитися до них. Тому, приміром, відео «BBC News» про постання «Народного голосування» за добу після появи переглянуло близько 52 тис. осіб [6]. Матеріали «The New European» та ін. медіа свідчать, що за кілька тижнів до цієї організації приєдналося близько 9 «нових» та «старих» агітаційних груп. З-поміж них, згідно з повідомленням «The Guardian», вирізнялася незалежна група тиску «Британія для Європи» («Britain for Europe»), яка під проводом Т. Бруфатто організувала марші, конференції, мітинги, інші акції протесту [9].

Медіа визнавали, що більшість агітаційних анти-Брексіт груп мали регіональний характер, але не охоче засвідчували їх неформальний статус. За даним медіа кампанії «Retrieved» [7] їх налічувалося близько 60 й вони входили до складу «Європейського руху Великої Британії» («European Movement UK») створеної 1949 р. організації для підтримки європейської інтеграції Британії та реформування ЄС. Її реанімували під час референдуму 2016 р. та активізували після його проведення. З-поміж регіональних організацій загальнонаціональні медіа часто згадували «ЄС у Брум» («EU in Brum»), «Беркшир для Європи» («Berkshire for Europe»), «Брістоль для Європи» («Bristol for Europe»), «Лідс для Європи» («Leeds for Europe»), «Перт для Європи» («Perth for Europe»), «Камден для Європи» («Camden for Europe»), «Девон для Європи» («Devon for Europe») та ін.

Дії регіональних організацій докладно висвітлювали місцеві медіа. Приміром, група «Бат для Європи» фігурувала у тижневику «Bath Chronicle» (заснований 1760 р., мав цікаву історію), який для цього використовував свої веб-сайт та платформу Trinity Mirror Somerset Live. Всі такого штибу групи мали власні веб-сайти для мобілізації прихильників на акції протесту та інформування про свою діяльність.

Новим явищем у британському медіапросторі стала поява чисельних

ютуб каналів, які мали по кілька сотень підписників й таку ж невелику кількість переглядів. Утім, завдяки високій активності та близького і зрозумілого обивателю контенту вони ставали помітним голосом в анти-Брексіт кампанії. Аналіз медіа-контенту таких каналів виявив, що вони активно критикували урядову політику, поширювали комікси і різного штибу компромати, чутки щодо чинних політиків та спонукали людей до участі у спрямованих проти Брекситу організаціях і громадських акціях,

З медіа-дискурсу випливає, що проєвропейські групи були розколоти, не мали чіткої позиції та залежно від ситуації виступали за збереження єдиного ринку, проведення повторного референдуму, скасування результатів червневого 2016 р. референдуму тощо. Часто вони створювалися для проведення окремих агітаційних заходів чи акцій протесту, потім припиняли існували або реанімувалися в разі потреби. Ці групи мали свої веб-сайти та виявляли активність у соціальних мережах. До прикладу, на веб-сайті «Уельс для Європи» (<https://www.walesforeurope.org>) розміщувалися матеріали, які роз'яснювали негативні наслідки Брекситу для країни та в разі потреби мобілізували громадян до участі в різних акціях протесту.

Відмінні за цілями, складом, статусом анти-Брексіт організації посідали свої ніші в медіапросторі країни. Так, створена в липні 2016 р. асоціація «Здоровіший в ЄС» відзначилася публічними виступами з вимогами збереження членства в ЄС для поліпшення національної системи охорони здоров'я. Її засновники і керівники, знані вчені, лікарі, колишні урядовці М. Голсуорсі, Р. Девідсон, М. Маккі, Н. Крісп, Д. Бовіс у виступах в пресі та відкритих листах до Консервативної партії і уряду доводили, що у разі реалізації Брекситу доведеться щотижня витратити додаткові 350 млн. ф. ст. на тиждень на потреби Національної служби здоров'я [4; 5].

Створена в лютому 2018 р. організація «Наше майбутнє, Наш вибір» («Our Future, Our Choice») була орієнтована на мобілізацію студентства як активної протесаної сили проти Брекситу. Провідники Ф. Олуволе, В. Драй, Л. Спірїт з трибуни «The Independent» (14 лютого 2018 р.), «Metro» (16 лютого

2028 р.) репрезентували її як «голос розлючених, рішучих молодих людей», які вважають, що «Брексіт – це катастрофа, яку слід зупинити». Втім, після галасливого «старту» організація залишилася майже не помітною в масовому протесаному русі.

Порівняно зі спорадичними виступами згаданих груп, системно і послідовно у медіапросторі Британії лунав голос організації «Вчені для ЄС». Після референдуму до неї через пресу та соцмережі звернулися сотні вчених, які висловлювали занепокоєння щодо продовження багатьох наукових проєктів та заявляли, що можуть покинути країну через матеріальні труднощі, ксенофобію, кар'єрну безперспективність. Підбиваючи підсумки організованого «The Financial Times» 9 серпня 2016 р. брифінгу з цієї проблеми, очільник організації М. Голсуорсі резюмував: «Очевидно, що Британія миттєво стала менш привабливим місцем для занять наукою» [1]. У промовистих статтях «Витік мізків почався... і це коштує мільйонів, попереджають науковці» («The Times» за 15 жовтня 2016 р.), «Расист, ксенофоб та антиінтелектуал: академіки погрожують покинути Британію після Брексіт» («The Independent» за 12 липня 2016 р.) та ін. учені кривали Брексіт-ризика щодо розвитку різних сфер соціального життя країни.

Висновки. Отже, процес інституціоналізації громадських об'єднань, що виступали проти Брексіту знайшов широке відображення в медіапросторі Сполученого Королівства в другій половині 2016 – 2020 рр. Це сприяло їх популяризації та втягуванню широкої громадськості Британії в масовий рух протесту проти виходу країни з Європейського Союзу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Cookson C. Brexit Briefing: Scientists feel the effect. *The Financial Times*. 2016. 9 August. <https://www.ft.com/content/ba85f924-5e24-11e6-a72a-bd4bf1198c63>.
2. Kate F. Six pro-EU groups move to new shared office For Brexit fightback. *HuffPost*. 2018. 2 March. URL. <https://www.huffingtonpost.co.uk/>

entry/six-pro-eu-groups-move-to-new-shared-office-for-brex-
fightback_uk_5aa6a266e4b009b705d4d05a.

3. Kate F. Six pro-EU groups move to new shared office For Brexit fightback. *HuffPost*. 2018. 2 March. URL. https://www.huffingtonpost.co.uk/entry/six-pro-eu-groups--shared-office-for-brex-uk_5aa6a266e4b009b705d4d05a.

4. Lynskey D. It's not a done deal': inside the battle to stop Brexit. *The Guardian*. 2018. 28 April. URL. <https://www.theguardian.com/politics/2018/apr/28/brexit-not-a-done-deal-battle-to-stay-in-eu-second-referendum>.

5. March for Europe: pro-EU campaigners join demos around UK. *The Guardian*. 2016. 3 September. <https://www.theguardian.com/politics/2016/sep/03/pro-eu-protesters-join-march-for-europe-demos-around-uk>.

6. Marr A., Stewart P. Sir Patrick Stewart on Brexit deal vote campaign. BBC News. 2018. 15 April. <https://www.youtube.com/watch?v=QIU2bFKoOp0>.

7. Our groups – Britain for Europe. Retrieved 26 February 2018. URL. <https://europeanmovement.eu/Member/european-movement-united-kingdom>.

8. Quinn B. Brexit: MPs from four parties jointly launch push for people's vote campaign. *The Guardian*. 2018. 16 April. <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/apr/15/brexit-mps-from-four-parties-jointly-launch-push-for-peoples-vote>.

9. Skeet T. How I went from soggy Tory to leader of the hard Brexit resistance. *The Guardian*. 2017. 23 January <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jan/23/britain-for-europe-remainers-hard-brexit>.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Цимбал Ольга Іванівна,
директор Петропавлівського ліцею № 2
Петропавлівської селищної ради
Лубенська Ірина Георгіївна,
заступник директора
Петропавлівського ліцею № 2

Вступ. / Introductions. Перспективною формою навчання дітей у сучасних умовах є інклюзивна освіта. Процес інклюзивної освіти передбачає відповідну організацію освітньої діяльності, що забезпечує потреби кожної дитини. При цьому суттєво розширюються можливості соціалізації здобувачів освіти, способи їх комунікації із соціумом, формуються необхідні передумови для включення кожної дитини в суспільство. Разом із тим забезпечення якісного інклюзивного навчання є процесом складним і тривалим. Він потребує інноваційних підходів у побудові педагогічного процесу, орієнтованого на реалізацію індивідуальних можливостей розвитку кожної дитини та формування її компетентностей. Саме вони стануть підґрунтям для формування навичок практичної життєдіяльності та соціально-трудової самореалізації.

Сама інклюзивна освіта опинилася в центрі подій та свідомості широкої громадськості в 90-х роках минулого століття, після конференції ЮНЕСКО в Саламанці. Тоді майже сто країн декларувало право учнів зі СОП на освіту в школах головної навчальної течії, яка мала б пристосувати свої середовище та доступ до потреб цих учнів. Представники цих країн відстоювали думку, що школи з інклюзивною орієнтацією є найбільш ефективним засобом боротьби проти дискримінаційних поглядів, для формування дружніх громад, будування інклюзивного суспільства та для досягнення освіти для всіх. Експерти в цьому питанні наголошували, що практичним наслідком інклюзії мали б бути не лише зміни в традиційних формах спеціальної освіти, спрямованої виключно на учнів із певним типом інвалідності, але, передусім, мали б полягати у створенні та

розвитку нових структур та методів у звичайних школах.

Утім, сучасні світові напрями щодо гуманізації, демократизації, підвищення якості освіти спричинили реформацію уставленого підходу до реалізації прав людини на освіту та впровадження інноваційних технологій. Зокрема, інклюзивна система освіти спрямована на реалізацію рівного права на освіту будь - якої особи вже на ранніх етапах без додавання терміну інвалід. Прогресивність такого підходу полягає у створенні єдиного освітнього середовища для всіх дітей, на основі принципу дотримання прав дитини на якісну освіту. Практичний досвід розвинених країн Західної Європи, Канади, США, які вже впродовж тривалого часу впроваджують інклюзивну модель освіти, свідчить про успішність цього процесу впровадження та отримання вагомих результатів, як для осіб зі спеціальними потребами, так і для суспільства в цілому. Це говорить про повагу до особистості, довіру до неї, прийняття її особистісних цілей, запитів й інтересів; створення сприятливих умов для розкриття і розвитку її здібностей і обдаровань, повноцінного життя на кожному з вікових етапів для її самовизначення.

Мета роботи. / Aim. Розкрити як організований освітній процес у закладі освіти, Петропавлівський ліцей №2 Петропавлівської селищної ради із здобувачами освіти. Які методики й технології навчання застосовуються при роботі з дітьми з особливими потребами. Показати як педагогічний колектив формує ключові компетентності та наскрізні вміння у сфері інклюзивного навчання.

Матеріали та методи./Materials and methods. Петропавлівський ліцей №2 Петропавлівської селищної ради - це комплекс, який надає оптимальні умови навчання для дітей відповідно до їхніх потреб, здібностей, можливостей, стану здоров'я, професійної орієнтації, талантів. У нашому ліцеї здобувають освіту дванадцять дітей з особливими освітніми потребами. Проблема забезпечення умов комфортного навчання цих дітей у закладі є однією з проблем, над якою працює наш педагогічний колектив

Наш освітній заклад забезпечує рівний доступ до освіти всіх дітей,

створює умови для саморозвитку, самореалізації кожного, для самоутвердження, підготовки до життя. Поряд із упровадженням інноваційних освітніх, педагогічних і управлінських ініціатив у освітньому процесі реалізує модель інклюзивної освіти як невід'ємна частина розвитку сучасного навчання. Поєднання інноваційних і класичних методів в освітній діяльності дає змогу кожному вчителю коригувати поведінку та розвиток дітей, формувати необхідні якості особистості, ціннісні орієнтації, збагачуючи при цьому досвід діяльності, спілкування та взаємовідносин.

У соціально-педагогічній діяльності педагогів актуальними методами інклюзивного виховання є методи, котрі умовно можна класифікувати на: методи формування свідомості (бесіда, диспут, лекція, приклад, пояснення, переконання); метод організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості (вправи, привчання, виховні ситуації, приклад); методи мотивації та стимулювання (вимога, громадська думка); метод самовиховання (самопізнання, самооцінювання, саморегуляція); методи соціально-психологічної допомоги (психологічне консультування, аутотренінг, стимуляційні ігри); спеціальні методи (патронат, супровід, тренінг, медіація); спеціальні методи педагогічної корекції, запропоновані І. Подласим, які варто використовувати для цілеспрямованого виправлення поведінки або інших порушень, викликаних спільною причиною. До спеціальних методів корекційної роботи належать: суб'єктивно-прагматичний метод, метод заміщення, метод "вибуху", метод природних наслідків і трудовий метод. Ми переконані, що неприпустимо застосовувати в інклюзивному вихованні методи емоційного стимулювання – змагання, заохочення, переконання. Виходячи з досвіду роботи, варто зазначити, що використання в інклюзивному вихованні традиційних методів навчання і виховання: словесні (бесіди, розповіді); наочні (віртуальне відвідування музеїв, театрів, картинних галерей, виставок та кінотеатрів); практичні (ігри, праця, конкурси) також дають позитивний результат.

Виховання дитини з особливими потребами, а відтак і його соціалізація,

відбувається через діяльність. У залежності від діяльності, яка є головною на певній стадії виховання, її умовно можна класифікувати на такі форми організації інклюзивного виховання в Петропавлівському ліцеї №2:

1. Позакласна пізнавальна діяльність. Навчаючись у ліцеї діти з особливими можливостями включаються у загальноліцейні позаурочні заходи: участь в олімпіадах і конкурсах, концертах, конференціях. Долучаються до участі у святах (Свято Матері, Свято святого Миколая, Великдень, День Незалежності, День Конституції, День Вчителя, День космонавтики...)

2. Спортивна діяльність. У ліцеї працюють гуртки і секції, у яких діти з обмеженою життєдіяльністю розвивають свої спортивні здібності. Велику роль у вихованні відіграє позитивний приклад - прикладом стійкості і мужності є герої Параолімпіади.

3. Художня діяльність. Гуртки образотворчого мистецтва й прикладної творчості доступні усім дітям, уключених в інклюзивний освітній процес: малювання впливає на розвиток дрібної моторики рук і пальців, руховій координації ока. При допомозі малювання дитини сприймає колір, форму, величину, положення предмету у просторі; під час занять з оригамі зменшується рівень тривожності, цей вид діяльності допомагає забути біль і горе, підвищує самооцінку, сприяє налагодженню дружніх відносин, взаємодопомоги в колективі. При цьому зникає почуття ізольованості, налагоджується спілкування.

4. Під час читання книг найактивніше використовуються навчальні навички: повторення, переказ, відгадування загадок, швидкомовки, заучування напам'ять. Книги, особливо про дітей-інвалідів, дуже потрібні, як здоровим читачам, так і дітям з особливими освітніми потребами: вони допомагають виховувати увагу й доброту до людей, учать відповідальності й взаємодопомоги. Ціннісно-орієнтувальна діяльність – бесіди, диспути щодо проблем життя, бесіди, зустрічі з цікавими людьми, рольові ігри тощо.

5. Вільне спілкування як обмін інформацією і як взаємодія, передбачає перегляд і аналіз кіно-і відеофільми, репродукції творів видатних художників,

обговорення прочитаних творів, книг, прослуховування аудіо записів, виступи запрошених та учнів класу. Класна година як одна з форм позакласної виховної роботи передбачає створення оптимальних умов для продуктивного спілкування класного керівника з учнями з метою формування у них соціальної зрілості.

Ефективність колективних, групових та індивідуальних форм організації виховної роботи зростає, бо вони застосовуються у системі, пов'язані між собою і доповнюють одна одну.

Результати та обговорення./Results and discussion. Наш заклад освіти це заклад, де особливе місце посідає педагогічна підтримка та педагогічний супровід у сфері самоствердження та самоорганізації особистості.

Головна мета ліцею – навчити учнів самостійно здобувати знання й уміло використовувати їх на практиці. Для цього створені всі умови. Куточок родинного затишку – просто в закладі – це ресурсна кімната та медіатека. У них можна використати комп'ютер для освітніх потреб, подивитися пізнавальні мультики, приготувати їжу. А ще – відпочити за чашкою чаю та просто поспілкуватися із друзями.

Важливою та невід'ємною складовою у наданні освітніх послуг дітям є робота асистента вчителя, який тісно співпрацює з класним керівником і вчителями-предметниками. Разом із асистентом учителя вони готують матеріали й обговорюють завдання й плани для уроків на наступний день. Ця допомога є систематичною.

Відповідно до нозології, у дітей з ООП необхідна постійна підтримка асистента вчителя та створення «ситуації успіху». Це неабияка кваліфікована психолого-педагогічна допомога, що полягає в організації освітнього процесу в класі з інклюзивним навчанням, фіксування прогресу дитини з особливими освітніми потребами. Від імені дитини прописуємо всі її інтереси, здібності, хобі, що не подобається, як зручно комунікувати. Коли вчителі заповнюють портфолію, вони починають орієнтуватися на досягнення дитини, краще відчувати її індивідуальність. До збору даних та оформлення долучені всі

фахівці, що працюють з дитиною, а також батьків. Творчий підхід під час розробки уроку — найголовніший ресурс учителя. Діти здатні вчитися незалежно від рівня їхнього розвитку.

Робота всіх фахівців навчального закладу спрямовується на досягнення головної мети – підготовка дитини до самостійного життя. При цьому значну увагу направлена на те, щоб допомога й підтримка у процесі навчання не перевищувала необхідну, інакше дитина стане занадто залежною від цієї підтримки.

Усі згадані вище методи і прийоми організації навчання певною мірою сприяють стимулюванню пізнавальної активності дітей з обмеженими освітніми можливостями.

Прийняття відповідальності за навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі не означає працювати сам на сам, беручи на себе усю відповідальність. Насамперед, це означає бути членом команди, співпрацювати з колегами, бути порадником та партнером у батьків. Інклюзивна система освіти в ліцеї не означає, що учні розподілені за групами за своїми характеристиками в окремих класах на цілий день або пів дня. В інклюзивному класі можливості створюються для всіх учнів для того, щоб вони навчалися й відпочивали разом. Інклюзивне навчання не розділяє учнів у класі. Перевагами інклюзивного навчання ми вважаємо, що всі діти отримують користь від інклюзивного навчання.

Воно дозволяє їм:

- розвивати індивідуальні сильні сторони і таланти;
- приймати всіх дітей без виключення в загальноосвітню шкільну систему і суспільство;
- працювати над досягненням індивідуальної мети беручи участь в житті громади та їхнього класу;
- створювати дружні стосунки з іншими дітьми;
- позитивно впливати на освітній заклад, громаду та поважати різноманіття та включення на більш широкому рівні.

Висновки./Conclusions. Наш напрацьований досвід показує, що діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах, стали прихильніше ставитися до оточуючих, зріс їх інтерес до навчальної діяльності та спілкування, з'явилася мотивація до самоконтролю, стали частіше виявлятися почуття гордості за себе та продукт власної діяльності. Найбільш позитивно вплинуло залучення на соціально-емоційну сферу дітей з особливими освітніми потребами, розвиток їхньої творчості та фізичний розвиток. Закладом розроблено схеми аналізу занять, розклад занять зі спеціалістами, методичні рекомендації щодо проведення занять. Педагоги та спеціалісти закладу зазначають, що відбулися позитивні зміни в розвитку навчальних умінь і навичок, мистецькому та творчому самовираженню дітей з особливими освітніми потребами.

Кожна дитина за період «залучення» неодноразово пережила «відчуття своєї значущості.» Таким чином, урахування та реалізація нормативно-правового, науково-методичного забезпечення змісту освітнього процесу, використання сучасних підходів до навчання дітей зазначеної категорії, що включають цілеспрямовану діяльність педагогів та батьків учнів, співпрацю з командою фахівців, забезпечують ефективність навчання дітей і створюють підґрунтя для успішного навчально-корекційного результату.

У справді інклюзивному середовищі кожна дитина, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, відчуває себе безпечно та має відчуття приналежності до колективу. Учні та їхні батьки беруть участь у визначенні навчальних цілей, а також у прийнятті рішень щодо них. А працівники закладу, у свою чергу, мають відповідну кваліфікацію, підтримку, гнучкість та ресурси, аби виховувати, заохочувати та реагувати на потреби всіх учнів, без винятку.

ВАЖЛИВІСТЬ ПРАКТИЧНОГО КОМПОНЕНТУ ПРИ ФОРМУВАННІ СТИЛІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Чекалін І. С.

Аспірант

Київський національний лінгвістичний університет

Черниш В. В.

Доктор педагогічних наук, професор

Київський національний лінгвістичний університет

Вступ. Сучасний філолог постійно стикається з новими підходами до вживання мови у побуті або професійній діяльності. Так машинний переклад змінив розуміння про переклад як про діяльність. Від тепер філологи більшою мірою займаються редагуванням і корегуванням, ніж, власне, перекладом. З цим і пов'язане питання стилістичної компетентності, що розглядається у даних тезах.

Мета. Проаналізувати важливість практичної стилістики при навчанні стилістики китайської мови

Методи і матеріали. Матеріалами виступають робочі програми університетів, матеріали дослідників, використано порівняльний метод дослідження.

Результати та обговорення. Саме поняття стилістичної компетентності розкривається безпосередньо при вживанні мови. Так професійний перекладач повинен ефективно використовувати засоби функціональних стилів для адекватної і еквівалентної передачі змісту. Говорячи про китайські дослідження стилістики, варто зауважити, що на даний момент не існує єдиної універсальної класифікації функціональних стилів серед лінгвістичних шкіл. Тому філолог при оволодінні даною компетентністю, повинен розглядати не лише теоретичні засади української мовної школи, а й здобутки китайських лінгвістів. Так стилістична компетентність китайської мови інтерпретується як вміння вправно використовувати функціональні стилі, розуміти стиль автора, вживати доречні стильові засоби. (Oskina N., 2020) Всі вище зазначені навички потребують

складної системи формування практичного компоненту стилістичної компетентності. Тоді як через брак достатньої кількості навчальних годин у сучасних університетських навчальних програмах, викладачі змушені подавати стилістику китайської мови більшою мірою у вигляді лекцій, щодо загальних теоретичних засад. (Малинюк, 2022) Важливо розуміти, що лише формування практичних навичок дозволить філологам ефективно вживати мову у професійній діяльності. Для цього потрібно збільшувати кількість годин на дисципліну або шукати шляхи ефективного впровадження методики формування практичних навичок в іншій суміжній дисципліні.

Висновки і результати. Таким чином можна прийти до висновку, що основним аспектом подальшого дослідження повинен бути саме розвиток методики формування практичної стилістики китайської мови з урахування теоретичного підґрунтя китайської і української мовних шкіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Малинюк І. В. (2022) Робоча програма навчальної дисципліни «Стилїстика сучасної китайської мови» Київського національного лїнгвістичного університету
2. Oskina N. (2020). Структура когнітивного компоненту стилістичної компетентності майбутніх філологів-синологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 202089.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Шмат Наталія Михайлівна,
вчитель історії та правознавства,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
звання «Старший вчитель»
Колонтаївський ліцей
Краснокутської селищної ради
Богодухівського району
Харківської області, Україна

Вступ. В умовах російської агресії проти України, яка набула повномасштабної війни, актуалізувалися виклики до всіх сфер життя країни, зокрема, і до шкільної історичної освіти. У стані війни знання з національної історії є нашою зброєю, фундаментом національної ідентичності та символом національного суверенітету. Разом з тим загострилося широке коло проблем, пов'язаних із шкільною історичною освітою, тому історія як ніколи потребує не тільки сучасного переосмислення, а й обов'язкового обґрунтованого, дієвого реформування.

Мета роботи. Мета роботи полягає у визначенні проблем шкільної історичної освіти сьогодення та можливі шляхи їх вирішення.

Матеріали та методи. Проблема формування вітчизняної історичної освіти присвячені праці багатьох вітчизняних дослідників. Серед них є Н. Гупан, Г. Яковенко, О. Удод, Г. Касьянов, В. Мисан, Я. Грицак, В. Кравченко, О. Сокирко, О. Пометун, Л. Чупрій та багато інших.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 2 грудня 2022 р. № 1090 розроблено проєкт Концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. У червні 2023 року проєкт був винесений на громадське обговорення. Проте багато питань залишається щодо механізму запровадження Концепції та її втілення. Важливо, щоб нова Концепція вирішила проблемні питання шкільної історичної освіти і

не перетворилася на чергову недосконалу реформу.

Результати та обговорення. Історичні знання складаються з двох компонентів, а саме фактів (події, явища, процеси) та теорії (тлумачення, аналіз, оцінка, тощо). При цьому факти є об'єктивною складовою історії (вказують на час, місце та суб'єктів подій), а теорія – була, є і залишається суб'єктивною її стороною. Основне завдання теорії полягає у поясненні фактів, які часто під впливом різних чинників (політичних, наукових, економічних, тощо), надають історичному знанню інакшого змісту. Більшість історичних подій відтворюється за допомогою історичних джерел. І тоді, коли цих джерел мало, щоб відтворити повну картину, з'являються версії, припущення, які перетворюються на історичні міфи, що в подальшому здебільшого використовують як засіб впливу для реалізації різноманітних завдань. Саме це часто стає одним з маніпулятивних компонентів, що не просто викривляє події чи факти, а й в окремих випадках може загрожувати національній безпеці.

У шкільній історії домінують суб'єктивні чинники, адже програми, підручники – робота окремих або групи авторів, тому мету, завдання, функції визначають окремі суб'єкти. І хоча від суб'єктивізму в шкільній історії ніде не дітися, варто приділяти більше уваги роботі з історичними першоджерелами. Важливо навчити учнів працювати з першоджерелами, аналізувати їх. Лише тоді можна позбутися нав'язувань, викривлень інформації і маніпуляцій.

Шкільна історична освіта ніяк не може відійти від радянський підходів. Чинні програми продовжують відтворювати постколоніальний погляд на історію України (це стосується, наприклад, тем, пов'язаних з історією Руси України, козацької доби, періодом Другої світової війни). Ще досі відчувається міфологічність та розмитість трактувань, узалежненість від радянських і російських наративів. Також ми перейняли старі підходи конструювання навчального матеріалу, в основі якого лежить хронологічно-тематичний принцип. Саме зараз на часі це змінити.

Існує думка, що навчального матеріалу шкільної історії дійсно забагато для сприйняття, розуміння, запам'ятовування. Упродовж 1998-2017 років були

спроби зменшити обсяги навчального матеріалу. Але суттєвих та головних дієвих змін так і не відбулося. Найбільше перенасиченості та незрозумілості відчувають учні 8-9 класів. І це не дивно, бо неможливо підліткам 14-15 років за один урок засвоїти величезну кількість навчального матеріалу. Для 9 класу варто було б все ж таки переглянути хронологічні виміри навчального матеріалу, які є основною причиною перенасичення інформацією.

При цьому актуальним було б вивчати детально лише окремі теми, які мали вплив на подальшу долю народу, привели до певних змін чи визначали нові пріоритети. Інший же матеріал доцільно розглядати оглядово, не деталізуючи, бо саме від перенасичення учні губляться й важко запам'ятовують матеріал.

Ще одним важливим кроком до вдосконалення шкільної історичної освіти є показати місце історії України в контексті всесвітньої історії. Включеність української історії в європейську і світову є конче необхідною також з огляду на неможливість пояснити низку явищ у відриві від загальних процесів. Саме тому згідно з опитуванням у своїй більшості педагоги підтримують ідею об'єднання шкільних предметів (історія України та всесвітня історія) в єдиний курс.

При підготовці Концепції шкільної історичної освіти України розглядається питання збільшення кількості годин на викладання курсу історії. *При цьому варто було б збільшити* кількість годин для реалізації різних дослідницьких, творчих проєктів. Це дало б змогу учням проводити дослідження на основі різноманітних джерел, при цьому навчаючись аналізувати, обговорювати, так як заучування й переказування текстів вже не є актуальними. Таким чином авторська модель трактування історії перетворилася б на нову модель, де було б максимум історичних джерел.

Незважаючи на те, що сучасна освіта спирається на інформацію різних джерел, підручник залишається ключовим засобом шкільного навчання. Шкільна історична освіта має нагальну потребу в підготовці якісних підручників нового покоління. Часто виклад матеріалу в підручниках

незрозумілий для учня-підлітка, це викликано тим, що укладачами підручників переважно є вчені. І якщо для них є все зрозуміло і легко, то учні губляться. Доцільно б було частіше залучати до написання підручників вчителів-практиків та психологів, які розуміють сучасних дітей, що дало б можливість враховувати психологічні та вікові особливості учнів до сприйняття інформації. Не менш важливим було б створити єдиний державний загальнодоступний ресурс, який би містив усі необхідні для навчання матеріали. Бо постійні скакання між змістом, методами, прийомами, сайтами, перетворюється на те, що учні не засвоюють матеріал.

Висновки. Історія в школі – однозначно важливий предмет, адже він про нашу національну ідентичність, про нашу багатовікову боротьбу за незалежність, про наше місце в світі. Проблеми з засвоєнням учнями історичних знань, з перенасиченістю шкільних програм, з недостатньою кількістю годин, недосконалими програмами та підручниками, з старими радянськими підходами щодо викладання навчального матеріалу не просто гальмують, а унеможлиблюють надання якісних знань з історії. Тож зміни потрібні, але вони мають бути виважені й зрозумілі.

Для покращення курсу історії в школі потрібно: остаточно відійти від радянських підходів у всіх їх проявах; переглянути навчальні програми, позбутися перенасиченості та незрозумілості; відобразити місце історії України в контексті всесвітньої історії, що полегшило б сприйняття й розуміння певних процесів; збільшити кількість годин з історії для реалізації дослідницької діяльності учнів, яка б сприяла розвитку критичного мислення учнів і зменшувала маніпулятивний вплив; створити нове сучасне історичне інформаційне середовище з якісними підручниками, враховуючи психологічні та вікові чинники засвоєння інформації, залучивши до цього процесу педагогів практиків та психологів.

Наше завдання – сформувати мисляче, думаюче покоління молоді, яке вміє аналізувати, досліджувати, порівнювати, співставляти, формулювати власну думку й відстоювати її, яке розуміє й може дати оцінку подіям і явищам.

Для цього в історії має бути максимум джерел, щоб історія не перетворювалася на маніпулятивний інструмент в руках ворога. Лише тоді знання з шкільної історії допоможуть засвоїти помилки минулого й не повторювати їх в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історична освіта в школі: проблеми та концептуальні засади реформування [Електронний ресурс] // Освіта Львівщини. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvita.loda.gov.ua/?page=blog&id=1442>.

2. Мисан В. Українська шкільна історія: чи виконає вона свою місію? [Електронний ресурс] / В. Мисан // Освітня політика. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://education-ua.org/ua/component/content/article/12-articles/1414-ukrajinska-shkilna-istoriya-chi-vikonaє-vona-svoyu-misiyu>.

3. Проєкт Концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-konceptualnih-zasadah-reformuvannya-istorichnoyi-osviti-v-sistemi-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.

4. Удод О. А. Проблеми формування змісту історичної освіти в Україні: інтеграція науки і освіти [Електронний ресурс] / О. А. Удод. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/185051/10Udod.pdf?sequence=1>.

5. Що не так з уроками історії у школі? [Електронний ресурс] // Локальна історія. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/shcho-ne-tak-z-urokami-istoriyi-u-shkoli-poiasnuiut-istoriki/>.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 316.6

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИРІШЕННЯ ПІДЛІТКОВИХ ПРОБЛЕМ

Лобанова Ольга

магістрантка Криворізького
державного педагогічного університету

м. Кривий Ріг, Україна

Науковий керівник:

Макаренко Н. М.,

доцент кафедри загальної психології КДПУ

Анотація: у статті доведено важливість розвитку рефлексивного мислення для майбутнього практичного психолога; визначено сензитивний період для його розвитку (студентство); виокремлено форми та методи його розвитку; представлено основні фактори стимулювання рефлексивного процесу.

Ключові слова: рефлексія, рефлексивність, рефлексивне мислення, підліткові проблеми, навчальний процес.

Професійна рефлексія практичного психолога є критерієм професійної зрілості. Сензитивним періодом для розвитку рефлексивності, рефлексивного мислення (на переконання Л. Бондар, Н. Ісхакової) є навчання у вищому освітньому закладі при наступних умовах:

- студентоцентрим, який передбачає сприймання ціннісних орієнтацій, сенсів, мотивів мабутнього практичного психолога; актуалізацію його смислових переживань;
- максимально наближена відповідність освітнього середовища

майбутній професійній діяльності психолога;

- упровадження новітніх форм та методів навчання, заснованих на інноваційному психологічному досвіді;
- інтеграція різних технологій, форм і джерел освіти задля створення простору власних можливостей;
- активний розвиток мотивації до самовдосконалення майбутнього фахівця [1].

Л. Виготський зазначав, що довільність як у вищих психічних функціях, так і у відношенні поведінки людини у цілому, пов'язана перш за все з усвідомленням намірів та можливістю оволодіння своєю діяльністю завдяки використанню спеціальних заходів. А. Карпов вважає, що для професійної діяльності слід враховувати існування певної «галузі оптимальних значень» рефлексивності, яка формує межі найбільш ефективного функціонування всієї системи психіки, є показником адаптивності особистості та ефективності професійної діяльності суб'єкт-суб'єктного типу [2].

Рефлексивне мислення практичного психолога, підготовленого до роботи з підлітковими проблемами, сприяє формуванню рефлексивної позиції, тієї системи установок, мотивів особистості, якими вона керується у професійній діяльності. Для ефективної роботи рефлексивна позиція психолога передбачає: критичне відношення до власної діяльності; постійне прагнення до саморозвитку; установку на переосмислення власного досвіду та прагнення до інноваційних форм роботи; переосмислення ціннісних орієнтацій.

У світлі нашого дослідження слід зазначити: у більшості психолого педагогічних досліджень рефлексія виступає або як один з елементів компетентності, або як фактор її розвитку. Л. Маскальова аналізує модель, запропоновану Н. Кузьміною, у якій рефлексія виступає самостійним елементом професійної компетентності. Для активізації такої моделі потрібні знання механізмів рефлексії, які забезпечують систему формування професійної компетентності, входять в її структуру. Тому одним із завдань професійної підготовки майбутнього фахівця (крім передачі знань і умінь), має

стати формування особистості професіонала, у основи чого лежить професійна рефлексія. Саме професійна рефлексія є необхідним компонентом професійної освіти й розвитку особистості в цілому.

I. Мельнічук, досліджуючи роль рефлексивного мислення у професійному становленні практичного психолога, зазначала: на останньому етапі отримання вищої освіти та у практичній діяльності, майбутній фахівець повинен формувати рефлексивні здібності, опанувати механізм рефлексії. Високий рівень розвитку рефлексивного мислення дозволить креативно підходити до професійної діяльності, виконувати дослідницьку роботу, постійно оновлювати науково-практичні знання [3].

Науковиця характеризує процес рефлексивного мислення, який полягає у:

- визначені причин та потенційних наслідків проблеми;
- формуванні відношень до дій людини;
- аналізі проблеми, який полягає у її «подрібленні» для більш глибокого вивчення на дрібні частини;
- перевірці припущень щодо можливостей вирішення проблеми з різних точок зору. На жаль, у діяльності психолога аналіз способів рішення деяких проблем у вирішенні професійних завдань, бачення себе у ролі підлітка, часто носять поверхневий та нестійкий характер.

Тобто, активізувати рефлексивне мислення психолога - це зорієнтувати його до самоусвідомлення своїх психічних станів, думок, оцінки досвіду, пов'язати наявний досвід з тим, який потрібно використати у контексті нової дії. Передумовою розвитку рефлексивного мислення є критичне осмислення практики, корекція наявних помилок. Але слід пам'ятати (як зазначає З.Савчук), активний розвиток рефлексії та рефлексивного мислення активізує як позитивні професійні вміння (підвищення рівня професійної компетентності, розвиток професійної ідентичності), так і негативні (зниження соціально психологічної адаптивності студентів, надмірне заглиблення у власні переживання). Рефлексія дає можливість запобігти негативних наслідків стереотипізації, яка проявляється у помилках сприймання та розуміння, у

викривленій інтерпретації дій та вчинків, у формуванні упереджень, що сприяє організації конструктивної взаємодії. У той же час, майбутній практичний психолог інтровертованого типу, з проблемами заниженої самооцінки, повинен враховувати такі відмінності у процесі розвитку рефлексії, рефлексивного мислення.

Огляд численної літератури щодо розвитку рефлексії майбутнього практичного психолога дає можливість виокремити форми та методи розвитку рефлексивного мислення. Наприклад, виконання рефлексивних завдань, ведення рефлексивного («подвійного») щоденника, участь у рефлексивно перцептивних тренінг-семінарах, перебування у спеціально створеному рефлексивному просторі. Рефлексивно насичене життєво значущими ситуаціями, подіями освітнє середовище, у якому створено всі умови для «занурення» у себе, звернення до власного внутрішнього світу - це значущий ресурс підвищення якості професійної освіти. Саме у такому середовищі розгортаються наявні можливості для його упорядкування та переструктурування, тобто створюються умови для становлення особистості психолога, розвитку його суб'єктної активності та формування рефлексивності. Також середовище сприяє зростанню прогностичності, оптимізації способів розв'язання складних професійних ситуацій, набуттю реалістичності відображення соціально-перцептивної дійсності, протистояння стресогенному впливу майбутньої професії.

Перспективним та результативним методом розвитку рефлексивного мислення вважаємо рефлексивне читання, яке дозволяє розвинути рефлексивні здібності, необхідні у процесі професійної діяльності. Наприклад, розуміння основної думки тексту; формування системи аргументів; зіставлення різних точок зору і джерел інформації по заданій темі; розуміння імпліцитної інформації тексту (інформація, яка явно в тексті не виражена, але існує, як підтекст і може бути домислена читачем), вираження інформації тексту у вигляді коротких записів або есе; розрізнення теми і підтеми тексту; постановка перед собою цілі читання, спрямованого на розуміння корисної в даний момент

інформації; використання різної техніки розуміння прочитаного; аналіз зміни свого емоційного стану в процесі читання; розуміння душевного стану персонажів тексту і співпереживання їм при рефлексивному читанні: слово чи фраза, які привернули увагу, вразили, засмутили та коментар-рефлексування психолога - чому виникли такі почуття.

З. Савчук пропонує переформатувати навчальний процес зі стандартної освітньої парадигми, зміст якої полягає у трансляції знання на рефлексивну парадигму практики освіти на співтоваристві учасників освітнього процесу [4].

Н. Токарева виділяє основні фактори стимулювання рефлексивного процесу, які можна екстраполювати на процес підготовки майбутніх практичних психологів:

- цілеспрямоване моделювання проблемної ситуації, створення ситуації невизначення, проблемності, пошуку;

- мотивування активності особистості від самопізнання до самостворення, при якому ініціюється довільний автономний вибір сценаріїв;

- створення комфортного для рефлексування освітнього середовища з налагодженим зворотнім зв'язком;

- доступність взаємодії з іншими людьми, налагодження паритетного діалогу [5].

М. Алексєєв пропонує тьюторський супровід формування рефлексивного мислення. Тьюторський супровід - це особливий вид супроводу освітньої діяльності людини у ситуаціях невизначеності вибору, переходу по всім етапам розвитку, у процесі якого студент виконує освітні дії, а тьютор допомагає створити умови та усвідомити. Надзвичайно ефективною є також проектна діяльність.

Чинники розвитку рефлексивного мислення у площині підготовки фахівця розглядає Т. Яценко. Авторка підкреслює, що у процесі глибинно психологічного пізнання особистісної проблеми створюються умови для розвитку рефлексивного мислення [6].

Л. Гапоненко визначає такий аспект рефлексивності як рефлексивне

спілкування, яке складається зі зданості встановлення гнучкої комунікації в різних за складністю ситуаціях, передбачення ефективних засобів вербальної та невербальної поведінки, позитивної мотивації та гуманістичної спрямованості до взаємодії, професійний інтерес до партнера спілкування усвідомлення того, що повідомляється в актах комунікації, конгруентне сприйняття інформації, емпатія тощо..

О. Мирошник наводить результати досліджень О. І. Лаптевої, яка аналізувала можливості рефлексивного мислення педагога у розвитку його професійно значущих властивостей.

На нашу думку, у процесі професійної підготовки практичного психолога також можна формувати професійно важливі якості майбутнього фахівця, які обслуговуються його рефлексивним мисленням. Рефлексивні процеси забезпечують одночасну представленість в свідомості практичного психолога чотирьох ментальних презентацій: предметної (презентації у свідомості власних когнітивних структур та когнітивних структур підлітка, які відносяться до предмету навчально-пізнавальної діяльності або виховного впливу); соціально-перцептивної (забезпечує усвідомлення та розуміння психічних станів учнів, їхніх індивідуально-психологічних особливостей, осмислення того як психолог сприймається учнем); професійно-особистисної (характеризує презентацію у свідомості особливостей свого професійного досвіду, усвідомлення меж своєї професійної компетентності); морально-етичної (відображає усвідомлення свої позиції у конкретній педагогічній ситуації у вимірах етичної системи).

Подібна думка викладена у системному підході В. Шадрікова, А. Карпова. Науковці визначали формування різних рівнів розвитку рефлексії у процесі рефлексивної оцінки своїх думок та почуттів, побудову суджень щодо відчуттів іншої людини, уявлення її думок, уявлення про сприймання іншою людиною думки суб'єкта з приводу іншої людини [2].

На основі опрацьованих джерел, нами була розроблена концептуальна модель психологічної рефлексії практичного психолога (дивись рис.):

Операціонально-когнітивний рівень
Свідоме опрацювання наявних знань, руху власної думки у предметному змісті розумових дій з метою пошуку ефективних засобів їх вирішення
Особистісний рівень
Професійно-особистісна орієнтація фахівця на власну діяльність, аналітична позиція щодо своєї поведінки, дій, вчинків, корекція виявлених помилок
Міжособистісний рівень
Професійна побудова міжособистісної комунікації з іншими, реконструкція елементів розуміння внутрішнього стану, світу інших

Проведений аналіз наукових досліджень дає нам можливість зробити такі висновки:

1. Розвиток рефлексивного мислення майбутнього практичного психолога можливий особливо на останньому етапі професійної підготовки у освітньому закладі.

2. Для забезпечення умов розвитку рефлексивного мислення потрібно упровадження інноваційного досвіду, створення відповідного, наближеного до реального середовища, у якому можливе розширення стратегій рефлексування у процесі рішення нестандартних задач, навчання аналізу психолого педагогічних ситуацій, включення різноманітних психологічних методів комплексного формування професійної самосвідомості. Спеціально організована практична діяльність передбачає стимуляцію мислительних процесів як внутрішніх ресурсів розвитку рефлексивності.

Перспектива подальшого дослідження проблеми розвитку рефлексії, рефлексивного мислення, вбачаємо у розробці та апробації методів діагностики та розвитку рефлексії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Бондар Л., Ісхакова Н. Рефлексія як основний компонент навчальної діяльності студентів. *Вісник Національного авіаційного університету*. Педагогіка. Психологія. Збірник наукових праць. 2015. №1(6). С.39-43
2. Карпов А. В., Скитяева И. М. Психология рефлексии. Аверс

Пресс. 2012. 213 с.

3. Мельничук І. Становлення рефлексії у процесі організації навчально виховного процесу в закладах освіти // *Наукові записки*. Випуск 41. Серія : Педагогічні науки. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2022. С. 102-106.

4. Савчук З. Психологічні особливості професійної ідентичності майбутнього психолога в аспекті його професіоналізації. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 5. С. 175–184

5. Токарева Н. М. Розвиток рефлексивного мислення як передумова особистісного становлення підлітка. URL: <http://appsychology.org.ua> › data › jrn

6. Яценко Т. С., Глузман О. В. Методологія професійної підготовки практичного психолога. Дніпропетровськ : Інновація, 2014. 192 с.

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРЕДИКТОРУ ПЕРЕДЧАСНИХ ПОЛОГІВ У ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ

Нагорняк Наталія Володимирівна

Уманський державний педагогічний університет
імені Пала Тичини
магістрантка факультету
соціальної та психологічної освіти

Вступ. Вагітність сприймається нашою культурою як період благословенного очікування народження дитини та активний психофізіологічний контакт жінки з її природою. Однак, пробуджуючи найприродніші і найрадісніші материнські інстинкти, вагітність здатна активізувати в жінці емоційну нестабільність та невирішені до цього психологічні конфлікти. Зрозуміло, це може позначатися і розвитку немовляти в утробі, й у деяких випадках, сильні внутрішньоособистісні конфлікти і переживання можуть бути одним із чинників, які впливають на передчасні пологи. Перинатальна психологія наразі активно інтегрує знання багатьох напрямків науки та практики з метою вирішення задач покращення психосоматичного здоров'я вагітних, породіль та їх дітей, підвищення рівня репродуктивного здоров'я українських жінок у нинішніх умовах.

Проблема передчасних пологів завжди була особливо важлива у контексті сучасного акушерства та перинатології через призму психологічних знань.

Передчасними вважаються пологи у проміжку з 22 до 37 тижнів вагітності.

При цьому залежно від терміну народження малюків вважають:

- вкрай недоношеними: з 22 до 28 тижнів (вага менше 1000 г);
- значно недоношеними: з 28 по 32 тиждень (вага менше 1500 г);
- помірно або трохи недоношеними: з 32 по 37 тиждень (вага менше 2500 г).

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) близько

8-10% пологів у світі констатують як передчасні, 5% всіх передчасних пологів становлять пологи у терміні 22-27,6 тижнів вагітності. Визначаючи гестаційну домінанту дослідники вказують на фізіологічні та психологічні компоненти впливу на загрозу передчасних пологів. Але психологічний компонент на сьогодні є найбільш значимим у контексті коригування.

До початку повномасштабної військової агресії рф середньостатистичні показники були ідентичними із загальними міжнародними показниками. Наразі через спричинені війною стрес і медичні проблеми лікарі фіксують, що кількість передчасних пологів в Україні збільшилася втричі, а за 2022 рік їхня кількість зменшилася до 152 тисяч — це на 36 тисяч менше у порівнянні з минулим роком. У прифронтових регіонах ці показники майже вдвічі більші.

Ціль роботи. Проаналізувати психологічний стан жінок що народили передчасно в умовах війни (м. Одеса). Визначити основні характеристики психологічної дестабілізації та означити готовність до психологічної підтримки та супроводу породіль в умовах військової агресії.

Матеріали та методи. Аналіз статистичних даних відчить про зменшення народжув аності дітей більше ніж на 30% від довоєнних показників міста. Такий відсоток може бути внаслідок виїзду жінок у більш безпечні райони або за кордон, але наявність жінок категорії ВПО. Також відмічається у перинатальних центрах та пологових будинках м. Одеси на фоні зменшення загальної кількості новонароджених дітей (з 25.000 до 18.000 новонароджених щомісяця) різке збільшення на 50% показників передчасних пологів з яких 40% це діти вагою менше 1,5-2 кг.

Така ситуація вимагає комплексного аналізу та оцінки наявних ресурсів щодо профілактики та психологічної підтримки жінок, які мають ризики передчасних пологів, а також впровадження у систему супроводу післяпологового періоду суттєвого психологічного компоненту.

З метою аналізу основних характеристик психологічного предиктору нами були використані розроблені нами пілотні анкети та валідні психологічні діагностики. В опитуванні брали участь 416 жінок, але основний акцент був на

жінок, які в подальшому мали передчасні пологи, їх виявилося 157. Застосовані нами математичний та статистичний варіанти обробки діагностичних матеріалів дав можливість визначити наступні домінуючі характеристики психологічного стану жінок які народили передчасно.

Найчастіше у вагітних спостерігалася підвищена тривожність, особливо якщо вагітність перша або якщо жінка вже мала негативний досвід під час попередніх вагітностей. Досить часто вагітність супроводжували депресія та психоз. Вони мали наступні ознаки:

- Швидка втомлюваність та дратівливість
- Постійне побоювання за власне життя і життя плоду в утробі
- Неспокій, відчуття роздратованості чи нервового збудження
- Зниження гостроти мислення, труднощі з концентрацією уваги або прийняття рішення
- Почуття власної меншовартості чи безпідставне відчуття провини
- Труднощі при намаганні сконцентрувати увагу, відчуття «пустоти» в голові
- Навала негативної інформації про стан воєнних дій
- М'язове напруження, тонус матки
- Нав'язливі думки про можливу загибель себе чи близьких
- Відсутність або обмежений доступ до фахової медичної допомоги
- Посилення / послаблення апетиту чи значне зменшення (не пов'язане з дієтою) або збільшення маси тіла (25% упродовж місяця)
- Перебування у небезпечних умовах: повітряні атаки, постріли, страх окупації тощо
- Зниження зацікавленості щодо майже всіх заходів та/або відчуття задоволення від них
- Дратівливість
- Відсутність доступу до нормальних гігієнічних умов
- Проблеми з повноцінним харчуванням
- Розлади сну; підсвідоме «очікування» тривоги

- Дистрес, який провокував порушення в соціальній, професійній та інших сферах діяльності.

Результати та обговорення. У результаті аналізу отриманих показників ми визначили основні фактори психофізіологічних передумов, які провокують передчасні пологи у жінок які знаходились на обліку ведення вагітності у медичних закладах м. Одеси. Означену інформацію ми мали змогу озвучити на регіональних науково-практичних конференціях та професійних засіданнях спеціалістів МОЗ з метою доведення до відома актуальної інформації щодо аналізу психологічного компоненту, що може провокувати передчасні пологи у пацієнток. Також нами була ініційована робота по вдосконаленню психологічного супроводу породіль після передчасних пологів, яка має знизити негативні прояви психологічного стану що призводять до пологової депресії та акумулює необхідні ресурси жінки-матері для піклування за недоношеною дитиною в умовах війни.

Висновки. Вагітність – відповідальний період у житті кожної жінки та її родини. Збереження кожного новонародженого життя та сприяння його повноцінному розвитку є для України сьогодні і в наступні десятиліття першочерговим завданням задля збереження людського потенціалу країни. У ситуації хронічного стресу спровокованого війною протікання вагітності українських жінок значно укладнилося. Аналізуючи гестаційий домінант на першому плані за результатами нашого аналізу знаходиться саме психологічний компонент, а саме емоційний стан, який ми прагнемо початку стабілізувати та згодом мінімізувати негативні реакції та наслідки хронічного стресового фону розробляючи більш інтенсивну психологічну підтримку орієнтовану на існуючу ситуацію в умовах війни.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ВИЯВ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Панас Юлія Володимирівна

кандидат психологічних наук
асистент кафедри загальної підготовки
КЗВО «Волинський медичний інститут»
м. Луцьк, Україна

Вступ. Професійне здоров'я медичних працівників на сьогоднішній день в умовах війни визначається як проблема, що постає з особливою гостротою. Одним із аспектів цієї проблеми є явище професійного стресу. Війна належить до надзвичайно важких стресових факторів, тому стрес під час війни став частиною праці медичних працівників. Медичний персонал в умовах війни знаходиться під впливом значного ризику виникнення стресових станів, психічної дезадаптації та нервово-психічних розладів. У зв'язку з цим є необхідним визначення основних чинників формування стресостійкості у медиків.

Аналіз досліджень з даної проблеми.

Професійна мобільність як психологічний феномен фахівців медичного профілю досліджувалась в працях С. Глухих, С. Двойнікова, Л. Карасьової, Т. Кудрявцевої, М. Тимофієвої, Т. Чернишової, З. Шарлович та ін. Питання професійного здоров'я медика відображені у роботах Т. Абрамової, Б. Когана, Г. Куценко, В. Розова, Є. Сошникова, Л. Юр'євої та ін. Формування стресостійкості представників багатьох професій досліджували І. Заболотський, М. Корольчук, В. Крайнюк, Ю. Пунапова, В. Розов. Зокрема, Н. Водоп'янова, А. Маклаков, Ю. Щербатих встановили особливості формування стресостійкості власне у професіях, які потребують особистого контакту з іншими.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування стресостійкості медичних сестер в умовах війни і встановлення взаємовпливу з їх професійною мобільністю.

Результати та обговорення.

У наші дні під час війни актуальним є вивчення проблеми стресостійкості професіоналів-медиків, в яких професійна діяльність кожен день відбувається в умовах особливо небезпечних для життя. Стрес, викликаний війною, відрізняється від повсякденного, оскільки, здебільшого, він перевищує нашу здатність адаптуватися та змінюватися.

Постійний професійний стрес може зумовити професійну деформацію особистості, підвищити конфліктність у колективі, зменшити ефективність праці, негативно позначитися на здоров'ї персоналу та їх близьких. Відсутність належної психологічної підготовки та адаптивних властивостей до стресу, зазвичай, може стати джерелом негативних наслідків для психічного та фізичного здоров'я [1].

Стресостійкість медичних працівників є однією з визначальних особистісно-професійних властивостей, яка необхідна для успішної самореалізації у цій професії. Стабільне навантаження, безліч екстремальних ситуацій, постійне нервово напруження, дуже часто ненормований графік праці, велика потреба в комунікації особливо з важким контингентом – всі ці речі дуже негативно відбиваються на психоемоційному стані особистості медичного працівника [2].

З-поміж факторів, що характеризують працездатність та інші характеристики здоров'я, велику роль відіграє психічна стійкість до стресових ситуацій. Високий рівень психічної стійкості до стресів – важлива умова збереження, розвитку і зміцнення здоров'я і професійної самореалізації особистості.

Стресостійкість – це важлива і складна властивість особистості, пов'язана з низкою інтелектуальних, когнітивних, емоційних й особистісних властивостей, які допомагають їй переживати значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи спокій та рівновагу в стресовій ситуації [4].

Поняття професійної мобільності медичної сестри передбачає інтегративу

властивість особистості, що характеризується стійкою мотивацією до діяльності фахівця-медика, активністю та ініціативністю в оволодінні новими знаннями у галузі медицини, їхнім доцільним застосуванням в конкретних професійних ситуаціях сфери охорони здоров'я, швидкою адаптацією до нових умов діяльності, оперативністю прийняття рішень та оволодіння новими медичними технологіями, чіткістю, гнучкістю та компетентністю при виконанні професійних завдань. Структура професійної мобільності медичних сестер включає особистісну та діяльнісну складові [3].

Екстремальні ситуації в організмі людини запускають різноманітні механізми на фізичному, фізіологічному та психічному рівнях, а оскільки війна належить до надзвичайно важких стресових факторів, то в разі виникнення екстремальної ситуації проявляється мобілізація всіх ресурсів психіки людини з метою знешкодження загрозливих для неї обставин. Також важливим етапом у напружених умовах діяльності медика є вміння формувати як власну стійкість до стресорів, так і надавати різні види допомоги людям, які потрапили у стресову ситуацію. Коли реакція на особливо небезпечну ситуацію розвиватиметься в напрямку деструкції – виникає загроза розвитку в особистості посттравматичних стресових розладів.

Особистісна складова професійної мобільності медичних сестер визначає стійку мотивацію професійної реалізації, здатність до швидкої адаптації в професійному середовищі та сформованість деонтологічних навичок професійного спілкування; вона включає мотиваційний, адаптаційний, комунікативно-емпатійний компоненти.

Діяльнісна складова визначає уміння організувати, структурувати, раціоналізувати професійну діяльність в медичній сфері; аналізувати, проектувати та прогнозувати результати й наслідки дій, спрямованих на розв'язання конкретних професійних задач і досягнення професійних цілей та включає організаційний і когнітивно-компетентнісний компоненти. Тому ми можемо вважати, що професійна мобільність медичних сестер є важливим чинником для формування у них стресостійкості.

Висновки.

Отже, теоретичне дослідження професійної мобільності та стресостійкості медиків під час війни виявило взаємовплив цих понять та в подальшому дозволить підготувати програму комплексної психологічної допомоги, котра дозволить зменшити прояви посттравматичного стресу та сприятиме формуванню у медичних працівників стресостійкості.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бардин Н. М., Жидецький Ю. Ц., Кіржецький Ю. І. та ін. Стресостійкість : навчальний посібник / за ред. Я. М. Когута. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 204 с.
2. Мальована Л. В. Стресостійкість як умова ефективної діяльності медичних працівників під час війни : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю «053 – психологія» / Л.В . Мальована. – Тернопіль : ТНТУ, 2022. – 68 с.
3. Панас Ю. В. Рефлексивні механізми професійної мобільності особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Ю. В. Панас. – Луцьк : СНУ, 2018. – 230 с.
4. Харко О. С. Практичні рекомендації дотримання психологічних умов формування стресостійкості студентів ЗВО в навчальному процесі. Наукові записки Національного університету / О. С. Харко. – «Острозька академія», серія «Психологія», 2022. № 14. С. 46-56.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКИХ РОДИН В УМОВАХ ВІЙНИ

Тимошенко Ольга Яківна

Магістр

Поліський національний університет

м. Житомир, Україна

Вступ. На українській землі майже десятиліття триває війна з російським агресором. Через повномасштабне вторгнення Росії в Україну значно збільшилася кількість негативних впливів, факторів, чинників, як психічного, так і психологічного здоров'я наших громадян. Війна та її наслідки є одними з найбільших загроз для людського життя. У зв'язку з цим вона є жорстким негативним чинником психологічного здоров'я особистості. Війна величезне віяло проявів агресії, жорстокості та насильства: військового, сексуального, економічного, політичного тощо (Карамушка, 2022).

Наразі спостерігаємо значущий вплив на громадян України російсько-української війни, а також породжених нею стресових й конфліктних ситуацій. Переважній більшості родин довелося долати не лише матеріальні проблеми, а й психологічні. Ці явища безсумнівно, суттєво вплинули на психологічне здоров'я всіх українських родин. У зв'язку з цим **метою** нашого дослідження є аналіз деяких аспектів особливостей та динаміки психологічного здоров'я українських родин в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Основними **методами** дослідження були загальнотеоретичні: аналітико-синтетичний огляд психологічної, соціально-психологічної літератури з предмету дослідження; систематизація, класифікація, порівняння, узагальнення, інтерпретація теоретико-емпіричних досліджень з проблематики психологічного здоров'я; аналіз та узагальнення наукових джерел.

Результати та обговорення. Психологічні дослідження впливів війни та її наслідків констатують зростання поширеності тривоги, стресу, депресії, посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших проблем, пов'язаних з

психологічним здоров'ям, як серед окремих осіб, так і їх родин (Зливков & Лукомська, 2022; Карамушка, 2022, Кокун та ін., 2022; Тюріна & Солохіна, 2022).

Багато українських сімей в умовах війни пережили травматичні події, такі як руйнування будинків і громад, переміщення, насильство та втрата близьких (Deineko, 2022). Внаслідок переміщень, насильства та гірких втрат важко уникнути травматичних подій, які можуть залишити глибокий слід у психіці та емоціях. Ці переживання можуть відзначитися посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та іншими психологічними проблемами, що стосуються як дорослих, так і дітей в сім'ях. Процеси переміщення, які стали невід'ємною частиною воєнних реалій, також суттєво вплинули на українські родини. Значна кількість громадян була змушена залишити свої оселі та призвичаїтися до нового життя в інших місцях. Сім'ї, розлучені через переміщення та міграцію, набуття ролі біженця чи переміщеного мають справу з додатковими стресовими факторами. Втрата звичних соціальних зв'язків, нестабільність майбутнього, труднощі адаптації до нового оточення та втрати рідних можуть суттєво позначитися на психологічному становищі цих сімей.

Важко не звернути увагу на велику кількість українських родин, які стали жертвами горя та втрати. Смерть членів сім'ї, друзів та сусідів стали складовою реальності воєнних подій. Ця важка доля може викликати глибоке горе та скорботу, що, в свою чергу, може призвести до різноманітних психологічних реакцій, включаючи депресію та гіркоту (Кокун та ін, 2017). Економічні та соціальні напруги, що виникли внаслідок війни, також залишають свій відбиток на психологічному становищі українських родин. Нестабільність економічної ситуації, обмежений доступ до ресурсів та фінансові труднощі можуть сприяти збільшенню рівня стресу та тривоги в сім'ях.

Воєнний конфлікт також позначився на динаміці сімейних відносин. Члени сімей, розділені переміщеннями та військовою службою, можуть зіткнутися зі зміною динаміки взаємин. Стрес та труднощі з отриманням емоційної підтримки та задоволення базових потреб у безпеці та спілкуванні

можуть відчуватися членами сімей, які перебувають у воєнному конфлікті.

Під час війни зазнали змін і взаємини між різними поколіннями. Особливий акцент слід зробити на впливі війни на психологічний стан дітей. Діти, які виростають в умовах воєнних реалій, стикаються зі специфічними психологічними проблемами. Вони можуть бути свідками насильства та травматичних подій, а також відчувати труднощі у навчанні та соціалізації. Ці враження можуть залишити глибокий відбиток на їхнє психологічне здоров'я та розвиток. (Сміт, Дирегров & Юле, 2014).

Військові дії та їх наслідки створили додаткові перешкоди для доступу громадян до психологічних, психотерапевтичних та психіатричних послуг. Навіть при активізації психологічних послуг під час воєнного конфлікту, доступ до них може бути обмежений для багатьох українських сімей. Нестача ресурсів та проблеми з організацією медичної допомоги можуть ускладнити ситуацію з підтримкою психологічного здоров'я в умовах війни.

Зазначимо, що чинники психологічного здоров'я українських сімей можуть варіювати залежно від багатьох факторів, таких як особистий досвід, регіональні особливості та соціальне середовище. Розв'язання цих питань потребує комплексного підходу, який охоплює підтримку економічного розвитку, надання психологічної підтримки та підвищення усвідомленості про важливість психологічного благополуччя в сім'ях.

Висновки.

1. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну репрезентувало специфічні психологічні виклики. Війна призвела до травматичних подій для багатьох родин: руйнування житла, переміщення, насильство та втрата близьких. Економічна нестабільність, руйнування сімейних структур та надмірний стрес у дітей вплинули на психологічне благополуччя українських сімей.

2. Економічна нестабільність, руйнування сімейних структур та надмірний стрес у дітей вплинули на психологічне благополуччя українських сімей. Травматичні події обумовили негативну динаміку їх психологічного

здоров'я: виникнення серйозних психологічних проблем, включаючи посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші психологічні відхилення, які впливають на всіх членів родини.

3. Доступ до психологічних послуг став ускладненим через війну та її наслідки для медико-психологічної інфраструктури. Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу, який включає підтримку соціально-економічного розвитку, надання психологічних послуг та підвищення усвідомленості щодо важливості психологічного здоров'я в українських сім'ях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зливков В., Лукомська, С. *Діти війни: теоретико-методичні і практичні аспекти психологічної допомоги*: Навч. пос. Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2022. 95 с.

2. Карамушка, Л. М. *Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати*: Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730974/>

3. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. *Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення*: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.

4. Кокун, О. М., Мороз, В. М., Пішко, І. О., Лозінська, Н. С. *Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій*: метод. посібник. Київ-Одеса: Фенікс, 2022. 88 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/730971>

5. Сміт, П. Дирегров Е., Юле У. *Діти та війна: навчання технік зцілення*. Інститут психічного здоров'я УКУ, 2014. 84 с.

6. Тюріна В. О., Солохіна Л. О. Вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини: короткий огляд зарубіжних досліджень. *Особистість, Суспільство, Війна*. Харків, 2022. С. 116 – 118.

7. Deineko, O. *War in Ukraine: a sociological study*. Oslo, Norwegian Institute for Urban and Regional Research, Metropolitan University. 2022. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/299209>

ВПЛИВ НЕЙРОМЕРЕЖ НА ПСИХОЛОГІЮ ОСОБИСТОСТІ: КОНФЛІКТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Шиліна Наталія Євгенівна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри психології, педагогіки та лінгводидактики,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна

Вступ. Проблеми особистості, особистості та суспільства завжди зачіпали уми видатних вчених різних епох, які намагалися визначити місце особистості в людському суспільстві та розглянути людську особистість з одного боку як відокремлену індивідуальність поза суспільством, тому що кожна особистість є відокремленим духовним світом, з іншого – як частина спільності, єдиної соціальної системи, де основним елементом є люди зі своїми різноманітними зв'язками, відносинами, взаємодіями.

Особистість – система відкрита. Саме завдяки цьому можна говорити про вплив на особистість оточуючого світу та, зокрема, інформації, про специфіку її розвитку в умовах інформатизації суспільства. Особистість накопичує корисну для себе інформацію, пристосовуючись до умов, що змінюються. Накопичення інформації підвищує рівень організації системи, забезпечує розвиток можливості сприйняття та повторне породження інформації. І здійснюється воно внаслідок інтелектуальної взаємодії особистості та суспільства.

З початком ХХІ століття ми стоїмо перед безперечним витком у розвитку технологій, які охоплюють практично всі аспекти нашого життя. Це небачене зростання обчислювальних потужностей та алгоритмічних досягнень уможливило створення та розвиток нейромереж – інтелектуальних систем, здатних аналізувати, прогнозувати та регулювати різноманітні аспекти людської поведінки та сприйняття. І тут актуальним постає питання: як такі потужні інструменти впливають на формування людської особистості?

Мета роботи полягає у дослідженні різних поглядів на розвиток штучного інтелекту та його вплив на особистість сучасної людини.

Результати та обговорення. Сьогоднішні дослідники в різних наукових сферах стикаються з новим викликом – дослідити, як змінюється людська особистість під впливом швидкозмінюваного інформаційного простору, як нейромережі впливають на переконання, цінності та поведінкові патерни людини, і яким чином вони можуть змінити ландшафт психічного розвитку.

Використання нейромереж для створення так званої «електронної особистості» досліджує О.В. Костенко, пропонуючи застосовувати подібні технології у космонавтиці та військовій галузі для моделювання поведінки екіпажів у різноманітних ситуаціях, в тому числі й особливо небезпечних. Такі інструменти допомагають реальним людям знизити психологічні ризики та уникнути неефективних дій [4].

Л. В. Гусак говорить про використання нейромереж для покращення освітніх процесів. Автор доводить ефективність новітніх технологій для розробки освітніх програм, можливості застосовувати технології інтелектуального тьюторства, які будуть враховувати індивідуальні здібності учня [1].

Соціальні медіа та онлайн-платформи активно використовують нейромережі для аналізу поведінки користувачів. Цей аналіз у подальшому впливає на особистість, оскільки визначає, які контент та інформацію користувач бачить, що може вплинути на його цінності, переконання та поведінкові патерни, які вибори він робить і чому. Власне С. О. Євдокімов досліджує проблему побудови штучних нейронних мереж на основі теорії мотивації соціального вивчення [2].

Нейромережі дозволяють створювати індивідуалізовані рекомендації та контент, що може сприяти формуванню унікальної особистості. Людині стає простіше висловити свої внутрішні імпульси і розкрити свій творчий потенціал.

Сучасні нейромережі надають можливість більш глибокого та точного аналізу психологічних процесів та формування особистості. Використовуючи методи машинного навчання, вони можуть аналізувати величезні обсяги даних, виявляти приховані патерни і взаємозв'язки, що дозволяє краще розуміти, як

формується особистість. Наприклад, – нейронна мережа MLP для оцінки психологічного стану людини, огляд якої зробили українські вчені [3].

Висновки. Можна виділити позитивні і негативні впливи нейромереж на особистість та її сприйняття світу.

Серед позитивних – це, по-перше, персоналізований контент. Нейромережі сприяють створенню персоналізованого контенту, що може значно покращити сприйняття світу. Наприклад, алгоритми рекомендацій можуть пропонувати користувачеві контент, який відповідає його інтересам та перевагам, роблячи онлайн-досвід більш релевантним та задовільним. Це полегшує життя та допомагає уникнути інформаційного перевантаження у пошуках свого власного інтересу серед величезних масивів.

Також неможна не сказати про персоналізацію освіти. Нейромережі можуть створювати персоналізовані освітні програми, адаптуючи навчання до індивідуальних здібностей та потреб кожного учня. Це сприяє більш ефективному оволодінню знань та розвитку особистості.

По-друге, це покращена медична діагностика через аналіз медичних зображень та даних. Це може допомогти виявити хвороби на ранніх стадіях та підвищити ефективність лікування. І також психологічне консультування: віртуальні консультанти на базі нейромереж можуть надавати додаткову психологічну підтримку, покращуючи психологічний добробут та допомагаючи у формуванні особистості.

По-третє, розвиток автономних систем. Нейромережі можуть покращити автономні системи, такі як безпілотні автомобілі та роботи, що сприяє безпеці та ефективності у різних галузях.

По-четверте, це розвиток навичок та творчості за допомогою машинних алгоритмів, які, навчаючи, надають рекомендації та зворотний зв'язок, що сприяє особистісному зростанню.

Щодо негативних аспектів впливу нейромереж на особистість, то тут перше місце посідає втрата приватності, так як аналіз даних про особистість нейромережами може спричинити певну загрозу, оскільки особиста інформація

може бути використана без згоди людини.

По-друге, це залежність та соціальна ізоляція. Надмірне використання соціальних медіа та інших платформ, заснованих на нейромережах, може призвести до залежності та соціальної ізоляції, що негативно впливає на міжособистісні стосунки та особистісний розвиток.

Наступне, це – маніпуляція думками. Алгоритми рекомендацій можуть маніпулювати інформацією, що надається користувачеві, що може впливати на його переконання та цінності, іноді без його усвідомлення.

Серед негативного впливу потрібно зазначити посилення нереалістичних стандартів. Соціальні мережі та фотофільтри, засновані на нейромережах, сприяють формуванню нереалістичних стандартів краси та успішності, що може спричинити стрес та негативно впливати на самооцінку особистості.

Розуміння цих позитивних та негативних аспектів впливу нейромереж на особистість допомагає збалансованому та усвідомленому використанню технології у повсякденному житті та в особистісному розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гусак Л. В. Нейромережі в роботі викладача: шпаргалка нового покоління. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку. Матеріали XXXIII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка, 07 червня 2023м. Паола (Мальта): ГО «ВАДНД». 2023. С. 123-127

2. Євдокімов С. О. Побудова штучних нейронних мереж на основі теорії мотивації соціального вивчення, сформованих з дитинства. Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтеграція науки і практики в умовах модернізації спеціальної освіти України». 23-24 березня 2023 року. Івано-Франківськ. 2023. С. 50-53

3. Корнага Я. І. Крилов Є. В. Сергієнко П. А. Оцінка психологічного стану людини з використанням MLP нейронних мереж. Телекомунікаційні та інформаційні технології. Київ. № 1 (78). 2023. С. 90-100 DOI: 10.31673/2412-

4338.2023.019000

4. Костенко О. В. Електронна юрисдикція, метавсесвіт, штучний інтелект, цифрова особистість, цифровий аватар, нейронні мережі: теорія, практика, перспективи. Наукові інновації та передові технології. 2022. № 2(4) 2022. С. 54-78 DOI: 10.52058/2786-5274 -2022-2(4)-54-78

SOCIOLOGICAL SCIENCES

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БРЕНДІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УСВІДОМЛЕНІСТЬ СПОЖИВАЧІВ

Кочетов Дмитро Сергійович

Аспірант 1 курсу

Європейський університет

м. Київ, Україна

Вступ: Соціальна відповідальність брендів в сучасному суспільстві набуває все більшої вагомості як складник їхньої стратегії. Відображення цінностей та практик, спрямованих на соціальну покращення, може значно вплинути на споживачів. Ця робота націлена на розгляд впливу соціальної відповідальності брендів на усвідомленість споживачів.

Ціль роботи: Метою цієї роботи є дослідження взаємозв'язку між соціальною відповідальністю брендів та усвідомленістю споживачів. Досліджуючи цей зв'язок, ми ставимо за мету виявити, як бренди впливають на свідомість споживачів через свої соціальні практики.

Матеріали та методи: У даній роботі ми використовували наукові дослідження, аналіз рекламних кампаній, а також опитування споживачів щодо їх усвідомленості щодо соціальної відповідальності брендів.

Результати та обговорення: Аналіз досліджень та рекламних кампаній показує, що бренди, які активно впроваджують соціально відповідальні практики, здатні впливати на усвідомленість споживачів. Споживачі, усвідомлюючи соціальний вплив брендів, можуть стати більш лояльними та підтримувати ці бренди.

Обговорення результатів вказує на важливість впровадження соціальної відповідальності в стратегію бренду. Це може стати ключовим фактором у вирішенні соціальних проблем, одночасно підвищуючи позитивний імідж та

залучаючи нових споживачів.

Висновки: Соціальна відповідальність брендів важлива для формування споживацьких уподобань та усвідомленості. Бренди, які демонструють активну підтримку соціальних ініціатив, можуть впливати на формування позитивної реакції споживачів та підвищити свою конкурентоспроможність. Висновки роботи підкреслюють важливість та актуальність подальших досліджень в цьому напрямку для кращого розуміння взаємодії між брендами та споживачами у контексті соціальної відповідальності.

ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ СОЦІОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Погорілий Дмитро Євгенович

викладач

Харківський комп'ютерний фаховий коледж

Вступ.

Викладання навчального предмету «соціологія» обумовлене сьогодні особливостями стану та розвитку суспільства в умовах протидії повномасштабній російській агресії, причому не лише збройній, а й ідеологічній, пропагандистській, маніпулятивній, що потребує розгляду актуальних питань соціологічної науки з урахуванням законодавчих змін, пов'язаних із створенням необхідних умов для підвищення обороноздатності держави, захисту національної безпеки і територіальної цілісності [1, с. 20].

Ціль роботи.

Сьогодні, під час широкомасштабної російської агресії проти України за умов протистояння спробам фальсифікації історії та антиукраїнській пропаганді «*русского мира*», особливого значення набуває формування в української студентської молоді чіткої системи соціологічних знань, патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей й несприйняття імперської ідеології.

Необхідною основою для цього є соціологічні знання, і, передусім, знання понятійного апарату соціологічної науки. Тож надважливим завданням під час викладання соціології сьогодні стає формування у здобувачів освіти чіткої та логічно вибудованої понятійної системи, що стане на заваді російській пропаганді підмінювати поняття, поширювати неправдиву інформацію й маніпулювати свідомістю.

Серед актуальних дефініцій особлива увага має бути приділена визначенню та аналізу таких понять, як «демократія», «геноцид», «державна

агресор», «національний спротив», «рух опору», «декомунізація», «деколонізація», «тоталітаризм» та його різновиди, зокрема, «рашизм». При цьому слід брати до уваги як нові напрацювання наукової теорії, так і загальну динаміку суспільних відносин, зокрема, – результати активної нормотворчої діяльності органів державної влади України.

Матеріали та методи.

На важливість опанування основних соціологічних понять та категорій соціології, необхідних для наукового осмислення та аналізу сучасних соціальних подій, явищ та процесів, звертають увагу автори навчальної та довідкової літератури з курсу соціології [2, с. 5; 3, с. 9]. А. Маковецький та А. Камбур наголошують на необхідності постійного оновлення, перегляду та поповнення понятійно-категоріального апарату соціології з урахуванням соціальної динаміки та соціальних змін [4, с. 4]. Окремі аспекти проблеми формування та вдосконалення понятійно-категоріального апарату досліджують вчені з різних галузей соціологічних знань (К. Корж, О. Суська, В. Ткаченко та ін.), і, зокрема, – соціології війни (В. Горбулін, М. Требін), інших дисциплін соціальної роботи, соціальної психології, педагогіки, публічного управління (В. Грушко, П. Гудзь, О. Рассказова, С. Харченко та ін.). Так, М. Требін зазначає, що сучасна реальність російсько-української війни вимагає ретельного аналізу явища війни, її аналізу крізь призму соціологічного знання, що, у свою чергу, потребує чіткої системи наукових понять і категорій [5, с. 209].

Дослідження питання формування та оновлення понятійного апарату соціології в сучасних умовах спирається на використання методів порівняння, аналізу, синтезу, систематизації, та узагальнення.

Результати та обговорення. Серед законодавчих змін, що були прийняті з початку військової агресії Росії, слід відзначити Постанови Верховної Ради «Про визнання Російської Федерації державою-агресором» № 129-VIII від 27.01.2015 р, за якою РФ було вперше визнано державою-агресором, що підтримує тероризм та ставить під загрозу міжнародний мир і безпеку; «Про

Заяву Верховної Ради «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» № 337-VIII від 21.04.2015 р., у якій збройна агресія РФ проти України визнається тяжким міжнародним злочином, скоєння якого має наслідком міжнародно-правову відповідальність; № 1014-VIII від 18.02.2016 р. «Про Звернення Верховної Ради до парламентів іноземних держав, парламентських асамблей міжнародних організацій щодо засудження триваючої агресії РФ проти України», що констатувала зміцнення в Росії авторитаризму і диктатури та небезпеку подальшого провадження цією країною політики *агресії* та *терору* для Української держави та її народу. Саме у цих нормативно-правових актах було зафіксовано факти воєнної *окупації* і подальшої незаконної *анексії* території Автономної Республіки Криму і Севастополя – невід’ємних складових території України, а також воєнної *окупації* частини території Донецької та Луганської областей України [6, п. 3].

Ціла низка надважливих правових дефініцій пов’язана з прийняттям Закону України № 1702-IX від 16.07.2021 р. «Про основи національного спротиву».

Законом, зокрема було визначено поняття «*національного спротиву*» як комплексу «заходів, які організуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсічі агресії»; його мета, що полягає, зокрема, у «сприянні забезпеченню готовності громадян України до національного спротиву» [7, ст. 1, 3], а також така складова національного спротиву, як «*рух опору*», під яким розуміється «система воєнних, інформаційних і спеціальних заходів, організація, планування, підготовка і підтримка яких здійснюється з метою відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відсічі збройної агресії Росії проти України» [7, ст. 1].

З початком широкомасштабної агресії РФ проти України було прийнято низку нормативних актів, серед яких: Постанови Верховної Ради України «Про

Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» № 2188-IX від 14.04.2022 р., за якою дії, вчинені Збройними силами РФ та її політичним і військовим керівництвом під час збройної агресії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., визнаються геноцидом Українського народу; «Про Заяву Верховної Ради України щодо визнання російського режиму терористичним, нелегітимності перебування РФ в ООН і її реформування, відповідальності членів російських політичних партій, що підтримують агресію» № 2787-IX від 01.12.2022 р.; Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» № 2265-IX від 22.05.2022 р., яким політичний режим Російської Федерації уперше було визнано нацистським за своєю суттю та практикою. Загальним спрямуванням цих нормативних актів став захист інформаційного простору України, запобігання використанню неонацистської символіки в Україні і світі, а також визнання Росії *державою-терористом*, цілями режиму якої є «державний *геноцид* українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, створення штучних гуманітарних катастроф в окремих регіонах України» [8].

Як наступні кроки реагування на прояви російської агресії було затверджено законопроект «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» № 7253 від 21.03.2023 р., що визначив правові засади засудження російської політики в Україні заборонив пропаганду її символіки та встановив порядок ліквідації символіки російської імперської політики, та Постанову про Заяву Верховної Ради «Про використання політичним режимом Російської Федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких» № 3078-IX від 02.05.2023 р., що визначає форми

агресії й спонукає до засудження чинного політичного режиму Російської Федерації міжнародним співтовариством.

Надважливим для розуміння сутності та змісту сучасного російського політичного режиму стало його є нормативне визначення як «неоімперської, тоталітарної диктатури, що втілює ідеї фашизму та націонал-соціалізму в сучасній версії російського фашизму (рашизму)» [9], визначення антигуманістичного та тоталітарного характеру цього режиму, встановлення базових ознак *рашизму* – ідеї руського націоналізму як основи державної ідеології, що агресивно насаджуються на тимчасово окупованих територіях та супроводжуються повною забороною всього українського, а також ідеологічного монізму як загальноновизнаної базової характеристики тоталітарного режиму неонацистського типу.

Важливою є також констатація того, що саме концепція «*русського миру*» офіційна державна ідеологія російського націоналізму – стала «основою реалізації Російською Федерацією політики зовнішньої експансії з метою відновлення Російської імперії» [9].

Висновки.

Таким чином, викладання соціології сьогодні має враховувати специфічні особливості сучасного розвитку українського суспільства в умовах протидії повномасштабній російській агресії.

Доопрацювання й актуалізація навчальних програм, навчальних посібників і підручників з урахуванням законодавчих змін, пов'язаних з нормативно-правовим закріпленням і визначенням понять, безпосередньо спрямованих на створення умов для подолання освітніх втрат, зокрема, порушення особистісного та соціального розвитку зростаючої особистості, що зумовлюється виникненням науково методичної невідповідності навчального та виховного процесів існуючим суспільним викликам [10], сприятиме формуванню необхідних соціологічних знань, патріотичному вихованню здобувачів освіти, їх особистісному розвитку і творчій самореалізації через визнання загальнолюдських цінностей, формування критичного мислення,

здатність розуміти й коректно оцінювати суспільно-політичні та культурні події, явища і процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у 2022/2023 навчальному році // Офіційний сайт МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-shkolah-u-20222023-navchalnomu-roci> (дата звернення: 25.08.2023).
2. Соціологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / за заг. ред. В. І. Докаша. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. 448 с.
3. Сокурянська Л. Г. Вступ до соціології: Навч. посіб. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 206 с.
4. Маковецький А. М., Камбур А. В. Понятійно-категоріальний апарат соціології: Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2007. 77 с.
5. Требін М. П. Соціологія війни в Україні: на шляху становлення. *Вісник Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого*. 2023. № 1 (56). С. 201-219.
6. Про Звернення Верховної Ради України до парламентів іноземних держав, парламентських асамблей міжнародних організацій щодо засудження триваючої агресії Російської Федерації проти України: Постанова Верховної Ради України від 18.02.2016 р. № 1014-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 10. Ст.114.
7. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 41. Ст. 339.
8. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22.05.2022 р. № 2265-IX /

Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2022. № 49. Ст. 2681.

9. Про Заяву Верховної Ради України "Про використання політичним режимом російської федерації ідеології рашизму, засудження засад і практик рашизму як тоталітарних і людиноненависницьких": Постанова Верховної ради України від 02.05.2023 р. № 3078-IX / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2023. № 50. Ст. 2786.

10. Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті на тему "Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання": Рішення Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій № 122 від 07.06.2023 р. / Верховна Рада України. URL: <https://kno.rada.gov.ua/uploadsf> (дата звернення: 25.08.2023).

ART

СИНЕСТЕЗІЯ ЯК ПРИНЦИП РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

Атаманчук Ольга

Асистентка – стажистка кафедри бандури
НМАУ ім. П. І. Чайковського

Нові тенденції в сучасному мистецькому просторі характеризуються активною взаємодією різних видів мистецтв, що увиразнює його культуротворчий потенціал і дає можливість всебічного осягнення соціокультурних питань сьогодення, та створення нових художніх цінностей. У контексті глибшого осмислення мистецтва відбувається зростання інтересу до проблеми виявлення в художній творчості прихованих внутрішніх механізмів, утворення цілісного спектру смислових відтінків, за допомогою яких відбувається формування невербального чуттєво-смислового поля, що є передумовою процесу творення художнього образу і творчого мислення. Це актуалізує проблему пошуку нових інструментів для дослідження цих тенденцій в мистецтві, порушуючи питання вивчення та розуміння нової творчої ментальності. І таким інструментом постає синестезія – як один з головних чинників, що формує нове, трансформоване, багатовимірне світовідчуття. Вона особливо проявляється в мистецтві та культурі, виступаючи одночасно як сприйняття предметного світу і як художня стратегія. Феномен синестезії відомий нам ще з архаїчних часів, коли людям був притаманний синкретичний світогляд. Свого апогею синестезія досягла в епоху Романтизму, але особливо актуалізується саме в наш час, адже порушує питання взаємодії різних видів мистецтв та створення принципово нових артефактів музичного мистецтва.

Одним з найбільш цікавих, та все ж мало досліджуваних феноменів, є феномен синестезії – сенсорної організації людини. Термін «синестезія»

походить від давньогрецького «aesthesia», що означає «чуття, відчуття». У поєднанні з «syn», що в давньогрецькій мові означало «з, сумісно», «aesthesia» утворює поняття «співвідчуття». Сигнали, які надходять від різних органів чуття, змішуються, синтезуються: людина може бачити звук, чути колір, відчувати текст або чути запах мелодії і т.п. В наукових дослідженнях виокремлюють два види синестезії – імпліцитна (вроджена), та експліцитна (набута).

Імпліцитна синестезія трактується як психофізіологічний феномен, який мало розповсюджений (приблизно 2 - 4 % усього населення землі). Має строго фізіологічну основу і характеризується своєю мимовільністю. Люди, які володіють цим видом синестезії, мають стійкі відчуття в специфічній модальності, і їх прийнято вважати вродженими синестетами.

Одним із найбільш поширених прикладів імпліцитної синестезії - є поява кольорів при сприйнятті букв або цифр. У свідомості людини, яка володіє вродженою синестезією, безбарвна в реальності буква або цифра завжди наділена унікальним кольором, який ніколи не змінюється. Іншим, найбільш розповсюдженим проявом вродженої синестезії, є так званий "кольоровий слух", або «синопсія» – явище, що характерне як для звичайних людей, у яких при прослуховуванні музики виникають суб'єктивні кольорові враження, так і для музикантів, у яких емоційне сприйняття звуків, тональностей та тембрів спричиняє сплеск кольорових фантазій. А у композиторській творчості це сприяє появі унікальних музичних явищ. Яскравими особистостями музичної культури, у яких вроджена синестезія підсилювалася філософськими та світоглядними переконаннями були М. Чюрльоніс, О. Скрейбін, М. Римський-Корсаков, А. Шенберг. В українській музичній культурі це – Леся Дичко.

Також виділяють такі види синестезії як:

— фонемно-кольорова синестезія – асоціативне поєднання кольорів та людського мовлення;

— фонемно-смакова – реакція смакових рецепторів на звучання окремих слів.

Реакції імпліцитної синестезії це – автоматична, мимовільна відповідь на характерний стимул у вигляді незвичайного, додаткового відчуття. Цим вроджена синестезія відрізняється від експліцитної, що породжується за допомогою здобутого життєвого досвіду. Як зазначає редактор збірки статей "Синестезія: думки і перспективи" Антон Сидоров-Дорсо: «...якщо в певній культурній спільноті, штучно пофарбована в зелений колір карамель, може бути суб'єктивно пов'язана зі смаком яблука або лайма, то, якщо представник цієї спільноти ненадовго опиниться в іншому культурному контексті, то зелений колір може з легкістю почати асоціюватися зі смаком мелотрії, черімої або іншим новим смаком. В якийсь момент ви можете виявити, або просто вирішити для себе, що число 102 знаходиться від вас справа і трошки вище, наприклад, в цьому напрямку знаходиться квартира під таким номером, але якщо ви зміните місце проживання, і число, і місцезнаходження можуть також швидко змінитися. Інша справа – вроджена синестезія, реакції якої не базуються на роботі пам'яті та уяви і тому не потребують вибору, і не піддаються цілеспрямованій видозміні. Якщо завдяки вродженій синестезії, смак певної їжі (наприклад, смак і аромат кави) викликає у людини з вродженою синестезією відчуття ультрамаринового сполоху, то подобається їй це чи ні, але цей смак назавжди буде пов'язаний з цим кольором і формою. [2, с. 8 - 9]

Експліцитна синестезія – це спосіб розвитку суб'єктивності, когнітивна здатність людини до категоризації явищ, побудови індивідуальних синестезійних схем, та утворення асоціацій і метафор. Експліцитну синестезію умовно можна поділити на два напрямки – пізнавальний і творчий.

Пізнавальний формується у процесі життєвого досвіду, і є результатом суспільної практики, яка змінює зовнішню дійсність, і робить її об'єктивною істиною. Для прикладу можна навести експеримент: людей попросили уявити перед собою кран гарячої та холодної води, і сказали відповісти на питання, якого кольору ручка, що відповідає за холодну воду? Дев'яносто дев'ять відсотків відповіло, що ручка голубого кольору, хоча всі прекрасно розуміли, що колір крану і температура води між собою ніяк не корелюються, і не залежать

один від одного. А це знання сформовано нашим життєвим досвідом.

За своєю психологічною природою експліцитна синестезія пов'язана з асоціаціями, що в свою чергу становить явище метафори. Типовим прикладом є метафори "яскравий смак", "м'який колір", і т.п. Основна функція такої синестезії полягає в побудові цілісного образу з окремих відчуттів різних органів сприйняття. Це компенсує обмеженість картини світу, що викликана моноmodalьним сприйняттям.

Окремий інтерес цієї роботи складає саме дослідження впливу даного виду синестезії на мистецтво. Митці, у творчості яких синестезія формується внаслідок метафоричного бачення, асоціацій і екфразису в конкретному творі, життєвої позиції та мистецьких ідеалів, апелюють до категорії «синтез», «синтез мистецтв», «інтегрованість» та «взаємозв'язок видів мистецтв», «діалог» та «полілог». Для їх світовідчуття «універсалізм» свідомості й креативної діяльності відіграє надзвичайну роль, сприяючи творенню нових мистецьких явищ і постійному оновленню мистецтва, його еволюції. Митці саме такого типу генерують пошуки в контексті синтезу міжвидових явищ чи синтезу мистецтв.

Яскравими прикладами таких новаторів у мистецтві були Ф. Ліст, Р. Вагнер, О. Скрябін, О. Мессіан та ін. У деякого з них експліцитна синестезія накладалась на вроджену, а дехто виявляв універсалізм мислення як різноспрямованість своїх уподобань, зокрема М. Чюрльоніс та А. Шенберг одночасно експериментували у музичній та образотворчій сфері.

Як зазначав Б. М. Галєєв, «трактування міжсенсорних взаємодій тільки як фізіологічних, вроджених обмежує поле діяльності феномена, оскільки в "справжніх" синестетів асоціації залишаються незмінними протягом усього життя і перешкоджають розширенню сенсорного досвіду. Так, постійне сприйняття конкретної музичної тональності в одному кольорі не дозволяє синестету повноцінно відчутти семантику тональностей в іншій системі координат. Експліцитна синестезія навпаки розширяє горизонти для її застосування та збагачує сприйняття і простір художньої творчості»

[1, с. 78-90.]

Синестезія – це явище яке допомагає зрозуміти глибинні сенси, закладені композитором. Одною з важливих проблем сучасного музичного мистецтва є його осмислення в аспекті синестезії, як феномена міжчуттєвих асоціацій, що розширюють спектр музичних образів. Це важлива тенденція, що присутня у творчості світових та українських композиторів. Вона знайшла найяскравіший відбиток у камерній творчості, головними рисами якої є розмаїття концепцій та ідей, перегукування епох і стилів, пошуки нової якості звучання музики і нетрадиційних засобів виразності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Галеев Б. М. Природа и функции синестезии в музыке / Психология и психотерапия. 2009. № 2. С. 78–90.
2. Сидоров -Дорсо А., Шон Эндрю Дэй (Sean Andrew Day, Ph.D). Синестезия: мнения и перспективы. / М.: ФГБОУ ВО МГППУ, 2019.-С. 8– 9.

АДАМ ФРАНЦІШЕК ЕПЛЕР: МАНДОЛІННО-ГІТАРНА СПАДЩИНА

Данчук Леонід Іванович

професор

Стецюк Євген Дмитрович

викладач

Бондар Олександр Сергійович

магістрант

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. На сьогодні в музикознавстві попри наявність праць, які проводять аналіз спадщини забутих, втрачених через вплив історично політичних факторів імен в музикознавчому спрямуванні, не має детального аналізу спадщина музикантів, що творили на території Львова в міжвоєнні часи. Це пов'язано з тим, що інформація про них знаходиться переважно у польських джерелах, оскільки сам Львів тоді перебував під владою Польщі. Дослідження спадщини Адама Еплера є актуальним, оскільки познайомить з досягненнями креативної персони, яка була різнобічно обдарованою і залишила твори та аранжування для мандолінного ансамблю. Він – перший польський гітарист, що грав польську лютневу музику, заснував перше польське гітарне тріо «Львівське гітарне тріо», композитор і диригент мандолінного оркестру «Гейнал» зі Львова, який брав участь у численних радіопередачах «Польського радіо «Львів»» та був убитий НКВС у 1940 р.

Мета роботи: розглянути особливості мистецької спадщини Адама Францішека Еплера.

Матеріали та методи. Відновленням об'єктивного бачення музичного українського мистецтва займалася В. Д. Шульгіна у монографії «Нариси з історії української музичної культури» [1]. У ній є окремий розділ про музичну спадщину української еміграції в архівах Європи і Америки, є розділ, де представлена «Музично–бібліографічна спадщина України» та інші дослідження, що розширюють дослідницьку базу музикознавства. Власне

монографічне дослідження зробив В. С. Щепакін у своїй роботі «Музична культура Сходу і Півдня України другої половини ХІХ–початку ХХ століть: європейські виміри» [2], де детально висвітлив внесок у розвиток музичної культури України низки непересічних, але майже забутих нині фахівців: Г. Гене, Ф. Бергмейсера, Р. Фельдау, К. Лаглера, Р. Гельма, Д. фон Ресселя (Одеса), С. Неметця, братів Їранеків, Й. Голлі, Ф. Бугамеллі (Харків). О. Кавунник досліджувала «Музичне середовище Ніжина в контексті національних культуротворчих процесів ХІХ–початку ХХІ століть» [3].

Слід сказати, що сторінка музичної культури західноукраїнських земель, зокрема м. Львова початку ХХ ст. в контексті історичних та культурних процесів, що відбувалися на цих землях до цього часу, є маловивченою. У сучасній українській музикознавчій літературі навіть сьогодні майже відсутні праці, в яких музичне мистецтво початку ХХ ст. досліджувалося комплексно в контексті культурологічних проблем вказаного історичного періоду. Так, В. В. Шафета написав науковий доробок «Еволюція колективного баянно-акордеонного виконавства Львівщини у контексті музичних національних традицій України ХХ століття» [4]. Т. І. Сідлецька у своїй монографії «Культурна еволюція українського оркестру народних інструментів» [5] у розділі 3 «Формування українського оркестру народних інструментів (кінець 1920-х–друга половина 1950-х р.р.)» навпаки розглядає всі території України, окрім Львова. Останній потрапляє до аналізу після переходу під владу радянської України. Здавалося, що все правильно, коли місто на території країни, то й спадщина належить їй. Але тут не все так просто, бо влада змінювалася через кілька десятиліть у різних напрямках, а люди, що проживали на території залишалися. Разом з людьми залишалися їхні традиції, музичні в тому числі. Звертаючи увагу на дослідження розвитку народних інструментів на території м. Львів, необхідно насамперед сконцентрувати увагу на постаті, що сприяли цьому розвитку, це – Адам Францішек Еплер.

Про територіально-видовий розвиток оркестру народних інструментів згадується в Енциклопедії сучасної України [6]. Відповідно поданої інформації,

народний оркестр набув поширення в українській музичній культурі на початку ХХ ст. На першому етапі свого розвитку, що припав на довоєнний період (перед двома світовими війнами) він розвивався переважно у 2–х напрямках: домрово-балалайковий, як результат наслідування російського (т. зв. Андреевського); мандоліновий або мандоліново-гітарний («неаполітанський»), що на той час були розповсюджені у більшості країн Європи та Південної Америки. Поширення на території України було різним за складом: у центрі, південних та східних регіонах переважали домрово-балалайкові склади, у західному регіоні та Києві – мандолінові [6].

Інформацію про Адама Францішека Еплера отримано з матеріалів приватної колекції Барбари Марії Еплер-Матухняк (доньки музиканта). Він не був професійним музикантом, але відомо, що уже в тридцять його ім'я десятки разів з'являлося в прес-анонсах радіопрограм та в рамках «Весела Львівська Хвиля», найпопулярнішої міжвоєнної передачі. Його гру на гітарі, аранжування, твори для мандолінного оркестру послухав не один мільйон людей. Збір інформації для творчого профілю цього забутого музиканта на основі нотаток і газетних статей 1930-х р.р. (матеріали зберігаються у Барбари Еплер-Матухняк, дочки композитора в Лондоні) зробив Войцех Гургул [7].

Згідно вивчених матеріалів, він майстерно володів гітарою (мав двогрифову гітару з додатковими басовими струнами), мандоліною, скрипкою та фісгармонією (мав інструмент Hohner). У нього був чудовий, можливо навіть абсолютний слух. Однак він розумів, що має прогалини в музичній освіті і, щоб їх усунути брав приватні уроки композиції у Віктора Хаусмана-професора консерваторії Польського музичного товариства у Львові. Він займався різноманітною музичною діяльністю: диригував аматорським хором у Буську, диригував оркестром під Перемишлем під час резервних навчань та керував оркестром мандоліністів «Гейнал» у Львові. Останній вважається вершиною його мистецької діяльності [7, с. 28].

Перші рукописи з його аранжуванням для мандолінного оркестру датовані першою половиною 1929 р., а перший знайдений прес-анонс концерту

оркестру під керівництвом Еплера впливає з радіопрограми на 4 січня 1931 р., а 29 березня 1931 р. на загальних зборах членів оркестру мандоліністів «Гейнал» Еплера офіційно призначили його диригентом [8].

Еплер виконував всю свою диригентську роботу на безоплатній основі. Про концерти під його керівництвом, які не мали відношення до Польського радіо, збережено дуже мало відомостей, адже більшість з них були різними муніципальними чи приватними заходами [7, с. 30].

Популярність оркестру мандоліністів «Гейнал» мала прямий зв'язок зі співпрацею з «Польським радіо «Львів»». Вона розпочалася практично від народження цієї радіостанції—з 15 січня 1930 р. Уже в травні 1931 р. фотографія оркестру була опублікована в журналі «Радіо» з підписом: «Львівський гурток мандоліністів «Гейнал», виступи якого перед мікрофоном Львівського радіо заслужили визнання радіослухачів» [7, с. 31].

Початок цієї співпраці пов'язаний з дружбою Еплера з Віктором Будзинським. Їхнє знайомство почалося у 1929 р. й тривало до початку війни. Будзинський був львівським радіоведучим, творцем відомої на всю Польщу радіопрограми «Весела Львівська Хвиля», автором величезної кількості текстів, використаних як у цій, так і в інших передачах Львівської радіостанції. Він високо цінував музичні здібності Еплера, зокрема, його бажання дослідити польську народну музику [7, с. 31].

«Гейнал» регулярно брав участь у різноманітних передачах, наприклад: «Весела неділя», «Радіо Чорич», «Вечірня серенада» чи знаменита «Весела Львівська Хвиля». 23 жовтня 1937 р. відбувся концерт з нагоди 100-річчя радіомовлення та 15-річчя існування «Гейнал», що доводить масштабність участі оркестру в житті «Польського радіо» [7, с. 32].

Оркестр також брав участь у ряді інших радіоконцертів: «Венеціанський Неаполь», «З країни доларів», «Коли вони дзвонять під мандолінну пісню», «Під польську ноту», «Перепілка втекла від мене», «Весна в Італії», «Маневри солдатської пісні», «З різних сторін», «Різдвяний прошарок», «Чай з городу» [7, с. 36].

Незважаючи на те, що Еплер працював неофіційно диригентом оркестру на «Польському радіо у Львові», в «Радіо-Інформаторі» з 1939 р. у розділі, присвяченому львівському закладу, поміщено його фотографію з підписом «капельмейстер». Пропозиції влаштуватися на радіо офіційно у 1938 р. він сам відхиляв через роботу в квартеті Шраммель [7, с. 38].

Окрім уже розглянутої концертної діяльності, Еплер співпрацював із Польським радіо у Львові у двох великих шоу. Першою відомою інструментальною спробою Еплера була робота з польським квартетом «Шраммель», що діяв на зламі 1932–1933 р.р. Гурт виконував фолк–музику з Відня. Програма була розроблена на основі творів Йоганна та Йозефа Шраммель.

Другою спробою було «Львівське гітарне тріо». Це перший ансамбль такого типу в Польщі. Специфічним є вже те, що у репертуарі тріо було 15 російських народних мелодій під збірною назвою «В зеленім гаї», розробки угорських народних тем, про які відсутні подальші відомості, а також польські танці на лютні XVI–XVII ст. [9].

Символічною вершиною насиченої художньої діяльності Еплера був останній ефір за участю «Гейнал», який відбувся після початку Другої світової війни 2 вересня 1939 р. Наприкінці жовтня 1939 р. Еплер з родиною переїхав із Буська до Львова. де також почав працювати вчителем музики в середній школі. Разом з частиною оркестру продовжував виступати на Львівській радіостанції, яка у той час, щоправда, перебувала вже під російським управлінням [7, с. 54].

У зв'язку з суддівською діяльністю та службою в польській армії Еплер був заарештований росіянами 10 квітня 1940 р., ув'язнений у в'язниці Бригідки, а його родину депортували на схід 13 квітня 1940 р. [7, с. 54].

Еплер був розстріляний органами НКВД наприкінці травня – на початку червня 1940 р., потрапивши у т. зв. Український Катинський список під №72/1-72137). Його тіло, швидше за все, поховали у Биківні, нині район Києва [7, с. 55].

Результати та обговорення. Народні інструменти – це скарб країни, її історичний і духовний спадок, частинка душі. Вони розвивалися разом з традиціями та змінювалися під впливом різних факторів. Постійна боротьба з різними окупантами та зміна кордонів нашої держави залишила свій відбиток на цьому. Однією з таких територій, що потрапила до складу України, є територія міста Львова, який тривалий час був одним з найбільших міст Польщі. На цій території були свої музичні перлини, а твори для музичних інструментів створювалися по-іншому та мали власну специфіку і стиль виконання.

Зауважимо, що через відсутність впливу політично забарвлених факторів, яких було багато на території радянської України, зокрема, у Львові, що не був підвладний радянському союзу, не набули поширення російські народні інструменти й набагато довше розвивався мандолінно-гітарний напрямок. Великий внесок у розвиток мандолінно-гітарного спадщини міста Львова зробив вже згаданий нами Адам Еплер – львівський композитор, диригент та інструменталіст.

Висновки. Невідомих, проте значущих для культури України, втрачених через історично-політичні обставини імен, дуже багато. Це особистості, що зробили вагомий внесок у розвиток різних видів мистецтва та науки. Займатися відновленням інформації про них надзвичайно важливо, бо саме заповнення інформаційних прогалин дозволить бачити картину досягнень правдивою.

Наприкінці статті, підкреслюємо, що наведені факти, які лише частково висвітлюють різноманітну й багатопланову діяльність Адама Еплера, свідчать про її вагомий вплив на розвиток гітарного мистецтва України. Можна сперечатися кому належить його спадщина, але її важко переоцінити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шульгіна В. Д. Нариси з української музичної культури: джерелознавчий пошук. Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2007. 276с.

2. Щепакін В. М. Музична культура Сходу і Півдня України другої половини ХІХ – початку ХХ століть : європейські виміри. Харків: ФОП Панов А. М., 2017. 479 с.
3. Кавунник О. А. Музичне середовище Ніжина в контексті національних культуротворчих процесів ХІХ–початку ХХІ ст. Київ: НАН України, 2016. 328 с.
4. Шафета В. Еволюція колективного баянно–акордеонного виконавства Львівщини у контексті музичних національних традицій України ХХ століття: дис. ... канд. мистецтвозн.: 17.00.03. Суми, 2021. 282 с
5. Сідлецька Т. І. Культурно–історична еволюція українського оркестру народних інструментів. Вінниця: ВНТУ, 2009. 184 с.
6. Оркестр народних інструментів. Енциклопедія Сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-75761> (дата звернення 15.08.2023).
7. Wojciech Gurgul. Adam Franciszek Epler (1902–1940) – zapomniany muzyk międzywojennego Lwowa URL: <file:///D:/Users/User/Desktop/оркестр%20література/Народний%20оркестр.pdf> (дата звернення 10.08.2023).
8. Por. Adam Epler, URL: https://staremelodie.pl/kompozytorzy/236/Adam_Epler (дата звернення 13.08.2023).
9. E. Weber, Schrammelmusik, w: Oesterreichisches Musiklexikon online, https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schrammelmusik.xml (дата звернення 13.08.2023).
10. Epler-Matuchniak B., Koło Mandolinistów «Hejnał» we Lwowie pod batutą Adama F. Eplera i Wesoła Lwowska Fala, «Semper Fidelis»2005, nr 4 (дата звернення 13.08.2023).

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ГРАФІЧНИМИ ТЕХНІКАМИ ТА ЕМОЦІЙНИМ СПРИЙНЯТТЯМ ПРОДУКТІВ ДИЗАЙНУ

Ліщинська Марія Вікторівна

Магістр

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Анотація. У статті проаналізовано основні аспекти взаємозв'язку між графічними техніками та емоційним сприйняттям продуктів дизайну, а також розкриття можливості його використання в різних сферах життя, включаючи рекламу, маркетинг, дизайн та суспільну комунікацію.

Ключові слова: графічні техніки, емоційне сприйняття, дизайн, реклама, маркетинг, культурний контекст.

Вступ. В сучасному світі, сповненому візуальної інформації, графічні техніки стають все більш важливим засобом вираження та сприйняття повідомлень. Вони не лише передають факти, але і мають потужну здатність викликати емоційну реакцію у спостерігача. Взаємозв'язок між графічними техніками та емоційним сприйняттям є невід'ємною складовою частиною нашого щоденного життя, впливаючи на наші реакції, ставлення та сприйняття оточуючого нас світу. Ця тема відкриває широкі можливості для вивчення впливу графічних технік на емоційний стан людини та розуміння, яким чином вони формують наше сприйняття і поліпшення передачі повідомлень зі значною силою впливу.

Постановка завдання: аналіз взаємозв'язку між графічними техніками та емоційним сприйняттям та розгляд впливу графічних елементів і технік, що впливають на емоційне сприйняття глядача.

Основні результати. Графічні техніки - це методи та прийоми використання візуальних елементів, таких як кольори, форми, композиція, шрифти, образи тощо, для створення графічного вираження або комунікації

ідеї, повідомлення або емоційного враження [1]. Вони використовуються в різних сферах, таких як мистецтво, дизайн, реклама, медіа, веб-розробка та інші, для створення впливових візуальних ефектів.

Графічні техніки можуть включати в себе використання різноманітних кольорів, що викликають певні асоціації та настрої, використання особливих форм та композиційних рішень, що створюють ритм, баланс або напруження, використання шрифтів та типографії для передачі певного настрою або повідомлення, а також використання образів та символів, що сприймаються з метою викликати конкретні емоції або асоціації. Яскраві та насичені кольори викликають радість та енергію, тоді як приглушені та темні кольори створюють атмосферу таємничості або меланхолії. Крім того, форми та композиція графічних елементів можуть передавати рух, стабільність або гармонію. Розуміння взаємозв'язку між графічними техніками та емоційним сприйняттям дозволяє бути більш ефективними у комунікації з аудиторією.

Культурний контекст також впливає на емоційне сприйняття графічних технік. Культура визначає норми, цінності, символи та стереотипи, які формують сприйняття кольорів, образів, символів та інших графічних елементів. Образи та символи, що сприймаються однозначно або позитивно в одній культурі можуть мати іншу інтерпретацію або викликати різні емоції в іншій культурі. Наприклад, червоний колір може асоціюватися з любов'ю та енергією у одній культурі, а зі злістю або небезпекою у іншій [2]. Розуміння культурних особливостей є важливим аспектом при використанні графічних технік для передачі емоцій, оскільки вони можуть відрізнятися в залежності від аудиторії.

Базуючись на теоретичному аналізі виділено такий вплив графічних технік на емоційне сприйняття:

1. Колірна психологія. Колірна психологія вивчає взаємозв'язок між кольорами та емоційним станом людини. Вибір певних кольорів у графічному дизайні може стимулювати різні емоції у спостерігачів. Наприклад, теплі кольори, такі як червоний або помаранчевий, викликають енергію, пасивні

кольори, такі як блакитний або фіолетовий, можуть сприяти спокою і релаксації. Глибина та насиченість кольору також викликають різні емоційні реакції [2].

2. Форма та композиція як засоби емоційного вираження. Наприклад, органічні, плавні форми створюють відчуття спокою та гармонії, тоді як геометричні, різкі форми викликають відчуття суворості або напруження. Композиційні рішення, такі як баланс, ритм або акцентування, можуть також підсилювати емоційний вплив графічного дизайну [3].

3. Використання типографії та шрифтів для передачі емоцій. Різні шрифти можуть передавати різні настрої та емоції. Курсивні шрифти викликають відчуття легкості та експресивності, а жирні шрифти створюють враження сили та рішучості. Додатково, розмір шрифту, міжлінійний інтервал та оформлення (наприклад, контур або тінь) також можуть впливати на сприйняття тексту та передавати емоційний заряд [4].

4. Використання образів, символів та метафор у графічному сприйнятті. Вони викликають асоціації та емоційні зв'язки, які сприймаються навіть без прямої словесної комунікації. Наприклад, використання пташок у дизайні символізує свободу, легкість або духовність, а використання вогню викликає враження сили, енергії або небезпеки. Вибір образів, символів та метафор може допомогти в створенні багатозначного емоційного досвіду для спостерігачів [5].

Ці аспекти графічних технік взаємодіють з емоційним сприйняттям, роблячи графічний дизайн потужним засобом комунікації та виразу емоцій. Розуміння цього взаємозв'язку має велике значення для дизайнерів, митців, маркетологів та всіх, хто прагне створити впливові графічні роботи та комунікувати з аудиторією на емоційному рівні.

Виходячи із розглянутих видів впливу можна виділити використання графічних технік в таких сферах життя:

1. Реклама та маркетингові кампанії. Яскраві кольори, щасливі образи та естетичний дизайн викликають радісні асоціації та підвищувати настрій

споживачів. Крім того, використання графічних елементів, що сприяють емоційному зв'язку, таких як усмішки, обійми або символи щастя, залучають увагу та створюють позитивні емоційні асоціації з рекламованим продуктом.

2. Графічний дизайн у веб-інтерфейсах та додатках. Використання привабливих кольорових схем та інтерактивних ефектів створюють приємну атмосферу та сприяють задоволенню користувачів. Також, використання анімації стимулює позитивні емоції та сприяє залученню та збереженню фокусу користувачів на продукті, що рекламується.

3. Ілюстрації та графічні зображення у літературі та медіа. Використання виразних кольорів, деталізованих ілюстрацій або символічних образів підкреслює емоційні аспекти тексту, розкриває глибину персонажів та створює зв'язок з читачами або глядачами. Наприклад, в ілюстрованих дитячих книжках яскраві та дружелюбні ілюстрації можуть створювати почуття захоплення та радості у молодих читачів. У коміксах та графічних романах використання темних кольорів та динамічних кадрів підкреслює напругу та експресивність сюжету.

В сучасному медіа графічні зображення, такі як фотографії, графічні елементи, логотипи та іконки, також мають суттєвий вплив на емоційне сприйняття аудиторії, адже створюють позитивний настрій у споживачів та залучають їх увагу до контенту.

Загалом, використання графічних технік у літературі та медіа має великий потенціал для емоційного впливу на аудиторію, створення певних настроїв та зміцнення зв'язку між автором, твором та сприймачами.

Висновок і можливі шляхи застосування досліджень. Взаємозв'язок між графічними техніками та емоційним сприйняттям є надзвичайно важливим аспектом в сучасному дизайні та комунікації. Графічні техніки, такі як використання кольорів, форм, шрифтів, образів та символів, мають потужний вплив на наші емоції та сприйняття інформації. Розуміння цього взаємозв'язку дозволяє створювати графічні роботи, які передають потрібні повідомлення, створюють певні настрої та викликають бажані емоції у аудиторії.

Дослідження взаємозв'язку між графічними техніками та емоційним сприйняттям дозволяє краще розуміти, які графічні елементи та техніки впливають на наше емоційне сприйняття, а також як культурний контекст впливає на сприйняття графіки. Це допомагає покращувати дизайн, рекламні кампанії, веб-інтерфейси та інші візуальні комунікації, щоб досягти більш ефективного сприйняття та взаємодії з аудиторією.

Дослідження виявило, що взаємозв'язок сприяє розвитку нових технологій та інструментів у галузі дизайну. Воно дає можливість виявити нові способи та техніки, які можуть змінювати емоційний вплив графічного дизайну, що особливо актуально в сучасному світі, де візуальна комунікація стає все більш важливою. Таким чином, дослідження взаємозв'язку між графічними техніками та емоційним сприйняттям має велике значення для розвитку дизайну, комунікації та маркетингу. Воно допомагає краще розуміти, як викликати певні емоції через візуальну комунікацію та створювати більш насичені та ефективні враження у аудиторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Реклама в графічному дизайні URL: <http://referat-ok.com.ua/work/reklama-v-grafichnomu-dizajni/> (Дата звернення: 24.08.2023).
2. Веселка емоцій або психологія сприйняття кольору в рекламі URL: <https://rpk.univest.ua/ua/raduga-emotsij-ili-psihologiya-vospriyatiya-tsveta/> (Дата звернення: 28.08.2023).
3. Графічний дизайн: Ритм і баланс URL: <https://www.arthuss.com.ua/books-blog/rytm-i-balans> (Дата звернення: 30.08.2023).
4. Психологія типографіки URL: <https://www.creativosonline.org/uk/psicologia-de-la-tipografia.html> (Дата звернення: 02.09.2023).
5. Символи та образи. Художній образ. Знакові системи. Принципи побудови знаків. Стилiстична єдність. URL <https://vseosvita.ua/lesson/symvoly-ta-obrazy-khudozhnii-stylistychna-iednist-386326.html> (Дата звернення: 08.09.2023).

ВОКАЛЬНА РУХЛИВІСТЬ ГОЛОСУ ЯК ГОЛОВНИЙ КОМПОНЕНТ ВОКАЛЬНОЇ ВІРТУОЗНОСТІ

Назимчук Дарія Анатоліївна

Асистент-стажист

Національної музичної академії України

ім. П. І. Чайковського

м. Київ, Україна

Вступ Вокальне мистецтво завжди привертало увагу широкого загалу та дослідників музичної сфери. Одним з ключових елементів, що визначає вокальну віртуозність, є вокальна рухливість голосу. Ця робота присвячена дослідженню та аналізу важливого компонента музичного виконання, а саме рухливості голосу та її ролі у досягненні вокальної віртуозності.

Ціль роботи. Метою даної роботи є розкриття важливості вокальної рухливості голосу у процесі формування вокальної віртуозності. Ми прагнемо дослідити природу цієї рухливості, вивчити її вплив на якість виконання та виокремити основні музичні детермінанти вокальної рухливості.

Матеріали та методи. Для досягнення цієї мети, ми використовуватимемо аналіз літературних джерел, а також спиратимемося на власні практичні дослідження та виконавську практику.

Результати та обговорення. Стиль бельканто часто характеризується віртуозністю, яка демонструється завдяки вокальній рухливості голосу. Вокальна рухливість – це здатність співати пасажі широкого діапазону, зберігаючи точність висоти звуку та належну якість тону. Вокальна рухливість важлива для всіх типів голосів, але особливе значення має для колоратурних сопрано. П. Харпер вважає, що рухливість голосу визначають музичні та фізіологічні детермінанти [3, с. 64]. Конкретизуючи його думку, зазначимо, що музичними детермінантами вокальної рухливості є точність тону, артикуляція та вирівнювання регістра. Фізіологічними детермінантами є, на нашу думку, підтримка дихання, гнучкість гортані та координація м'язів. Розглянемо їх детальніше.

Музичні детермінанти рухливості голосу. Точність інтонації (або точність тону) необхідна для оволодіння мистецтвом співу: якщо висота звуку неправильна, яскравим пасажем буде бракувати чіткості та простоти передачі. Ще Дж. Каччіні стверджував, що «перша і найважливіша основа - це вокальна інтонація на всіх нотах, не тільки щоб уникнути плоскості та різкості, але й щоб мати гарний стиль» [5. – переклад мій. – Д. Н.]. Особливо важливо також підтримувати тональний центр у найбільш оздоблених пасажах, тому що прикраси можуть вести співака в іншому тональному напрямку. Тональної точності можна досягти, якщо співак має необхідні інструменти для досягнення цього відчуття точності. По-перше, співак повинен мати гарний слух, здатний постійно чути правильну висоту в будь-якій частині вокального діапазону. Почувши його, співак повинен вміти перевести слуховий процес у спів з тональною точністю. Цю навичку можна розвинути, підібравши висоту звуку на точно налаштованому інструменті, що допомагає добре тренувати точний слух. Гострий слух дозволяє співаку розрізняти чи рівна висота, а також дає можливість вносити необхідні зміни.

Вважалося, що розвитку тональної точності сприяє вивчення трелей. Кожна нота трелі повинна бути проспівана, тому педагоги заохочували учнів починати виконувати трель повільно, поступово збільшуючи темп тоді, коли співак відчував легкість на етапі оволодіння даним видом вокальної прикраси [3, с. 65]. Майстри епохи бельканто вважали, що точність висоти прямо пов'язана з вокальним механізмом і що будь-які зміни в голосовому апараті впливають на висоту звуку. Отже, точність тону є основоположною для набуття рухливості голосу, і вона є результатом координації слуху, уяви, вокального апарату співака.

Артикуляція має важливе значення для володіння вокалом загалом і особливо важлива у високотехнічних пасажах. Викладачі італійської школи наголошували на необхідності чіткої артикуляції на ранніх етапах навчання співака, щоб підготувати артиста до співу окремих місць арії різного типу складності. Для досягнення відмінної артикуляції повинні ефективно

функціонувати основні механізми голосового апарату. Подібно до багатьох процесів, пов'язаних із створенням голосу, артикуляція залежить від її координації з системами дихання, фонації, резонації та інших. Артикуляція «здійснюється за допомогою упорів або часткових блоків у ротовій порожнині, які створюються артикуляторами – язик, губи, зуби та м'яке піднебіння» [4, с. 9]. Точна артикуляція впливає з правильного використання артикуляторів у формуванні голосних і приголосних. Голосні, на відміну від приголосних, співаються з відкритим і безперешкодним положенням рота та формуються в єдиній округлій манері, що забезпечить темброву рівність голосового звучання. Загалом, вважаємо, що положення рота під час співу має бути розслабленим, адже щоб досягти спритності голосу, викладачі епохи бельканто: «застерігали від будь-яких сторонніх рухів язика або щелепи під час виконання швидких пасажів» [5. – переклад мій. – Д. Н.]. Щодо артикуляції приголосних, звичайно самі артикулятори працюють активніше. Приголосні, під час співу, треба: «вимовляти жваво й енергійно, не перериваючи течії мелодії» [1, с. 44. – переклад мій. – Д. Н.]. Правильне розташування приголосних є важливим елементом для набуття чіткої артикуляції. Тому, як тільки співаки опановують вмінням чітко артикулювати приголосні та голосні, відповідно, вони можуть вміло застосовувати у співі *staccato*, *legato*, *marcato* та ін.

Однією з важливих складових артикуляції є фразування. Фразування посилюється артикуляцією за рахунок підкреслення або зняття наголосу частини слова або слів та інших художніх ефектів. Хороша артикуляція є необхідною умовою вокальної рухливості не тільки для ефективного проспівування тексту, а й для посилення виразності вокального тексту, при збереженні гарного звуку.

Вирівнювання регістрів є необхідним елементом віртуозної техніки. Плавний перехід між регістрами здійснюється лише після того, як кожен регістр повністю освоєний співаком. Розвиток кожного регістру грудного, середнього та головного допомагає розширити вокальний діапазон, що

особливо корисно для співака, який прагне до опанування рухливості голосу. Існує багато факторів, які відіграють впливову роль у вирівнюванні регістрів, таких як висота тону, інтенсивність, дихання та інші фізіологічні дії. Та все ж, варто відзначити, що правильне вирівнювання регістрів дозволить створити гнучкий вокальний інструмент, який буде придатним для виконання всіх типів музики з високим рівнем віртуозності.

Фізіологічні детермінанти рухливості голосу. Майстри бельканто визнали важливість *підтримки дихання*. Правильна підтримка дихання полягала в діафрагмальному диханні, яке забезпечувало оптимальне використання органів дихання та сприяло здоров'ю голосу та його довголіттю. Підтримку дихання забезпечують правильна постава співака, правильна організація дихання, правильний розподіл дихання в залежності від складності вокального місця, координація м'язів. Безумовно, правильна підтримка дихання та керування ним є важливими і для фразування, для артикуляції, точності висоти, хорошої якості тембру, вирівнювання регістрів та інших музичних властивостей. Ефективна підтримка дихання та управління створюють стійкий і гнучкий голос. Також, не можемо не зазначити важливість діяльності діафрагми. Робота діафрагми має велике значення у виконанні різних типів орнаменту, наприклад, *messa di voce*, який зазвичай використовувався для драматичних цілей в аріях періоду бельканто. Можна в загальному зазначити, що функціональність голосових органів, що беруть участь у диханні, дає змогу досягти рухливості голосу. Рухливість може бути досягнута лише при налагодженні належної підтримки дихання та управління ним.

Робота гортані також впливає на рухливість голосу. Гортань, будучи вібратором і звукоутворювачем, утворює зв'язок між легеньми і носовими ходами. Вона оточена численними м'язами, які можуть змінювати своє положення, впливаючи на висоту, резонанс і якість тону. Незважаючи на те, що під час співу гортань повинна залишатися досить стабільною, існує невеликий діапазон руху, який буде відбуватися через висоту і фонетичне визначення. Вважається, що рівномірне і помірно низьке положення гортані зніме напругу,

розслабить м'язи артикуляції і збільшить розмір горла. Такі відомі співаки, як: П. Домінго, Р. Понселль, Л. Паваротті та інші з опущеним положенням гортані» [6, с. 41].

Глотка також є основним резонатором голосу. Вчителі італійської школи вважали, що глотка повинна бути відкритою і вільною від напруги. «Належна швидкість і артикуляція орнаментів, як правило, досягалися завдяки контрольованому, делікатному використанню м'язів горла, зосереджених переважно навколо надгортанника» [5, с. 56]. Гнучкість глотки також впливає на висоту звуку та якість тембру, оскільки вона розташована «настільки близько від гортані, що має перший і, отже, найпотужніший вплив на якість тону» [7, с. 92].

Та все ж, весь акт співу зосереджується навколо здатності ефективно *координувати різні м'язові дії*. Це є також головним детермінантом в процесі опанування вокальною рухливістю. М'язову координацію можна досягти лише за допомогою правильної вокальної техніки.

Висновки. Отже, передумовою віртуозності як засадничої риси бельканто є рухливість голосу, яку визначає набір музичних і фізіологічних чинників (детермінант). Квінтесенцією бельканто як вокального стилю і техніки є вокальна орнаментация, що найбільш повно представлена у віртуозних вокальних каденціях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Manen L. The Art of Singing. London: Faber Music Ltd., 1974. – 44 p.
2. Portia Harper B. A. Comparative study of the bel canto teaching styles and their effects on vocal agility. Denton, Texas, 1996. – 8–65 p.
3. Portia Harper B. A. Comparative study of the bel canto teaching styles and their effects on vocal agility. Denton, Texas, 1996. – 8–65 p.
4. Ross W. Secrets of Singing. Bloomington: Indiana University School of Music Pub. Co., 1959. – 9 p.
5. Sanford S. Seventeenth and eighteenth century vocal style and

technique: Ph.D. dissertation. Stanford University, 1979.

6. Timberlake C. Pedagogical Perspectives, Past and Present: Laryngeal Positioning. NATS Journal, Vol. 51, no. 1, 1994. – 41 p.

7. Vennard W. Singing, the Mechanism and the Technic. New York: Carl Fischer, Inc., 1967. – 92 p.

HISTORICAL SCIENCES

ВІЙСЬКОВА СПРАВА У АНГЛОСАКСІВ

Білостоцький Степан Миронович

доцент кафедри давньої історії України та архівознавства

Олексин Анна Ігорівна

Студентка

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. Військова справа завжди була однією з ключових складових історії різних народів і культур, в тому числі і англосаксів. Англосаксонське період в історії Англії (5-11 ст.) відзначився війнами, конфліктами та змінами влади, що суттєво вплинули на розвиток цієї країни. У цей період англосаксонські народи склалися з численних племен, які були відомі своєю бойовою майстерністю та відвагою.

У цьому контексті, дослідження військової справи англосаксів включає в себе розгляд бойових технік, військової тактики, військової організації та структури армії.

Ціль роботи. Полягає в тому, щоб дослідити військову історію англосаксонських народів, які жили на території Британських островів приблизно в V — XI століттях. Метою є вивчити особливості військового мистецтва англосаксів.

Матеріали та методи. Тема "Військова справа у англосаксів" вивчає військову організацію та техніку англосаксонських народів, які жили на території сучасної Англії та її навколишніх територій від пізньої античності до середньовіччя.

Матеріали та література для дослідження цієї теми:

- Історія середньовічної Європи / За ред. Стоцького В. І. – К., 1999.

- Маслов К. М. Історія середньовіччя. – М., 2000.

- Дефурно М. Повседневная жизнь времен Жанны д'Арк/Пер. С фр. Санкт-Петербург, 2002.

- Контамин Ф. Война в Средние века/Пер. С фр. Санкт-Петербург, 2001.

- Гуревич. Дрібні вотчинники в Англії раннього середньовіччя. – М., 1951

- Мортон. Історія Англії. – Л., 1950

- Fisher D. F. V. Anglo-Saxon Age. London, 1983.

- Stenton, F. Anglo-Saxon England, Oxford, 1973.

- Парруа Э. Столетняя война / Пер. с фр. Санкт-Петербург, 2002.

Методи дослідження можуть включати:

- археологічні дослідження: це можуть бути розкопки, вивчення артефактів та інших археологічних знахідок;

- історичний аналіз: вивчення історичних документів та перекладів, щоб зрозуміти військову організацію та техніку англосаксів;

- краєзнавство: вивчення місцевих легенд та розповідей може дати ідеї про те, які битви відбувалися в різних частинах країни, які стратегії використовувалися та які були результати битв;

- експериментальні методи: сучасні експериментальні методи можуть допомогти дослідникам зрозуміти, як деякі військові технології працювали. Наприклад, можна відтворити технологію виготовлення мечів або стріл того часу та провести експерименти з їх ефективністю.

Результати та обговорення. Англосаксонська армія була однією з найбільш дисциплінованих та ефективних армій в світі середньовіччя. Вона була добре організована та мала чітко визначену ієрархію. Англосакси склали свої армії з громадян, які мали власну землю, тому вони були військово мобільні та могли швидко збиратись для захисту своїх територій.

Кожен землевласник мав обов'язок забезпечити військово обладнання та зброю собі та своїм військовим. Це могли бути мечі, щити та інші знаряддя війни. Крім того, кожен військовий повинен був мати коня, який був його основним засобом пересування на полі бою.

У англосаксонській армії було два види воїнів: тени та феодалі. Тени високопоставлені військові, які мали власних воїнів та забезпечували їх зброєю. Феодалі — наймані воїни, які не мали землі та придбавали військові обладунки власним коштом.

У битвах англосакси використовували тактики, які були розроблені спеціально для бою зі скандинавськими військами. Вони використовували стіну щитів, щоб захиститись від стріл та вогнепальної зброї ворога, а також використовували коп'я для атаки на ворога.

Англосакси організували свої війська на засадах повітряних зборів. Кожен повіт зобов'язувався відправляти у військову кампанію певну кількість вояків, які в свою чергу обслуговували себе самостійно. Особливу увагу приділяли кваліфікованій підготовці воїнів. Відомі факти, коли в битвах з римлянами, англосакси були успішні завдяки здатності бойових дружин до різноманітних тактичних маневрів та ретельній підготовці кожного вояка до бою.

Управління військовими справами було зосереджене в руках короля, який керував армією під час військових кампаній. Для вирішення конкретних питань військового характеру призначалися спеціальні командири, які отримували повну владу над своїми військовими підрозділами. Крім того, на певних територіях було створено спеціальні військові установки, які допомагали зберігати порядок та здійснювали контроль над розпорядком в повітах.

Основною зброєю англосаксонського ополчення були списи і сокири. В умовах тісного контакту дуже популярним був довгий ніж Сакс з клинком у 30-40 см. В якості стрілкового озброєння використовували металеві дротики і сокири франциски. Рідше використовували короткі луки. Знамениті англійські лучники і довгі луки з'являться сильно пізніше і будуть запозичені у валійців.

Простий щит англосаксів посередині містив ручку. Зверху обтягувався шкірою, на яку і наносили яскраві малюнки. Щити робились з дерева та обтягувались зверху шкірою. Вони призначались більше для захисту від металевих зброї. Простий щит збирався з дощечок які могли швидко замінитись

у випадку розлому. З обладунків в той час найбільш популярною була кольчуга, однак придбати її могли лише дуже багаті фірмени.

Найдорожчою і найстатуснішою зброєю був меч. Через дуже велику ціну він був доступний лише багатим та знатним воїнам. Більш простими та практичними були тесаки, які могли знадобитись і вдома, і у поході. І все ж таки як серед простих ополченців, так і серед еліт найбільш розповсюдженими видами зброї залишались списи, бойові сокири та дротики.

Починаючи з 9-го і до самого Нормандського завоювання Англії у 1066 тактика стіни з щитів була основною в усіх англосаксонських війнах. Битви в цей період були доволі швидкоплинними і складались з коротких сутичок від 5 до 20 хвилин.

Бій вікінгів зі стіною щитів англосаксів. Ближні бійці першого ряду озброєні саксами. Через низьку якість щитів і обладунків рубка була крайнім випадком і її старались уникати усіма силами. Тому в цей період значно збільшилась роль загонів підтримки і стрільців.

Англійський письменник і історик Стівен Полінгтон відрізняє наступні етапи в бою між двома стінами щитів: підготовка, етап зближення, перестрілка, рукопашний бій, відступ і погоня.

Стіна щитів відмінно підходила під англосаксонський стиль ведення війни в епоху раннього середньовіччя. Навіть важкий нормандський лицар не мій пробити цілісність цього шикування. Однак з другої половини 11 ст. за рахунок більш важкого озброєння і обладунків, істотно зросла міць і натиск кавалерії. Лицарі в повному спорядженні, з довгими списами стали наносити фатальні удари піхотним підрозділам. Великі маси важкої кавалерії створювали такий рівень натиску, що цілком могли відразу прорвати навіть глибокий щільний стрій.

Єдиним порятунком для піхота став довший ніж у кавалериста спис. Історія знову пішла по спіралі і знову на заміну класичній грецькій фаланзі прийшла «македонська». Щоб тримати довгі та важкі піки потрібні були обидві руки, тому використання щита було неможливим.

З'явився новий тип піхотинці – пікінер. По полях Британії та Європи почали крокувати шилтрони, баталії і терції. Пікінери, завдяки довжині своїх пік та алебард могли діставати іншу піхоту, навіть не зближуючись з нею.

Всі ці зміни остаточно позбавили стіну щитів її основних переваг і зробили її безкорисною. Однак ця тактика ще використовувалась до кінця 12 сторіччя в Шотландії, Швейцарії та Скандинавії. Це стосувалось більше гірських та лісових ділянок, де застосування величезних мас кавалерії та пікінерів було неможливим

Висновки. Отже, військова справа грала важливу роль у житті англосаксів. Починаючи з 5 століття, англосаксонські воєнні лідери здійснювали напади на інші території, а також відбивали напади ворогів на свої землі. Військові лідери, такі як Альфред Великий, були ключовими фігурами в боротьбі за збереження незалежності англосаксонських королівств.

Одним з головних аспектів англосаксонської військової справи були бойові мистецтва, в яких англосакси були досить вправні. Вони використовували власні місцеві традиції та техніки бойового мистецтва, такі як шпаги, мечі, луки та стріли, щоб відбивати або нападати на ворогів. Крім того, англосакси розвивали систему оборони, що включала в себе фортеці та стіни.

Узагалі, англосакси мали сильну військову культуру, що допомагала їм відбивати або нападати на ворогів. Їхня військова справа мала значний вплив на подальший розвиток Великої Британії та є одним з важливих елементів її історії.

ВИДИ ХЛІБА В НІМЕЧЧИНІ

Білостоцький Степан Миронович

Доцент

Федько Анна Андріївна

Студентка

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Вступ. / Introductions. В Німеччині існує великий вибір хліба, який може задовольнити різні смаки і вподобання. Німеччина відома своєю традицією випікання хліба і вона має більше 300 видів традиційного хліба. Будь-який сніданок у Німеччині починається з хліба і булочок. До речі, якщо у Франції у кожному регіоні є свій сир і вино, то в Німеччині – свій хліб. У цій країні існує особлива хлібна культура.

Мета роботи. / Aim. Мета полягає у вивченні традицій та різноманітності хлібобулочних виробів у німецькій культурі, включаючи їхню історію, особливості виготовлення, регіональні варіації та роль у щоденному житті населення. Метою є також дослідження споживчих звичаїв та тенденцій в споживанні хліба в Німеччині та з'ясування його важливості як культурного та гастрономічного символу країни.

Матеріали та методи./Materials and methods. Це можуть бути літературні джерела: книги, наукові статті, журнали, документальні фільми та веб-сайти, що містять інформацію про хлібобулочні вироби в Німеччині; архіви та документи: документи, які містять історичну інформацію про розвиток хлібопекарської індустрії в Німеччині; експертні інтерв'ю: бесіди з фахівцями галузі хлібопекарства та культурологами, які можуть надати глибше розуміння видів хліба та їхнього значення. Щодо методів це - аналіз літературних джерел: вивчення історії хлібобулочних виробів у Німеччині, їхньої регіональної різноманітності та впливу на культуру; експертна оцінка: залучення фахівців для аналізу інформації та отримання експертних висновків щодо ролі хліба в німецькій культурі; фотодокументація: фотографування різних видів хліба та

хлібних виробів для ілюстрації дослідження.

Німці – справжні законодавці модних хлібних трендів. Звідси пішла мода на хліб із добавками: картопляний, морквяний, капустияний, з оливками, горіхом, гарбузовим насінням. Останній писк німецької хлібної моди – дієтичні сорти хліба зі зниженою калорійністю, а саме – цільнозернові сорти хліба [6].

Німеччина славиться своєю культурою хлібопекарства, і на сьогоднішній день в країні виробляється більше 3000 видів хліба. Різноманітність хліба в Німеччині пов'язана з різними регіональними традиціями та різними інгредієнтами, які використовуються при його виготовленні.

Деякі з найпопулярніших видів хліба в Німеччині включають:

1. Roggenbrot - це традиційний хліб, приготовлений з житнього борошна. Він має темну густу текстуру з характерним смаком. Roggenbrot часто подають із ситними стравами, такими як ковбаси або рагу, і також часто використовують для сендвічів. Відомий своєю поживною цінністю та тривалим терміном придатності.

2. Schwarzbrot - це традиційний темний хліб, який зазвичай містить різні види зерна, такі як жито, пшениця, ячмінь, овес та іноді кукурудза, які надають йому багатогранний смак та текстуру. Його часто подають з сиром, м'ясом або яйцями, або використовують для створення сендвічів та бутербродів. Він також дуже корисний, оскільки містить велику кількість вуглеводів, білків, волокон та інших корисних речовин. У залежності від регіону та рецепту, Schwarzbrot може мати різну текстуру та смак, але в загальному він завжди відомий своєю темною, насиченою корою та насиченим смаком.

3. Vollkornbrot - цей хліб має грубу текстуру та темний колір, завдяки використанню повнозернового борошна з включенням зовнішньої оболонки зерен. Він містить багато клітковини, вітамінів, мінералів та інших корисних речовин, що робить його дуже корисним для здоров'я. Він може бути виготовлений з різних зерен, таких як жито, пшениця, ячмінь, овес та інші, а також з додаванням насіння та інших інгредієнтів для покращення смаку та

текстури. Vollkornbrot є важливою частиною німецької кухні та є популярним продуктом для сніданку та обіду. Він часто подається з вершковим маслом, сиром або вареним яйцем.

4. Weißbrot - це традиційний білий хліб, який виготовляється з високоякісного борошна з відсівами зовнішньої оболонки зерна, що надає йому білого кольору та м'якої текстури. Weißbrot має менше клітковини та інших поживних речовин, ніж Vollkornbrot, оскільки в ньому використовується менш корисне борошно. Проте Weißbrot все ще містить деякі поживні речовини, такі як вуглеводи та білки, тому вони можуть бути включені до здорового раціону харчування. Weißbrot є популярним видом хліба для сніданку та обіду в Німеччині та інших країнах Європи. Але може бути шкідливим для здоров'я, якщо споживати його у великій кількості, оскільки він містить велику кількість вуглеводів та може призвести до збільшення рівня цукру в крові. Тому рекомендується споживати його з обережністю та в межах раціону харчування.

5. Roggenmischbrot - це вид хліба, який виготовляється змішуванням ржаного та пшеничного борошна. У ньому використовуються різні співвідношення ржаного та пшеничного борошна, що може вплинути на його текстуру та смак. Roggenmischbrot має темний колір та грубу текстуру, оскільки ржане борошно містить відносно більше клітковини, ніж пшеничне. Крім того, ржане борошно містить більше поживних речовин, таких як вітаміни та мінерали, порівняно з пшеничним, що робить Roggenmischbrot корисним для здоров'я.

6. Fränkisches Bauernbrot - це традиційний німецький хліб з регіону Франконія, який відомий своєю ситною, сільською кухнею. Цей хліб зазвичай готується з житнього та пшеничного борошна, а також з суміші інших зерен, таких як пшениця, ячмінь. Тісто часто готується з закваски, що дає хлібу характерний кислий смак та густу текстуру. Fränkisches Bauernbrot часто подається з солоними стравами, такими як рагу, супи та смажені м'ясні страви, але ним також можна насолоджуватися самотійно з маслом або сиром.

7. Sesamkruste - це хліб з хрусткою корою з кунжутних насінням. Для

приготування хліба зазвичай використовують пшеничне борошно, воду, дріжджі, сіль та іноді трішки меду або цукру для додаткової солодкості. Sesamkruste є популярним хлібом в Німеччині та часто зустрічається у місцевих пекарнях та кафе. Його хрустка кора робить його смачним та задовільним доповненням до будь-якої страви [1;3].

Булочки з хлібом, відомі в Німеччині як Brötchen, що є зменшувачем від Brot, з регіональними лінгвістичними різновидами: Semmel (у Південній Німеччині), Schrippe (особливо у Берліні), Rundstück (на Півночі та Гамбурзі) або Wecken, Weck, Weckle, Веклі та Векла (у Баден-Вюртемберзі, Швейцарія, частини Південного Гессену та північної Баварії), поширені в німецькій кухні. Типовою порцією є рулет, розрізаний навпіл і змащений вершковим маслом або маргарином. Потім між двома половинками або на кожній половині окремо, відомими як belegtes Brötchen, поміщають сир, мед, варення, нутеллу, нарізки, такі як шинка, риба або консерви [1;4].

Рулети також використовуються для закусок або як рулет у стилі хот-дог для Bratwurst, Brätel, Fleischkäse або Францбротхен [1].

Швенкер/Швенкбратен. Franzbrötchen, що виникла в районі Гамбурга, - це маленький солодкий кондитерський рулет, запечений з маслом і корицею [1].

Іноді використовують і інші інгредієнти, такі як шоколад або родзинки. Це тістечко, яке зазвичай зустрічається в північній Німеччині, особливо в Гамбурзі, і його зазвичай подають на сніданок, але його також смакують разом із кавою та тістечками [1;5].

Результати та обговорення./Results and discussion. Дослідження виявило велику кількість регіональних видів хліба в Німеччині. Кожен регіон має свої традиційні рецепти та смакові вподобання. Також це вказує на те, що хліб відіграє значущу роль у німецькій культурі. Він символізує об'єднання та традиції. Різноманітність видів хліба свідчить про багатий культурний спадок Німеччини. Він відображає історію, географію та традиції кожного регіону. Дослідження може послужити основою для подальших досліджень, спрямованих на вивчення змін у споживчих звичаях та рецептах хліба в

контексті глобалізації та здорового харчування.

Висновки./Conclusions. Хліб - це важлива складова частина культури та кулінарії Німеччини. Німці відомі своєю любов'ю до хліба та мають різноманітні види хліба, які відрізняються за складом, формою, текстурою та смаком. Різноманітність видів хліба в Німеччині відображає культурне різноманіття різних регіонів країни та є важливою складовою її кулінарної традиції. Крім того, в Німеччині є багато різних сортів випічки, таких як булочки (Brötchen), круасани (Croissants) та пляцки (Fladenbrot), які можуть бути спечені з різних видів борошна і мати різні начинки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Німці та їх легендарний хліб. Веб-сайт. URL: <https://uae.pvgazeta.info/articles/nimci-ta-ih-legendarnij-hlib-nimecka-kultura.html>
2. СОРТ ХЛІБА – ОГЛЯД ВИДІВ ХЛІБА. Веб-сайт. URL: <https://uan.koshachek.com/articles/sort-hliba-vidi-hliba-v-ogljad-asociacija-gildij.html>
3. Хліб – всьому голова. В Німеччині передусім. Суспільство. URL: <https://www.dw.com/uk/хліб-всьому-голова-в-німеччині-передусім/a-5289536>
(дата звернення: 26.02.2010)
4. Німецький хліб як світовий культурний спадок – чому б ні? Веб-сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/німецький-хліб-як-світовий-культурний-спадок-чому-б-ні/a-15097955> (дата звернення: 23.05.2011)
5. Хліб у Німеччині. Веб-сайт. URL: <https://www.absolutviajes.com/uk/alemania/el-pan-en-alemania/>
6. ХЛІБ – Не bread: чим відрізняється випічка у різних країнах Європи. Ogogo! URL: <http://ogogo.if.ua/smachno/hlib-ne-bread-chym-vidriznyayetsya-vypichka-u-riznyh-krayinah-yevropy/>

ГЕЛЬСИНСЬКИЙ ЗАКЛЮЧНИЙ АКТ 1975 Р. ЯК НЕ "СМЕРТЕЛЬНА ПАСТКА" ВІД КРАЇН ЗАХОДУ ДЛЯ ВЛАДИ КРАЇН ОВД

Найда Анастасія Андріївна

Студент

Інститут міжнародних відносин КНУ

м. Київ, Україна

Вступ

Гельсинський заключний акт був підписаний представниками 35 країн, включаючи країни Заходу та країни Організації Варшавського договору, 1 серпня 1975 року у фінському місті Гельсінкі. Акт містив зобов'язання учасників щодо дотримання прав людини та основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань, свободу слова, зборів, об'єднань, вільний доступ до інформації та інші громадські та політичні права. Гельсінський заключний акт став важливим кроком у напрямку визнання прав людини в Європі та світі в цілому.

Мета: аргументація, чому Гельсинський заключний акт не був смертельною пасткою від країн Заходу для країн ОВД.

Матеріали та методи:

1. Білоусов М. М., Манжола В. А., Гайдуков Л. Ф. "Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-70-ті роки)": Підручник – К.: Либідь, 1999.
2. Салабай В. Ф., Титаренко Я. А. та ін. "Політична історія: ХХ століття": Навчальний посібник – К.: ІСДО, 1995.
3. "Хельсинки – 10 лет спустя: Общевропейский процесс укрепления безопасности и развития сотрудничества..." / Ред. Э.В. Расшивалова. – М.: Прогресс, 1985.

Результати та обговорення

По-перше, як мінімум Гельсинський заключний акт не підлягав ратифікації парламентами; 2) Документ не передбачає жодних санкційних

механізмів за його не виконання і тому є більшою мірою політичним ніж юридичним з точки зору міжнародного права.

Прикладом для порівняння можна взяти славнозвісний Будапештський меморандум. Тому висновок простий країні виходили з балансу інтересів ніж із балансу сили. Гельсінський акт ні до чого не зобов'язував комуністів, адже СРСР (імперія Зла) неодноразово порушував ці угоди. Наприклад, щоб уникнути звинувачень у порушеннях Гельсінської угоди у сфері політичних репресій та політичних ув'язнених, злочинний режим КПРС «винайшов» застосування психіатрії в політичних цілях, відправляючи дисидентів на примусове психіатричне лікування замість в'язниць – і на блакитному оці брехав світовій спільноті. "У СРСР політичних в'язнів немає".

Наприклад: Яцек Куронь і Адам Міхнік – Польща: обидва були провідними діячами опозиційного руху проти комуністичного уряду в Польщі в 1970-х роках. Їх кілька разів заарештовували та ув'язнювали, у тому числі відправляли до психіатричних лікарень через нібито психічні захворювання. Володимир Буковський - Радянський Союз: Буковський був радянським дисидентом, який викривав використання психіатричних лікарень, щоб змусити замовкнути політичних опонентів. Сам він був заарештований і кілька років утримувався в психіатричних лікарнях. Дойна Корнеа - Румунія: Корнеа був румунським дисидентом, який виступав проти комуністичного уряду Ніколає Чаушеску. Її неодноразово заарештовували та тримали в психіатричних лікарнях.

По-друге, згадуючи Загальну декларацію прав людини, то вона була різкішою, радикальнішою, а цей акт був м'якшим. Але там було одне дуже важливе положення, якого не було ніде: дотримання Гельсінських угод контролюватимуть держави, які підписали їх. Тобто до цього Захід серйозно не реагував на порушення прав людини, і контролю загалом не було. До цього дисиденти писали багато листів, у тому числі ООН, але відповідей не надавали. Єдине, на що реагував Захід – на еміграцію.

Тоді євреї досягли еміграції, тому що в країні був державний

антисемітизм, і це була зухвала політика. І Захід підтримав цей процес. А на решту дій правозахисників (а правозахисний рух розвивався вже досить сильно) серйозної реакції практично не було. І в результаті до 75 року правозахисний рух був практично розгромлений. Багато хто був уже в таборах.

Ось чому радянське керівництво підписало Гельсінські угоди. Воно не бачило небезпеки. Так, держави контролюють ситуацію. І той невеликий правозахисний рух, що зберігся був настільки незначною силою, що СРСР швидко з ним розібрався, придушивши ліберальний опір.

По-третє, акт став важливим кроком у покращенні відносин між СРСР та країнами Заходу, що дало можливість зробити певні позитивні зрушення у сфері торгівлі та економічної співпраці. Наприклад, підписання Гельсінського акту дало можливість СРСР встановити контакти з країнами Європи, що відкрило нові можливості для розвитку зовнішньої торгівлі та інвестицій. За часів підписання Гельсінських угод, збільшення зовнішньої торгівлі та інвестицій стало важливим елементом в економічній політиці СРСР.

Наприклад:

За даними Світового банку, ВВП СРСР в 1970 році складав близько 446 мільярдів доларів США. Протягом 1980-х років, ВВП СРСР зріс в середньому на 4,4% на рік, досягнувши 1,6 трильйонів доларів США в 1988 році. Крім того, підписання Гельсінських угод дало можливість СРСР зменшити свою міжнародну ізоляцію та залучити більше іноземних інвестицій. На практиці, це призвело до зростання експорту та збільшення обсягу іноземних інвестицій в країну.

І на кінець Гельсінський акт сприймався не більше ніж черговим імітивним зобов'язанням, яке не мало сильного впливу на СРСР. Підписанням Гельсінського акту Брежнєв хотів увійти в історію як великий політичний діяч. Ковальов наводить два анекдоти: нібито як один із придворних аргументів Брежнєву сказали, що якщо він підпише акт, то його ім'я за значимістю зрівняється з ім'ям Сталіна. Згідно з іншим переказом, Брежнєв сказав, що якщо підпише угоду, "те й помирати можна".

Висновок

Отже, я дійшла висновку, що Гельсинський заключний акт 1975 р. не був, як стверджують, “ смертельною пасткою ” від країн Заходу для влади країн ОВД. Під час підписання заключного акту ніхто не знав, які наслідки він матиме, оскільки ніхто не міг уявити, як зміниться Європа в майбутньому. У той момент ніхто не міг навіть припустити, що СРСР через півтора десятиліття розвалиться. Тому, за допомогою Гельсинського заключного акту країни Заходу намагались покращити відносини і співпрацю.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ СТУДЕНТІВ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ В. ІКОННИКОВА В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА

Соколова Наталія Дмитрівна

к. і. н., доцент

Довбенко Тетяна Володимирівна

старший викладач

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Київ, Україна

Вступ. Сучасний освітній процес передбачає опанування здобувачами вищої освіти певних практичних умінь, які здобуваються на семінарських заняттях під керівництвом досвідченого педагога. Однак, подібна форма оволодіння знаннями в українських університетах була запроваджена лише в 60-х роках ХІХ ст. Майже півстоліття навчальний процес обмежувався курсами лекцій та написанням наукових робіт за бажанням. Введення семінарських занять з другої половини ХІХ ст. в Університеті св. Володимира дозволило розкрити науковий потенціал як педагогів, так і студентів.

Метою роботи є аналіз рефератів студентів історико-філологічного факультету Університету св. Володимира, підготовлених для участі на семінарському занятті під керівництвом В. Іконникова.

Матеріали і методи. У роботі використовуються мемуари випускників університету та опубліковані й рукописні студентські роботи.

Результати та обговорення. Одним з перших викладачів на історико-філологічному факультеті Університету св. Володимира, котрий запроваджує семінари є Володимир Іконников, який маже 50 років викладав руську історію в даному навчальному закладі. Під його керівництвом студенти опрацьовували джерела, а саме: вивчали біографію автора, надавали зовнішню характеристику документу та детально аналізували зміст пам'ятки.

Незважаючи на те, що за спогадами відомого українського історика Д. Багалія, Володимир Степанович лектором був дуже невдалим і що слухало його надзвичайно мало студентів, семінарські заняття викладача користувались

високою популярністю [1, с. 278].

В 1878 р. третьокурсник Д. Багалій підготував реферат «Записки о Московії Іоанна Пернштейна і принца Данила фон-Бухау», згодом опублікований в періодичному виданні «Університетські ізвестія». Студент зміг довести думку, що автором твору є Іоанн Кобенцель – член дипломатичного корпусу принца фон-Бухау [2, с. 85].

Цікавий реферат написав майбутній відомий український історик П. Голубовський на тему: «Руські відомості Длугоша, як джерело для руської історії». На думку дослідника, основою для написання Длугошем роботи стали руські літописи [3, арк. 34]. Слід відзначити високий рівень роботи, адже в майбутньому висновки П. Голубовського взяв на замітку викладач Університету св. Володимира професор В. Антонович під час складання лекційного курсу з джерелознавства.

Студент Л. Ємельянов на прохання В. Іконникова підготував реферат, присвячений хроніці Гілберта де Ланноа, лицаря та дипломата Бургунського двору, який здійснив мандрівку Європою в XVст. Автор подає власний переклад твору, де описується внутрішній устрій Скандинавських країн, Литви та руських земель. Студент зробив спробу надати особистий коментар тексту джерела [4, с. 3-4].

В Інституті рукопису Національної бібліотеки ім. В. Вернадського зберігається студентська робота легендарного українського історика М. Грушевського, підготовлена для участі на семінарському занятті В. Іконникова на тему: «Розпис майна М. І. Романова і надані нею побутові данні». Студент надав коротку біографічну довідку власника майна боярина М. Романова, двоюрідного дядька царя Олексія Михайловича. Аналіз документу дозволив М. Грушевському зробити висновок про прихильність боярина до західних звичаїв. Взагалі, дана тенденція спостерігається серед аристократичної еліти Московського царства впродовж XVII ст. [5].

На сторінках рукопису збереглися помітки В. Іконникова, який радив студенту здійснити порівняльний аналіз документу з подібними пам'ятками

інших діячів Московського царства, а саме царя Івана Грозного та патріарха Никона. Професор рекомендував вивчити додаткову літературу з даного питання. Однак, Михайло Сергійович в подальшому не повертався до дослідження цієї теми.

Висновки. Таким чином, аналіз рефератів студентів історико-філологічного факультету Університету св. Володимира, підготовлених для участі на семінарському занятті професора В. Іконникова свідчить, що молодь змогла пройти серйозну школу порівняльно-аналітичного джерелознавства та набути необхідних фахових навичок. Здобувачі вищої освіти завжди досліджували маловивчені джерела, висували власні тези та логічно їх обґрунтовували.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Багалій Д. Із автобіографії \ З іменем Святого Володимира У 2 кн. \ Упор. В. Короткий, В. Ульяновський. К., Заповіт, 1994. Кн. 1.
2. Багалеї Д. Записки о Московии Иоанна Пернштейна и принца Даниила фон-Бухау \ Университетские известия. 1879. № 3.
3. Державний архів м. Києва. Ф. 16. Оп. 471. Спр.110.
4. Емельянов Л. Путешествие Гилльберта де Ланноа в восточные земли Европы в 1413-14 и 1421 годах \ Университетские известия. 1873. № 8.
5. Інститут рукопису НБУВ. Ф. 46. Спр. 694.

CULTUROLOGY

УДК 316.77:070 (008)

«ЗОРЯНІ ВІЙНИ» У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ЯК ПРИКЛАД ТРАНСМЕДІЙНОСТІ СУЧАСНОЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучков Денис Геннадійович,
асистент кафедри кіно-, телемистецтва,
Київський національний університет культури і мистецтв,
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction Трансмедійність – це процес, в якому елементи художнього твору досягають своєї аудиторії на різних медіа-платформах, серед яких кіно, телебачення, книги, комікси і под. Більш потужно трансмедійність аудіовізуальної культури проявилася з появою інтернету і цифрових технологій, зокрема соціальних медіа.

Ціль роботи./Aim - на прикладі франшизи «Зоряні війни» висвітлити роль соціальних медіа у забезпеченні трансмедійності сучасної аудіовізуальної культури.

Матеріали та методи./Materials and methods. Використано переваги загальнонаукових (аналізу, синтезу, узагальнення результатів) і спеціальних методів дослідження з опорою на підходи, інтегровані з культурології, мистецтвознавства, медієвістики.

Результати та обговорення./Results and discussion Найбільш яскравим прикладом транс медійної франшизи є «Зіркові війни», «які розширювали світ та залучали нову аудиторію завдяки створенню нової продукції та рекламним пропозиціям» [3, с. 182].

Ця франшиза охоплює фільми, анімацію, комікси, відеоігри, анімаційні серіали, ігрові й документальні телефільми, книги.

З «Зоряними війнами» глядачі познайомилися завдяки оригінальній

трилогії фільмів, створених Дж. Лукасом: у 1977 р. "Епізод IV: Нова надія", «Епізод V: Імперія завдає удару у відповідь» (1980 р.) і «Епізод VI: Повернення джедая» (1983 р.).

Пізніше на телевізійних екранах з'явилися мультсеріали та телевізійні шоу, такі як "Зоряні війни: Війни клонів", "Зоряні війни: Повстанці" та "Зоряні війни: Мандалорець".

Доповнює сюжет та розкриває додаткові історії про персонажів і серія романів та коміксів. Завдяки творчості письменників і художників трансмедійний всесвіт "Зоряних війн" ще більше розширився. «Коли «Зоряні війни» були перенесені до друку, констатує Г. Дженкінс, їхні романи розширили тимчасову шкалу, щоб показати нам події, що не увійшли до трилогії фільмів, або переробити історії навколо другорядних персонажів, як це було в серії Tales of the Cantina, в якій інопланетяни, зображені на задньому плані оригінального фільму, викликали жвавий інтерес [1].

Оскільки трансмедійність тісно пов'язана з розвагами, не оминули увагою «Зоряні війни» і сучасні розробники відеоігр. При цьому деякі ігри розвивають сюжет, розповідаючи нові історії в знайомому світі, інші дають можливість гравцям випробувати свої сили у космосі або в більш реальних ситуаціях на Землі. Як зазначає Г. Дженкінс, Коли "Зоряні війни" перейшли в ігри, ці ігри не просто розігрували кіно події, вони показали нам, яким буде життя стажера-джедая чи мисливця за головами [1].

Водночас «Зоряні війни» не могли інтегрувати себе в усі медіа, але оминути соціальні. Недарма Г. Дженкінс навіть використовує поняття «мультиплатформенність» або «розширена розповідь», вказуючи на повну синергію всіх медіа.

Суголосною є і позиція інших дослідників, які вважають, що «головною перевагою технології трансмедіа є можливість створення синкретичного комунікаційного полотна, яке складається з різноформатних елементів, об'єднаних однією тематикою» [4, с. 251-252].

Продукція метасвіту «Зоряні війни» поширюється через офіційні облікові

записи на таких соціальних мережах, які публікують анонси нових фільмів, серіалів або ігор, а також трейлери, які швидко поширюються через соціальні мережі, створюючи окремий простір для обговорень, і не лише серед фанатів. Водночас фанати можуть отримати доступ до ексклюзивних фотографій, артів, концепт-артів та інтерв'ю з акторами та творцями франшизи через офіційні сторінки.

Анонсується і просувається через соціальні мережі не лише вся лінійка нових кіно-, теле- чи відео продуктів, а й вся супутня продукція: іграшки, фігурки, колекційні предмети тощо.

Також у соціальних мережах створюються різні голосування, опитування та вікторини, участь у яких залучає дедалі більшу аудиторію до обговорення всесвіту "Зоряних війн".

Активно поширюється в соціальних медіа різний інтернет-контент: на кшталт мемів, пародій, приколів та інших форм, пов'язаних із персонажами та сюжетами "Зоряних війн".

Співпраця з популярними блогерами та інфлюенсерами привертає увагу, додатково розширює аудиторію та збільшує масштаби трансмедійної розповіді про всесвіт "Зоряні війни". Тобто використовуються всі можливості соціальних медіа.

Загалом трансмедійність у соціальних медіа виконує багато функцій, які, на перший погляд, можуть бути неочевидними. Наприклад, соціальні медіа підтримують постійний живий інтерес до продукту. Це також можна прослідкувати на прикладі «Зоряних війн». Так, після виходу першої трилогії трилогія приквелів з'явилася лише через 16 років, коли було випущено три перших епізоди: у 1999 р., 2002 р. і 2005 р. Наступна серія епізодів вийшла лише через 10 років: у 2015 р., 2017 р. і 2019 р. Весь цей час інтерес до фільму не падав, а й ще більше зростає. Не важко здогадатися, що найбільше цьому сприяла активність у соціальних медіа, зокрема підтримка фанатів.

Висновки./Conclusions Отже, «Зоряні війни» - це найбільш вдала і популярна франшиза, яка використовує всі переваги трансмедійності. У

соціальних медіа є одна перевага, яка відрізняє їх від кіно чи телебачення, а також власне наділила ці медіа означуваним «соціальне». Трансмедійність "Зоряних війн" у соціальних медіа допомагає підтримувати інтерес до франшизи, розширювати її аудиторію, взаємодіяти з фанатами, надаючи їм ексклюзивний контент, анонси майбутніх проєктів, влаштовує конкурси, тематичні хештеги та багато іншого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jenkins H. *Transmedia Storytelling 101*. 2007. URL: http://henryjenkins.org/blog/2007/03/transmedia_storytelling_101.html
2. Jenkins, H. *Transmedia Storytelling. Moving characters from books to films to video games can make them stronger and more compelling*. 2003. URL: <https://www.technologyreview.com/2003/01/15/234540/transmedia-storytelling/>
3. Гаврілова Л. Г., Прошкін В. В. Технологія трансмедіа як сучасний педагогічний феномен. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 25. Т. 1. С. 181-184.
4. Орехова В. Технологія трансмедіа як феномен сучасної мистецької освіти: теоретичні аспекти. *Наукові записки*. Вип. 176. С. 250-256.

LITERATURE

СКОВОРОДИНІВСЬКА «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» У ТВОРЧОСТІ РОБЕРТА ТРЕТЬЯКОВА

Лук'янова Ольга Сергіївна

к. філол. наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

Вступ. Лейтмотив творчості Роберта Третякова – одного зі знаних представників харківського поетичного шістдесятництва – можна визначити як пошук моральних основ людського буття, основних складників сенсу життя окремого індивіда, а через нього і всього суспільства. Світоглядна позиція поета відкликається до сквородинівської «філософії серця». У своїй концепції Сковорода, розглядаючи людину як «мікрокосм», розділяє її на «внутрішню» та «зовнішню», водночас ставлячи «чисте серце» в центр цієї «внутрішньої», «істинної» людини. Серце в Сковороди – це фокус людської душі, через його пізнання йде шлях до досягнення трансцендентного.

У творчості Р. Третякова образ серця не є випадковим чи поодиноким, він загалом проходить через усі моральні шукання поета. Той переконаний:

Можна страждати, любити, іти проти рожна,

Можна вповні,

Але з серцем порожнім – не можна...

Адже жити потрібно так:

Щоб не міг найсуворіший лікар

І мені, і моєму життю, і моїй поезії

Скласти короткий, як вирок, діагноз:

Серцева недостатність.

Мета роботи полягає в потребі більш ґрунтовно дослідити експлікацію «філософії серця» Сковороди в поезії Роберта Третькова 1960–90-х років.

Результати й обговорення. Призначення людини за Р. Третьяковим полягає в тому, щоб привносити у світ гармонію, добро, красу, працювати над вічним, що є найважливішим для нас, завдяки чому знайти своє місце в житті. Причина зла, на думку поета, – у черствості й байдужості людини, якій бракує глибини чуття, у незнанні глибин і таємниць своєї душі («Та гірше нема нічого Від ворога в людськiм серці» – напише він у поемі «Сіль щастя»).

Роберт Третьяков застерігає від духовної квоності, від короткозорого самозамилування, від дезорієнтації щодо справжніх життєвих цінностей. «Мерзенність, підступність і гидь» – це не десь там, за океанами й кордонами, це поряд із нами, а часом і в нас самих. Мабуть тому поезія Р. Третьякова є напруженою, нервовою і подекуди нещадною до самого автора:

Невже я так душею стерся,
Що зміг би просто у злобі
Людині іншій цілить в серце
За щось, не знайдене в собі? – запитує поет.

Отже, людині потрібно пізнати саму себе, свої помилки, вади, пізнати своє єство, своє серце.

Що ти знаєш про серце моє,
Коли сам я достоту не знаю
Ні початку його ані краю...
Що ти знаєш про серце моє?
Тільки я відчуваю – уміє
Упізнати оманливу мить,
Тільки знаю, що часом радіє.
Тільки знаю, що часто болить.
І щодня мене кличе до звіту
За великі гріхи і малі,
І за сум і за радощі світу,

За чужі і за власні жалі.

Наголошення на таємничій безмежності внутрішнього духовного виміру поєднується із розумінням того, що саме через серце мають пройти всі болі й радощі, свої і часу, і тоді людина стає людиною.

У поезіях Роберта Третякова «порожньому» серцю протиставляється серце «невигадане», «гаряче» і згоряюче, таке, що болить «за цілий світ», що «тривожно б'є на сполох» і «спати не дає».

Можна говорити про те, що у творчості Р. Третякова продовжується традиція тлумачення серця як людської «чільності» в українській літературній, етико-філософській свідомості. Від кордоцентризму Сковороди, який знаходить своє продовження й розвиток у працях Памфіла Юркевича, Пантелеймона Куліша, Михайла Драгоманова, інших мислителів і письменників України ХІХ століття, «філософія серця» обстоює ідею, що закони буття є писаними саме в людському серці, а не привнесеними ззовні, й тому все, що відбувається в світі, все, чого людина в ньому прагне і що створює, сприймається й оцінюється кризь ідеальне навітлення знань серця, «в міру максимально очищеного, обоженого, такого, що шукає й знаходить у собі знов-таки те Абсолютне начало, той наріжний камінь, якого не може схитнути плин часу, зваби і пристрасті цивілізації» [1, с. 10]. Роберт Третяков є послідовним у відстоюванні такого світобачення.

Так, у циклі поезій «Мій Чорнобиль», датованих 1986–1990 роками, поет знов повертається до теми війни, влади, консюмеризму і бездуховності, шукання міри історичної правди і чесності з собою. Етичний вибір стає категорією історичною, результатом приналежності особистості до суб'єктивної та до об'єктивної історії. Почуття обов'язку «етичної людини» не є зовнішньо нав'язаним диктатом, а найглибшим виявом його власної моральної природи.

О заборони, заборони

на людську святість і на гріх...

Але у серця є кордони, котрі обороняють їх.

У цьому вірші закладена відповідь тим, хто намагався змусити людину жити так, як буде наказано «згори», тобто працювати, говорити, думати, відчувати, творити згідно з приписом керівної догми.

А отже, йдеться про необхідність залишатися собою – у найменшому «дріб'зку», захищати свою особистість, подібно до Сковороди, який обороняв своє право на самостійність і внутрішню незалежність, що було однією з можливостей вивільнити дух з-під тягара зовнішніх обставин і сягнути злуки з божественними енергіями.

Моральний імператив Роберта Третякова закладений у таких рядках:

Іду крізь невідоме – в невідомість
(де тільки є ЛЮБОВ і тільки СОВІСТЬ)
(зб. «Тобі», 1991)

У світлі філософії кордоцентризму поглиблюється розуміння виведеної поетом формули «любов і совість», адже «в залежності від того, як у серці людини вичерпується елей любові, світильник гасне: моральні начала й ідеї затьмарюються і, зрештою, зникають із свідомості» [4, с. 348], – писав П. Юркевич. А отже, Роберт Третяков приходить до усвідомлення єдності цих двох категорій як визначальних для буття людини у світі.

Філософія «чистого серця» передбачає певною мірою заперечення світу і «втечу» від нього. Такі поодинокі мотиви можна зустріти й у Роберта Третякова: «втечу в країну землетрусів...», «піду звідсіль... піду кудись. Крізь мряку», або «я так шукав самотності!», але потім поет продовжує:

Я так шукав самотності...
(самотності, тимчасового відокремлення
від усіх, щоб зробити щось гарне для всіх)

Думка автора розгортається в площині, що таке «відокремлення» помилкове, бо якщо «замкнутися в себе» ще можна спробувати, то як навісити «замок – для неба, для землі, у котрої пруг нескінченний». Цього «не треба». Видимий світ не меншою мірою знаходиться в нас, ніж ми у ньому:

Чи шукали ми **світ** – в собі? –

котрий був, наче поле вижате,
що на ньому – лише стерня...

Такий світ болить героєві Р. Третякова і він йде в нього, аби його змагати, перетворювати відповідно до високих ідеалів моральності й гуманізму. Як письменник, поет він розуміє, що справжній митець ніколи не належить собі цілком, що він мобілізований духовними, космічними ієрархіями на безперервну земну «війну» добра зі злом в усіх його проявах.

Роберту Третякову не притаманне відсторонення від земного буття, поет послідовно обстоює ідеал діяльної, суспільно активної людини і митця, прагне насамперед служіння людям і в цьому служінні – можливість для нового розширення горизонтів власного «я», власних творчих можливостей.

Цікавими у цьому аспекті є поезії з невеликого циклу «Останні жолуді», присвяченому І. Виргану:

На світі був осінній полудень...

І Він сказав мені тоді:

– Поїдьмо, друже мій, по жолуді

Поїдьмо до СКОВОРОДИ!

Цей ліричний спогад не лише відтворює певні риси духовного світу «поета Івана Виргана», а й свідчить про творчі й життєві уроки самого Р. Третякова. Невипадково поряд із друзями-поетами з'являється могутня постать Сковороди, який, словами автора, «схилявся так низько, близько до землі». Образ Сковороди проєктується на образ дуба, «старезного, але все ж не зломленого», що «стояв в залізний обруч закільцьований, Як доля, як судьба Сковороди». Роберт Третяков по-своєму інтерпретує концепцію філософа: жолуді зі «Сковородинівського» дуба «напевне втратили б животворящість всю свою», якби маленька дочка поета не кинула їх у землю, і тепер, коли їх «мир поймал», вони, переконаний ліричний герой, проростуть і ростимуть. Так людина втрачає свої здібності, коли не знаходить їхнього втілення, дієвого застосування, так бідніє талант поета, якщо він не йде до людини, і лише справжнє слово здатне не вмерти у безвісті, а прорости в серці.

Отже, послідовно у своїй творчості Роберт Третяков наголошує на необхідності активної життєвої позиції людини, бо «тільки з гарячим серцем і небайдужим розумом можна творити життя», – напише поет в одній зі своїх статей («Прапор», 1977). Слід також зазначити, що упродовж усього розвитку української духовної історії «філософія серця» намагається гармонійно, не вступаючи в гостре протистояння, співіснувати з інтелектуально-розумовими рефлексіями.

Ідея провідної ролі фізіологічного і духовного серця як активно діючої сили в усіх сферах життєдіяльності особистості простежується і у поезіях Роберта Третякова, позначених мотивами згасання і передчуттям смерті. «О ця передзимова тиша, чому мені ти в серце б'єш?» – навіть якимось пророчо вихопилось в нього. «Це ж – просто серце догоря моє» зізнавався поет у іншому вірші. Серце, до якого поет неодноразово звертався як до осередку духовного життя людини, нагадало йому про свій матеріальний бік: той фізичний «щем на серці» став «передчуттям неговірким». Наступними рядками «хай це мого серця буде шал Хай це буде мій останній пал» Р. Третяков говорить про можливість духовного вивищення людини над обмеженістю власного життя: людина згоряє в труді, пізнанні, боротьбі й любові, але в тому сягає духовного прозріння і передає його як досвід наступним поколінням.

Висновки. Отже, у творчості Роберта Третякова синтезувалися ідеї класичної української філософії кордоцентризму: наголошення важливості внутрішнього, духовного світу людини як її справжнього світу, розуміння «серця» як символу духовного життя; прагнення до самопізнання, особиста самозаглибленість дають можливість говорити про те, що людина у поета перебуває саме в координатах «філософії серця».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковалевський О. Ліна Костенко: філософія бунту й філософія «серця». Харків : Прапор, 2001. 175 с.
2. Третяков Р. Поезії. Київ : Молодь, 1971. 174 с.

3. Третьяков Р. Тобі [поезії]. Харків : Прапор, 1991. 112 с.

4. Юркевич П. Серце і його значення в духовному житті людини за вченням слова Божого // Історія філософії України: хрестоматія / [упоряд. Тарасенко М. та ін.]. Київ : Либідь, 1993. С. 341–348.

POLITICAL SCIENCES

ПОЛІТИКА ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: СИМВОЛІЧНИЙ АСПЕКТ

Махсма Степан Григорович
аспірант кафедри політології та міжнародних відносин
Маріупольського державного університету
м. Київ, Україна

Вступ. Формування консолідованої локальної політичної ідентичності є одним з першочергових завдань для органів місцевого самоврядування, політичної еліти, політичних партій, громадських організацій та інших зацікавлених суб'єктів локальної спільноти.

При демократії політика локальної політичної ідентичності не передбачає авторитарне нав'язування ідентитетів, а ґрунтується на конструюванні та узгодженні політичних цілей, цінностей та норм локальної спільноти, консолідованого фундаменту розвитку, який би не суперечив загальнонаціональним політичним процесам, але враховував специфіку регіону та локальної території та був основою мобілізації членів спільноти для вирішення соціально-економічних і політичних завдань.

Метою роботи є з'ясувати роль символічної політики в формуванні локальної ідентичності.

Матеріали та методи. Дослідження особливостей територіальних ідентичностей (регіональних, локальних) спиралося на роботи та методологію низки зарубіжних авторів, таких як: М. Кітінг, А. Паасі, А. Слиз, С. Роккан, Д. Урвін, М. Щепанський, а також на роботи українських вчених: Т. Андрущенко, О. Гнатюка, Г. Коржова, Л. Нагорної, Г. Носової та ін.

Теоретико-методологічною основою дослідження локальних ідентичностей та їх ролі у розвитку територіальних громад стали роботи українських авторів: М. Бриль, О. Євтушенко, Я. Котенко, Н. Наталенко,

О. Ольшанського, Є. Сергієнко, М. Сулова, А. Ткачука та ін.

Концептуальні та методологічні підходи вивчення символічної політики проаналізовані по працям С. Верби, О. Євтушенко, Я. Котенка, Л. Мамфорда, С. Ростецької та ін.

Результати та обговорення. Найважливішою складовою політики ідентичності є символічна політика та символічний менеджмент, який представляє собою політичні технології, спрямовані на формування привабливого брендингу території та сталої локальної (у нашому випадку) ідентичності.

Можна виділити технології символічної політики, створені для покращення зовнішнього іміджу території, репутації центральної влади, залучення фінансових і людських ресурсів. І технології, метою яких є зміцнення внутрішньої локальної ідентичності, солідарності та згуртування місцевого населення, підтримка регіональної еліти, обраного соціально політичного курсу.

Основу символічних ресурсів становлять історичні пам'ятні локальні дати, локальні символи, міфи, пантеони героїв, свята, місцеві традиції та пов'язані з ними проекти з відтворення локальної ідентичності. Популярними способами «пожвавлення» інтересу до локальної історії, місцевої соціокультурної спадщини є проекти, пов'язані з «устародавненням» міст, конкурсні арт-проекти, створення нових пам'ятних меморіалів та пам'ятників, організація нових музеїв, культурних фондів, виставок, підтримка інститутів громадянського суспільства краєзнавством, популяризацією локальної історії, включаючи етнокультурні свята та традиції.

Наприклад, у Львові щорічно організуються фестивалі та свята, наприклад, «Свято пампуха», «На каву до Львова», «Сиру та вина», новорічно різдвяні свята, що мають символічний, патріотичний, інформаційний та економічний ефект (прибуток закладів громадського харчування, сплата туристичного збору, залучення інвестицій) [3, с. 48].

Особливе значення в символічній політиці відіграють етнографічні

фестивалі (наприклад, фестиваль «Маланка-Фест», м. Чернівці; фестиваль гончарства, с. Опішне, Полтавська обл.; «Ніч в Луцькому замку», м. Луцьк та ін.) і історичні фестивалі (наприклад, «Середньовічний Хотин», м. Хотин; «Срібний Татош» смт. Чинадієво, Закарпатська обл.; «Русь пересопницька», с. Пересопниця, Рівненська обл., «Забави у княжому місті», м. Теревовля, Тернопільська обл. та ін.) [1], що формують емоційні патріотичні настрої, відтворюють локальну ідентичність.

Завдання локальної символічної політики – сформувати власний локальний, автентичний символічний капітал, упізнаване «Ми». Наприклад, у міській топоніміці, згідно з Л. Мамфордом, для зміцнення та продукування спільних символів міста, єдиного міського простору та культури, формування спільних для міського соціуму образів, інтуїцій, асоціацій та ритму життя, велике значення мають назви вулиць та площ, збереження старих пам'яток та спорудження нових, встановлення меморіальних пам'ятних дощочок про значні для міста події та людей (антропотоніми). Таким чином, міський дизайн та семіотика формують загальні цінності та моделі сприйняття, поведінки у міському середовищі, відомі ідентитети [4].

Істотними факторами посилення локальної ідентичності з територіальною спільнотою, місцевим патріотизмом є бренд території, логотипи, слогани, фірмовий стиль території. У науковій літературі розрізняють «бренд» та «брендинг». Українські дослідники О. Євтушенко, М. Суслов та С. Верба під брендом розуміють комплекс уявлень, ціннісних характеристик території, послуг, продукту як унікальних та особливих. Під брендингом автори розуміють діяльність зі створення та просування бренду [2, с. 633].

Сьогодні бренд є не тільки товарним знаком певного продукту, але все частіше використовується як бренд території, є частиною ефективної стратегії підвищення її конкурентоспроможності, привабливості та упізнаваності як для інвесторів, так і для її мешканців. Загалом бренд територіальної громади можна розглядати як стереотипний, позитивний імідж території, який побудований на її унікальності у порівнянні з іншими громадами, включає символічні маркери

громади та асоціюється з комплексом ресурсів (соціально-економічних, людських, культурних тощо) громади. Таким чином, бренд локальної території, наприклад ОТГ, виконує низку найважливіших функцій: ідентифікації, соціальної комунікації, гарантії якості та відповідальності ОТГ як економічного суб'єкта [2, с. 634-635].

Так, загальновідомими в Україні та за кордоном є територіальні економічні бренди Львова, наприклад, Львівські плячки, Львівський круасан, Львівська майстерня шоколаду, Львівські наливки, що сприяють економічному, соціокультурному та історичному розвитку міста, підтримують локальну ідентичність [3, с. 49].

Висновки. Найважливішою складовою локальної політики ідентичності є символічна політика та символічний менеджмент, міфотворчість, завданням яких є формування «Ми», що впізнається, зміцнення зовнішнього іміджу території та внутрішньої згуртованості, розвиток автентичного соціального капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 30 українських фестивалів, про які знає 98% українців. URL: <https://compass.tour.com.ua/?m0prm=2&entry=200&show=171>
2. Євтушенко О. Н., Суслов М. М., Верба С. М. Брендинг території громади – механізм формування локальної ідентичності та фактор конкурентоспроможності. «*Public Administration and Regional Development*» <https://pard.mk.ua/index.php/journal>. 2021, №3. С. 622-649.
3. Котенко Я. В., Ткачук А. Ф. Локальна ідентичність і об'єднані територіальні громади (видання друге, виправлене та доповнене) / Я. Котенко, А. Ткачук. К.: ТОВ «Видавництво «ЮСТОН», 2018. 56 с.
4. Mumford L. *The Culture of Cities*. N.Y.: Harvest Books, 1970. 634 p. URL: https://monoskop.org/images/5/5a/Mumford_Lewis_The_Culture_of_Cities.pdf

PHILOLOGICAL SCIENCES

ВЕРТЕПНІСТЬ КОМПОЗИЦІЇ У П'ЄСІ МИКОЛИ КУЛІША «ПАТЕТИЧНА СОНАТА»

Бородайкевич Галина Іванівна
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Українська вертепна драма – важливе культурне явище, яке привертає увагу багатьох дослідників та викликає дискусії щодо походження і варіацій. За визначенням із тлумачного словника «Вертеп – народний театр маріонеток, поширений в Україні, в барокову добу XVII-XVIII ст.» [5; 109]. Уже в XX столітті вертепна драма втілювалася «як засіб модернізації форми і змісту» [6; 262].

Дослідниця Н. Пелешенко зазначає, що «якщо у перших десятиліттях в цьому жанрі ще зберігались національно-обрядові традиції [6; 263], то вже 20-ті післяреволюційні роки вимагали іншого змістового наповнення. Таким чином, вертепна драма впродовж всього часу свого існування зазнавала різноманітних змін та трансформацій. Микола Куліш у драмі «Патетична соната» теж звертається до вертепу як традиційного національного жанру та використовує його елементи у драмі.

Ціль роботи. Одна із цілей роботи – виявити риси вертепної драми та простежити своєрідність їх реалізації в п'єсі Миколи Куліша «Патетична соната».

Матеріали та методи. Об'єктом дослідження стала п'єса Миколи Куліша «Патетична соната», а предметом – вертепність композиції твору. При проведенні дослідження ми керувалися науковими роботами С. Жили,

Ю. Костецького, Н. Пелешенко та ін. У роботі були використані такі методи дослідження: описовий, герменевтичний, порівняльно-історичний.

Результати та обговорення.

У «Патетичній сонаті» Микола Куліш показує історію України в період 1917-1920 років через декілька сюжетних ліній та долі головних героїв (прихильники марксизму, націоналізму, монархізму, національно несвідомі персонажі). Художньо-стильовими особливостями «Патетичної сонати» є складність часопросторової організації, наявність вставних сцен, розповідь від першої особи, що водночас є і героєм, і коментатором подій.

Дослідник І. Костецький наголошує, що саме вертепна драма стала підґрунтям, на якому М. Куліш «створив щось цілком відмінне, хоч водночас і глибоко традиційне» [3; 252]. М. Василюк робить акцент на часі, в якому жив автор: «В умовах заперечення релігійних традиції (атеїзм, інтернаціональність), вертепна композиція могла існувати тільки в зашифрованій формі» [1; 323]. Автор чітко розташовує мешканців будинку на різних поверхах, в залежності від їхнього суспільного становища та ідеологічної позиції. «Сценічний розріз будинку є соціальним розтином тогочасного суспільства» – зауважує С. Жила [2; 47].

На горищі проживає Ілько Юга (він же головний герой і водночас спостерігач-коментатор усього, що відбувається впродовж твору та «безробітна модистка Зінька» [4; 174]; на другому поверсі – російський генерал-імперіаліст Пероцький з синами Андре і Жоржем; на першому – прихильники українського націоналізму Ступай і його дочка Марина. У найгірших умовах у підвалі проживає знедолений і покалічений на війні робітник Оврам та його дружина Настя. Саме завдяки такій вертепній композиції можна простежити багатовимірну реалізацію проблем буття людини: у філософському, духовному, матеріальному та моральному аспектах.

У традиційній вертепній композиції персонажі були чітко поділені та мали обмежене пересування. На верхньому ярусі (небо, вищий світ) завжди знаходилася Діва Марія, Йосиф та маленький Ісус. Інші персонажі (Ірод з своїм

військом, Смерть) туди не заходили. Така привілеція була лише у Царів та Ангелів. Саме за цим критерієм, п'еса є найбільш відповідною вертепній драмі: Зінька не переміщається поверхами, а лише спілкується з Я, водночас Ілько Юга може переміщатися вертикально. Коли юнак не наважується зізнатися Марині у коханні, письменник фіксує цю несміливість у ремарках: «Я і справді йду. Сходами, вниз. Знову одна течія несе мене до її дверей, друга односить і гонить униз» [4; 193].

Через коментарі та ремарки Я читач і спостерігає за розвитком дії, наче підслуховує чужі діалоги та стає свідком чужого життя. Інші персонажі є більш мобільними: Жорж відвідує Зіньку, Андре веде розмови з Мариною напередодні Великодня, Лука заходить в гості до друга на горище. А от близькі сусіди Ступай та Пероцький впродовж твору не перетиналися, а все їхнє спілкування відбувалося у телефонному режимі. Цим автор підкреслює не лише конфлікт між різними ідеологіями, але й створює ефект комічного (знаходячись на сусідніх поверхах герої не комунікують віч-на-віч).

Важливо також зазначити, що у «Патетичній сонаті», як і у вертепній драмі персонажів можна згрупувати по двоє: Оврам і Настя, батько Ступай і Марина, Ілько і Лука і т.д. Однак, у порівнянні з традицією вертепної драми, стосунки між героями Куліша розвиваються значно швидше та несподіваніше.

У «Патетичній сонаті» автор також запозичує з шкільної драми традицію симультанності (одночасності). Так у четвертій дії, коли «Вдалині гарматний стугон» [4; 204], то реакцію на цю подію читач має змогу спостерігати у трьох сценічних просторах одночасно. У підвалі Насті і Оврама: «Запнуто сонце. Світить каганець. Капає вода» [4; 204], Гамар пише листа, герої очікують на посланця. На першому поверсі Марина намагається написати листа Андре, а потім доручає цю місію батькові: «Але перекажи: можливе повстання робітників – треба берегтись удару з тилу.

Перекажи, таток!» [4; 205]. У квартирі Пероцького генерал під час телефонної розмови з сином Андре ділиться тривожним сном: «Мені приснився сон: немов Росія – голе поле, сніг, посередині піч і Христос у повстанках.

Приходить Ступай і сідає на піч. Ти розумієш, до чого нахабство дійшло?» [4; 211]. Після чергового гарматного вистрілу зв'язок обривається.

Одночасність дії простежується і під час мітингу, коли лідери трьох різних ідеологій виголошують свої промови. Російський імперіаліст Андре звертається до присутніх «Громадяни!» [4; 201] і запевняє: «Горить зоря свободи. Сіяють нові горизонти.... Нам треба сісти на коней! І помчати на захід і схід! Щоб несла нашу країну вже не трійка, а мільйон мідно-сталевих коней...!» [4; 201], його мрія підкорити не лише Дарданелли, але й щоб «розступались всі народи і держави, щоб упали нам у носі навіть вітри і вклонились горизонти!» [4; 201]. Українець-патріот Ступай-Ступаненко починає зі звертання: «Брати українці!» [4; 201], а свою політичну візію виголошує дуже коротко та змістовно: «Хочемо, щоб нація наша чужих чобіт не чистила. Пора! Вільними стати пора! Мусимо сісти на коні й мчати по наших козацьких степах разом з орлами й вітрами!» [4; 199]. Пролетарський активіст Лука вигукує: «трудящий люд, пролетаріат!» [4; 200], апелюючи до того, що всі люди є рабами і виголошує політичне гасло: «Вся влада Радам! Світова революція! Соціалізм!» [4; 202] і поранений в руку від вистрілу Жоржика падає.

Важливо, що кожен із ораторів намагався виставити себе і своїх прихильників найбільшими жертвами, прагнув підтримки та емпатії. Тексти промов Андре, Ступая і Луки звучать одночасно з вигуками «Ура!», «Брехня!» [4; 199], коментарями натовпу, кожен з присутніх намагається стати ближче до свого ідеолога. Усі промовці знаходяться на одному рівні з присутніми, хоча драматург міг когось із них розмістити на балконі Пероцьких, але не зробив цього, щоб не виділяти котрись із політичних сил під час громадянської війни.

У традиційній вертепній драмі важливу роль відігравали не лише чіткість композиції, певна антонімічність, традиційні персонажі. Микола Куліш у «Патетичній сонаті» також звертається до вставних епізодів у творі, що дає підстави провести паралелі з інтермедіями («невеличкий розважальний драматичний твір, який виконують між актами вистави» [5; 307]).

Як приклад можна навести епізод з третьої дії, де спочатку чути слова «Марсельєзи»: «Як прийшла свободонька, вже вулиця не та-с: нема, нема роботоньки з суботи й до суботоньки» [4; 196]. Другий чистильник взуття, побачивши конкурента, різко починає його критикувати: «Браво! Біс! Ви співаєте, як опера, що горить» [4; 197]. Сцена відбувається на розі будинку, а герої є епізодичними. Згодом їхній діалог стає продовженням дії твору, чистильники взуття теж у передчутті зборів, де кожен із прихильників різних ідеологій буде відстоювати власну думку (Андре, Лука, Ступай). Пізніше, коли на вулиці зв'являється безногий Оврам, один із чистильників робить макабричний коментар: «Ша! Он де конкурент» [4; 197], а другий підтримує його тон спілкування: «Дотепная є воєнна приказка: де два б'ються, третій не лізь. Правду я кажу, громадянине солдат?» [4; 197]. Оврам не ображається на такі коментарі, а зауважує: «Я уже після бою, от і лізу» [4; 198] і додає, що «якби я мав таку роботу» (почистити собі взуття) [4; 198], то «ніколи б сюди не приліз» [4; 198].

У цьому епізоді бачимо також, що Микола Куліш звертається до ще однієї особливої риси інтермедії – гумору, та у нього це вже не сатира чи іронія, а похмурий макабричний сміх.

Трагізм і тема смерті продовжують простежуватися і в інших інтермедіях твору. Наприклад, у четвертій сцені солдати із білоармійського загону натикаються на ноги трупа, які запхнуті в землю. У цей момент один п'яний солдат голосно каже: «Безподобно! Оригінально! Мій антипод! Він головою туди, я – сюди. Коли у нас день, у його ніч, і навпаки. Хай живе географія» [4; 206]. Пізніше, коли матрос побачить трупа, то звернеться до людської совісті: «Ну раз вбив уже – закопай, хочеш одкровенно – не закопуй. Але ж чоловік не недокурок, щоб його втикати отак в землю! Не можу дивитись на таку цивілізацію! Мирова досада шкребе!» [4; 213].

Ще одну інтермедійну вставку можна спостерігати у четвертій дії. Двоє перехожих ведуть бесіду про майбутнє, прихильник більшовизму аргументує свою позицію прагненням бути поліглотом: «Я за інтернаціонал, Микешо! І,

щоб ти знав, за всі мови! Бо всі мови хочу знати і вже трошки знаю» [4; 220]. Герой вже хизується своїми знаннями іншомовних слів, таких як гранд-отель, орієнбанк, аргарний, націоналізація, прескурант, пролетарят. Характерно, що деякі слова він вимовляє спотворено, а потім читач стає свідком мовного каламбуру «Це й буде нація» [4; 220], на що Перший дає питання-відповідь: «Ну, нація – це, правда, нація.

А панація тоді що? Чи, скажимо, антракт?» [4; 220]. Характерно, що ця інтермедійна вставка не вибивається із загального сюжету твору, не руйнує змістову лінію діалогу Ілька з Мариною. Навпаки, ці вставки додають комічного ефекту п'єси і наче готують читача до довгоочікуваної серйозної розмови головних героїв.

Висновки. Таким чином, у «Патетичній сонаті» Миколи Куліша можна простежити риси традиційної вертепної драми: чіткий поділ персонажів, багаторівневість будинку та своєрідні траєкторії руху персонажів, одночасність змалювання подій, багатоплановість, наявність інтермедійних вставок, трагедійність та комічність в епізодах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Василюк М. Жанрово-композиційні особливості п'єси Миколи Куліша «Патетична соната». Слово: Прикарпатський вісник НТШ. № 2 (54). Івано-Франківськ : Видавництво Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, 2019. С. 321-325. [file:///C:/Users/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%8F/Downloads/Pvntsh_sl_2019_2_35%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%8F/Downloads/Pvntsh_sl_2019_2_35%20(1).pdf) Дата звернення 1.09. 2023р.
2. Жила С. Особливості розгляду п'єси М. Куліша «Патетична соната». *Дивослово*. 2001. №7. С. 47-51
3. Корибут Ю. Наш містерійний театр. *Кур'єр Кривбасу*. 2007. № 206-207. С. 250-252.
4. Куліш М. Твори: В 2 т. К.: Дніпро, 1990. Т. 2. 877 с.
5. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка,

Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2007. 752с.

6. Пелешенко Н. Художні інтерпретації різдвяного дійства доби бароко в українській літературі першої половини XX ст. *Chrześcijańskie święta I święci w życiu duchowym Ukraińców na przełomie tysiącleci*. Kraków; Wydawnictwo «Szwajpolt Fiol», 2001. С. 261-281.
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/129670d9-3650-4289-8031-ab3cd9498655/content>. Дата звернення 20.06.2023р.

ОСОБЛИВОСТІ ТОЛЕРАНТНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ

Вусик Ганна Леонідівна,

к.ф.н., доцент

Бердянський державний педагогічний університет

м. Бердянськ, Україна

Вступ. Статтю присвячено дослідженню особливостей толерантного газетного дискурсу. Інформування, вплив на читача, формування суспільної думки визначаються як основні функції, оскільки реципієнтом газетної комунікації є масова аудиторія з різними інтересами, ступенем інформованості. Газетний дискурс як тип масово-інформаційного дискурсу є важливим каналом інформування аудиторії.

Актуальність роботи обумовлена необхідністю визначення та комплексного опису толерантного газетного дискурсу, і можливість його вивчення.

Значна частина проблем толерантності має економічну, політичну, правову основу, тобто знаходиться поза закономірностями побудови дискурсу медіапростору. Однак і роль медіа достатньо велика: надмірно драматизовані повідомлення, відтворення у пресі негативних соціальних стереотипів можуть провокувати афективні реакції, збільшення психологічної напруженості в суспільстві.

У нашій роботі розглядається один із підходів до визначення толерантного газетного дискурсу та аналіз його системоутворювальних ознак, що дозволяють виділяти його як самостійну категорію комунікації. Незважаючи на зростання інтересу вчених до толерантності як до культурно соціального феномена, на даний момент немає чіткого визначення толерантного дискурсу.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дискурс розглядається, по-перше, як зв'язний текст у ситуації спілкування (Н. Арутюнова, В. Карасік,

Ю. Караулов), по-друге, як масив текстів, сукупність тематично співвіднесених текстів (О. Баранов, В. Чернявська, Л. Філіпс), по-третє, як мовленнєвий твір (письмовий або усний) у різноманітті його когнітивно-комунікативних функцій (Т. ван Дейк, О. Ісерс, Є. Падучова), по-четверте, як текст (В. Борботько, Д. Кристал), по-п'яте, як процес живого вербального спілкування (О. Сиротініна, І. Стернін).

Н. Арутюнова розуміє дискурс як зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними та іншими факторами [3]. Дискурс – це мовний простір, в якому поряд з мовними висловлюваннями співіснують позамовні категорії (знання світу, події, думки, ціннісні настанови). Одночасно він є складною системою знань, які формуються та виражаються за допомогою знаків мови та номінативних, релятивних, символічних та образних засобів створення художнього тексту [1]. Подібну точку зору поділяють В. Петров, Ю. Караулов, які розуміють під дискурсом комунікативну подію, яка полягає у взаємодії учасників комунікації, за допомогою вербальних текстів та інших знакових комплексів у певній ситуації та певних соціокультурних умовах спілкування [3]. Отже, дискурс є складним комунікативним явищем.

Мета роботи – розглянути особливості толерантного газетного дискурсу.

Сутність дослідження. При аналізі дискурсу характеризуються його типові учасники, хронотоп, цілі, стратегії, цінності, жанри, прецедентні тексти та дискурсивні формули.

Ядром для толерантного газетного дискурсу є журналіст (автор) і читач (реципієнт), причому останній може бути задіяний як пасивно (отримання інформації та її сприйняття), так і активно (участь в акціях, листування з виданням). Особливість дискурсивної діяльності медіа полягає у специфіці комунікантів. Не можна не відзначити, що у письмовій комунікації сторони не вступають у безпосередній контакт, бо на місці реципієнта величезна за кількістю аудиторія. Відправника інформації теж далеко не завжди уособлює одна людина. Це може бути замовник матеріалу, інакше кажучи, ініціатор

тексту, авторський колектив і навіть ціла редакція. Автор тексту змушений моделювати свого типового адресата. Автор завжди має установку на більш повне доведення до адресата авторського задуму, установку на те, щоб реципієнт його зрозумів, тому «під час підготовки тексту статті журналіст повинен враховувати безліч характеристик реципієнта, як загальних мовних актів, і специфічних, наприклад, систему цінностей, принципів та ідеалів, референтну компетенцію адресата» [2, с. 11].

Хронотопом толерантного газетного дискурсу є ситуація, типова для газетної комунікації. У письмовій комунікації сторони не вступають у безпосередній контакт. Результатом комунікативної дії журналіста є письмовий дискурс – текст статті, нотатки, репортажу. Від читацької аудиторії найчастіше взагалі не очікується безпосередньої реакції, що завжди має місце у процесі живого усного спілкування. У разі друкованого репортажу простежується неконтактний дискурс. Навіть якщо адресат відреагує на комунікативні дії журналіста, то початкова комунікативна ситуація, безперечно, зміниться через вимушений тимчасовий проміжок. Прототипним місцем може бути бібліотека, власна квартира читача, громадський транспорт.

Оскільки результатом толерантного газетного дискурсу є певні тексти, зміст яких є відображенням у мові деякої об'єктивної ситуації, можна говорити про те, що толерантний газетний дискурс має такі основні взаємопов'язані одна з одною мети: інформаційну, яка зводиться до висвітлення подій внутрішнього та міжнародного життя країн, пов'язаного з проблемою толерантності; аналітичну, призначення якої – аналіз та коментування описуваних фактів, регулятивну, суть якої змінити та спрямувати у необхідному для автора плані сприйняття аудиторією тієї чи іншої події чи явища дійсності; оцінну, яка полягає в оцінці інформації, що викладається; прогноуючу, тобто, що змушує читача проектувати отриману інформацію на передбачувану дійсність; що впливає на газетний текст. Ціннісна складова толерантного газетного дискурсу, на наш погляд, проявляється, перш за все, у поважному ставленні до людей різних національностей та віросповідань (якщо віросповідання не завдають

шкоди психічному та фізичному здоров'ю людини); у визнанні права на існування всього різноманіття національних культур, у визнанні права кожної держави на політичне та економічне самовизначення; у припиненні дискримінації особистості за ознаками раси, статі, релігії, політичних та інших переконань, національного та соціального походження.

Жанри толерантного газетного дискурсу можуть відрізнятися виходячи з традиційних, вже сформованих жанрів публіцистики, які можна зарахувати до двох груп жанрів: інформаційних і аналітичних. Для першої групи характерний офіційно-фактологічний характер інформації та безпосередньо-констатуючий спосіб відображення дійсності. Це замітка, заснована на будь-яких реальних фактах, що подає стисло форму, а також актуальну інформацію про внутрішнє та міжнародне життя країни; коротке інформаційне повідомлення про той чи інший факт суспільно-політичного життя; репортаж, дає фактологічну інформацію через розгорнуту передачу подій, у якій яскраво виступає особистість автора; інтерв'ю, що дозволяє співрозмовникам обговорити важливі події, питання, проблеми. Друга група відрізняється наявністю аргументації та соціально-оцінним характером інформації. Це коментар, мета якого полягає у висвітленні та роз'ясненні подій та фактів із політичної, економічної, культурної сфер життя з метою формування у реципієнта певної точки зору на ці факти та події; проблемна стаття має суспільно значиму тему, у ній автор переконливо доводить необхідність вирішення проблеми, можливо, із зазначенням шляхів усунення суперечностей; полемічна стаття представляє різні точки зору опонентів. Тематика толерантного газетного дискурсу, що є одним із важливих компонентів соціального буття сучасної людини, охоплює досить широке коло питань: солідарність держав у врегулюванні конфліктів на релігійному, етнічному, національному ґрунті, територіальні претензії, дружні відносини між країнами, діалог між урядами країн на вирішення політичних, економічних проблем, ставлення до іммігрантів та біженців, їх захист, дотримання прав людини, політичні права, боротьба з дискримінацією, проблеми інтеграції, громадські думки щодо проблем толерантності. Завдяки

медіа людина відчуває свою причетність до всіх подій. Це найкраще задовольняє інтереси кожного індивіда – члена суспільства, що живе емоціями поточного дня, який відчуває необхідність бути обізнаним про події, що відбуваються як навколо нього, так і на відстані.

Автори медіатекстів, з одного боку, використовують великий фонд публіцистичних лексем. З іншого – лексика толерантного газетного дискурсу служить для досягнення його основних цілей та розкриття теми медіатексту. Для мови толерантного газетного дискурсу характерне чергування експресивних та стандартизованих елементів: взаємоповага, взаємовигідна співпраця, захист прав людини та національних меншин, партнерські відносини, конструктивний діалог, взаємопроникнення культур, мирна угода, курс на консолідацію. Активне використання емоційної лексики сприяє підвищенню образності та експресивності явищ, що дозволяє реалізувати регулятивну та оцінну цілі толерантного газетного дискурсу.

Висновок. Цінність дискурсу полягає у визнанні унікальності, неповторності культур кожного з народів, у необхідності збереження національних традицій та дбайливого збереження для наступного покоління. Газетний дискурс сприяє зближенню культур, формуванню толерантності. Сфера культурних відносин між державами надає великі можливості розвитку добросусідських відносин, взаємного культурного збагачення, демонстрації толерантності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова О. С. Межі й антиподи толерантності як суперечливої суспільної цінності. *Філософія. Грані*. 2011. № 1 (75). С. 54–57.
2. Бацевич Ф. С. *Основи комунікативної лінгвістики* / Ф.С. Бацевич. Київ. Академія, 2004. 344 с.
3. Серажим К. «Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність. (На матеріалах сучасної газетної публіцистики.» Монографія, за ред. В. Різуна (Київ, 2002), 392.

МЕТОД ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Клюфінська Ірина Михайлівна

доцент кафедри філології та перекладу

Інститут гуманітарної підготовки та державного управління

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Важливість вибору методів викладання та вивчення іноземної мови залежить від багатьох змінних, зокрема від ситуацій взаємодії. Коли взаємодія відбувається у відповідному контексті, ефективність навчання може значно підвищитися, якщо обраний метод роботи передбачає як командну, так і індивідуальну роботу.

Коли викладацька діяльність здатна активізувати участь студентів, пропонуючи їм виклики, на які вони можуть відповісти, процес конструювання знань посилюється. У своєму прагненні вдосконалюватися, студенти стають відповідальними за те, що вони вивчають. Деякі методи роботи допомагають їм легше взяти на себе контроль. Це стосується методів активного навчання, які дозволяють студентам самостійно конструювати свої знання.

Ціль роботи. У звичайному навчальному процесі шлях, який ми обираємо, є переважно лінійним. Викладач представляє інформацію (що потрібно знати), вимагає від студента її засвоєння (що потрібно вивчити) і просить застосувати інформацію (що потрібно запам'ятати). У випадку методу проблемного навчання кроки змінюються: спочатку ставиться проблема, визначаються навчальні потреби, шукається необхідна інформація і, в кінці, до проблеми повертаються в циклічному порядку.

Застосований до викладання та вивчення іноземних мов, цей метод базується не на механічному повторенні граматичних чи лексичних вправ, а на аналізі реалістичної ситуації, взятої з реального життя та близької до професійної практики студентів, а отже, контекстуалізованої. Ця ситуація ставить або породжує проблему, яку необхідно глибоко дослідити, щоб

вирішити, саме тому студенти будуть спиратися на попередні знання з метою перенесення та інтеграції знань. Основний принцип методу проблемного навчання, який полягає в тому, щоб зіштовхнути студента з певною кількістю проблемних ситуацій, спеціально адаптований до набуття мовних навичок (а не лише лінгвістичних знань).

Іншими словами, хоча процес відбувається під керівництвом викладача, знання не інтегруються і не відтворюються пасивно, а активно конструюються студентом за посередництва, де це необхідно, інших членів навчальної групи. Ця помітна еволюція в освіті призводить до появи того, що ми можемо назвати "ною парадигмою", коли концепції традиційної моделі доповнюються або замінюються баченням нової моделі.

Матеріали та методи. У своєму семінарі "La didactique des langues cultures comme domaine de recherche" ("Дидактика мов-культур як сфера досліджень"), Пюран К. визначає поняття методу як "принцип, мету і набір відповідних процедур" [2, с. 4].

Марсело Тано зазначає, що існує стільки визначень, скільки дослідників методів викладання. Він описує, зокрема, метод, який переносить тягар викладання з викладача на студента. Процес навчання в цьому методі починається з проблеми. Студентам пропонується обговорити один з одним проблемну ситуацію з реального життя. Вони ставлять собі запитання, які можна трансформувати в цільові навчальні теми. Аналізуючи проблеми, студенти реактивують вже набуті знання, а також мотивуються до пошуку відповідей на них через динамічну та самостійну діяльність. Таким чином, знання не лише краще засвоюються, але й легше застосовуються на практиці [4, с. 8].

Результати та обговорення. Як і більшість методів, цей метод надає перевагу командній роботі, оскільки інтерактивні завдання виконуються в групах. Однак не можна заперечувати, що цей підхід також надає перевагу індивідуальному навчанню, оскільки за такого підходу, як правило, відбувається більше особистої роботи. Як підтверджують Росан Б. та ін., група

служує передусім потужним важелем для оптимізації індивідуального навчання студентів [3, с. 99]. Хоча частина навчального процесу відбувається в групах, метод не скасовує індивідуальної роботи, а навпаки, ставить її на службу колективному виробництву.

Спільна робота є невід'ємною частиною, оскільки розвиток комунікативних навичок можливий лише через взаємодію з іншими. Саме з цієї причини командна робота розвиває більше навичок, ніж одиночна робота. Для деяких студентів, особливо (але не тільки) найповільніших, робота в підгрупах, яка передбачає, що усне чи письмове розуміння відбувається у співпраці, швидше за все, призведе до більш успішного виконання завдання, ніж у випадку індивідуальної роботи. Ось чому робота в команді розвиває більше навичок, ніж індивідуальна. Це пояснюється тим, що учні спільно виконують різні операції з обробки інформації і надають один одному взаємодопомогу та зворотній зв'язок щодо свого розуміння. Такий метод покращує особисті навички через обмін, конфронтацію, аргументацію та розробку кінцевого продукту, який є консенсусним і спільним для всієї групи.

Б. Поше пояснює, що студенти повинні «навчитися адаптуватися до групи, яка має свій власний спосіб функціонування і в якій система вимагає їхньої участі, щоб навчання відбувалося» [1, с. 100].

Ідея такого дидактичного вибору полягає в наступному: пояснюючи іншим студентам у групі, слухаючи їх і аргументуючи розробку рішень, кожен студент природно стикається з різними «конфліктами», такими як: протиріччя між його відповіддю і відповідями інших студентів, неточність у власних відповідях, нові елементи, присутні в дискурсі інших студентів і відсутні в його власних поясненнях.

Висновки. Вибір методу для викладання іноземної мови також передбачає певні вимоги для викладачів: виступати в ролі експерта і фасилітатора навчального процесу, щоб стимулювати студентів до оновлення знань, які вони вже набули, щоб знайти рішення для нової проблеми. Він також повинен ставити правильні запитання в потрібний момент, приймаючи

протилежні точки зору, щоб просунути мислення вперед, і перевіряти, чи учні визначили, над чим їм потрібно працювати, щоб досягти поставлених цілей, на основі діагностики їхніх власних потреб.

Отже, викладач повинен виконувати низку дій, характерних для цього підходу. Викладач повинен здійснювати нагляд за груповою роботою, керівництво студентами та планування комунікативної діяльності.

Вибір методу для навчання іноземної мови в кінцевому підсумку передбачає певні вимоги для студентів. Вони повинні працювати разом, щоб знайти рішення аналітичним, рефлексивним, критичним і синтетичним способом, проводячи особисті дослідження, а потім ділитися ними з рештою групи. Вони повинні бути готові приймати і давати конструктивну критику. Вони також повинні докладати зусиль для виявлення проблем, формулювання гіпотез, пошуку інформації та визначення методів роботи, які можуть привести до їх вирішення. Нарешті, вони повинні вийти за межі стадії запам'ятовування знань, щоб розвинути ставлення і навички, необхідні для здобуття нових знань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Pochet B. Note de synthèse [article] Le "problem-based Learning", un révolution ou un progrès attendu ? Revue française de pédagogie. Année 1995. 111. pp. 95-107. Режим доступу: https://www.persee.fr/doc/rfp_0556-7807_1995_num_111_1_1235 – Назва з екрана. – Дата перегляду : 05.09.2023.

2. Puren C. Cours en ligne «La didactique des langues-cultures comme domaine de recherche». 42 p. Режим доступу: <http://www.christianpuren.com/cours-collaboratif-la-dlc-comme-domaine-de-recherche/> – Назва з екрана. – Дата перегляду : 28.08.2023.

3. Raucent B., Milgrom E., Bourret B. Guide pratique pour une pédagogie active les APP, apprentissages par problèmes et par projets. Toulouse : Institut National des Sciences Appliquées de Toulouse & École Polytechnique de Louvain. 127 p. Режим доступу: <https://www.worldcat.org/title/guide-pratique-pour-une-pedagogie-active-les-app-apprentissages-par-problemes-et-par->

projets/oclc/758610598 – Назва з екрана. – Дата перегляду : 28.08.2023.

4. Tano M. L'apprentissage par problèmes : une méthode active d'enseignement des langues étrangères pour spécialistes d'autres disciplines. Recherche et pratiques pédagogiques en langues de spécialité. Cahiers de l'Aput. Vol. 35 N° spécial 1 - 2016. Numéro spécial 1 - Du secteur Lansad et des langues de spécialité. 19 p. Режим доступу: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5867977/mod_resource/content/1/Methodes_actives_apliut-5553.pdf – Назва з екрана. – Дата перегляду : 23.08.2023.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

ПОЛІТИКА, СМІХ, РЕВОЛЮЦІЯ

Щербенко Едуард Васильович

к.ф.н., докторант

Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України

м. Київ, Україна

Вступ. Сміх виступає одним із амбівалентних феноменів, який перебуває на межі культурного й природного. Відомо, що сміятися вміють вищі ссавці й деякі птахи. В історії цивілізації має особливе значення ритуальний сміх, який зберігає значення донині (приміром, у політиці). Водночас, відповідно до згаданої амбівалентності, він передбачає певне унормування (Честертон зауважував, що можна сміятися на смертному одрі, проте не біля смертного одру).

Мета роботи. Розглянути сміхове начало як один із складників політичного процесу, зокрема в умовах українського демократичного транзиту.

Матеріали та методи. Матеріалом роботи виступає політичний дискурс українського перехідного суспільства. Теоретико-методологічний базис роботи складають теорія модернізації, комунікативна практична філософія, праці М. Бахтіна, присвячені проблемі комічного.

Результати та обговорення. Сміхове начало стає предметом дослідження радше в епохи змінні, перехідні. Бергсон і Бахтін, з найвідоміших авторів, що присвятили йому свої роботи, створювали їх, у нашій ретроспективі, по дві сторони Першої світової. Проте на той момент їхній «герой» (подібно молодій людині роману XIX століття) зробив певну і то «наполеонівську» кар'єру. Вже Маркс відзначає, що людина сміючись розстається з минулим, вводячи свого роду «герменевтичний цикл» у вигляді трагедії-фарса, який у зародку знаходить у Гегеля. Зважаючи на це, можна апелювати й до витоків європейської

цивілізації, діалогу «Пир» Платона, який завершується, як відомо, тим, що Сократ доводить, що поет, здатний створити комедію, здатний також і до трагедії. (Відзначимо між іншим, що до певної міри свідченням «технічного» порядку на користь цієї тези може бути архітектоніка класичної грецької трагедії: складаючись із трьох основних частин, вона мала додатковою четвертою сатирівську драму. Подібне парадоксальне поєднання відтворює й новочасна єзуїтська драма, що вплинула на українську барокову культуру. Використовує його також Шекспір, який своєю чергою послужив одним із ключових джерел доби Романтизму). Виходячи з імплікованості елементу комічного у таких універсалиях Нового й Новітнього часу, як карнавал та роман, що після досліджень Бахтіна стало загальним місцем, можемо розглядати орієнтованість члена суспільства щодо доброго гумору при комунікації (яку можемо вбачати в готовності поділитися вдалим мемом/анекдотом із мережі довіри) як умову *sine qua non* соціалізації модерної доби. За «екстремум» її оберемо побутування політичного анекдоту за тоталітарного режиму, зокрема в СРСР, що попри всі гоніння зберігся в усному побутуванні (між іншим, у парадоксальній формі комунікеми, коли батьки розповідали його дітям, супроводжуючи застереженням: «не розповідайте в школі»). Звертаючись до досвіду українського демократичного транзиту, що відповідно до класичної триетапної схеми демократичного переходу (лібералізація, інституціоналізація, консолідація) можемо наразі розглядати як завершений, зупинимось в контексті дослідження на феномені Майдану як гібридної владної гри, що містить виразний сміховий елемент, підкреслений не лише відомим мемом «дякувати Кучмі й Януковичу за Майдан» (2004), але й опублікованими того ж часу збірками фольклору харизматичного руху протесту.

Показово, що карнавальна складова, відзначена спостерігачами «помаранчевого Вудстоку», збереглася й десять років потому, за суттєво інших обставин і лідерів, з урахуванням виходу акцій протесту за межі ненасильницького формату. На збереження сміхового начала в «пам'яті жанру», його архітектоніці, вказує між іншим імплікація його у ключових пісенних

«маркерах», якими позначені моменти чергового зростання напруги в ході протистояння сторін: «Вітя, чао!», «Горіла шина», «пісенька про Путіна».

Зважаючи, що імпровізаційність їх появи, заново синхронізуючи початково «парасолькову» протестну спільноту, виступає при цьому не єдиним синхронізатором (інтегруючи роль вищого ступеня відіграють щогодинне виконання національного гімну й Отченаш), можемо говорити про складну напівієрархічну герменевтику протестного Майдану, підпорядковану (від «класичного» 2004-го) певному алгоритму. Реконструювати його нескладно: мобілізація мереж довіри у загальнонаціональному протесті під загрозою повороту вектору реформ до неоавторитарної альтернативи (за білорусько-російським зразком), тиск на парламент і уряд з вимогою конституційної реформи, що здійснюється в форматі пакту еліт.

Відповідно до моделі представленого циклу, евристичним постає питання щодо місця сміхового начала у його цілому. На нашу думку, в світлі сказаного, можна з певною обережністю висловити тезу щодо ролі сміхового начала в розглянутих ключових епізодах перехідної доби як тригера, що забезпечує протестній громаді республіканський «флешбек». Пов'язаність солідарного виступу центру й мережі регіонів із конституційним патріотизмом, зокрема апеляція до ст. 5 Конституції, яка в порядку норм прямої дії зазначає, що народ здійснює владу безпосередньо, широко обговорювалась в перебігу «помаранчевих» подій та по гарячих слідах.

Висновки. За давньою формулою, наявні лише дві політики: політика страху та політика довіри. Влада осміяна завідомо не страшна.

Підвищення рівня довіри громадян до всіх інститутів державної влади, яке фіксують соціологічні опитування за підсумками харизматичних рухів 2004 і 2013–2014 рр., засвідчує емансипаційну роль *товариша Сміху* в умовах українського демократичного транзиту. Виходу на політичну арену цього «карнавального гегемона» українська громада суттєво завдячує благополучному розставанню з минулим в опрацюванні травм модернізації.

ECONOMIC SCIENCES

ІМЕЙЛ МАРКЕТИНГ, ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ. ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ.

Василенко Олег Юрійович

Аспірант

ПВНЗ «Європейський університет»

м. Київ, Україна

Вступ. Стрімка діджиталізація та еволюція бізнес процесів зумовлює постійне збільшення кількості каналів та інструментів маркетингових комунікацій. Через безперервний процес розвитку в сучасному маркетингу існує різноманітність поглядів на визначення та розуміння маркетингових комунікацій в цілому та зокрема імейл маркетингу. Наразі дослідження імейл маркетингу здебільшого мають прикладний характер, адресовані певним виробникам і компаніям і зосереджені на вирішенні конкретних проблем і практичних завдань. В той самий час спостерігається брак фундаментальних досліджень імейл маркетингу спрямованих на розширення теоретичного розуміння його як складового і самостійного інструменту маркетингових комунікацій, його структури і функцій. Якщо частіше за все науковці працюють над тим щоб подолати розрив між науковими знаннями та їхнім практичним застосуванням, то ситуація з імейл маркетингом протилежна. Цей потужний комунікаційний інструмент вже історично сформувався і активно використовується на практиці біля 30 років, але теоретична база не достатньо сформована і досліджена. Тому основна мета цього дослідження це проаналізувати і виділити фундаментальні теоретичні засади імейл маркетингу, як основного елементу маркетингових комунікацій.

Імейл маркетинг, як самостійний інструмент маркетингових комунікацій почав застосовуватись в 90х - 2000х роках і за, майже, 30 років еволюціонував у

один з найбільш ефективних інструментів комунікацій.

Мета роботи. Дослідження імейл маркетингу, як самостійного інструменту маркетингових комунікацій для його більш ефективного застосування і інтеграції імейл маркетингу з іншими каналами маркетингових комунікацій. Визначення поняття та сутності імейл маркетингу, загальних характеристик, структури, функцій і основних тенденцій і трендів розвитку.

Матеріали та Методи. Оскільки предметом дослідження є маркетингові комунікації та імейл маркетинг, які є елементами економічних процесів, то в ході дослідження використовувались саме методи економічного дослідження, такі, як аналізу і синтезу, наукового абстрагування, описовий та емпіричний.

Структура та етапи дослідження. З метою послідовного, логічного і всебічного аналізу в ході дослідження було проаналізовано базові засади маркетингових комунікацій, виділено їх основні види. Зосереджено увагу на інтернет комунікаціях, в зв'язку з тим, що імейл маркетинг є їх безпосереднім елементом і тільки після цього безпосередній аналіз імейл маркетингу. Така послідовність досліджень була обрана автором оскільки дає всебічний і фундаментальний аналіз імейл маркетингу, і розуміння наукового контексту.

Використовуючи метод аналізу і синтезу було проаналізовано 14 джерел літератури серед яких були роботи засновників маркетингу таких, як Котлер Ф., Стенстрем В.; книги та публікації українських вчених, таких, як Попова Н. В., Процишин Ю. Т., Сулова Т. О., Романов О. В. та ін.; статті іноземних науковців Саббах Ф., Фареза Х., Соегото Є.; профільні блоги Stripo, Only Influencers, the state of email marketing, hubspot, mailchimp. Використовуючи метод аналізу мною було поділено маркетингові комунікації та імейл маркетинг на складові частини з метою виділення основних особливостей, елементів та функцій які є унікальними і не повторюються. Оскільки проблематика імейл маркетингу в тому, що це вже сформований метод комунікації, а науково теоретична база ще не встигла сформуватись, то частіше всього я просувався від фактів до теорії і на основі окремих фактів формулював наукові умовиводи, щодо особливостей імейл маркетингу. Тобто було використано індуктивний

метод. А використовуючи метод синтезу було об'єднано і сформовано на основі спільних ознак основні види та переваги імейл маркетингу.

Метод наукового абстрагування надав можливість відкинути другорядні особливості імейл маркетингу та процесів його формування, які є не суттєвими і епізодичними і сформулювати основні тенденції еволюції та переваги імейл маркетингу порівняно з іншими інструментами комунікацій.

За допомогою описового методу, були опрацьовані профільні блоги та статті, визначено і узагальнено основні особливості і закономірності імейл маркетингу які вже склалися.

Використовуючи емпіричний метод було проаналізовано близько 90 імейл кампаній з кількістю контактів біля 23700 і визначено основні функції і види імейл маркетингу.

Результати та обговорення. В ході дослідження було проаналізовано і узагальнено, що маркетингові комунікації відрізняються від звичайних комунікацій наявністю стратегічного процесу планування який спрямований на вплив на споживачів, створення в них позитивного ставлення до бренду і спонукання до певних дій. Це визначення розкриває ключову роль комунікацій у маркетинговій стратегії та їх важливість для досягнення бізнес-цілей компанії.

Було визначено, що імейл маркетинг є частиною інтернет комунікацій і визначено його основну відмінність від іншої інтернет комунікацій, яка полягає в тому, що всі засоби інтернет комунікацій окрім імейл маркетингу вимагають підключення до одного веб-сайту і перенаправляють увагу споживачів на веб-сайт і на певну пропозицію з описом продуктів чи послуг, що в свою чергу може обмежувати рекламну кампанію кількістю продуктів і кількістю сегментів споживачів.

Було проведено ретроспективний аналіз застосування імейл маркетингу протягом останніх 20 років, зазначено момент його формальної появи та виділено основні позитивні зміни які відбулися з цим каналом маркетингу.

Було проаналізовано і узагальнено основні сучасні визначення імейл

маркетингу, виявлено спільні ознаки і розбіжності в розумінні поняття. Так, наприклад, в деяких джерелах імейл маркетинг розглядають лише як процес пересилання імейлів потенційним клієнтам, що ототожнює поняття імейлу та імейл маркетингу, в інших джерелах звужують поняття до індивідуальних розсилок, що теж обмежує природу імейл маркетингу, а в інших визначають, як масова розсилка. Тому було проаналізовано основні визначення, виокремлено головні риси які вирізняють імейл маркетинг від інтернет маркетингу і імейлу. Отже, було уточнено і розширено понятійний апарат імейл маркетингу, що є основою для подальших досліджень.

Проаналізувавши сучасні профільні статті, а також на основі емпіричного досвіду проведених імейл компаній визначено основні переваги, недоліки та види імейл маркетингу.

В ході дослідження було проаналізовано процес формування імейл маркетингу в контексті формування маркетингових комунікацій та інтернет комунікацій. Виділено основні стійкі ознаки, позитивні зміни які вплинули на ефективність використання імейл маркетингу. Ці знання дають основу для подальшого ретроспективного аналізу, виявлення факторів впливу, визначення їх кількісного впливу на результати та прогнозування перспектив розвитку.

Було проведено послідовний поділ поняття імейл маркетингу за функціями і виведено цілу низку видів імейл маркетингу. Ці категорії мають дати поштовх для подальшого дослідження окремих видів імейл маркетингу і допоможуть суттєво спростити процес подальшої взаємодії вчених і оперувати однаковими поняттями. Це дає змогу в подальшому дослідити який вид імейл маркетингу доцільніше використовувати на різних етапах життєвого циклу товару або послуги. В свою чергу це має призвести до підвищення ефективності імейл маркетингу на підприємствах, оскільки буде використовуватись саме той вид імейл маркетингу, який відповідає поставленій меті.

Було визначено головні переваги і недоліки імейл маркетингу, що дає змогу підвищити ефективність використання цього інструменту комунікацій і

зосередити увагу на створенні алгоритму усунення недоліків під час використання та інтеграції імейл маркетингу на підприємствах

Висновки. 87% лідерів маркетингової галузі вважають імейл маркетинг одним з головних інструментів для досягнення успіхів маркетингової стратегії. За оцінкою експертів імейл маркетинг посідає перше місце (41%) як найефективніший і результативний канал комунікацій, на другому місці соціальні медіа (16%) і платний пошук (16%). Не дивлячись на високу оцінку ефективності імейл маркетингу дослідження показують що цей канал лише на 24% повністю інтегровано з іншими каналами маркетингу.

В процесі дослідження було визначено поняття імейл маркетингу - це процес звернення до окремої людини або групи людей, за допомогою електронної пошти, з метою отримання комерційної вигоди. Саме акцентування уваги на меті отримання комерційної вигоди і розкриває природу імейл маркетингу.

Було визначено основні переваги імейл маркетингу порівняно з іншими інструментами маркетингових комунікацій:

- Зручність використання та ефективність.
- Наявність спеціалізованих сервісів імейл розсилки.
- Низькі витрати, порівняно з іншими методами.
- Сегментація потенційних клієнтів та персоналізація повідомлень.
- Планування графіку розсилки електронної пошти.
- Вимірність та можливість аналізу ефективності імейл розсилки.
- Встановлення і налагодження взаємозв'язку з клієнтами.
- Швидкість та гнучкість управління.
- Відсутність обмежень у часі та просторі.
- Різноманітність форматів розсилки.

Було проведено класифікацію імейл маркетингу в залежності від їхньої цілі і функції:

- Вітальні імейли.
- Інформаційні імейли.

- Спеціалізовані імейли.
- Виховні імейли.
- Спонсоровані імейли.
- Трансакційні імейли.
- Відео імейли.
- Огляди та відгуки.

БІЗНЕС-МОДЕЛЬ: КЛЮЧОВІ КОНЦЕПЦІЇ І НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Котлик Андрій Валерійович,

к.е.н., доцент

Лю Лінь,

аспірантка

Потапов Володимир Геннадійович,

студент

Харківський національний економічний університет

імені Семена Кузнеця

м. Харків, Україна

Вступ. Бізнес-моделі мають вирішальне значення для успіху та стабільності будь-якої організації. Вони забезпечують структуру, яка описує, як бізнес створює, доставляє та отримує цінність на ринку. Чітко визначена бізнес модель служить планом, керуючим стратегічними рішеннями та розподілом ресурсів. Це допомагає визначити цільових клієнтів, зрозуміти їхні потреби та адаптувати продукти чи послуги відповідно до них. Сильна бізнес-модель забезпечує ефективну діяльність, оптимізує потоки доходів і визначає структуру витрат, сприяючи прибутковості. Крім того, він сприяє інноваціям, заохочуючи підприємства постійно оцінювати та адаптувати свої стратегії відповідно до мінливої ринкової динаміки та нових тенденцій. Чітка бізнес-модель також покращує комунікацію та співпрацю всередині організації, об'єднуючи команди для спільних цілей і завдань. Загалом, продумано розроблена бізнес-модель має важливе значення для стимулювання зростання, створення конкурентних переваг і досягнення максимального довгострокового успіху в сучасному динамічному бізнес-середовищі, що розвивається.

Питанням побудови, відображення, розвитку й трансформації бізнес моделей присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, П. Друкер наголошував на важливості розуміння клієнта та його потреб у формуванні бізнес-моделей. Він наголосив на концепції створення цінності для клієнтів і ринкових стратегіях [6]. М. Портер розробив концепцію ланцюжка

створення вартості, яка висвітлює дії та процеси, за допомогою яких підприємства створюють цінність для клієнтів. Він також запропонував конкурентні стратегії, такі як лідерство за витратами та диференціація, які впливають на дизайн бізнес-моделі [10].

О. Остервальдер та І. Піньє представили канву бізнес-моделі (Business Model Canvas), візуальну структуру, яка дозволяє компаніям всебічно описувати, проектувати та аналізувати свої бізнес-моделі. Цей інструмент став широко використовуватися в підприємницьких і стартап-спільнотах [9]. Зі свого боку, А. Маурья запропонував концепцію й структуру ощадливої бізнес-моделі (Lean Canvas) [8], яка орієнтується на концепцію ощадливого стартапа (Lean Startup), запропоновану Е. Райзом [11].

Д. Магретта [7] розглядає питання важливості бізнес-моделей для успіху підприємств. Автор наголошує на тому, що бізнес-модель повинна бути ключовим фактором для будь-якої компанії, оскільки вона допомагає побудувати стратегію, яка відповідає на ринкові потреби і дозволяє досягти конкурентної переваги. Стаття аналізує приклади успішних і невдалих бізнес-моделей і наводить поради щодо того, як розробити ефективну бізнес-модель.

Багато авторів досліджують питання трансформації бізнес-моделі підприємств: І. Костюк [3], Т. І. Башмакова, О. О. Ткач, Т. С. Комар [1], О. Гнатюк [2], І. Маркова [4], О. Огневьюк [5], Й. Чжан [13], Д. Ван, С. Лі, Л. Ван [12]. Проте питання вибору концепції бізнес-моделі, її практичного використання на підприємства, особливо в умовах невизначеності, війни, а також напрямків трансформації, залишаються невизначеними.

Мета роботи. Тож, метою статті є порівняння існуючих концепцій бізнес-моделі й узагальнення найбільш поширених напрямків їх трансформації в сучасних умовах.

Матеріали та методи. Найбільш розповсюдженим способом відображення бізнес-моделі підприємства є канва бізнес-моделі (Business Model Canvas), запропонована О. Остервальдером та І. Піньє [9]. Канва бізнес-моделі це інструмент стратегічного управління, який забезпечує візуальну основу для

опису, проектування та аналізу бізнес-моделі. Канва складається з дев'яти ключових будівельних блоків, які відображають основні аспекти бізнесу. Ось короткий опис кожного компонента:

Сегменти клієнтів визначає різні групи клієнтів або сегменти ринку, які компанія прагне обслуговувати. Це допомагає визначити цільову аудиторію та зрозуміти її конкретні потреби. Ціннісна пропозиція описує унікальну цінність, яку компанія пропонує своїм клієнтам.

Канали стосуються каналів комунікації та розподілу, за допомогою яких компанія взаємодіє зі своїми клієнтами. Вони включають як фізичні, так і цифрові канали, які використовуються для надання цінності. Відносини з клієнтами описують типи відносин, які компанія встановлює та підтримує зі своїми клієнтами. Це може бути особиста допомога, самообслуговування або автоматизована взаємодія, залежно від характеру бізнесу.

Потоки доходів описують різні джерела доходів для бізнесу. Вони включають моделі ціноутворення й стратегії отримання прибутку.

Ключові ресурси представляють критично важливі активи, ресурси та можливості, необхідні бізнесу для ефективної роботи. Ключові види діяльності охоплюють основні види діяльності та процеси, які компанія здійснює для реалізації своєї ціннісної пропозиції: виробництво, маркетинг, розподіл, підтримку клієнтів та інші ключові операційні дії.

Ключові партнери включають стратегічні альянси та партнерства, які бізнес формує для залучення зовнішніх ресурсів, досвіду або каналів розподілу. Структура витрат представляє елементи витрат і структуру, пов'язану з функціонуванням бізнес-моделі. Вона включає як постійні, так і змінні витрати, такі як витрати на виробництво, маркетингові витрати та накладні витрати.

Канва бізнес-моделі служить візуальним інструментом, який дозволяє підприємцям, інноваторам і бізнес-лідерам зрозуміти та ефективно повідомити про свої бізнес-моделі. Він заохочує цілісне уявлення про бізнес, сприяючи аналізу, ітерації та інноваціям для сталого зростання [9].

Ощадлива канва (Lean Canvas) – це варіант традиційної канви бізнес

моделі, спеціально створений для стартапів і підприємців. Його розробив А. Маурья [8] як інструмент, який допоможе стартапам швидко перевірити та повторити свої бізнес-моделі. Поряд з елементами «сегменти клієнтів», «ціннісна пропозиція», «канали», «відносини з клієнтами» та «поток доходів», вона має 5 унікальних компонентів, а саме [8]:

Проблема – описує основну проблему або больову точку, яку стартап прагне вирішити для своїх цільових клієнтів. Це допомагає сформулювати потреби клієнта або проблеми, які бізнес має намір вирішити.

Ключові показники – це ключові показники ефективності (KPI) або показники, які мають вирішальне значення для оцінки успіху бізнес-моделі стартапу.

Несправедлива перевага представляє відмінні фактори або активи, які дають стартапу конкурентну перевагу над іншими. Це може бути запатентована технологія, інтелектуальна власність, стратегічне партнерство, тощо.

Lean Canvas заохочує стартапи зосередитися на ключових компонентах своєї бізнес-моделі та швидко повторювати її на основі відгуків клієнтів і підтвердженого досвіду. Це допомагає підприємцям візуалізувати та вдосконалити свої ідеї, сприяючи економному та гнучкому підходу до створення успішних стартапів [8].

Результати та обговорення. Важливо відзначити, що бізнес-моделі є результатом колективних знань і безперервної еволюції в бізнес-спільноті. Численні точки зору та внески науковців, підприємців і галузевих експертів сформували та вдосконалили наше розуміння бізнес-моделей.

Вибір між Canvas Business Model і Lean Canvas залежить від конкретних потреб і стадії бізнесу. Відомі компанії, які прагнуть всебічного аналізу своїх бізнес-моделей, можуть вважати Canvas бізнес-моделі більш підходящим, тоді як стартапи та підприємці, які зосереджені на швидкій ітерації та перевірці, часто віддають перевагу Lean Canvas через його спрощений і орієнтований на стартап підхід.

Проте побудова бізнес-моделі часто не вирішує проблему її формалізації

надовго, адже в умовах нестабільності компаніям часто доводиться змінювати, трансформувати бізнес-моделі відповідно до змінюваних стратегій. Так, наприклад, Огневьюк О. [5] розглядає проблему трансформації бізнес-моделей як ключовий інструмент стратегічного розвитку підприємства в умовах нестабільності. Тож, узагальнимо сучасні дослідження з цієї тематики.

І. Костюк [3] визначає бізнес-моделі та її структуру, а також виділяє фактори, що впливають на трансформацію бізнес-моделей підприємства. Він виділяє фактори, що впливають на перетворення бізнес-моделей підприємства, а саме: енергетичні фактори (зміна стратегії, кадрової політики) та зовнішні фактори (зміни на ринку, зміни у законодавстві, технологічні зміни). Отже, розуміння бізнес-моделей та її структури, а також факторів, що впливають на трансформацію, є важливим для розробки підприємства стратегії та прийняття рішень в умовах мінливості ринку. Проте, необхідно ухвалити рішення про те, що для кожного підприємства є унікальним і потребує індивідуального підходу до участі у бізнес-моделях та її перетворення.

Башмакова Т. І., Ткач О. О., Комар Т. С. [1] розглядають основу бізнес-моделей на цифрових технологіях. Автори звертають увагу на те, що з появою інформаційних технологій підприємства змінюють свої бізнес-моделі. Зокрема, вони спостерігають переваги застосування цифрових технологій у бізнесі та впуску їх впровадження на бізнес-модель підприємства.

І. Маркова [4] досліджує сучасні тенденції трансформацій бізнес-моделі підприємств. Вона вказує на те, що у сучасних умовах підприємства швидко адаптуються до нових розумів ринку та дають нові послуги та продукти, що захищають конкурентне перевагу. Особливості уваги приділяється аналізу трансформацій, пов'язаних із змінами у бізнес-моделях, таких як перехід доцифрової економіки, зростання інновацій та виведення сухих технологій. Автор наводить приклади успішних трансформацій бізнес-моделей відомих підприємств. Автор дійшла висновку, що трансформація бізнес-моделі є необхідною умовою для забезпечення успіху на ринку та пропонує ряд рекомендацій щодо впровадження змін у бізнес-моделі підприємства.

Зустрічаються роботи, присвячені опису процесу трансформації бізнес моделі окремих компаній. Так, Д. Ван, С. Лі, Л. Ван [12] досліджують процес трансформації бізнес-моделі компанії Huawei в цифрову еру.

Переважає більшість з описаних досліджень концентрується на діджиталізації як ключовому напрямку трансформації бізнес-моделей, що, безумовно, відповідає сьгоднішнім умовам і може бути рекомендовано як першочерговий захід для переважної більшості компаній.

Висновки. Таким чином, з-серед ключевих концепцій бізнес-моделі сьогодні виділяються канва бізнес-моделі й ощадлива канва, причому якщо перша є більш універсальною, то друга скоріш підходить для стартапів або нових напрямів бізнесу існуючих підприємств. При цьому в умовах нестабільності, притаманних сьгоднішньому бізнес-середовищу, компаніям часто доводиться змінювати, трансформувати бізнес-моделі відповідно до змінюваних стратегій, і ключовим напрямком такої трансформації є діджиталізація. Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку конкретних стратегій й інструментарію трансформації бізнес-моделей підприємств.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Башмакова Т. І., Ткач О. О., & Комар Т. С. (2021). Формулювання бізнес-моделей на основі цифрових технологій. Економіка та суспільство, 27, 154-161.
2. Гнатюк О. (2021). Трансформація бізнес-моделей з урахуванням інноваційних технологій. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка та менеджмент, 43, 38-42
3. Костюк І. (2021). Бізнес-модель підприємства: визначення, структура та фактори трансформації. Вісник Львівської комерційної академії, 1 (62), 72-81.
4. Маркова І. (2020). Сучасні тенденції трансформацій бізнес-моделі підприємства. Вісник Харківського національного університета імені В. Н. Каразіна. Серія: Економічна, 30, 42-47. Доступно за посиланням:

<https://periodicals.karazin.ua/economic/article/view/15510/14645>

5. Огневьюк О. (2021). Трансформація бізнес-моделей як основа стратегічного розвитку підприємства в умовах нестабільності. Інноваційна економіка, 3(14), 48-54. Доступно за посиланням:

<https://ie.kneu.edu.ua/index.php/ie/article/view/167>

6. Drucker P. (1994) The Theory of the Business Harvard Business Review. September/October, pp. 95-106. Access mode: <https://hbr.org/1994/09/the-theory-of-the-business>.

7. Magretta, J. (2011). Why business models matter. Harvard Business Review, 89(5), 86-92.

8. Maurya A. Running Lean : Iterate from Plan a to a Plan That Works. 2nd ed. Sebastopol CA: O'Reilly; 2012.

9. Osterwalder A., & Pigneur, Y. (2010). Business model generation. John Wiley & Sons.

10. Porter, M. E. The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. NY: Free Press, 1985.

11. Ries E. The Lean Startup : How Today's Entrepreneurs Use Continuous Innovation to Create Radically Successful Businesses. First ed. New York: Crown Business; 2011.

12. Wang D., Li, X. & Wang L. (2020). Business model transformation in the digital era: A case study of Haier. Sustainability, 12(1), 323

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ В АВСТРІЇ

Ляшенко Анастасія Володимирівна

Студентка групи С-12-19-Б1Мт. (4.0з)

Навчально-наукового інституту
управління, економіки та бізнесу

Міжрегіональної академії

управління персоналом

м. Київ, Україна

Ціль роботи: проаналізувати розвиток екологічного туризму на рекреаційних територіях Австрії.

Вступ

Екологічний туризм в Австрії приваблює туристів своєю неперевершеною природною красою, багатством екосистем та збереженими ландшафтами. Ця країна пропонує безліч можливостей для тих, хто хоче насолоджуватися природою, не завдаючи шкоди її навколишньому середовищу.

Тема екологічного туризму завжди була важливою, оскільки вона стосується збереження природного середовища і забезпечення сталого розвитку. Однак, можна припустити, що на поточний момент екологічний туризм все ще залишається актуальною темою, адже більше туристів виявляють бажання подорожувати в екологічно чисті регіони, підтримувати сталість та взаємодіяти з природним довкіллям з уважністю та повагою. Збільшення усвідомленості про проблеми забруднення навколишнього середовища, змін клімату та вимирання видів також сприяє популярності екологічного туризму.

Матеріали та методи

Система екологічного туризму в Австрії

Екологічний туризм в Австрії спрямований на збереження природних і культурних ресурсів країни, підтримку місцевих громад та стимулювання відповідальної подорожі для туристів.

Завдяки Альпам із засніженими схилами, розвиненій інфраструктурі та своєму географічному положенню на перехресті магістралей, що з'єднують

південь і північ Європи, країна приваблює велику кількість транзитних туристів, основна частина яких прямує на середземноморське узбережжя, одноденних туристів. Австрія - провідний туристський центр зимових видів спорту. Гірськолижні курорти - одна з найприбутковіших галузей в економіці (понад 170 млрд шилінгів на рік). Міжнародний туризм найрозвинутіший у західній, гірській частині країни. Більшість мандрівників (80 % туристів) їде з Німеччини, Нідерландів, Великої Британії. Багато туристів з Італії, Швейцарії, Франції, США, Бельгії, Швеції, Східної Європи [25].

Основні складові системи екологічного туризму в Австрії можуть включати: захист природних об'єктів, екологічно чиста інфраструктура та послуги, освіта та свідомість, розвиток екологічних маршрутів та участь місцевого населення.

Австрія має багате природне різноманіття, таке як гори, ліси, озера і природні заповідники. Система екологічного туризму спрямована на захист цих унікальних об'єктів шляхом створення національних парків, резерватів та зон з особливим екологічним статусом.

Захист природних об'єктів в Австрії є важливою складовою стратегії сталого розвитку та екологічного збалансованого туризму. Країна вирізняється своїм унікальним природним довкіллям, таким як гірські ландшафти, озера, річки, ліси та багато інших природних красот.

Австрія має створені національні парки і природні заповідники, які є охоронними територіями, де заборонені або обмежені діяльності, що можуть шкодити природі. Ці об'єкти відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття та природного середовища.

Деякі території можуть бути визначені як зони особливого охоронного режиму, де діяльність обмежена або заборонена через особливий екологічний статус та унікальність місцевих екосистем.

Популяризація екологічного туризму та використання екологічно чистих практик сприяє збереженню природи та зниженню негативного впливу туризму на навколишнє середовище.

Австрія активно здійснює наукові дослідження та моніторинг природних об'єктів для збирання інформації про їх стан та розвиток стратегій охорони.

Австрія співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, Європейське агентство з довкілля та інші, для спільної роботи з питань охорони природних об'єктів та біорізноманіття.

Країна має законодавство, яке регулює діяльність, що може впливати на природні об'єкти, та надає правовий захист найціннішим природним зонам [26].

Варто вказати, що розвиток екологічного туризму передбачає збільшення кількості екологічно чистих готелів, ресторанів і транспортних засобів. Також можуть бути впроваджені заходи щодо використання альтернативних джерел енергії та зменшення відходів.

Екологічно чиста інфраструктура в Австрії є однією з ключових складових стратегії сталого розвитку та збереження довкілля. Країна активно працює над розвитком інфраструктури, яка мінімізує вплив на довкілля та сприяє збереженню природних ресурсів.

Австрія має добре розвинуту мережу громадського транспорту, яка включає поїзди, автобуси та трамваї, що працюють на екологічно чистому електричному або газовому паливі. Це сприяє зменшенню викидів шкідливих газів і забруднення повітря в містах. Велика увага приділяється розвитку велосипедних доріжок, які сприяють зменшенню використання автомобілів і забруднення повітря, а також підтримують активний спосіб життя [27].

Будівлі та інфраструктура в Австрії часто проектуються та будуються з урахуванням енергоефективності. Використання відновлювальних джерел енергії, енергозберігаючих технологій і сучасних систем управління енергоспоживанням допомагає знизити викиди парникових газів і енергетичні витрати.

Австрія має добре впроваджені системи сортування та переробки відходів. Сприяється переробка пластику, паперу, скла та інших матеріалів, а також використання біологічного розкладання органічних відходів.

Багато міст Австрії прагнуть створювати зелені зони та парки, що

сприяють збереженню природи, покращують якість повітря та надають місцевим жителям і туристам можливість насолоджуватись природою.

Багато готелів і ресторанів в Австрії мають еко-сертифікати, які підтверджують їх зобов'язання до екологічної відповідальності, такі як збереження енергії, використання екологічно чистих матеріалів і стимулювання сталої споживчої поведінки.

Проведення освітніх кампаній щодо екологічної свідомості та навчання населення та туристів екологічно чистим практикам.

Сюди ж, хочеться зазначити, що протягом багатьох років, Австрія незмінно використовує АРА-системи та термічну утилізацію сміття при обробці сировини. Крім того, країна займає лідерську позицію на світовому ринку вимірювальної техніки для визначення якості води. Завдяки своїм природним ресурсам та збереженій природі, екологічні технології в Австрії стали важливою складовою економіки. Кожне робоче місце у сфері екологічних технологій сприяє створенню двох робочих місць у класичних промислових галузях.

Екологічні технології широко використовуються у приватних домогосподарствах, комунальних закладах, громадських будівлях та на виробництвах. Вони інтегруються невидимо і використовуються, нерідко їх помітно лише тоді, коли (більше) не використовуються. Більшість австрійських компаній, що працюють у сфері екологічних технологій, є малими і середніми підприємствами, які успішно використовують свої знання в цій сфері для задоволення потреб клієнтів з усього світу. Більше 80% продукції в екологічній галузі експортується.

Сфера енергетичних та екологічних технологій спрямована на забезпечення ресурсів та захист клімату та довкілля. В Австрії сконцентрована унікальна комбінація лідерів інновацій, технологій і ринків у сфері відновлюваних джерел енергії та екологічних технологій. Захист довкілля почали розуміти як важливий фактор для якості життя ще на початку 1970-х років на суспільному та політичному рівнях. Це призвело до того, що

замовники з усього світу знаходять в Австрії технологічно зрілі рішення для майбутніх викликів, таких як утилізація сміття, вторинне використання, термічна переробка, переробка біогенних відходів, підтримання та вимірювання чистоти повітря, водопостачання, підготовка води, очищення питної води тощо.

Австрійські компанії, що працюють у галузі технологій захисту довкілля, переважно малі та середні підприємства, які постійно знаходяться в процесі швидкого технічного розвитку. Це обумовлено, зокрема, заходами правової підтримки. Інноваційні екологічні технології мають прямий позитивний вплив на економіку, що сприяє клієнтам австрійських фахівців. Нові тенденції розвитку особливо актуальні у сфері вторинної переробки, що просувають цілі сектори економіки вперед. Австрійська галузь вторинної переробки скла, паперу, металів і біогенних матеріалів досить розвинута, а коефіцієнт вторинного використання побутових відходів становить близько 60%. Австрійські компанії мають значний досвід і знання у необхідних технологіях, логістиці, організації операцій та послугах для досягнення цих показників.

У наш час актуальними темами, що привертають увагу австрійських компаній, є оптимізація процесів вторинного використання та кругообігу, інноваційні підходи в очищенні питної води та біологічному очищенні стічних вод [28].

Популяризація екологічних цінностей серед місцевого населення та туристів є важливою частиною системи екологічного туризму. Можуть проводитись освітні заходи, екскурсії, семінари та кампанії, спрямовані на збільшення екологічної свідомості.

Освіта грає важливу роль у сфері технологій захисту довкілля, оскільки ці технології потребують кваліфікованих фахівців у різних галузях. Австрія демонструє приклад активної участі в підготовці молодого покоління експертів, зокрема, через навчання фахівців у сфері біоресурсів у Технічному університеті міста Грац (TU Graz).

Технічний університет міста Грац спільно з 13 партнерами з науково економічної сфери п'яти країн, включаючи Зелений технічний кластер Штирії,

розробляє два нові навчальні курси для магістрів у сфері біоресурсів. Ця співпраця спрямована на створення якісної підготовки фахівців, які зможуть впроваджувати інноваційні підходи у сфері захисту довкілля, особливо щодо біоресурсів.

Організація "eseia" (Європейська мережа сталих енергетичних інновацій) також відіграє роль у підтримці розробки кваліфікаційних характеристик для нових промислових професій, а саме "Інженер переробки біологічних речовин" та "Менеджер ланцюга створення вартості у сфері біоресурсів". Ці ініціативи сприяють створенню підготовки кадрів, які зможуть реалізовувати інноваційні рішення та впроваджувати зелені технології для ефективного захисту довкілля [28].

Система екологічного туризму включає створення та підтримку екологічних маршрутів, які дозволяють туристам насолоджуватись природою, не завдаючи їй шкоди. Ці маршрути можуть проходити через найбільш цінні екосистеми та традиційні місця проживання місцевих жителів.

Розвиток екологічних маршрутів в Австрії відіграє важливу роль у збереженні природного середовища та підтримці екологічного туризму. Австрія, яка славиться своєю неперевершеною природною красою, активно працює над створенням та популяризацією екологічних маршрутів для туристів та місцевих жителів.

Австрія має декілька національних парків, які представляють унікальні природні екосистеми. У цих парках розробляються екологічні маршрути, які дозволяють туристам насолоджуватись природною красою, не завдаючи шкоди природі. Ці маршрути прокладаються таким чином, щоб мінімізувати вплив на довкілля та зберегти вразливі території.

Австрія є популярним місцем для велосипедного туризму, і уряд активно розвиває мережу велосипедних маршрутів, що проходять через природні та екологічно чисті райони. Це сприяє активному способу відпочинку та зменшенню використання автомобілів.

Багато міст Австрії працюють над розвитком екологічних маршрутів та

зелених зон для місцевих жителів та туристів. Це можуть бути парки, набережні, пішохідні доріжки, де можна насолоджуватись природою та чистим повітрям.

Результати та обговорення: проаналізовано розвиток екологічного туризму на рекреаційних територіях Австрії.

Висновки. Отож, Австрія володіє неперевершеною природною красою, яка створює прекрасні передумови для розвитку екологічного туризму. Країна також багата на культурну спадщину, що приваблює туристів, зацікавлених в пізнавальних подорожах.

Австрія демонструє свою відданість сталому розвитку та збереженню природи. Влада, бізнес та місцеві спільноти активно сприяють екологічному туризму, стимулюючи розумне використання природних ресурсів.

ФУНКЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПРИ ПЕРЕХОДІ НА ЗЕЛЕНУ ЕНЕРГЕТИКУ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ

Мась Дмитро Анатолійович

аспірант

Меліхова Тетяна Олегівна

д.е.н., проф., завідувачка кафедри обліку, аналізу

оподаткування та аудиту

Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю. М. Потебні

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Власники підприємств завжди прагнуть до економії грошових коштів за рахунок переходу на використання зеленої енергетики. Перехід на зелену енергетику позитивно впливає на навколишнє природне середовище. Однак, з цим переходом змінюються і їх функції управління.

В наш час в Україні йде активна економія електроенергії, наприклад, заміна звичайних електроламп на енергозберігаючі. Дії державна програма безкоштовного обміну електроламп на Укрпошті.

З російською воєнною агресією та запуску ракет по важливим енергетичним об'єктам України, почались перебої з електроенергією, особливо в зимовий період. Підвищилась важливість енергетичної автономності підприємства та підприємці, тому вони почали активне встановлення у себе сонячних панелей та вітрових станцій, де це можливо здійснити, а також населення й суб'єкти малого, середнього та великого бізнесу закупку генераторів.

Ціль роботи – сформулювати функції управління при переході на зелену енергетику в залежності від життєвого циклу.

Матеріали та методи. У дослідженні як зміниться система управління при переході на зелену енергетику був використаний емпіричний метод, який полягає в послідовному здійсненні наступних п'яти операцій: спостереження, вимірювання, моделювання, прогнозування, перевірка прогнозу.

Результати та обговорення. Життєвий цикл функціонування при переході на зелену енергетику складається з наступних етапів, а саме: спочатку прийняття рішення про перехід підприємства на зелену енергетику, потім здійснення переходу підприємства на використання зеленої енергетики, надалі списання устаткування зеленої енергетики, яке прийшло у негідність.

Функції управління при переході на зелену енергетику в залежності від життєвого циклу, наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Функції управління при переході на зелену енергетику в залежності від життєвого циклу

Функції управління	Етапи роботи	Задачі по етапам переходу на зелену енергетику
Планування	Прийняття рішення про перехід підприємства на зелену енергетику	Планування необхідності впровадження зеленої енергетики Аналіз альтернативних джерел енергетики Аналіз альтернативного обладнання для зеленої енергетики Плановий розрахунок кількості співробітників для роботи на обладнанні зеленої енергетики
Організація		Складання попереднього кошторису витрат, штатного розкладу
Мотивація		Проведення зібрання персоналу для мотивації співробітників вчитись працювати на новому обладнанні зеленої енергетики
Контроль		Контроль за відповідності етапів робіт з планування та організації переходу на зелену енергетику
Планування	Здійснення переходу підприємства на використання зеленої енергетики	Укладання договору про закупівлю та встановлення обладнання зеленої енергетики Перерахування коштів за придбання та встановлення обладнання зеленої енергетики
Організація		Оприбуткування, введення в експлуатацію та встановлення обладнання зеленої енергетики Перекваліфікація персоналу для роботи на обладнанні зеленої енергетики

Мотивація		Внесення змін в колективний договір та положення про преміювання щодо працівників, які працюють на обладнанні зеленої енергетики
Контроль		Контроль роботи обладнання зеленої енергетики Контроль за роботою персоналу на новому обладнанні зеленої енергетики
Планування	Списання устаткування зеленої енергетики, яке прийшло у негідність	Складання плану інвентаризації Розрахунок зносу на обладнанні зеленої енергетики Складання наказу про постійно діючу інвентаризаційну комісію Підготовка наказу про інвентаризацію обладнання зеленої енергетики
Організація		Проведення інвентаризації обладнання зеленої енергетики Складання інвентаризаційних описів та порівняльних відомостей
Мотивація		Матеріальне заохочення працівників для оприбуткування матеріалів від списання зношеного обладнання зеленої енергетики при розбірці обладнання зеленої енергетики
Контроль		Контроль проведення інвентаризації та списання обладнання зеленої енергетики

Висновки. Функціями управління при переході на зелену енергетику в залежності від життєвого циклу є планування, організація, мотивація та контроль. Етапи роботи складаються з прийняття рішення про перехід підприємства на зелену енергетику, здійснення переходу підприємства на використання зеленої енергетики та списання устаткування зеленої енергетики, яке прийшло у негідність. До кожного етапу роботи розроблені задачі переходу на зелену енергетику. Деталізація етапів та задач в розрізі функцій управління при переході на зелену енергетику підвищить прибуток та ефективність роботи підприємства, а також збереже природні ресурси країни та поліпшить екологічний стан міста.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ СУКУПНОГО ДОХОДУ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Сук П. Л.,
д.е.н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
“Ніжинський агротехнічний інститут”,
м. Ніжин, Україна

Вступ. В процесі діяльності підприємств можуть виникати витрати, що забезпечують одержання економічних вигод протягом наступних звітних періодів. Це – витрати майбутніх періодів (далі – ВМП). Щоб їх розподілити між періодами використовують різні методи. Зокрема, можна застосовувати метод на основі сукупного доходу.

Згідно з НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” сукупний дохід – зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками) [1].

У “Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)” (форма № 2) сукупний дохід підприємства, отриманий у звітному періоді, включає інформацію про чистий фінансовий результат розділу I “Фінансові результати”, а також доходи і витрати, які не включені до фінансових результатів підприємства розділу II “Сукупний дохід” [1; 2].

Мета – визначити необхідність застосування методу на основі сукупного доходу для розподілу ВМП.

Матеріали та методи. Річна сума розподілу ВМП за методом на основі сукупного доходу обчислюється як добуток суми розподілу ВМП, та коефіцієнта розподілу ВМП, який визначається діленням фактичного або

планового обсягу сукупного доходу за окремі періоди на плановий обсяг сукупного доходу за увесь період.

Віднесення ВМП у витрати звітних періодів за методом на основі сукупного доходу здійснюється за формулами:

$$PCPBM\Pi = CPBM\Pi \times KPB\Pi,$$

де PCPBM\Pi – річна сума розподілу ВМП; CPBM\Pi – сума розподілу ВМП; KPB\Pi – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$KPB\Pi = OC\Pi : PO\Pi,$$

де OC\Pi – плановий або фактичний обсяг сукупного доходу за окремі періоди; PO\Pi – плановий обсяг сукупного доходу за увесь період.

Розрахунок методу розподілу ВМП на основі сукупного доходу можна здійснити також за іншим варіантом:

$$PCPBM\Pi = OC\Pi \times KPB\Pi;$$

$$KPB\Pi = CPBM\Pi : PO\Pi.$$

Можна використовувати два способи методу розподілу ВМП на основі сукупного доходу: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

На прикладі розглянемо використання методу розподілу ВМП на основі сукупного доходу.

Приклад. ВМП сумою 58000 грн необхідно розподілити на 5 років. За цей період заплановано отримати 185000 грн сукупного доходу, у тому числі: за 1-й рік – 70000 грн, за 2-й рік – 48000 грн, за 3-й рік – 30000 грн, за 4-й рік – 20000 грн, за 5-й рік – 17000 грн.

Коефіцієнт розподілу ВМП становить: за 1-й рік – 0,3784 (70000: 185000=0,3784), за 2-й рік – 0,2595 (48000 : 185000 = 0,2595), за 3-й рік – 0,1622 (30000 : 185000 = 0,1622), за 4-й рік – 0,1081 (20000 : 185000 = 0,1081), за 5-й рік – 0,0918 (17000 : 185000 = 0,0918).

Розподіл ВМП за 1-м способом (від початкової суми ВМП) методу на основі сукупного доходу наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Включення ВМП у витрати звітних періодів за 1-м способом (від початкової суми ВМП) методу на основі сукупного доходу

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Сукупний дохід, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	58000	70000	0,3784	21947
2	58000	48000	0,2595	15051
3	58000	30000	0,1622	9408
4	58000	20000	0,1081	6270
5	58000	17000	0,0918	5324
x	Разом	185000	1	58000

[авторська розробка]

Як бачимо з таблиці 1, при застосуванні 1-го способу методу на основі сукупного доходу ВМП повністю розподілились по періодах.

Розподіл ВМП за 2-м способом (від залишкової суми ВМП) методу на основі сукупного доходу представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Включення ВМП у витрати звітних періодів за 2-м способом (від залишкової суми ВМП) методу на основі сукупного доходу

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Сукупний дохід, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	58000	70000	0,3784	21947
2	36053	48000	0,2595	9356
3	26697	30000	0,1622	4330
4	22367	20000	0,1081	2418
5	19949	17000	0,0918	19949
x	Разом	185000	1	58000

[авторська розробка]

При застосуванні 2-го способу методу розподілу ВМП на основі сукупного доходу в останньому році сума ВМП не розподіляється, а повністю переноситься на витрати періоду (табл. 2).

Результати і обговорення. Основою для розподілу ВМП може бути сукупний дохід. Сукупний дохід розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків), податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування, а також доходів і витрат, які не включені до фінансових результатів підприємства [1; 2].

Відповідно до МСБО 1 “Подання фінансової звітності” загальний сукупний прибуток це зміна у власному капіталі протягом періоду внаслідок операцій та інших подій, окрім тих змін, що виникли внаслідок операцій з власниками, які діють згідно з їх повноваженнями власників.

Загальний сукупний прибуток включає всі компоненти “прибутку або збитку” та “іншого сукупного прибутку”.

Інший сукупний прибуток містить статті доходів або витрат (включаючи коригування перекласифікації), які не визнані у прибутку або збитку, як вимагають або дозволяють інші МСФЗ [3].

Висновки. При розподілі ВМП можна використовувати метод на основі сукупного доходу.

Сукупний дохід відображається у “Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід)” (форма № 2) і включає чистий фінансовий результат (прибуток (рядок 2350) або збиток (рядок 2355)) і інший сукупний дохід після оподаткування (рядок 2460) [2].

Розрахунок розподілу ВМП за методом на основі сукупного доходу можна здійснювати за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 07 лютого 2013 р. № 73, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 лютого 2013 р. за № 336/22868. – Електронний ресурс. – Режим доступу :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності :
Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433.
Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 “Подання фінансової звітності” : Виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 1 січня 2012 р. – Електронний ресурс. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text.

МІЖГАЛУЗЕВІ ГОСПОДАРСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ: ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ВЕРТИКАЛЬНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР АПК

Фімяр Світлана Володимирівна

к.е.н., доцент

Присяжненко Володимир Михайлович

аспірант

ПВНЗ «Європейський університет», м.Київ

Вступ./Introduction. На сьогоднішній день основним фактором розвитку світової економіки виступає функціонування великих транснаціональних та національних корпорацій, створення яких є результатом процесу інтенсивної концентрації капіталу за рахунок кооперації та інтеграції. Україна не є винятком – основою соціально-економічного розвитку національної економіки так само виступають великі корпоративні структури.

В економіці АПК також мають місце аналогічні процеси – формування та розвиток інтегрованих структур стало одним із найбільш характерних для агропромислового сектору економіки процесів. Форми взаємодії суб'єктів у межах таких структур, формування ефективних моделей побудови міжгосподарських зв'язків в інтегрованих агропромислових структурах, а також пошук варіантів ефективного управління такими структурами у вітчизняному АПК як складному міжгалузевому комплексі потребують комплексного наукового обґрунтування, що свідчить про актуальність теми даного дослідження.

Ціль роботи./Aim. Метою даної статті є дослідження сучасних форм інтеграції та побудови міжгалузевих господарських зв'язків в АПК як основи формування агропромислових вертикально-інтегрованих структур.

Матеріали та методи./Materials and methods. Питання розвитку інтегрованих агропромислових структур останнім часом обґрунтовуються суттєвими теоретико-методологічними розробками та затребуваністю з боку практиків, що свідчить про те, що дана тема у вітчизняній економічній літературі набула досить повного розвитку. Основу дослідження інтегрованих

структур в АПК складають праці провідних вітчизняних теоретиків, зокрема М. Д. Бабенка, М. П. Бутко, І. Ю. Венгерук, А. Є. Данкевича та інших. Теми інтеграції також відображені у навчальній літературі, в курсах організації підприємницької діяльності в агропромисловому комплексі, а також активно досліджуються на економічних факультетах аграрних ЗВО. Це пов'язано із зростаючим інтересом вчених-економістів та практиків до питань інтеграції та кооперації у вітчизняному АПК в період сучасних трансформацій економіки України.

Проте варто зазначити, що багато питань створення та функціонування агропромислових вертикально-інтегрованих структур є недостатньо дослідженими, що додає актуальності даному

Результати та обговорення./Results and discussion. Інтеграція економічних систем та комерційних структур є історично обумовленим процесом. У процесі поділу праці відбувається виникнення міжгосподарських зв'язків, що у свою чергу є основою як кооперації, так і інтеграції. Інтеграція певних видів діяльності, у свою чергу, призводить до інтеграції господарських структур у різноманітних формах дослідженню (рис. 1).

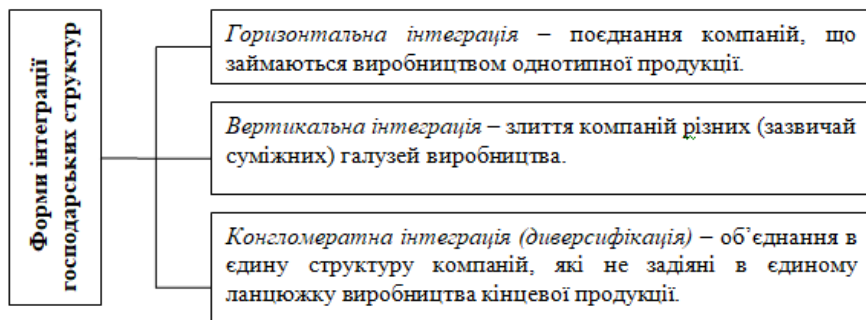

Рис. 1. Форми інтеграції господарських структур

Основними спонукаючими мотивами горизонтальної інтеграції є отримання додаткової вигоди за рахунок ефекту від масштабу виробництва і розмірів – в результаті збільшення масштабів виробництва скорочуються середні витрати підприємства, що дозволяє суттєво збільшувати обсяги господарської діяльності та досягати збільшення ринкової частки. В

сільськогосподарському виробництві горизонтальна інтеграція вигідна і в соціальному плані – саме така форма інтеграції взята за основу створення споживчих товариств, що дозволяє дрібним фермерським господарствам виступати потужним суб'єктом ринку агропромислової продукції. Проте існує й негативна сторона – при горизонтальному злитті знижується рівень конкуренції внаслідок скорочення кількості підприємств, що діють на ринку.

Основою об'єднання агропромислових підприємств у конгломератні структури є сезонний характер попиту на окремі види продукції. За рахунок об'єднання різних виробничих ліній в єдину структуру з'являється можливість стабільного отримання доходу протягом усього періоду виробництва (наприклад, якщо до однієї компанії зливаються виробники соків та молочних продуктів).

Вертикальна інтеграція зазвичай застосовується підприємствами у разі підйому на ринку. Саме така форма інтеграції найбільш поширена на ринку агропромислової продукції, під якою розуміють процес злиття стадій виробництва для зниження транзакційних витрат та прискорення всього процесу виробництва [1]. А. Є. Данкевич під вертикальною інтеграцією пропонує розуміти «міжгалузеве кооперування та комбінування підприємств та виробництв різних галузей національної економіки, що забезпечує оптимальне проходження товарної маси в єдиному технологічному процесі з однієї фази виробництва до іншої» [2].

Ю. О. Нестерчук [3] відзначає наявність суттєвих відмінностей вертикальної інтеграції від горизонтальної, коли здійснюється об'єднання кількох компаній, які виробляють одні й ті самі товари чи послуги: вертикальна інтеграція передбачає отримання контролю однією компанією інших учасників процесу виробництва, що задіяні в окремих етапах виробничого циклу товарів чи послуг (наприклад, виробництво сировини, власне виробництво товару чи послуги, перевезення до місця реалізації, маркетинг та роздрібні продажі).

І. Ю. Венгерук вказує, що «вертикальна інтеграція в мікроекономіці – це ступінь володіння одним холдингом, інфраструктурою, бізнес-процесами,

технологіями, компетенціями і т.ін. у ланцюжку процесів виробництва товару чи послуги (у напрямку до постачальників сировини – інтеграція назад; у напрямку до споживачів – вперед)» [4]. При цьому вертикально інтегровані холдинги контролюються спільним власником (власниками), кожна компанія холдингу зазвичай виробляє різний продукт чи послугу для задоволення спільних потреб.

Вертикальна інтеграція назад описує процес, в ході якого певна компанія отримує контроль над організаціями, які розташовані нижче за неї у виробничому ланцюжку, тобто найчастіше це – виробники сировини, матеріалів, транспортні компанії. Характерним прикладом є випадки, коли підприємства автомобільної промисловості придбають виробників автомобільних шин, скла, інших комплектуючих. Це дає більшу керованість бізнесу, надає процесу виробництва більшу стабільність. В результаті відбувається економія витрат, покращення якості продукції, що випускається. Однією із важливих переваг такого підходу є поява можливості підвищення прибутковості бізнесу в цілому за рахунок зростання додаткової вартості. Подібні інтеграційні процеси поширені і в інших галузях та сферах діяльності.

Вертикальна інтеграція вперед є доцільною, якщо організація прагне отримати контроль над компаніями, які знаходяться у виробничому ланцюжку ближче до кінцевої точки виробництва, ніж саме підприємство-інтегрант. Часто така компанія отримує контроль над організаціями, які здійснюють післяпродажний сервіс або ремонт.

Вертикальна інтеграція має свої наслідки. Позитивні наслідки полягають у тому, що скорочуються транзакційні витрати, а також витрати на аутсорсингові роботи при загальному зростанні продуктивності праці. Негативні наслідки вертикальної інтеграції полягають у необхідності набуття досвіду роботи з новими ринками, неможливості гнучко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури у частині сировинного забезпечення, необхідності вкладати кошти в оптимізаційні процеси на підприємстві.

В агропромисловому комплексі в результаті вертикальної інтеграції

відбувається прискорення просування агропромислової продукції в технологічному процесі від однієї фази виробництва до іншої. На практиці вертикальна інтеграція представляє поєднання сільськогосподарських підприємств з підприємствами переробки, промисловості, зберігання або реалізації та ін. Так, за своєю організацією АПК – це міжгалузевий комплекс, тобто частина економіки, виробничо-економічна діяльність якої побудована у вигляді співпраці підприємств і організацій, що беруть участь у ланцюжку створення суспільного продукту, здатного задовольнити споживача, з урахуванням соціально-економічних пріоритетів та найбільш ефективного використання наявного потенціалу АПК на всіх рівнях національної економіки.

На відміну від традиційного ракурсу розгляду галузей як «сукупності підприємств і організацій, що характеризуються спільністю сфери діяльності в системі суспільного розподілу праці» [3], міжгалузевий комплекс має більш широкі та менш чіткі межі. Вхід у міжгалузевий комплекс підприємств та організацій визначається, перш за все, необхідністю побудови ефективного мережевого ланцюжка створення кінцевого продукту, незалежно від приналежності до галузі. Внаслідок цього відбувається розмивання галузевих кордонів у сучасних умовах диференціації та інтеграції технологій, відповідно, утворюється більш широке коло учасників виробництва та економічних процесів, щоб запропонувати більшу цінність споживачеві (рис. 2).

Рис. 2. Модель формування міжгосподарських зв'язків в АПК

Джерело: розроблено автором

Щоб виконувати всі життєзабезпечуючі функції відповідно до ролі мережевого ланцюжка у господарському комплексі, необхідна підтримка галузевого балансу, що дозволяє нівелювати дисбаланс галузевого розвитку та формувати репродуктивну базу національної економічної системи. У зв'язку з цим, міжгалузевий комплекс як структурна частина економічної системи поряд з традиційною галузевою побудовою, що передбачає наявність галузевого ядра, допоміжних та обслуговуючих галузей, дозволяє також при певній комбінації учасників освоювати та розвивати міжгалузеві зв'язки, створюючи мережу пов'язаних виробництв. Їх вибір здійснюється не тільки за критерієм економічної вигоди, виробничої доцільності та урахування міжгалузевої специфіки (зокрема між промисловістю та АПК), а також з врахуванням соціальної значущості для споживача. Метою формування міжгалузевого ланцюга є оптимізація прямого потоку доданої вартості від видобутку ресурсів до кінцевого споживача та зворотного грошового потоку.

Таким чином, структура АПК як міжгалузевого комплексу, є гнучкою завдяки поєднанню економічної діяльності в межах базового сільськогосподарського виробництва та суміжних галузей – хімічної промисловості, енергетичної галузі, машинобудування, транспортного забезпечення, від яких здійснюється постачання ресурсів, а також харчової промисловості, орієнтованої на створення кінцевого продукту для споживачів.

У зв'язку з тим, що внаслідок розподілу праці більшість засобів виробництва для сільського господарства створюється у фондомістких галузях промисловості, тобто поза аграрною сферою, а переважна більшість сільськогосподарської продукції доставляється кінцевому споживачеві опосередковано через переробні та торгові галузі, налагодженість міжгосподарських зв'язків є основою ефективної роботи таких галузей як, сільське господарство, переробні галузі та промисловість.

На сьогоднішній день, в умовах зростання масштабів виробництва та продуктивності праці міжгалузеві вертикально інтегровані зв'язки стають необхідною умовою ефективного відтворення продукції в агропромисловому

комплексі. У процесі зміни характеру таких зв'язків відбувається їх перетворення на інтеграційні, а об'єднання сільськогосподарських підприємств з підприємствами суміжних галузей економіки, що виникає на їх основі, визначається як агропромислова інтеграція. Звідси випливає, що агропромислова інтеграція визначається як об'єктивний процес становлення тісних взаємозв'язків та взаємозалежностей аграрних підприємств як з підприємствами сільського господарства, так і з підприємствами суміжних галузей, які постачають ресурси, обслуговують логістичні процеси та доводять кінцеву агропродукцію до споживача.

Висновки./Conclusions. При взаємодії сільськогосподарських підприємств з промисловими або переробними підприємствами, а також з підприємствами, що обслуговують логістичні процеси, значимість інтеграції в АПК особливо зростає. Агропромислова інтеграція потенційно дозволяє збільшувати ефективність агропромислового виробництва, створеного на її основі. Проте слід зазначити, що реальне втілення подібних можливостей залежить від ступеня ефективності механізму управління, який орієнтує кожного учасника агропромислової інтеграції на досягнення спільної мети. Ефективність досягнення поставлених результатів насамперед залежить від того, наскільки загальні інтереси інтегрованого агропромислового формування переважатимуть над приватними (особистими) цілями учасників цього формування в процесі агропромислового виробництва.

Основними складнощами агропромислової інтеграції сьогодні є відсутність ефективного організаційно-економічного механізму, нестабільність, низька прибутковість, високі відсоткові ставки на кредити. Ситуація посилюється і недостатнім рівнем інвестицій, а також різними ризиками в аграрному секторі. У зв'язку з цим агропромислове формування повільно адаптуються до нових ринкових умов, що є наслідком ігнорування державою проблем їх розвитку.

Пошвавлення процесів інтеграції можливе за рахунок системного підходу до вирішення питань розробки науково-обґрунтованих рекомендацій щодо

вдосконалення управління, організації та формування стратегії розвитку інтегрованих структур в агропромисловому комплексі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Малік М. Й. Інтеграція – як фактор підвищення ефективності реформованих сільськогосподарських підприємств. Київ: ІАЕ УААН, 2000. 40с.
2. Данкевич А. Є. Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві : монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 350 с.
3. Нестерчук Ю. О. Організаційно-економічні моделі міжрегіональної аграрно-промислової інтеграції. Економіка АПК. 2009. №5. С. 17–24.
4. Венгерук І. Ю. Методологічні основи інтеграції виробництва. Науковий вісник НАУ. 2001. Вип. 44. С. 170–172.
5. Бутко М. П., Родін В. С. Агропромислова інтеграція як шлях активізації аграрного виробництва. Агросвіт. 2010. № 3. С. 10–13.

ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОЦЕСАМИ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Харченко Тетяна Олександрівна

к.е.н., доцент

Почепцов Олександр Вікторович

Здобувач

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

Вступ. Першочерговим напрямом діяльності підприємства щодо удосконалення системи управління та адміністрування процесами планування діяльності підприємства є зменшення витрат без зниження якості продуктів або послуг. Деякі топ-менеджери вирішують проблему скорочення витрат шляхом скорочення чисельності працівників або купівлі дешевої сировини, деталей і комплектуючих. У такому випадку слід розуміти, що завдяки цим управлінським заходам стан виробничих потужностей погіршиться і підприємство перестане бути прибутковим. З іншого боку, підвищення кваліфікації кадрів розглядається як окремий напрям системи удосконалення адміністративного менеджменту підприємства. Оновлення кадрів на вищому рівні сприятиме генеруванню нових ідей та забезпеченню нових кадрових ресурсів для реалізації прибуткових проєктів.

Однак, перш ніж ініціювати зміни в системі адміністративного менеджменту підприємства, важливо проаналізувати стиль управління, який вже використовується. Такий підхід дозволить вищому керівництву визначитись із кращим напрямком руху. Кваліфікований керівник розуміє, що система адміністративного менеджменту підприємства – це комплекс заходів з планування підвищення продуктивності бізнесу, а ретельна оцінка поточного рівня результативності функціонування системи адміністративного менеджменту, в більшості випадків вказує на те, що заходи з її удосконалення необхідно впроваджувати, в першу чергу, з найвищого рівня управління. В

розрізі даного напрямку керівництво підприємства має переглянути методи управління та суттєво їх змінити. Окреслені зміни часто дають результати вже на першому етапі за рахунок визначення кола проблем внутрішнього менеджменту. Однак важливо також брати до уваги фактори зовнішнього середовища, які прямо або побічно впливають на функціонування системи адміністративного менеджменту та результативність діяльності підприємства.

Мета роботи. Обґрунтування базових характеристик впровадження проектного підходу в систему управління та адміністрування процесами планування діяльності підприємства.

Матеріали та методи. Управління проектами – це метод управління, який використовує широкий спектр інструментів, технологій і навичок для досягнення кращих результатів у плануванні та реалізації заходів розвитку підприємств.

Концепція реалізації проектно-орієнтованого управління в систему адміністративного менеджменту підприємства нерозривно пов'язана з базовими знаннями проектного менеджменту, концепцією управління проектами та глибоким розумінням проектних технологій управління. [1, 2 с. 168]. Серед методів, технологій та інструментів управління проектами, найбільшого розповсюдження набули мережеве планування, методології управління ресурсами, часом, вартістю, якістю та управління ризиками проекту. Завдяки впровадженню цих технологій та інструментів управління проектами на підприємстві відбуваються інноваційні зміни, які дозволяють впровадити нові види продукції та послуг, нові технології та виробничі процеси.

Так, метод управління проектами розглядають не лише як спосіб реалізації проектів у бізнесі, а й як новий та інноваційний спосіб управління підприємством, включаючи операційну діяльність та управління життєвим циклом, виробництво, збут і т. д. Впровадження інструментів проектного управління в систему адміністративного менеджменту є основою процесу стратегічного розвитку підприємства та його інвестиційної діяльності. Перехід організацій до впровадження інструментів проектного управління в систему

адміністративного менеджменту є глобальною тенденцією розвитку міжнародного суспільства [3, с. 58]. Програмні та проєктні інструменти особливо важливі для інноваційних, теоретичних і практичних методів. Виходячи зі світового досвіду, проєкти та управління ними є найкращим і найпопулярнішим способом вирішення проблем розвитку виробництва.

Результати та обговорення. Єдиним об'єктивним шляхом до сталого розвитку бізнесу є підхід до роботи підприємства в цілому, а не окремих підсистем, з урахуванням зв'язку ринкового середовища з фінансовими, інвестиційними та виробничими можливостями підприємства. Такою основою може бути стратегічний план розвитку, який містить перелік проєктів, пов'язаних єдиною стратегією, цінностями, місією та цілями на основі проєктного чи програмного підходу. Для впровадження моделі проєктного управління та забезпечення розвитку бізнесу використовують матричні технології активного управління, основою якої є активне управління, засноване на прогнозуванні розвитку організації за методом організаційних систем [4, с. 19]. Збалансована матрична технологія – це технологія управління проєктами та планами організаційного розвитку, яка реалізована в організаційній структурі управління та дає можливість одночасно досягати цілей проєкту (програми) та організаційних цілей [5].

Відповідно до економічної теорії процес виробництва залежить від попиту, з одного боку, і бажання щодо зростання доданої вартості або капіталу, з іншого боку, адже попит і пропозиції є рушійними силами соціального та економічного розвитку. Результатом реалізації будь-якого проєкту чи плану є створення не лише доданої вартості, а й очікуваної вартості ринку (середовища проєкту, зовнішнього середовища), що являє собою попит на продукт або результат. Отже, розглядаючи перспективу розвитку бізнесу, можна констатувати, що результати проєкту впливають на середовище, а середовище, у свою чергу, визначає відповідний час для випуску продукту або реалізації проєкту за певною ціною, якістю та вартістю. Кожне підприємство перебуває на певній фазі свого життєвого циклу, тоді як продукти, вироблені

підприємством, перебувають на різних фазах життєвого циклу в різний час і на різних етапах.

Суть розробки бізнес-програми полягає в розумінні планування, управління циклом економічного розвитку та реалізації ідей, що включає в себе вміння розробляти та реалізовувати 3-х та 5-річні плани розвитку підприємств. Організована розробка, що складається з групи різних проєктів, повністю стабільних та інтегрованих в економічні умови виробничого підприємства, заснованих на чітко визначеному механізмі економії природи виробництва. Економічний цикл включає послідовність і повторюваність у вирішенні завдань розвитку бізнесу, які виникають під час виробничої та комерційної діяльності.

При реалізації плану економічного розвитку підприємства перелік проєктів забезпечення сталого та планомірного розвитку є частиною виробничо-відтворювального циклу підприємства. Проєктно-орієнтоване управління передбачає реалізацію низки пов'язаних проєктів і, як наслідок, формування набору пов'язаних системних дій. Одним із перших кроків у реалізації проєктного підходу є вивчення ринкових тенденцій і розвитку, а потім розробка стратегії розвитку підприємства. Таке дослідження є детальним вивченням ринку, на якому підприємство планує працювати, а також аналізом поточної ситуації та оцінкою перспектив розвитку, а також підготовкою до прийняття стратегії розвитку підприємства для визначення майбутньої політики. Результатом виконання даної роботи є стратегічний план розвитку бізнесу на основі проведених досліджень, сегментації ринку, позиціонування продукту, потреб наступного проєктного періоду, обсягу очікуваних потреб та обсягу наявних ресурсів.

В даному контексті важливим завданням є розробка технології виробництва нової продукції або вдосконалення існуючих видів продукції, що випускається підприємством відповідно до проведених досліджень та існуючих і очікуваних потреб клієнтів. В результаті вирішення цього завдання проєктний продукт готовий до впровадження у виробництво. Іншим завданням розробки проєкту є розробка нових продуктів, карт виробничих процесів, проведені ними

дослідження та визначення співвідношення виробничих потужностей відповідно до потреб клієнтів, підготовка майна, будівель, складів, обладнання та необхідних закупівель для проєкту. Кожен проєкт, що реалізується, дає можливість зібрати та спрямувати кошти, матеріали, персонал та інші ресурси для отримання та інвестування прямих ресурсів.

Впровадження проєктно-орієнтованого підходу в систему управління та адміністрування процесами планування діяльності підприємства передбачає реалізацію низки заходів, котрі представлено на рисунку 1.

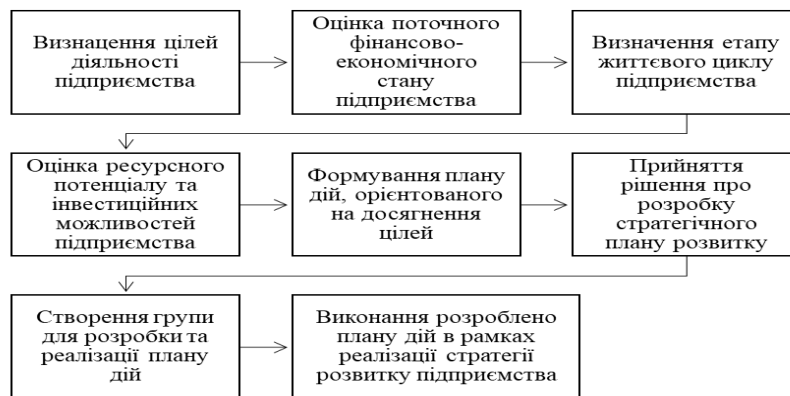

Рис. 1 – Впровадження проєктно-орієнтованого підходу в систему управління та адміністрування процесами планування діяльності підприємства

Джерело: згруповано авторами

Обов'язковими інструментами при інтеграції проєктно-орієнтованого управління, виходячи з даних рис. 1 є планування, конкретизації кроків і заходів, спрямованих на розвиток бізнесу. Проєктно-орієнтоване управління повністю імплементується у виробничу діяльність компанії та забезпечує швидке реагування системи адміністративного менеджменту на будь-які зміни в навколишньому середовищі і в той же час удосконалюється відповідно до досягнутих результатів, з подальшим прогнозуванням та плануванням операцій з урахуванням змін даних та часу.

Висновки. Проєктно-орієнтоване управління в умовах реалізації проєктного підходу є найважливішим способом ефективного функціонування системи управління та адміністрування процесами планування діяльності підприємства та забезпечення розвитку бізнесу. Важливими завданнями,

необхідними для впровадження проєктного підходу та забезпечення сталого й ефективного розвитку є: впровадження системи планування, навчання персоналу; виведення продукції на ринок; розвиток систем продажів; комплекс маркетингових заходів; встановлення стандартів якості; підвищити рівень кваліфікації персоналу; створення інтегрованої інформаційної системи управління. Бачення розвитку через призму проєктно-орієнтованого управління, це можливість трансформації роботи підприємства в рамках реалізації проєктів, пов'язаних взаємним циклом, що дозволить максимально заощадити час, гроші та людські ресурси, а також забезпечити стійкий розвиток потужності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Герасимяк Н. В., Волинчук Ю. В. Адміністративний менеджмент як один із напрямів сучасного менеджменту. *Економіка та суспільство*. 2016. № 4. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/4_ukr/4_2016.pdf#page=127 (дата звернення: 29.07.2023 р.)
2. Биба В. В., Теницька Н. Б. Світовий досвід мотивації працівників та можливості його адаптації до умов підприємств України. *Економіка та суспільство*. Мукачево: МДУ, 2017. Вип. № 10. С. 166–171.
3. Орехова А., Шапаренко О. Ефективність управлінського контролю за діяльністю персоналу підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 2. С. 56–62.
4. Мартиненко В. П., Легеза Н. В. Методи менеджменту для вдосконалення управління виробничим потенціалом підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. С. 15-27.
5. Вітер С. А., Світличин І. І. Захист облікової інформації та кібербезпека підприємства. *Економіка та суспільство*. 2017. № 11. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/journal-11/18-stati-11/1256-viter-s-a-svitlishin> (дата звернення: 01.08.2023 р.)

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ МОДЕЛЕЙ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Шалько Мірослава Назарівна

К.мед. н., доцент

Класичний приватний університет м. Запоріжжя, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0302-9699>

Вступ./Introduction. В умовах господарювання на сферу надання послуг охорони здоров'я впливають як особливості її соціально-економічного розвитку, так і глобальні фактори, дані положення слід враховувати в сукупності вирішуваних проблем. Затверджені та реалізовані в галузі правові положення вирішують лише частину завдань. Як зазначається в [1, с. 38], вітчизняна система охорони здоров'я загалом неефективна і здатна реалізувати позитивні зміни без додаткового поштовху ззовні.

Застосування тієї чи іншої моделі фінансування системи охорони здоров'я залежить не тільки від рівня соціально-економічного розвитку країни, а й від того, які саме фактори враховуються в більшою мірою у процесі змін у країні загалом.

Використання нових моделей охорони здоров'я визначається мінливим світоглядом, що змінює постановку та бачення проблеми. Таким чином, затверджені раніше документи, орієнтовані на стратегічний період часу, не можуть відображати поточного стану справ у розвитку системи охорони здоров'я та, відповідно, не можуть бути результативними. Швидкість тих, що відбуваються змін вимагає, щоб функція прогнозування стала провідною при визначенні вектор розвитку системи охорони здоров'я. Реалізація поточних завдань у охороні здоров'я вимагає суттєвих витрат, які в перспективі не окупляться. Таке становище веде до посилення негативних тенденцій у галузі. Отже, застосовувані моделі фінансування системи охорони здоров'я повинні враховувати зміни та бути орієнтованими на досягнення соціально економічного результату. Для кризових умов господарювання застосування цих

моделей має бути доповнено антикризовими заходами. Однак, загалом, слід враховувати, що в умовах кризових явищ усі процеси, що відбуваються в галузі, уповільнюються. Здійснювати глобальні зміни у системі охорони здоров'я в умовах кризи не доцільно.

Мета роботи. / Aim. полягає в дослідженні особливостей реалізації механізмів стратегічних моделей охорони здоров'я.

Матеріали та методи./Materials and methods. В цілому при формуванні стратегії розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я в умовах господарювання, що складаються, слід враховувати, що споживання і задоволеність не завжди визначаються рівнем економічного розвитку. Потреби, усвідомлені соціальною групою, є її інтересом. З іншого боку, задоволені потреби у послугах охорони здоров'я стають основою виникнення нових потреб, які, своєю чергою, характеризуються високим рівнем динамічності.

Сьогодні на рівні держави важливим завданням, яке потребує вирішення, стає те, як слід сприймати витрати на послуги охорони здоров'я: як витрати або як інвестиції в людину. Зазначимо у зв'язку з цим, що на початку ХХІ століття ВООЗ розглядала витрати на охорона здоров'я як інвестиції, які приносять економічний результат як у сфері охорони здоров'я, так і в економіці країни загалом [2, с. 91]. Для країн із різним рівнем соціально-економічного розвитку повинні застосовуватися різні стратегії інвестування в охорона здоров'я, оскільки досягнутий ними рівень здоров'я відрізняється. При досягненні певного високого рівня здоров'я подальші вкладення фінансових коштів у охорону здоров'я будуть розглядатися як інвестиції, здатні забезпечити додаткову віддачу. Такий підхід є прийнятним для розвинених країн. В Україні її стратегія розвитку сфери охорони здоров'я має бути узгоджена з реформами, що проводяться в країні в цілому.

Результати та обговорення./Results and discussion. Модель фінансування національної системи охорони здоров'я, що виробляється, повинна враховувати не тільки обсяги та методи фінансування, а й те, який буде результат від їх використання в умовах обмеженості ресурсів Дані

положення мають бути розраховані на стратегічну перспективу з урахуванням тих, що відбуваються в країні перетворень. Вибір спочатку витратної моделі фінансування системи охорони здоров'я призводить до необхідності збільшення фінансування на її функціонування у майбутньому. Відмінністю національної системи охорони здоров'я є те, що основним мотивом реформування використовуваної системи стає нестаче державних коштів на фінансування галузі та необхідність мобілізації фінансових ресурсів з інших джерел. При цьому державна система охорони здоров'я здатна забезпечити стримування витрат на охорону здоров'я і є менш витратною, ніж приватна система охорони здоров'я. Таким чином, саме державна система охорони здоров'я в Україні забезпечує рівні та відносно вищі показники здоров'я населення в цілому за відносно нижчих витрат.

Розвиток приватної охорони здоров'я в Україні відбувається безсистемно і характеризується високою мірою хаотичності. Інвестиції в галузь мають епізодичний характер. Частка державних та іноземних інвестицій у приватну охорону здоров'я мала. Механізм надання бюджетних кредитів не набув належного розвитку. Середні терміни окупності проектів у приватній медицині становлять 5-7 років [3, с. 139]. Отже, створення розвиненого ринку послуг охорони здоров'я країни залежать від компетентної інвестиційної політики, проведеної державою.

Загалом орієнтація на досягнення соціально-економічного результату в системі охорони здоров'я має будуватися на системному забезпеченні галузі актуальними інструментами та методами.

Використання високотехнологічної інфраструктури, зведеної за рахунок бюджетного фінансування, запровадження заходів саморегулювання при наданні послуг охорони здоров'я, застосування найкращих світових стандартів надання послуг охорони здоров'я, запровадження системи сплати забезпечать соціальний ефект у охороні здоров'я. Економічному ефекту в галузі сприятимуть заходи щодо оптимізації використання ресурсів, зростання чисельності високооплачуваних робочих місць, збільшення податкових

надходжень до позабюджетних фондів України, зростання інвестиційної привабливості галузі, формування розвиненого ринку медичних послуг.

Наявний досвід модернізації вітчизняної системи охорони здоров'я показав, що важливими є не тільки нормативи встановлення мінімальних витрат держави на розвиток системи охорони здоров'я з враховуючи світовий досвід, а також механізми перерозподілу фінансових коштів усередині галузі, які будуть відмінними для різних періодів економічного розвитку. Слід враховувати, що принципово різні підходи до фінансування системи охорони здоров'я в Україні та за кордоном зумовлюють підходи до подальшої модернізації галузі. Так, вітчизняна система охорони здоров'я, що характеризується суттєвим недофінансуванням, базується на необхідності збільшення витрат на охорону здоров'я, система охорони здоров'я західних країн – на стримуванні зростання таких витрат [4, с. 217].

У цьому ефективне управління національною системою охорони здоров'я має сприяти трансформації фінансових коштів, що виділяються на фінансування охорони здоров'я, у медичні послуги, що надаються на якісно іншому рівні. Самі джерела фінансування мають бути диференційовані, а обсяги коштів, що виділяються, адаптивні відповідно до кон'юнктури ринку, що змінюється. Управлінські рішення, що реалізуються в охороні здоров'я, повинні бути доповнені антикризовими заходами. Відповідно до менеджеріалістського підходу, вдосконалення управління та організації стають важливими складовими, що забезпечують основу для підвищення ефективності функціонування будь-якої структури.

Висновки./Conclusions. Важливо, що не всі теоретичні підходи знайшли свою практичну реалізацію. Для того, щоб реалізовані методи управління у системі охорони здоров'я дали позитивний результат, необхідна не лише готовність системи до сприйняття таких заходів, а й наявність самої системи. В даний час вітчизняна система охорони здоров'я перебуває у стадії становлення. Жодна з моделей фінансування, покладених в основу розвитку систем охорони здоров'я, не може бути застосована в Україні у чистому вигляді. Насамперед, це

положення визначається відсутністю стабільності економіки країни, недостатністю ресурсів, відсутністю комплексності у вирішенні поставлених завдань, відставання правової бази.

Таким чином, реалізовані управлінські заходи неможливо знайти обмежені рішенням однієї будь-якої задачі. Крім урахування впливу реалізованих рішень на інші напрями діяльності системи охорони здоров'я, а також їх універсальності стосовно всіх учасників ринку послуг охорони здоров'я, слід враховувати широту в галузі реорганізації. Так, застосування сучасних управлінських технологій має узгоджуватись з профілактичними заходами, властивими для державної системи охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лібанова Е. М., Гладун О. М., Лісогор Л. С., Ткаченко Л. Г., Ковтун Н. В. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 48 с.
2. Безугла Л. С. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 6. С. 89–92.
3. Гамбург Л. С. Теоретичні питання децентралізації державної влади в системі публічної влади унітарної держави. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 4 (1). С. 134–145.
4. Надюк З. О., Сенюк Ю. І. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. Право та державне управління, 2020. No 2. С. 211-220. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf (дата звернення: 10.01.2023)

СПОСОБИ СТВОРЕННЯ КОНТЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ

Ященко Максим Сергійович,
аспірант кафедри маркетингу,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Сфера торгівлі в XXI столітті розвивається бурхливими темпами через ускладнення виробництва, глобалізацію і поглиблення спеціалізації підприємств і навіть національних економік. Одним з факторів глобалізації є розвиток інтернет-торгівлі. В результаті процесу євроінтеграції України спостерігається збільшення доступу імпортованих товарів на внутрішній ринок країни, що призводить до конкуренції з вітчизняними продуктами і поступового їх витіснення з ринку [1, с. 130].

Розвиток транснаціональних корпорацій та масової культури призвели до однорідності попиту на споживчих ринках по всьому світу та до ускладнення маркетингового інструментарію. Одним з таких інструментів є контент маркетинг, що стає все популярнішим серед підприємств торгівлі України.

Мета роботи. / Aim. Визначення способів створення контенту на підприємствах торгівлі та їх відповідності різним видам контенту.

Матеріали та методи./Materials and methods. При підготовці даної роботи були використані наукові статті українських та закордонних вчених, економічні енциклопедії, а також звіти міжнародних маркетингових дослідницьких агенцій. Були використані методи аналізу, опису, пояснення та класифікації.

Результати та обговорення./Results and discussion. Для професійного провадження контент-маркетингу, кожне підприємство торгівлі конкретизує перелік видів контенту, які будуть використовуватися, відповідно до власної маркетингової стратегії. Окремі види контенту результативніші на різних платформах та неоднаково залучають увагу споживачів різних категорій.

Маркетингова дослідницька агенція Semrush Blog в своєму звіті щодо

тенденцій контент-маркетингу у 2023 році "The State of Content Marketing: 2023 Global Report" виділяють наступні види контенту, розташували їх за популярністю серед досліджених ними підприємств: відео; короткі статті; історії успіху; довгочити; мотиваційні відгуки клієнтів; вебінари та онлайн події; закритий контент; інфографіки; white papers; офлайн події; довідники/посібники щодо продукції; звіти з досліджень; подкасти; журнали; вікторини; інші види контенту [2, с. 49].

Вважаємо за потрібне дати визначення для деяких видів контенту, які були згадані в цьому списку, а саме: закритий контент та білі книги. Закритий контент (gated content) – це онлайн-матеріали: документи, статті та відео, які вимагають від користувачів заповнення форми і надання певної інформації про себе, перш ніж вони отримають до них доступ [3].

Вважаємо закритий контент варто відносити не до видів контенту, а до каналів розповсюдження контенту, адже закритим може бути майже будь-який вид контенту. Білі книги (white papers) – це переконливий, авторитетний та поглиблений звіт на певну тему, у якому детально розглядається проблема та пропонується актуальне рішення. «White paper» здебільшого створюються у PDF форматі та розміщуються на сайтах, де їх можуть завантажити користувачі, іноді в обмін на свої персональні дані, наприклад, електронну пошту [4].

Способи створення контенту також відрізняються залежно від маркетингової стратегії підприємства, кількості ресурсів для створення контенту та інших характеристик. Класифікуємо способи створення контенту за типом авторства:

- Використання внутрішніх ресурсів підприємства. Такими ресурсами є штатні експерти, копірайтери та творці контенту. Цей спосіб передбачає розробку контенту, який повністю відповідає цілям організації, що забезпечує автентичність контенту, а також підвищує рівень контролю над його якістю.

- Аутсорсинг. Співпраця із творцями контенту, сторонніми агентствами або фрілансерами для створення контенту спеціально для цілей компанії. Аутсорсинг пропонує доступ до спеціалізованих навичок та перспектив, що дозволяє створювати різноманітний та якісний контент.

- Створення контенту в колаборації з галузевими експертами, інфлюенсерами чи партнерами. Такий спосіб підвищує довіру та дає можливість створювати контент, який резонує з цільовою аудиторією. На сприйняття створеного таким шляхом контенту впливає не лише сприйняття користувачами самої компанії, але й залучених авторів. Відтак, цей спосіб може стати інструментом покращення поганої репутації компанії, або навпаки знизити її, залежно від репутації і сприйняття співавторів аудиторією.

- Користувацький контент (User generated content). Взаємодія з користувачами та клієнтами для створення контенту передбачає заохочення клієнтів до написання оглядів, відгуків, постів у соціальних мережах та інших форм користувацького контенту. Підприємства можуть сприяти участі користувачів, проводячи конкурси, акції для творців контенту, спонукаючи їх ділитися своїм досвідом та формуючи почуття спільноти серед клієнтів.

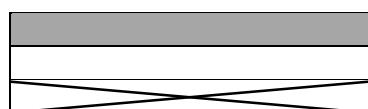
- Поширення вторинного контенту, створеного для інших цілей інформаційними агенствами або іншими компаніями, з вказанням авторства створеного контенту. Цей метод є результативним у випадку значного обмеження ресурсів у маркетингових підрозділах малих підприємств торгівлі. Недобросовісні особистості можуть використовувати не власний контент, вдаючись до плагіату.

- Відтак, контент, що сприймається користувачами як автентичний, може принести тимчасову користь, проте порушення етики щодо авторства контенту несе в собі ризики втрати лояльності аудиторії та проблем з законодавством.

Розглянемо особливості застосування способів створення контенту до кожного з видів контенту. Результати представимо у вигляді матриці в таблиці 1.

Відповідність видів контенту способам його створення

Способи створення Види контенту	Власні ресурси	Аутсорсинг	Колаборація	UGC	Вторинний контент
відео					
короткі статті					
історії успіху					
довгочити					
мотиваційні відгуки клієнтів					
вебінари та онлайн події					
інфографіка					
white papers					
офлайн події					
довідники щодо продукції					
звіти з досліджень					
подкасти					
журнали					
вікторини					

Спосіб створення є ефективним для даного виду контенту

Спосіб створення може бути ефективним залежно від супутніх умов

Спосіб створення не відповідає даному виду контенту

Джерело: складено автором

Як видно з таблиці, до кожного виду контенту можна ефективно застосовувати декілька способів його створення. Це дозволяє підприємству торгівлі гнучко використовувати наявні інструменти та розподіляти ресурси для створення контенту.

Висновки./Conclusions. В результаті дослідження було виявлено, що контент, який використовується підприємствами торгівлі може значно відрізнитися за видом та формою. З ускладненням інформаційного обміну, збільшується кількість видів контенту, що вимагає класифікації способів його створення та визначення ефективних способів створення для кожного з існуючих видів контенту. Було виділено основні способи створення та визначено потенційну ефективність кожного зі способів для різних видів контенту. В подальшому доцільно поглибити класифікацію способів створення за додатковими характеристиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Слободянюк, Н. О. Огляд сучасних тенденцій розвитку торгівлі в Україні та світі / Н. О. Слободянюк, М. О. Юнацький, С. С. Сіраш // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород, 2019. – Вип. 25, Ч. 2. – С. 128-132.
2. Semrush. The State of Content Marketing. 2023 Global Report. Semrush, 2023. 126 с. URL: <https://www.semrush.com/goodcontent/state-of-content-marketing/report/> [in English].
3. Wigmore I. What is gated content / ungated content?. *WhatIs.com*. 2016. URL: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/gated-content-ungated-content> [in English].
4. Hayes A. What is a white paper? Types, and how to write one. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/w/whitepaper.asp> [in English].

LEGAL SCIENCES

АКТУАЛЬНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ “ПРАВООБОВ’ЯЗКІВ” БАТЬКІВ У ЮРИДИЧНУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Алексеева Ольга Василівна,
кандидат юридичних наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник,
Державний науково-дослідний інститут МВС України,
ORCID ID 0000-0003-3390-536X

Вступ. У червні 2022 р. розпочався новий етап у відносинах Києва і Брюсселя – Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС. Це, своєю чергою, дало поштовх європейській інтеграції як динамічного, безперервного процесу розвитку національного законодавства в руслі політичних, соціальних та фінансово-економічних перетворень на основі сформованих стандартів забезпечення миру, безпеки, ресурсного збалансування в рамках «єдиної території» – європейського цивілізаційного простору. У цих процесах не останню роль відіграє імплементація національного законодавства в європейський правовий простір, позаяк саме воно виступає основним регулятором усіх сфер життєдіяльності громадян, зокрема найважливішої родини. Унесення низки змін у сімейне право України важливе саме тепер ще й тому, що повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило хвилю розпаду багатьох родин, домашнього насильства та низки інших негативних явищ, які стали руйнівними для інституту української сім’ї. Зокрема, на нашу думку, доречною була б новела в вигляді введення поняття “правообов’язків” батьків у юридичну систему України.

Мета роботи. Обґрунтувати необхідність імплементації поняття “правообов’язків батьків” у сімейне право України в контексті соціальної

аномії та євроінтеграційних процесів.

Матеріали та методи. У роботі ми зверталися до Сімейного кодексу України, міжнародних правових документів в галузі права, наукового доробку вітчизняних науковців, котрі вивчають проблеми прав та обов'язків батьків щодо виховання дитини в сімейному праві України, зокрема в контексті європейського права (Резцова О. В., Комісаренко В. Д., Буряченко А. В., Красицька Л. В., Борох Т. С.), а також перебіг євроінтеграційних процесів в Україні (Приходько А. А. та ін.); послуговувалися сучасними методами наукового пізнання: діалектичним, логіко-юридичним, порівняльно-правовим, аналізу й синтезу.

Результати та обговорення. Упровадження поняття “правообов'язків” батьків у юридичну систему України, нині, у часи повномасштабного російського вторгнення, на нашу думку, є актуальним із низки причин: по-перше, воно обумовлено необхідністю гармонізації національного законодавства з міжнародним правом, у якому права батьків загалом не відмежовуються від їх обов'язків; по-друге, наявністю значної кількості нерозв'язаних питань щодо змісту, особливостей та способів здійснення прав та виконання обов'язків батьків із виховання дитини, що, своєю чергою, призводить до виникнення колізій у вітчизняному сімейному законодавстві, багатьох болючих і суперечливих ситуацій, які із настанням війни лише помножилися. Наприклад, за кордон виїхали сотні тисяч жінок із дітьми. Серед них були такі, хто втікав від зловживання батьківським правом іншою стороною, а хтось прийняв рішення залишитися за кордоном, і в плани на майбутнє батьки їхніх дітей з різних причин не входили. Новела в вигляді “правообов'язків”, на нашу думку, на часі передовсім для того, щоб сприяти реалізації юрисдикційних форм захисту прав і дітей, і батьків, іншими словами, посилити захист прав тих із них, хто змушений проживати окремо, убезпечити їх від зловживання правом на батьківство недобросовісною стороною, загалом підвищити значимість кожної справи з розгляду батьківських прав в Україні й за кордоном.

Слід зазначити, що упродовж тривалого часу батьківські права розглядалися (та й нині подекуди розглядаються) у доктрині права як похідні від батьківських обов'язків. І натепер у сучасній доктрині сімейного права питання правової природи батьківських прав і обов'язків все ще залишається одним із дискусійних та недостатньо досліджених.

Щодо співвідношення батьківських прав та обов'язків у доктрині сімейного права склалося дві концепції. Прихильники концепції «батьківське право – обов'язок» (М. Л. Ковальова, Г. К. Матвєєв, М. Нечаєва) та ін. виходять з того, що сімейні права, які надаються батькам, є одночасно і їхніми обов'язками. Належачи до типу так званих «абсолютних» суб'єктивних прав, суб'єктивне право на виховання дітей є одночасно і обов'язком, тобто одна й та сама поведінка одночасно є як реалізацією прав, так і виконанням обов'язків.

Прихильники іншої концепції (А. Л. Кумановська, Я. М. Шевченко, О. В. Резвова тощо) вважають, що поєднання батьківських прав і обов'язків неможливе, оскільки обов'язок не може перетворитися на право, а право, котре розглядають як обов'язок, буде поглинене обов'язком. “У батьківських правовідносинах чітко відображується принцип юридичної рівноваги, коли права одного учасника правовідносин не тільки забезпечуються загальним обов'язком усіх суб'єктів не допускати їх порушення, інколи забезпечуються й обов'язком конкретної особи, а й корелюються з обов'язками самого носія суб'єктивного права, а в разі їх порушення – забезпечуються санкціями” (О. В. Резвова). Тобто батьківські права та обов'язки існують паралельно й не об'єднуються одним поняттям.

На підтримання першої концепції й доцільності об'єднання батьківських прав і обов'язків у єдине поняття наведемо такі аргументи.

Вихідним положенням правового регулювання відносин батьків та дітей є право дитини на належне виховання. Із правом дитини на належне батьківське виховання корелюються обов'язки батьків щодо виховання дитини, ефективне здійснення яких забезпечено правом на здійснення особистого виховання дітей. Виконуючи обов'язки, передбачені сімейним законодавством України, батьки

тим самим здійснюють своє право на особисте виховання дітей і забезпечують реалізацію права дитини на отримання. Отже, сутність батьківського права на особисте виховання своїх дітей полягає, перш за все, у його активному здійсненні шляхом виконання батьківських обов'язків. СК України закріплено принцип переважного права батьків виховання своїх дітей перед всіма іншими особами. Іноді натрапляємо на думку, що батьківські обов'язки щодо дітей є дещо ширшим поняттям від прав, наприклад, навіть позбавлені позбавлені батьківських прав особи зобов'язані сплачувати аліменти на утримання дитини. Однак ми б не ототожнювали таке примусове вилучення коштів із батьківським обов'язком, трактуючи це швидше як різновид відповідальності, передбаченої СК України.

Отже, на основі викладеного вище можна зазначити, що обов'язки і права щодо дітей є унікальними – вони становлять єдине поняття, у той час як у інших аспектах життя права та обов'язки є розмежованими. Тому пропонуємо упровадити в СК України поняття правообов'язків із такою дефініцією.

Правообов'язки батьків – це комплекс поведінкових актів батьків, обґрунтованих чинними нормативно-правовими актами та іншими формами права, спрямованих на реалізацію майнових і немайнових прав та задоволення інтересів їхніх дітей на визначеному державою часовому відтинку.

Висновки. Батьки мають низку обов'язків як перед дітьми, так і перед суспільством і державою, що вимагає їх належного виконання. Натомість держава забезпечує батьків правом на особисте виховання своїх дітей, що, зокрема, полягає у спілкуванні з дітьми з метою передання їм своїх знань, умінь та навичок, піклування про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, формування особистих якостей дитини відповідно до моральних засад суспільства тощо. Реалізація цього права є доволі складним процесом, особливо в часи обумовленої ситуацією в Україні соціальної аномії, і зближення понять батьківських прав і обов'язків, на нашу думку, може сприяти його перебігу.

ВАЖЛИВІСТЬ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Базукін Артем Сергійович

здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальність 262
«Правоохорона діяльність» факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, підполковник поліції

На сьогодні в реаліях умов воєнного стану виникають ряд проблем щодо службово-бойової діяльності сил сектору безпеки та оборони, які потребують наукового обговорення та хоча б часткового вирішення, а саме: підготовка та підвищення кваліфікації особового складу в умовах воєнного стану; взаємодії складових сектору безпеки та оборони щодо протидії диверсійній та підривній діяльності як безпосередньо з боку збройних формувань агресора, так і колабораціоністів; вжиття заходів щодо протидії мародерству на звільнених територіях та територіях, які тимчасово залишили громадяни; порушення правил комендантського часу тощо [4].

Ще з початку антитерористичної операції в Донецькій та Луганських областях порушується питання моральних якостей військових та працівників поліції. Працівники безпеки і охорони постали перед вибором: чи перейти на бік проросійських сил або проросійської політичної позиції, чи здати розташування українських військових формувань. У книжці Ігоря Родіна «Батальйон «Донбас». Записки добровольця», автор який пішов добровольцем на фронт у віці 53 років розповідає, що перебуваючи у полоні після боїв у Іловайську він та його побратими навіть під час катувань та мордувань не розказували про дислокацію наших військових, військової техніки тощо.

Але все ж таки ми бачимо наслідки, що значна територія Донбасу опинилася в руках проросійських сил під проводом політики іредентизму російської федерації. Хтось каже, що це сталося внаслідок недостатньої морально-психологічної підготовки працівників тодішньої міліції, військових, які перешли на бік ворога, інші кажуть, що це через донбасівський менталітет місцевих. На мою власну думку, тут мають місце обидві позиції, але після 2014 року у закладах вищої освіти з специфічними умовами навчання, а також з поліцейськими та військовими активно займаються психологічною підготовкою. Як власний досвід, особисто я у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ вивчав відповідну навчальну дисципліну з психології, брав участь у психологічних тренінгах від психологів, які регулярно займаються психологічною підготовкою з особовим складом, а також у бібліотеці університету досить багато різноманітних книг з напрямками психології.

Актуальність психологічного забезпечення в умовах загострення воєнного стану набуває особливого значення. Психологічна підготовка в умовах воєнного стану є основним аспектом і важливим напрямом, що полягає у вдосконаленні системи психологічних знань і вмінь, що є необхідними для службово-бойової підготовки. Вона має реалізовуватись за допомогою практичних, навчальних занять з використанням нових методів та способів, що передбачає участь психологів. Метою психологічної підготовки є вдосконалення і розвиток професійних знань, здібностей, готовності особи до своєї професійної діяльності, кінцевим результатом є психологічна готовність особистості, що є стійкою і довготривалою. Психологічна готовність є передумовою будь-якої цілеспрямованої діяльності [1, с. 179].

Під час здійснення службових повноважень співробітники поліції часто зустрічаються зі стресом та різноманітними екстремними ситуаціями. В екстремальних умовах порушується звичний режим роботи й відпочинку людини. У важких екстремальних ситуаціях психічні й інші перевантаження позначаються на психоемоційному, нервовому та фізичному виснаженні

організму, що призводить до появи різного роду патологічних станів та афективних реакцій. Екстремальні ситуації небезпечні для життя, здоров'я, благополуччя людей. Вони іноді виникають у звичайній виробничій діяльності, наслідком чого і є так званий професійний стрес [2, с. 21].

Поліцейські повинні бути готові до дій в екстремальних ситуаціях, для чого їм необхідно мати достатню кількість знань та навичок з різних областей. Основні складові підготовки поліцейських в екстремальних ситуаціях включають у себе: тактичну, психологічну, медичну та фізичну підготовки. Також вони повинні знати як допомогти людині, яка знаходиться в сильному стресі.

Загалом поняття першої психологічної допомоги у стресах є доволі розмитим, оскільки окремі особливості та нюанси такої допомоги залежать від самого стресу, адже не можна намагатися допомогти людині, яке перебуває в дистресі, методами роботи з еустресом, або істеріку сприймати за апатію та діяти тими ж інструментами. Однак, зважаючи на наявність схожої основи у всіх видів стресу, можемо виділити загальні рекомендації поліцейським для надання такої допомоги [2, с. 62].

Спочатку потрібно встановити первинний контакт та підтримати людину. Скажіть їй, що ви знаєте, що вона переживає, і що ви знаходитесь поряд, щоб допомогти. Намагайтеся уникати розмов про те, що викликало стрес. Надайте людині можливість висловитися та розповісти про свої переживання. Слухайте її уважно та сприяйте розвитку відчуття спокою та безпеки.

Ситуація, в якій опинилась Україна, потребує нових методів підготовки особового складу «силових» структур, як у складі підрозділів, так і в самостійній, автономній дії. Для цього необхідно розробити спеціальний курс для підготовки курсантів та службовців як в відомчих навчальних закладах, так і в системі професійної підготовки із залученням фахівців з СБУ, МО, ветеранів АТО/ООС та ін. [3].

Отже, психологічна підготовка була, є і буде невід'ємним аспектом у службово-бойовій діяльності сил безпеки і оборони України. Після АТО з

військовими, правоохоронцями та особливо курсантами інтенсивніше проводять курси з психологічної підготовки та навчають як допомогти людині, у якої стрес. І як наслідок, під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України військові та поліцейські витримали моральний натиск та дали гідну відповідь окупантам, а курсанти, чиї університети знаходились у найгорячіших точках не зрадили Батьківщину та після евакуації продовжують навчатися у закладах вищої освіти для подальшої служби у лавах Національної Поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В. Професійна психологічна підготовка поліцейських Національної поліції України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки (2018). (дата звернення: 28.06.2022),
2. Недря К. М. Стресостійкість у роботі поліцейського: навч. практи. Посібник / К. М. Недря. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020
3. Плахотний А. П. Вогнева підготовка, як основа службово-бойової діяльності поліцейських в сучасних умовах воєнного стану / А. П. Плахотний // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практик. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 62-63
4. Покайчук В. Я. Актуальні питання підготовки сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану / В. Я. Покайчук // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практик. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 65

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ГАРАНТІЯ УХВАЛЕННЯ ЗАКОННИХ ТА ОБГРУНТОВАНИХ РІШЕНЬ

Бачинська Наталія Орестівна

адвокат, викладач кафедри цивільного права та процесу
Західноукраїнського національного університету
Тернопіль, Україна

Вступ. З розвитком суспільства принципи цивільного процесуального права розвиваються і вдосконалюються з урахуванням потреб політичних і соціально-економічних перетворень, подальшого забезпечення гарантій захисту суб'єктивних прав громадян, їх об'єднань і державних інтересів, а також підвищення ефективності судової діяльності в забезпеченні законності і справедливості. На сучасному етапі розвитку України суворе додержання і законодавче вдосконалення повноти вираження і дії демократичних принципів цивільного процесуального права виступає важливою гарантією зміцнення законності як невід'ємної частини функціонування правової держави і демократичного правопорядку.

Законність це не тільки принцип, але й одна з факультативних цілей судочинства. За своїм змістом принцип законності включає в себе, по-перше, вимогу до судів правильно застосовувати норми матеріального права та чинити процесуальні дії, керуючись законодавством; по-друге, вимогу до інших учасників процесу дотримуватися процесуального й матеріального законодавства при розгляді цивільної справи в суді.

Ціль роботи. Дослідити та здійснити опис принципу законності в цивільному судочинстві як гарантія ухвалення законних і обґрунтованих рішень.

Матеріали та метод. Проблеми правильного застосування принципу законності та значення його для цивільного судочинства досліджували вчені процесуалісти А. Т. Боннер, О. В. Рожнов, І. М. Ілюпол, М. І. Балюк, Д. Д. Луспеник, Т. В. Сахнова, В. В. Лутковська та інші.

Результати та обговорення. Виконання завдань цивільного судочинства і його ефективність перебуває в прямій залежності від правильного застосування судами в справі норм матеріального і процесуального права, для чого необхідне пізнання їх змісту, регламентованих ними правил, їх спрямованості, місця в системі права, їх зв'язку з іншими нормами і юридичних принципів, які в них відтворюються.

Принцип законності — найважливіший принцип права, що є одним з основних критеріїв визначення якості й ефективності судочинства, зокрема цивільного.

Зміст принципу законності становить система конкретних вимог: загальність законності, що означає обов'язковість законів та інших нормативно правових актів для всіх учасників суспільних відносин без винятку; суворе дотримання закону усіма суб'єктами правовідносин; верховенство закону в системі нормативно правових актів, єдність законності; реальність законності, тобто фактичне виконання вимог, закладених в юридичних нормах, учасниками правовідносин; єдина націленість діяльності органів законодавчої, виконавчої та влади; доцільності законності; забезпечення рівності усіх перед законом; встановлення дієвого механізму впровадження принципу законності в усіх сферах суспільного життя, створення системи гарантій, за допомогою яких би забезпечувалось повне дотримання принципу законності та інші.

Реалізація принципу законності забезпечується відповідними процесуальними гарантіями [1, 708].

Судді при здійсненні правосуддя підкоряються лише закону (ст. 129 Конституції України). Основними засадами судочинства є законність (п. 1 ч. 3 ст. 129 Конституції). Громадяни зобов'язані неухильно дотримуватися Конституції та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ч. 1 ст. 68 КУ) [5, 140].

Вся діяльність суду підпорядкована чинному цивільному процесуальному законодавству і здійснюється у визначеному ним процесуальному порядку. Прийняте судом рішення у справі має бути законним і обґрунтованим.

Гарантіями принципу законності є нагляд вищестоящих судів, право осіб, які беруть участь у справі, на оскарження судових рішень і ухвал, дія санкцій захисту і відповідальності [9, 403].

Для забезпечення справедливого та неупередженого розгляду справ у розумні строки, встановлені законом, в Україні діють суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій [2, 337].

Це положення національного законодавства відповідає міжнародно-правовому принципу, проголошеному Загальною декларацією прав людини і громадянина: «Кожна людина має право на ефективне відновлення в правах компетентними національними судами у випадку порушення її основних прав, наданих їй конституцією чи законом».

Ратифікація Україною Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стала ще одним інструментом, який слугує меті захисту прав людини. На теперішній час особа при зверненні до суду має можливість посылатися безпосередньо на Конвенцію щодо захисту конвенційних прав, а також на практику Європейського суду з прав людини.

Так, відповідно до ст. 6 Європейської Конвенції з прав людини судові рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

Право на справедливий суд — це право особи, закріплене в ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, що гарантує право на справедливий й публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі [3].

Конвенція про захист прав і основних свобод людини гарантує кожній особі, права якої порушені, певний перелік процесуальних гарантій. Основні процесуальні гарантії, якими може скористуватися особа при розгляді її цивільного позову в національному суді, закріплені в статті 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини, серед яких наступні: доступ до суду та право на виконання рішення суду; розгляд справи судом, створеним відповідно до закону; розгляд справи безстороннім і неупередженим судом; розгляд справи в розумні терміни; відкритість процесу та публічність проголошення рішення суду. Розглядаючи питання стосовно цивільних прав та обов'язків, необхідно вказати, що вичерпного переліку, які саме права і обов'язки є цивільними в сенсі Конвенції, не існує. Європейський суд з прав людини все частіше розглядає питання застосування статті 6 до тих чи інших справ, кожен раз вирішуючи, чи підпадають обставини справи під розуміння цивільних прав особи.

Найбільш важливим кроком Європейського суду з прав людини стало проголошення того, що стаття 6 Конвенції гарантує передусім доступ до суду. Право доступу до суду тісно пов'язано з питанням цивільних прав та обов'язків. Справа повинна стосуватись приватної скарги чи скарги проти держави, включаючи скарги, які є результатом виконання судових рішень. Право доступу до суду гарантує як доступ фактичний, так і закріплений в законі. При цьому часткова чи строкова заборона звернення до суду може вважатися порушенням статті 6 Конвенції.

Щодо принципу законності, то можна зазначити, що «закон» повинен бути належним чином доступним: громадянин повинен мати змогу отримати адекватну інформацію за обставин застосування правових норм у конкретному випадку. Крім того, норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку. Громадянин повинен мати можливість – у разі необхідності за належної правової допомоги – передбачити, наскільки це розумно за конкретних обставин, наслідки, до яких може призвести певна дія. Ці наслідки

не повинні бути «передбачуваними» з абсолютною точністю: практика ЄСПЛ показує, що це недосяжно. У законності концентровано виражена властивість права щодо протистояння сваволі в процесі впорядкування суспільних відносин. У правовій державі законність (правозаконність) є гарантією правомірності застосованого примусу. Це явище у повному обсязі може існувати тільки за демократичних правових режимів, які здатні забезпечити прийняті закони, адекватні сутності права [4].

Окремі аспекти принципу законності викладені в практиці ЄСПЛ, зокрема у справі «Полторацький проти України» (Poltoratskiy v. Ukraine).

Щодо права доступу до суду має не тільки існувати, але й бути ефективним. Просте існування права доступу не є достатнім. Такий підхід був продемонстрований в рішенні по справі Airey v. Ireland (Series A no. 32). Заявниця - жінка, яка не могла сплатити правову допомогу, - була по суті позбавлена доступу до суду, оскільки відповідно до національного порядку не могла сама подати скаргу до суду вищої інстанції. Проаналізувавши обставини справи Європейський суд визнав, що для ефективного розгляду справи необхідною була участь юридичного представника, яку не могла оплатити незаможна особа. При цьому Європейський суд підкреслив, що в цивільному процесі надання правової допомоги не є абсолютно обов'язковим, як в кримінальному процесі. Однак, на думку Суду, надання правової допомоги є необхідним у випадках, коли особа сама не може представляти свої інтереси або в разі, коли національний закон визнає юридичне представництво обов'язковим. Заслуговує на увагу позиція Європейського суду щодо питання винесення судового рішення. Здатність винести рішення є невід'ємною частиною поняття "суд" в сенсі Конвенції. Це означає, що суд повинен бути компетентним розглянути та визначити питання щодо фактів та щодо права.

Визначальним фактором, що забезпечує реалізацію Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практики ЄСПЛ національними судами, є визнання юрисдикції ЄСПЛ обов'язковою з питань тлумачення та застосування Конвенції і Протоколів до неї. Застосування

судами Конвенції має здійснюватися з урахуванням практики ЄСПЛ з метою унеможливлення будь-якого порушення Конвенції. Тому судам при ухваленні рішень слід враховувати постанови ЄСПЛ, в яких надається тлумачення положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і які потребують застосування в конкретній справі.

Також у ст. 13-1 Конвенції закріплено положення, що кожен, чий права і свободи, викладені у цій Конвенції порушуються, має право на ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які діяли як офіційні особи [6].

Важливим моментом реалізації права на судовий захист є те, що воно надається кожному, тобто всі суб'єкти правовідносин мають рівний доступ до судового захисту своїх прав і законних інтересів. Цей принцип знаходить також свій розвиток у положеннях, закріплених у ст.8 Закону України «Про судоустрій і статус судів», яка передбачає зокрема, що ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом. Суддя ж у свою чергу розглядає справи, одержані згідно з порядком розподілу судових справ, який встановлюється виключно законом. На розподіл судових справ між суддями не може впливати бажання судді чи будь-яких інших осіб [7, 520].

Законність правосуддя вимагає, щоб не тільки вся діяльність суду була підпорядкована законові, але й діяльність усіх суб'єктів судового процесу. Нагляд за додержанням принципу законності іншими учасниками процесу здійснює сам суд. Проте і суд може порушувати норми закону. Хто в такому випадку буде здійснювати нагляд за діяльністю самого суду? Єдино можливий варіант – це нагляд судів вищих інстанцій, однак він не є безпосереднім і не реалізується у разі, якщо рішення не оскаржується [8, 370].

Недоліками нашого законодавства є неузгодженість норм різних нормативно-правових актів та відсутність чітких визначень нормативно закріплених юридичних понять. Це суттєво ускладнює вирішення справи по суті, призводить до винесення різних рішень у аналогічних справах.

Поширеним порушенням принципу законності є невиконання деякими судами вимог закону щодо повного, всебічного і об'єктивного дослідження обставин справи, що призводить до істотних помилок в оцінці доказів та застосування норм матеріального і процесуального права.

Висновки. Законність як принцип цивільного процесуального права полягає в обов'язку суду та всіх учасників процесу неухильно керуватися у своїй діяльності нормами матеріального та процесуального права з метою досягнення завдань цивільного судочинства.

З метою постановки законного і обґрунтованого рішення суд при вирішенні цивільних справ зобов'язаний керуватися законом і правильно застосовувати норми матеріального та процесуального права. Важливою умовою дотримання цього принципу також є перевірка законності та обґрунтованості постанов суду першої інстанції в апеляційному та касаційному порядку, а також перегляд їх в порядку перегляду і за нововиявленими та виключними обставинами. Отже, зміст принципу законності становить система більш конкретних вимог: загальності законності, що означає обов'язковість законів та інших нормативно-правових актів для всіх учасників суспільних відносин без винятку; забезпечення верховенства права і закону в діяльності органів і посадових осіб, громадян та їх об'єднань; забезпечення рівності усіх перед законом; незалежність правосуддя; невідворотність покарання за здійснення правопорушень.

Ці вимоги законності у свою чергу конкретизуються в більш детальних вимогах, спрямованих на регулювання поведінки суб'єктів права в окремих сферах державної і суспільної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балюк М. І., Луспеник Д. Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарі, рекомендації, пропозиції. Х., 2008. 708 с.
2. Ілюпол І. М. Реалізація принципів цивільного процесуального права в

апеляційному провадженні. Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса: Гельветика, 2020. Т. 2. С. 337–340.

3. Ірина Коваль. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України. URL: <https://helsinki.org.ua/2006/07/pravo-na-spravedlyvyj-sud-praktyka-evropejskoho-sudu-z-prav-lyudyny-schodo-ukrajiny/>.

4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Конвенція ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. Конвенція Ради Європи. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

5. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к.96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

6. Лутковська В. В. Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини і цивільний процес. URL [: <http://www.judges.org.ua/article/seminar21-8.htm>.

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 41. Ст. 529.

8. Тертишніков В. І. Основи цивільного судочинства: навч.-практ. посіб. В. І. Тертишніков. Х.: ФІНН, 2018. 380 с.

9. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України № 1618-IV від 18 березня 2004 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

10. Цивільний процес України: підручник. кол. авторів; за ред. В. О. Кучера. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 768 с.

УРАХУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПОВЕДІНКОВИХ РИС ЗЛОЧИНЦІВ ЯК ЕФЕКТИВНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ТАКТИКИ ДІЙ В ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВІЙ І СЛУЖБОВО-БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Безкровний Єгор В'ячеславович

здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальність 262

«Правоохоронна діяльність» факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри

тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Національна поліція України (далі - НПУ) як центральний орган виконавчої влади, відповідно до вимог Закону України "Про Національну поліцію", забезпечила захист прав і свобод людини [1]. Як показує статистика і практика роботи органів і підрозділів Державної поліції, випадки злочинних і хуліганських нападів на громадян, співробітників правоохоронних органів, охорону громадського порядку, явища організованої злочинності і т.д. не є рідкістю в нашому суспільстві.

Правильно використана комунікаційна тактика забезпечує зменшення конфліктних ситуацій і сприяє побудові довіри між поліцейськими та громадою. Особливо під час воєнного стану, важливим моментом під час дії воєнного стану є розширення повноважень щодо застосування зброї співробітниками Національної поліції України в умовах дії воєнного стану. Деякі способи використання комунікаційної тактики для досягнення цих цілей включають: Збереження спокою і професіоналізму: Поліцейські повинні контролювати свої емоції та виступати з професійним ставленням у всіх ситуаціях [5]

Для боротьби з подібними злочинами і ефективного виконання цих та інших професійних завдань співробітники поліції повинні володіти різними життєвими навичками, як з точки зору фізичної, психологічної, так і тактичної

підготовки.

У зв'язку зі зростаючим інтересом суспільства до діяльності Державної поліції в сучасних умовах серйозною вимогою є відомчий вищий навчальний заклад (далі – ЗВО) на території Міністерства внутрішніх справ і поліції України, якому потрібні науково-педагогічні кадри для пошуку ефективних педагогічних методик спрямована на засвоєння всього арсеналу тактико-технічних дій як складової професійної підготовки кожного співробітника правоохоронних органів і максимізацію його можливостей [2, с. 3-18].

Аналіз публікацій з цього питання. Виходячи з результатів узагальнення основних положень робіт, на наш погляд, для успішного формування тактики дій сучасними співробітниками поліції в боротьбі зі злочинцями необхідно навчати співробітників правоохоронних органів таким чином, щоб їх метою був початковий етап взаємодії з людиною під час припинення злочину (оперативні або превентивні заходи). Оперативне розпізнавання поведінкових особливостей злочинців і формування бухгалтерських навичок.

Цілями даної роботи є: 1) розгляд типових характеристик виділених рис характеру правопорушника; 2) визначення можливості впливу співробітників поліції як ефективної умови вибору тактики в складних умовах експлуатації та службово-бойової діяльності; 3) Розробка методів удосконалити навчальний процес у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України з урахуванням поведінкових особливостей правопорушника.

Дослідження було проведено Міністерством внутрішніх справ з питання пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів у контексті розгортання демократичних процесів у державі" (державна реєстрація).

Результати дослідження. Мотивація до протиправної діяльності людини довгий час формувалася під впливом різних факторів, в тому числі асоціальних елементів (наприклад, членів злочинних угруповань). Суб'єкт з нестійким характером при появі дискомфорту в своєму житті, як правило, піддається негативному впливу групи і діє відповідно до існуючої ситуації. Тому в рамках

оперативної або профілактичної роботи співробітники правоохоронних органів вміло направляють вплив на окремих осіб (підбурювачів, які сумніваються і т.д.). Це дозволяє усунути ситуацію виникнення злочинів і припинити випадки масових заворушень і групових хуліганств.

Зазвичай групові злочини скоюються під впливом всіх членів групи і за їх участю. У той же час варто пам'ятати, що при формуванні тактики дій по припиненню злочинності окремі її суб'єкти можуть дотримуватися інших позицій і ідей, що може привести до внутрішньої переорієнтації цінностей даної особи, до систематичного підпорядкування волі (режиму) злочинної групи. Тому для справжніх оперативних працівників важливо дивитися не на всю групу, а на окремих індивідів в ній, беручи до уваги несприятливі зміни в поведінці людини, які можуть статися при негативному досвіді. Вони базуються на незадоволеності деякими важливими людськими потребами та конфліктах між цінностями.

До індивідуально-психологічним і психофізіологічним особливостям особистості злочинця, які впливають на мотивацію злочинного діяння, відносяться: нервова система, темперамент, характер, здібності, пам'ять, мислення, сила волі, психологічні відхилення і т.д. соціально-психологічні особливості, а також недостатній інтелектуальний розвиток, нездатність передбачити наслідки про їх негативному поведінці, емоційному дисбалансі, відсутності навичок контролю і умінь регулювати поведінку в екстремальних умовах, легковажності, агресії, грубості, мстивості, уразливості, такий як впертість, егоїзм, марнославство т. д. [2, с. 85-100].

В екстремальних ситуаціях у співробітників поліції не завжди є час і можливість повністю вивчити підозрюваного (експрес-діагностика особистості), але і можливість встановити тісні контакти для швидкого розкриття мотивів вчинення злочинних дій, щоб знизити напруженість обстановки, що складається в екстремальних ситуаціях. Завчасне усунення цих перешкод дозволить скорегувати тактику поведінки співробітників правоохоронних органів, в іншому випадку суб'єкт залишиться маловивченим

співробітником поліції і можливістю впливати на нього за допомогою навіювань, переконання та інших методів.

Однак сприйняття підкреслених особистісних особливостей правопорушника (індивідуальних якостей, що характеризуються схильністю до переходу в патологічний стан) в якійсь мірі вирішує ці проблеми. Крім того, більшості правопорушників притаманний Типовий поведінковий акцент.

Як показує оперативна правозастосовна практика, пошук злочинця найчастіше здійснюється за раніше виявленими зовнішніми ознаками (фотографіями або описами зовнішності людини свідками злочину), знаючи хоча б 1 з характеристик характеру злочинця (наприклад, він швидко збуджується і активно проявляє гнів і т.д.). Взаємовідносини і або суперечки всередині злочинної групи (наприклад, основні характеристики окремих членів, схильності кожної людини в групі, характер взаємин і зв'язків між ними; наявність людини, яка потрапила в злочинну групу, а не з власної волі, наприклад, вимагання, погроза, застосування сили і т.д.), оперативний співробітник заздалегідь визначає тактику своїх дій при зустрічі з ним [3, с. 58-60].

Намагайтеся розвивати конфліктні ситуації конструктивно, по можливості, виходячи з "почерку" груп злочинців, індикаторних даних про них, наявності протиріч в діях і цілях злочинця (наприклад, запропонуйте лідеру звільнити тих, хто непричетний до злочину). Попросіть окремих членів злочинної групи (які перебувають у нерішучості, конкурують з іншими) не вчиняти дій, триматися подалі від упіймання і т.д.).

Для співробітника поліції поведінку суб'єкта злочину може бути діагностовано шляхом спостереження за його мімікою, інтонаціями і жестами. Згідно з цією інформацією, співробітникам правоохоронних органів необхідно вибудувати тактику спілкування, визначити рівень контролю і проявляти пильність. Якщо людина нерішучий і трохи розтягує слова в розмові, то це залишає сумніви в необхідності майбутніх протиправних дій (наприклад, чи варто здійснювати насильство (крадіжку). В цьому випадку дії співробітника

поліції повинні бути рішучими і впевненими. У той же час необхідно постійно стежити за поведінкою об'єкта злочину, щоб придушити його психіку (агресію) і тим самим підпорядкувати його співробітникам правоохоронних органів в даній ситуації, позбавивши його підстави для нападу.

Готуючись до наступної зустрічі зі злочинцем, співробітник поліції заздалегідь розробляє тактику взаємодії (дій з ним), виходячи з добре відомих і підкреслених рис його характеру, характерними яскраво вираженими ознаками особистості злочинця можуть бути наступні.

Перш ніж ефективно впливати на правопорушника за допомогою тактичних прийомів, поліцейському необхідно навчитися виявляти слабкі сторони його характеру (проблеми в житті, труднощі і т.д.). Тоді ви зможете вміло використовувати засоби зовнішнього впливу, щоб змінити ситуацію або створити сприятливий момент для його затримання і за допомогою розробки Plick представлені основні ознаки виділених рис характеру злочинця [2, с. 85-100].

Ознака жорстокості: злочинні дії без вагань, безрозсудно, можуть загрожувати слабким людям і захоплювати їх в заручники. Оперативні співробітники поліції за характером злочинця є не тільки носіями жорстокості, а й її природою (жорстокість буває свідомою, бездумною, вродженою (вирощується соціальними умовами існування), тимчасовою).

Ознаки прийняття рішення: поведінка порушника просте, непоправне, вперте, здатне на некеровані і неконтрольовані вчинки, жорстко контролює ситуацію і т. д.

Ознаки жалю (співчуття): відносини з дітьми, батьками, ставлення до добра і зла, з людьми похилого віку, інвалідами і т. д.

Ознаки товариськості: охоче спілкуються, схильні до переговорів, приходять обговорити, як вирішити ситуацію, що склалася і т. д.

Ознаки пристрасті: яскраво виражене (фанатичне) захоплення технікою (автомобілями, зброєю, спортивними іграми, мистецтвом), пристрасть до азартних ігор, алкоголю, жінкам, гурманства і обжерливості і т. д.

Ознаки "слабкою" природної реакції: боязнь висоти, збентеження від води, собак, змій, мишей, різкого шуму, світла і т. д. викликає скутість рухів, збільшує внутрішнє напруження, притупляє увагу і т. д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 03.03.2018).

2. Плиско В. И. Формирование у сотрудников устойчивого психомоторного состояния к внешним проявлениям опасности. Киев : РИО МВД Украины, 1991. 128 с.

3. Вайда Т. С., Кузнецов О. І. Формування у майбутніх правоохоронців стійкого психоемоційного стану до дії зовнішніх небезпек (на прикладі спеціальної фізичної підготовки) // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 лютого 2009 р.). Одеса : ОДУВС, 2009. С. 58–60.

4. Вайда Т. С., Кузнецов О. І. Інтелектуальний компонент стійкого психоемоційного стану правоохоронця до дії зовнішніх небезпек // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23 квіт. 2010 р.). Одеса : ОДУВС, 2010. С. 283-284.

5. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=CZeC6c0AAAAJ&citation_for_view=CZeC6c0AAAAJ:dhFuZR0502QC
С. 597

МІСЦЕ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Гуцул Віталій

Таврійського національного університету
ім. В. І. Вернадського
м. Київ, Україна

Вступ. У системі центральних органів виконавчої влади як суб'єктів нормотворчої діяльності особливе місце займає Міністерство юстиції України. Цей орган, окрім власне функцій нормотворення у відповідній сфері, також є обов'язковим учасником правовідносин, що виникають у правотворчій діяльності інших органів виконавчої влади.

Зокрема, Міністерство юстиції України у встановленому законодавством порядку здійснює державну реєстрацію актів нормативно-правового характеру, що приймаються міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, а також проводить деякі види експертиз проєктів законів, постанов Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів інших суб'єктів нормотворчої діяльності.

Таким чином, особливий статус Міністерства юстиції України зумовлений тим, що цей орган як центральний орган виконавчої влади уповноважений не тільки власне приймати на виконання покладених на нього завдань та функцій нормативно-правові акти, але і здійснювати правову експертизу та проводити державну реєстрацію нормативно-правових актів, що приймаються іншими суб'єктами нормотворчої діяльності.

З огляду на таке, з'ясування місця та ролі Міністерства юстиції України у системі суб'єктів нормотворчої діяльності дасть можливість виявити деякі проблемні аспекти у сфері регулювання нормотворчої діяльності в Україні.

Мета роботи полягає у визначенні місця Міністерства юстиції України у системі суб'єктів нормотворчої діяльності України.

Матеріали та методи. Теоретичну основу цього дослідження склали роботи таких науковців, як Ю. Д. Кунєв, А. А. Левдик, О. Предместніков та ін. Огляд наукових робіт цих вчених свідчить про те, що дослідження питання щодо місця та ролі Міністерства юстиції України у системі суб'єктів нормотворчої діяльності наразі є недостатньо розкритим. Зокрема, науковці присвячували свої дослідження лише окремим питанням нормотворчої діяльності Міністерства юстиції України, зокрема, розглядаючи його як суб'єкта державної реєстрації нормативно-правових актів та органу, що проводить правову експертизу проєктів нормативно-правових актів.

В основу методології дослідження покладено систему загальних та спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Зокрема, аналітичний метод було застосовано під час дослідження актів нормативно-правового регулювання нормотворчої діяльності Міністерства юстиції України. Методи індукції та дедукції покладено в основу з'ясування місця Міністерства юстиції України в системі інших суб'єктів нормотворчої діяльності. Також у роботі використані порівняльно-правовий та гносеологічний методи.

Результати та обговорення. Міністерство юстиції України займає особливе місце у системі суб'єктів нормотворчої діяльності, що зумовлено особливостями його правового статусу.

У науковій літературі специфіка правового статусу органів юстиції загалом і Міністерства юстиції України зокрема розкривається через віднесення їх до органів виконавчої влади, що відповідно до чинного законодавства наділені державно-владними управлінськими (виконавчо-розпорядчими) повноваженнями у сфері юстиції і в інших суміжних галузях та необхідними організаційними і матеріально-фінансовими засобами [1, с. 104].

Разом з тим, відмінні особливості Міністерства юстиції України, що дають змогу відмежувати цей орган у системі інших центральних органів виконавчої влади, необхідно розкривати через систему завдань, функцій та повноважень відповідного органу. Причому, якщо йдеться про місце Міністерства юстиції України у системі суб'єктів нормотворчої діяльності, то

слід виходити саме із завдань та функцій у сфері нормотворення.

Зокрема, завдання та функції досліджуваного органу визначені у п. п. 2 та 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 [2].

Виходячи із аналізу наведених у Положенні завдань і функцій Міністерства юстиції України, з урахуванням п. 10, в якому закріплене право Міністерства у межах своїх повноважень видавати накази, у тому числі нормативно-правового та регуляторного характеру, можна дійти висновку про те, що Міністерство юстиції України є самостійним суб'єктом нормотворчої діяльності, яка охоплює широке коло суспільних правовідносин. Зокрема, Міністерство юстиції приймає накази нормативного характеру у таких сферах, як банкрутство, організація примусового виконання рішень, державна реєстрація актів цивільного стану, правова освіта, надання безоплатної правової первинної та вторинної допомоги; організація роботи нотаріату тощо.

Отже, у наведених сферах Міністерство юстиції України виступає в якості розробника проєктів відповідних нормативно-правових актів та суб'єкта уповноваженого на прийняття цих нормативно-правових актів.

Проте вищенаведеним роль Міністерства юстиції України у нормотворчій діяльності не обмежується. Щодо окремих видів нормативно-правових актів цей орган виступає розробником або ініціатором внесення змін та доповнень до таких актів.

Зокрема, як слідує зі змісту п. 4 Положення про Міністерство юстиції України, Міністерство розробляє проєкти законів та інших нормативно-правових актів, подає пропозиції Кабінету Міністрів України та здійснює підготовку проєктів актів щодо застосування, скасування та внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів у порядку Закону України «Про санкції», а також розробляє пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Одним із важливих напрямків нормотворчої діяльності Міністерства юстиції України є проведення деяких видів експертизи нормативно-правових та

здійснення їх державної реєстрації.

Як зазначає з цього приводу О. Предместніков, правова експертиза і державна реєстрація нормативно-правових актів є одними з основних напрямів діяльності Міністерства юстиції України у сфері реалізації державної правової політики. На підставі проведення науково-правового аналізу актів правового регулювання у цій сфері, вчений констатує деяку невпорядкованість такого правового регулювання, представленого низкою актів, різних за суб'єктами і часом прийняття [3, с. 59, 60].

Можна погодитися з наведеною думкою, враховую, зокрема, що питання державної реєстрації нормативно-правових актів не урегульовані на рівні Закону, проте визначені в Указі Президента України від 3 жовтня 1992 р. № 493 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» (з відповідними змінами та доповненнями) [4], Положенні про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю, що зачіпають права, свободи й законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 р. № 731 (зі змінами та доповненнями) [5], а також Порядком ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2001 р. № 376 [6].

При цьому важливо зауважити, що у листопада 2021 р. було прийнято Закону України «Про публічні електронні реєстри», який став першим уніфікованим законодавчим актом в Україні, що визначив порядок утворення, ведення, адміністрування, надання доступу до публічних електронних реєстрів. [7].

З огляду на прийняття вищезгаданого Закону, положення деяких актів, що регулюють порядок ведення Єдиного реєстру нормативно-правових актів, мають бути актуалізовані та приведені у відповідність до цього Закону.

Аналіз Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів

міністерств та інших органів виконавчої влади показує, що Міністерство юстиції України здійснює безпосередню реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, органів господарського управління та контролю. У той же час Головне управління та територіальні управління Міністерства юстиції України здійснюють державну реєстрацію нормативно-правових актів інших органів виконавчої влади [5]. Також Міністерство юстиції здійснює державну реєстрацію законів та нормативно-правових актів Уряду.

Що стосується проведення експертизи нормативно-правових актів, то Положенням про Міністерство юстиції України визначено, що цей орган здійснює такі види експертиз: правову експертизу проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, що включає, зокрема й експертизу на відповідність проектів нормативно-правових актів Європейській конвенції з прав людини, іншим міжнародним актам тощо; гендерно-правову експертизу актів законодавства [2].

Крім того, Міністерство юстиції України забезпечує офіційне оприлюднення (опублікування) нормативно-правових актів.

Отже, Міністерство юстиції України задіяно майже на всіх етапах нормотворчої діяльності та, крім того, є самостійним суб'єктом прийняття нормативно-правових актів у сферах, що сходять до його відання.

З цього приводу деякі науковці висловлюють занепокоєння занадто широким колом повноважень Міністерства юстиції України, що може призвести до виникнення ефекту «перетікання» повноважень і відповідальності щодо прийнятих рішень, а також до можливості впливу Мін'юсту на зміст проектів нормативно-правових актів, що перевищує звичайні правові зауваження [8, с. 29].

Висновки. Отже, особливе місце Міністерства юстиції України у системі суб'єктів нормотворчої діяльності визначається широким колом повноважень цього центрального органу виконавчої влади. Такі повноваження умовно можна поділити на дві групи: 1) повноваження, які Міністерство юстиції України

виконує як основний суб'єкт нормотворчої діяльності, зокрема розробка та прийняття наказів нормативно-правового характеру щодо питань, що належать до сфери відання цього органу; 2) повноваження, які Мін'юст виконує як допоміжний суб'єкт нормотворчої діяльності, а саме: підготовка проєктів законів та інших нормативно-правових актів; подання пропозицій щодо прийняття та внесення змін до законодавства, що приймається відповідно до Закону України «Про санкції»; проведення правової та гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів, що відповідно до законодавства підлягають обов'язковій експертизі; здійснення державної реєстрації нормативно-правових актів; офіційне оприлюднення нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Предместніков О. Поняття та ознаки органів юстиції України як органів виконавчої влади. Вісник Національної академії правових наук України. 2015. № 3 (82). С. 97-106.
2. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.
3. Предместніков О. Повноваження Міністерства юстиції України у сфері державної правової політики: нормотворчість і правова експертиза. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 4. С. 56-61.
4. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Указ Президента України від 03.10.92 № 493. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493/92#Text>.
5. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п>.
6. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру

нормативно-правових актів та користування ним: постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2001 року № 376. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2001-%D0%BF#Text>.

7. Про публічні електронні реєстри: Закон України від 18 листопада 2021 року № 1907-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1907-20#Text>.

8. Кунєв Ю. Д., Левдик А. А. Державна реєстрація нормативно-правових актів: дуалізм моделі реалізації. Правова позиція. 2016. № 2 (17). С. 23-31.

ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ: ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ЙОГО ЗМЕНШЕННЯ В УКРАЇНІ

Давидов М. В.

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Резворович К. Р.,

доктор юридичних наук, доцент
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Наразі війна в Україні впливає не лише на продовольчу безпеку та має економічні наслідки для всіх країн. Сьогодні це ще й питання екологічної безпеки та спільного майбутнього.

Бо істина, яку не розуміє рф, однак усвідомлює весь світ, дуже проста: будь-який воєнний конфлікт не має локального характеру, коли йдеться про довкілля. Екосистеми не можна розділити умовними кордонами, просто намалювавши їх на карті. Якщо руйнується природна рівновага в одній геолокації, це обов'язково відчує інша.

Війна рф в Україні – це перший за останні 20 років міжнародний конфлікт із такою значною та непоправною шкодою довкіллю.

Із перших днів вторгнення росіян ми фіксуємо всю шкоду, яку вони наносять українському довкіллю. Вже можемо говорити про 257 випадків екоциду (один із прикладів підрив Коховської ГЕС).

Від дій рф під загрозою знищення сьогодні 2,5 млн га природоохоронної мережі Європи. Це 160 об'єктів – територій існування видів і оселищ, що охороняються на загальноєвропейському рівні [1].

Внаслідок російських ударів по нафтобазах, складах паливно-мастильних матеріалів згоріло понад 680,6 тисячі тонн нафтопродуктів, які забруднили

повітря небезпечними речовинами. За підрахунками екологів, під час горіння нафти виділяється приблизно стільки ж атмосферного забруднення, скільки виробляє весь транспорт Києва за місяць.

Крім того, у повітря потрапило понад 38 тисяч тонн викидів від горіння російської техніки та утворилося понад 352 тисячі тонн відходів, які забруднюють не лише повітря, а й землю [2].

Загалом через лісові пожежі, від горіння нафтопродуктів та займання промислових об'єктів, викиди в атмосферне повітря вже перевищили 67 млн тонн. При цьому забруднене повітря не має меж. Викиди в атмосферне повітря, викликані військовою агресією РФ на території України, переносяться, осідають і впливають на території інших держав, іноді на відстані тисячі кілометрів.

Забруднення від обстрілів не має кордонів. Більше 2,5 тисяч ракет росія випустила по Україні із 24 лютого. Ворожі снаряди, які щодня влучають у нашу критичну інфраструктуру та житлові будинки, спричиняють значні загоряння, у тому числі лісів. Це призводить до значного забруднення атмосферного повітря небезпечними речовинами.

Під час детонації ракет та снарядів утворюється низка хімічних сполук чадний газ, бурий газ, діоксид азоту, формальдегід тощо. Під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільнюються в атмосферу [3].

Варто враховувати, що окупант обстрілює наші нафтобази, промислові підприємства, які використовують у своїй діяльності різні хімічні речовини. А це також десятки тисяч тонн вивільнених в атмосферу шкідливих речовин.

При цьому забруднене повітря не має кордонів. Викиди в атмосферне повітря, що були спричинені воєнною агресією РФ на території України, переносяться, осідають та мають вплив на території інших держав, іноді на відстані в тисячі кілометрів.

Але ми постійно шукаємо шляхо вирішення проблеми забруднення атмосфери під час війни. це насамперед моніторинг повітря.

Моніторинг повітря — це спостереження за його станом. Маючи дані про

стан різних частинок у повітрі, можна попередити про ситуації, що негативно впливають на здоров'я людей.

В Україні паралельно діють державна та громадська системи моніторингу.

Державна — це система Українського гідрометеорологічного центру, яка відбирає проби атмосферного повітря на 129 стаціонарних постах з періодичністю 3–4 рази на добу 6 днів на тиждень, Крім державної системи моніторингу, в Україні діє також громадська — вона допомагає державній більшою розгалуженістю, особливо в малих містах і селищах. За всю історію спостережень, встановлено 1430 станцій. Активними залишаються лише понад 580 точок по всій країні, з яких майже 60 встановлено цього річ [4].

Громадські системи моніторингу дуже сильно постраждали, тому що вони активно останні роки розвивалися саме на сході України й півдні України, де були промислові міста, а також на Київщині.

Розвиток альтернативних систем дійсно дуже важливий, але він не применшує критичної необхідності створення якісних даних державою, тому що це є її зобов'язання і по відповідних міжнародних директивах, і по тому законодавству, яке існує.

Ми бачимо, як працюють такі системи моніторингу якості повітря в інших державах, коли держава сповіщає про погіршення якості повітря. Такі системи дають людям якісну оперативну інформацію для управління своїм життям. На жаль, у нас під час війни нічого не фінансується з таких напрямів, і власне альтернативні системи, як-от громадські або системи бізнесу, є єдиним джерелом відповідної інформації.

Наразі спрогнозувати всі можливі наслідки та назвати остаточну шкоду, завдану довкіллю від агресії РФ, неможливо. Ми фіксуємо всі злочини рашистів та підраховуємо збитки, щоб виставити окупанту рахунок у міжнародному суді. Одне може сказати точно, відновлення потребуватиме десятків років. І тут без допомоги міжнародних партнерів нам не обійтись. Ми вже заручилися підтримкою та маємо стратегічні плани на післявоєнний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Повітря під час війни. Чому важливо моніторити забруднення та розповідати про це URL: <https://ua.boell.org/uk/2022/11/16/povitrya-pid-chas-viyny-chomu-vazhlyvo-monitoryty-zabrudnennya-ta-rozpovidaty-pro-tse> (дата звернення : 22. 06. 2023)
2. Екологічні наслідки війни росії проти України URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/ekolohichni-naslidky-viiny-rosii-proty-ukrainy.html> (дата звернення : 22. 06. 2023)
3. Природа та війна: як російська агресія вплинула на довкілля URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/08/infografika/suspilstvo/pryroda-ta-vijna-yak-rosijska-ahresiya-vplynula-dovkillya>(дата звернення : 22. 06. 2023)
4. Якої шкоди завдала війна довкіллю України – The Economist URL: <https://texty.org.ua/fragments/108729/yakoyi-shkody-zavdala-vijna-dovkillyu-ukrainy-the-economist/>(дата звернення : 22. 06. 2023)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СІМЕЙНОГО ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Залюбівська Яна Богданівна,
здобувач вищої освіти
Донецький національний університет
імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Вступ. Розвиток сімейного права України сягає у далеке минуле. Важливу роль у формуванні сімейного права відіграє прийняття християнства в Київській Русі, оскільки на його розвиток впливало Візантійське канонічне право. Питання аспектів сімейного права Київської Русі є актуальним, оскільки сім'я є джерелом з якого виникає держава.

Мета роботи. Здійснення аналізу становлення, розвитку сімейного права Київської Русі.

Результати та обговорення. Прийняття християнства створило сприятливі умови для швидкого розвитку суспільних, економічних, політичних та духовних відносин, підготувавши ґрунт для систематизації правової системи, як взагалі, так і в сфері шлюбно-сімейних відносин. Християнство, зокрема православна церква, справило великий вплив на формування нових морально-етичних норм життя, які, певною мірою знайшли своє відбиття в новій правовій системі [1, с. 16].

Як зазначає Вікторія Ткаченко, морально-етичні канони християнства, закладені ще за Київської Русі, пройшовши тернистий шлях, у певних актуалізаціях збереглися і дотепер. Вплив церкви на шлюбно-сімейні відносини, незважаючи на відділення її від держави, зберігається доволі сильний і донині. Водночас це сфера морально-етичного та звичаєвого життя кожної людини. Хрещення дитини, вінчання, обітниця подружжя здатні здійснювати більший вплив на регулювання відносин, ніж правила поведінки, санкціоновані державою [2, с. 199].

Т. Красвітна зазначає що після прийняття християнства у 988 році відбулася рецепція канонічних правил Візантії. Регулювання шлюбно-сімейних

відносин повністю перейшло у відання церкви. Основним джерелом шлюбно сімейного законодавства того часу був візантійський збірник церковних правил, постанов вселенських і помісних соборів, думок авторитетних діячів церкви й імператорських постанов щодо церкви – Номоканон. Доповнений постановами князів він отримав назву Кормчої книги [3, с. 28].

Візантійське законодавство ґрунтувалося на канонічних уявленнях про шлюб. До Київської Русі прийшли такі збірки церковного права, як “Номоканон”, “Еклога”, “Прохірон”. Однак, якщо візантійські світські джерела трактували шлюб як звичайну світську угоду, то християнська церква перетворила шлюб на одне із семи таїнств. Визначальним у шлюбі стала християнська любов до однієї людини, що ґрунтувалася не на прагматичному фізичному началі, а на духовній близькості осіб. Православна церква романтизувала шлюб. Він став розглядатися як пожиттєвий стан, а розлучення вважалося не Божою справою [4, с. 104].

Майнові права жінки у період Київської Русі були доволі високо захищені порівняно з подібними правами у інших суспільствах. [2, с. 199].

Хоча в давньоруській державі в писаних нормах жінці надавалися рівні з чоловіком особистісні, майнові та процесуальні права, однак, механізм їх захисту не був розроблений, що в подальшому призвело до втрати паритетного статусу жінки і чоловіка. Запозичення візантійського права і церковних норм у регулювання сімейних відносин відбувалося дуже повільно, спочатку торкалося переважно жіноцтва панівних верств населення і врешті-решт закріпило залежне становище жінки у сім’ї та суспільстві [4, с. 107].

Стосовно ж майнових відносин у сім’ї, то можна стверджувати, що правовий статус жінки-дружини і жінки-матері був рівним чоловіковому статусу. Так, “Руська Правда” розширеної редакції стверджує, що у жінки і чоловіка могло бути роздільне майно (приватна власність), адже жінка приносила в сім’ю чоловіка придане. Після смерті чоловіка вдова отримувала частину спадщини й могла очолити сім’ю. Вона ставала опікуном своїх дітей. Мати вільно розпоряджалася тільки своїм майном. Після її повторного

одруження опікуном майна дітей ставав вітчим, який зобов'язаний був зберегти майно до повноліття пасинків і мав право користуватися лише доходами від маєтку підопічного. Влада батька, а по його смерті - матері над дітьми, за звичаєвим правом, була природною, адже вони дали останнім життя. У цьому питанні інтереси християнської церкви, як і князівської влади - збігалися з язичницькими звичаями [4, с. 106].

Р.Хобор констатує про зародження інституту шлюбного договору вже у княжудобу, оскільки свої майнові відносини подружжя могло врегулювати шляхом індивідуальних домовленостей. А зважаючи на те, що згідно зі спрощеним підходом шлюбний договір – це усна або письмова домовленість подружжя про правовий режим свого майна, укладення подружжям між собою різноманітних правочинів щодо їхнього майна і є шлюбним договором. Хоча сучасного розуміння цього правового інституту як належно оформленого документа, що підтверджує права й обов'язки подружжя щодо належного їм майна, в той час шлюбний договір ще не набув [5, с. 231].

Що стосується розлучення, за давніми звичаями ініціаторами розірвання шлюбу могли бути як чоловік, так і жінка. Тут вони мали рівний статус. Сама ж процедура розлучення зводилася до повідомлення спочатку в сімейному колі в присутності родичів і сусідів про свій намір за взаємною згодою та домовленістю розірвати стосунки. На такій нараді вирішувалися й майнові питання. Придане (нерухоме майно) залишалося за жінкою, яка поверталася до своєї батьківської родини, а віно (рухоме майно) залишалося за чоловіком. Розподіл дітей теж відбувався за домовленістю подружжя. Дещо пізніше про розлучення стали повідомляти доменіальний суд місцевого феодала [4, с. 106-107].

З огляду на вплив Візантії на країни Східної Європи і тогочасній Україні (Київській Русі) в релігійній сфері, норми візантійського сімейного права проникли в законодавство цих країн. Незважаючи на проголошене християнським вченням рівноправність чоловіки і жінки в подружньому правовідносінах, церква закріплювала право вимагати дотримання подружньої

вірності тільки за чоловіком. Навіть саме перелюбство розглядалося як плотський зв'язок заміжньої жінки з стороннім чоловіком [6, с. 24].

Висновки. Враховуючи вище зазначене доходимо наступних висновків. З прийняттям християнства починається новий етап формування шлюбно-сімейних відносин. Сімейне право продовжує свій розвиток в умовах конфлікту, що виник щодо звичаїв та впровадження християнських норм.

Важливим фактом стало зародження шлюбного договору, а саме, врегулювання майнових відносин подружжя шляхом домовленостей.

Також досить захищеними були права жінок в порівнянні з дохристиянським періодом. Отже, вплив церкви на шлюбно-сімейні відносини існує до наших днів. Тому дослідження та виправлення помилок минулого, вчать нас правильно будувати майбутнє.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Походзіло Ю. М., Силенок К. П. Еволюція правового регулювання шлюбно-сімейних відносин на українських землях у X – XIX століттях. *Теорія і практика правознавства*. 2015. С. 1-18.

2. Ткаченко В. Становлення й розвиток конституційного та законодавчого забезпечення шлюбно-сімейних відносин в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. С. 198-204.

3. Красвітна Т. Генезис зобов'язання подружжя з утримання. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. С. 28-32.

4. Поляруш С. Оформлення юридичного статусу жінки за шлюбно-сімейним правом Київської Русі. *Наукові записки. Серія: історичні науки*. Кіровоград. 2010. С. 102-108.

5. Хобор Р. Б. Основні етапи розвитку шлюбного договору на українських землях: загальний огляд. *Часопис Київського університету права*. 2016. С. 229-233.

6. Плюшко Д. С. Розвиток законодавства інституту припинення шлюбу в Україні та окремих країнах ЄС. *Juris Europensis Scientia*. 2022. С. 23-27.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВОДНЕВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Караханян Карина Мартинівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри аграрного
земельного та екологічного права
Національний університет
Одеська юридична академія
м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. У контексті декарбонізації промисловості, транспорту, комунального сектору й будівництва, воднева енергетика сьогодні стала одним із наріжних трендів. Експерти ради з водневих технологій (Hydrogen Council) в своїй недавній доповіді стверджують, що до 2050 року на водень доведеться 18% всіх енергетичних потреб світу. За іншими прогнозами, до цього часу світове споживання водню виросте до 370 млн тон на рік (до 2100 року - до 800 млн тон). Хоча воднева енергетика і виступає доволі новим явищем на світовому енергетичному ринку, проте її переваги вже сьогодні є очевидними. Так, станом на кінець 2019 року в світі спостерігалось споживання 75 млн тон водню, в основному в нафтопереробці і виробництві аміаку. З них більше 3/4 виробляється з природного газу, для чого витрачалося більше 205 млрд кубометрів блакитного палива. Майже весь інший водень отримували з вугілля. І тільки 0,1% (100 тис. тон) вироблялося електролізом, тобто без використання викопних вуглеводнів. Однак в 2020 році на планеті сумарна потужність запущених нових електролізерів для отримання водню виросла відразу в кілька разів, хоча і складає загалом поки ще незначні 120 мегават потужності по всьому світу. Проте, вже в найближчі роки може статися справжній прорив.

Ціль роботи./Aim. Що стосується нашої країни, то доцільно розуміти, що розвиток водневих технологій – невід’ємна складова енергетичної незалежності, яка виступає запорукою національної безпеки держави. Особливо відчутно це стало після початку повномасштабної війни РФ проти України, в

результаті чого на деякий час призупинилась реалізація національних проєктів в сфері водневої енергетики. Першочерговою задачею сьогодні є здобуття омріяної перемоги та відбудова країни, але вже на нових Європейських засадах та цінностях, пріоритетне місце серед яких посідає збереження навколишнього природного середовища та сталий розвиток суспільства, в тому числі завдяки використанню водневих технологій. Отже, ключовою складовою післявоєнної відбудови країни має стати енергетична безпека, де «зелена» трансформація буде пріоритетним напрямком.

Матеріали та методи./Materials and methods. Під час проведення дослідження будуть використані формально-логічний, історичний та порівняльний методи, що дозволить в повному обсязі дослідити вказане питання та виокремити основні напрямки розвитку галузі водневої енергетики у період воєнного стану та на період післявоєнної відбудови країни.

Результати та обговорення./Results and discussion. Перш за все варто зазначити, що остаточне доопрацювання та прийняття Водневої стратегії України визначить шляхи розвитку водневих технологій та відповідної інфраструктури у всіх сферах економіки, окреслить плани та джерела фінансування за наступними напрямками. На нашу думку, обов'язковими складовими Стратегії мають стати:

1. питання обсягів виробництва водню в Україні для потреб внутрішнього ринку та експорту;
2. критерії розвитку інфраструктури водневої енергетики (виробництво власних електролізерів та іншого обладнання);
3. розвиток системи акумуляування, зберігання та транспортування водню (використання ГТС, будівництво газгольдерів тощо);
4. переобладнання муніципального транспорту на водень (виробництво паливних елементів);
5. застосування водневих технологій в сфері важкої промисловості.

Важливим аспектом розвитку національного водневого ринку виступає включення цієї сфери в перелік Національних програм проєкту Плану

відновлення України, на яких буде ґрунтуватися процес післявоєнної відбудови. Обсяг майбутніх інвестицій у національну програму «Енергетична незалежність та зелений курс» наразі оцінюється у 130 млрд доларів. Зокрема, вона передбачає збільшення потужності «зеленої» енергетики у 3 рази — до 30 ГВ. Крім того, буде побудовано 15 ГВт електролізних потужностей для виробництва «зеленого» водню, а також тестуватиметься та розширюватиметься воднева транспортна інфраструктура.

Участь України в переході на водневі технології дає нашій країні шанс відбудувати зруйновану агресором енергосистему, для якої важливим є відновлювана генерація та залучення нових інвестицій. В січні 2023 року віце президент Європейської комісії Франс Тіммерманс разом із вищим політичним керівництвом держави обговорили енергетичну стійкість України та домовилися, що її післявоєнна відбудова має ґрунтуватися на принципах Європейського зеленого курсу, оскільки має високі показники альтернативної енергетики, які можна використовувати для зменшення Європейської залежності від російського викопного палива. Під час зустрічі було обговорено чіткі правила діяльності з виробництва водню як провідного «зеленого» енергоносія. Спільно з представниками водневого та енергетичного секторів Європи розроблено «План відновлення Тіммерманса», який допоможе відновити Україну з акцентом на її відновлювані джерела енергії та здатність стати великим гравцем у водневому секторі. План включає в себе питання:

1. повоєнного відновлення енергетичної інфраструктури України;
2. виробництва водню з альтернативних джерел та аміаку, запаси якого наявні на території держави;
3. зберігання та транспортування водню, призначеного для забезпечення потреб ЄС;
4. розвиток національних секторів економіки, зокрема, транспорту, промисловості, що є суміжними з енергетичною галуззю;
5. залучення України до великих інвестиційних «зелених» проєктів як рівноправного гравця.

У лютому 2023 року Україна та ЄС підписали Меморандум про стратегічне партнерство у сфері відновлюваних газів. Останніми виступають водень та біометан. Завдяки Меморандуму наша держава може стати ключовим постачальником водню для Європи і тим самим поліпшити своє економічне становище та забезпечити свою енергонезалежність.

Висновки./Conclusions. Як зазначають фахівці та основні лобісти водневого напрямку розвитку відновлюваної енергетики, велика війна та відсутність законодавчого підґрунтя мали б повністю зупинити впровадження водневих технологій в Україні. Натомість український бізнес продовжує наполегливо наносити водневі об'єкти на енергетичну мапу країни. Після ж війни досліджувана галузь має стати провідним сектором альтернативної енергетики, забезпечити енергетичну незалежність країни та наблизити нашу державу до Європейських екологічних цінностей.

Дослідження здійснене у рамках виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання» за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (договір № 74/0360 від 01.05.2023 року).

ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО БЕНЕФІЦІАРНОГО ВЛАСНИКА ВІД САМОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ: МЕХАНІЗМИ ТА ВИКЛИКИ

Косенкова Анастасія Геннадіївна,
аспірант кафедри Фінансового права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Концепція бенефіціарного власника ґрунтовно відрізняється від концепції юридичного власника та вимагає глибокого розуміння понять, що відносяться до категорій «власність» та «контроль».

Для того, щоб зрозуміти концепцію бенефіціарного власника, важливо розуміти, хто є бенефіціарним власником та чому або як його визначити, враховуючи механізми, що використовуються для детермінації власності або зовнішнього контролю над юридичною особою.

На дуже примітивному рівні право бенефіціарної власності визначається такими факторами, як частка у статутному капіталі юридичної особи, якою фізична особа може володіти. Країни можуть встановити кваліфікований поріг такого володіння (наприклад, 25 відсотків), який може допомогти визначити бенефіціарного власника, хоча це не завжди просто. Контроль, однак, може визначатися іншими факторами (наприклад, яка фізична особа може приймати рішення по відношенню до юридичної особи). Компетентні органи також повинні розуміти, що визначення того, хто контролює юридичну особу, не завжди є таким самим, як визначення того, хто є власником юридичної особи або хто володіє певною часткою у статутному капіталі.

Ціль роботи. Ціль роботи – визначити механізми та виклики, які можуть виникнути при розкритті особи бенефіціарного власника через саму юридичну особу.

Матеріали та методи. Для підготовки цієї роботи використовувались в основному міжнародні джерела, включаючи рекомендації FATF, коментарі та дослідження OECD, тощо. Серед методів виокремлюються методи аналізу,

синтезу, дедукції, а також системний метод наукового дослідження.

Результати та обговорення. Існує думка, що для визначення бенефіціарного власника юридичної особи достатньо знати, хто є власниками компанії. Однак, це не так. Адже власниками можуть бути й інші юридичні особи. Крім того, навіть якщо наявна інформація про власників стосується фізичних осіб, вона не завжди відноситься до фізичних осіб, які можуть здійснювати контроль над юридичною структурою, не будучи власниками. Вона також може не стосуватися тих власників, які можуть контролювати юридичну особу через вид акцій, якими вони володіють (у випадку акціонерного товариства), на відміну від порогів власності [6].

В різних країнах існують різні механізми і способи отримання та зберігання актуальної інформації про бенефіціарного власника. Так, стандарти FATF (Financial Action Task Force) та OECD (Organisation of Economic cooperation and Development) визначають наступні види фінансової інформація:

- інформація, що зберігається самими компаніями,
- інформація, що зберігається державними органами (наприклад, податковим органом, підрозділом фінансової розвідки, в реєстрі компаній або реєстрі бенефіціарних власників, тощо)
- додаткова інформація, отримана фінансовими установами, професійними гейткіперами та ін [2, 3].

Відповідно до багатостороннього підходу, країни повинні забезпечити збір, аналіз та доступність інформації про бенефіціарного власника враховуючі всі джерела, означені вище. Це одна з найважливіших змін, запропонованих у редакції Рекомендації 24 FATF, представленої у березні 2022 року [4].

Необхідність впровадження багатоаспектного підходу стала очевидною за результатами четвертого раунду взаємних оцінок FATF. Оцінки показали, що більшість країн мають значні проблеми з ефективним зберіганням адекватної, точної та актуальної інформації про бенефіціарного власника, особливо якщо вони поклалися лише на одне або два джерела інформації про бенефіціарну власність (наприклад, кілька країн залежали від інформації про бенефіціарну

власність, яка була зібрані в рамках заходів CDD, але це виявилось неефективне джерело саме по собі). Жодній країні ще не вдалося отримати рейтинг високої ефективності, і лише дуже небагато країн досягли рейтингу значної ефективності для негайного результату (в таких випадках більшість країн поклалися на більше ніж одне джерело інформації та/або мали та централізований реєстр бенефіціарної власності). Це також було відображено в документі FATF «Найкращі практики бенефіціарної власності для юридичних осіб» (FATF 2019), в якому наголошується, що «багатоаспектний підхід із використанням кількох джерел інформації часто є більш ефективним у запобіганні зловживанню юридичними особами в злочинних цілях і впровадженні заходів, які зробити бенефіціарну власність юридичних осіб достатньо прозорою» [2].

Юридичні особи, які володіють інформацією про своїх бенефіціарних власників повинні знати власну структуру і своїх бенефіціарних власників. Небажання або неможливість оголосити свого бенефіціарного власника чи власників може стати першим дзвіночком для більш ретельної уваги з точки зору контролюючих органів [4].

Юридична особа має знати, хто нею володіє та контролює. Навіть у випадках, коли йдеться про складні юридичні структури, ті, хто створює та/або керує такою структурою, повинні надати точну інформацію про бенефіціарних власників цієї структури.

Таким чином, коли країни покладаються на юридичних осіб та їхніх представників для отримання та зберігання інформації про бенефіціарного власника, вимога щодо цього повинна бути чітко викладена в законі. Вимога зберігати таку інформацію має застосовуватися не лише до всіх юридичних осіб у майбутньому, але й до всіх юридичних осіб, які зараз існують і діють у країні [5].

З цього також випливає, що всі юридичні особи повинні знати своїх бенефіціарних власників, щоб мати можливість заздалегідь надати цю інформацію відповідному державному органу/організації, фінансовим

установам та іншим особам у контексті заходів CDD та поділитися цією інформацією з іншими компетентними органами в своєчасно. Якщо юридичні особи не бажають або не можуть надати цю інформацію або є сумніви щодо точності наданої інформації, це може бути причиною для запобігання створенню або продовження існування таких юридичних осіб, або створення/підтримання господарських відносин із ними.

Проблеми можуть виникнути, коли в країнах є юридичні особи, які використовують складні структури (наприклад, із залученням кількох рівнів); мають частину структур власності та/або контролю в іншій юрисдикції; зазнають частих змін щодо структури, юридичної та бенефіціарної власності; або дозволяють зберігати інформацію про бенефіціарну власність третій стороні, яка може використовувати своє положення для перешкоди у наданні інформації. Відповідно до попередніх версій стандартів FATF, юридичним особам дозволялося зберігати інформацію про бенефіціарних власників третіми сторонами, як правило, юристами, нотаріусами та іншими типами провайдерів трастових і корпоративних послуг, які часто працюють в інших юрисдикціях. Однак дозволити третім сторонам зберігати таку інформацію та/або зберігати інформацію в третіх країнах виявилось особливо складною умовою з точки зору своєчасного доступу до цієї інформації. Це також ускладнювало перевірку інформації на точність, оскільки інколи треті сторони намагалися використовувати статус, фінансову таємницю або правила захисту даних, щоб захистити частину або всю інформацію, яка в іншому випадку була б необхідною для точної ідентифікації або перевірки бенефіціарного власника. Додаткові проблеми виникали, коли на такі треті сторони не поширювалися зобов'язання щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в їхній юрисдикції, і тому вони не мали юридичного зобов'язання зберігати ці записи або не підлягали суворому нагляду, що впливало на якість інформації, яку вони мали. Таким чином, на думку міжнародних фінансових інститутів, необхідно встановити вимогу, щоб юридична особа якомога точно працювала з компетентними органами для визначення бенефіціарного власника юридичної

особи (без попередження або повідомлення бенефіціарного власника в контексті поточних розслідувань), а також щоб джерела такої інформації фізично знаходилися у межах однієї юрисдикції [2, 5].

Висновки.

Таким чином, можемо зробити висновок що отримання інформації про бенефіціарного власника через саму юридичну особу, яку він контролює, є найпростіший і, водночас, найризикованіший спосіб. Міжнародні стандарти наголошують на необхідності зберігання релевантної інформації у декількох джерелах, але, у той же час, ці джерела мають знаходитись в одній юрисдикції задля уникнення проблем із застосуванням міжнародного законодавства.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Директива (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС». Офіційний вісник Європейського Союзу 2018 L156/43. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). 2012 р. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масової зброї, оновлені в березні 2022 р. Париж: Цільова група з фінансових заходів. <https://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>.
2. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). 2021. «Процедури четвертого раунду взаємної оцінки ПВК/ФТ FATF». Група розробки фінансових заходів, Париж. <https://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/methodology/FATF4thRoundProcedures.pdf>.
3. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). n.d.b. «Зміни до Рекомендації 24 і Пояснювальної записки —

громадські консультації». Група розробки фінансових заходів, Париж. https://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/Pdffile_R24BeneficialOwnershipPublicConsultation.pdf.

4. Відкрите право власності. п.а. "Стандарт бенефіціарної власності, v0.2." Open Ownership, Александрія, штат Вірджинія. <https://standard.openownership.org/en/0.2.0/>.

5. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). 2021. Власність та управління державними підприємствами: Збірник національних практик 2021. Париж: Організація економічного співробітництва та розвитку. <https://www.oecd.org/corporate/OwnershipandGovernanceofStateOwnedEnterprisesACompendiumofNationalPractices2021.pdf>.

6. Vaidyanathan K. N., Akshay Mathur і Purvaja Modak. 2018. Міжнародна фінансова архітектура для стабільності та розвитку: глобальна структура для відстеження бенефіціарної власності. Аргентинська рада з міжнародних відносин, Буенос-Айрес. <https://t20argentina.org/wpcontent/uploads/2018/06/TF9.9.8Final.pdf>.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Лепіш Наталія Ярославівна

к.ю.н.

Павлович-Сенета Ярина Павлівна

к.ю.н., доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

Система адміністративного права являє собою правове утворення, що перебуває у постійному русі. Вона розвивається і ускладнюється разом з розвитком і ускладненням суспільних відносин, які регламентуються нормами адміністративного права. Це, власне, і пояснює виникнення нових інститутів адміністративного права, їх трансформацію у підгалузі, а іноді і в самостійні галузі права. Іншими словами, система адміністративного права не є застиглим утворенням, вона знаходиться у стані трансформаційного розвитку.

Необхідно звернути увагу і на той факт, що система адміністративного права має два рівні: «базовий» і «поточний» [1, с. 22]. В межах «базового» рівня зосереджені норми, вироблені протягом усього часу існування людства, які діють незалежно від будь-яких змін і втілюються, перш за все, у принципах права (зокрема, таких, як верховенство права, справедливість, рівність, побудова правової держави). Норми «базового» рівня існують об'єктивно незалежно від волі та бажання законодавця, окремих осіб, тому у межах цього рівня система права є об'єктивним утворенням.

Більше того, він стає основою формування «поточного» рівня системи права, внутрішній об'єм якого залежить від багатьох факторів: рівня розвитку правосвідомості, форми правління, активності законодавчого процесу тощо. Це дозволяє говорити про його суб'єктивні характеристики. В ідеалі названі рівні системи адміністративного права повинні узгоджуватися між собою, переслідувати одну мету – досягнення збалансованого та узгодженого з потребами окремої особистості, суспільства і держави регулювання суспільних

відносин. Розрив між «базовим» та «поточним» рівнями призводить, відповідно, до виникнення протиріч між правом і законом, деструктивних процесів всередині системи права [1, с. 28-29].

Сьогодні в системі Загального адміністративного права вітчизняними ученими, серед іншого, виокремлюються і аналізуються інститути державної служби, адміністративної відповідальності та адміністративної юстиції, які переживають період трансформаційних змін і становлення у якості самостійних галузей українського права.

Такий висновок можна зробити як виходячи з аналізу особливостей їх історичного розвитку і порівняння останніх з відповідними закордонними інститутами, так і за допомогою відповіді на питання про узгодженість цих інститутів з призначенням і завданнями сучасного українського адміністративного права, що обов'язково повинно враховуватися при побудові системи галузі права. Іншими словами, на сьогоднішній день існують всі необхідні передумови для того, щоб названі інститути були виведені за рамки Загального адміністративного права, трансформовані у галузі права і включені до системи Особливого адміністративного права [2, с. 241].

Мають рацію А. Т. Комзюк та І. С. Гриценко, стверджуючи, що тенденція до появи в межах адміністративного права нових галузей найбільше відповідає статусу адміністративного права як фундаментальної галузі в системі українського права [3, с. 21].

Отже, у межах Особливого адміністративного права можна досягти необхідного рівня диференціації між певними групами адміністративно-правових норм, що, в свою чергу, дозволить знайти вирішення низки важливих завдань. Це стосується, у першу чергу, конкретизації і професійної спрямованості правотворчої діяльності залежно від особливостей окремих видів адміністративно-правових відносин; поліпшення професіоналізму у сфері правозастосування; підвищення ефективності вивчення окремих галузей Особливого адміністративного права.

Виходячи з цього, першочерговим завданням науки адміністративного

права є подальше дослідження і пошук критеріїв диференціації галузей Особливого адміністративного права.

Однак сучасне адміністративне право регулює не лише відносини управлінського характеру, а й певну сукупність відносин, що мають місце, зокрема, при інформуванні населення, погодженні з суб'єктами підприємницької діяльності меж земельної ділянки, укладенні адміністративних договорів, використанні приватноправових форм вирішення завдань публічного характеру тощо. Природно, це також накладає свій відбиток на зміст Особливого адміністративного права.

Тенденції розвитку сучасного адміністративного права вимагають інших підходів щодо завдань Особливого адміністративного права, норми якого, відповідно, повинні регламентувати не лише управлінські відносини, але й відносини, що виникають у сфері функціонування публічної адміністрації. За такого підходу завдання правового регулювання Особливого адміністративного права повинні полягати у тому, щоб з максимальною чіткістю і повнотою визначити абсолютно всі аспекти спілкування суб'єктів публічної адміністрації з приватними особами, роз'яснити, розтлумачити ті категорії, які чітко не визначені або не конкретизовані.

У цьому немає жодних обмежень, пов'язаних з необхідністю дотримання природної нерівності статусів суб'єкта та об'єкта управління, а є тільки задача виявити всі «точки зіткнення» приватних осіб та носіїв публічних повноважень і вирішити виникаючі у зв'язку з цим питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина (за викладами професора Юрія Панейка) / укладачі: В. М. Бевзенко, І. Б. Коліушко, О. Р. Радішевська, І. С. Гриценко, П. Б. Стецюк. Київ: Дакор, 2017. 464 с.

2. Проблеми організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні: навчальний посібник. М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, В. О. Іваха, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова,

М. П. Гурковський, Р. В. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 553 с.

3. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник. Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.; Вид. 2-е, доп. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.

ОСНОВНІ ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ В ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Литвин Олег Миколайович
здобувач вищої освіти 2 курсу спеціальність 262
Правоохоронна діяльність
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Плахотний Артем Павлович
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, підполковник поліції

Забезпечення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України завжди буде актуальною проблемою, яка потребує обговорення, аналізу та вдосконалення. Поліцейські повинні мати фізичну, правову, психологічну, теоретичну та практичну підготовку. Але, на нашу думку, не всі вони мають належну тактичну підготовку, не всі здатні приймати рішення в критичних або екстремальних ситуаціях, не всі готові протидіяти злочинцям у різних випадках у зв'язку з тим, що деякі поліцейські діють за конкретною схемою, оскільки їм не вистачає більшого досвіду роботи з різними правопорушниками. Такі недоліки можуть призвести до небажаних або невиправданих наслідків.

Як зазначено вище, особиста безпека являє собою систему, яка забезпечує збереження життя та здоров'я працівників Національної поліції. До цієї системи входять організаційно-правові, тактико-психологічні, фізичні заходи [с. 24, 67. 1].

Особиста безпека, визначається такими чинниками: специфікою умов, змісту та форм професійної діяльності; метою професійної діяльності працівника; загальною професійною підготовкою працівника і наявністю в

нього спеціальних знань, умінь та навичок щодо забезпечення особистої безпеки при виконанні професійних завдань [с. 606-607. 2].

Щодо основних форм особистої безпеки поліцейських, то можна навести приклади із зарубіжних країн. Особиста безпека поліцейського залежить перш за все від нього, від його індивідуальних психологічних особливостей, фізичного, інтелектуального розвитку та здатності до самоаналізу. Ми дізналися, що практичний досвід роботи поліцейських показує, що вони дуже швидко звикають до спокою, і коли трапляється якась небезпека, то її часто ігнорують або навмисно блокують думки про неї, що є шкідливим. Тому в екстремальній ситуації поліцейський втрачає самоконтроль та самовладання, після такого спостерігаються психічні розлади, які призводять до неадекватного реагування під час роботи [с. 9. 2].

Взагалі, в Україні вже є певний досвід щодо підготовки поліцейських до дій у критичних ситуаціях та вміння забезпечувати себе особистою безпекою. Поліцейський повинен працювати над створенням власних засобів та прийомів особистої безпеки. Аще науковець виділив найголовніші настанови для поліцейських:

1) завжди потрібно бути пильним до всього, що відбувається навколо, необхідно обмірковувати та оцінювати все, напрацьовувати вміння передбачати дії правопорушника та відразу сконцентруватися на подальших своїх діях;

2) потрібно брати до уваги час, тобто проміжок часу між своєю думкою та подальшою дією, а також час на постріл, завжди потрібно бути до всього готовим;

3) слід уміти контролювати ситуацію, що відбувається поряд із місцем події, сюди можна віднести сторонні звуки, виділення силуету, предмети, людей, якісь рухи. Адже якщо не звертати увагу на всі ці ознаки, то можуть бути невіправні наслідки або поранення;

4) необхідно звертати увагу на місцезнаходження, тому що воно повинне давати перевагу самому поліцейському в конкретній ситуації;

5) головний чинник виконання службових зобов'язань – це фізичний і

емоційний стан, завжди перед службою або перед виїздом на виклик потрібно звертати на це увагу;

б) також перед виконанням службових зобов'язань потрібно перевіряти зброю, екіпіровку, транспорт;

7) слід бути пильним до підозрілих осіб та не спускати з них погляду;

8) потрібно враховувати те, що не завжди можна виявити злочинця за зовнішнім описом, завжди треба бути готовим до неочікуваного повороту подій;

9) у поліцейського повинні бути вироблені навички поводження зі зброєю, він має вміти у критичній ситуації швидко діставати та перезаряджати зброю, а також працювати з нею в темряві та інших умовах, що ускладнюють оперативну обстановку;

10) наряд поліцейських після прибуття на місце події повинен, контролюючи ситуацію у просторі, поділити це місце на сектори та узгодити зобов'язання кожного з поліцейських;

11) при виконанні обов'язків слід уміти використовувати для необхідності передачі інформації кодові слова, жести та фрази;

12) головне – пам'ятати про обережність та необхідність повернутися додому живим та неушкодженим.

Але в Україні серед особового складу Національної поліції є факти пошкоджень, поранень та загибелі поліцейських. З цього можна зробити висновки, що в розробці системи особистої безпеки поліцейських є недоопрацювання та недоліки.

Для їх усунення можна звернутися до досвіду Сполучених Штатів Америки та дослідити його. У Штатах активно розробляються програми та рекомендації, адже там піклуються про особисту безпеку поліцейських. Можна назвати декілька таких програм: «Вживання поліцейського під час рейду з вилучення наркотиків», «Вживання на вулиці», «Вживання поліцейського при виїзді на місце події», «Вживання поліцейського під час здійснення затримання». Також там присутнє навчання окремої категорії поліцейських, це

залежить від специфіки їхньої роботи та спеціальності. У Штатах навіть присутній спеціальних курс для навчання жінок- поліцейських. Адже спочатку для жінок і чоловіків були встановлені однакові стандарти фізичної підготовки, але довготривала практика показала, що такі стандарти не відповідають анатомії жінок, тому що жінки дещо слабші, менші та мають меншу вагу, ніж чоловіки. Головною метою цих програм є навчання поліцейських тактичних прийомів та способів забезпечення особистої безпеки поліцейських. Поліцейські зобов'язані вивчати всі програми як для професійної підготовки, так і для підвищення кваліфікації. В усіх програмах звертається увага на професійно-психологічну підготовку, на забезпечення особистої підготовки та безпеки колег. А от найбільше привертає програма «Шлях до виживання». Вона розглядає такі питання:

- 1) аналізування причин загибелі поліцейських;
- 2) тактика дій поліцейських та особливості роботи командою;
- 3) узагальнення психологічного стану всіх поліцейських у критичних ситуаціях;
- 4) дослідження того, за яких умов та факторів більш ефективно буде гарантуватися особиста безпека поліцейських;
- 5) визначення психології поліцейського, який здатний забезпечити рівень особистої безпеки;
- 6) ознайомлення з конкретними та чіткими рекомендаціями щодо забезпечення особистої безпеки поліцейських у межах закону. Проблемою особистої безпеки занепокоєні також і британці. Вони вважають, що особиста безпека поліцейського залежить від їхніх умінь та навичок, а особливо важливим вважається вміння спілкуватися. Поліцейський повинен володіти тактикою спілкування, зокрема мовою рухів тіла та реакцій у відповідь на стресову ситуацію. Ці елементи дають можливість поліцейському зрозуміти правопорушника, передбачити його дії, правильно зреагувати на них та вибрати відповідний прийом для припинення правопорушення.

З вищесказаного можна зробити висновки, що питання особистої безпеки

поліцейських в Україні залишається й досі актуальним. Адже для кожного поліцейського буде вкрай важливим та необхідним зниження рівня небезпечних факторів до можливого рівня, оскільки це гарантує збереження здоров'я, психічного стану та дієздатності поліцейського. Атакож наведені як приклад програми зарубіжних країн дають можливість запропонувати їх впровадження в діяльність працівників Національної поліції України [С. 48, 4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / за ред. О. М. Бандурки. Харків : Ун-т внутр. справ, 2015. С. 24.
2. Іванющенков А. В., Плахотний А. П. Особиста безпека як важлива складова в службовій діяльності поліцейських. С.606-607 URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=8436934513923110235&btnI=1&hl=uk>
3. Битяк Ю. П. Правове забезпечення адміністративної реформи доступності правосуддя в адміністративному судочинстві. Вісник Академії правових наук України. 2003. № 1(32). С. 9. 323.
4. Ситніченко О. М. Особиста безпека поліцейського під час виконання службових обов'язків: зарубіжний досвід. Правове забезпечення адміністративної реформи. Київ, 2016. С. 67. 322.
5. Особиста безпека : Навч.-практ. посіб. / В. О. Криволапчук, І. М. Тодуров, М. Т. Бондарчук, А. В. Юрченко, О. В. Шаповалов. Київ : ВПЦ МВС України, 2006. С. 48.

ОСОБА, ЯКА ПІДЛЯГАЄ КРИМІНАЛЬНІЙ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ)

Москаленко Денис Андрійович

курсант II курсу,
Факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності,
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Чорна Аліна Геннадіївна

викладач кафедри
Кримінального права та криминології,
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

У кримінальному праві України особою, яка підлягає кримінальній відповідальності, визнається лише осудна фізична особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності. У кримінальному законодавстві більшості інших країн діють схожі положення, відповідно до суб'єкта кримінальної відповідальності, визнається тільки фізична особа, яка відповідає необхідним вимогам до віку та осудності.

Подібна ситуація обумовлена загальною історією формування та розвитку кримінального законодавства. Враховуючи особливості командно-планової економіки держави, коли всі підприємства та організації були частиною державної власності, питання про залучення до кримінальної відповідальності юридичної особи не було першорядним та актуальним [1].

Прихильники кримінальної відповідальності юридичної особи дотримуються думки щодо того, що порушення суспільних відносин, що охороняються кримінальним законом, має передбачати санкції саме кримінально-правового характеру, а не цивільного чи адміністративного.

Також наголошується, що юридична особа, виступаючи як самостійний суб'єкт правовідносин, може бути визнана, зокрема, суб'єктом кримінально-правових відносин щодо окремих складів злочинів [3].

Противники кримінальної відповідальності юридичних осіб дотримуються думки про те, що достатнім для покарання юридичної особи за скоєння правопорушень підвищення матеріальної відповідальності юридичної особи у межах цивільно-правової чи адміністративно-правової відповідальності [4].

Також наголошується, що поява інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб суперечить принципу особистої відповідальності, оскільки юридична особа не має фізичної природи, що суперечить сутності кримінального права [2, 3].

Слід звернути увагу і на ту обставину, що згідно з доктриною кримінально-правове попередження злочинів залежить від застосування кримінального покарання (санкції кримінально-правової норми). Як відомо, на підставі кримінального права лежать дві ідеї про злочин та покарання.

Особи, які вчиняють злочин у співучасті, мають властивості суб'єкта злочину. З позиції практичної діяльності вкрай затребуваним є вирішення проблем кримінально-правової оцінки дій осіб, які вчинили злочин спільно з особою, яка не підлягає кримінальної відповідальності [5].

Дискусійним є питання про зобов'язання особі ознаки, вчиненої нею злочину у складі злочинної групи, якщо поряд з ним у скоєнні злочинного діяння брала участь особа, не підлягає кримінальній відповідальності через вік, неосудність або інших обставин, передбачених кримінальним законом.

Теоретично кримінального права з цього питання склалася діаметрально протилежні думки: одні вчені вважають злочини, скоєні двома або кількома особами, з яких лише один має ознаки суб'єкта, груповими, інші заперечують наявність групи. Сформована судова практика визнає такі злочини груповими. Якщо стаття

Особливої частини Кримінального кодексу України (ККУ) передбачає відповідальність за групове скоєння злочину дії «придатного» суб'єкта злочину кваліфікуються із зобов'язанням йому цієї кваліфікуючої ознаки, попри на те, що решта учасників групи до кримінальної відповідальності не залучаються.

Слід зазначити, що законодавчо це питання не врегульоване [3].

Спільні дії учасників є навмисними. Намір при цьому охоплює факт поєднання зусиль та обумовлений бажанням особи вчинити злочинне діяння разом з іншими особами. При цьому достатньо того, щоб хоча б одна з осіб усвідомлювала спільність дій, у той час як інша особа не була поінформована про скоєння злочину спільно з іншими особами.

Виконавець, навмисне скоєний злочин, може усвідомлювати діяльності підбурювача (пособника), що приєднується, тоді як останній схиляє його до скоєння злочину або надає йому сприяння в його скоєнні [1].

Крім того, при таких формах співучасті, як організована група та злочинна спільнота (злочинна організація) співучасники можуть взагалі здогадуватися про взаємне існування одне одного, що, проте, виключає співучасті [6].

У кримінальному законодавстві існують критерії неосудності. Медичний критерій (біологічний) – це всі можливі психічні розлади, які впливають на здоровий глузд людини. Юридичний (психологічний) критерій виникає тоді, коли особа позбавлена можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними. Ми можемо проаналізувати, що не завжди суб'єкт злочину є небезпечною загрозою для мирного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 6 верес. 2011 р.: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 216 с. (Кодекси України).
2. Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 р. № 1489-III.
3. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про перехід органів і закладів охорони здоров'я України на Міжнародну статистичну класифікацію хвороб і споріднених проблем охорони здоров'я десятого перегляду» від 8 жовтня 1998 р. № 297.

4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2015. 480 с.

5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2014. 1196 с .

6. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2019. 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Омельянець А. О.

курсантка ННІ права та підготовки
фахівців для підрозділів
Національної поліції 3-го курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
рядовий поліції
Науковий керівник:

Мітченко Катерина Вікторівна

Старший викладач кафедри. гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, капітан поліції
Практичний психолог, супервізор, член УПА

Умови, з якими стикаються правоохоронці, можуть бути надзвичайно важкими та напруженими. Вони постійно опиняються в екстремальних ситуаціях та стресових умовах, спостерігаючи все, що відбувається навколо них. Під таким тиском правоохоронці виробляють стратегії та методи реагування, аналізують ситуацію, роблять важливі рішення та намагаються знайти способи подолати труднощі.

У цих умовах, їх внутрішні стани та переживання неминуче впливають на якість їх професійної діяльності. Є кілька ключових факторів, які посилюються в умовах невизначеності та кризових ситуацій. По-перше, типова ситуація, в якій зазвичай працюють правоохоронці, стає ще більш стресогенною, особливо коли вони розуміють, що знаходяться у воєнних діях та беруть участь у них. По-друге, прояви особистих характеристик та професійних якостей правоохоронців відображаються у їх стратегіях управління стресом [1, с. 22].

Важливо зазначити, що подолання психологічного стресу вимагає від правоохоронців процесу адаптації до умов воєнного стану, як фінітної функції. Це означає, що вони повинні навчитися пристосовуватися до критичних та

небезпечних ситуацій. Така актуалізація соціально-психологічного інтересу до проблем адаптації правоохоронців до виконання службових обов'язків та подолання стресу під час воєнних дій є цілком обґрунтованою і необхідною сьогодні [2, с. 28].

Якщо правоохоронці мають якісну та передбачувану підготовку в моральному та психологічному аспекті, екстремально-психологічні фактори можуть позитивно впливати на їхню психіку. У ситуаціях екстремальних та стресових умов вони проявляють такі риси психічної активності:

1) Вони відчують загострене почуття обов'язку, відповідальності та рішучості, сполучене з бажанням безумовно та якісно виконувати службові завдання.

2) Під час виконання службових обов'язків вони проявляють сили та можливості.

3) Вони виявляють підвищену енергійність, активність, наполегливість та наполегливість у досягненні мети.

4) Вони проявляють діяльнісний максималізм, прагнучи досягти найвищого результату.

5) Вони стають більш уважними, пильними, спостережливими, швидкою та точною в роботі своєї інтелектуальної сфери.

6) Вони залишаються зібраними та завжди готовими до непередбачених ситуацій, швидко реагуючи на зміни обстановки та небезпеку.

7) Вони проявляють стійкість до тимчасових невдач та інших викликів [2, с. 15].

Це означає, що адаптація поліцейського до виконання службових обов'язків у воєнний період тісно пов'язана з усіма рівнями психічної адаптації. Для досягнення цього необхідно:

1) Зберігати психічний гомеостаз та керовану поведінку (на рівні психічної адаптації).

2) Мати адекватну взаємодію з іншими учасниками професійної діяльності (на соціально-психологічному рівні адаптації).

3) Забезпечувати оптимальний баланс між психічними та фізіологічними адаптаційними процесами (на психофізіологічному рівні адаптації) [4, с. 16].

Важливо враховувати, що адаптація правоохоронців також залежить від характеру виконання службових обов'язків. Психологічна ситуація поєднує зовнішні умови з індивідуальною інтерпретацією. Вона є обмеженою у часі та спонукає особу до вибіркової активності, а її значущість може різнитися в масштабі життя та професійного шляху правоохоронця. Це може призводити до значних викликів. У таких обставинах психічна активність фахівців може включати:

Перехід психічної напруги за межі корисності.

Нерішучість, збентеженість, тривогу та уповільненість реакцій. Страх невдачі, відповідальності та прагнення уникнути невдач за будь-яку ціну (замість прагнення до максимально можливого успіху).

Погіршення спостережливості, оцінки ситуації, пам'яті та мислення.

Зниження активності, наполегливості, завзятості, спритності та винахідливості у досягненні мети, збільшення схильності до пошуку виправдань.

Підсилення почуття самозбереження, що може зайняти увесь свідомий простір та стати основною мотивацією поведінки.

Збільшення роздратування, втрата контролю над собою та інші негативні наслідки [3, с. 21].

Стресові ситуації, які виникають під час військових дій, мають свої особливості і впливають на правоохоронців. Вони пов'язані з швидким розгортанням подій, необхідністю швидко приймати рішення, особливо в ситуаціях, коли за прийняте рішення несеться підвищена відповідальність за правові наслідки. Такі умови діяльності, що включають активну протидію криміногенному середовищу, також призводять до стресу [4, с. 28].

Наслідки професійного стресу можуть бути різноманітними. Вони починаються з порушень когнітивних функцій і можуть привести до порушення законності через професійну деформацію та навіть до суїциду серед

поліцейських внаслідок постстресової дезадаптації [4, с. 53].

Під впливом негативних психологічних явищ із зростанням інтенсивності психічної напруги починають виникати помилки навіть у відомих ситуаціях, їх кількість збільшується, а результативність діяльності швидко зменшується. При надмірній напруженості можуть виникати фатальні помилки, такі як застосування вогнепальної зброї за найменшої підозри, втрата знань і інструкцій, прояви боягузтва, відмови від ризикованих завдань, обману та нечесності.

Отже, адаптація правоохоронців до виконання службових обов'язків у умовах воєнного стану включає кілька важливих аспектів. По-перше, це процес швидкого пристосування фахівця до динамічних умов надзвичайних ситуацій, який вимагає специфічних просторово-часових механізмів. По-друге, результат адаптації визначається ступенем загальної пристосованості правоохоронця до умов воєнного стану. По-третє, адаптація є джерелом новоутворень і охоплює комплекс професійно-значущих індивідуально-психологічних якостей працівника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Денисюк Яна, Вайда Т. С. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану. 2022 р.
2. Охріменко І. М. Особливості адаптації правоохоронців до виконання службових обов'язків в умовах воєнного стану. 2022 р.
3. Тельний М. А. "Необхідність взаємодії Національної поліції України з громадськістю в умовах воєнного стану." Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 7 груд. 2022 р.). Вінниця: ХНУВС, 2022. С. 139-140, 2022.
4. Толокольнікова А. В., Василичук В. І. Використання поліграфа в правоохоронній діяльності під час воєнного стану. 2022 р.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИСТРОЇВ ДЛЯ ГУМОВИХ КУЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Онищенко Єлизавета Володимирівна

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»

факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

підполковник поліції

У зв'язку зі складною економічною ситуацією в Україні, що супроводжується злочинністю взагалі та насильницькими злочинами, зокрема, усе більш актуальною стає застосування поліцейськими пристроїв для гумових куль під час забезпечення публічної безпеки та порядку [1]

Одним з органів, діяльність якого спрямована на захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань, є поліція. У процесі реалізації покладених на неї завдань поліція має право застосовувати спеціальні засоби у випадках і порядку, передбачених чинним законодавством [5, с. 81]. Згідно з ч. 1 ст. 45 Закону України «Про Національну Поліцію», «Поліцейський для забезпечення публічної безпеки та порядку застосовує спеціальні засоби, визначенні цим Законом» [2].

Перелік спеціальних засобів визначений у п. 11 ч. 4 ст. 42 Закону України «Про Національну Поліцію», де зазначено, що пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії визначенні як спеціальний засіб, який може використовуватися поліцейським для виконання його повноважень. Для

застосування або використання будьякого поліцейського засобу, поліцейський зобов'язаний опиратися на правові підстави. «Правова підстава - це наявність складу правопорушення в діях особи, а фактична – необхідність негайного його припинення із застосуванням сили.» [3, с. 85].

Випадки застосування поліцейськими цього поліцейського засобу чітко зазначені в загальних правилах застосування спеціальних засобів п. 10 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну Поліцію», доцільно зазначити, що «При виконанні службових обов'язків, захисту публічного порядку та безпеки, боротьби зі злочинністю, поліцейський має право застосувати спеціальні засоби, визначені законодавством України» [3, с. 216].

Також не менш важливо зазначити, що кожен поліцейський зобов'язаний перед застосуванням будьякого з наявних спеціальних засобів, добре знати які дії заборонені під час застосування таких засобів до осіб. Для повного розуміння цієї теми, необхідно проаналізувати ч. 8 ст. 45 Закону України «Про Національну Поліцію», де зазначено, що «Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України» [4, с. 353-356].

Перелік передбачених законом заборон щодо застосування розглянутого в цій роботі спеціального засобу визначено у п. 3 ч. 4 ст. 45 Закону України «Про Національну Поліцію», що «відстрілювати патрони, споряджені снарядами не смертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови й тіла людини» [2].

Тобто, кожен з таких пристроїв повинен мати документацію, в якій буде зазначено, вимоги до мінімальної відстані від особи яку заборонено скорочувати згідно з п. 3 ч. 4 ст. 45 З.У. про «Національну Поліцію». Також, це зазначено в п. 2 ч. 11 наказу МВС України 13.06.2000 №379, а саме, «Категорично забороняється: застосовувати пристрій на відстані, меншій за зазначену в паспорті виробника [3].

Більш детальний перелік заборон при застосуванні таких пристроїв

зазначено в ч. 11 наказу МВС України 13.06.2000 №379. Робота поліцейського нерідко пов'язана з ризиком для життя, особливо під час воєнного стану, і саме тому майже кожен поліцейський може замислитись про необхідність придбання у власність пристрою для відстрілу гумових куль для забезпечення можливості самозахисту.

Така можливість передбачена ч. 9, ст. 62 Закону України «Про Національну Поліцію», де чітко зазначено, що поліцейські для забезпечення власної безпеки мають право придбати у власність пристрій що зазначено вище та використовувати його виключно з підстав, визначених Законом України «Про Національну Поліцію». Умови, порядок придбання та зберігання чітко визначені Наказом МВС 29.03.2016 №223. Згідно з цим наказом, поліцейський зобов'язаний пройти деякий перелік кроків перед надання йому можливості володіти таким пристроєм [4, с. 353-356].

Отже, розібравши питання застосування, використання пристроїв для відстрілу гумових куль більш детально, стає зрозуміло, що процес отримання пристроїв для відстрілу гумових куль чітко встановлений чинним законодавством та повністю визначений Законом України «Про Національну Поліцію» та наказом МВС 29.03.2016 №223. Процедура законного придбання та реєстрації пристрою для відстрілу гумових куль, правила його зберігання, носіння та експлуатації визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

Оскільки поліція діє відповідно до покладених на неї завдань та здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання правопорушень та вживає заходів з метою виявлення кримінальних та адміністративних правопорушень, тим самим забезпечує публічну безпеку і порядок. Застосовуючи для цього спеціальні засоби, одним з яких визначено пристрої для відстрілу гумових куль.

Додатково необхідно відокремити порядок застосування таких пристроїв, котрі було отримано поліцейським, або особами передбаченими наказом МВС України № 379, та пристроями, які поліцейські отримують як спеціальний засіб

у черговій частині. Ч. 9 ст. 62 «Про Національну Поліцію» забезпечує гарантовану можливість отримати такі пристрої у власне користування, але застосування таких пристроїв, які знаходяться у власному розпорядженні відрізняється від застосування аналогічних пристроїв, котрі знаходяться на балансі у поліції, отримання яких відбувається у черговій частині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фоменко А. Є. Питання адміністративних послуг Національної поліції з видачі дозволів на придбання, зберігання та використання спеціальних засобів самооборони. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 6-17.

2. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. с. 216.

3. Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції, МВС України; Наказ, Інструкція, Форма типового документа від 29.03.2016 № 223 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#Text> (дата звернення: 26.06.2023) 3. Про затвердження Тимчасової інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів працівниками суду, правоохоронних органів та їх близькими родичами, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві, народними депутатами України, членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовцями, крім тих, які проходять строкову військову службу,

державними службовцями та журналістами, МВС України; Наказ, Інструкція від 13.06.2000 № 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0696-00#Text> (дата звернення: 26.06. 2023)

4. Плахотний А. П., Асламов О. О. Застосування пристороїв для відстрілу гумових куль що знаходяться у розпорядженні поліції як засіб забезпечення публічної безпеки та порядку. *Актуальні проблеми приватного та публічного права : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.* присвяченої 93-річчю з дня народження членакореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І. (21 трав. 2022 року). Харків, 2022. ТОВ «Видавництво Точка», віддруковано у ТОВ «Друкарня Мадрид» через ФОП Гобельовська Л. П. С. 353-356.

ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Онищенко Єлизавета Володимирівна

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

підполковник поліції

Введення на всій території України воєнного стану зумовило потребу в оновленні законодавства та виробленні концептуально нових підходів до організації діяльності органів поліції.

В контексті діяльності органів поліції на перший план висуваються завдання щодо коригування форм і методів їх роботи, оптимізації кола їх повноважень, вироблення нових критеріїв оцінювання ефективності їх діяльності, оновлення підходів до охорони та захисту прав громадян, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань, посилення державного механізму гарантування дотримання прав і свобод окремих категорій громадян.

У зв'язку з уведенням на території нашої держави правового режиму воєнного стану 15 березня 2022 р. було ухвалено Закон України «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану», яким органи поліції було наділено додатковими повноваження з метою створення належних умов для протидії внутрішнім загрозам воєнного стану.

Відповідно, кожен співробітник Національної поліції України має повноваження, що передбачають застосування заходів примусу до осіб, що

беруть участь у збройній агресії проти України без урахування встановлених вимог та заборон щодо застосування зброї [2, с. 275-276].

Впродовж дії воєнного стану, коли працівник поліції застосовує до осіб, які вчиняють агресію проти України та завдають цим особам тілесних ушкоджень, застосування вогнепальної зброї, по можливості, з урахуванням подій на відповідній території, такий співробітник усно або за допомогою телекомунікаційного зв'язку зобов'язаний повідомити про це свого безпосереднього керівника, який у разі потреби інформує відповідного прокурора та безпосередньо центральний орган управління поліції у разі потреби [2, с. 275-276].

Варто зазначити, що здійснення органами та підрозділами поліції наведених вище додаткових повноважень під час несення служби сприятиме стабілізації оперативної обстановки з огляду на особливий режим виконання службових обов'язків. Переважна більшість заходів, що вживаються поліцейськими в межах реалізації додаткових повноважень, мають оперативний характер, окремі заходи – превентивний та профілактичний характер, проте всі вони спрямовані на забезпечення належного стану публічного порядку та забезпечення прав громадян.

У результаті аналізу особливостей діяльності органів поліції в умовах воєнного стану зроблено висновок, що реалії сьогодення вимагають вироблення дієвих алгоритмів дій поліцейських в умовах активних бойових дій та на деокупованих територіях, зокрема щодо:

- розмінування територій та будівель слідчо-оперативними групами, обладнаними пересувними криміналістичними лабораторіями;
- виявлення колаборантів та диверсійних груп; фіксації та документування воєнних злочинів залежно від їх типу (захист місця злочину,
- розслідування окремих видів військових злочинів;
- здійснення заходів поліцейського піклування з урахуванням суттєвого збільшення кола осіб, які потребують таких заходів;
- перевірки транспортних засобів на автошляхах та блокпостах;

пошуку безвісно зниклих осіб. Діяльність органів поліції щодо забезпечення прав громадян в умовах правового режиму воєнного стану в Україні має бути орієнтована на підтримання належного стану безпекового середовища для населення [3].

Повноваження поліції щодо забезпечення прав громадян окреслено в розділі IV Закону України «Про Національну поліцію», проте їх перелік сформовано з урахуванням функціонування органів та підрозділів поліції в умовах мирного часу [4].

Таким чином, зважаючи на те, що діяльність органів поліції в умовах правового режиму воєнного стану супроводжується здійсненням заходів щодо протидії внутрішнім загрозам воєнного стану, коло повноважень органів та підрозділів поліції було розширено в результаті ухвалення Закону України «Про внесення змін до законів України “Про Національну поліцію” та “Про Дисциплінарний статут Національної поліції України” з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану».

Це дозволило створити необхідні передумови для виконання органами та підрозділами поліції покладених на них завдань щодо стабілізації оперативної обстановки з огляду на особливий режим виконання службових обов’язків, що ускладнюється внаслідок ведення активних боїв, окупації окремих регіонів та населених пунктів, а також необхідністю проведення фільтрації цих заходів на деокупованих територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 13.03.2022 року.

2. Плахотний А. П, Швець Є. В. Додаткові повноваження поліцейського в умовах воєнного стану при застосуванні вогнепальної зброї. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнар. наук. – практ. конф. (21 жовт. 2022 року) / упоряд. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів :

Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 273-275.

3. ВР наділила Нацполіцію додатковими повноваженнями в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/813874.html> (дата звернення 25. 06. 2023).

4. Поліції розширено повноваження законом. Закон і Бізнес. 2022. URL: <https://zib.com.ua/ua/150896.html> (дата звернення 25. 06. 2023).

ЩОДО ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пашкевич Ольга Ярославівна

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри ТСП
підполковник поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Зараз на території України у зв'язку з військовою агресією РФ проти України діє воєнний стан, який встановлено Указом Президента України від 24 лютого 2022 року №64. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30, 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [1]. Наслідком введення воєнного стану є зміни, які відбулися в усіх сферах життя суспільства і країни, і ці зміни торкнулися кожного незалежно від місця проживання, статусу, політичних чи інших переконань. Важливим внеском є те, що 15 березня народні депутати ухвалили закон (проект №7147) «Про внесення змін до Законів України, а саме «Про НП» та «Дисциплінарний статут НП» щодо оптимізації діяльності поліції, в тому числі під час воєнного стану. До цього ж додалися нові повноваження поліцейських, а саме застосування підручних засобів, застосування заходів примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України без попередження, застосування технічних приладів.

Насамперед тактико-спеціальна підготовка (далі ТСП) це комплекс заходів, спрямованих на набуття та вдосконалення поліцейським навичок практичного застосування отриманих теоретичних знань для правильної оцінки конкретних подій з наступним прийняттям законних рішень і психологічної

готовності до дій у ситуаціях різного ступеня ризику [2].

Питанням тактико-спеціальної підготовки працівників поліції є об'єктом наукових досліджень Ю. В. Аллерова, О. М. Бандурки, С. В. Біла, А. І. Берлача, С. М. Гусарова, Г. А. Дробахи, Ю. В. Дубка, І. В. Зозулі, Р. А. Калюжний, І. О. Кириченка, В. К. Колпакова, М. В. Корнієнко, О. В. Кривенка, В. В. Крутова, С. О. Кузнiченко, В. А. Лаптія, М. В. Лошицький, В. І. Олефіра, О. І. Остапенко, В. П. Петкова, А. М. Подоляк, С. Т. Полторака, А. С. Спаський, О. М. Шмакова, С. А. Яровий, Г. П. Ярмаки, О. Н. Ярмиша однак проблема полягає в виробленні єдиного підходу до предмету тактично-спеціальної підготовки поліцейських залишається ще не вирішена.

Основні принципи ТСП полягають у вихованні високих моральних і вольових якостей, необхідних їм при виконанні службово-бойових завдань, розвиток навичок системного прийняття рішень для виконання поставлених завдань у будь-яких умовах (особливо під час воєнного стану), розвиток теоретичних знань та практичних навичок з організації та управління діяльністю підрозділів спеціальних операцій, тренування патрульної тактики. У процесі своєї діяльності поліція відповідно до закону та інших нормативних актів спілкується з іншими правоохоронними органами, підрозділами правоохоронних органів та органів виконавчої влади, а також з органами місцевого самоврядування. Практика показує, що поліцейські не завжди достатньо підготовлені до екстремальних ситуацій, їхнім діям бракує чіткості, злагодженості та оперативності. Допускаються серйозні помилки в розстановці сил і засобів, організації управління підрозділами та зв'язку з ними, матеріально-технічного забезпечення, недостатня увага приділяється захисту особового складу.

Підготовка поліцейських до діяльності в особливих умовах або в умовах воєнного стану відбувається в системі службової підготовки певної категорії поліцейських, а також на спеціальних заняттях: оперативно-тактичних, тактико-спеціальних, командно-штабної підготовки, практичної підготовки.

ТСП пов'язана з юридичними дисциплінами, зокрема адміністративною

діяльністю, криміналістикою, принципами управління, кримінальним правом і кримінальним процесом, здійсненням правосуддя. Незнання закону може призвести до порушення закону, неправомірного застосування зброї, спеціальних засобів, фізичної сили та зрештою призвести до тяжких наслідків. Як навчальна та наукова дисципліна ТСП також пов'язана з іншими юридичними, соціально-економічними, управлінськими, технічними, військовими науками.

Тож з вищезазначеного можна зробити висновок, що ТСП відіграє дуже важливу роль у процесі формування справжніх поліцейських. Це допомагає вивчати та орієнтуватись в законодавчій базі, яка знадобиться в діяльності. Крім того, ця дисципліна допомагає виховувати такі риси характеру, як наполегливість, впевненість у собі, вміння законно та швидко діяти в надзвичайних ситуаціях. Також практична сторона ТСП включає діяльність керівників усіх ланок, з'єднань усього особового складу Національної поліції з підготовки та безпосереднього виконання бойових дій і включає: збір і дослідження даних про обстановку; прийняття рішень і постановка завдань підлеглим; планування заходів; навчання підрозділів та підготовка всіх категорій поліцейських; забезпечення всебічного функціонування військ і техніки при виконанні службово-бойових завдань; організація взаємодії всіх елементів бойових управлінь.

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64 від 24.02.2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Роль і місце тактико-спеціальної підготовки в навчальних закладах, що готують фахівців за спеціальністю «Правоохоронна діяльність»: Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2019 с. 319

ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СФЕРІ СТАРТАПІВ

Розумейко Дмитро Олексійович
аспірант кафедри цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. У сучасному світі стартапи здобули широке визнання як потужний джерело інновацій, економічного зростання та соціальних змін. З розвитком цього сектора наростають і спори, пов'язані з ними, що ставлять під сумнів різноманітні аспекти юридичного регулювання і вирішення конфліктів у сфері стартапів. Отже, вивчення судової практики вирішення спорів у цій галузі стає актуальною та значущою темою для наукового дослідження.

Ціль роботи./Aim. Ця наукова робота присвячена аналізу судової практики вирішення спорів у сфері стартапів. Метою цього дослідження є систематичний огляд судових рішень, що стосуються стартапів, аналіз ключових аспектів цих спорів і виявлення тенденцій в розвитку юридичного регулювання стартап-індустрії.

Матеріали та методи./Materials and methods. При проведенні дослідження були використані наступні матеріали та методи, а саме – аналіз та огляд судових рішень, які стосуються сфери стартапів; аналіз чинного законодавства і правових норм, які регулюють стартапи і процедури вирішення спорів в цій сфері; була використана наукова література для отримання контексту, теоретичної бази і підходів до аналізу судової практики.

Результати та обговорення./Results and discussion. Ураховуючи, що індустрія інновацій та ІТ насичена великою кількістю конкуренції, пов'язаної з винаходами, розробками та іншими аспектами, виникає низка спорів, пов'язаних з збереженням конфіденційної інформації, порушенням авторських прав, несанкціонованим використанням продукції і іншими аналогічними

питаннями.

Найбільш поширеними спорами у цій сфері визначають [1]:

- спори щодо NCA (Non-compete agreement або договори про неконкуренцію);
- спори, пов'язані з розробкою програмного забезпечення;
- спори, пов'язані з захистом інтелектуальної власності на програмне забезпечення;

Для забезпечення конфіденційності інформації більшість компаній укладають зі своїми працівниками угоди про неконкуренцію. Ці угоди мають на меті зобов'язати працівників після завершення роботи дотримуватися ряду обмежень, таких як нерозголошення конфіденційної інформації, утримання від участі в аналогічних проектах і т.д. Цей підхід є ефективним, однак в українському законодавстві відсутні відповідні положення про "угоди про неконкуренцію", що може послужити підставою для судових суперечок.

Наприклад, у рішенні апеляційного суду Дніпропетровської області у справі № 191/215/14-ц, де позивач звернувся до міськрайонного суду саме з цього питання. Позивач стверджував, що відповідач порушив умови договору найму, зокрема обов'язку не займатися аналогічною діяльністю. Апеляційний суд прийняв рішення про скасування рішення міськрайонного суду, адже положення угоди про неконкуренцію суперечать національному законодавству і, отже, є недійсними [2].

Також виникають питання щодо терміну дії умов неконкуренції, викладених у договорі. За рішенням Київського апеляційного суду у справі № 761/15245/18, з подібного питання зазначено, що умови про неконкуренцію стосуються працівника лише під час його роботи в компанії, і після припинення трудових відносин це обмеження не застосовується до нього. [3].

Такі рішення обґрунтовані положеннями статті 43 Конституції та статті 9 Кодексу законів про працю, зокрема нормою, що забороняє застосування умов договору про працю, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю. [4].

Отже, угоди про неконкуренцію представляють собою засіб захисту інтересів власника компанії від недобросовісних працівників. Проте, відсутність конкретних норм у чинному законодавстві щодо цього питання може призвести до непередбачуваних рішень суду.

Щодо судової практики у справах, пов'язаних з розробкою програмного забезпечення, існує значна неоднозначність. Більшість компаній наймають підрядників для виконання конкретних завдань. Проте, виникає питання, як захистити свої права та інтереси у випадку, коли підрядник не завершив роботу вчасно, виконав її з порушенням умов договору або відмовився внести необхідні зміни до кінцевого результату замовлення.

У справі №911/3016/19 підприємство подало позов, стосовно якого виникла суперечка. Ця компанія уклала спрощений договір на надання послуг із створення веб-сайту. Однак виконавець не тільки не виконав роботу у встановлені терміни, але й відмовився взагалі її завершити, посилаючись на значні зміни, внесені замовником у початкове завдання. Основною проблемою стало відсутність чітких угод щодо умов, строків і порядку виконання робіт, що в подальшому призвело до настання судового суперечки між сторонами.

Постановою Північного апеляційного господарського суду справу вирішено на користь замовника, оскільки виконавець належним чином не повідомив про свої наміри припинити співпрацю, та відмову від внесення змін [5].

У подібній справі, Господарський суд м. Києва встановив, що замовник повинен сплатити вартість виконаних робіт, навіть якщо були порушені строки виконання або виявлені певні недоліки, які замовник не надав виконавцю для усунення. Суд також вказав, що якщо замовник відмовляється від підписання акту виконаних робіт і не надає своєчасних зауважень щодо кінцевого результату, ця дія не звільняє його від зобов'язання оплатити відповідну роботу. [6].

Як бачимо, дві аналогічні ситуації, однак рішення суду протилежні, звичайно треба брати до уваги обставини справи, яка розглядається, оскільки в

таких ситуаціях кожна сторона може порушувати умови співпраці.

Серед найпоширеніших судових спорів на сьогодні важливе місце займають ті, що виникають у зв'язку з питаннями захисту прав інтелектуальної власності. Це завдання стає особливо актуальним, оскільки не завжди автори бережуть свої права на продукти, що створюються, і ця ситуація створює загрозу того, що треті особи можуть претендувати на першість у створенні інтелектуального продукту або використовувати ідею без належного дозволу автора в комерційних цілях.

Наприклад, щодо захисту прав інтелектуальної власності на програми у сфері ІТ, в Україні з 1993 року Законом "Про авторське право і суміжні права" [7] визначено комп'ютерні програми як окремий об'єкт авторського права, який захищається на рівні літературних творів. Первинним суб'єктом, якому належить авторське право на такий твір, є автор (презумпція авторства). Для виникнення та здійснення авторських прав не потрібна додаткова реєстрація, і саме ця формальність часто викликає багато судових спорів.

Наприклад, у Постанові Північно-західного апеляційного господарського суду у справі №906/353/17 суд застосував презумпцію авторства. Тобто встановив, що належність авторських прав позивачу підтверджується зазначенням на примірнику найменування компанії та знаку охорони авторського права [8].

Однак існують випадки, коли суди вимагають доведення наявності авторського права і відхиляють презумпцію авторства. Наприклад, у Постанові Господарського суду Черкаської області по справі №925/1153/18, суд відзначив, що належність авторських прав на програму на підставі її створення позивачем викликає сумніви, оскільки розробником є відома компанія [9].

З даного питання відсутня однакова думка судів з приводу презумпції авторства, вони вимагають доведення не тільки факту створення програми, але і її оригінальність, тобто вважають, що факт авторства не є підставою для охорони інтелектуальної власності.

Наприклад, у справі №9/174 Господарський суд м. Києва прийшов до

висновку, що програма, що стала об'єктом суперечки, не мала значущих відмінностей в порівнянні з існуючою програмою, які б несли ознак творчого характеру і оригінальності. Іншими словами, суд вважав, що в даному випадку була використана існуюча програма з незначними змінами, і тому авторське право на цю програму не виникає. [10].

Висновки./Conclusions. Спори у сфері стартапів стали надзвичайно актуальними в останні роки, оскільки стартап-індустрія розвивається швидкими темпами і привертає увагу як підприємців, так і інвесторів.

У судовій практиці існують численні сценарії та типові ситуації, що виникають у сфері стартапів, такі як порушення угод про неконкуренцію, спори щодо інтелектуальної власності, недотримання строків і змін до умов договорів.

Законодавство України створює базовий правовий каркас для регулювання спорів у сфері стартапів, але багато питань залишаються невирішеними, що призводить до правової невизначеності та конфліктів.

Огляд судової практики свідчить про те, що у більшості випадків суди намагаються дотримуватися принципів справедливості та розумного рішення суперечок у сфері стартапів, проте велика кількість непередбачуваних факторів може вплинути на результати судових рішень.

Для забезпечення ефективного вирішення спорів у сфері стартапів, важливо розвивати альтернативні методи врегулювання конфліктів, такі як арбітраж та медіація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мисник Н. Практика вирішення спорів в ІТ сфері [Електронний ресурс] / Наталія Мисник // Ліга:Закон. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/MB2GNRC>.
2. Рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області по справі № 191/215/14-ц [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40234833>.
3. Постанова Київського апеляційного суду по справі № 761/15245/18

[Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/92114789>.

4. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Редакція від 01.01.2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

5. Постанова Північного апеляційного господарського суду по справі № 910/11404/19 [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/94450517>.

6. Рішення Господарського суду м. Києва по справі № 910/14554/18 [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/79489909>.

7. Закон України "Про авторське право і суміжні права" [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Редакція від 05.01.2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

8. Постанова Північно-західного апеляційного господарського суду по справі № 906/353/17 [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/80050917>.

9. Рішення господарського суду Черкаської області по справі № 925/1153/18 [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/80684911>.

10. Рішення Господарського суду м. Києва по справі №9/174 [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/44342133>.

СПЕЦІАЛЬНИЙ РЕЖИМ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ПАРАДИГМІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТ

Серєбряк Станіслав Вадимович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
правознавства Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7207-594X>

Вступ. Функціонування суб'єктів господарювання із застосуванням спеціальних податкових преференцій завжди грало велику роль в національній економіці, однак даний фактор набуває ще більшої значущості в умовах воєнного часу, де підтримка зі сторони держави у спеціальному режимі господарювання допоможе відновити й стимулювати господарську діяльність або започаткувати нові бізнес-проекти на деокупованих та відносно безпечних територіях.

Мета роботи. Дослідити особливості функціонування спеціального режиму господарювання для відновлення економіки України з податкового ракурсу.

Матеріали та методи. Методичним підґрунтям представленого дослідження є загальнотеоретичні та міжгалузеві методи наукового пізнання, застосування яких обумовлюється емерджентними властивостями спеціального режиму господарювання, серед яких: метод узагальнення, структурно-логічний, аналітичний, порівняльно-правовий методи.

Результати та обговорення. Для вирішення вказаних завдань, зокрема підтримки існуючих суб'єктів господарювання у секторі промисловості 12 січня 2023 року було прийнято Постанови ВРУ «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Митного кодексу України щодо додаткової підтримки вітчизняної промисловості та бізнесу під час воєнного стану» [1], а також «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів

України щодо додаткової підтримки вітчизняної промисловості та бізнесу під час воєнного стану» [2]. Положеннями даних нормативно-правових актів передбачено тимчасові податкові послаблення у провадженні господарської діяльності, зокрема пов'язані зі звільненням від оподаткування податком на додану вартість операцій з постачання послуг з демонстрування, розповсюдження, показу та/або публічного сповіщення національних фільмів та іноземних фільмів, а також звільненням від ставки рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин в частині руд заліза, за спеціальне використання води за фактичний обсяг води, що використовується первинними водокористувачами – суб'єктами господарювання та звільненням від сплати єдиного податку четвертої групи з площі сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ), що перебуває у власності сільськогосподарського товаровиробника або надана йому у користування, у тому числі на умовах оренди, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації.

У проблематиці податкового навантаження на суб'єкти господарювання також важливу роль грають ліміти, оскільки кожного року, залежно від суми мінімальної заробітної плати встановлюються лімітні суми доходу для платників єдиного податку першої-третьої груп. При цьому держава стимулює господарську діяльність в умовах війни шляхом надання права для фізичних осіб-підприємців, які є платниками єдиного податку першої та другої груп, не сплачувати єдиний податок на тимчасовій основі до припинення або скасування воєнного стану на території України (п. 9 підрозділ 8 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України).

Висновки. Результати дослідження податкових аспектів функціонування спеціального режиму господарювання для відновлення економіки України, у тому числі за допомогою засобів регулювання господарської діяльності з боку

держави, демонструють необхідність адаптації регуляторних підходів, заснованих на принципах доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, прозорості, завдяки яким реалізація нормативно-правових актів сприятиме дотриманню суспільних інтересів, що є важливим для відновлення економічної системи у воєнний та повоєнний період. При цьому важливою є податкова підтримка вже існуючих та нових суб'єктів господарювання, що сприятиме поліпшенню бізнес-клімату в країні, впровадженню інноваційної складової в господарську діяльність та відновленню стійкості національної економічної системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Митного кодексу України щодо додаткової підтримки вітчизняної промисловості та бізнесу під час воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 12 січ. 2023 р. № 2878-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2878-20#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

2. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо додаткової підтримки вітчизняної промисловості та бізнесу під час воєнного стану: Постанова Верховної Ради України від 12 січ. 2023 р. № 2877-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2877-20#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОЗАЦЬКОГО ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА

Соколянська Аліна Вікторівна

здобувач вищої освіти
Донецький національний університет
імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Вступ. Питання національної самоідентифікації наразі набуло актуальності не лише як суто наукове поняття, але й політична категорія, незнання якої, як свідчать останні події, має критичні наслідки. Процес українського правотворення відбувався безперервно та має тисячолітні традиції. Неабияку роль у потужному правовому розвитку відіграло козацтво. На підставі досвіду право- та державотворення запорозьке козацтво зробило вагомий внесок у становлення українського національного права, що дозволить скористатися ним в умовах будівництва незалежної, правової, демократичної української держави.

Мета роботи. Здійснення аналізу деяких аспектів козацького звичаєвого права та його вплив на сьогодення.

Результати та обговорення. Тему козацького права активно вивчають сучасні дослідники історії Запорозької Січі й українського права, серед яких: Н. В. Атаманова, М. М. Бедрій, І. Й. Бойко, І. М. Грозовський, В. М. Горобець, А. О. Гурбик, О. І. Гуржій, П. П. Захарченко, В. М. Іванов, А. М. Лазаревський, В. А. Смолій, О. О. Шевченко та ін.

Досить тривалий час про елементи української державності історичного періоду, коли Україна ще не увійшла до складу російської імперії, не згадувалося взагалі.

Один з перших дослідників адміністративно-судового устрою Української гетьманської держави О. М. Лазаревський зазначив про те, що козацьке право «витворилося самим життям, природними потребами самого народу, без будь-яких штучних... регламентацій...»

Разом з іншими чинниками дієвість козацького права безпосередньо

залежала від православ'я, яке було ціннісно-нормативним виміром щодо козацьких звичаїв та їх застосування.

Козацька правова система була недиференційованою, адже морально етичні (правда, справедливість, честь, свобода тощо), традиційні (звичаї, «давні права і вольності» тощо) та релігійні категорії значно впливали на формування політико-правових категорій («чесність велика», «здоровий глузд», значимість православної віри, демократизм, республіканізм, консерватизм, панування звичаїв тощо). Окремість козацького права визнавалася в т.ч. Польщею і московією, коли вони підтверджували чинність козацького права і вольностей. При цьому правовий розвиток козацтва також піддавався певним іноземним впливам (татарському, польському, московському та ін.) [1, с. 133].

Особливістю козацького права було утвердження свободи від феодалських повинностей та податків. Його матеріальною основою стали специфічні суспільно-економічні відносини, що склалися в Запорізькій Січі, а юридичним джерелом – норми давньоруського права, пристосовані до конкретно історичних умов, норми звичаєвого права українського народу та запозичення з правових норм і традицій інших народів. Характерними рисами звичаєвого права були: корпоративність, переважання публічного права, усна форма вираження, відсутність поділу на галузі, консерватизм, обрядовість, досить суворі (переважно тілесні) покарання, широке застосування смертної кари тощо. Цілком очевидно, що основою формування козацького права стало звичаєве право, пристосоване до умов життя січового лицарства. Оскільки запорожці були насамперед воїнами, норми військового права проявлялись у формі звичаїв (проведення козацької ради, прийняття до товариства нових осіб, організація військових походів) [2, с. 88].

Однією із особливостей соціальної регуляції суспільних відносин у козацькій спільноті мали свої витoki з прагнення людей, які набули свободу, уникнути неволі, ненависної влади панів і урядовців. Це виявляє себе у своєрідному устрої громадської влади в козацькому середовищі. Козаки об'єднувалися в громади і всі важливі питання обговорювали і вирішували на

радах. Тут обирали козацьку старшину – отаманів, осавулів, суддів, заслуховували звіти обраних осіб. Громада мала можливість безпосередньо впливати на функціонування цих владних інституцій козацького суспільства. Громада виступала й суб'єктом ціннісно-нормативного творення приписів, які поступово склалися в систему звичаєвого козацького права [3, с. 69].

Що стосується судоустрою та судового процесу, то кількість судових інстанцій у Запорізькій Січі не була чітко визначена і законодавчо унормована. Чинними на Запоріжжі дослідники вважають судові установи, серед яких судом першої інстанції вважався паланковий суд, або суд паланкового полковника. Компетенція суду поширювалася на територію паланки, яку очолював паланковий полковник, він же голова суду. Розглядалися справи про злочини, за які передбачалися незначні покарання. На плечі паланкового суду лягала основна маса цивільних справ. Діяли колегіально у складі паланкового полковника, осавула, писаря. Члени суду обиралися терміном на три роки. Курінний суд або суд курінного отамана – суд другої інстанції, розглядав апеляційні справи з паланкового суду. Його очолював курінний отаман, компетенція якого поширювалася лише на козаків одного куреня. У разі належності позивача і відповідача до різних куренів справу розглядав суд отаманів обох куренів. Суд військового (генерального) судді колегіально чи одноосібно розглядав важливі кримінальні справи у першій інстанції. Вирок міг бути оскаржений у найвищій судовій установі – у кошового отамана.

Ще однією важливою рисою правового порядку Запорізької Січі є його досить значна інституційна основа. Про значущість правового порядку в Запорізькій Січі свідчить та обставина, що суддя був другою особою після кошового отамана. Як і кошового отамана, його обирали на військовій раді з простого товариства. Суддя був охоронцем тих давніх звичаїв і одвічних порядків, на яких базувався весь лад козацького життя. Суддя розглядав кримінальні і цивільні справи, проводив разом з військовим осавулом слідство і виносив вироки. У своїх рішеннях він керувався нормами українського звичаєвого права і традиціями судової практики Козацької держави, переказами

й традиціями, очевидно, занесеними з України в Запоріжжя, які передавалися з уст в уста й були освячені плином віків. При цьому вирок судді затверджувались кошовим отаманом, а смертні – радою [4, с. 120].

Традиційний характер козацького права означає доцільність пошуку його зв'язків із попередніми здобутками правової теорії та практики, найвизначнішими з яких є нормативна система Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Цікаво, що Руська Правда закріплювала общинний характер життя (властивий і козакам), передбачала суворі покарання за образу (як відомо, козаки також дбали про «лицарську честь»), закріплювала зародки трансформації злочину від приватної «образи» до публічного «порушення закону» (що знайшло розвиток і за часів козацтва, коли осавул як посадова особа певною мірою наділявся слідчими функціями) тощо.

Покарання в запорозьких козаків залежало від ступеня тяжкості вчиненого злочину й передбачало кару та перевиховання злочинця, відновлення прав потерпілого, превентивне залякування, покуту гріха. Тому система покарань у Запорозькій Січі була багатоступеневою – від осуду до страти. Останню поділяли на просту (відсікання голови, повішання, розстріл, в окремих випадках – утоплення, побиття киями на смерть тощо) і кваліфіковану (підвішування за ребро на гак, закопування живцем у землю, рідше посадження на палю тощо). Наприклад, за вбивство козаком козака обвинуваченого закопували в землю разом зі своєю жертвою. За стародавнім козацьким повір'ям вважали, що під землею жертва вічно душитиме свого кривдника, оскільки вбивцю зв'язували та клали під труну. П'яного козака під час морського походу викидали за борт, а під час сухопутного маршу прив'язували до коня та пускали в степ. Для виконання страти в запорозьких козаків не існувало ката. Коли була потреба стратити злочинця, то його, як правило, наказували страчувати іншому злочинцеві. Якщо на той час був лише один засуджений до страти, то його залишали чекати, поки не з'являвся інший. Новий злочинець страчував попереднього. За козацьким звичаєм смертної кари можна було уникнути лише за умови, якщо дівчина бажала вийти за

приреченого заміж. Однак такі факти були поодинокі й траплялися лише в середовищі паланкових козаків. Учені обстоювали думку, що звільнення злочинця від смертної кари дівчиною було запозичено з копного права. Однак засуджений мав право відмовитися від такої пропозиції, прийнявши смерть. Водночас якщо козак був хоробрим воїном, то його могли звільнити від смертної кари та призначити штраф. Існували також покарання тілесні (відрубання руки, відрізання носа, вуха, язика), болісні (побиття палицями, батогами, різками), ганебні (прив'язування до ганебного стовпа на майдані, публічне шельмування тощо).

Козацькою громадою суворо підтримувалося дотримання неписаних правил козацької честі. Як відомо, про козацьку чесність ходили легенди: будь-яка річ, залишена в Запорізькій Січі, залишалась незайманою на тому ж місці, де власник її міг забрати будь-коли, навіть через рік. Наживатися за рахунок товариства вважалося запорожцями ганебною вадою, що каралась як злочин. Крадіжка у товариша вважалась найтяжчим злочином після смертовбивства свого ж [5, с. 97-100].

Характерно, що в українських селах на Одещині, які утворилися в результаті козацьких поселень вже після зруйнування царатом Запорізької Січі, традиція поваги до власності, чужого майна збереглася навіть у часи, коли комуністична радянська влада здійснила «історичний» наступ на приватну власність. Ціннісні орієнтації козацтва визначали козацький ідеал права, що відіграв значну роль у розвитку українського суспільства: він став фактором формування правового життя не тільки Запорізької Січі, а й усіх українських земель, і зі всією очевидністю матеріалізувався під час повстань, коли на звільненій території вводилися козацькі порядки [6, с. 16].

Висновки. Отже, ми приходимо до висновку, що процес українського правотворення відбувався безперервно та має тисячолітні традиції. А козацьке звичаєве право, що було закономірним результатом стихійного право творення, стало українським національним правовим феноменом що, оскільки козацьке звичаєве право має великий вплив на сьогодення, особливо в Україні. Деякі з

його принципів та норм використовуються в сучасному правосудді та законодавстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Атаманова Н. В. Забезпечення правового порядку в Україні інституціями Запорізького козацтва. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць за ред. С.В. Ківалова*. 2011. С. 131–135
2. Козинець І. Г., Козинець О. Г. Історико-правові аспекти становлення та розвитку податкової системи України (IX – XVII ст.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 88–91.
3. Макаренко А. С. Правові заходи щодо впорядкування судочинства Гетьманщини (1648-1763). *Вісник Львівського університету. Сер.:Юридична*. Львів, 2021. Вип. 36. С. 65-70.
4. Євтушенко О. Н. Політико-правові засади управління Запорізької Січі. *Наукові праці: науково-методичний журнал*. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2006. Вип. 41 : Політичні науки. Т. 54. С. 117–121
5. Щербак В. О. Витоки козацького права. *Історія українського козацтва: нариси у 2 т. Редкол: Смолій (відп. ред.) та інші*. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1. С. 94-100
6. Атаманова Н. В. Правовий порядок Запорізької Січі: ціннісно-нормативний аспект. *Науковий вісник*. 2011. Вип. 1. С. 15–18.

**ПРОГАЛИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

Тарасов Микита Сергійович
Приходько Роман Валерійович
здобувачі вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців для
підрозділів превентивної діяльності
н.г. ПД-133

Чорна Аліна Геннадіївна
старший викладач кафедри
Кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Питання міжнародного досвіду щодо протидії торгівлі людьми на сьогоднішній день набуло досить значної актуальності, адже протягом останнього століття таке явище як торгівля людьми набуло значної поширеності не тільки в Україні, але і в інших країнах.

Раніше даний злочин був досить рідкісним, феноменом, який навіть не передбачався нормативно правовими актами та іншими законними та підзаконними актами. Згодом з'явилася необхідність регулювання на державному та світовому рівнях глобальної проблеми торгівлі людьми, почали з'являтися певні документи, котрі передбачали регулювання та санкціонування даного проблемного питання.

Щодо практики боротьби з протидією глобальної проблеми торгівлі людьми на світовому рівні, то всі ці організації спільно працюють над виключенням питання пов'язаного з торгівлею людьми. Окрім цього, Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) здійснює роботу над «Глобальною програмою, спрямованою на боротьбу з торгівлею людьми», у якій головну увагу зосереджено на питаннях злочинних угруповань із торгівлі наркотиками та людьми, а також питання щодо здійснення санкцій до таких осіб. Цим

питанням також займаються спеціалізовані органи ООН, такі як Міжнародний фонд допомоги дітям та ПРООН.

Нині центральним документом за цим питанням є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлею людьми, передусім жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію, а також покарання за даний вид злочину.

В той же час, на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до боротьби з проблемою торгівлі людьми. На низькому рівні залишається співпраця у даному питанні між країнами. Лише у деяких країнах є міжвідомчі органи, які займаються виробленням змін щодо чинного законодавства, а також забезпечують координацію діяльності міграційних служб та інших організацій. Також на низькому рівні залишаються питання поінформованості населення щодо поширеності цього злочину, і щодо покарання за нього. Не вистачає кваліфікованих працівників згідно цього питання.

Щодо українського законодавства, то воно в цілому відповідає положенням Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (стаття 149 Кримінального Кодексу України [1], Закон України «Про протидію торгівлі людьми»). В українському законодавстві передбачено досить суттєві та суворі санкції щодо даного злочину.

У законі «Про протидію торгівлі людьми» міститься низка іноваційних положень, які стосуються захисту потерпілих від торгівлі людьми. Наприклад, з метою ефективної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, та їх захисту створюється Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми (ст. 13).

Закон також містить пункти щодо захисту іноземців. Проте у законодавстві є низка недоліків, які заважають забезпеченню функціонування механізму виключення проблеми торгівлі людьми. Наприклад: не застосовується термін «встановлення періоду реабілітації та обмірковування» для осіб, відносно яких є підстави вважати, що вони є жертвами торгівлі людьми; не прописано механізм з'ясування безпечності повернення особи до

країни походження; не сформульовані положення щодо виплати компенсацій постраждалим від торгівлі людьми, формування спеціального фонду компенсації особам, постраждалим від торгівлі людьми, як того вимагає ст. 15 Конвенції; не передбачено можливість притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності; не визначено незалежний механізм моніторингу державної політики у цій сфері; вчинення юридичною особою торгівлі людьми не є підставою для позбавлення юридичної особи ліцензії на здійснення зазначеного в ній виду діяльності (перевізники, туристичні кампанії тощо, які часто задіяні у схемах торгівлі людьми) [2].

На сьогоднішній день, торгівля людьми розглядається як певний прояв рабства. Від цього явища страждають переважно жінки та діти, які подорожують закордон з різними цілями і стають жертвами різноманітних фізичних та юридичних осіб, які мають на меті нажитися за допомогою трудової експлуатації, жебрацтва, торгівлею та вилученням органів.

Дослідники вважають, що головною причиною такої вразливості жертв даного явища є те, що вони соціально не захищені, також важливу роль відіграють індивідуальні фізичні і моральні особливості самих людей, наприклад: неблагополучні родини, бідність, соціальна нерівність та відсутність підтримки з боку оточуючих.

Отже, узагальнюючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що, варто забезпечити закріплення механізму забезпечення безпеки осіб, які постраждали від торгівлі людьми, з обов'язковим урахуванням інтересів дітей. Дане питання потребує уваги на законодавчому рівні, а саме запровадження врегульованої системи заходів про боротьбу з торгівлею людьми та покараннями за неї, більше звернути увагу на поінформованість населення щодо даного злочину. Завдяки співпраці на міжнародному рівні та всередині країни спеціалізованих організацій щодо протидії торгівлею людьми вдасться досягти ефективних результатів, та забезпечити зменшення відсотку цього злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 10.11.2021).
2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17> (дата звернення 10.11.2021).

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Хода Олена Сергіївна

здобувач вищої освіти 2 курсу
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції

Плахотний Артем Павлович

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
підполковник поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день, в умовах політичних та соціальних змін, які ми можемо спостерігати в нашій державі, в тому числі ті, що спрямовані на євроінтеграцію, дедалі більше змінюється система підготовки кадрів сектору безпеки та оборони України [1, с. 144].

Розглядаючи проблему протидії кіберзлочинності в умовах воєнного стану, важливо враховувати, що кіберзагрози можуть мати серйозні наслідки для національної безпеки країни. У таких умовах необхідні ефективні заходи та спеціалізовані знання для забезпечення захисту інформаційних систем та критично важливої інфраструктури. У сучасному світі, де цифрові технології проникають у всі сфери нашого життя, кіберзлочинність стає серйозною загрозою для національної безпеки країни.

У контексті воєнного стану ця загроза набуває ще більшої ваги і потребує ефективної стратегії боротьби. Перш за все, важливо розуміти, що кіберзлочинність в умовах воєнного стану може мати наступні прояви: кібершпигунство - ворожі держави або терористичні групи можуть здійснювати кібершпигунство, зламуючи системи зв'язку та інформаційні системи країни з метою збору розвідувальної інформації. Кібертероризм - кібертерористичні групи можуть атакувати критичну інфраструктуру країни, таку як

електростанції, транспортні системи, комунікаційні мережі тощо, з метою спровокувати хаос та паніку серед населення. Кіберсаботаж - ворожі держави або групи можуть спрямовувати кібератаки на військові системи, зокрема на командно-контрольні системи, зброю та зв'язок, що може вплинути на воєнну ефективність та надійність.

У зв'язку з постійним зростанням складності та інтенсивності кібератак, поняття кібербезпеки стало важливою складовою сфери безпеки для багатьох розвинених країн. Кібербезпека охоплює всі заходи та стратегії, спрямовані на захист від кібератак і забезпечення безпеки інформаційних систем, мереж та критично важливої інфраструктури.

У світі існує загальна усвідомленість того, що безпека в кіберпросторі має бути вищим пріоритетом. Багато країн розробляють та впроваджують національні стратегії кібербезпеки, які охоплюють широкий спектр заходів, включаючи законодавчі ініціативи, технічні рішення, навчання та підвищення кваліфікації фахівців, а також міжнародне співробітництво [2].

У період дії воєнного стану в Україні, починаючи з 2014 року, наша країна набула унікального досвіду розвитку стратегічних комунікацій для обміну досвідом, вироблення спільних дій і прийняття рішень щодо забезпечення кібербезпеки та протидії гібридній агресії рф.

Сьогодні процес створення комунікативних мереж здійснюється на рівні держави через функціонування підрозділів кібербезпеки в системі органів Національної поліції та центрів зі стратегічних комунікацій безпекових і державних інституцій. Важливим є також впровадження керівних документів на державному рівні, зокрема Воєнної доктрини (Указ Президента України № 555/2015 від 24.09.2015) та Доктрини інформаційної безпеки України (Указ Президента України № 47/2017 від 25.02.2017), що визначають стратегію країни у цих сферах. З врахуванням швидкого розвитку інформаційних технологій, злочинці стають більш обізнаними і технічно підготовленими [3].

Шахраї користуються зайнятістю правоохоронних органів, так як під час війни поліція працює в посиленому режимі безперервно, в результаті вони

залишаються безкарними, що породжує наміри на вчинення повторних, обтяжуючих кримінальних правопорушень з використанням нових, більш інноваційних і технологічних методів. У воєнний час поширені різні схеми шахрайства, спрямовані на обман і шахрайство проти осіб, які опинилися в складних ситуаціях.

Деякі з них включають: пропозиція оренди неіснуючого або вже зайнятого житла для людей, які були вимушені покинути свої домівки через воєнний конфлікт. Шахраї надають фальшиву інформацію та заробляють на передоплаті або платі за оренду житла, яке ніколи не існувало. Фейкові перевезення та квитки для в'їзду в безпечні міста. Шахраї обіцяють людям можливість покинути небезпечну зону за певну плату, проте після отримання грошей не надають жодних послуг або надають недійсні документи. Маніпуляції з продажу затребуваних товарів під час війни.

Шахраї можуть підробити товарні чеки, документи або маркування товарів, щоб продати їх за завищеними цінами, незаконно збагатившись на вразливих людях. Надання недостовірної інформації про родичів або полонених військових. Можуть вимагати великі суми грошей, надаючи фальшиві обіцянки щодо звільнення родичів з полону або отримання інформації про їх стан, використовуючи емоційну ситуацію та незнання справжньої ситуації. Збір грошей у соціальних мережах на допомогу військовим або постраждалим особам.

Шахраї створюють фальшиві облікові записи та опубліковують сторінки з проханнями про фінансову допомогу, використовуючи емоційну привабливість ситуації, але збирають гроші для себе, не надаючи допомогу тим, кому вона потрібна. Також можуть пропонувати отримання грошової допомоги, яку, як вважають потерпілі, видають різні організації, такі як держава, Організація Об'єднаних Націй, благодійні фонди та інші. Вони можуть вимагати особисті дані, номер телефону, банківські рахунки тощо, під приводом процедури авторизації. Після цього списують кошти з банківських рахунків потерпілих [4].

Усвідомлення про такі шахрайські схеми та поширення інформації про

них є важливими кроками у протидії цим кіберзлочинностям. Необхідно розповсюджувати освітні матеріали, проводити навчання із кібербезпеки та підвищувати увагу до захисту особистої інформації. У зв'язку зі швидким зростанням рівня кіберзлочинності, Верховна Рада України прийняла рішення про оптимізацію кримінального та кримінально-процесуального законодавства з метою посилення притягнення кіберзлочинців до кримінальної відповідальності.

Для цього були внесені зміни до відповідних законів, спрямовані на підвищення ефективності досудового розслідування та боротьби з кібератаками. Закони, які були змінені, включають: "Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» з питання підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам" (№ 2137-IX від 15 березня 2022 року) та "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану" (№ 2149-IX від 24 березня 2022 року) [5; 6].

Ці зміни передбачають удосконалення підстав і процедур притягнення кіберзлочинців до кримінальної відповідальності. Вони спрямовані на підвищення ефективності досудового розслідування кіберзлочинців "за гарячими слідами", що означає оперативну реакцію на кібератаки та збір достатніх доказів для притягнення злочинців до відповідальності. Зміни також спрямовані на підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану.

Ці кроки свідчать про серйозне ставлення Верховної Ради України до проблеми кіберзлочинності та намір держави зміцнити законодавчу базу та механізми притягнення злочинців до відповідальності. Це важливий крок у захисті кібербезпеки та забезпеченні правопорядку в умовах зростаючої загрози кібератак. Для ефективної протидії кібершахрайству пропонується провести масштабне та глибоке дослідження проблеми з метою розробки широкого спектру заходів.

Особлива увага має бути приділена інформуванню населення про витончені методи шахраїв, щоб не лише попереджувати нові кримінальні правопорушення, але й виявляти потенційних злочинців. Важливо розробити освітні кампанії та матеріали, які пояснять населенню різні види кібершахрайства, їхні методи та приклади.

Це допоможе підвищити рівень усвідомленості та попереджувати потенційні жертви шахраїв. Інформація про нові схеми шахрайства, їхні хитрощі та використовувані технології повинна бути доступною та легко зрозумілою для широкого загалу. Загалом, важливо створити комплексну стратегію, яка включатиме освіту, співпрацю між різними структурами та розробку нових технологій для протидії кібершахрайству. Це дозволить ефективно боротися з цією проблемою та забезпечити кібербезпеку у воєнний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дмитро Казначеев, Василь Поливанюк Актуальні проблеми якості освіти в аспекті підготовки кадрів сил безпеки України, Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 12.03.2021) с.144-145
2. Лагуна А. В., Корольчук В. В. Порівняльна характеристика діяльності кіберполіції України, США та Франції. 2022.
3. КОЛЕСНИК, Володимир Андрійович; ПЛАХОТНИЙ, Артем Павлович. ПРОТИДІЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Друкується згідно з рішенням оргкомітету за дорученням Харківського національного університету внутрішніх справ від 18.01. 2023 № 3, 2023, 51.*
4. Левківська Я. І. Вплив воєнного стану на трансформування та розвиток інтернет-шахрайства в Україні. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19993>.
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про електронні комунікації" щодо підвищення

ефективності досудового розслідування "за гарячими слідами" та протидії кібератакам : Закон України від 15.03.2022 р. № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text> (дата звернення: 07.07.2023).

б. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану : Закон України від 24 берез. 2022 No 2149- IX : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text> (дата звернення: 07.07.2023).

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ ЗБРОЇ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Хо́да Олена Сергі́ївна

здобувач вищої освіти навчальної групи КП-131

II курсу факультету підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Лопасєва Олена Миколаївна

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Національна безпека є однією з найважливіших пріоритетів будь-якої країни. Збереження безпеки внутрішньої ситуації та захист громадян є обов'язком держави. У цьому контексті незаконний обіг зброї стає серйозною загрозою національній безпеці. Це небезпечне явище призводить до збільшення кількості злочинів, терористичних актів, пограбувань та насильства щодо людей та тварин. Незаконний обіг зброї впливає на виникнення загроз на трьох рівнях.

На першому рівні, особистісному, незаконний обіг зброї створює пряму загрозу для кожного громадянина нашої країни. Навіть у повсякденному житті людина може опинитись у небезпеці. Вона може стати заручником обставин через випадкові зустрічі або потрапити у вуличні сутички, що може мати серйозні наслідки для її життя та безпеки.

На другому рівні, суспільному, незаконний обіг зброї має негативний вплив на суспільство в цілому. Він сприяє загостренню конфліктів, дестабілізує суспільну ситуацію та створює перешкоди для соціального та економічного розвитку. Зброя, яка потрапляє в руки незаконних груп, може бути використана для злочинів, пограбувань та терористичних актів. Це призводить до загострення соціальних проблем, зниження довіри між громадянами та загального почуття безпеки в суспільстві.

На третьому рівні, державному, незаконний обіг зброї може мати серйозний вплив на державний суверенітет і територіальну цілісність. Він може використовуватись як інструмент для загострення ситуації, порушення

міжнародного порядку та загрози національній безпеці. Зброя, що потрапляє в неправомірні руки, може бути використана для організації збройних конфліктів, агресії проти сусідніх країн та навіть терористичних актів [1].

Після широко масштабного вторгнення РФ на територію України проблема незаконного обігу зброї стала ще більш актуальною з кількох причин. По-перше, поява нових шляхів та можливостей здобуття зброї призвела до збільшення кількості незаконної зброї на території України. Це стало наслідком постачання зброї з окупованих територій або з контрабандного каналу.

По-друге, загострилася загроза особистій безпеці громадян, оскільки незаконно здобута зброя може бути використана проти мирних жителів. Це створює негативний соціально-психологічний клімат і підриває довіру в суспільстві. По-третє, з'явилася потреба в особистому захисті, і у деяких випадках ця потреба може бути задоволена через нелегальне здобування зброї.

Отже, ці фактори підсилюють проблему незаконного обігу зброї, роблять її більш актуальною та потребують негайного врегулювання. Необхідно зосередитись на запобіганні постачанню незаконної зброї, зміцненні контролю та надійному забезпеченні безпеки нашої держави [3].

Тому важливо приділити належну увагу контролю за зброєю, регулюванню її використання в поточний час і поверненню після закінчення потреби. Додатково необхідно забезпечити ефективну ліквідацію та вилучення незаконної зброї, а також негайну реакцію на порушення законодавства в цій сфері. Незаконний обіг зброї може бути визнаний однією з поточних та передбачуваних загроз національній безпеці та національним інтересам України, з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов, що передбачені в Стратегії національної безпеки України. Загрозою національній безпеці України, відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», можна вважати явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. При тому, національними інтересами України, відповідно до Закону є життєво

важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [2]. Незаконний обіг зброї негативно впливає на безпечність та добробут громадян, створюючи загрози та небезпечні умови для їх життя. Це небезпечне явище є однією з ключових загроз національній безпеці.

Ця загроза актуальна вже сьогодні, оскільки створює ризики для національних інтересів України. Проте вона також має потенціал зростання в майбутньому внаслідок змін у суспільному та політичному середовищі, що може призвести до появи нових проблем, пов'язаних з незаконним обігом зброї, та ускладнити регулювання цього процесу.

Аналізуючи наукову літературу та проведені дослідження, можна визначити наступні проблеми, які можуть виникнути внаслідок незаконного обігу зброї: Браконьєрство: Незаконний обіг зброї може сприяти зростанню браконьєрства, що загрожує виживанню тваринних видів і природних резерватів. Злочини проти особистості: Збільшена кількість викрадень людей та їх утримання в якості заручників може бути використана для маніпуляцій, підриву державного суверенітету та перешкод для реалізації національних інтересів. Збільшення пограбувань: Незаконний обіг зброї може сприяти зростанню кількості пограбувань, оскільки злочинці зможуть легше отримати доступ до зброї для вчинення злочинів. Загострення конфліктів між злочинними організаціями: Незаконний обіг зброї може призвести до збільшення протистоянь та конфліктів між злочинними групами, що загрожує стабільності та безпеці в суспільстві. Підвищення ризику сімейних та вуличних конфліктів: Незаконний обіг зброї може призводити до збільшення сімейних та вуличних конфліктів, що можуть мати серйозні наслідки для життя та безпеки людей. Загроза державному суверенітету та територіальній цілісності: Незаконний обіг зброї може становити серйозну загрозу державному суверенітету та територіальній цілісності, оскільки ця зброя може використовуватись для порушення міжнародного порядку та національної

безпеки [4].

Відповідно до своєї компетенції, пріоритетними завданнями правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів є: запобігання, виявлення та припинення проявів сепаратизму, тероризму, екстремізму та інших дій, що загрожують конституційному ладу; припинення діяльності незаконних збройних формувань та боротьба з політично мотивованим насильством. Національна поліція, зокрема, має наступні основні завдання: контроль за дотриманням правил і порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, а також інших предметів, матеріалів та речовин, що підлягають дозвільній системі. Приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої зброї, боєприпасів, вибухових речовин, наркотичних засобів або психотропних речовин. Отже, ці органи мають за мету забезпечити дотримання закону, протидіяти незаконному обігу зброї та іншим загрозам національній безпеці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Незаконний обіг зброї як загроза національній безпеці. Цілі державної політики в сфері контролю за обігом зброї, повноваження державних органів в цій сфері. 2023. URL: <https://censs.org/nezakonnyu-obih-zbroyi-yak-zahroza-natsionalniy-bezpetsi/>
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
3. Вільне володіння зброєю: чи готові українці та досвід інших країн. Юридична газета. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vilne-volodinnya-zbroeyu-chi-gotovi-ukrayinci-ta-dosvid-inshih-krayin.html>
4. В Україні значно зросла кількість злочинів із застосуванням вогнепальної зброї. 2022. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/06/02/v-ukrayini-znachno-zroslo-kilkist-zlochyniv-iz-zastosuvannyam-vognepalnoyi-zbroyi/>